54

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/mediolanensesant00cast

1177

MEDIOLANENSES ANTIQVITATES

Ex Vrbis Parœcijs collectæ,

Ichnographicis ipſarum tabulis, recentibus rerum memorijs,

Varijs Eccleſiaſticis ritibus auctę, & illuſtratę.

OPERA ET STVDIO

IO. ANT. CASTELLIONAEI

I.C. Sacræ Theol. Doct. & Vicarij perpetui Abbatiæ S. Vinc. in Prato.

A D

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.

DD. CAROLVM CARAFFAM

Epiſcopum Auerſanum, Commendatarium Abbatiæ S. Vincentij in Prato Mediolanen. & Prioratus D. Albini Vigleuen., Apoſtolicumq; Nuncium apud Cæſaream Maieſtatem.

MEDIOLANI, Apud Ioan. Bapt. Bidell.

Superiorum permiſſu, & Priuilegio.

M. DC. XXV.

Io: P. Blancus ſcalpsit.

Joannes Priegus. 1635.

Illuſtriſs.mo ac Reuerendiſs.mo

D. D. CAROLO CARAFFÆ

EPISCOPO AVERSANO,

ABBATI D. VINC. MEDIOL.

Præpoſito S. Albini Vigleuenen., & S. Sedis Apoſtolicæ Nuncio apud Cęſaream Maeſtatem &c.

IO. ANTONIVS CASTELLIONAEVS.

S.

IAM diù animo verſaui meo Illuſtriſs., ac Reuerendiſs. Præſul quanam potiſſimùm ratione tot, tantisq́; tuis erga me meritis, meæq́; erga Te propenſiſſimæ voluntati ſatisfacere poſſem. Vna ſcilicet ea me cogitatio angebat maximè, quòq; me Dominationi tuæ debere plus ſentiebam, eò iniquiùs ferebam imbecillitatem meam. Ecquis enim vnquam vel Te de facie nouit, vel ſermones ſuos tecum contulit aliquãdo, vel à Te beneficium aliquod poſtulauit, aut quæ de tua incredibili humanitate circunferũtur ex alijs audiuit, quem non ſibi ſtatim aut tuus nobiliſſimus aſpectus, aut orationis ſua-

uitas, aut ſingularis munificentia, aut rerum à Te præclarè geſtarum repetita memoria, totum deuinxerit; ſummo planè beneficij ducentem loco, quod Te intueri, tecum loqui à Te vel leuidenſe munuſculum reportare, de Te digniſſima perſona illa, quam ſumma cum dignitate ſuſtines, audire contigerit aliquando? Quale igitur Tanto Præſuli decus afferre poterit aliorum obſcuritas, quale ornamentum inopia cęterorum? Nemo eſt omnium, qui neſciat, quibus Maioribus ortus fueris, quibus cum principibus Italiæ familijs affinitatem inieris, quęnam ipſemet pro Reipub. Chriſtianæ incolumitate, dignitateq; geſſeris, quo loco perpetuò fueris, non tàm apud Sanctiſs. Feliciſs. recordationis Pontificem Paulum V. qui Te ad honorificentiſsimos dignitatum gradus euexit; & apud Beatiſſimum fauſtiſsimæ memoriæ GREGORIVM XV., qui Te Cęſareæ FERDINANDI ſupremi totius Orbis Chriſtiani Principis Maieſtati, Apoſtolici Nuncij Titulo aſsidere voluit; quàm apud Sanctiſsimum, verèq; Summum ſacrorum noſtrorum Antiſtitem VRBANVM VIII., à quo approbata prædeceſſoris Pontificis mente, in eadem, quam probè ſemper adminiſtraſti prouincia, permanere iuſſus es, vt ſperem te, re benè geſta, breui tuos dudum humeros ambiente purpura decorandum. Nihil ego ſanè aliud habeo, quod Amplitudinis Tuæ meritis, ac Virtuti, præter vota publica, ardentius exoptem. Quibus denique Clariſsimæ CARAFFÆ Gentis ſplendorem munijs in omnibus, tùm priuatis, tùm publicis in ampliſsima Terrarum Orbis Vrbe, atquè adeò toto ferè in Orbe ſartum,

tectumq;

tectumq; defenderis,& defendas. Ea re quò altiùs tua Te virtus, morum tuorum integritas, ſummorum Pōtificum gratia, maiorum ſplendor attollit, eò magis Tibi addictorum vires debilitantur, conatusq; franguntur. Sed enim ingenioſus Amor, & efficax grati animi vis,quod ſibi in nobis ad Te extollendum deeſſe intelligunt, in Te vno reperiri dum vident, tua Tibi ſufficere iudicantes, ſtudium vt Tibi ſuum, ſuamq; obſeruantiam alijs deſtituta præſidijs probent, tuum Tibi ſplendorem, Honores, Titulos, Gloriam, decora, & ornamēta omnia offerunt, ſummisq; à Deo Opt. Max. precibus enixè contendunt, vt eadem Tibi perpetuò felicitet,ac fortunet, dum hos qualeſcunq; labores noſtros in honeſtandis Sacerdotijs tuis,eorumquè Memorabiles Antiquitates è tenebris obliuionis quodāmodo vindicandis hilariter exantlatos, Immortalitati Clariſsimi Nominis tui conſecrant, ac ſub auguſtiſsimis auſpicijs tuis lucem in apertam mittunt. FLORILEGIVM nempè iſtud eſt tui VINCENTIANI PRATI,quod vt ea frōte,& humanitate excipias, qua res tibi cariſsimas, & Tuas, etiam atque etiam rogant. Ac nè amplitudo tua rebus ſe longè minoribus offendatur, antequam oculos ad alia conferat in ipſa operis fronte nominis nempe Tui ſplendore conſiſtat. Ita fiet,vt Te ipſum intuens,noſtra non intueri nō poſſis,& vti nos amas non amare,vt noſtra. Vtrumq; mihi nunc votum ſolemne eſt,cum quo vt felix viuas,benè valeas,ac perannes vitæ, incolumitatis,& immortalitatis ſummum largitorem veneror. Mediolani Kalendis Auguſti. 1625.

Illuſtſtriſs.[mo] & Reuerendiſs.[mo]
D· CAROLO CARAFFÆ
EPISCOPO, ABBATI, AD CÆSAREM NVNTIO APOST. PRINCIPI &c.

Ad Florilegium Mediolanenſium Antiquitatum à M. R. D. Io. Antonio Caſtillionæo illi dicatum.

CHLORIDIS Roſa nigra.

CARMEN.

Auguſtini Terzagi S. T. D. Protonotarij Apoſtolici, Canonici Mediolanenſis.

ACcipe collectos muſcoſo in margine Flores,
Quos fæcunda tibi CAROLE fundit humus.
Num illos Oreades glomeratæ in montibus altis
Virginea in calathis compoſuere manu?
Naiades aut facto circum vaga flumina ludo
Collegere, leui cum tetigere pede?
Quò Cephiſi natus captus dulcedine formæ
Bæolias moriens nobilitauit aquas. Narciſi in florem mutatio.
Pallentes violas ferulas iunxere rubentes,
Dantes puniceis plena caniſtra rubis.
Florida lutheolis vel pinxit ianthina calthis
Depicta auratas Anthia Iuno genas?

Aut

Aut CHLORIS Zephiro vinclo ſociata iugali
Vimineos miſcet lilia per calathos?
Illa poteſtatem florum donante marito
Exercens, aura flante virere iubet.
Verſicolorato tergens circundata panno
Portendit varium floribus eſſe decus.
Qualem Praxiteles Pario in marmore duxit,
Et coluit donis Caſtoris ara frequens.
Circunſtant pictis inſcintæ veſtibus Horæ,
Queis alacri præſtant ducere fronte choros.
Flora quirinali veniens è culmine circum
Deſerit inſigni munere plena manus.
Dextra cicer, floremq; fabæ fauſto omine ſpargit,
Atq; ait. AEdilis nunc mihi ſacra facit.
Quos igitur ferat illa tibi, ſi CAROLE Flores.
Dat pubes, molles & noua origo crocos?
Germina ſi florent, mulcet ſi ſemina Titan,
Peſtanæ exornant ſi tua ſerta roſæ?
Irriguis vernant ſi candida lilia pratis,
Purpureis & hiant mixta papaueribus?
Non tibi pompa deeſt decuſſa cydonia ramo,
Et ſibi verbenis Virgo ſacella tegit.
Lucifer, & caſtum culmis aurora ruborem
Inducit, riſum non negat orta dies.
Vernat humus, flores & mollia pabula trudit,
Expiratq; modis purpura verna nouis.
Non roſa, non Tyrias imitata papauera luces
Deſunt, aut Ida quas Venus alma fouet.
Mollia fuderunt blandos cunabula odores,
Hæc Nymphæ calathis dona tulere ſuis.

Pauſ. in Chorint. latinè Floridã vertit, & eius tẽplũ celebrat.
Ouid. in faſtis Catul. Hom. in Odis Floram Chloridẽ vocant, & Zephiro nuptã fingũt.

Verſicolor Flora quia floribus eſt omnis color.
Floræ ſimulacrũ à Praxitele factũ in æde Caſtoris, & Pollucis cultum tradit Plutarcus.
Floræ comites gratias facit Ouid. faſt. V.
In Floræ manu Flor. ciceris, & Fabarũ, quales AEdilis ſpargebat in populo in Floralibus ad letitam, copiam, & munerum largitatẽ indicandã. Ita Prophyr. relat⁹ Greg. Girat. Sintag. I.

Aura

Aura CARAFFAEI hos aluit fœcunda Fauonij,
Antiquum ornauit his ſua ſerta genus.
Sat quoſcunq; ferunt campi, traxere colores,
Theſſala quos magnis montibus ora creat
Teutonicis vt primum traſplantata viretis,
Experta eſt Italos frugibus aucta ſcrobes.
Cui ſimul ac varij affulſit Clementia cœli,
Spem meſsis iuuit credere, mite ſolum.
Quippe inſigne alijs iuſsit caput eſse tyaris,
Illuſtres alijs faſcibus eſse manus.
Accintis alius laudem quæſiuit in armis
Impellens raucis martia ſigna tubis.
Fulminat hic bello, hic diſcordia pectora ſedat,
Paceq; concordi diſsociata ligat.
Imperijs aſsueti omnes, qui legibus orbem
Inſtituant, terras qui ditione premant.
Inter tot proceres ſeries cenſetur auorum
Plurima, quæ faſtos prætereat memores.
Spirat adhuc magni grauitas, & gloria Pauli,
Quo duce non vltrà gliſcit iniqua lues
Hic Phlegetuntæam iuſsit ſecedere Erynnim,
Deforme & ſtygio condere in amne caput.
SED quo Muſa ruis? melioris carminis auctor
Hæc canat, hæc alius audeat ore loqui.
Quanquam ò coccineum cum inducet Roma colorem,
CAROLE iam vates incipio eſse tuus.
Quà ſol cumq; ſuis, me vate, it curſibus ibis,
Teq; immortalem poſthuma fama canet.
Nunc quem Flora offert non dedignabere florem,
Phœbæas fas eſt vinciat ille comas.

Familia Caraffa à Germania Neapolim deducta. Ferdinando I. Regi Neapol. cara.

Paulus IV. Pont. O.M. fidei Catholicæ propugnator acerrimus.

Indorum

Indorum flos NIGRA ROSA *eſt, quæ condita ſulco*
Externo patrias vincit odore Roſas. Achilles ſtatius lib. 2. Roſam nigram deſcribit, & illius materiam.
Quin teneram ſenſim detrudens cortice gemmam
Virgulto fructum luxuriante parit.
Hæc tibi ſed Zephyris quando melioribus halant,
Singula ſub folijs Carole ſigna nota.
Flos ſubter fibras inſcriptas nomina regis, Caraffæum genus antiquum, & nobile.
Flos, regale apicem cui diadema premit.
Quippe Caraffæum cognomen origine auita
Ducitur, & titulis nobile ſtemma probat.
Aſsuetum imperijs, Auguſto colla triumpho
Subdere, clamoſis tradere iura foris.
Aptum armis, paciq; genus, quod terreat hoſtem,
Fœdere concordi diſsociata liget.
Verſicolor Flori frons eſt, naturæ colores
Quotquot producit, tot ROSA NIGRA *nitet.*
Illic purpureum tunicis ridere ruborem,
Vellera Phocaieo murice cocta vides.
Inſigni hic numeras proauos, quos induit oſtro,
Queis rerum ſummam maxima Roma dedit.
Sanguineus micat inde color, Mauortia cenſes
Pectora, pro patria quæ voluere mori.
Ianthina Romuleos reffert in fronde Quirinos,
Queis preſsit niueas ſacra tiara comas.
Lutheolis conubia, & egregios Hymæneos,
Queis Iuno accenſas ſubdet alma faces.
Spem viridis culmus, frons innuit alba pudorem,
Robur cærulei, quæ fluit vnda maris.
Florida per varios quot fingitur Hylla colores,
Tot micat, hic totidem nomina ſcripta legis.

b *Alta*

Carolus Caraffa e domo Aragonia ex parte matris. Paulo IV. & Paulo V. glorioſiſſimis Pontificibus. Abbas S. Vinc. in Prato Mediol. Prior S. Albini Vigleuani Commēdatarius &c. Epiſcopus Auerſæ in Agro Napolitano à Paulo V. Pontifice. Nuntius ad Cęſarem miſſus à Greg. XV. confirmatus ab Vrbano VIII.

Alta Caraffææ procedit ſtirpis origo,
Neuè virere ſuo ſtipite dumus amat.
Ingenijs fæcunda domus, pietatis aſylum,
Marte potens, muſis inclyta, cara Ioui.
Stipitibus tua vis, tua vis, gratiſſima truncis,
Flos mouet, vt de te Carole vaticiner.
Mixta oſtro, violæquè ſolens inoleſcere libro,
Prominet, illa tuum, perlege, nomen habet.
Tu Regum ſanguis certiſſimus, ignea virtus
Romuleis iunctum patribus eſſe dedit.
Ianthina conſilio adſciuit, dubijſque Quirinis
Cenſuit, immenſis cenſibus auxit opes.
Fecit vt infuleæ penderet tænia vittæ,
Præſul quem flexo poplite turba colat.
Vellera ſed Tirios tibi mox in cocta rubores
De Capitolio culmine Roma parat.
Mitteris Auguſto patris vt mandata reportes,
Et diſcat dociles nuntia virga manus.
Socraticis pollens ſtudijs, multoque redundans
Eloquio, Auſonij fama ſecunda fori.
Pierijs feruens opibus, quem candida Pallas
Fertur Cecropios edocuiſſe ſales.
Qui ſedare queat, ſæuas ſi exerceat iras
Cæſar, qui dictis aſpera corda domet.
Cuius poſſeſſo mens eſt opulentior auro,
Nec cui munificas arca negauit opes.
Par donis, libriſque manus, cui Cinthia compſit
Formam oris, ſimilis cætera Mercurio.
Debuaram florem, Florem accipe CAROLE, ſertis
Inſere nunc, CHLORIS claude vireta, ſat eſt.

IN

IN FLORILEGIVM
MEDIOLANENSIVM ANTIQVITATVM ERVDITISSIMI VIRI D. IO. ANTONII CASTILLIONAEI.

Ad Illuſtriſs.mum & Reuerendiſs.mum

D. CAROLVM CARAFFAM AD CÆSAREM NVNTIVM &c.

Auguſtinus Terzagus S. T. D. Canonicus Mediolan.

ERipis obſcuris tumulata arcana ſepulchris,
Et manſura pio carmine Templa canis.
Marmora, Aquæductus, collegia, phana, coloſſos,
Pegmata, Diuorum buſta, theatra, vias.
Expandis veteres ritus, miracla recludis,
Et noua quas moles, quas vetus vrbs coluit
Exegit liber hic monumentum firmius ære,
Inquè labore tuo fama perennis erit.
Auſpice te æternum pubeſcent CAROLE Flores,
Quod tibi nec Læthe, ſæcla nec vlla nocent.

Ad Illuſtriſs.mum & Reuerendiſs.mum

D. D. CAROLVM CARAFFAM EPISCOPVM AVERSANVM, ET APVD FERDINANDVM CÆSAREM SANCTÆ SEDIS APOSTOLICAE LEGATVM.

VIrtutum Flos alme, Virum Flos alme CARAFFA
Gentis honos, Famæ gloria, pompa ſoli.
Orbis vterq; tuæ dudum circundare fronti
Serta parat lecti quidquid vtiquè legens:
Lectius ad nuſquam nil quàm quod floret in Hortis
VINCENTI cernens, hinc tibi ſerta legit.
Seligit & lectos lectis è floribus omnes
Antoni culta ſedula cura manu.
Quidquid id eſt Pater alme tibi ſine tempera circum
Nunc eat, & magni muneris inſtar eat.
Hæc tibi nata domi debentur: Florea ſerta
Par erat, & ſtoris fronte locare noui.
Roma tibi maiora parat, te ſuſpicit illa,
Tequè vehunt geminæ iam ſuper aſtra Aquilæ.

Clariſs. Vir Felix Oſius S. T. D. & Artis Orat. Interpres Pub. in Gymnaſio Patauino.

AD IO ANTONIVM CASTILLIONAEVM V. R.

AMICORVM SVORVM ANTISTITEM,

Et Florilegij Mediolanenſium Antiquitatum Eruditiſsimum Auctorem.

QValis Apes æſtate noua per florea rura
Ducit amor mellis, mellis amore labor:
Vincenti talis te per florentia Prata
Ducit amor laudis, laudis amore labor.
Floribus hinc fidens varijs, populatus amæni
Veris opes dio nectare plenus abis.
Florens Antoni ſis omnis, melleus omnis.
Mel ſedet hinc ſcriptis, flos nitet inde tuis.
Mella ſed ipſa tibi, tibi ſe flos ſubijcit omnis.
Tu magè melle places, tu magè flore nites.

Idem Oſius in Amoris,& obſeruantiæ Teſeram.

AD

CLARISSIMI
ET ERVDITISSIMI
VIRI LAVRENTII
PIGNORIÆ HISTORICI
PATAVINI
ANTIQVITATVM
OMNIVM PERITISSIMI

EPIGRAMMA.

AD EVNDEM
CASTILLIONAEVM.

INclyta quæ Patriæ proſers monumenta Ioannes.
Antoni, cæcis eruta de tenebris;
Nunc tandem auguſta per te dum luce fruuntur,
Hæc minimè mutis vocibus ingemirant:
Dij facite, vt præſens plauſu quod comprobat ætas
Hoc amplexetur candida poſteritas.

ANTI-

ANTIQVITATVM
PAROECIÆ
D. VINCENTII
IN PRATO
FLORILEGIVM
DVAS IN PARTES
DISTRIBVTVM.
PARS PRIMA.

CLARISSIMI VIRI,
HIERONYMI BOSSII
TICINENSIS,
ET ROMANI PATRICII,
ATQVE

In Palatina Mediolanenſi Academia Regij, & Primarij Eloquentiæ Profeſſoris,

SYMBVLEVTICON.

AD IO. ANTONIVM CASTILLIONÆVM,
I. C. PHILOSOPHVM,

Et Theologum Mediolanenſem, Vt ſuum edat Florilegium Med. Antiquitatum.

NIL iuuat, ANTONI, *patriæ decus, inter amicos*
Moribus, & Genio ſemper habende meos,
Nil iuuat è tenebris ANTIQVOS VRBIS HONO-(RES
Eripuiſſe tuæ, ſi tua ſcripta latent.
Quin ea dum celas, obſcura in nocte videris
Cum proprio patrium contumulare decus.
Inque tuos Ciues, & publica commoda, peccas
Sic vno facto, ſic tibi & ipſe noces.
Quare age, rumpe moras, quaſcunque Modeſtia nectat,
Somnia confingens vel timor ipſe ſtruat.
Iam ſine, terrarum cunctas cum Sole recurrant
Vt ſcripta, Aonio melle referta, plagas.

Neuè

Neuè tibi æterno florentem nomine Famam
Inuideas, nomen ne tibi, quæſo, neges.
Si tua tam varijs ſunt ſparſa volumina rebus,
Tam culti Eloquij lumine ſique micant,
Quàm mihi, iudicio præſtans, SOLARIVS olim
Prædixit librum ſæpe nitere tuum,
Quam ſimul, ingenio florens, BELCREDIVS acri
Teſtatus vero non ſemel ore fuit,
Quam Phœbi & demum Clarij firmauit ocellus,
OSIVS, eſt Charitum qui decus ore Trium:
OSIVS ille meus, cenſura maximus æqua,
De cuius dictis eſt dubitare nefas;
Cur differs tantùm doctos emittere fœtus?
Ac iam cur potius mittere non properas;
Inſtar Phidiaci ſigni tua ſcripta placebunt,
Nec carbonis erit cur vereare notas.
Si tam præclarè ſolers monumenta poliuit
Ars tua, & ingenij dædala cura tui,
Archilochi poteris dentatam ſpernere ſannam.
Nam Momo facies tu, mihi crede, ſatis.
Nec niſi mirari poterunt te, ſpargere ſemper
Qui ſale nigranti facta aliena ſolent,
Inuidiæ ac ſtimulis rumpentibus ilia, morem
Mutus erit contra Zoilus ipſe ſuum.
Teque viri eximia tollent ad ſidera laude,
Qui in ſtudijs naſum Rhinocerotis habent.
Eia age, rumpe moras: iam tardum dicere, mittam,
Eſſe puta; tardum dicere, mitto, puta.
Hoc cupio dicas: emiſi in luminis oras,
Inque manus hominum, quò relegatur, opus.

 Sed

Sed retices? chartas nec vis proferre loquentes
Clare adeò patriæ ſecula cana tuæ?
Excudi has CIVES rogitant, VRBS optat in ijſdem
Priſca videre ſui qualis imago fuit.
Si verò lepidi communis gloria ſcripti
Eſt tecum patriæ, Ciuibus atque tuis:
Tertia ſi POPVLO pars, VRBI tertia iure
Et ſi debetur, tertia ſola tua eſt.
Vnus nonque potes iuſtè pugnare duobus,
Supprimere ac CIVES quod, ſimul VRBSque petunt
Tu tamen iniuſtus patriæ (mihi parce) ſeuerus
Ac in te nimiùm, tu dare ſcripta fugis
Eia age, quæſo, rogo, nobis monumenta liquore
Oblita nectareo iam dato quæſo legi.
Flectere ſi nequeo at precibus te, carmina mentem
Immotam ac nequeunt flectere noſtra tuam,
Voce quiritabo, feriet quæ ſidera cœli,
Atria quæque ſono Cæſaris alta petet.
Audiet inde meas voces CARAFFIVS, heros
Herculeum ducens ab Iouis arce genus,
GREGORII qui ſancta Patris dum iuſſa capeſſit,
FERNANDO retinet vocibus ora ſuis.
Is VINCENTIANI coget decora inclyta templi
Te vulgare ſui, te dare & illa typis
Quæ quum ſint Operis pars magna, & prima, reſurgent
Coniuncta his Patrij tempora priſca ſoli.
Diuinæ ſed mentis opus ſi nobile volui
Doctorum manibus tu patiere virum
Ipſa recognoſcet Veteris Veſtigia Formæ
Vrbs: Circum, Herculei *magna* Lauacra Lacus

Dupli-

Duplicis & Muri *ſpeciem cum mole* Theatri,
Atque PALATINAE tecta ſacrata Scholæ
Mox quoque maiorum cognoſcent ſplendida ciues
Facta, per eximios concelebranda modos,
Quæ ſimul & cupient ijdem renouare, parentum
Se dignam vt ſobolem laudis honore probent:
Et qui ſcripſiſti, quæ non Bugacius acer,
Quæ non Murigius, Calchius atque, notant:
Quique Operi titulum Lecto *de* Flore *dediſti,*
Per quod maiorum FLORIDA geſta refers,
Aeternos fructus, æternæ præmia laudis,
Dum relegetur opus, non moritura leges.

EIVSDEM BOSSII
AD EVNDEM
CASTILLIONAEVM.
EPIGRAMMA.

Mittit Flora ſuis quotquot fragrantibus hortis,
Ipſa legat Flores pernicioſa Venus.
Nam minio quoties ornant hi tempora, fœdo
Illicio turpant corda pudica virum.
Quos pia ſed Flores ANTONI cura parauit,
Mnemosynes ductu, CIVIBVS, & PATRIAE.
Lætus vtraque manu carpat, qui ſecula noſſe
Cana ſtudet, priſcis moribus atque frui.
Improba quando Venus cinget ſibi Flore capillos,
Florea ſcripta legens ſi bene cinctus erit.

IN FLORILEGIVM CLARISS. V. IO. ANTONII CASTILLIONÆI BENEDICTI SOSSAGI.

ELEGIA.

O Mihi perpetuo memorandum Patria nomen,
Virtutum celebrat quam veneranda cohors,
Cuius opes auidum ſtimulant deſcendere Gallum
Alpibus, expertus noſtra ſed arma tremit,
Cuius agri Siculæ valeant contendere glebæ,
& Lybica vincant fertilitate ſoli,
Quæ faciles Marti populos, facileſque Mineruæ,
Pectoraque ingenuis artibus apta creas,
Quamque triumphale ſubmiſſis faſcibus vrbes
Finitimæ accepto iure fatentur heram,
Aemula Romanis fueras, quæ viribus olim,
Aemula nunc vera relligione magis,
Vt Diuum cultu cœli mereare fauorem
Addita cœlitibus numina vera probant.

Tu

Tu belli ſortita duces, tu lumina pacis
Tu felix oleæ, laurigeriſq; comis
Accipe dilecti lectiſsima munera ciuis,
Cui fons Caſtalius nomen habere dedit.
Ille tuos Orco veteres auertit honores,
Eripuit tenebris nomina multa Virum.
Quid non annorum fatalia vulnera ſentit?
Ipſa ſibi fati tempora lege nocent.
Cætera dum vaſtat tacitis perit ictibus ætas,
Dumq; mori properat, cætera mole trahit.
Nec parcit gemmis Indo de littore vectis,
Dumq; damnoſo marmora dente vorat,
Ipſa vorat rerum conſumptrix æra vetuſtas,
Exæquatq; humili mœnia celſa ſolo.
Heu veteris funus Romani ducite Romæ?
Extinctæ cineres Vrbis vbiq; iacent.
Quid loquor ah demens? veſtigia nulla ſuperſunt.
Si qua tamen reſtant: diſsipat illa dies,
Ac niſi docta manus reparaßet damna, ruinæ
Vix ſonitum audires, nullaq; Roma foret.
CASTILIONAEVS cæca niſi nocte ſepultam
Vindicet, infelix patria nulla fores.
Ipſa renaſcuntur Diuorum templa per illum,
Et viuunt tumulis nomina ſculpta ſuis.
Ipſi nobilium manes, vulgusq; ſilentum
In lucem illius nunc reuocantur ope.
Cerberus Alcide vacuas cogente per vmbras
Miratus triplici dicitur ore iubar,
Ipſa reguſtauit fugituras luminis auras
Carminibus blandi coniugis Euridice,

Et duro

Et duro implicitus ſomno poſt fata, recepit
Amiſsum medica Virbius ante diem.
CASTILIONAEVS veterum miracula vicit
Res tenebris merſas qui latitare vetat.
Certe illi fatum ſemel euaſere, ſed omnes
Rurſum egit Stygius trans Acheronte ſenex,
Aſt hic, nobilibus nomen quo redidit vmbris,
Caſurum nullo tempore fecit opus.

AD EVNDEM

CASTILLIONÆVM

IACOBI PHILIPPI

OPICELLI

CANONICI THEOLOGI

CATHEDRALIS DERTONEN.

EPIGRAMMA.

QVæ dudum vaſto conduntur in æquore merces,
Per ſummas rurſus nare tueris aquas.
Artus belua norat, partem ſatiata relinquit
Intactam, cuius vita diurna manet.
Sed quæ læthifero conſumunt tempora morſu
Morte ſub æterna, contumulata iacent.
Tempus edax rerum, cum rebus nomina mandit
Ingluuiem vincens æquoris atque feræ.
Tu priſcos cineres extractos faucibus Aeui.
Ad lucem reuocans, Hercule num minor es?

AD

AD VIRVM
CLARISSIMVM
IO. ANTONIVM
CASTILLIONÆVM
DE FLORILEGIO.
PETRI IACOBI
ARRIGONII THEOLOGI.
CARMEN.

AEmula Cæleſtes imitatur Subria partes
Perſimilique ſuas mutat honore vices.
Nox ſimul vmbrarum tentoria fixit Olympo,
Oceanoque ruens abſtulit omne decus.
Illa tenebrarum ſpecies horrenda minatur
Rurſus in antiquum cuncta abitura Chaos.
Stellantes Titan educit in æthere Flores,
Sydereæ in tenebris tunc reteguntur opes
Conciderantue comis nimio quæ arentibus æſtu
Florea terræ Idem ſydera rore fouet.
Sol facit hoc abſens alijs dum lumina terris
Spargit; obire vna munus vtrumque poteſt.
Floribus Inſubrum offuſa caligine, eorum
Vix vllus ſplendor conſpiciendus erat.
Iam decora anguigeræ tempus protriuerat Vrbis

Squaluerat patrium iam ſine flore ſolum,
Obruerat decus omne vmbris obliuio cæcis,
Primus vt haud Lapſo ſurgere poſſet honor.
Tu decus Antoni rerum, cælique ſacerdos
Idem flos Hominum, floribus Almus ades.
Tu reparas melior patrij ornamenta nitoris
Optataque iterum luce micare iubes
Summorum quamuis tenearis mole laborum,
Vt te ſacrorum plurima cura premat.
Non pateris tu nocte rapi, tu lumen eiſdem
Fundis, & inflammas ſplendidiore face.
Non phaetontea hi paueant incendia floros,
Non trepidentue ipſas Deucalionis aquas.
Ergo tota canit proprium te Subria ſolem,
Sole coruſcanti non minor ipſe micas.
Quod tua mortali ſolertia vindicat æuo
Aere magis ſtabit, pyramidumque ſitu.
Hoc Iouis, hoc rabidi violenta temporis ira,
Hoc maius fatis, aſtra tuentur opus.

IN IO.

IN IO· ANTONIVM CASTILIONÆVM PRÆSBYTERVM DE SVO FLORILEGIO MED· ANTIQVITATVM R. V.

D. AVGVSTINVS LAMPVGNANVS.

Ditarunt auri quoſdam noua pondera fului,
Et ſit diues opum, qui modo pauper erat.
Tu longe, ANTONI, tibi nobiliora metalla
Effodis, & ditas teq;, laresq; tuos.
Eruta terrarum ſunt imis illa fodinis,
Sed tua Pieridum Flumine ducta nitent.
Hæc parit ingenium, Natura ſed illa miniſtrat,
Corpus vt illa ornant, ſic animum iſta beant.
Fluxa illa, & varijs ſemper ſubiecta periclis.
Hæc firma, & nullo diripienda dolo.
Ocyus illa vorat tempus, rapiuntq; latrones,
Hæc tuta, & ſemper non moritura vigent.
Hinc tibi diuitiæ cædant Cræſiq; Mydæq;.
Diuite quippe omni ditior vnus abis.

AD EVNDEM.

AVia quùm legeret ſiculos Proſerpina flores,
Tartareo ceſſit præda repentè Ioui.
Vincenti legis in pratis dum quidquid vbiquè
Florum eſt, non raperis; Corda ſed ipſe rapis.
Longè alios flores, alia tu colligis arte,
Mente alia, atque alio Numine cura Deum.
Macte. Tui rapiunt ſi flores corda Virorum,
Quas Superum prædas fructibus auctus ages?

Vincentius Caſtellionæus è Mediolanenſi ſelectorum Cauſidicorum Collegio.

AD EVNDEM
CASTILLIONÆVM
VICARIVM PERPETVVM
ABBATIÆ S. VINCENTII
IN PRATO VIGILANTISSIMVM.

LVcida ne pereant Vrbis monumenta paternæ
Caſtelionæus ſtemmata clara nouat.
Quod patriam repares deſcripta volumina monſtrãt,
Nobile narrat opus temet auoſque tuos.
Ecquis enim tua ſerta legit, qui nectare plenum
Et dulci Ambroſiæ non fateatur opus?
Cœleſtinus oues vt cæli ad paſcua duxit,
Purpureà cinctus clamide Branda fuit,
Vt poſuit toti leges Guarnerius Orbi,
Inſubrum ſedes ſic Bonatura dedit;
Tu Caſtellionæus eorum germine natus
Tot ſimul; & patriam Lucida imago refers.

Io. Baptiſta Guala Artium, & Medicinæ Doct.

AD EVNDEM
HISTORICVM, ET POETAM.

HIſtoricis fœcunda domus, fœcunda Poetis
Iam redit in priſcum te duce læta decus.
Hiſtoricum tu quemquè præis, tu quemque Poetam,
Queis tua ſe quondam vexit ad aſtra domus.
Sic veterum monumenta legis, ſic carmina condis,
Quiſque tibi vt Vates cedat, & Hiſtoricus.

Sebaſtianus Martignonus P. S. Sebaſtiani.

Ad Illu-

Ad Illuſtrem Perq; Reuerendum

D. IO. ANTONIVM CASTELLIONAEVM.

S. T. ac I. V. D.

VINCENTIANÆ BASILICÆ LAVDES TYPIS MANDANTEM.

EPIGRAMMA.

OSſibus impoſita extollit miracula Memphis,
Non quia buſta premunt, ſed quia celſa micant;
Oſſibus hæc ſacris, quæ laudas, templa, refulgent,
Pignus honos illis; non quia celſa micant.
Oſſa tamen viuant, viuat tamen hocce volumen
Non fuit hac maior gloria Piramidum.

Hieron. Puſterla.

IO. BAPTISTÆ SITONI
IN FLORILEGIVM ANTIQVITATVM MEDIOLANENSIVM D. IO. ANTONII CASTELLIONÆI LVSVS.

AD TEMPVS EPIGRAMMA.

IMperij retines Inſignia ſæua rapacis?
Nil poterunt poſthac: abijce cane Senex.
Caſtalio docti lapſus de vertice Montis
Numina magna gerens Caſtilionus adeſt,
Vrbis qui ſolers noſtræ, & monumenta Parentum
Priſca legens cæcis eripit è tenebris,
Quæ tacitum lenta conſummere morte parabas.
Sic Heros vires deprimit iſte tuas.

Ad Mediolanenſes Tetraſtichon.

GAudete Inſubres, feſtiuos tollite plauſus;
Viuit adhuc veſtræ rarus honos Patriæ:
Hunc celebrate Virum, dignas & ſoluite grates,
Hæc luci Veterum qui monumenta dedit.

De veri-

De Veritate dictorum Diſtichon.

Ipſe ſuos lædat Vetereſne Zoilus audax,
Conticet: incolumis Caſtalionus abit.

Tetraſtichon.

Naturam hic hominum prudens dùm percipit vnus,
Naturæ inſtinctu noſcere quòd cupiant,
Egregium hunc mundo Florem patefecit auenti,
Quo licet antiquum ſcire decus Patriæ.

Aliud.

Quo te Caſtalidum decus æquo nomine dicam
Caſtilione magis, quàm Pater ò Patriæ,
Qui Patriæ clemens antiquos Vrbis honores
Erigis, & calamo, ne pereant, vigilas?

Aliud.

Maiorem Antoni dicam te iure Camillo,
Gallorum è manibus ſuſtulit ille ſemel
Romam: ſed Patriæ ſexcenta per æua manebit
Per te mundiuagum Caſtilione decus.

Epigramma.

Trucia Germani quondam arma, iræq; feroces
Induperatoris quid potuere feri?
Quid noſtram Victori euertere profuit Vrbem?
Quidue ſolum ſterili mox operire ſale?
Fulgida adhuc viuunt veterum monumenta Parentum,
Splendidiorq; nitet priſcus honos Patriæ.
En ſolus reficit calamis Antonius Heros,
Armis Germanus perdere quod ſtuduit.

PRÆ-

IOANNIS VILLÆ
I. V. DOCTORIS.
AD LECTOREM CARMEN.

FLoribus intextum radiantibus vndiique Lector,
Tradimus, ecce, tibi, CASTILIONIS opus.
Miraris? frons ipſa docet, ſi vera loquuti.
Collige: nec pigeat: plurima ſerta dabit.
Aurea Prata colit Magni VINCENTIS Iberi:
Hinc tibi tot flores CASTILIONVS habet.
Qui licet areſcant hyberno frigore paſſim;
Hos tamen irriguos verſa tenet PHIALA.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

IN hiſce Carminibus digerendis, ne locus vllus eſſet reliquus quærimonijs eorum, qui ſibi primas non deferri ægrè ferũt, ex literarum ſerie, ac ſorte ea digerenda cenſuimus. Quòd ſi quædã poſtremo, quæ priore loca erant collocanda excuſa vides, ea non vt deteriora; ſed vt minus opportunè exhibita poſthabita fuiſſe noueris.

PRÆFATIO IN FLORILEGIVM ANTIQVITATVM PAROECIÆ D. VINCENTII IN PRATO.

AD LECTOREM.

DEmandata mihi iampridem prouincia fuit ab eo, cuius nutus habeo pro mandatis, vt Nomina Martyrum Trium, quorum ſacroſancta Corpora in inferiori D. Vincẽtij in Pratis AEde lapideæ arcæ commiſſa, præcipua quadam Mediolanenſium religione coluntur, inquirerem, neciſq; genus, quod Athletæ fortiſſimi poſt alia multa pro Chriſti fide ſuſcepta certamina ſubijere: Martyrij præterea locum, & diem: Prætores ad hęc Proconſules, vel Tyrannos, ſub quibus laude præclaræ confeſſionis illuſtres æternæ gloriæ pręmia ſunt adepti: modum tandem, ac tempus, quo ſacram illam in Baſilicam peruenere ab obſita penè ſitù memoria vindicarem, & quod eius fieri pro ingenij modulo poſſet, conatus hac in parte noſtros publici iuris eſſe vellem maioris excitandæ pietatis ergò in animis hominum religioſorum. Grauis vna quidem ex parte prouincia, & humeris noſtris impar: at ex altera talis, vt niſi illam ſæpè, ac ſæpius conſtantiſſimè, detrectatam tandem aliquando ſuſcipere decreuiſſem, inuri mihi iure poſſe proſpicerem nõ leuem pertinatiæ notam, breuiq; fore, vt frigidæ nimis ergà tã eximios cœlites pietatis nomine vapularet is, quem minimè, pro ea perſona, quam ſuſtinet, decuiſſet. Quamobrem, eos vt ſcopulos declinarem, admoui ſtatim operi manum, ac omnia

monu-

monumenta Patriæ, totamquè Eccleſiaſticam Antiquitatem conturbare cœpi. Cumq; legenti mihi multa, eademq; ſumma animaduerſione digniſſima occurriſſent, quæ ad Vincentianam Baſilicam facere videbantur, ſtatuebam apud animum meum initiò, muneri me ſatisfacturum meo, ſi vnum illa tantùm in corpus ſuo quæq; loco, & ordine redegiſſem, redactaq; miſiſſem ad eum, cuius id vrgente imperio præſtitiſſem, eo tantummodo conſilio, vt parerem; daremuè typis, ac luci eam tãtùm ob cauſſam nè perirent. Abſit enim vt mihimetipſi conſcius tenuitatis, & imbecillitatis meæ, tantam me prouinciã aggreſſum eſſe profitear, quòd indè paratam labori meo laudis alicuius adoream arbitrarer: & ſi quidem ea me cupiditas inceſſiſſet, laudi mihi ſatis ſuperq; duxiſſem fore, Viro omni genere laudis abundanti morem ea in Sparta gerere potuiſſe, quam vt adornare pro dignitate nequiſſem, ſatis fuiſſet in ea quippiam voluiſſe.

Verùm enim verò cum iſto perfunctus munere pro virili, probataq; opera noſtra per literas ei, cui perſpectam eſſe maximè cupiebam, meminiſſem alia præterea me legiſſe, quæ nõ tam Baſilicam ipſam Vincentianam attingerent, quàm ad ſacras alias Aedes Parœciæ pertinerent, operæ pretium me facturum duxi ſi ſingula veluti FLORES quoſdam hinc inde collectos ex confuſis illis priſcæ memoriæ monumentis digererem in peculiares locos, quò naribus admoti Piorum, ſi nõ eas recreare, ſaltem excitare poſſent ad alios, ijs ſuauiores in poſterum decerpendos in ijſdem Hortis.

Placuit ob id igitur Opellam quoque noſtram FLORILEGII titulo decorare, collectosq; FLORES per FASCICVLOS potius, quàm per CAPITA, reiecto trito nimis, atq; decantato vocabùlo, diſpertiri. Breuitas enim, cuius amantiſſimi ſemper fuimus, & Ordo rerum ſimplex, ac liber, quem lubentes amplectimur in ſcribendo, Oeconomiam eiuſmodi iure ſibi ſuo quodammodo vindicabant; nec aliud ſumminiſtrare poterat Nobis adiacens D. VINCENTIO PRATVM, à quo cognomen cœpit, niſi pulcherrimos GLORIAE Sacræ pariter, & Prophanæ FLORES, quibus & olim abundauit vberrimè, & nunc etiam in dies magis, ac magis affluit ad com-

mendationem loci. Quid quod Hiſtoriam nullam mihi mens fuit conatibus hiſce noſtris exiguis Poſteritati dare: Sed ijs potius, quibus maiores ingenij vires, maioremq; copiam facultatemque dicendi Natura largita eſt, materiam iuſti ſerti Hiſtorici contexendi quoquomodo per grauiſſimas curæ, & ſollicitudinis Animorum occupationes poſſem, ſubceſiuo otiolo comparare; nęc iſto ex muſtacęo tam lauream quærere, quàm aliorum laborem, ne iſta quærerent, leuare ſtudui, ac ne in furto depræhenderer, quorum etiam lectione profecerim verecundia quadam ingenua profiteri. Ideò quæcunq; animaduerſa Nobis in hoc excurſu ſunt Ex Fide non tam Bona, quàm optima referemus. Ac primo quidem, & ſecundo loco, quæ de Basilica Vincentiana reperimus, vt quæ ſacris alijs totius Viciniæ Templis Antiquitate, & Maieſtate præſtet oratione perſequemur. Tertio loco Diuorum ipſorum Exuuias, & ſegmina. Poſtremo, quæ de antiquo Monachorũ Cœnobio, Prædijs eiuſdem, & Fructibus, Sacerdotijs, Redditibus, & Iuriſdictione literarum beneficio ſuperſunt, & hæc quidem omnia in primæ ſectionis Faſciculis. Ea verò quæ ſe mihi reliqua de Parœciæ ipſius Prato, cęterisq; Sacris eiuſdem Aedibus obtulere in ſecunda ſectione, & ſequentibus primæ partis hac cõcepta ſpe, quod etſi magna non erunt, aut vſquequaq; recondita, tamen vt humilis Myricæ interdum, reptantesq; per humum laſciui hederarum pampini, & in Tabernarum frõte prõptæ merces magis quàm in penetralibus interioribus, & hypothecis abditæ reficiunt intuentes: ſic ſtudioſi Eccleſiaſticæ Antiquitatis, nec obtrectandi liuore ſuffuſi quæcunq; in lucem è tenebris euocata Rei Sacrae Bono cum alijs communicamus æqui, boniq; conſulturi ſint, ac ſi fortè fortuna maiora cupientibus ſua non placebunt mole, grata certè ipſa rerum varietate ſutura ſint. Reperiet enim paſſim in his lector non contemnendas venerandæ Antiquitatis Inſcriptiones, lapides non vulgares, Elogia clariſſimorum Hominum, Tumulos Maiorum Cineribus excitatos, & alia eiuſmodi priſcæ memoriæ monumenta, quæ neminem vnquam pœniteat reperiſſe. Quod ſi quis adhuc ſubductioris ſupercilij Cato eadem paruifacienda duxerit, vt aliundè emendicata; norit is à nobis nullam in

hoc

hoc opere ingenij, nullam eloquentiæ commẽdationem quæri, ſed aliquod ſpecimen tantum noſcendarum Antiquitatum Patriæ noſtræ cupidis exhibere, nè dormire in vtramq; , quod aiunt, aurem videamur. Ita ſcilicet facti, & inſtituti ſumus, vt alienis rerum memorijs potius quàm noſtris elucubrationibus oblectemur, ſcientes maioris ſemper ponderis ac fidei fuiſſe monumenta Priſcorum, quàm nouas Recentiorum commentationes, modò illæ fideliter (vt certè fiet à nobis) in medium ex ipſo veritatis aditu proferantur. Nullam porrò afferimus excuſationem craſſioris ſtyli, cum Hiſtoriæ præcipua virtus ſit Veritas, cuius ſermonem breuem eſſe decere, nudum ſimplicẽ, & apertum Euripides docet. Natiuo ſiquidem illa ſuo candore contenta, ſatis ipſa ſibi, ſuperq; eſt, nec peregrinis admodùm veſtibus delectatur: Lenocinia verò verborũ, fucorumq; pigmenta mirùm quantum neruis ſuis omnibus auerſetur, deteſtetur, damnet. Ecquis ſana mente præditus non irriſerit eũ, qui reiectis rerum ponderibus, ac momentis, malit atramento malo chartis ſuis illinire ea, quæ ſolo ſono detineant aures otioſas, quàm quæ ſua maieſtate impleant, & ſolentur. Medulla ſanè mihi rerum pluris ſemper fuit, quàm inanis cortex: nec vllus vnquam qui ſaperet fructus habere cum poſſet, decerpere recuſauit, annoſa licet ex arbore, floſculorum amans.

Veniam certè ſperamus ab æquis æſtimatoribus Digreſſionum frequentium, ac iuſto fortaſſis etiam lõgiorum. Nequè enim ſcribendi cachoetes nos extrà oleas (quod aiunt) adduxit, nec otio abutendi libido nos tenuit: atqui id præſtitimus non inuiti, vt operi verborum inconcinnitate diſplicituro, rerum varietate gratiam aliquam conciliaremus, Naturæ rerum ipſarum Parentis exemplo, quæ res ipſas mira quadam inter ſe varietate diſtinxit, vt quæ multitudine ſua, ac copia faſtidio eſſe potuiſſent, ipſa varietate placerent. Præuidebam enim fore, vt ſolius Vincentiani Templi res iugi ſerie deſcriptæ tædium omni proculdubio parerent, quod huiuſcemodi rerum diſſimilium narratiunculis ſublatum iri magna, ex parte confidimns. Fuit mihi quoquè non vno in loco à propoſito tramite deflectendum, vt cõtrouerſias aliquot cum Amicis amicè ſubortas de medio tollerẽ, quas ſub iudice relinquendas eſſe diutiùs

tiùs

tiùs non putabam. Habebunt mihi quidem certè pro huiuſcemodi prolixitate gratiam non vulgurem ij, qui res à memoria noſtra longè diſſitas, ac remotas obuijs vlnis excipere conſueuerunt. Multa enim antiqua, vetuſta, ſemiſepulta in hiſce digreſſionibus luci dedimus, quæ circum ſe fuſis è tenebris, tempore nullo forraſſis in poſterum emerſiſſent; niſi ex illis noſtra nunc induſtria emerſiſſent.

His igitur veluti præſidijs communitum FLORILEGIVM noſtrum lucem in apertam prodit hilari, & ſerena frontè, qua ſi BENEVOLE LECTOR idipſum exceperis, prope diem fortaſſe, accipies alia in argumento nō diſſimili diſſimili ſtylo, collecta ex eadem manu. Sin aliter euenerit, ipſa nos conſcientia iuuandi quamplurimos recreabit. Legas Tu tantùm velim, quæ præſenti damus EA LEGE, QVA INTER BONOS BENE' AGIER OPORTET; EX AEQVO ſcilicet ET BONO antequàm florum noſtrorum ex numero quemquam cenſeas, iudices, vel expungas Maiorum more. Interim benè vale; & æternùm viue, vt Maiores ipſos in ſtudio Pietatis, cuius attingendæ ſtudio labor iſte noſter totus inſeruit, longo interuallo vincas.

FLO-

FLORILEGII
MEMORABILIVM
ANTIQVITATVM
PAROECIAE
D. VINCENTII IN PRATO
PARTIS PRIMÆ.
SECTIO PRIMA.
DE BASILICA
VINCENTIANA.

CENSVS AVCTORVM;
QVI HIC CITANTVR,
ILLVSTRANTVR;
EMENDANTVR.

A

Abbas Panormitanus.
Achiles Mutius.
Acta Eccleſiæ Mediolanenſis.
Ado Vienenſis.
Aelianus Spartianus.
Afflictat. I. C.
Albericus de Roſate
Aldus Manutius.
Alexander da Imola.
Alphunſus à Caſtro.
S. Ambroſius.
Andreas Alciatus.
Andreas Monachus Vallis Vmbroſę M. S. extat apud Io. Iacobum ab Eccleſia.
Andreas Palladius.
D. Anſelmus.
Antonius Auguſtinus
Antonius Lazar.
Arnulphus M. S. in bibliotheca DD. Canonicorum Ordinariorum Metropolitanę Eccleſiæ.
Audouenus.
D. Auguſtinus.
Aurelius Prudentius.
Auſonius.

B

Bagnareæ Epiſcopus.
Baldus I. C.
Bartholomæus Socinus.
D. Baſilius.
Beda Venerabilis.
Benuenutus M. S. apud hæredes Donati Cuppæ.
Bernardinus Arlunus M. S. in Bibliotheca Ambroſiana.
Bernardinus Corius
D. Bernardus Abbas
Beroldus Maior in Bibliotheca Metropolitana.
Bonauentura Caſtellionæus.
Eiuſdem M. S. de XI. Epiſcopis Mediolanēſibus in Bibliotheca Metropolitana.
Bonuicinus M. S. apud hæredes antedicti Cuppæ.

C

Cardinalis Zabarella.
Carolus Sigonius.
Carolus à Baſilica Petri.
Catullus Poeta.
Catyllian᾽ Cotta M. S. apud DD. Archintos.
Cæſar Barronius.
Cæſar Franciotus.
Clemens Alexandrinus.
D. Clemens Pontifex Max.
D. Chriſoſtomus.
Concilium Aquiſgranenſe.
Concil. Cameracenſe.
Concil. Colonienſe.
Concil. Prouincil. VII. Mediolan.
Concil. Tridentinum.

D

Didacus Lopez.
Didacus ſtella.

Dio

Dio hiſtoricus.
Dominicus Amfoſſius.
Donatus Boſſius.
E
Epiſtolæ Decretales.
Epiſtolæ Ducales M.S.in Cancellaria Senatus Mediolanenſis.
Euſebius Cæſarienſis.
F
Felinus I.C.
Feſtus.
Franciſcus Bernardinus Ferrarius.
Franciſcus Cicereus M. S. in Bibliotheca Ambroſiana.
Franciſcus Petrarca.
Fuluius Vrſinus.
G
Galeotus Martius.
Gratianus.
Gaſpar Bigatus.
Gaudentius Merula.
Gattifredus hiſtoricus Viterbiēſis.
D. Gregorius Magus.
D.Gregorius Niſſenus.
Georgius Merula.
Gregorius Turonenſis.
Gretſerus.
Grutterus.
Guidus Vaninius.
Gulielmus Duranti
H
Hieronymus Burſerius.
Hieronymus Maggius.
D.Hieronymus.
Hieronymus Vida.
Horatius Poeta.
I
Iacobus Andreuetius.
Iacobus Galuaneus. M. S. in Bibliotheca Ambroſiana.
Iacobus Guala.
Iacobus Menochius.
D.Ignatius Epiſcopus.
Ioannes Cuſpinianus.
Io.Maldonatus.
Io. à Cartagena.
Ioannes Molanus.
Ioannes à Monte M.S.DD.Vicecomitum Sexti Calendas.
Ioannes Baptiſta Vicomercatus.
Io.Franciſcus à Baſilica Petri.
Io.Paulus Lomatius.
Ioannes Tortellius.
Io.Vitalis.
Ioſephus Hæbræus.
Ioſephus Ripamuntius.
Iſidorus.
Iuſtus Lipſius.
Iuuenalis Poeta.
L
Landulphus à S. Paulo M. S. Bibliothecæ Metropolitanæ.
Laurentius Iuſtinianus.
Laurentius Surius.
Leander.
Lilius Giraldus.
Lucianus Poeta.
Ludouicus Romanus.
M
Martialis Poeta.
Martiniana Chronica M.S.
Maſcardus I.C.
Matthæus Raderus.
Metellus Poeta.
Mombritius.
Moyſes.
M.T.Cicero.
M.Velſet
M.Vitruuius.
N
Natta I.C.
Nicander Hiſtoricus.
O
Onuphrius Panuinus.

Optatus Mileuitanus.
Ouidius Naſo.

P

S.Paulinus Nolanus.
Paulus Diaconus.
Paulus Morigius.
Peraldus.
Paulus Palacius.
Perſius Poeta.
Petrus Brecorius.
Petrus Epiſcopus.
Petrus Galeſinus.
Petrus Caſoratus.
Platina.
Plato Philoſophus.
Plautus Poeta.
Plinius Cecilius.
Plinius.
Plutarcus.
Polidorus Ripa.
Polidorus Virgilius.
Polybius.
Propertius Poeta.
Prudentius Poeta.
Philippus Decius.
Philippus Diez.
Philippus Ferrarius.

R

Raynerius Suoygondanus.
Ripa I. C.
Rodobaldus Ticinenſis.
Rolandus à Valle.
Ruinus I.C.

S

Sabellicus.
Seneca.
Seruius Honoratus.
Sicardus hiſtoricus.
Sozomenus.
Speculator ſummiſta.
Statius Poeta.
Stephanardus Dominicanus.
Stephanus Vinandus Pighius.
Strabo Geographus.
Suetonius Tranquillus.

T

Theodoretus Cirenenſis Epiſcopus.
Tibullus Poeta.
T.Liuius.
D.Thomas Aquinas.
Thomas Caietanus:
Triſtanus Calchus.
Tritemius.
Turnebus.

V

Valerius Maximus.
Varro.
Vaſæus Chronographus.
Venantius Fortunatus.
Vincentius Cartarius.
Virgilius Maro.
Vſuardus.
Vualdenſis.

Z

Zonoras.

F I N I S.

Synop-

Synopſis primæ decadis Faſciculorum Florilegij Prati Vincentiani.

TEmpli D. Vincentij antiquitas, & origo. Dicatum initiò Ioui. Mentio S. Iohannis Quatuor Facierum, Bifrontis, & Quadrifrontis Iani; Probi Cominij, formulæ dedicationis ex voto. Conditores eiuſdem, & habitatores primi. Deiparæ poſt dicatum. Primam Euangelij ſementem inibi à S. Barnaba videri factam. A Quibus, & quando inter Vrbis Parœcias numeratum. Inſcriptiones eiuſdem, & tumuli, qui ſuperſunt à tenebris vindicati ſublato Cottæ diſſidio cum Alciato. Vnum è xij. præcipuis Mediolani Baſilicis eſſe. Faſciculus I.

Variæ Templi Formæ. Rotundane fuerit an Quadrata. De alijs quęſitum ordine, præcipuè de poſtrema, in qua Ara Maxima, Confeſſio, Sacella Minora Duo, Baptiſterium, Sacra Turris, & campanæ, ſacrarium, Picturæ Nouæ, ac Veteres. Nouenarij Minorumque eius ergo Numerorum aliquot Myſteria recenſita, appictaq; ad finem totius Templi, & Parœcialis domus Ichnographica tabella. Faſciculus II.

De Sanctis Martyrum trium Quirini, Nicomedis, & Abundij corporibus. Arcæ eorundem primus, & poſtremus locus. De Confeſſionibus, & Cœmeterijs obiter. Deſcriptio Arcæ, & figura. Latentes in ea Martyres iuſſu Federici Borr. Card. & Archiepiſcopi Mediol. viſi. Martyrium eorundem, ac palma multiplici carmine celebrata. Faſciculus III.

Rationum momenta X. de Translationibus SS. Quirini, Nicomedis & Abundij Mart. Primus ex Pannonia delatus initiò Romam, inde Mediolanum ad D. Vinc. Templum. Angilberti tres. Quorſum Crux in Tumulo Giſelberti. Io Molani ſententia ea de translatione, & alterius de tribus Regibus ad DD. Tumulum, repudiata. Nicomedes ad Romana mœnia tumulatus, in Vrbe mox ad Catacumbas, ad D. tandem Vincentij Mediolani. Philippi Ferrarij lapſus in eo Cathedrali Parmenſi temerè tribuendo. D. Abundij & ſciorum trãslatio Mediolanum. Veriſimilitudinum vis, & locus. Fama, Traditione, Scriptis publicis, M.S. Codicibus, Diplomatibus, Apoſtolicis, Picturis, Viſitationum Actis, Reliquiarum ipſarum inſpectione res omnis euidentiſſimè comprobata. Admirabiles putei ad Sepulcra Sanctorum. Munificentia Longobardorum Regum in S. Aedibus extruendis. Epilogus verecunda Scriptoris excuſatione concluſus. Faſciculus IV.

Sacra alia Corpora Baſilicæ Vincentianæ. Inſubrum antiquæ ſedes vbi primo conditæ. Vrbes olim ad amnes. Ticinenſis Portæ commendatio ab acceſſu D. Barnabæ, Cittadella, publicis locis. Sanctorũ ſepulcra in hortis. A Deodati plures. Horum quis in D. Vinc. Templo, Quiſue Gallianum translatus. Feſtus eiuſdem dies, Tumulus, & ſacellum S. Vinc. reliquiæ, & earum virtus. Inde Tẽplo nomen. Templum eiuſdem aliud ad Garumnam. Venantij verſus expenſi. Illuſtriora quædam alia D. Vincentij Templa apud Gallos, Hiſpanos, & Mediolanenſes. Vera de Corpore D. Vincentij hiſtoria. Sanctorum aliorũ Reliquiæ in D. Vincentij Tẽplo. Laus earumdẽ, & Vincentiani Prati. De cultu, & venetatione Sanctorũ, nec non, & Reliquiis, & præſidijs eorũdẽ. Faſciculus V.

Ex occaſione Monachorum Cœnobij D. Vinc. Monachalis inſtituti antiquitas, etymon, Principes, Regulæ, Lupercorum gens Fabia apud D. Vinc. Cœnobium habitare ſolita. Sepulturæ genera duo, ritus ſepeliẽdi plures. Lupercos poſt Euangelij lucem ſolitarios, Heremitas, Monachos tandẽ dictos. Faſciculus VI.

Vin-

Vincentianum Templum Beatiſſimæ Virgini quis dicarit, Cœnobium à quo conditum. Benedictinorum apud Mediolanenſes initia, & incrementa. Qui lapſi in aſſignando Monaſterij Monialium S. Vincentij conditore. Vincentianorum Monachorum laus, regulæ, mores, & inſtituta. Hiſtoria de dente, & aureo Altari S. Ambroſij, deque ſanctis eiuſdem Protaſij, & Geruaſij Martyrũ corporibus, & Heriberto Archiepiſcopo quædam. Mediolani excidium à Rubrobarbo.

Faſciculus VII. Cęnobij D. Vincentij opes. Parœciæ fines. Vitriæ origo, curſus, nomina. Cloacæ. Nero. Canoſa. Cluſia. Cantarana. Coriariorum, & Capucinorum nouæ, & antiquæ ſedes. Burgatiorum ius, ars, riuus. Vipera Vicecomitum. Vetræ antiquitas. Vecchiabia. Tributarij D. Vincentij. Fabiorum Vicus, & Porta, eorumq; aduentus Mediolanum. Sarcophagi nomen vetus. Sepulcra roſis ſpargi, & ornari ſolita. Molliter oſſa Quieſcant. formula ſepulcralis. Hymenei ad Pontem Fabium ſtatua declarata. Nuptiarum ritus. Vera de eadem ſtatua auctoris ſententia. Alia Cęnobij Vincentiani iura. De Præpoſitura D. Albini, S. Vincentij Vicariatu perpetuo, ſacerdotijs SS. Viti, & Xiſti, Delubris D. D. Chriſtophori, Catherinæ, Caloceri, & amentium Xenodochio ſcitu pleraque non indigna.

Faſciculus VIII. Parœcialis Muneris Dignitas, & Origo. Parœciæ cur diuiſæ, ſuiſque Singulæ terminis definitæ. Vrbium, & Prouinciarum cura Præſulibus: minorum locorum minoribus Sacerdotibus. Mediolanenſium parœciarum numerus maior, & minor. Latè patens Iuris Parœcialis campus, ſed à Religioſis Mendicantibus vſurpatus. Parochorum nomen multiplex dignitatis plenum. Onus eorundem, conditio calamitoſa. Vincentianæ Parœciæ fines vndequaque dimenſi, & deſcripti Ichnographica in Tabella. Catholici olim ſolis in Parœcijs humari ſoliti. Parœciæ Vincentianæ laus varijs ab adiunctis, ac præcipuè ab artibus auri cudendi, filijs ſuperinducendi ſericis, eiuſdemque ab argento ſeiungendi.

Faſciculus IX. Delubrum S. Chriſtophori vbi, quando, & à quibus conditum ordine quæſitum. In auguſtiorem formam ex voto à Ciuibus Mediolanenſibus redactum. Qua cauſſa ſint Dies duo Feſti apud Mediolanenſes in honorem S. Chriſtophori, & in eis ciuium concurſus ad Templum, vbi Sancti Reliquiæ, & imagines plures. Quædam de eiuſdem ſancti die feſto, & Templo apud Laudenſes, in quo ſerpentis ſpina poſita. Imago S. Chriſtophori qua de cauſſa in ſuburbijs, vijs publicis, & extra Templa frequenter picta. Sub titulo D. Chriſtophori Hoſpitalis Domus primùm, deinde ſocietas ex nobilibus præcipuè viris inſtituta. Quantitas reddituum eius ſocietatis examinata. Ius Abbatiæ, & Parochi D. Vincentij decreto Archiepiſcopalis Vicarij confirmatum in æde S. Chriſtophori, & eiuſdem Aedis forma explicata.

Faſciculus X. Phani D. Caloceri antiquitas, & fama; primùm ex mira Fontis inibi ſcatentis origine declarata; tùm Regij diplomatis teſtimonio confirmata, illuſtrata deinde ex baptiſmo D. Secundi peracto in eo ab SS. Martyribus Fauſtino, & Iouita. Fontis eiuſdem ſitus, Ciuium frequentia ad illum, ſacrum olim ibi Religioſarum mulierum ſeptum. Imaginis antiquę Beatiſſimæ Virginis Mariæ ad Seruatoris Crucem ſtantis, prodigij anno MDXIX. ſucceſſi, munerumque eius occaſione datorum deſcriptio. Procedente æuo ſocietates variæ ſub diuerſis nominibus ibidem erectæ. Poſtrema Sanctiſſimi Crucifixi nomine nuncupata adhuc durat, & floret.

FLO

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ.

FASCICVLVS PRIMVS.

TEMPLI D. VINCENTII *antiquitas & origo. Dicatũ initiò* Ioui. *Mentio* S. Iohannis Quatuor Facierum, Bifrontis & Quadrifrontis Iani; Probi Cominij, *formulæ dedicationis* ex voto. Conditores *eiuſdem*, & habitatores primi. Deiparæ *poſt* dicatum. *Primam Euangelij ſementem inibi à S. Barnaba videri factam. A Quibus, & quando* inter Vrbis Parœcias numeratum. Inſcriptiones *eiuſdem*, & tumuli, *qui ſuperſunt à tenebris vindicati ſublato Cottæ diſſidio cum Alciato. Vnum* è xij. pręcipuis Mediolani Baſilicis eſſe.

ACTVRI de Baſilica Vincentiana principe, quemadmodùm nos facturos eſſe oſtendimus in Præfatione, loco, diuinam vti par eſt, opem implorabimus, ſic edocti, eſſe à Deo Opt. Max. actionum noſtrarum omnium primordia capienda. Hoc igitur vno auſpice ſcriptionis ducemus initium ab eo, cui conditi Templi debetur honos, nè tantæ rei memoriam obliuio deleat, magnis actionibus, vt plurimum inimica. Mens Auctoris.

Et licet quinã prim⁹ omniũ Tẽplũ DIVO NVNC VINCENTIO LEVITAE AC MARTYRI nuncupatum extruxerit, ignoremus, cum nihil omninò ea de re certi prodiderint Vett. Hiſtoricorum libri: illud ſanè, vti veriſſimũ çonſtat Tẽplũ hoc (ſi primam eius originem recolamus) Io- Templum D. Vincentij olim dicatum Ioui.

A Viro Romano Patricio conditū.

Eius rei coniecturæ tres.

Cauſſæ totidem adductæ.

uis olim cultui dedicatū, locum inter cœtera principem tenuiſſe, non ſolum ex cōmuni fama mentiri neſcia; verum etiam ex antiquiſsimis monumentis. Eius autē Conditorem Patricium Virum aliquem Romanū fuiſſe crediderim, ſiuè cum Regiones noſtræ ſubactæ armis in Populi Rom. poteſtatē redactæ ſunt, ibi fortè parta de Gallis victoria: ſiue cū Vrbs noſtra viribus alienis oppugnata, ſuccubuit dicato Ioui Tēplo ex eorum VOTO, qui vicerant; cum ancipitibus in prælijs Romanos olim Tēpla ſępiſsimè vouere ſolitos fuiſſe, teſtis ſit paſſim locupletiſsimus Romanæ parens Hiſtoriæ T. Liuius: ſiuè cùm eædē Regiones accepta Prouinciæ forma Procōſulis mox, vel Proprætoris alicuius imperiū excepere. Fieri nempè potuit, vt tùm Proconſul, vel Proprætor aliquis iſthuc cum imperio miſſus, Templum hoc IVVANTI NVMINI conſecrauerit ad noui Imperij firmamentū contra Tranſalpinos Gallos, ad ornamentū Vrbis, & decus, ad imitationem, & exemplum Patriæ ſuæ Dominæ Gentium, ac Terrarum.

Oblectationis ſiue exercitationis loca Mediol. quōdam intrà Vrbē, Templa verò extra.

Iani Tēplū olim ibi vbi nunc Templum S. Io. quatuor facierum.

Ianus Bifrons ex Fonteiorum denario.

Fonteiani numi notæ declarātur.

Quemadmodū enim Principes Romanæ Reipublicæ Viri Mediolani labētibus annis loca quædā publica oblectationi ſcenicæ, vel honeſtę Iuuenū exercitationi intra Vrbis ambitum extruxerunt, cuius argumento ſunt Capitoliū, Circus, Amphitheatrū, Compitum, & alia eiuſmodi Romanæ Maieſtatis ampliſsima monimenta, quorū nunc priſca nomina ſub noua Templorum ſpecie latent: Ità temporū illorum vſus obtinuit, vt extrà Vrbis mœnia ſacras diuis ædes cōderent, quos ſibi in Tutellares, & Præſides eligebant. Idcircò Iani Phanum iuxtà veterem mœniarum Vrbis circonſcriptionē foris erat ad Nouocomenſem Portam, vbi nunc Aedes S. Ioannis cognomēto quatuor facierum Iani nomine abolito, nō figmento. Neque enim Bifrontem tantummodo Ianum Antiquitas gentilitatis oppreſſa tenebris venerata eſt, qualem in Fonteiorum antiquis formatum Denarijs videmus, quorum ecce tibi nunc ſpeciem repræſento, cum ipſa vulgata Denarii nota ✳, nec non aliis ſimilibus, valoris, & ponderis Vnciarum o o o o .&pro Q. litera Magiſ-

Icon Fonteiani numi.

tratus

tratus, quem C. Fonteius gerebat cùm huiuſmodi cudi iuſsit. Litera T, quæ Trientis ibidem eſt nota, iuxta interpretationem Stephani Vinandi Gighii in charactere lib. VIII. Annalium Romanorum.

Sed etiam Quadrifrontem; Ac Bifrontem quidem ob cauſſas non vulgares, Vel enim propter exitum veteris Anni, & ingreſſum noui, qui in Iani tutela credebatur eſſe, pingebatur Bifrons, cuius ergo nō ſolùm primo Anni Menſi nomen Ianuarij dedit ex Ouidij mente lib. Faſt. I.: ſed etiam Faſtorum Genitor, & Parens ab Epigrāmatario lib. VIII. Epig. 2. dictus eſt, quod Faſti per annos ſingulos ſcriberentur, initio ab ipſo primo Menſe ducto, à quo ſubinde nomen Annus alius, atq; alius capiebat. Veteris anni exitus, & ingreſſus noui ſub tutela Iani. Ianuarius à Iano dictus. Iani nomina varia per periphraſim.

Faſtorum Genitor, Parenſq; Ianus.

Et lib. X. Epig. 27. *Annorum Sator, & Mundi.* Faſtorū Genitor.

Annorum, nitidiq; Sator pulcherrimè Mundi,
Publica, quem primum vota, preceſq; canunt. Mundi, & annorum Sator.

Et ab Ouidio --*Anni tacitè labentis Origo.* Origo Anni.

Vel nè Cœli Ianitor, qualem illum eſſe Romani ſibi perſuaſerant Ianum ſuum in primo Mobili collocantes ex Aboriginum religione priſca tanquàm Deorum Deum, ac Principem motuum, & actionum, quemadmodum ipſe de ſe ſic memorat apud Ouidinm in ſuprà laudato loco. Habitus Ianitor Cœli.

Me penes eſt vnum vaſti cuſtodia Mundi,
Et ius vertendi Cardinis omne meum eſt.

Et paulo poſt.

Præſidio foribus Cœli cum mitibus Horis,
Et redit Officio Iuppiter ipſe meo.

Ne inquam Cœli Ianitor in ipſo Cœli limine couſiſtens flexu ceruicis tempus perderet: ſed cernere non moto corpore bina ſimul; præterita ſcilicet, & futura: ortus, & occaſus: fines, & exordia: quæ intus, quæ foris fierent, Eoas partes, & Heſperias poſſet, vt ipſemet ibidem ſubdit his verſibus.

Vtquè ſedens veſter primi propè limina tecti.
Ianitor egreſſus, introituſq; videt.
Sic ego perſpicio cœleſtis Ianitor aulæ
Eoas partes, Heſperiaſq; ſimul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Seruet vt in ternas compita ſecta vias.
Et mihi, nè flexu ceruicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.

Idq; adeò perſuaſum Romanis illis fuit cœca, veræq; lucis orba ſuperſtitione ſeductis, vt nefas eſſe ducerent quid ſerij magniuè, ſacrificium etiam aliquod inchoare non prius inuocato Iano, quaſi is factu facilia redderet, fortunaretq; facienda quæuis. Hinc Tullius lib. Nihil niſi prius implorato Iani nomine veteres aggrediebantur.

II. de Nat. Deorum ſic ait. *Cumq; in omnibus rebus vim habeant maximam prima, & extrema, principem in ſacrificando Ianum eſſe voluerunt, quòd ab eundo nomen eſt deductum. Ex quo tranſitiones peruiæ Iani, foreſq; in liminibus profanarum ædium Ianuæ nominantur.* Hęc ibi. Tullius. Cui eleganter admodum apud ſupra celebratum Vatem Ianus ipſe adſtipulatur, cum roganti Poetæ cur primis Anni noui Kalend. Ianuarij ſcilicet ab eo dicti, læta, cuiq; verba fauſtaq; præcari inuicem ſolerent.

Omnia principijs, inquit, adeſſe ſolent.

Iani Bifrontis ſimulacrum effictū à Romulo, Templum vero à Numa vbi, & cur.

Vel demum propter ſocietatem coniunctionemque duorum populorum, quam ob cauſſam bifrons illi ſimulacrum Romulus; & Tatius, pactis inter ſe fœderibus confecerunt primi; Numa verò Templum circà Argiletum imum, iuxtà Theatrum Marcelli, cuius Portæ duæ, quas legitimum erat aperire cum bellum eſſet, in pace verò claudi, vt apertis, in armis eſſe Ciuitatem; clauſis verò pacatos circum omnes eſſe significarent inter duo Fora. Ac de Templo quidem, & eiuſdem Portis teſtes ſunt Plinius lib. VIII. vbi de Sylij Conſulatu cum ait.

Iani Portæ belli tempore aperiri ſolitæ, claudi verò dominante pace.

Typographia eiuſdem ex Plinio.

Erat ſacellum totum ex ære conſtitutum quadrata quidem dimenſione; tantæq; amplitudinis, quanta Iani integri ſtatua poterat ænea quinque pedalis capi, capite dumtaxat Bifrons, portę vtrinquè æneæ, quæ Pacis tempore claudebantur, inſtante autem Bello aperiebantur, vocabaturq; Ianus Geminus. Et Ouidius in Faſtis.

Omnis habet geminas hinc, atq; hinc Ianua frontes.
E quibus hęc Populum ſpectat, & illa larem.

Quam ob cauſſam etiam Ianum ipſum paullo antè induxerat ſe modò Patulcium, modò Cluſium appellantem.

Patulcius, & Cluſius Ianus cur.

Nomina ridebis, modò namq; Patulcius idem
Et modo ſacrifico Cluſius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetuſtas.
Nomine diuerſas ſignificare vices.

Iani Bifrontis fora.

De duplici verò Foro adiacente Templo Idem ibidem Tomitanus Vates non multò poſt ea de re Ianum interrogans.

Cum tot ſint Iani, cur ſtas ſacratus in vno,
Hic vbi Templa foris iuncta duobus habes?

Vti ex reſponſo Iani de Templi conditi cauſſa, & Tatio conditore.

Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam.
Protinus Oebalij retulit arma Tati, &c.

Ianus quadrifrōs & cur.

Atque his quidem de cauſsis Bifrontem effingebant Ianum veræ fidei lumine deſtituti. Subdam nunc cauſſas quadruplicis faciei, ac præcipuè duas. Vna fuit ob quatuor Elementa, quæ ab illo extitiſſe putabantur, cum prius omnia Chaos eſſent: Altera propter

quatuor

quatuor Anni tempora Ver, Aeſtatem, Autumnum, Hyemem, quorum omnium viciſsitudines moderari credebatur vnus, vti me docuit Marlianus lib. IV. cap. VIII. Albericus de Imaginibus Deorũ, & ipſe pręcipuè Ianus ſe cum Chao vnum, & idem initio fuiſſe teſtatus his verbis.

Ianus ex Chao natus.

Me Chaos Antiqui (nam ſum res priſca) vocabant.
Tunc ego, qui fueram globus, & ſine imagine moles.
In faciem redij, dignaq; membra Deo.
Nunc quoq; confuſæ quoniam nota parua figuræ eſt,
Ante quod eſt in me, poſtq; videtur idem.
Accipe quæſitę, quæ ſit cauſſa altera formæ,
Hanc ſimul vt noris, officiumq; meum.
Quidquid vbiq; vides, Cœlum, Mare, Nubila, Terras,
Omnia ſunt noſtra clauſa, patenſq; manu.

Et quæ ſequuntur antiquiſsimis Phyſiologiæ illius priſcæ Myſterijs plena, quibus populum tunc Ciuitatum Rectores in religionis cultu continebant. Quamobrem Ianus ille Geminus iuxta Theatrum Marcelli conditus à Numa cum foribus geminis inter duo fora, translatus conſequentibus annis fuit ad Tranſitorium forum à Domitiano cœptum, perfectum verò, & ſuis ferè omnibus numeris abſolutum à Neruna, cauſſam huiuſce translationis apertiſsimè proferente his verbis Seruio Honorato: *Captis Faliſcis ciuitate Thuſciæ inuentum eſt ſimulacrum Iani cum frontibus quatuor. Fuerat enim Bifrons apud Theatrum Marcelli. Vnde, quod Numa inſtituerat, translatum eſt ad forum Tranſitorium, & quatuor portarum Templum inſtitutum:* Atque vt Ianus Geminus inter duo fora fuit, ita hic Quadrifrons medius inter fora quatuor cernebatur, Romanum ſcilicet, ſeù Vetus, Iulium, Auguſtum, & Tranſitorium inter Capitolium, & Quirinalem Collem, ſic dictum, quod per illum in alia opportunus veluti tranſitus eſſet, vel certè (quod Cic. inſinuaſſe uidetur de Iano Gemino, loquens in ſuprà laudato loco) ob ipſum Iani Quadrifrontis Templum, cui quatuor Portæ, quæ Iani tranſitiones peruiæ dicebantur, quòd paſsim tranſeuntibus paterent, neque enim aliter capiendus Martialis lib. decimo Epigramm. 27. cum canit.

Iani Quadrifrõtis ſedes.

Tranſitoriũ forũ.

Iani ſimulacrum Quadrifrons.

Iani Quadrifrontis fora.

Fori Tranſitorij etymon.

Peruius exiguos habitabas antè penates
Plurima quà medium Roma terebat iter:
Nunc tua Cæſareis cinguntur lumina donis,
Et fora tot numeras Iane, quot ora geris.

Quam

Quam de quatuor illis foris de quibus paullò antè meminimus, quęq; à I. Lipſio præclarè, vt omnia in Admirandis ſuis lib.3. cap.7. deſcribuntur, ad quem hinc Lectorem remittimus non inuiti, ne in re aper tiſsima diutiùs immoremur, ſicuti ad Victorem etiam, & Marlianum oblegamus eum, qui quot, & vbi fuerint Iani alij Quadrifrontes ſcire deſideret. Nimij enim fortaſſe fuimus in hac parte, & ſi fortè non nimij, vt aliquod amici hominis gratiæ tribueremus imo fortaſſe pauci, aut certè nulli, ſi quæ de Iano ab ethnicis accepimus ſatis nobis fuerit in memoriam poſteris reuocare: ea verò quæ Ianum Idolum olim Mediolanenſe propius attingunt pręterire taciti voluerimus; Ianum inquam illum, cui denſis adhuc circumſepti tenebris Mediolanenſes diuinos honores exhibuere ea in Vrbis regione, in qua nunc ædes ſacra viſitur D. Ioannis cognomento *Quatuor facierum*. non enim aliundè id illi cognominis adhæſit, quàm ex eo quod in Iani Quadrifrõtis locum ædes illa ſucceſsit, qua de re Galuaneus à Flamma, cuius verba rudia licet, & inornata adijcere non grauabor, maior vt antiquitatum monumentis fides accedat ex ipſamet priſcorũ verborum antiquitate. Siquidem autem nummi adeſis iam, & fugientibus notis, lamellæ, ſigilla, troncæ ſtatuæ, & fruſtra marmoris quò vetuſtiora è ru deribus, & cadaueribus oppidorum à nobis effodiuntur, eò nos maio ri voluptate profundunt, cur ipſa nos verborum antiquitas afficere moleſtia debeat cauſſam eſſe planè nullam video. Quod ſi qui fortè fortuna fuerint, quorum aures iſthæc offendant, his adeò mollibus ac delicatis culcitras ſubſterni iubebimus, & puluinos Roſis, & Violis plenos, imo præcabimur, vt quidquid calcauerint Roſæ illico ac Violæ fiant, calicem inquam aliquem mulſi miſceri mandabimus, quo cõ tractam ex huiuſcemodi verborũ aſperitate moleſtiam leuent: nos ve rò nihilò ſecius ab his ad alia progrediemur, ac ſi nihil inde hauſerimus aſperitatis. Ait igitur in opuſculo ad calcem chronicæ ſuæ poſito Galuanus.

Plura de Iano ſcire cupiens remittitur ad I. Lipſiũ, Victorem, & Marlianum.

Iani ſtatua olim culta Mediolani.

Rerum priſcarũ laus.

Primum templum ſiue Fanum, quod fuit in ciuitate Mediolanenſi, conſtructum fuit in loco, qui dicitur Eccleſia S. Ioannis ad quatuor facies. ibi Idolum militis in æquo, quod erat æreum futile deauratum. Caput militis fuit quadrum in modum trabis quadratæ, in primo quadro erat ſculpta imago pueri iuuenis; in alio facies hominis; in alio facies ſenis; in alio facies Viri decrepiti. Et hoc ſignificat, quod Ianus apud Subres diſtinxit annum in quatuor tempora: in Ver, ecce pueritia; in homine Aeſtatem: in antiquo, ſiue ſene Autumnum: in decrepito Hyemem. Item eſt ſciendum quod primum diem Veris dixit ianuam Veris, & primum diem Aeſtatis, dixit Ianuam æſtatis, & ſic de alys. Huic Idolo iam conſecrata ſunt omnia principia humanorum actuum. Et iſta eſt ratio quare primo die Ianuarij, qui eſt primus dies anni, datur ſtrena. Illud Idolum fuit dedicatum aſtro Solis, quia facit in anno CCCLXV. dies. Et iſtud Idolum habebat in manu dextra numerum CCC. & in manu ſiniſtra nume-

Templum primũ Vrbis Mediolani

rum

rum LXV. qui numerus anno Solari competit. Habet in manu clauem cum virga, quia omnium portarum, & viarum rector exiſtit, & cuſtos. Vnde aliqui dixerunt, quod inde dicitur locus ad Mazzam. Et forte fuerunt duo Idola eiuſdem ſtemmatis, quorum vnum fuit vbi eſt Eccleſia S. Ioannis ad quatuor facies· aliud poſitum fuit vbi eſt Eccleſia S. Domnini ad Maziam. Hæc ille, quæ ex fide bona vti ſeſe habere comperimus in illo Opuſculo recitare maluimus, quàm eam, verborum aliorum adhibita formula, in dubium reuocare.

Aliàs Clauam.

In viam itaq; redeamus à qua non abs re deflexim us aliquantò, & quia Iani Quadrifrontis Templum extrà Mediolanenſis Vrbis ambitum fuiſſe conditum initiò dicebamus, idipſum aliorum exemplorũ appoſitione firmemus. Fuit igitur Bacchi quoq; Tēplum, ſicut, & Aeſculapij foris extra Vercellenſem portam, vbi nunc Ambroſiana Baſilica frequentatur, Martis pariter extra eandem portam, vbi Baſilica Portiana adhuc S. Victoris Martij nomen retinet: & Apollinis fanum extra Romanam portam, vbi nobile Monaſterium ſacrarum Virginũ S. Apollinaris nunc floret: atq; nè prophanitatis eiuſmodi delubra ſingula numeremus, extrà Ticinenſem Herculis, vbi noſtra memoria Diui Laurentij Templum pari liberalitate Ciuium, & operum artificio reſtitutum ab ipſis propemodum fundamentis ſummam in admirationem trahit.

Ambroſiana Baſilica Templum olim Bacchi, & Aeſculapij fuit.

Templum Herculis D. Laurentio Martyri conſecratum.

Nititur porrò noſtra hæc opinio qua D. Vincentij Templum à Viri Romani Patritij liberalitate ortum, & originem habuiſſe contendimus duplici, eoq; in rebus huiuſcemodi firmiſsimo fundamento. Ac pro primo quidem habemus fragmenta quamplurima Columnarum, Baſium, Peryſtyliorum, & marmorum aliorum ſpeciem Romanæ antiquitatis, & Architecturę præferentia ex Idolorum ruinis (vt par eſt credere) poſteris conſeruata: Pro altero verò Characteres Romanum in morem lapidibus ijſdem inciſos. Templum hoc igitur à Ciue Romano conditum, & dicatum Ioui vna Inſcriptione, vel altera confirmemus. Vna eſt in pario Marmore, in qua hæc clarè legimus, & diſtinctè.

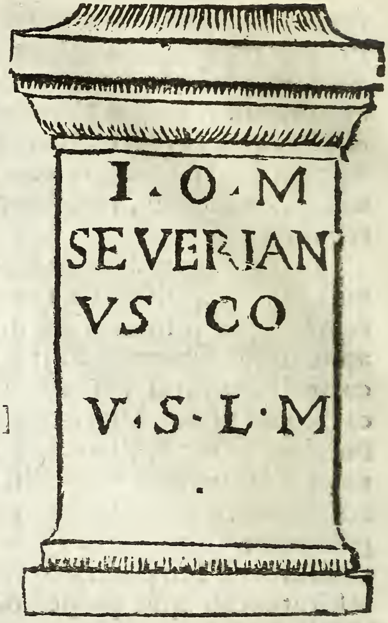
Auctoris ſententiæ fundamēta.

S· IOVI ET PROBO
V C· C O N·

Inſcriptio Iouis & Probi.

Altera in Stylobate, qui dexter occurrit aſcendentibus ad Aram Principem Templi cum aliqua notarum iactura, ſed quæ nobis hac in parte negotium non faceſſant.

Atque

Atq; hinc factum, vt Hieronymus Borſerius cap. 1. ſui nuperi ſupplementi ad Pauli Morigij de Mediolanenſi Nobilitate librum, primus quidem ex ijs, quos hactenus videre potuerim ea de re ſcribentibus, aſſeruerit Templum hoc Ioui conditum à Cominio, leui admodum (quod pace dictum ſit amiciſſimi, & eruditiſsimi hominis) coniectura, ſiquidem hac ſola inſcriptione nitatur, cùm, & forma ſilicei ſtylobatis ad vſum ignobilis aræ, vti videre eſt, poſt Templum ipſum iam cõditum accomodati; aut certè in iam ante dicato Ioui Templo poſiti ex voto pro memoria accepti beneficii alicuius à Numine propaganda; aut demùm in monumentum aliquod efformati, quam in ſententiam non imus, licet quidam id colligant ex poſtremis notis ſolitis à veteribus inſcribi non aris ſolùm, ac templis recens extructis; ſed etiam tumulis mortuorum, vti mox oſtendemus cum noſtram de Templi Conditore ſententiam afferemus, ſi non apertioribus, validioribus quidem certè firmamentis, innixi in tãta rerum huiuſcemodi caligine, & librorum reticentia maximè deploranda. Templum hoc igitur ſacrum initio fuiſſe Ioui, & Probo, ſatis apertè demonſtrat Inſcriptio prima.

Hieronymi Borſerij de cõditore Templi D. Vincẽtij coniectura.

Non probatur.

Declaratur inſcriptio Iouis, & Probi.

Ac probo quidem ſimul, & Ioui, ſiue quod tanti viri liberalitate ornatum, ſiue quod ciuitas, & Populus, aut alius quiſpiam ob illuſtre beneficium aliquod in ſe collatum à Probo grati animi ergò, Tẽplorum honorem vnis cęlitibus deferendum, Probo quoq; Viro clariſsimo, & conſulari (id quod declarant poſtremæ Inſcriptionis notæ) communicandum eſſe cenſuerit. Quod enim feciſſe Græcos Sabellicus refert, vt poſt Philippum Regem à T. Flaminio victum ciuitateſque omnes, quas ſummus ille Macedonum Imperator libertate exuerat, in priſtinum Flaminii victoris decreto, & clara voce præconis, ac libera reſtitutas, nulli Deorum templa, niſi Flaminii nomine appoſito, dedicarent, ita vt Herculi Mineruæ, Neptuno, Numinibus aliis, & Flaminio ſimul inſcriberentur: Idipſum Mediolanenſes quoq; eodem planè iure facere potuerunt.

Quare Iouis ſimul, & Probi mẽtio in Inſcriptione prima.

Cur Græci nõ ſine Flaminij nomine Tẽpla ſuis Numinibus dedicarent.

Probi porrò nomen Romanum eſſe multò nos ante docuit Pighius, qui ſe illud in AEMILIIS, FALONIIS, ET VALERIIS reperiſſe teſtatur lib. 3. Annalium Rom. & vetus Inſcriptio Aquileæ.

Probos in Aemilijs, Falonijs, & Valerijs reperiri.

D M

D M

T. FLAVIO. SATVRNINO
QVI. VIXIT. ANNIS. XVIII.
MENSIBVS. V. DIEBVS. VIGINTI.
FECIT. TI. FLAVIVS. PROBVS.
EVOCATVS AVGVSTORVM. NN.
FRATRI PIENTISSIMO.

T. Flauius Saturninus.

T. Flauius Prob^9.

Nos igitur inſcriptionem alteram repetamus, eamq; obſcuriorem paullò prima, quod eius fieri poterit, explicemus. Id autem faciliùs fiet, ſi iuxtà Valerij Probi Gramatici mentem in libello de Romanorum notis obſeruauerimus vſo quodam publico, & obſeruatione communi receptum apud veteres fuiſſe, vt quędam verba, atq; Nomina ex communi conſenſu primis tantũ literis notarentur, & ſingulæ, quid ſignificarent in promptu eſſet. Hinc enim ipſa meridiana luce clariùs innoteſcit, tres primas Inſcriptionis huius, quam nunc illuſtratum imus, literas I. O. M Iovem optimvm maximvm indicare, cui Templo condito perſolutum votum. V S ſyllaba, medium quaſi locum obtinens, nihil habet reconditi; ſed abſoluit Severiani nomen in recto. Syllabæ aliæ duæ CO. & MI. diuerſis in verſiculis exaratæ, num Seueriani cognomen aperiant, an eiuſdem Tribum, iure dubitant eruditi, Abſit enim vt Comum Vrbem ijs prodi literis affirmarim, quod ſine fundo viſum eſt aliquibus ſuſpicari. Cominii ſiquidem cognomen in pontiis, & posthvmiis reperias. L. quoq; Cominij cuiuſdam Tribuni Militum, qui ſub Q. Fabio Maximo Rulliano magiſtro Equitum proſperè pugnauit, vis, & induſtria commendatur à Liuio lib. 8. quemadmodum, & eiuſdem Tribunatum Plebis extollit Valerius Max. ni nos fortè memoria deficit antiquitatis cuſtos. Quin imò paſsim habes celebrem Comineorum aliorum memoriam in veterum monumentis.

Primarum tantũ literarum vſus apud antiquos.

I. O. M. Iuppiter Optimus, maximus.

Cominios in Põtijs, & Poſthumijs legi.

L. Cominij Tribuni militũ virtus.

Eiuſdẽ Tribunatus plebis.

Cominiorũ Inſcriptiones aliquot.

Romæ in Aedibus olim Attilij Delphinij
Aldo Manutio Paulli F. collectore.

CVRTIA. M. L.
EVROPA.
EX TESTANENTO. HS. CcIↃↃ.
M. POPILLIVS. M. L. SOTERICVS.
SIBI. ET LIBERT. LIBERTAB. POSTERISQ. EIVS.
HVIVS. MONVMENTI. SIVE SEPVLCRVM EST

Curtia Europa.

M. Popilius Sotericus.

Sepulchri cõis exemplum.

PARS. TERTIA. EST.

Cominius Diogenes.

COMINIVS. LL. DIOGENES. SIBI. ET LIBERT.
LIBERTAB. POSTERISQ. EIVS. HVIVS. MONVMENTI.
SIVE. SEPVLCHRVM. EST. PARS TERTIA. EST

Canuſij

L. Bæbius L. F. Gal. Cominius.

S. P. Q. NEAPOLITANVS
D. D. L. BAEBIO L. F.
GAL. COMINIO PATRONO
COLONIAE.

Anagniæ ad D. Angeli.

L. Cominius L. F

L. COMINIO L. F. L. N. PAL.
FIRMO PRQ. AER. ET ALIM
OPPIAE SEX. ET. C. L. EVNONIAE &c.

Vulſinijs.

T. Tullius Kanus C. Canuleius. L. Hirrius Latinus.

L. COMINIVS. L. F. AN. | C. CANVLEIVS. L. F.
T. TVLLEVS. T.F. KANVS. | L. HIRRIVS. L. F. LATINVS
IIII. VIR. THEATRVM. ET. PROSCAENIVM. DE.
SVA PECVNIA. FACIVNDVM. COERAVERVNT.

Cominij Roma Mediolanum migrant hicq; humãtur.

Cominios verò Mediolanum Migraſſe ex Vrbe Roma ibiq; fixiſse veſtigia, & verò etiam cineres reliquiſſe monumenta hęc quę ſubdam ſatis ſuperq; declarant.

Ad S. Nazarium Mediolani in quadam arca.

Polliæ Cominiæ L. Artemidorus.

POLLIAE COMINIAE
LVCILIVS ARTHEMIDORVS
CONIVGI INCOMPARAB.

In limine ianuæ maioris Sanctæ Crucis in Ticinẽſi Porta olim erat, & hoc monumentum, quod locum mutaſſe arbitror, cum mihi illud perquirenti nuſquàm apparuerit; habetur tamen inter antiquas Patriæ memorias Alciati.

C. Cominius ſecũdus.

C. COMINIVS SECVNDVS
C.......N COMINIVS
PRISCVS FRATER
SIBI ET OCIMO ABINAE
C. COMINIVS
COMINIO OCIMO
IN AGR. P. XXXX.

Cominius Ocimus.

IN

IN FRON. P. XXI.

Omitto cœtera monumenta, vt ad noſtrum, à quo pauliſper, defleximus, reuertamur. Subeſt hæc itaq; vis, vt arbitror, quatuor notis illis, quibus abſoluitur. V. S. L. M. VOTVM SOLVIT LVBENS MERITÒ. Erat enim ea formula, vel certè non ei diſsimilis admodum apud Antiquos frequens in eius generis Epigramatibus claudendis. Ac quidem illa ſic claudebant aliquando. VOTO SVSCEPTO. D. D. Ideſt DEDICAVIT vel DONO DEDIT. Qualis illa fuit, quam olim legebamus in Aedibus Romanæ cancellariæ. Formula Dedicationis ex voto.

SOLI. SACR.
C. IVLIVS HELIVS ERARIVS VOTO.
SVSCEPTO. D. D. C. Iulius Helius.

Aliquando VOTO SVSCEPTO L. S. LVBENS SOLVIT, vt in illo In D. Agnetis templo.

FORTVNAE PRIMIGENIAE
Q. LOLIO POLLOHANES
PATER ET FILIVS ET
ALIA ARCHELAIS
VOTO SVSCEPTO. L. S.

Fortuna Primigenia.

Aliquando EX VOTO. D. D. L. M. C. hoc eſt DIGNVM DEO LVBENS MERITO CONSECRAVIT, cuiuſmodi notę erant in illo, quod Romæ pariter viſebatur in Palatio Vrſinorum in Iordano monte. P. Aelius.

P. AELIVS. P. F. SER. A. POLLINI. NICOP. FACTVS. MIL.
AN. XXI. MISSVS. HONESTA MISSIONE AN. XXXVI. EXCOH.
VI. PR. T. VITANI. CORNELIANI. EX. VOTO. IOVI. CONSER.
ET. COMM. SVIS. ET. FVT. SIGNVM CVM BASE
D. D. L. M. C. BELLICIO TORQ. P.. SALL. CONSS.

Aliquando VOTVM MERITO tantùm, vt apparet ex illo, cui Cn. Pompeius rerũ à ſe in Oriẽte geſtarum breuiarium inſcripſit hoc modo, poſuitq; in delubro à ſe Mineruæ ex hoſtium manubijs dedicato. Recitat enim ipſiſsima illius verba Plinius lib. 7. cap. 26.

CN. POMPEIVS CN. F. MAGNVS IMPERATOR.
BELLO. XXX. ANNORVM. CONFECTO. FVSIS.
FVGATIS. OCCISIS. IN. DEDITIONEM. ACCEPTIS.
HOMINVM. VICIES. SEMEL. CENTENIS. LXXXIII∞.
DEPRESSIS. AVT. CAPTIS. NAVIBVS. DCCCXLVI.
OPPIDIS. CASTELLIS. ∞. D. XXXVIII. IN FIDEM.

Breuiarium rerũ à Cn. Pompeio in Oriente geſtarũ.

RECEPTIS· TERRIS. A. MAEOTI. LACV. AD.
RVBRVM MARE SVBACTIS.
VOTVM. MERITO. MINERVAE.

Quæ formulæ omnes, quia dedicationum erant, vt plurimum, non tumulorum, idcircò minimè paullò ante probauimus eorum ſententiam, qui monumento notas haſce inſcriptas fuiſſe volunt, & interpretandas hoc pacto viuens SIBI LOCVM, MONVMENTI, verbo LEGIT, vel alio quoppiam eiuſmodi pretermiſſo. Fruſtrà enim id eſſe commenti hoc loco ſatis ex ſe ipſis intelligent eruditi. Illud autem miror duas iſtas Inſcriptiones Andreæ Alciati Iuriſconſultorum ſuæ memoriæ Principis, & indagatoris acuratiſsimi Monumentorum omnium patriæ Vrbis diligentem adeò fuiſſe ſolertiam, quinimò (quod eſt mirandum magis) eas nuſpiam offendiſſe eruditiſsimum Ciuem eiuſdem Vrbis alterum Franciſcum Cicereium, qui ſe adeò ſtudiosè prætermiſſa ab alijs, atque ab ipſo potiſsimum Alciato in eo genere collegiſſe profeſſus eſt.

Quorumdam de hiſce literis V. S. L. M. explicatio refutatur.

Quamquàm nec miror cum Inſcriptio prima ibi loci ſita ſit, vbi videri, nedùm legi difficulter poſsit, deletis ferè literis omnibus inceſſu pedum aſsiduo, cui patent: Stylobates verò alteriùs ita collocatus eſt, vt præpoſterè literas omnes inuerſas exhibeat, & ita calce oblitas, vt nobis illac quotidie tranſeuntibus non niſi poſt annos decem ſeſe præbuerint inſpectandas. Viſas itaq; ſtatim non minori cum labore, quàm gaudio excerpſimus perinde ac ſi orciuum quempiam theſaurum inueniſſemus, cumq; hæreremus in earum aliquibus expiſcandis, quod rebus in eiuſcemodi plerumq; contingit, aliudq; tum fortè fortuna nacti eſſemus exemplar Inſcriptionum omnium Alciati longè diſtinctius, & elegantius eo, cuius videndi facultatem habueramus in Muſæo Bibliothecæ Ambroſianæ, en inter aliàs noſtræ ſimilem quandam inuenimus, imò noſtram ipſam, vt ex facta ipſius collatione diligenti cum lapide patuit manifeſtè. Voluimus verò iſta paucis aperire, vt & quantum nos de illa meriti ſimus Poſteri ſcirent, & vnà teſtaremur alijs quanta extiterit monumentis in omnibus indagandis Iuriſconſultorum, & Eruditorum optimi Alciati noſtri ſolertia, quàm nuper immeritò requirebamus.

Alciati in colligendis Inſcriptionibus patriæ ſuæ ſolertia commẽdatur.

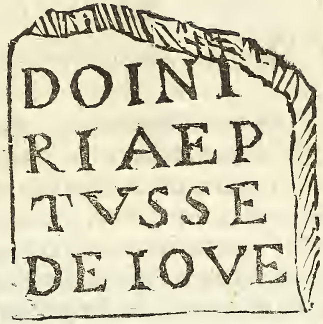
Addam hic tertim nuper à me inuentum fragmentum candidiſſimæ Inſcriptionis, vt quod huius maximè ſit loci in has notas ad principium ſequentis paginæ in ligno inciſas: reliqua deſiderantur, ſed facta in eo DE IOVE mentio noſtram coniecturam, immò ſententiam firmat.

Quo tẽpore Templũ hoc Ioui cõditum.

Atque ex his quidem non obſcurè colligitur tempus, quo ſacrum

iſtud

iſtud Ioui Templum condi, coliq; cœptum. Siquidem enim tempus illud ſpectamus, quo Romani victores Gallorum Ciſalpinorum copias profligarunt, multaſq; ex iiſdem victorias re benè geſta feliciter adepti ſunt: ſiue ad illud, quo Prouincia noſtra Galliæ Ciſalpinæ Metropolis in Populi Romani ditionem, ac poteſtatem venit: id abſque vllo dubio contigiſſe fatendum eſt ſub ipſum ab Vrbe Roma condita quingenteſimum, & trigeſimum annum; tùm ſcilicet,

Romani victores Gallorum Ciſalpinorum.

cum Marcellus is, qui Conſul quinquies fuit, Annibalem in acie vicit, Virdumarum Gallorũ Regem occidit, deq; Gallis Inſubribus triumphans in Prouinciæ formam ſubactam eorumdem Galliam redegit.

Marcellus Annibalis, & virdamari Regis Gallorũ victor.

Gallia Ciſalpina in formã Prouinciæ à Marcello reducta.

Sed enim ex eodem fonte præter Annum conditi Templi, conditoris etiam nomen poſſumus haurire. Cum enim eodem planè tempore, quo Marcellus in hanc Prouinciam venit, eò quoq; . L. Furius eius in conſulatu collega ſe recepiſſet, ac Furius quidem eiuſdem antè Prouinciæ Prætor, vt habemus in Liuio, & magiſtratu fungens ædem vouiſſet Ioui, ſi quando ſibi contigiſſet, vt Gallos Inſubres vinceret, & viciſſet; creditus is idcircò fuit voti non immemor ſtatim ac in eandẽ Prouinciam redijt, vt ea, qua ſe Prætor obſtrinxerat religione ſolueret, Templum hoc inibi condidiſſe Ioui, licet eidem alterum erexiſſet in Capitolio Romæ.

L. Furius Marcelli in conſolatu collega.

lib. 1. dec. 1.

Mediolani Prætor.

Conditor Tẽpli Iouis.

Habemus iam primum, eandemq; clariſsimum Templi, de quo loquimur conditorem non tàm Patritium, quàm conſularem virum, & hũc ſi non certis, probabilibus certè coniecturis erutum ex vltima illa quodamodo memoria antiquitatis. Verùm enimuerò cum ducentis propemodum annis Gallos à Romanis acerrimis, grauiſsimisq; bellis exagitatos fuiſſe conſtet, nemini mirum eſſe debebit nonnullorũ circà tempus hoc calculos variare. Polybium nos Plutarchum, Zonarã, & alios viros grauiſsimos ſecuti ſumus, cum quibus hac in parte ſatiùs errare ducimus, quam benè cum alijs ſentire, aut ea de re noſtro Marte tantũmodo diuinare. Communes enim veterum ſcriptorũ lapſus iuſtam aliquam excuſationem habent, quia iam recepti; priuati verò hominis, & in re literaria noui, quia publicæ Inuidorum criminationi, ſeueriorique Criticorum cenſuræ expoſiti, ſtatim ac emanant in lucem exſibilantur ab omnibus, & exploduntur.

Galli diu bello vexati à Romanis.

Auctoris ſcĩa quibus teſtimonijs nixa.

Vt ut ſit eorum, quæ de hoc Templo ſcripſimus, opinatores potiùs haberi volumus, quàm aſſertores. Nam haud nos fugit inibi locorum, vbi nunc Templum ipſum aſpicitur viros quoſdam amantes ſolitudinis, tanquam in ſacro aliquo, & religioſo ſeceſſu degiſſe

Ad Iouis tẽplum habitaſſe olim quoſdã amantes ſolitudinis viros.

multis

multis ante ſæculis, quam Romani Regiones iſtas ſibi ſubigerent, vt à nobis infrà fuſius oſtendetur faſcic. 6. cum de eiuſdem Templi Monacis diſeremus. Et ſanè rationem omnem temporum melius ſubducentes conſtantiſsimè aſſeuerare poſſumus iam tùm Templũ iſtud fuiſſe cum Populus Romanus aduerſus Annibalem ſummum Carthaginenſium Ducem in ſumma rerum omnium trepidatione, cùm videlicet iam crederet ipſum ad portas cum infeſtis ſignis poſt duplicem iam partam victoriam ad Trebiam, & Thraſymenum, dictatorem dixit Fabium illum Maximum, qui prudenti cunctatione quadam Romanam rem vniuerſam aliorum Imperatorum temeritate grauiter labefactatam, iacentemq; propemodum reſtituit, & erexit, vnde, & CVNCTATOR dictus eſt, & ſedendo viciſſe potiùs, quàm pugnando. Vetus enim iſtius Fabij monumentum, hoc in templo poſitum, quod allatum inferiùs exponemus, nullum planè relinquit ea de re dubitandi locum.

Templi eiuſdem antiquitas aperitur.

Annibalis victoriæ duæ ad Trebiam, & Thraſymenum.

Fabius Maximus quando Dictator dictus.

Cœterum, vt ad ea quæ propriùs nos attiogunt feſtinet oratio, credere par eſt, à Chriſti Domini Victoria de Morte, & Humani Generis hoſte glorioſiſsimè reportata, eademq; in orbem terrarũ vniuerſum ab illius Præconibus Apoſtolicis diſceminari cœpta, idem omninò Templo iſti diuinitùs contigiſſe, quod eadem tempeſtate delubris alijs ſuperſticioſæ nimis, & obcæcatæ Gentilitatis euenit, vt ſcilicet abdicato Idolorum cultu, auitiſq; erroribus profligatis veri, & æterni Numinis honos, veraq; Chriſti Religio in illud inducta ſit, ritè prius ab Sancto Barnaba expiatum, Magnæq; Mariæ Matri ſimul, & Virgini dedicatum. Factum id ab Apoſtolo, vt credamus adducimur ex eo, quod non ſtatim ac is Mediolanum attigit, Vrbem ipſam ingreſſus eſt, coactus ab illius portis aliò ſe conferre, vel certè ſubſiſtere extra ipſius mœnia, quo ſartam tectamq; conſeruaret eam, quam à Chriſto Magiſtro, ac Domino ſuo hauſerat diſciplinam. Admonitus enim nemini in Vrbem aditum patere, niſi ei, qui priùs adoraſſet Idola in valuis Portarum illius ſingulis excitata, in agro Ticinenſi pręcipuè conſtitit, ibiq; moratus eſt, donec remoto impedimento illo cultus inanibus Numinibus exhibendi, debilitatiſq; magua ex parte conatibus hoſtium nominis Chriſtiani, opportunum tempus eſt nactus pedem in Vrbem ipſam cum fide Catholica inferendi. Cum igitur eo in loco diuini flaminis igne ſuccenſus Barnabas non poſſet non in animis mortalium eoſdem, quibus æſtuabat ipſe diuinæ propagandæ veritatis igniculos excitare, minimè abhorret à verò, eum toto moræ illius ſuburbanæ tempore in euellendis lethalium dogmatum fibris, & noua Chriſto ſobole procuranda, muneris Apoſtolici partes nauiter obeuntem, luſtrantemq; ſingula diligenter ad hanc ſe Iouis Aedem etiam contuliſſe, non tàm pratorum circumadiacentium viriditate pellectum, aut maieſtate Templi, quàm commotum eo, quo flagrabat

Tẽplũ Iouis Deiparæ Virgini à S. Barnaba dedicatum.

Cur nõ ſtatim ac Mediolanũ venit Barnabas Vrbem ingreſſus ſit.

In agro Ticinẽſi conſtitit ibiq; prima fidei fundamenta iecit.

Templum Iouis adijt, & proximæ ſolitudinis incolas ſãctiorib. monitis informauit.

bat aſsiduè ſtudio pietatis, vt ſolitudinis illius incolas ſanctioribus à ſe monitis inſtitutos, ablutosq; luſtralibus aquis Chriſtiano ritu ad monaſticam Deo liberiùs operandi conſuetudinem inuitaret. Hinc factum, vt Templum illud ſuperſtitioſæ vanitatis nominè viduatum ſacræ Primi Numinis parenti ſecondo loco dicauerit, cum alterum, in quo non multò antè primam Euangelij ſementem fecerat, ex Chronographorum aliquorum ſententia à ſimulachrorum inſania ad ipſius Chriſti ſeruatoris cultum, eiuſdemq; caſtè exercenda dogmata traduxiſſet. Id autē à diuini verbi legato factum aſſeruimus ex Chronographorum aliquorum ſententia, quod ij, qui res illorum temporū perſequuntur non tam inter ſe diſsideant in aſsignando loco, qui primus cœleſtis doctrinæ ſementem excepit, quàm in nominando Templo, quod Apoſtolo dæmones profligante in nomen, & honorem ſeruatoris ceſsit, quamuis vna eademq; omnium de rebus ab eo geſtis hiſtoria in ſacris illorum temporum Annalibus referatur. Aliquorum enim ſententia fuit, locum vbi ſacroſanctæ legis interpres antequam vrbem ipſam ingrederetur, inſedit ſalutis noſtræ primordijs, & myſteriis inclytum, fuiſſe fontem illum proximum Euſtorgiano Templo, & ſacram Aedem Primam ab Apoſtolo conſecratam Saluatoris tantummodo nomine decoratam. Alij verò extra Nouam vrbis Portam vbi nunc magnificum, & amplum D. Dionyſio Cœnobium exurgit, primam diuinæ veritatis lucem Mediolanenſibus affulſiſſe narrant eodem Apoſtolo Barnaba Chriſtianis illic ritibus animos imbuente, & Templum primum Saluatoris, Præcurſoris, & Prophetarum nomina recepiſſe ſocia trium Magnorum Numinum maieſtate. Ac prima quidem ſententia non in mentibus eruditorum ſolum radices altiſsimas egit veterum Inſcriptionum teſtimonijs fulta; ſed etiam creberrimis Patrum noſtrorum ſermonibus vſurpata, & veluti per manus ad nos vſq; trāſmiſſa Infantium æquè ac rudium Muliercularum animos occupauit: ita vt operam ludere putaretur is, qui pluribus eam confirmare vellet. Nam, & Annales vetuſtiſsimi; & fama quæ de Euſtorgiano fonte percrebuit; & Aedes Apoſtolo Barnabæ, eiuſdemq; diſcipulis duobus Anataloni, & Caio, quos, & in Epiſcopatu ſucceſſores habuit, Fæderici Cardinalis Archiepiſcopi, & totius Populi Mediolanenſis ſtudio vota, dicata, & inibi ædificari cæpta, iamq; ſimulacris Diuorum ipſorum pulcherrimis exornata, ſacriſq; complurimis veſtibus locupletata; & nouorum Pontificium Eccleſiæ Mediolanenſis honoris ſacri primordia capeſcendi in Euſtorgiana Aede, antequam ſua paſtoralis Prouinciæ munia vlla obeant, ſatis illi ſuperq; conciliant firmamenti. Aliorum opinionem verò ſequuti ſunt etiam Eruditi, aducti teſtimonio lapidis non vulgaris, qui ſtratus in medio pauimento Templi D. Dionyſij de nomine nuncupati, ad hunc uſque diē apertè teſtatur Barnabam ibi Crucis uexillū primitùs defixiſſe æter-

num

Templum idē B. Virginis dedicauit poſt dicatum alterū Saluatori.

Dubium vbi nā primo D. Barnabas docuerit Euāgelium.

Videri nonnullis primo docuiſſe apud Euſtorgianum fontem.

Alijs propè Cœnobiū D. Dionyſij extra Portam Nouam.

Dubium æquè cuinā primū Tēplum Apoſtolus dedicarit.

Duæ ea de re ſententiæ expenduntur.

A:des Apoſtolo Barnabæ, diuiſq. Anataloni, & Caio vota, dicata, ædificari cœpta.

Mos Archiepiſcoporū Mediolanēſium adeundi ſui Pontificatus initio Euſtorgianā Aedem.

Vbi primo ſacroſanctæ Crucis vexillū erectū Mediolaui.

num deuictæ à Chriſto Mortis, & Sathanę monumentum.

Antiquo lapidi adiacet inſcriptio recens his verbis concepta.

Inſcriptio recens

IN HOC ROTVNDO LAPIDE ERECTVM FVIT VEXILLVM. SALVATORIS A SANCTO BARNABA APOSTOLO. MEDIOLANEN. ECCLESIAE FVNDATORE VT SCRIPTORVM AVCTORITATE ET VETVSTA POPVLI HVC CONFLVENTIS XIII. MARTII. TRADITIONE COMPROBATVR. QVEM DEVOTIONIS AVGENDAE GRATIA IVSSVM. EST EXORNARI MDCXII.

Monaſteriū D. Dionyſij ab eo natū, quod olim fuit apud Baſilicā Vincentianā.

Acceſsit huic opinioni fides è Manuſcripto veteri ferreæ olim capſulæ conſignato, repertoq; fortè fortuna in eadem D. Dionyſij Aede, cuius partem hic afferram nō inuitus ad Monaſterij illius decus, quod è Vincentiano noſtro manaſſe dicitur, ratione non admodum diſcrepante ab ea, qua liberi ex parentum ſuorum ſanguine procreantur. Hæc igitur Manuſcripti illius verba ipſiſsima perhibentur.

Manuſcriptū vetus repertū in ſacra D. Dionyſij Aede.

Ea tempeſtate, cum Beatiſſimus Barnabas Apoſtolus, & Mediolanenſis Pontifex primus ad hanc, quæ tunc ſeconda Roma appellabatur, Vrbem attigiſſet, vt ibidem ſecondum Domini præceptum ſalutis verbum prædicaret, & gregem ſibi commiſſum æternæ felicitatis portui conſignaret, ſupra Vrbis valuas Idolum proprium pro qualibet habebatur, in cuius rei memoria hodiernis temporibus nomen Portæ Iouis retinetur: edictumq́; exierat à Cæſare, quod quicunq́; ingrederetur mænia Vrbis ſecondæ Romæ, aut dijs imolaret, aut capite plecteretur. His taliter impugnantibus Beatus Barnabas pro tunc vrbem ingredi diſtulit, vt cùm fructu agonem ſuum conſumaret, & pro populi ſui ſalute in ſacro loco Monaſterij S. Dionyſii breui præterito tempore Baſilicam ad honorem Saluatoris, Præcurſoris, & Prophetarum dedicauit, in qua primum poſt Lateranum Romæ Sancti Ioannis Baptiſtæ Altare, & Baptiſterium conſecrauit, mentumq́; primi Ioannis à Clauigero Apoſtolorum Principe Petro tranſmiſſum ſumma deuotione, & reuerentia in Altari ſuo recondidit, fama, & opinione antiquitatis fideliſſimæ teſtantibus. Nam non abſq; maximo miſterio, & cauſſa, ſecondum quod euidentiſſimè elicitur libro Conſuetudinum, & ordinationum Eccleſiæ Mediolan. Reuerendiſs. Dominus Archiepiſcopus, Ordinarij, & Clerus dictæ Eccleſiæ in vigilia, & feſto Beatiſſimi Baptiſtæ Ioannis proceſſionaliter cum canticis, & laudibus ad memoratam Eccleſiam annuatim diuina officia celebraturi debent, & conſueuerunt deuotè accedere. Porrò Imperatorum ſeuitia contra Catholicos creſcente dicta Eccleſia à Barnaba fabricata, tùm propter inhabitationem; tum ex perfida infidelium temeritate in magna parte extitit dirupta. Adueniente itaque tempore, quo Beatiſſimus Antiſtes Dionyſius huius Almæ vrbis Epiſcopus, & Ambroſii præ-

ceſſor

ceſſor, qui ob Chriſti fidem in Armeniæ partibus à Conſtantio Cæſare exulatui, & arctiſſimo carceri mancipatus, in quo acerrima patiens Domino glorioſè ſpiritum feliciter tradidit.

Retulimus manuſcripti verba, quæ ad rem præſentem facere videbantur, quæ enim poſtea ſubdit de translatione Corporis D. Dionyſij ex Cappadocia Mediolanum, non huius eſſe loci cenſuimus, vt hic afferenda eſsent. Quamquam ijs mox lectis attentiùs, & adhibita meliùs in conſilium ratione, ea quoque nobis adſcribenda duximus, antequam ad alia veniremus, ne dormitare potiùs, quàm ſcribere videremur. Vt enim, quod de ea ſentimus liberè fateamur, neq; vt obelo Cenſorem agamus, à quo munere quam longiſsimè abſumus; ſed vt ingenuè veritatis ipſius patrocinium ſuſcipiamus, duo ea manuſcripti pars continet ſi non omninò falſa, abhorrentia quidem certè plurimum à vulgari communiq; ſententia, vt quæ aſſerat quod nemo ſacrorum ſcriptorum hactenus affirmauit. Eam nos igitur initiò afferamus; mox in quibus ab alijs diſcrepat oſtendemus. Cõſilium ab Auctore mutatũ in exſcribenda ſecũda manuſcripti parte.

A prædictis partibus cum ad hanc Vrbem Corpus deduceretur, Glorioſus Ambroſias diuina reuelatione edoctus, quod Sanctiſſimi Anteceſſoris ſui Dionyſii Corpus ipſius ſtudio, & diligentia ac hortatu, legatorumque Mediolanenſium inſtantia per Beatum Baſilium Armeniæ Primatem tranſmitteretur ſtatutis die, & hora, conuocato, & ſubſequente Clero, & populo Mediolanenſi, ad Portum Abduæ fluminis, quod alio nomine quàm Caſſianum tunc nominabatur cum proceſſione ſolemni deuenerunt. Nec mora nauis ſacrum Corpus defferens Portui appropinquauit, & ecce cum Ambroſius reuerenter, & deuotè Capſam, in qua iacebat voluit amplecti, permiſſione diuina Corpus benedictum à Capſa exurgens Ambroſium fuit amplexatus. Aue frater proferendo, deindeq; à Portu vſque ad locum vbi nunc Eccleſia S. Dionyſii propè ripã portus in teſtimonium præmiſſorum eſt fabricata, pergentes de fide, & Chriſti diuinitate adinuicem contulerunt. O miraculum inauditum, ò quanto præconio extollendum. Suſpicante verò Ambroſio quòd digniſſimus Pontifex Dionyſius in humanitate, cognito tam mirabili Dei ſpeculo diuina potentia permanere deberet, inconctanter exorſus eſt Præſul Dionyſius ad Ambroſium. Corpus meum in Baſilica Saluatoris, & Prophetarum trades ſepulturæ. His expletis in Capſam rediens quieuit in pace. Admirantibus, & ſtupentibus cunctis adſtantibus laudes immenſas omnipotenti deuotiſſimè reddiderunt, & abinde citra appellatus eſt Portus Caſſiani à Capſa ob miraculum Dionyſii Confeſſoris eximij, quod prædiximus ad laudem, & gloriam Domini Noſtri Ieſu Chriſti, fideique Catholicæ corroborationem. Poſtremò glorioſus Preſul Ambroſius cum Clero, & Populo capſa cum tàm pretioſo theſauro ſupra currum impoſita verſus Vrbem iter cœperunt, & cum iuxta memoratam Baſilicam Saluatoris peruenerunt, currus ſtetit adeo fixus, vt nec equi calcaribus, & alijs flagellis ſtimulati ab immobilitate eàm poſſent reuocare. Spiritu ſancto repletus Ambroſius Dionyſij recordatus hortatu indagatur ſi forſan ibidem locus eſſet à Domino ſacratus, facta Altera eiuſdẽ manuſcripti pars. Caſsianum vnde nomen traxeret.

C *diligenti*

diligenti inquiſitione benedicta Saluatoris Eccleſia arboribus, hedera, & vepribus repleta nutu Dei inuenta eſt, lectiſq; antiquis codicibus, illam eſſe Baſilicam à S. Barnaba Apoſtolo, & Pontifice Mediolanen. dedicatam indubiè cognouerunt. Ambroſius verò laudibus deo porrectis immenſis, populos ijs verbis exorſus eſt. Etenim dignum, & iuſtum eſt, vt is, qui pro fide certauit in hac Baſilica, quæ ex fidei feruore nouiter extitit dedicata digno condatur honore. Fama per Vrbem diffuſa ad ſtupendum miraculum Populus vndiquè confluit. Nec mora Eccleſia purgatur, & reparatur, & in paruo tempore decentiùs reficitur, & reædificatur Igitur reſtaurata Eccleſia dignus Dei ſacerdos Ambroſius glorioſum Dionyſii Corpus celeberrima deuotione in Confeſſione dictæ Baſilicæ recondidit, & vltra titulum primi Pontificis Barnabæ, hanc ſacroſanctam Aedem ad honorem Beatiſſimi Dionyſii, & Confeſſorum omnium conſecrauit, & dedicauit, ad cuius ſepulcrum mirabiliter multa infirmorum corpora ſanitati fuerunt reſtituta, & continuè Ieſus Chriſtus Dominus Noſter, qui in ſanctis ſuis mirabilis eſt, precibus ſanctiſſimi Confeſſoris ſui languentibus medicinam præſtat, & infirmis ſalutem, qui viuit, & regnat in ſæcula ſæculorum Benedictus. Hæc alia Manuſcripti pars. In quibus autem variat, hæc ſunt. Vnum, quo in loco

Duo continet sẽtentiæ communi contraria.

aſſerit Beatiſsimum Ambroſium Vrbis noſtræ Antiſtitem, & Patronum aduexiſſe Mediolanum Sancti Dionyſij corpus ex oppido Caſsiani, illudq; collocaſſe in Templo eiuſdem nunc diui ſub nomine frequẽtato, id quod mirum quantum à ſacris omnibus Vrbis noſtræ hiſtoriis diſtet. Pignus enim illud à S. Aurelio Eccleſię Reditianæ Epiſcopo delatum ex Cappadocia Caſsianum ad confluentem Abduam ibidem D. Ambroſius in Aede ſacra condidit, vti nos quodam in opuſculo, quod luci publicæ dedimus Mediolani anno à Virgineo partu Milleſimo ſexcenteſimo decimoſeptimo multis rationum momentis innixi, conati ſumus oſtendere, ac probare. Ea verò ratio princeps nobis inter aliàs eſt viſa, quæ Mediolanum ſacris D. Dionyſij Pontificis artubus ab Sãcti Ambroſij tempeſtate ad annos vſque Archiepiſcopi Heriberti caruiſſe contendit, cariturũ iiſdem in poſterum, niſi Heriberto ipſo auctore, Caſsiano Mediolanum aduecti, in templo propè monaſterium priùs ab eodem Archiepiſcopo conditum, quieuiſſent. Statim ac enim propagandæ religionis, & diuorum cultus ampliandi deſiderio flagrare Paſtor ipſe coli dignisſimus cępit, & animum adiungere ſacris Diuorum cultui ſedibus erigendis, non autẽ ſibi ſatis eſſe facturum duxit, quàm quæ Templa diuitijs ampliſsimis honeſtarat, eorumdem etiam maieſtatem, ac gloriam illatis eò ſanctorum cineribus, & theſauris oſsium cumulaſſet. Ea certè ſors vtraquè D. Dionyſij templo diuinitùs obtigit Mediolanenſium Antiſtite Heriberto, cui nemo eſt omnium, vel mediocriter in Eccleſiaſtica antiquitate verſatus, qui non Aedem ilam, & inibi ſeruatum D. Dionyſij corpus referat in acceptum. Diſcrepat ſecondo loco à ſacrorum ſcriptorum omnium ſententia Manuſcriptum illud cum ſubdit, poſt lateranam

A quo D. Dionyſij corpus Caſſianum delatum ex Cappadocia.

A quo, & quãdo inde translatum Mediolanum.

D. Dionyſij monaſteriũ ab Eriberto Mediolanẽſi Archiepiſcopo conditũ, & ſancti cognominis reliquijs honeſtatũ.

Aram

Aram, quæ prima Romæ cõſecrata eſt, proximam Mediolani ab Apoſtolo Barnaba conſecratam cum Baptiſterij fonte fuiſſe ea in parte Vrbis, in qua Diui Dionyſij Cœnobium hodie florere viſitur, cum aliud omninò ſentiant hiſtorici fide digniſsimi Ioannes à Monte, Iacobus Galuaneus, Donatus Boſsius, Triſtanus Calchius, Bigatus, & alij propemodum infiniti, ſcribantq; hæc omnia ab Apoſtolo geſta ad Euſtorgianum fontem, vbi, & rem diuinam vni Trino immortali Deo fecerit, quæ non ante alibi in Italia facta, & multos non è vulgo ſolum, quod aliorum exemplo plerumq; ducitur, ſed è primariæ quoq; nobilitatis flore, quæ ad honeſti ſemina recipienda vulgo longè ſemper paratior fuit, fontis illius laticibus expiarit. Duplici hac in parte deſiderata fuit à nobis hactenus veteris illius Manuſcripti fides, licet in poſtrema minor, quàm prima. Quòd enim ad poſtremam attinet quantũ cõiectura, & exiſtimatione fas eſt aſſequi nemò planè negauerit fieri potuiſſe, vt Apoſtolus vtrobiq; Aras, & fontes Chriſtianis ſacris iniciarit, & apud D. Dionyſium quidem abditò, palam verò, & publicè ad Euſtorgianum fontem admittentibus iam liberè pleriſque Mediolanenſium Apoſtoli diſciplinam, & Chriſtianæ religionis ſacra frequẽtantibus animo hilari, & erecto. Quemadmodum, & conſentaneum vero duxerit, qua in parte D. nunc Dionyſio dicata ſtat ædes, Templum occultò conditum Saluatori, vt & noſtrum initiò Saluatoris Matri, antequam ſcilicet Apoſtolus iactis altiùs Catholicę fidei fundamentis, multis traductis ad Chriſtũ, in Vrbem ipſam ſtudijs exceptus alacribus, introiret. Verum enim verò in rebus huiuſcemodi tam longè remotis à memoria noſtra, ſi quid ſimile vero adducitur pro vero, ex Patris latinæ Hiſtoriæ ſententia, capitur. Simillimum autem vero eſſe, quod affirmabamus modò de D. Vincentij Templo, ab Apoſtolo Barnaba Deiparæ Virgini dedicato, vel ex eo coniecimus non obſcurè, quòd multo poſtquàm Cœlo Barnabas donatus eſt, eo ipſo tempore, quo Monaci apud D. Vincentium degebant in Cœnobio, ſimul Templi illius, vt inſcripti Deiparæ, mentionem fecit Innocentius Põtifex in Apoſtolico diplomate, quod alibi cõmodiùs afferemus, ne hic cęptarum rerum ſeries abrumpatur.

Qua in Vrbis parte D. Barnabas primum rẽ diuinam fecerit Mediolani.

Vbinã idem Mediolanenſes primis Baptiſmi laticibus expiarit.

Templa Mediolani prima occultò Saluatori dicata & eiuſdẽ Matri.

Memoriæ proditum eſt ab alijs, qui aliam Templi noſtri originem indagarunt non eſſe illius natalia ab vltima vſq, prophana Gentilitate poſteris repetenda, quòd ſuperſtitioſa nimis ea eſſe cauſſa videretur; nequè à felici Apoſtolorum æuo, quòd ob vetuſtatem parum eadẽ habere certitudinis putaretur; longè minus à primis Pontificibus Eccleſiæ Mediolanenſis, quòd ob Scriptorum illius temporis inopiam nimis ea quoq; recondita cenſeretur: Sed ab Apoſtolorum ſucceſſoribus ijs, qui illa in tẽpora inciderunt, quibus Imperatores fidei Chriſtianæ dogmata tandem aliquando complexi facultatem ſacris Præſulibus indulſere prophanas Aras, & Templa, quæ Generis humani hoſ-

Alia de Vincentiani Tẽpli origine ſententia.

Quibus Imperatorib. facultas ſacris Præſulib. data Tẽpla Dæmonũ conſecrandi Deo.

tis retinebat adhuc vt ſua, ſanctioribus doctrinæ noſtræ ritibus expiandi,& ad cultum vnius, ac veri Numinis traducendi. Horum autē in Præſulum numero recenſentur DD. Archiepiſcopi duo, Monas, & Mirocles, quorum ille ob Burriæ gentis ſplendorem virtutibus ſuis auctum,& paternas opes, ſub optimo Imperatore Philippo facilè potuit obtinere, ut non tam prophana Templa Dęmonis Imperio ſubducta Chriſti ſacerdotibus daret, ſed nouas Aedes etiam frequentioribus fidelium cœtibus aperiret. Alter verò cum & paribus opum ſubſidijs abundaret,& ingentes à pietate magiſtra ſpiritus hauſiſſet, ſua ſponte ad collapſa penè templa veterum Cæſarum odijs in Chriſtianos erigenda rurſus, & noua etiam imperante Conſtantino Eccleſiæ Catholicæ ſtudioſiſsimo conſtruenda, toto animi impetu ferebatur, aliquid eò quotidiè de ſuo conferens, quod & ſacris ædibus accederet ornamento, & ouium ſigno Chriſti obſignatarum in dies magis ac magis commodis inſeruiret. Hinc igitur factum huiuſce ſententiæ auctores cenſent, vt cum Vincentianum Templum ob loci ſitum, qui primis temporibus extrà muros fuit, & auctam ædificiorum ſuburbanorum frequentiam, peculiarem curam depoſceret animorum, vnus Archiepiſcoporum laudatorum nouis illud, & auguſtioribus titulis decorarit: ſiue is Monas fuerit, qui primus Vrbem in Paręcias, ſuo vnicuique aſsignato templo, partitus eſt, iniuncta eidem ſalutis hominum procurandæ prouincia, qua carebat: ſiuè Mirocles, qui ſtatim ac ſacras Aedes luſtrare cœpit, vt quæ à primo illo cultu ab Apoſtolis accepto, defluxerāt ob temporum corruptelas illud ipſum auxerit, & ad commodiorem indigenarum vſum effecerit ampliorem.

Quo tēpore DD. Archiepiſc. Monas, & Mirocles Eccleſiæ Mediolanēſi præfuerint

Eorundē opes, & ſpēs fidei propagandæ.

A quo iniuncta animorū cura D. Vincentij Tēplo.

Monas primus Vrbē Mediolanēſem in Parœcias diuiſit.

Sententiam alij aliam amplexi ſunt, inter quos Galuaneus in Chronicis Maioribus, quibus eſt titulus, NOVA POLITIA, cap. 192. & in Minoribus ad Ioannem Vicecomitem gladij, & pedi poteſtatem in Vrbe ſummam habentem tunc temporis, Anno ſcilicet à Chriſto nato M.CCC. XXXIX. perſpicuè narrat, Templum hoc à deſiderio Longobardorum Rege anno à Salute humano generi reſtituta .DCCLXXX. conditū ad perennē D. Vincentij gloriā, ſacriſq; eiuſdē Reliquijs, ac cineribus uenerandis addictū. Viſum eſt alijs, cū illuc magnus vndiq; concurſus hominū fieret, ob S. Vincentij oſſa nuper eò loci tranſlata, multiq; in difficillimis rebus, & varijs humani corporis ægritudinib. oratu Martyris diuinā opē experti, læti,& incolumes reuerterētur domum, B. Virginis nomen Tēplo priùs inditū, creſcente Miraculorum D. Vincentij fama, in deſuetudinē paulatim, vt aſſolet, abijſſe, nec multò poſt factū, vt cum vnuſquiſq; ſe ad D. Vincentij non ad B. Virginis ire diceret, cū eò ſe aliquid ſuprà hominis facultatē impetrādi gratia conferret, vulgò D. Vincentij Baſilica diceretur. Nec mirū. Cum idipſum alijs quoq; Tēplis accidiſſe nō ignoremus in hac ipſa Vrbe, quā incolumus, ac ipſi in primis Tēplo Maximo, vt eſt poſteritati elegāter admo-

Tertia de Vincentiani Tēpli origine ſententia.

Videri Tēplū hoc à Deſiderio lōgobardorū Rege cōditum ad D. Vincentij cultum.

Quarta de eiuſdē nomine ſnia.

Varia Mediolani tēpla diuerſis tēporibus diuerſa nomina retuliſſe.

admodum conſignatum ab Alciato Epigrammate lepidiſsimo, quod inter Emblemata eius Viri cętera commendatur. Ait enim is, quod reuera contigit Templum olim Mineruæ dicatum fuiſſe illud, in quo deinceps incaleſcentibus ad religionem animis D. Teclæ numen coli cœperit à Populo Mediolanenſi, quod idem Teclę quoq; ipſi contigit cuius templi religio, cultus canonici, parietinæ ſtatim ac in Aedis maximę corpus, & ſinum translata ſunt, B. Virginis tantũ Aedes illa audijt, Teclæ nomine ſilẽtio inuoluto. Affirmat tale quippiã omnino cõſenſus hiſtoricorũ omnium de Baſilica Ambroſiana, quã cũ initiò D. Ambroſius Patronus vrbis magno veri Dei nomine conſecraſſet, delatis poſtmodum illuc corporibus SS. Geruaſij, & Protaſij Martyrum, eorundẽ Eccleſiam appellauit. Ipſo demum inibi D. Ambroſio honorificè condito, Ambroſianã Baſilicã Poſteri nominarunt. Philippi quoq; Aedes nomen habuit initiò Redemptoris, Naboris deinde ac Felicis ſimul ob illatos eò cineres amborum Martyrũ inibiq; pijſsimè conſeruatos, D. Franciſci tandẽ cum qui diui eiuſdem è diſciplina ſunt Cõuentuales fratres maluerint eam Inſtitutoris ſui nomine nuncupare. Horum opinioni ſuffragati ſunt Hiſtorici vtriuſq; memorię multi, qui noſtrum hoc Vincentianum Templum inter vrbis antiquas Aedes ſacras diſertiſsimè numerarunt, vtpotè Claris. Io. Franc. à Baſilica Petri Nouariẽſis olim Epiſcopus, deq; omni Eccleſiaſtica Antiquitate Ambroſiani præſertim inſtituti optimè meritus in opuſculo de Mediolanenſibus Templis, in quo poſt extructum D. Georgij Tẽplum in Palatio Anno Chriſti nati DCCXXXXVIIII, noſtrũ ſtatim Anno ſcilicet DCCLXXX. pari religione cõditum extitiſſe refert, & Moriggius, qui lib. 2. Cap. 25. ſuæ Hiſtoriæ, Templum hoc ipſum D. Satyri Aedi præfert, vt potèquæ conditorẽ habuerit Aſpertũ Confanoneriũ Archiepiſcopum anno ſalutis humanæ octingenteſimo ſexageſimo octauo tãtum. Eam ob cauſſam à nonnullis eam in ſentẽtiam facillimè ventum eſt, vt cenſuerint, Templum hoc ſub ipſa naſcentis Eccleſiæ incanabula Deiparę quidem Matri, ac Virgini dedicatum, ſed poſtea deſiderij Regis imperio, addicto eidem Monachorum Cœnobio, reparatũ, & amplificatum fuiſſe, nec non ab eodẽ nouo D. Vincentij titulo decoratum. Licet antiquitatem hanc colligere non obſcurè ex veteri Hilderamni, & Sagintrudę Coniugũ Monumẽto, quod in huius Templi parte ſuperiore, quaſi in arce, vt olim illa Minerua Phidiæ collocatũ, annum Incarnationis Dominicæ ſubſcriptum habet inſcriptioni, nonagenteſimũ ſecũdum cũ Indictione ſexta. Siquidem enim tunc tẽporis inibi Chriſtiano ritu Chriſti ſectatorũ oſſa condita reperimus; omni proculdubio fatendũ eſt, iã tùm Vincentianum Templum ſacro Dei Opt. Max. Diuorũq; verè Cœleſtiũ cultui deſeruiſſe. Monumẽtũ hoc ipſi vidimus, legimus, deſcripſimus, quoq; legi cõmodiùs ab alijs poſsit idipſum beneuoli lectoris oculis hac in parte ſubijciemus, rude licet,

& vt

Templum D. Teclæ Mineruæ antea dedicatum.

D. Teclæ tẽplum cũ Martyris ipſius nomine trãslatũ in B. Virginis Tẽplũ & nomen.

Baſilicã Ambroſianã dicatam initio fuiſſe Deo ab Ambroſio Archiepiſcopo, mox SS. Geruaſio, & Protaſio martyribus cõſecratam.

D. Franc. Aedes primò Redẽptoris Templũ, mox DD. Naboris, & Felicis martyrum nuncupatum.

Vincentiani Tẽpli antiquitas.

D. Georgij Tẽplũ in Palatio quo anno conditum.

Quo noſtrum. Templum D. Satyri à quo, & quo anno conditum.

Quis D. Vincentij Templo Cœnobiũ monachorũ addidiſſe dicatur, & indidiſſe D. Vincentij nomen.

& vt illa ferrebant tempora non ad omnes leges ſuas, pedeſque di-menſum.

Hi lderamne, & Sagintrudæ Coniugũ Epitaphiũ aliquot oſtendẽs ſciſuras tabulæ marmoreæ in qua inciſum.

HOC RECVBAT TVMVLO NVPER CONFOSSVS IN ISTO
VIR HVMILIS FORMAQ: MICANS DVM VIVERET AEVO
INGENII FLORVIT VARIISQVE DECORVS IN ARTE
HILDERAMNVS ERAT PROPRIO DE NOMINE DICTVS
QVEM DÑS VALLIS DE NOCTE VOCAVIT AD ASTRA
B AETERIA FELIX IVDEX INARCE LOCATVS M
IVSTVM IVDICIVM LEGEMQ: TENEBAT IN AVLA
HVIC FVERAT CONIVX ALTÃ DE GENTE CREATA
SAGINTRVDA FORET PROPRIO DE NÕE DICTA
ANTE PEDES TVMVLATA VIRI CV̄ PACE QVIESCIT
O FACTOR HOMINV̄ HIS NVNC MISERERE ALV̄NIS
ANNO INCARÑS D̄ Ñ Ī X̄ DCCCC II INDIC VI.

Subdemus huic aliud antiquum magis, & hoc loco dignnm, nec fruſtrà.

Prouini tumulus

❦ B PROVIN ɔ ☧ ɣ INNOCINII. M.
QVI VIXIT IN SAECVLO ANN. VII. M̶. IIII. D. XI.
GERONTIVS ET ROBINA FILIO PIENTISSIMO.
IN PACE POSVER IND F P IIII. IDVS FIB.

Non fruſtrà inquam. Cum enim monumentum hoc minus accurratè legiſſet vir alioqui doctus in eius prima litera B. interpretanda toto (quod aiunt) aberrauit Cœlo, conijciens ex ea Tumulum eum eſſe Beati Prouini Epiſcopi Nouarienſis. Perperam omninò, & male. Cęcutiens enim ad literam M. è regione poſitam primi illius elementi B., videre nec potuit, quam ambæ illæ notæ ſententiam continerent. Literę enim eiuſmodi eoque pacto in vno eodemq; verſiculo collocatæ apud Veteres monumentorum ſcriptores habebant notionem illam, vt BONAE MEMORIAE, vel BENE MERENTI ſignificarent, noto, & vulgari more.

Quid in eo duæ literæ primæ ſignificent B. & M.

Reiecta viri alioqui docti coniectura.

Nam, vt inquit Alciatus in ſuo Antiquario, *dijs Manibus veriti dicare tumulos Chriſtiani in D. locum B. ſupponebant, hoc eſt Benemerenti: videlicet vt minus à veterum vſu diſcederent.* Hi ſiquidem tam bonis, quàm malis Manibus dicare tumulos conſueuerant, quod in eorum Inſcriptionibus paſsim occurrit. Sed enim, vt non omnis fert omnia tellus, teſte maximo Poetarum, ſic non omnes omnia vident, nec videre, etiam ſi velint, poſſunt Porro Prouinum hunc Chriſtianorum ſacris imbutum fuiſſe non modo duo hæc elementa B. & M: ſed etiam duo alia X. & P. media inter primum verſiculum collocata facilè euincunt. Siquidẽ hæc elementa poſtrema hunc in modum ☧ copulata, atq; connexa Chriſti nomen ſine vllo dubio referebant: ſiue appingerentur vixillo mi-

Prouinum Chriſtianũ fuiſſe dupliciter indicatum.

lo militari, quod ante Imperatorem de more geſtabatur auro, geminiſq; intermicantibus intextum, vt Cardinalis Barronius obſeruauit ad Ann. 420. & 425. Tom. 5: ſiue in Epiſtolarum, aliorumue ſcriptorũ fronte prænotarentur, vti nos perpulchrè docuit Franc. Bernardinus Ferrarius Ambroſiani Collegij Doctor eruditiſsimus lib. 3. de Antiquo Eccleſiaſticarum Epiſtolarum genere cap. 2: ſiue defunctorum ſepulcris inciderentur, quod à nobis animaduerſum multis in marmoribus, tum Romæ, tum Mediolani, & cum Amico Antiquitatum huiuſcemodi peritiſsimo, non ſine laudis præfatione infrà commodiùs nominando, communicatum; ſed in marmore illo potiſsimum, quod in Aedis Ambroſianæ ſacello maximo Ludouico Cæſari Caroli Magni pronepoti, hiſce notis Epitaphio præmiſsis, inſcriptum vidimus, nec diſcripſimus, quod in omniũ oculos adhuc etiam vltrò incurrat: ſiue demum lapidibus inciſa parietibus affigerentur Aediũ verò Deo ſacrarum, quod à me pariter duobus ex alijs vetuſtiſsimis lapidibus obſeruatum, quorum alter ſuperſtes adhuc in fronte faſtigij delubri D. Martini in Compito viſitur, alter olim ad oſtium ſacrarij metropolitani, vbi nũc ſenes illi candidati, & cacullati panem, & vinum ſacerdoti ſolemni ritu celebranti apparãt, poſitus apparebat. In quibus illud ampliùs obſeruaui præter elementa illa duo X, & P. iuxta præmoſtratum modum inter ſe nexa, duo alia Græca propè poſita ſe ſe ad ſpectandum exhibere, α ſcilicet, & ω inuoluta circulo, vt quemadmodum illa prima Chriſtum ſeruatorem rerum omnium principium, & finem, iuxta Apocalypſis vaticinium eſſe demonſtrant, ſic is circulus Chriſtum Deum principio, fineq; carere iuxta Aegyptiorum myſteria, declararent. Atqui ne primum lapidem notis prænotatis inſignitum iudicium eſſe certiſsimum ædis ſacræ dicatæ Chriſto Domino Seruatori, protuliſſe videar ſine fundo, neminem latere debet, vel ab ipſis Eccleſiæ naſcentis incanabulis vſu laudabili receptum fuiſſe, vt ſacræ fidelium ędes certo Chriſti ſigno notarentur, tum vt ab Infidelium delubris internoſcerentur: tum vt ſanctiori cultu celebrarentur. Et licet iuxta varietatem temporum diuerſis illæ ſignis fuerint inſignitæ (vt varia ſunt hominum ingenia, capitaq; diuerſa) cruce tamen, & Chriſti nomine frequentiùs exornabantur ex Gulielmi duranti nota lib. 1. Rationalis Diuin. ſacrarum litterarum, & Baronio paſſim Tom. 1. & 2. Annalium, à quibus tum teſtimonia locupletiſsima, tum variarum Eccleſiarum exempla appoſitiſsima recenſentur. Hinc factum, vt memoratum, & deſcriptum à nobis ſignum (quod Antiquitas labarum appellabat) non multo poſt à fidelibus adhiberi cœperit, atque adeo frequentiùs in marmoribus incidi in ſacris ædibus conſignandis, dicandiſque generis humani vindici, ac ſeruatori Chriſto, vnum ſcilicet duorum loco, quod huiuſcemodi ſignum, tum Crucis formam, tum Chriſti ipſius nomen admirabili quadam ratione connectat.

Frons Aediũ ſacrarum fidelium certo ſigno notata.

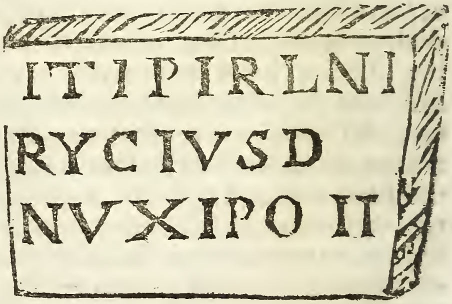
Labari ſignũ, & vſus.

nectat. Firmatur itaq; vel hoc ſigno maximè noſtra ſententia, eòque firmiùs, quò ex eiuſdem ſitu liquidiùs apparet, illud eo loci poſitum non vt in vexillo, tumulo, aut epitaphio; ſed ad ſolam Aedis ipſius nũcupationem Chriſto Domino declarandam. Hæc de primo lapide: ſecundum nunc iuuat expendere. In eo ſiquidem deſideratur linea illa, quæ in primo P. ſecans ad angulos rectos Crucem effingit. Atqui eius circulus longè laxior, ambiensq; omnes illas notas ſubſcriptis his verſibus, tum circuli, tum notarum ipſarum myſteria reſerantibus.

Labari notæ declaratæ cũ hedib. ſacris appinguntur.

Circulus hic ſummi comprehendit nomina Regis,
Quem ſine principio, & ſine fine vides.
Principium cum fine ſimul tibi denotat, α, ω,
X. Et P. X PI nomina ſancta tenent.

Porrò tabulam ipſam marmoream, in qua verſus hos inciſos vidimus, antequam in Templo maximo locaretur, frontiſpicium antiquæ Aedis D. Theclæ, cum ſtaret, exornaſſe credunt Beneficiarij nonnulli natu maiores eiuſdem Templi, quibus vltrò adſtipulor. Et hæc occaſione ſigni, ſiue labari noſtri, de quo qui plura ſciendi deſiderio flagrat, legat is Aldum Manutium Pauli filium in ſuo de notarũ explanatione libello, Grutterum in vaſto illo, & laborioſo Inſcriptionum totius Orbis opere, Iacobum Gretſerum tom. 3. lib. 1. cap. 9. 10. & 11., Antonium Auguſtinum ubi de nummis labaro inſignitis, I. Lipſium lib. 3. de Cruce, & Alciatum in C. ſuper tit. de Præpoſitis labarorum. Lilius Giraldus quoq; dialogum ea de re conſcripſit, at in quo nihil ſuper eruditionem Ferrarij, aut nihil præter dicta videtur in medium attuliſſe. Alciatum verò cum damnat in tit. de Præpoſitis labarorum, rectè id feciſſe cenſeretur, ſi quid ipſe melius literis conſignaſſet. Nunc ad rē noſtram. Addamus igitur duobus illis, monumentis tertium, vt allatis antiquius, & è Romano penu.

Quis hic iniurias temporis non queratur vel in ipſa clariſsimorum virorum marmora ſæuientis. Vt enim huius monumenti partem perpetuus hoſtis ille memoriæ reliquerit poſterorum famæ, literas eius certè multas nobis inuidit, ſine quibus nunquã eius ſententiam aſſequemur, niſi quis nobis Delius natator adſit. Verum enim verò, cũ in eo ſuperſtites Romani pronominis reliquias habeamus, operæ pretium fuit illud qualecunq; eſſet adducere, quod ad indicandam Templi noſtri vetuſtatem facere videretur. Eandem iacturam paſſa ſunt alia eiuſdem Eccleſiæ monumenta, ac in primis il-

lud

lud, quod non procul ab eo, quod proximo loco deſcripſimus viſitur in hunc modum.

Videre quoq; eſt in pauimento Sacelli Maioris tabulas aliquot lapideas non vulgares, literis antiquiſſimis inſignitas; ſed hæ pedum atritu ita conſumptæ, & deformatæ ſunt, vt ne minima quidem earum pars dignoſci vel ab oculatiſsimis poſsit. Subdemus nihilominus vnã hic alijs omnibus perfectiorẽ, quã habemus in ipſo limine Parochialis Aedis, imò quæ ipſum eſt limen grandioribus hiſce literis exarata.

Inſcriptio Quarta.

Tabula quinta

Ea ferè ſunt monumenta, quæ ad D. Vincentij viſuntur hodiè, fideq; Antiquitatis illius facient in poſteritatem omnem, ſi perenniora noſtra hæc erunt marmoribus monumenta. Alia enim, quæ vel Alciatus primus ipſe collegit, vel Cicereius ſuppleuit nuſquam reperire potuimus, ſiue quod inde manus aliquorum inuida ea ſuas in ædes detulerit; ſiue profuſa nimis aliorum liberalitas iuris eſſe voluerit alieni; ſiue quod ad veritatem propriùs accedit, magnam eorum partem cementariorum inſcitia penitùs occultarit, Procuratorumuè Abbatiæ parſimonia nimis vetuſtis illis parietib. minori quoad eius fieri ſumptu poſsit reficiendis intenta, parietibus ipſis incluſerit, nulla tam nobilium marmorum, baſium, ſtylobatum, ac ne columnarum quidem, quas nunc nulli parcentes ſumptui, quæreremus, habita per ſummam antiquitaris iniuriam ratione. Lapidem vnum à Cicereio repertũ ea in agri parte, quæ Templum ipſum attigit à tergo num adhuc ſuperſtitem haberemus, mecum ipſe ſæpiſsimè dubitaui. Iacet enim lapis in ſtylobatis formam effictus ad imum ſiniſtri lateris gradum, per quem ad Aram maximam peruenimus, ſimilis ei, cuius in tabula verba iſta legiſſe teſtatus eſt Cicereius lib. 1. Antiquitatum, Monumento XVI.

Monumẽta multa deſiderari ad D. Vincentij Tẽplum ex ijs, quæ Alciatus, & Cicereius olim inibi reperere.

D IVSSV

Monumentum Cæl. Dianæ Auguſris.

IVSSV
IMPERIOVE
CAEL. DIANAE AVG.
CAVIA SECONDVS CVM
VALERIA ATILIANA
CONIVGE.

Quamuis enim modo laudatus lapis ea in parte, quæ Ianuam Eccleſiæ ſpectat, nullas admiſiſſe literas videatur, partem illam tamen, quæ in ſcalarum parietem obuerſa eſt, eundemq; fulcit characteribus aliquibus inſcriptam fuiſſe vel ipſa mihi forma lapidis indicabat, & lineamenta cœtera in antiquis ſtylobatibus vſitata. Id autem eò mihi facilius in animum inducebam, quòd huius è lapidis regione ad eaſdem ſcalas, alter eidem ſimillimus lapis inuentus eſt cum inſcriptione Iouis, licet difficulter admodum literæ ſingulæ legerentur ob inuerſam eius collocationem, & ſitum, vt innuimus ſuprà. Sed enim me tùm deceptum ſenſi, cum nimia veritatis indagandæ cupiditate ſuccenſus curaui lapidem ipſum amouendum loco, vt ab eo de re omni pleniùs erudirer. Diuerſos enim omninò characteres abijs, quos animo mecum ipſe conceperam, continebat, & aliam quam DIANAE vel CAVIAE mentionē, quorum tamē apertè fiebat in allato nuper ex Cicerei Antiquitatibus monumento. Quare ne poſteris tum omnē luſiſſe nos operam videremur deſcripſimus quæcūq; potuimus diligēter, ne elementa cętera cum his, quæ deſiderabantur paterent iniuriæ temporis, deſcriptaq; retulimus in hunc locum, vt ignota hactenus, gratiſsimaq; futura ijs, quos nobile iucundumq; ſtudium antiquitatis tenet.

Monumentum Arriæ Riſtuuiæ.

Ea ſtylobatis à nobis reperti eſt Graphis; hæ notæ. Cœteras, quibus ægrè caremus, vis frigoris, aut certè calcis abraſit. Contenti his itaq; ſimus, ac ne quis in poſterum nobis modicæ fidei notam inurat eo lapide non reperto. Sciat is poſt eius à nobis deſcripta lineamenta ſingula diligenter cum literis omnibus, quæ ſupererant relatum eundem fuiſſe ſtatim in priſtinam ſuā

ſedem

ſedem, ac locum, tum ne Templi ſcalæ ornamento ſuo, fulcroq; carerent, tùm vt eleemoſynarum capſulæ firmamentum haberent, cui vt anteà firmiter inhærerent. Quamuis autem eius explicationem afferre velle non neceſſarium videri poſsit ijs, qui diuinationes hoc in genere, vel coniecturas in minimis habent: placet nihilominus quid ea in parte poſsimus pro viribus experiri, vt ſi minus eius germanam ſententiam aſſequi valuerimus, laudemur ſaltem quod voluerimus in tãta non viſi priùs caligine Monumenti. Quid literæ D. & M. ſibi appoſitæ prima in fronte lapidis velint, notum eſt adeò quàm quod notiſsimum vel mediocriter eruditis, nè lippis, ac tonſoribus dicam. Eæ ſiquidem paſsim inſcribi ſolebant veterum monumentis, vt inde DOMVS MORTVI LOCVSVE DIIS MANIBVS SACER diſtingueretur à cœteris, quæ multa religio conſecrarat. Quamobrem qui ſepulchra demoliebantur ij DEOS MANES LAEDERE EORVMQ. IVRA violare putabantur. Hinc illa lex in XII. Tab. exarata, de qua Cicero. DEORVM. MANIVM. IVRA. SACTA. SVNTO. HOS. LETO. DATO. DIVOS. HABENTO. Corrige (vt hoc obiter moneamus) Hos. leto. DATOS. DIVOS. HABENTO. meliori ſenſu. Ea cauſſa Maiorum ſepulchra cum Deorum aris, & templis plerumq; coniuncta ſunt, & pro ijs non iuſta ſolum, ſed etiam neceſſaria bella ſuſcepta; nec vnquam maximis ingeniis prædicti ſepulchrorum cæremonias Pontificio iure ſancitas tãta ſibi cura colendas perſuaſiſſent, nec violatas tam inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi eorũ ſanctitatẽ animis imbibiſſent. In ARRIAE nomine gentem Romanam agnoſcimus, plebeiam illam quidem, ſed conſularem, & ipſam prætereà rectam, atq; germanam ortographiam vocis. ARRIAE ſiquidem, ſicut, & ARRIVS geminam liquidam amat, contra Recentiorum quorundam nimisq; elaboratum ſcribendi vſum, quem vt ita facilè non receperimus, repugnante in primis Inſcriptionis huius, aliorumq; grauiſsimorum hominum, & Codicũ M. S. auctoritate, à qua iuſta potiſsimum Ortographię ratio petenda eſt; ita non omnino damnauerimus, vt alij nimis liberè facere conſueuerunt, quibus longè faciliùs eſt carpere, quàm literam exarare. Nã & apud Græcos nomen ARRII. Philoſophi Nicomedienſis, qui vitas Epictheti, & Alexandri Magni luculenter conſcripſit duplici ρρ ſcriptum inuenimus, ſicut, & apud latinos ARRIAE vxoris Papinij Pœti, ad quem M. Tullius Cicero plures Epiſtolas dedit, quæ leguntur in ijs, quæ ad familiares inſcriptæ vulgò circumferuntur. Aduocat huc etiam Manutius feſtum, cuius illa ſunt. *Torum, vt ſignificet torridum, aridum per vnum quidem R. antiqua conſuetudine ſcribitur: ſed quaſi per duo RR. ſcribantur pronuntiari oportet. Nam antiqui nec mutas, nec ſemiuocales literas geminabant, vt fit in* ENNIO, ARRIO, ANNIO. Aduocat & Iſidorum rationem in medium afferentem cur vnica R. quandoque ARIA vel ARIVS ſcriberetur, nempè ob ſiccilicum à veteribus poni

Illuſtratio monumenti Arriæ Rituuiæ.

D. & M. in Inſcriptionib. Veterũ cur ponerentur.

Sepulchra ſacra apud Ethnicos, & religioſa.

Lex XII. Tab. de non violãdis Manibus.

Sepulchrum Cæremoniæ ſumma religione cultæ.

Arria gens plebeia; ſed conſularis.

Arriæ, & Arrij ortographia.

ſuprà literas conſuetum, cui cum oculos non adieciſſent facile decepti *ſunt; ſic enim ille libro etymologiarum* 1.*cap*.26. *Veteres non duplicabāt literas; ſed ſuprà ſicilicum apponebant, qua nota monebatur lector geminandam eſſe literam*. RISTVIAE ſiue nomen ſiue cognomen, familiæ apud nos clariſsimæ antiquitatem docet florentis etiam num inquam meritis, & virtutibus Mediolani, RESTIAE ſcilicet, qua non alia priſcam illam RISTVIAM perfectiùs refert, ſi bene vtraq; conferatur. Atq; hæ quidem literę patentes apertiſsimè, neminem latent, non ita quæ in area ſtylobatis, quas tanto quis acumine poterit inueniri, qui eas legere, lacunasq; earum omnes explere ſe poſſe confidat. Satiùs vtiq; fuerit hic aliud agere, quam inter tot eius monumenti Harpocrates ſomnia comminiſci. Erat in animo inuerſam huius ſtylobatis faciem, uti nunc ſe habet hoc ipſo in loco delineatam graphicè repræſentare; ſed quia nihil aliud ab ea præter literas paullò antè deſcriptas afferebatur Eruditorum hominum lectione, uel admiratione dignum; idcircò laborem iſtum nobis cōſultò prætermittendum eſſe duximus, nè rebus non neceſſarijs paginas impleremus. Occupabit igitur illius locum Graphis altera lapideæ Baſis, cuius ſedes olim fuiſſe traditur propè Xenodochium Templo noſtro conterminum, vt eſt ab Antiquarijs aliquibus literis conſignatum. Neque enim antiquam ea nunc ſedem obtinet, nec eius apud nos veſtigium apparet ullum; quin laborem non niſi poſt improbum exantlatum reperta tandem à nobis eſt in Horto Palatij, quod non minori ſumptu, quàm ſtudio extruere, atq; inſtruere aggreſſus eſt, Tabuliſq; & Inſcriptionibus antiquiſsimis exornare clariſsimus antiquitatis uindex Proſper Vicecomes è regione ſacri ſepti Veſtalium D. Bernardini, non tam ad familiæ ſuæ commodum, & opportunitates; quàm decus, & ornamentum uniuerſæ Gentis, quæ non tam ſago clara, quàm Toga, literas pari cum laude coluit domi, & arma tractauit foris, alumna mitis vtrobiquè, ac ſæua Muſarum, & Martis. Id autem eā ob cauſſam libentiùs faciemus, quod labore noſtro, laborem eius inquirendi reliquis minuemus, ac fortaſsis etiam literas eiuſdem ſigulas colligendi. Pleræquæ enim omnes exeſæ laborem requirunt Herculeum, vt legantur, atq; ut legi cōmodè poſſent integro marmore, fracta eius certè parte maxima, legi nunc minimè poſſunt, nec ſat ſcimus iniuria temporum an Virorum? Quod igitur à nobis colligi ea ratione potuerint, quā ſubdemus, referri in acceptum Paulo Morigio debet, quem, non diſsimulamus facem nobis in hiſce tenebris prætuliſſe. Sic enim illas præeunte nobis illius Hiſtoria, in qua lib.4. Cap.17. cum alijs marmoribus multis à ſe repertis in eodem Horto, ſtylobatem hunc quoq; deſcripſit, in offenſo, uti arbitramur, oculo legebamus.

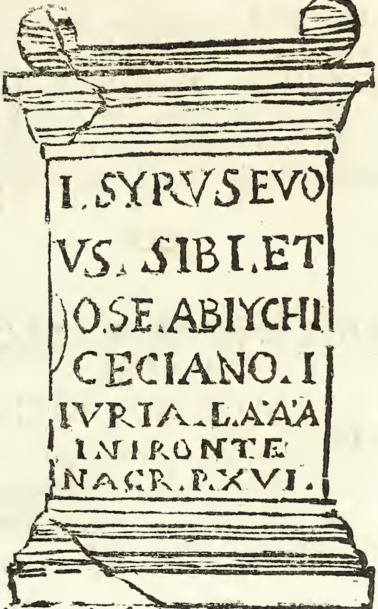
Reſtiæ familiæ antiquitas, & laus

Proſperi Vicecomitis Hortus, & Palatium.

Vicecomites clari Domi, foriſq; Sago, & Toga.

Stylobatum huiuſcemodi notas non perſequar, nec figuram. Vſus enim eorum ad Tumulos ita frequens Patrum noſtrorum memoria

fuit

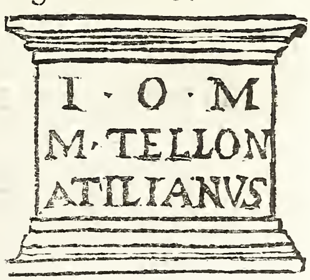

Monumentũ in horæ vicecomitẽ

fuit, ut recentioribus etiam uel medio criter in hiſce ſtudijs inſtitutis familiaris hodiè quoq; ſit eiuſdem cognitio formularum. Adde tot huic affiniũ monumentorum exempla in hac ipſa noſtra Vrbe collecta ſuppeditari, eaq; integra, & perfecta ab optimè de Antiquitate meritis Alciato, Merula, Bonauentura Caſtillionæo, & nouiſsimè (vt Gruterum interim, & alios eruditiſſimos, ac amantiſsimos antiquitatis reparandæ viros ſub alio Sole degẽtes tacitos omittamus) Hieronymo Burſerio Nouocomenſi nulli hac in parte ſecondo, meiq; ſtudioſiſsimo in auguſtiſſimo Inſubricæ Magnificẽtiæ Theatro, cui primum Tomum iam editum gratulamur; quamuis illum adhuc in Germania exulare indoleamus, vt noſtrum hoc velle poſt acceptum à tot Reipub. litterariæ ſyderibus lumen, illuſtrare denuò, bonas eſſet horas peſsimè collocare.

Quid quod aſportatum extrà noſtræ ditionis fines operam noſtram expoſcere non videtur, contentum oſtenſione ſcriptoris, & loci apud quos legi, & intelligi per otium poſsit. Eandem planè fortunam experta eſt Baſis tertia ſilicea, quæ ſuis è ſedibus alio, neſcio cuius opera, translata in Aede nunc Parœciali ſacra Vigentini ad imum ſcapum columnæ viſitur cum Epigrammate ad noſtrum Iouis olim Templum aptè adeò, quam quod aptiſsimè pertinere. Licet id colligere tum ex primis eius elemẽtis: tum ex Atiliani cognomine, quo prima Baſis noſtra (Valeriæ ſcilicet) inſignitur. Quam ecce tibi cãdide lector, animo hic candido exhibemus, ne quid à nobis hic fingi exiſtimes.

Baſis Vincẽtiana in Aede Parœciali vigentini.

Habemus nihilominus alia, quibus antiquitatis, & poſteritatis gratiam colligamus. Lapides hi tres ſunt antiquiſsimi reperti nuper ab Aloyſio Caſtillionæo, cuius in indaganda pleraq; monumentorum Baſilicę Vincentianę parte, quæ noſtro in opere cernitur ſolertiam eximiam commendare noſtræ partes eſſent, niſi nobis is frater eſſet, & chariſsimus frater. Primus in Abbatiæ Horto repertus hic eſt, quem, ne characteres eius plures iniuria temporum interirẽt, aut cœmentariorum imperitorum opera rurſus ędificiorum latebris inuoluerentur, exteriori parieti Templi, qui ad Meridiam ſpectat idem

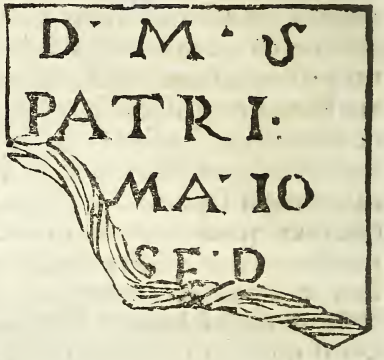
Aloyſius

Aloyſius frater affigendum curauit rei antiquariæ bono.

Alter figuræ non diſsimilis, coloris diſſimilis licet, & characteris, paullò poſt primum inuentus, nec procul ab eodem inibi collocatus cum explicatione ſubſcripta legitur ad hunc modum.

Lapis Primus recens repertus in Abbatiæ Horto.

DIIS. MANIBVS. SACRVM.
PATRI.
MACVVIO. IOVIS.
SACERDOTI. FLAMINI. DIALI.

Lapis ſecondus inibi repertus, & explicatus.

Tertius ſiliceus, & integer propè duos alios ſuperiores poſitus parietem eundem exornat hac forma.

Lapis tertius integer & antiquus

D. M.
ERIIVS P.
MITIVS IER
IECONIVG
BENEMERI
TISIME.

Quartus aliorum pulcherimus, & maximus.

Quartus marmoreus confractus ex parte quadam, & parergis non inuenuſtis ornatus, ac politiſsimarũ literarum forma, cœterorum omnium pulcherimus, & maximus eorundem. Hæret nunc iuxta alios in aduerſo Ianuæ pariete, & legitur in hæc verba.

V. F
L. PVLLIVS
ↄESTVTVS
IBI. ET
NIAE
I
GI
IAS

Ex

Ex his igitur omnibus apparere nunc demum liquidò iudicamus, à doctis minimè probandam eſſe ſententiam ſcriptorum illorum, qui diſertè negarunt Templum hoc noſtrum conditum ante Chriſti Domini Seruatoris aduentum: ſed eorum potiùs qui multò antè conditum, & Ioui ſummo dicatum à Romanis in has oras ſummo cum imperio, & poteſtate miſsis, Deſiderij deinde conatibus reſtitutum, & auctum ſacrorum Monachorum Cœnobio, prodidere. Nam & Alciatus (quem hic libenter ſequor) patriarum antiquitatum peritiſsimus ſcriptor in hac ipſa ſententia fuit, vt apertè colligimus ex oratione, quam pro reſtituendis publicis Mediolanenſibus ædificijs habuit, minimè contemnenda fragmentorum, & lapidum antiquiſsimorum auctoritate commotus, quos à ſe in hoc ipſo Vrbis tractu viſos diligenter exſcripſit, non opinione vulgi, quod illi falsò atrribuit Catellyanus Cotta in ſuo ad eiuſdem Alciati Antiquarium ſupplemento ita de eo ſcribens pagina. 141. *Alciatus Sancti Vincentij Baſilicam ſimpliciori ductus vulgi traditione Iouis Templum fuiſſe arbitratus eſt: ego tamen Templum Iouis erectum olim in ruinis Sancti Victoris vulgò Maximi extra Vrbis mœnia ob Inſcriptionem ibi nuperrimè repertam adnotaui, ſiquidem ipſamet Inſcriptio habet literis prioribus I. O. M. Quod item colligitur, & ex ſequenti.*

Capitis huius cõcluſio reiecta de Templi noſtri antiquitate ſola nõnullorum.

Alciatum in Antiquario ſuo loqui ex auctoritate lapidũ, nõ ex opinione vulgi.

Diſſidium inter Alciatũ, & Cottũ de loco Templi Ioui conditi Mediolani.

I. O. M.
C. VALERIVS C. L. FORTVNATVS
IVD ET VA... VS... M.

Inſcriptio Valerij Fortunati.

Cœteris ob vetuſtatem ablatis.

Quinimò etiam atque etiam miror tale inter Cottam, & Alciatum diſsidium extitiſſe, cuius ergo placuit eiuſdem verba ipſiſsima hic referre. Cum alioqui Cotta Iuriſconſultorum illum Principem, & Conciuem ſuum augure ſe voluiſſe nõ ſcriptione ſolum, verum etiam auctoritate apertis (quod aiunt) tibijs profeſſus ſit. Quamquam illud etiam admiror magis virum alioquin ingenuum qualis haberi vult Cotta dolo malo ſubticuiſſe rationem illam, quæ Alciatum perduxit in ſententiam noſtram, quo ſomnia ſua ſcilicet patentiorem in animis imperitorum aditũ inuenirent. Neq; verò tanti apud me ſunt Inſcriptiones illæ duæ, quas ſe reperiſſe iactitat, vt ab Alciati partibus me diuellant. Nam præterquam quod mutilę, & imperfectæ ſunt, ac fortaſsis etiam commentitiæ, cum nullibi locorum appareant; inter omnes conſtat non Iouis, ſed Martis Templum ad S. Victoris antiquitùs extitiſſe, cuius ergo cognomen adhuc retinet Victoris Martij apud ſanè loquentes & probè. Vulgus enim, cuius eſt omnia permiſcere, miſſa conſonante M. T. in conſonantem proximam commutata ARSIVM corruptè profert pro Martio, antiquitatis, & eruditionis huius prorſus

Impudẽtia Cottæ.

Dolus malus eiuſdem.

Eiuſdem Inſcriptiones expenſæ.

Templũ Martis olim fuiſſe vbi nunc ſancti Victoris Martij Tẽplũ.

Vulgus hoc ipsũ Arſiũ, ſed corrupte vocat.

ſus

ſus ignarum. Eam ob cauſſam Alciatus Monumento Patriarum Antiquitatum XXXVI. ſic illam eſſe voluit poſteritati teſtatam. MARTIIS TEMPLVM *apud Maiores noſtros celeberrimum fuit, quod ſubſequẽs ętas abrogato priori nomine* VICTORI MARTYRI *nuncupauit, dedicauitq;* Qui fieri potuit igitur ſubdet aliquis pro Cotta pugnans, vt Iouis mentio fieret in hoc Templo? Potuit, & facti rationem afferemus in medium non inuiti. Sciendum eſt igitur poſitum olim apud Ethnicos in more fuiſſe, vt haſce literas I. O.M. inſcriberent omnibus ferè memorijs defunctorum, non aliter ac Chriſti Domini ſectatores alias haſce præponerent D. O. M. id quod fuit à paucis hactenus obſeruatum. Nihil ob id aliud Inſcriptiones Cottæ quales illæ cunque ſunt docent, quàm eo in Templo poſitum fuiſſe Viro Ethnico monumentum, non Templum Ioui Optimo Maximo dedicatum; aut certè Ioui Optimo Maximo perſolutum votum ob literas tres illas poſtremas V. S... M. quibus ſi quartam addideris L. quæ ſola noſtro iuditio deſideratur VOTVM aliquod SOLVISSE Virum illum Ethnicum LVBENTEM MERITO depræhendes. Quid quod liberti opes, qualis fuiſſe dignoſcitur ex ipſamet inſcriptione VALERIVS FORTVNATVS tantas fuiſſe vix credam, vt Templo Ioui ſuffecerint extruendo. Accedit huc illud etiam maius noſtræ ſententiæ firmamentum. Veteres Deorum inanium cultui mãcipatos quotieſcunq; Templum Deorum ſuorum alicui dedicabant ſolitos fuiſſe in ipſis dedicationis tabulis inſcribere Dei illius nomen ſuis omnibus literis explicatum, ijſdemque grandioribus nomine dedicantis, vt ex ijs, quaslibet apponere, colligetur. Romæ enim in S. Alexio iſta ſic legitur in Honorem Iouis.

Cur Iouis mẽtio facta in alieno Tẽplo.

Inſcriptionum Cottæ ſententia.

Nomina Deorũ quib. olim Templum aliquod dicabatur inſcribi ſolita ſuis omnibus literis ijſdẽq; grandioribus in Tabulis dedicatorijs.

IOVI OPTVMO MAXIMO
DOLOCHENO. T. FLAVIVS COSMVS IVSSV DEI
FECIT.

Et alibi in ædibus Marcelli.

Inſcriptiones Dolocheni ſiue Dolicheni Iouis.

IOVI DOLICHENO
M. AVERONIVS KARICVS.
D. D.

In honorem autem Herculis hęc in eiuſdem templo.

HERCVLI INVICTO. M. CASSIVS HORTENSIVS PAVLINVS PR. XR. VIR. SACRIS FACIVNDIS DONVM DEDIT.

Herculis Inſcriptio.

HERCVLI INVICTO. M. IVNIº. CESONIº HICHOMACHVS

CHVS ANICIVS FAVSTVS PAVLINVS. CN. PR.
Vel vt alij, & nos ipſi Romę obſeruauimus. Varia eiuſdem lectio.

HERCVLI INVICTO
M. CASSIVS HORTENSIVS PAVLINVS PR. VRB. XV.
VIR. SACRIS FACIVNDIS DONVM DEDI.

DEO HERCVLI INVICTO
M. IVN. CAESONIVS NICHOMACHVS ANICIVS
FAVSTVS PAVLI
NVS C. V. P. V. D. D.

Et in Capitolo.

HERCVLI SAC·
ALCIDAE SACRI GENERIS DECVS HOC TIBI
PRAETOR. ET IOVIS ANTISTES DEDICO PERPETV⁹

Aliæ numinis eiuſdẽ Inſcriptiones.

Vbi, & hoc aliud marmor effoſum olim in eiuſdem Templo iuxtà ſcholam Gręcam, & Circum maximum.

DEO HERCVLI INVICTO
C. IVL. POMPONIVS PVDENS SEVERIANVS
V. C. PRAE. VRB.

Sicut, & hoc aliud quadratum, & in omnibus ſuis partibus ſcriptum in prima ſic

HERCVLI INVICTO
T. FLAVS IVLIANVS QVADRATIANVS V.C.PR.VRB.
XV. VIR. S. F. DONVM DEDIT.

In marmore quadrato eiuſdẽ numinis Inſcriptiones quatuor.

In ſeconda.

DEO HERCVLI
M.NVM.M.IO.CEIONIO ALBINO PRAETOR.VRB.
AN. V. C. DEDICANTE.

In tertia.

DEO HERCVLI
IVL. FESTVS V. C. PR. VRB. ANN. D.D.

In vltima.

HERCVLI INVICTO

POMPEIVS APPIVS FAVSTINVS V.C.PR.VRB.N.D.D
FELICITER.

Faciunt hûc aliæ duæ eidem Numini poſitę in eodem loco, quas ſi cum alijs non afferremus, iniuriam antiquitati maximam faceremus. Vna eſt in rotundi lapidis fragmento carminibus in fine mutilis exarata.

HERCVLES INVICTE CAVTIVS HOC TVO DONV
NVMINI SANCTO DICAVIT PRAETOR VRBIS
CVM PIA SOLEMNE MENTE RITE FECISSE
TRADIDISTI QVOD PRO POTITIIS EVANDREO
ADMINISTRANDVM QVOD ANTIIS HIC ADE.

Altera verò eiuſmodi.

HERCVLI VICTORI POLLENTI POTENTI INVICTO
D. D. L. M.
C. VLPIVS FRONTO VIATORQVE DEDIC. III.K.IVL.
L.VETTIO PAVLLO.
T. IVNIO MONTANO COSS.

Eandem ſcribendi rationem retinent alię dedicatoriæ tabellæ Numinum aliorum in eadem vrbe, vt illa NEMESIS in Traiani foro.

Inſcriptio Nemeſis.

VIRGINI VICTRICI SANCTAE DEAE NEMESI.M.
AVRELIVS ROMANVS OPTIO KARC. CHOR.
XII. VRB. GORDIANAE D.D.
DED. KAL. IAN.

SILVANI in regione Triuij olim in Capitolio.

SILVANO SANCTO SACRVM

PHILEMON. P. SCANTI ELEVTHERI D. D.

Et in Haranulę Regione.

SILVANO DENDROPHORO SACRVM
M.POBLICIVS HILARVS MARGAR. QQ. PP. CVM LIBERIS
MAGNO ET AMONIANO DENDROPHORIS
M. D. M. DE SVO FECIT.

Liberi Patris.

LIBERI quondam in domo Io. Ciampolini.

LIBERO PATRI SANCTO SACR.

SEX.

SEX. COELIVS PRIMITIVS ET PVBLICIA ANTVLLA
VOTO SVSCEPTO
D. D.

SERAPIDI DEO
M. AVRELIVS ANTONINVS PONTIFEX
MAX. TIBVNIC. POTE. X. AEDE. CV. Serapidis.

APOLLINIS ibidem in ędibus Cuſtodis Cance ariæ.

APOLLINI
Q. LOLLIVS VRBICVS PRAEF. VRBIS. Apollinis.

SOLIS in eiſdem ædibus Cuſtodis Cancellariæ.

SOLI SACR.
C. IVLIVS HELIVS EERRARIVS VOTO.
SVSCEPTO D. D. Solis.

SOLIS
A. RA. L. SPEDLVS QVADRATVS
D. D.

Pluribus vltrò ſuperſedemus, ne lucernam in ſolis luce clariſsima accendamus. Illud monuiſſe contenti eam nos ob cauſſam inſcriptionem Templi noſtri primam affirmaſſe dedicatoriam eſſe ob nomen Iouis grandioribus omninò literis explicatum: ſecondam vero negauiſſe Epitaphium eſſe, ſeu Titulum monumenti, ſed eſſe voti tabulam conieciſſe ex eo, quod in votorum Inſcriptionibus ſecus ac in Templorum dedicationibus fieri conſueuerat Deorum nomina primis, vt plurimum literis inſcriberentur, & charactere plerunq; ſimili characteribus ſequentium verſiculorum, vt hęc ipſa noſtrę ſimilis pallam oſtendit in Eccleſia Apoſtolorum Romę.

I. O. M.
CAELIVS BARO VOTVM SOL. L. M. N. I. O. T. Voti perſolati Ioui.
ET DIIS DEABVSQ. MANELLIA VALERINA. S. L. M.

Et eæ Cottæ Mediolani, quæ ſi quid probant hoc probant. Poſſemus hic alias huiuſce generis Tabulas ex reliqua antiquitate eruere, niſi puteremus ſatis eſſe ad Alciatum à Cottæ calumnia uindicandum, oſtendiſſe eas ipſas, quas atulit Cotta, nihil omninò probare contrarium Alciato, ipſamque præterea communem hominum famam, quã idem ille contra Iuris, & Antiquitatis peritiſſimi Viri ſententiam adducere, non dubitauit ſibi aduerſari potiùs, quàm fauere. Neſcio quod enim veritatis pondus, & momentum famæ communi ineſt, quod ita facilè non infragas, & cum maiora Scriptorum teſtimonia deſunt per manus accepta traditio plurimi fieri conſueuit, quin immò in rerum antiquarum veritate probanda primum ea ſibi locum vindicat inter ea, quibus tum vtimur, ne labamur. Sed quoniam ſententia, quam de Baſilicę noſtræ antiquitate protulimus non tam comuni famæ, aut Traditioni maiorum innititur, quam teſtimonijs eorum, qui ſoli conſtituere Remp. antiquariam poſſunt, & Inſcriptionibus ijs, quæ noſtram longè ætatem ſuperant, & Parentum æuum, ſuperuacaneum erit ea in parte diutiùs immorari. Quamquam poſſemus etiam ſi vellemus ſubijcere fragmenta ſingula, quæ pro ſe nobiſque apud nos obſeruaſſe commemorat Alciatus, cũ is quęnã illa ſint omnia perſequi neglexerit ſigillatim. Nobis enim, qui in re præſenti quotidiè ſum⁹, vnumquodque eorum percenſere facile eſſet, & noſtram ſolidiùs inde ſententiam confirmare. Exceptis enim Stylobatum, Spirarum, & Peryſtiliorum fragmentis, quos Faſciculi huius initio repræſentare voluimus, & Columnis duabus de triginta commodiùs alibi recenſendis, quæ noſtrum adhuc Templum exornant, & alijs duobus lapidibus in vſum ſacri Laticis excauatis, duos præterea truncos prægrandes habemus columnarum aliquot varij marmoris, & alia fragmenta duo marmorea coronarum, quarum forma, denticulus, folia ipſa nõ negligenter è ſaxo ducta, aliaque omnia Corinthij nobis operis ſymetriam exhibent intuendã, quam vti principem inter alios Ordines ſimplices Architecturæ Ioui ipſi Deorum olim maximo tribuebant, vt ex à M. Vitruuio, & poſt ipſum ab Andrea Palladio lib. 4. cap. 18. monitum, & ſeruatum: eam ob cauſſam opere Corinthio conditum fuiſſe Romæ Ionis Statoris Tẽplum, & Iouis Tonantis ibidem ad Capitolij radices, quorum in ſententiam it ipſe quoque Burſerius lib. 14. ſupra laudati Theatri inſubricæ Magnificentiæ pag. 77. vbi Symetriæ paris marmor expendit, quod olim erat in ædibus Marlianorum in hac noſtra Vrbe cum Aquilæ ſacræ Ioui ſculptura, & Scriptores alij de Romana antiquitate meritiſſimi, nec ſpernendi. Menſæ porrò quà candidi, quà rubentis, quà ſuboſcuri marmoris tot ac tantæ ſunt, vt eorum nos omnium ſummam poſsè ſubducere uix ſperemus. Sed neque, quam multæ ſpecies, nec nomina quæ ſunt lapidum coloratorum (vt hoc mihi de ſuo commodi Mantuanus Vates)

Traditionis & cõmunis famæ vis max. ad confirmãdum cũ teſtimonia deſunt.

Sẽtẽtiæ noſtræ firmamenta quæ.

Fragmenta multa Vincentianæ Baſilicæ prætermiſſa.

Templa Iouis opere Corinthio fabricata.

Marmor cum Aquila olim in ædib. Marlianorum.

Eſt

Eſt numerus: neque enim numero comprehendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus
Noſce, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Referremus etiam, ſi vacaret, hunc ipſum in locum candida ſaxa per multa & magna Templi noſtri parietibus paſſim inſerta, vel alibi otioſè iacentia, in quibus variæ quædam inter ſe faſciæ venuſtè connexę eum in morem, qui non certè min⁹ quàm clarè marmora illa non ignobiles Templi alicui⁹ Idoli reliquias eſſe doceat, ac omninò talia, qualia contendit eſſe Ripamontius lib. 5. Hiſtoriarum Eccleſiæ Mediolanenſis ornamenta illa, quæ imas arcuum extremitates ambiunt eius porticus, quæ ante faciem Baſilicæ Ambroſianæ excurrit quùm ea nos cum noſtris contulerimus aliquando, & eiuſdem prorsùs eſſe materiæ, ne dum formæ ſimillimæ viderimus, quàm quæ non mente; ſed oculis vſurpamus. Subderemus his etiam confertam aciem quodammodo lapidum aliorum, vaſorumque fictilium, quibus æquè foris abundamus, ac domi, niſi vereremur ne longiùs faſciculus hic primus excurreret, quàm debet. Sed erit eam commodior inſtruendi locus, & in apertam planitiem deducendi, cum verba faciemus aliquot de Luperci. Nam & in ſuperſticioſę nimis antiquitatis marmoribus indagandis ſtudiuſiores æquo videri fortaſſe voluimus, & eſſe animo nimis infenſo ijs, qui ſuam Templo noſtro vetuſtatem adimunt, quaſi ex ingenio Cottæ reſtiterimus, affuerimus Alciato, quãquã vnũ me diſẽdẽdę veritatis ſtudiũ ex illa veterum fragmentorum obſeruatione ſuccenderit, non Cachoctes aliquod conceptum virus in ciuem noſtro magno cũ dedecore profundendi. Maneat igitur D. Vincentij Templum vetuſtiſſimum eſſe, ac inter præcipuas Vrbis noſtræ Baſilicas referendam. Ac licet ob accolarum diſtantiam, aut propter nimiam Ambroſianæ Portianæ, Laurẽtianæque Baſilicæ propinquitatem in ſeptem illas prę cipuas numerari nequiuerit: Inter duodecim tamen quas Inſigniores vocant, tum ob antiquitatem, tum ob ſanctorum reliquias, & Indulgentiarum Theſauros, iure ſemper ac merito numeratum. Cuius ergo factum eſt etiam, vt primis illis temporibus, quibus maiori pietatis igne fidelium animi æſtuabant, ſummas ad opes peruenerit, & vberrimam redditũum terrenorum meſſem. Id autem quod attigimus de Baſilicis duodecim adeò notum eſt ex trito libello de ſacris ædibus Mediolani, vt confirmatione non ęgeat clariore.

Vel ex ipſis ornamentis Baſilicæ Vincentianæ colligi tempum illic Idoli fuiſſe.

Inter duodecim præcipuas Mediolani Baſilicas numerari Templum noſtrum.

Eiuſdem ampliſſimæ fortunæ.

FLORI-

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS SECVNDVS.

Variæ Templi FORMAE. ROTVNDANE fuerit an QVADRATA. De alijs quæſitum ordine, prçcipuè de poſtrema, in qua ARA MAXIMA, CONFESSIO, SACELLA MINORA DVO, BAPTISTERIVM Sacra Turris, & campanæ, ſacrarium, PICTVRAE NOVAE, AC VETERES. Nouenarij Minorumque eius ergo Numerorum aliquot Myſteria recenſita, appictaq; ad finem totius Templi, & Parçcialis domus Ichnographica tabella.

ORdine facturi nunc eſſe videmur, ac loco, ſi Templi noſtri præſtantiam ductis ad hiſtoriæ veritatẽ, quoad eius fieri poterit, lineis adumbremus. Ac licet per ſe quiſque poſsit eam ſibi proponere contemplandam vel ex ipſa præſtantia conditorum, quales illicunq; fuerint, ſiue Romani viri nobiles, ac Senatores, ſiuè primus apud nos diuini verbi nũtius, & interpres Barnabas, ſiuè quis alius eiꝰ in Archiepiſcopali prouincia ſucceſſor, ſiue Deſiderius Lõgobardorũ Rex æquè pius, ac potens (ſolet .n. ædificijs oĩbus decus ingens adijcere nõ tã Architecti peritia, quã cõditoris illuſtri loco ſati, vel aliquo dignitatis faſtigio collocati ſplendor) eã Nos tamẽ hoc capite ex ipſa forma potiſsimũ colligemus, iuxta quã primitùs conditũ, & ornatũ fuit. Ac ne lectorẽ diutiùs immoremur. Ea ſanè præcipua Tẽplorum

Aedificiorũ præcipua laus à Conditoribus manat.

plorum

plorum forma ſemper eſt habita, quæ rotunda fertur in orbem à ſeipſa incipiens, ſeque in ipſam deſinens, ac recurrens. Teſtantur hoc Romanorum Templa quamplurima Dijs Maiorum, vt ita loquamur, Gentium paſsim in vrbe condita, ac inter cœtera Pantheon ſic dictum, quod Rotunda quædam eſſet, cœloq; perſimilis ſedes, ac eam ob cauſſam Deorum omnium domicilium exiſtimata, vt eius adhuc ex parte ſuperſtitis veſtigea docent, retento nunc etiam cum D. Mariæ nomine, cognomine ad Rotundam; nec non cella ipſa Herculis Mediolani ad Romani Pantheonis ſimilitudinem primitùs efformata, reſtituta deinde fidelium opera, Diuoq; Laurentio Martyri conſecrata. Idcirco nemini nos ambigendum duximus talem fuiſſe primæuam Templi noſtri ſpeciem, ac figuram: tum quia ſacrum illud fuiſſe docuimus IOVI, qui à Maioribus teſte locupletiſsimo Cicerone, OPTIMVS propter beneficentiam, MAXIMVS propter vim dictus, ſummo ſibi iure ſuis depoſcebant in Templis optimam, & maximam figurarum, quam ex mente Platonis Geometræ omnes vno ore exiſtimarunt eſſe rotundam: Tùm quia lapideas menſas quaſdam habemus è ruinis antiquis erutas noſtri Templi, fragmentaq; plurima marmorum rotundorum, quæ de orbiculari eius ſtructura neminem dubitare ſinunt: Tum demũ quia Iacobus Andreuetius in exemplaribus Tẽplorum ab Ethnicis extructorum, quæ typis æneis elegantiſsimè deſcripta, Mediolanumq; delata ex Belgio apud Amicum vidi, Iouis Templa rotunda quõdam fuiſſe teſtatur, appoſitis Icnographijs aliquot eorundẽ. Quod ſi quis alia ſentiens Templum noſtrum quadrata quoq; forma condi potuiſſe contenderit, huius nos coniecturæ, quæ in vetuſtiſsimis rebus cuiquè libera eſt, non vehemẽter admodùm reluctabimur in præſenti; ſiquidem quadratis in Templis etiam cultum fuiſſe Iouem accepimus, ac in ipſa potiſsimum Inſula Tyberina, & iuxta Palatium Romæ, ac templum quidem illi poſitum in Inſula Tyberina ea ſymetria fuiſſe, quam Greci Πρόςυλον dicunt: Quod autem iuxta Palatium habuit, Iouiſq; Statoris Delubrum appellabatur, proportionem peripte ricam retuliſſe, quæ de M. Vitruuij ſententia libro Architecturæ VIII. Cap. 1. ſtantes columnas ſex in fronte, totidem in poſtico, nouem in vtroque latere requirebat. Ac iſto quidem ex numero columnarum delubro Iouis Statoris ſimillimum fuiſſe noſtrũ, conijciunt ij, qui quadratam illi figuram adſcribere voluerunt. Habet enim columnas in Aede inferiori decem, in ſuperiori verò duode viginti, quibus arcus, & fornices innituntur. Superſunt ad hæc peryſtilia duo eiuſdem omninò formæ, quæ in vſum labri luſtralis aquæ annis ab hinc aliquot conceſſere, quemadmodum, & in alios vſus truncæ partes aliquot columnarum, quarum omnium numerum, qui ſubducet, totidem eſſe reperiet, quot olim fuiſſe prodidit in Iouis ſtatoris Tẽplo Vitruuius, nec non ordinis, vt erant illæ Corinthij, noſtrumq; Templũ à noſtris,

Rotunda forma Templorum præcipuè commendata.

Pantheon Romanum.

Tẽplum Herculis Mediolani.

Qua forma D. Vincentij Templum conditum ab antiquis.

Iuppiter cur optimus Maximus appellatus.

Figura rotũda optima, & maxima figurarum.

Ea Ioui Templa condita ab antiquis, ac præcipuè noſtrum.

Quadratum alijs videri fuiſſe coniectura minimè repudianda.

Symmetria Templi Iouis in Inſula Tyberina.

Symetria Tẽpli eiuſdẽ iuxta Palatium Romæ.

Omnimoda proportio inter Iouis ſtatoris Templum, & noſtrũ.

vt Iouis

vt Iouis illud à ſuis extrinſecùs circonſeptum. Vt vt ſit Rotundæné Quadratæue ſtructuræ noſtrum initiò fuerit parui refert, cum priſcam illius præſtantiam vel columnæ ſolæ ſpirantia maieſtatē illam, ac marmora fateantur ampliſsimam vetuſtatis, quam ijs viſis alibi fruſtrà deſideres ac requiras. Cœterum quàm primò figuram accepit retinuiſſe credimus poſt natū humani generis vindicem, ac ſeruatorem, poſt ipſum quoq; aduentum Barnab~, ipſumq; adeo recens acquiſitæ Chriſto ſobolis incrementum. Nondum enim eò proceſſerant noſtræ religionis vires, vt antiqua Templa reſtituere, ne dum noua condere, auderent. At vbi robur illa cœpit, ac vires, radicesq; altiùs egit in animis Virorum æque nobilium, ac Matronarum, inſtauratum idipſum fuiſſe, & nouam aſſumpſiſſe ſpeciem arbitramur, columnis omnibus, quæ foris priùs extiteranr, eiuſdem in laxiorem Sinum, ac pectus, Eccleſiaſtico more, translatis, vt alijs tùm in Templis fieri cōſueuit. Cōſecuta ſunt æuo progrediente tempora longobardorum Regum: Vtq; ij barbari penitus, & agreſtes, ſic ipſis regnantibus Romana Templi noſtri facies, venuſta illa ſcilicet, & vetuſta, cum rudi, & impolita protinùs eſt mutata, indèq; profecta illa capita columnarum, quæ barbaram adhuc ipſam barbariem ſignant, & alia pleraq; artis omnis expertia monumenta. Iniuria tandem æui confectum, conſumptumque propemodum vetuſtate reſtituit, & in auguſtiorem, & ampliorem formam redegit Benus Petronius ſummo vir ingenio pręditus, & Abbas illius inſignis ſumma erga Deum, & reliquos Cœlites pietate anno à Virgineo partu Milleſimo tercenteſimo octuageſimo ſexto, quo Metropolitanæ quoq; Mediolanenſium Baſilicæ iacta ſunt altiſsimè fundamenta ab eorum Duce tunc temporis Ioanne Galeatio Vicecomite cuius tum nomen, ac laudes interibunt, cum moles ipſa Tantæ Baſilicæ corruet vel fateſcet. Hinc factū eſt, vt cum opere Gothico ſumma Baſilicæ moles fuerit excitata, eiuſdem architecturam retulerint, ac etiam non referant picturæ vetuſtiores aliquot noſtri Templi, ſummi vti potuere præſtantiam æmulatæ. Ac ne gratis inſtaurationis huius auctorem factum quis à nobis exiſtimet Benum, notum id omnibus, ac perſpectum facit ipſius præ Templi foribus Inſcriptio, quam hic afferre placuit: tum ne quis ea, quę diximus in dubium vocet, tum vt inde lucem aliquam accipiant, quæ de Templi eiuſdem Monachis afferemus.

Quādiu retinue rit primā formā.

Quandonā aliam aſſumpſerit ampliorem.

Eiuſdem cōmutatio in barbarā tēpore Longobardorum Regum.

Eadē collapſa reſtituitur à Beno Petronio Abbate

Quādonam & à quo iacta Baſilicæ Metropolitanæ fundamēta.

Venerabilis Pater egregius Conſtantis animi, & deuotus. Dominus Frater Benus de Petronis de Bernaregio generis nobilitate præclarus. moribus & vita decoratus. in diuino officio excellentiſsimus. olim Abbas iſtius monaſterij Sancti Vincentij. cuius gubernatio-

Inſcriptio Baſilicæ Vincentianæ reſtitutæ à Beno Petronio Abbate 1386. Menſ. Aug.

nem

nem cum multis tribulationibus & anguſtia regulauit annis decem octo. menſibus decem. cum magna diligentia. Sic quod bona dicti monaſterij reliquit in bouo ſtatu diligenter conſeruata. Hanc Eccleſiam S. Vincentij quæ tempore ſuæ Abbatiæ vetuſtate ruerat reparari facere inchoauit. eandem multo plus quam primitus erat decorando. Verum quia eam morte preuentus adimplere nequiuit. in vltimis conſtitutus talem ordinem appoſuit. quod de denarijs pro dicta Eccleſia reparanda cum immenſis vigilijs per eum adductis, & conſeruatis. Infra duos mẽſes poſt eius mortem extitit reparata. Vixit enim in tribulatione deceſsit in tempore. quo poterat quiete viuere cum honore. Set tunc Deus vocauit eum ad ſe & forte profuit eius animæ. quæ diuina miſericordia interueniente requieſcat in pace Amen.

Diem ſuum enim clauſit extremum millexímo trecenteximo octuageximo ſexto die quinta decima menſis augusti.

Ex his adeo veram quam quæ veriſsima eorum eſſe ſententiam arbitramur qui Templum noſtrum multo ante Deſiderij longobardorum Regis tempora conditum ſcribunt. Siquidẽ enim illud ſub Annum milleſimum trecenteſimum octuageſimum ſextum æui vetuſtate confectum conſumptumq; corruiſſe Inſcriptio mox allata docet, Benique Petronij diligentia reſtitutum,& auctum, multis ſanè ſeculis ante Deſiderij ſceptrum extructum idipſum fuiſſe fatendum eſt, cum Ambroſiana, Laurentiana, & aliæ Baſilicæ Mediolanenſes antè Longobardorum Regum imperium conditæ ſtent adhuc,ſalua priſci operis forma,perinde ac ſi illas noſtræ memoriæ Proceres condidiſſent; aut certè à Deſiderio Rege minori quam Regem deceret im penſa reparari cœptum, Petronij tandem Abbatis opera perductũ, ad culmen, & eam, quam nunc etiam oculis intuentium mirandam obijcit maieſtatem. Noua de antiquitate Templi noſtri coniectura.

Mirandum adhęc in modum etiam ſitus Aedem hanc noſtrã exor-

nat ac locus. Media enim prata inter ridentia, amænos hortos, fe-

Laus eiuſdem à Situ.

races vineas, fruteta lætiſſima, ſedem obtinet perrennibus aquarum hinc inde manantium complexibus irretitam. Quem oculorum parerga iſta non recreent? Quem non in amorem ſui pelliciant? Quem

Interior eiuſdem ornatus, & forma.

non in admirationem protrahant vel nolentem? Sed ipſam nos hic Aedem potiùs ingrediamur, eiuſque penitiorem, & interiorem faciem contemplemur. Ea ſatis illuſtris, ac magna quæque poſſit piorum quemuis allicere, ac morari. Eccleſiaſticam quoque Symetriam exprimit, & illam ſacrarum ædium maieſtatē, quam non com

Sinus in eo triplex in ſimilitudinem Crucis.

mendare ſummoperè, non queas. Tres enim latos in ſinus expanditur in morem Crucis, ſuumque vnicuique laqueare imminet opere non eiuſdem. Medium duobus alijs ſublimius, ijſdem artis præſtantia longiùs antecellit: Summa id in parte faſtigiatum attollitur, tandemque in angulos deſinit ſubnixum tranſtris, & tignis Baſilicarum Romanarum ritu non à ſacris omninò Myſterijs alieno. Hu-

Laquearia totidem artis & myſteriorum plena.

iꝰ ad latera laquearia duo sũt alia æquabiliter inter ſe dimēſa, tabulato puro quidem ac ſimplici, ſed non auguſto minùs primo illo medio, & ſublimiori, licet anguſtiorem locum obtineant, & humiliorem ſedem. Fulciunt hæc columnę duo de viginti Lapideæ, teretes, &

Columnæ numerus, forma, materia, ſitus. Vſus, & ordo Corinthius earundem.

rotundæ, diſtinctę inter ſe paribus interuallis, & à Templi foribus recta ad Aram vſquè Maximam deriuatæ, quarum Epyſtilia, qui viderit, & expenderit diligenter, iurabit eſſe Corinthia non coactus.

Feneſtræ quot in eodem, ac quales.

Eædem fulcra ſunt Arcuum octo, reliquiq; parietis ab his ad ſummũ vſquè tecti faſtigium pertingentis, in quo feneſtrę totidem arcubus ipſis, ſuo non tam numero, quàm ordine reſpondentes. In ijs autem aperiendis ratio illa eſt inita, vt hemycicli formam exprimerent in ſuperiori parte; à lateribus verò latiores intrinſecùs, quàm extrinſecùs forent, myſteriorum eorum cauſſa quorum Patres Sanctiſſimi meminerunt, eademque ſtructura ab illis templa præcipua condita, quale illud fuiſſe memorat Prudentius, quod iuxta D. Hippolyti Cęmiterium magna celebritate fidelium colebatur Hymno Περί τȣ̃ ςεφανου.

Eadem ferè omnia videntur fuiſſe in Templo D. Hypoliti à Prudentio deſcripto, quæ in noſtro Vincentiano.

Stat ſed iuxta aliud, quod tanta frequentia Templum
Tunc adeat, cultu nobile regifico
Parietibus celſum ſublimibus, atque ſuperba
Maieſtate potens, muneribuſque opulens.
Ordo columnarum geminus laqueari tecti
Suſtinet, auratis ſuppoſitus trabibus.
Adduntur graciles tecto breuiore receſſus
Qui laterum ſeriem iugiter exinuent.
At medios aperit tractus via latior alti
Culminis exurgens editiore apice,
Fronte ſub aduerſa gradibus ſubinde Tribunal
Tollitur, Antiſtes predicat vnde Deum.

Quis

Quis hæc legens in D.Hyppoliti Templo deſcriptam Baſilicã Vincentianam non videt, aut hanc in illo ? Neque verò prætereundum a nobis hoc loco, quod eſt de ſummo Templi noſtri culmine multorum anteà ſcriptorum monumentis, ac literis celebratum, Diuum nimirum Ambroſium, Mediolanenſis Eccleſiæ Pontificem, & Patronum irato perſimilem, ac furenti, gladioque diſtricto minitantem Imperatori Conrado viſum eo quondam in culmine feri Ducis pectus, & animam conſternaſſe. Cum enim Donato Boſſio referente Conradus Anno ſalutis allatæ Mortalibus Milleſimo centeſimo quarto Mediolanum pertinatiùs obſideret, Griſolaumque illius Archiepiſcopum ad necem inquireret, vt Ambroſium neſcio quem Mediolanenſis tum Eccleſiæ Cardinalem emulum Griſolai, ęiuſdem in locum ſufficeret, ac ſubrogaret, tot ac tanta de cœlo repentè tonitrua exaudita ſunt, tot taliaque fulgura micauere, qualia nulla vnquam prior ætas meminerat ſe vidiſſe. Inter hæc Bremoni cuidam Archiepiſcopo, noſtro hoc in Templo ſolemnia facienti, & alijs duobus Imperatorij Concilij Præſidibus, quos Adſtantes vocant, eius è ſummo tholo Ambroſius videndum nè an pertimeſcendum obtulit, ea forma, quam anteà paucis iuimus adumbratum. Quo viſo Bertantus vnus ex ijs, qui Concilio intererant, metu ſimul ac facti conſcientia perteritus, & examinatus ſuam in Prouinciam illicò ſe recipit; poſtera verò die reliqui cum Imperatore ipſo, turpiſſima ſeſe fuga alij aliò palantes, ac trepidi proripuere. Ita rem planè geſtam accepimus à ſciptoribus ijs, quorum fruſtrà fidem eleuant, qui narrant illam aliter accidiſſe.

Imperatorem Cõradum, & ſocios viſo eius in culmine Ambr. armato, Mediolanũ obſidione firmiſſima, liberaſſe, quade re Galuan. chromograff. anno 1104. Io. de Monte in manip. flor. c. 145. Platina in Io. XIX. Cori⁹ in prima part. hiſtor. & in vitis Imper. in Cõrad. & Epiſ. Bagnaræ in Italia affic. fol. XI.

Mediolanenſem Eccl. Cardinales aliquot habuiſſe.

Eminet è ſummo Templi culmine Sacra Turris extructa de more, in qua Campanæ duæ; maior vna ab Turrenſe olim Vincentiani Cœnobij Abbate Ann. M.DXV. à Chriſto nato inibi collocata, & VI. Idus Mart. Hieronymi Buſcæ præſtantiſſimi horum inſtrumentorum opificis induſtria ſic efficta, vt ſonitum inter alia Vrbis ęra celebriora perfectiſſimum edat: Altera minor nuperrimè, hoc ipſo nimirũ anno M.D.CXXIII. quo hæc ſcribimus, noſtra, & Parœcianorum aliquot impenſa conflata, librarum, mille ducentum pretium excedens, quo pijs ægrotantium vſibus, & ipſi potiſsimum ſocietati Dominici Corporis inſeruiret. At quoniã hoc ipſum inſtrumentum ſacrum eſt, noſq; ſacra potiſsimum in lucẽ damus, nec pauca me de illius Antiquitate, vſu, Nominibus obſeruaſſe memini, inſtitutum ſeruabo meum, faciamq; libẽtiſsimè, vt ea cum lectore pio, beneuoloq; communicem.

Turrenſis Abbas Vincentiani Templi.

Vincentiani Templi Cãpanæ duæ.

Campana igitur nomen accepit (ſi Vualdenſi Cap. 5. De rebus Eccleſiæ credimus) à Campania regione, quod in eius Vrbe præcipua Nola grandiores olim fabricari cęptæ ſint, licet alij minores tãtum

Cãpanę Etymõ.

Nolæas appellari velint. Quo verò tẽpore cœperit in lucẽ dari minimè oĩum conuenit inter ſcriptorũ cętus. Baronius .n. Tom. 10. Ann. factũ id cenſet anno DCCCLXV, quod ego verè dictũ arbitror, ſi de Græcis accipiatur, hoc eſt, de tẽpeſtate illa qua Græcis Cãpanæ aliquot dono miſſæ ſunt à Venetis, quibꝰ ante caruerãt Turcarũ lege, quod earũ ſonus nimiã ſecuritatẽ, & auctoritatẽ præſeferat, & valdè ad cõiuratorũ, aut ſeditioſorũ animos, quãuis lõgè, lateq; diſperſos contra Turcam de improuiſo congregandos exiſtat idoneus. Siquidem idipſum Hiſtoriæ Venetorum tradunt. In eam verò ſententiam idcirco libentiùs trahor, quod idem ille ſacrorũ Ann. ſcriptor Tom. I. multò ante, quinquageſimo nimirum, & octauo anno prius Campanas in vſu fuiſſe teſtatur, tum ſcilicet cum pax Eccleſiæ data. Nam ante Conſtantini tempora fideles in vnũ per Curſores, & Diaconos cogebantur, vti memoriæ proditum eſt a D. Ignatio, qui anno XCIII. ab Orbe redempto vixit in Epiſtola 11. & 13. quarum verba, & ſententiam apud ipſum Baronium leges. Neq; enim tum ob acerrimas Gentilium perſecutiones, quibus habebantur miſerimè Chriſtiani omnes cogi tutò poterant palam, cum ſub illa Chriſtianæ fidei initia, ac ſuccedentibus etiam temporibus Chriſtianum nomẽ inuidiæ tantæ eſſet, vt IVDAICA SVPERSTITIO fides noſtra in Pandectis à Iure Conſulto Ethnico (quod Andreas Alciatus adnotauit optimè) diceretur, ac ob id clam oporteret in Eccleſias conuenire, non pulſatis tintinabulis, quòd ea res amplioris ſecuritatis, & auctoritatis non parum (vt diximus) præſeferret. Ob id Plinius Cœcilius in Epiſtola ad Traianum Imperatorem, vbi de Chriſtianis, & Chriſtianorum conuentu, & communione agit, cum omnia, quæ facerent Chriſtiani, exequeretur diligentiſsimè, nullam huiuſmodi tintinabulorum mentionem facit, alioqui, ſi fuiſſent in vſu, cum res eſſet momenti non parui, ſilentio non tranſmiſſurus. In eadem itaque ſententia, qua Baronius, fuit Maggius libello ſingulari de Tintinabulis Cap. 2. non alio ſcilicet tempore Tintinabula editis locis, ac turribus à Chriſtianis impoſita, atq; ſuſpenſa, quàm cum Ethnicorum Principum odia refrixerant, ac Piorum Eccleſia caput Martyrũ ſanctorum cruore non tam fędatum, quàm exornatum cœpit extollere. Mentionem fecerunt, & alij Campanarum inter quos Audouenus, qui anno DCL. vitam S. Eligij Epiſcopi conſcripſit, Venerabilis Beda, DD. Anſelmus, & Bernardus, Concilia Colonienſe, & Aquiſgranenſe An. Domini DCCCXVI. celebrata. Sed enim licet quoq; altius Campanarum primordia ducere, non tam inquam ab Annis DCCCXVI. DCL, aut DCVI. quo floruit Fabianus, cui inſtrumenti huius inuentum adſcribit Polydorus Virg. lib. de Inuentoribus Rerum VI. Franciſcus Petrarca, Onuphrius Panuinus in Epitome SS. Pontificum, & alij, ſed etiam Ann. CDXXII. ex D. Hieronymi ver-

Campanarũ Origo.

Ann. 865.

Græci ſaltẽ recẽtiores cur Cãpanis careãt nunc.

Quando Cãpanę adhiberi cœptæ in Eccleſia Dei.

Chriſtianũ nomẽ exoſum olim, nõ aliter ac Iudaica ſuperſtitio.

Ann. 650.

An. 816.

An. 606.

An. 422.

verbis, qui ea ętate vixit. Is enim in Regulis Monachorum Cap. 33. vbi de Matutino loquitur, & modo diuinum officium perſoluendi, meminit Campanæ ſonitus in hæc verba. *Ad matutinas excubias media nox vos prępạret, nullam ex vobis dormientem reperiat Campanilis ſonitus.* Hæc ibi Hieronymus eiuſdem mentionem repetens Cap. 39. eiuſdē Regulæ, vbi de eiuſdem Campanulæ fonitu diſcerit, *Sorores ad Eccleſiam vocate poſt Cenam.* Quinimò, qui Campanæ vſum à Paulino Nolano Epiſcopo ſanctimoniæ laude præſtanti manaſſe cōtendunt, id ipſum affirmare neceſſe habent, cum is SS. Auguſtini, & Hieronymi coetaneus fuerit, ſicut Epiſtolæ inuicem exaratæ docent, atq; adeo S. Auguſtini diſcipulus fuerit, vt Tritemius ſcribit. Meletiani quoq; Hęretici, contra quos acerrimè pugnauit S. Athanaſius An. CCCLX. tintinabula tractare dicuntur, Theodoreto Epiſcopo Cyrenenſi teſte, qui vixit An. Domini CDL. lib. 4. Hæreticarum Fabularum Cap. de Miletianis Hæreticis in Aegipto. Ibi ſiquidem inter cœteros eorum perridiculos ritus recenſet illum, quòd inter Hymnorum cantum multa tintinabula funi appenſa mouere ſolerent. Neq; verò Lucianus tantum, qui vixit circa annum Domini centeſimum Hippiæ Balneum deſcribens de duobus illic Horologijs verba facit, vno per Solem, altero per aquam, & ſonitum; aut Auguſti memoria tantum cuius 42. Imperij anno natus eſt Rex Regum, & Dominus Dominantium Humani generis ſeruator, ac vindex, tintinabula in vſu fuiſſe oſtendit Suetonius in eius vita, & Dio lib. LIV. Sed poetæ quoque præſtantiſsimi duo Tibullus, & Ouidius, qui ſcripſere anno XVI. ante Chriſtum natum, de Tintinabulis meminere, vel Campanis, quæ æra, pelues, & lebetes, vt tùm illa ferebant tempora, vocabantur. Et Strabo, qui circa eundem annum floruit XIV. Geographiæ libro, vbi rem non fictam, ſed factam, feſtiuam tamē, ac iucundam narrat, quæ in Taſſo Cariæ Inſula contigit inter Citharædū, & Surdaſtrum quēdam, Citharedum ſcilicet canentem in ea Vrbe homines nō paucos circonſtetiſſe, eos è re nata vniuerſos præter ſurdaſtrum ſtatim diſceſsiſſe, Citharedum ad Surdaſtrum conuerſum illi gratias agere cępiſſe eo nomine, quod cum ad tintinabuli ſonum reliqui omnes eum reliquiſſent ſolus ille auditor perſtitiſſet, qua re ſurdaſter cognita vale homini dixerit, quod ſonus ille iam vendi piſces indicaret. In ea ſiquidem lepida narratiuncula hæc habentur. *Nam cœteri quam primum Tintinabulum increpuit abierunt. Ille. Quiduis inquit nam iam Tintinabulum ſonuit?* Adde his apud Polybium Hiſtoricum Græcum, qui vixit CC. anno ante Chriſtum natum eiuſdem inſtrumenti fieri locūpletiſsimam mentionem, vt eius antiquiſsima planè origo cenſenda ſit, ac quamuis Eccleſiaſticus, vel ſacer Campanæ vſus potius, quā eius inuentum S. Paulino Nolano Epiſcopo communiter adſcribatur, prophanum tamen eius vſum ante Chriſtum natum multis annorum

Campanæ an inuentor S. Paulinus Epiſcopus Nolanus.

An. 360.

Meletianorū hæreticorū inſaniæ.

Horologia per aquā, & ſonitū.

Anno 14. ante Chriſtum natū.

Aera, Pelues, & lebetes pro Campanis.

Anno CCC. ante Chriſtū natū.

rum

rum Centurijs cœpiſſe liberè confitendum, cum olim Campanarum vſum, non ſolum ad homines ad mercatum conuocandos (vt ex Strabone demonſtratum eſt) verum etiam in Thermis, & aliis Vrbium locis ad varia munia apud Ethnicos, & Gentiles receptum fuiſſe conſtet, quidquid contra ſenſerit Ioannes Torſellius Aretinus, negans Campanarum vſum fuiſſe apud Antiquos, ac ob id non immeritò Galeotus Martius eum miſerum, & ſomniorum interpretem vocet.

A quibus Cāpanarū vſum acceperit Eccleſia.

Hinc factum eſt, vt quibus Eccleſia vſum earundem referre debeat in acceptum, non vna ſit Auctorum inter ſe diſidentium ſententia. Cum enim ſupra laudatus Polydorus Virgilius III. de Rerum Inuentoribus libro Cap. 8. quis Campanæ inuētor extiterit omninò ſe ignorare liberè fateatur, id ipſum profectò in cauſſa fuit, vt diuerſi diuerſa ea de re ſenſerint, ſcripſerintq; dicentibus aliis morem hunc ab

Prima ſententia ab Hebræis.

Hebreis ortum, qui (vt habetur Exodi 28.) conſueuerant ad populum conuocādum tubis canere, tintinabulis verò vti ad ornatū tunicę ſacerdotis ſummi. Quamobrem Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum lib. 3. cap. 8. ſermonem habet de Tintinabulis, & cap. 11. de Tuba, Campanula, & Buccina, cornu ſcilicet incuruo Tubæ inſtar inflari ſolito, & in ſacrificiis adhiberi conſueto, cuius os tantum (verba ipſius Ioſephi ſunt) patebat quantum ad inflandum ſufficeret, deſinebatq; in extremitatem Campanulæ ſimilem, quemadmodum Tuba eaq; plebs ad concionem vocabatur, Principes ad conſultandum de Rep. exciebantur, vniuerſus Populus conuocabatur, & mouebantur Caſtra. Campanula verò illa Græcè dicebatur κῶδον. Ioſephus enim & ſi Hæbreus, Grȩca tamen lingua ſcripſit Iudaicas Antiquitates, vt aliis nationibus res Hæbraicas promulgaret. Atq; hæc com-

Seconda ſnīa à Gentilibus.

munior nonnullorum ſententia fuit, Altera eorum qui ritum hunc (vt alia pleraq;) ab Gentilibus ad inſtituta Chriſti fidelium deriua-

Tintinabula labyrinti Italici.

runt, quod hi Tintinabulis uterentur, tum in Deorum Templis ad ſacrorū ſuorum tempora vicinis populis declaranda, tum ad operas ad Thermas, & labores reliquos conuocandū, vti inuimus ſupra, & apertè colligimus ex illo carmine Iuenalis Saty. 16.

Tot pariter pelues, & Tintinabula dicas pulſari.

Nec non, & Plautino illo *Nunquam ędepol temerè tintinabulum: niſi qui tranſeat, aut mouet mutum tacet.*

Pro quibus ſcribit quoq; Plinius, cum lib. 36. pependiſſe ait in labyrinthi Italici faſtigio Tintinabula catenis excepta, quod ipſum Dodonæ factum legimus apud Epigrammatarium uatem in Apophoretis ſub lemmate. TINTINABVLVM diſticho huiuſcemodi ſubiecto.

Redde pilam: ſonat æs thermarum, ludere pergis?
Virgine vis ſola lotus abire domum.

Martialis locus de Tintinabulis explicatus.

Vel ut alii legunt.

Sonat æs Thermarum, ponite pilam.

Licet

Licet enim ſint, qui illud, Aes, ad clypeum referendum putent, qui catena penderet ex orbiculari feneſtra fornici Laconici, per cuius reductionem, ac deductionem nunc augeretur, nunc imminueretur calor, vt eſt apud Vitruuium, eos tamen ſic ſentientes erroris conuincit facilè Maggius eo in libro, quē de Tintinnabulis conſcripſit Cap. III. vt quin de Tintinnabulis capiendus ſit Martialis, nullus relinquatur dubitandi locus, cum præſertim Ael. Spartianus ſcriptum reliquerit neſcio quem Romanum, Imperatorem è Thermis Tintinabulum amouiſſe, & Suetonius in Auguſto. *Cum dedicatam in Capitolio Aedem Tonanti Ioui aſſiduè frequentaret, Auguſtus ſomniauit queri Capitolinum Iouem cultores ſibi abduci, ſeque reſpondiſſe Tonantem pro Ianitore ei appoſitum. Ideoque mox Tintinnabulis faſtigium Aedis redimiuit, quod ea ferè ianuis dependebant. Et Dio lib. LIV. Auguſtus orto die Tintinnabulum Ioui Tonanti appendit, his enim Tintinnabulis Bannitores nocturni vtuntur, vt ſi quid vſus ſit, ſignificare poſſint.* Quorum quidem verborum cauſſa nonnulli cenſuere primum omnium Auguſtum Romæ Campanam in turri templo Iouis Tonantis finitima poſuiſſe. Sed contra horum ſententiam pugnant Neoterici omnes, qui Campanas è turrib⁹ horarijs pependiſſe teſtantur ante iacta Romanæ Reip. fundamenta, Græcorum ſcilicet inſtituto, apud quos multo ante fuerint in vſu horologia quędam Pelcinon, & alijs huiuſcemodi nominibus appellata, Vitruio teſte lib. 9. Cap. 9. quo in capite eorundem Inuentores pariter recenſentur. Verum enim vero, vt negare non auſim fuiſſe olim Horologia quædam in vſu, quibus horæ per aquam, & ſonitum commoſtrarentur, quale fuiſſe non neſcio illud, quod in Hippiæ balneo deſcribit Lucianus, & graphicè admodum, ac diligenter expreſſum in tabula repræſentatur oculis ab Hieronymo Maggio in laudato libello de Tintinabulis Cap. 6. ita mihi horū opinionē nō arridere pronuntio, cū in huiuſmodi Horologijs, quæ ab illis Pelcinona nominātur horæ tantū dignoſcerētur ex lineis deſcriptis in ſecuris formam, quam Pelcis latinè ſignificat, aut certè arborum folia, animalium formas, & alias huiuſmodi rerum naturalium, & artificialium imagines referentibus, cuiuſmodi fuiſſe conſtat Horologium Achaz Ezechię tempore ex IV. Regum Cap. XX. teſte Io. Baptiſta Vicomercato in Dialogo de Praxi Horologiorum Solarium conficiendorum more veteri & nouo; in alijs verò quibuſdam Horologijs aquæ, de quibus non rara, neque obſcura apud veteres ſcriptores mentio reperitur ſub nomine Clepſydrę, ſolo indice diei horę indicarentur nullo Tintinnabuli ſono, vt ex ſupra laudato Vitruuij loco apertiſſimè liquet, & Plinio lib. VII. Cap. LX. quod operæ pretium fuerit percurriſſe, longius enim eſt, quàm vt in eo paginas implere debeam, cùm præſertim Plinius omnibus, qui haſce literas profitentur in manu ſit, quęque ab illo traduntur eo loci

Clypeus Thermarum.

Tintinabula Thermarum.

Iouis Tonantis.

Campanas in Templis Romæ quis primus omnium collocauerit.

Campanæ Horariæ. Antiquitas eorundē in Græcia.

Pelcinon Horologij genus.

Horologia per aquam, & ſonitū.

Horæ in horologijs Pelcinonis, quo pacto oſtēſæ.

horologiū Achaz

Clepſidræ.

poſ-

poſſint vel à mediocriter inſtituto per otium ſuis cum labuerit ponderibus examinari. Teſtatur id ipſum, & narrat diſertiſſimis verbis Triſtanus Calchus lib. V. Hiſtoriç Patriæ, quç cum hæc ſcriberemus manuſcripta tantũmodo legebatur nondum publici iuris facta, futura tamen breui publico Vrbis decreto & impenſa, vt abs re minimè futurum putem hic totidem verbis afferre, quæ vir ibi grauis in hanc ſententiam ſcripſit.

Teſtimoniũ Triſtani Calchi hiſtoriei lib. 5. vbi de Carolo Magno Imperatore.

Cum deinde ſubijſſet annus DCCCVI. legati ex oriente redierunt, cum quibus Abdela Regis Perſarum, & Georgius, ac felix miſsi ab Thoma Hieroſolymitano Patriarcha in ſinum Adriaticum delati, per Taruiſios, Tridentum, & inde Aquiſgranem ad Carolum peruenere, obtulereq; munera exotica balſamum, vnguenta, odoramenta, & veſtiendis parietibus aulæa, & caſtrenſis vſus tentoria, quas papiliones vocari Diuus quoquè Hieronymus auctor eſt. Quæ omnia ſpectandæ magnitudinis Biſſina fuiſſe Rheginon Scriptor tradit; & inſuper veſtes holoſericas, & duo candelabra mirandæ proceritatis, & Horologium ex auricalco mechanica arte fabricatum, quo rotis quibuſdam ſeſe circumagentibus ad clepſidram duodecim horæ vertebantur, & totidem æræ pilulæ ſuper Cymbalo cadentes ſonoris ictibus eaſdem pulſabant. Ea mirifica rei nouitas fuit: quippe cum olim ſyderalis ſcientiæ periti vmbris tantum ſolaribus, & interim lapſu aquæ oculis ſpectandam horarum diſtinctionem feciſſent: nunc ſonitu æris obſtrepente auribus percipi, & nubilo etiam, ac medijs noctis tenebris, ſenſu altero numerari cœpere. Cuius rei nouitate captis ingenioſorum hominum animis, complura ad eius exemplar fabricata ſunt & in Italia ampliatis machinamentis quatuor, & viginti horarum circuitus die, ac nocte factus eſt. Ad hornatum verò huius, de quo loquimur, duodecim ærei equites additi erant, qui totidem portis erumpebant ad ſingula horarum momenta, & rurſus condebantur. Qualia etiam nunc multa extant. Quibus Aquenſi Eccleſiæ dedicatis, legatos ampliter donatos Carolus dimiſit.

Cœterum vt quid in tanta ſententiarum varietate ego cenſeam hic aperiam, cum ijs libentius ſenſerim, qui Græcis huius inſtrumenti vſum deberi fatentur, quòd apud illos reſonarint æramenta quædam multò ante, quàm nationibus reliquis innotuerint, ac in illo præcipuè vetuſtiſsimo Apollinis Delphici Templo, in quo Tripus, & Cortina, quibus ſubterpoſitæ Phæbades Sacerdotiſſæ Delphicæ vaticinabantur, ſiquidem res eiuſmodi ex ære fuiſſe notum eſt omnibus, ac exploratum. Quamobrem licet eius rei teſtes quamplurimos, ac locupletiſsimos poſſem adducere, vnus mihi tamen omnium inſtar erit Plinius lib. 36. Cap. 3. in hæc verba ſcribens. *Ex ære factitauere & Cortinas Tripodam nomine Delphicas*. Sed enim fuit, & his LEBES THESPROTAEVS, de quo Clemens Alex. in Oratione adhort. ad Græcos. Quin ex vſu lebetes nobilium vaſa, eaq; ęnea fuiſſe teſtãtur Poetarũ Princeps Epicorum Virgilius Aen. 5. vbi de donis ab Heleno Aeneæ diſcedenti de more datis.

Auctoris ſnĩa.

Tripus, & Cortina Delphici Templi quid.

Lebes Theſpretius.

Lebetes apud quos in vſu.

Tertia

Tertia dona facit geminos ex ære lebetes.

Elegiarum Ouidius in Epiſt. cum ait.

Viginti fuluos ex ære lebetes.

DODONAEVM quoq; Aes fuit in Iouis Dodonęi Templo, quod Tintinabuli genus fuiſſe diu noctuque crepitans innuunt Auſonij illa. Dodonæum æs.

Nec Dodonæi ceßat tinnitus aeni.

Ex quo etiam factum, ut prouerbialiter de hominibus garrulis vel iuſto loquacioribus etiamnum efferatur Dodonæum ęs. Erant & PELVES SACRAE quibuſdam in templis, ut Fanni, Panis Lycęi, & aliorum Monſtrorum huiuſcemodi ueriùs, quàm Deorum, quorum quidem tinnitus prçcedebant Idolorum reſponſa; Sed hęc omnia tandem conticuere Chriſti Domini Seruatoris aduentu, & uictoria, diſſeminata Euangelij luce, id quod non inuenuſtè cecinit hiſce uerſibus Poeta Bergomas, quos non abs re fuerit adduxiſſe. Inde Adagiū in garrulos, & loquaces. Pelues ſacræ vbi. Idola quando cōticuerint.

Numina vana inter tunc creditus expirauit
Paneus Archadiæ, ſiluicolorumq; fauor.
Iam non reſpondet calcanti vellera Faunus.
Aes reſonum, & Pelues conticuere ſacrę.
Iam non Phœbeas cortina remugit ad aras,
Vatum finis adeſt, quæq; ſibylla tacet.

Achillis Mutij in prima parte Theatri Bergomatis carmina.

Nos igitur his de campanis, & turri ſacra adnotatis reliquam Templi noſtri deſcriptionem, vt facimus perſequentes ab eius ad alia vertice dilabamur. Habet enim è ſolido pauimento ſurgentia ſacella quatuor, quorum in omnibus Aræ, ſacræ rei cauſſa faciendæ decenter admodum collocatæ. Ara Maxima ſacello principe cōtinetur Ianuæ maximæ ex aduerſo, itaque ſupra pauimentum eminet laxioris ſinus, vt nouem ad eam gradibus aſſendamus. Poſterior ſacelli pars Oriētem æquinotialem iuxta ſacrorum Canonum leges, & inſtituta ſpectat. Tegitur idipſum hemiſpherico indiſcreta penè Cœli ſimilitudine orbiculato, quo magis ad Deū colendum exciten tur ij, qui diuini Domicilij ſimulacrum illud oculis intuentur. Ad hæc æterni Dei Patris imagine probis delineata coloribus, nouem beatorum Spirituum Choris, ſiue agminibus circumſepta, ſacriſq, parergis alijs quamplurimis aureis conueſtita ſic fulget, ut in eius expolitione picturam ars, artem, & picturam ingenium ſuperarit. Quam enim uiſa iucundum ac gratum cernere cœtus illas cœleſtium animorum, quos ab omni contagione materiæ ſeparatos ſummus ipſe rerum omnium opifex è nihilo procreauit, coronas eidem inducere, ſeque nobis uidendos obiicere, quà inter Cœli nubila rutilantes, quà micantes in auro, quà genuflexo Picturæ in eo raræ miræq; Dei Patris Choris Angelicis circumſ pti.

ſupplices, quà cantibus hilares, quà muſicis alijs inſtrumentis diuerſimodè modulantes, multaque alia diuini cultus, & officij munia peragentes? Quam venuſtè Cætus iſtos diuinis vſibus procreatos SS. Leuitarum corona tota ex auro, muſiuoque perfecto radians circumambit? Quam pulchrè ſub his ſpectantur effigies alię ſex Martyrũ præcipua religione, & acerbiſſimorum cruciatuum patientia celebrium, auitis quatuor Mediolanenſium familiarum nobilium, & antiquarum inſignibus interiectis? Quam blando, ſuauique ſpectaculo faſciam extimam ſemicicli variant Infantuli ſex pariter genuflexi ſuis omnes in cellulis, ac inter ſerpentia florum ornamenta varia Gothicæ Symetriæ diſpoſiti propter gentilitia ſex alia ſtemmata marmorea vetuſtiſſimæ vetuſtatis? Quid Multis? Sacelli frons ipſa exterior ſuperiorque Icone Deiparæ Virginis ab Angelo ſalutatæ, ſeque ſuperfundente eius pectori vi Sancti Spiritus, cęleſtis fluminis impetu recreatæ, lineamentis mirum in modum optimis exornatur. Huius veluti tempora tecti pars vtrinque vltima contingit, ac finit cæruleo colore ſuffuſa, ſtelliſque hinc indè auro fulgentibus illuſtrata. Pulchrum ſanè opus, ſed (quod ægerrimè feras) magna ex parte mutilum, nec ſuis numeris omnibus abſolutum. Cæterum eiuſdem pauimentum omne marmoreis ſtratum vbique menſis, ac tabulis, clatris quoque ferreis circumſeptum ab ea parte, quà per lapideos gradus patentem ad Aram ſummam aditum, & ingreſſum habet, blanditur ſibi ipſi quodammodo, nec ornamentis ſacelli reliquis de dignitate concedit.

SS. Leuitarum. Sex Martyrum. Infantum, & ſtẽmatum. Deiparæ Virginis ab Angelo ſalutatę. Pauimentum eiuſdem, ac Septum.

Subeſt huic ipſi pauimento locus, quem Confessionem vocant, fornice triplici concameratus, columniſque decem marmoreis fultus, cubitus longitudinis habens vigintiquinque, vntias ſex: Latitudinis vncias totidem, cubitus quindecim: Altitudinis verò quinque cubitus: Aedes ingens ipſa potius, quàm ſacellum. Nam & Ara in ei⁹ meditullio ſita SS. Quirino, Nicomedi, & Abundio Martyribus dedicata cernitur, & inibi Martyrum eorũdem corpora arcę Lapideę credita conſeruantur, & ſacra ad ea votiua, nec irrita, ſæpiſſimè fiũt pro febri, morborum omnium peſſima, depellenda. Ea verò omnia ferrei cancelli cingunt, ac muniunt; ac in pariete quidem arcæ ſacroſanctæ proximo Martyrum ipſorum imagines vides ſacrorum munerũ veſtibus exornatas, cum inſcriptione ſacros ſingulorum Ordines, Tumulum, & nomina communſtrante.

Sacellum inferi⁹, ſeu Confeſſio. Ara in eadem & Arca SS. Quirini, Nicomedis, & Abundij Martyr.

HIC REQVIESCVNT CORPORA SANCTORVM MARTYRVM QVIRINI EPI, NICOMEDIS PRESBYTERI, ET ABVNDII DIACONI.

Porrò Arca pignoribus his illuſtris, varijs inſuper Emblematis eſt diſtincta. Area verò Altare, Parietes, Itus, Ambitus, reliqua omnia ſic ſe habent, vt animos ſacro quodam horrore complentes religionis

in ijſdem

in ijſdem imperium propagent, recreentq; mirum in modum curarũ aliarum fluctibus agitatos. Puteus tandem eſt maximus, et perennis, ſacer ipſis Martyribus & coniunctus, cuius & ea vis eſſe præcipua, magiſtra rerum experientia declaratur, vt aquæ illius hauſtu febris cuiuſuis æſtus penitùs extinguatur.

Puteus item miræ virtutis ad febriũ quæuis incendia reſtinguenda.

Præterijſſemus hic omninò locum magnæ venerationis, & cultus, niſi egredientibus nobis ex huius Aedis infimæ tenebris ad ſuperioris lucem, ſeſe videndum protinus obtuliſſet. Iacet is anguſtus quidem, at auguſtus magis ſub nouem ſcalarum gradibus ad Aram ſuperiorem Maximam perducentibus, patetque in eundem aditus ex Confeſſione. Ingreſſis ſpeciem ipſiſſimam exhibet ſepulchri Hieroſolymitani (nè quæ vel minima Templi noſtri pars ſua religione careret) cuius ad imaginem piè nuper effictus, ac conformatus eſt totus. Fornix, quo tegitur multorum pulchritudinem vincit, lucidiſſimiſque hinc indè parietibus ſuſtinetur. Intus ſtatuæ ſunt ligneæ illæ quidem; At auro & coloribus dites, iuſtamque ſtaturam hominis exequantes, MORTVI CHRISTI ſcilicet & MARIAE MATRIS ſupra filij monumentum extenſæ, dolenti ſimilis & vbertim lachrimas profundenti, propè quàm ALIGERI DVO pari dolore perculſi, pareſque in lachrimas abeuntes. Oſtium neque altius, neque latius eſt eo, per quod in ſpeluncam itur Dominicę ſepulturę, totaque ipſa Cellula ſpeluncæ ipſi reſpondet ad punctum, vt qui locum vtrunque viderant, & menſi ſunt diligentiſſimè aſseuerant. Exterior parietum pars picturis non iniucundis pietatis igniculos exſuſcitat, vel exſuſcitatos iam, & flagrantes magis accendit. Antiquę enim artis ſunt, & ab architectura Romana minimè diſcrepantes, quibus accedunt clypei venuſtiſſimi duo ſuis inſcripti lemmatibus, quæ cuius id ſepulcrum ſit docent. Siquidem hæc in vno verba legere eſt. SEPVLCRVM CHRISTI VIVENTIS. In altero iſta, GLORIA RESVRGENTIS.

Cellula Dominicæ ſepulturæ.

Eiuſdem Cellulæ piæ aliquot ſtatuæ.

Verùm enimuerò nos hic tempus admonet, vt cuiuſmodi ſint alia ſacella duo ſuperiora rudi Minerua (quod facimus) delineemus. Horum vnum dextrum ſacelli principis latus obtinet, ſiniſtrum alterum, amborumque par eſſe dimenſio cernitur, forma quoque eadẽ, & ſtructura. Ac iſtud quidem Deiparæ, Diuo illud Carolo Mediolanenſium Archiepiſcopo, dedicatum iampridem iſtud, illud verò nuper impenſa Clariſſ. pientiſſimique nunc Templi noſtri, & Ecleſiæ Auerſanę Præſulis Caroli Caraffę Neapolitani literis, ac monumentis omnibus vbiq; à me decorandi. At cum.

Sacella alia duo ſuperiora.

Deiparę vnum, Alterum Caroli Archiepiſcopi Mediolan.

D. Caroli Sacellũ ab Illuſtriſſimo Carolo Caraffa conditum.

Mæonio poſſent huius præconia cantu
Vix dici, valeat quid mea lingua puta?
Acta Viri, laudeſque magis tacuiſſe iuuabit,
Dicere quàm breuibus maxima velle notis.

Laudibus & noſtris nec eget vel carmine. Fama
Concinet aurato Præſulis ore decus.

Huius & alterius tabula deſcribitur et commendatur.

Quamobrem vnius in tabula Icon Beatæ Virginis in diſcreta penè veri ſimilitudine pigmentis artis expreſſa ſpectantium oculos paſcit inſaciabili voluptate: medius in alia Carolus Sydus æquè Antiſtitũ, ac Purpuratorum Patrum, diuiq; hinc inde alij duo Nicomedes, & Abundius Martyres ea ſtant forma, quæ natiuum decus mentita felicibus penicillis, nihil aut naturæ ſolertia, aut colorum adminiculo fieri poſſe præſtantius aſſeuerant. Ac ne interim tantam Caraffæ Pręſulis Illuſtriſſimi pietatem erga cognominem ſuum Carolum obliuio deleret vlla, viſum eſt eam ipſam hoc Carmine ſummo in Iconis ipſius faſtigio propagare, vel ipſo recuſante Præſule, qui laudanda præſtare mauult aſſiduè, quàm laudari.

HANC MERVIT NOSTRO DE NOMINE CAROLVS ARAM.

Paucis nihil præter animam deſideres in vtriuſque Sacelli Numinib. fallentibus ſubtilitate colorum acies, quas morantur. Quamquam ad ornatum ipſum quod attinet tabularum venuſtior eſt illa, quæ D. Caroli, Martyrumque Nicomedis, & Abundij ora vultuſque referẽs dubitandi relinquit locum, cuius in effigie maior artificis manus induſtria deſudarit. Siquidem illius parerga, trophæa ſunt ipſa præcipua Pontificiæ, nec non & Cardineæ Maieſtatis coloribus, & auro fabrè, ſcitèque adeò variata, ui vt non in ſuaui extra omnem ſenſum, mẽtemque rapiant intuentes. Accedunt ad hæc Argumenta duo petita è ſtemmate Borromeio, quibus dotes Diui totidem, fortitudo nimirum, ac Pietas adumbrantur. Quamobrem vno hinc Camelus in latere oneri nulli ſuccumbens erigitur, cum lemmate NATVS ONERI. Vnicornis indè cœlum in altero cum notis huiuſcemodi contemplatur. VRGET AMOR CAELI. Sed enim memores breuitatis cogimur tot, tantarumque rerum ſummos quaſi apices, aut lacinias aliquas adumbrare, vt pictores ſolent, qui ad hunc ferè modum in anguſtam tabulam congerunt infinita.

D. Caroli Pietas, & fortitudo Cameli, et Vnicornis Symbalis adũbratur.

Baptiſterium.

Agamus nũc igitur ordine quod agendum, & ſacellum, vti par eſt, aliud deſcribamus. Quo enim alio potius nomine nominemus Baptiſterij locum ac ſedem è ſolido lapidè ad leuam minoremque Templi Ianuam iuxta ritus. Eiuſdem quoque pictus eſt fornix, paries itẽ fonti oppoſitus inſignitur Imagine S. Ioannis Baptiſtæ Chriſtũ Dominum baptizantis. Alia inibi ſimilia decora et ornamenta paſſim. Legere ibi quoque eſt carmina teſtantia vehemens & accenſum Illuſtriſſimi Caraffæ ſtudium erga ſacras Aedes. Quale enim ac quantum totum hoc Sacellum eſt, eiuſdem eſt egregium profuſæ in ſacros vſus liberalitatis, atque beneficentiæ monumentum, quibus auctoribus iuſſit illud à fundamentis erigi, ornari, pingi, ne quid ſuo deeſſet in Templo, quod ad procurandam ſalutem proximorum fidelium

Conditum id ipſum Caroli Caraffæ conſilio & impenſa.

lium commodè pertineret. Ea verò carmina ſic ſe habent.

FONS FONTEM CARAFFA LEVAT, LAVAT, AVGET VTERQVE
ILLE ANIMAS; SACRAM PRAESVL AT ISTE DOMVM.

Longiùs caput hoc excurreret, quàm deceret ſi vellemus ſingularum Templi noſtri partium ornamenta præcipua perſequi ſigillatim. Quid hic igitur addemus amplius? Quid? Alia longè maiora, quæ ſuppetunt, & nobiliſſimum ſatis à ſeipſo locum ſua nobilius efficiunt dignitate. Quorſum enim initio naſcenris in vrbe noſtra religionis, & fidei Deiparæ Virginis honori ac cultui dicatum illud fuiſſe oſtendimus, niſi vt honos ei maior, ac cultus quàm Templis in eadem Vrbe reliquis exhiberetur? Cum Numen illud eius in Aedibus coleretur, cui nullus par honos in terris ab vllo deferri Mortalium poteſt. Quorſum eius in collocandis membris, ac partibus digerendis eam ſeruatam agnouimus rationem, vt nouem in illo Arcus, Columnas nouem totidem in eius ſuperiori parte feneſtras, ac totidem omninò alias patentes, & apertas in inferiori, nouem inſuper oſtia, nouem item ſcalarum gradus antequam ad Aram Maximam aſcendamus, nouem Angelorum Choros, ſacella quinque prętereà, quibus ſi aras quatuor copules in nouenarium incides; & alia pleraquè eodem planè numero comprænenſa cernimus, niſi vt plenum illum eſſe ſciremus Maieſtatis, Religionis, ac myſteriorum locum. Vt enim paullò rem iſtam altiùs repetamus, conſtat nouenarium numerum alios inter numeros ſic nitere; vt eorum nemo myſterijs pluribus affluat filentio ne vtiqnam in voluendis. Aut enim è Monade, & Octonario nouenarius fit: aut è binario, & ſeptenario: aut è ſenario & ternario: aut demum exquinario, & quaternario comparatur: Vtramque harum malis originum diligenter expenderis, nullum alium Numerum eſſe fateberis myſterijs tot refertum, vt illi comparari, ne longo dicam æquari valeat interuallo. Monas enim, quæ cum Octonario parere Nouenarium poteſt, vt à Philoſophis fons, & origo dicitur omnium numerorum: ſic apud diuinarum rerum Interpretes, quos Græcè Theologos nominamus, Deum ipſum optimum primum rerum omnium fontem, & originem vltimam notat. Quid quod Monas initium cum ſit, finiſque omnium numerorum principium ipſa neſcit, ac finem, non aliter, ac ſuprema illa ſubſtantia è nullo nata, viciburque nullis temporum ſubiecta, in vno ſemper, quod adeſt conſiſtit æuo: cumque numerabilis non ſit, vtpotè ſuapte natura vna triplices tamen diuinas intrà ſe perſonas continet, innumeraſque rerum ſpecies extrinſecus creat, atquè pro-

Ad Templi noſtri laudem maximam pertinere quod Deiparæ Virgini fuerit initio dedicatum.

Nouenarij ratio in eius partibus non temerè obſeruata.

Nouennarij dignitas inter numeros.

Origines eiuſdē multæ.

Monas ſiue Vnus numerorum fōs.

Ob id nota Dei Opt. Maximi qui fons rerum omnium.

Deus Opt. Maxim. ſubſtantia Finis æquè, ac principij neſcia, vt Monas.

Idem ſubſtantia ſimplicißima, & maximè vna.

producit. Diuina enim (vt ore loquamur Patrum) eſſentia omninò aliena à multiplici ſubſtantiæ ratione ſimplicisſimum Naturæ ſortitur modum, & cum ſe Perſonis Diuinis communicat, nullam tamen init cum ſuæ Naturæ vnitate diuortium, ſed vbiq; integra, & ſemper induidua perſeuerat. Prædicatur Monas ipſa præcipuè de Ternario parte Nouenarij componente prima, vt quod repetitum ter Nouenarium ſine dubio gignat: nec vlli magis aptè, vel intimè Monas æternæ ſubſtantiæ iungitur, & immiſcetur; quàm Ternario Diuinarũ perſonarum nuperimè laudato. Neq; verò ſuis Octonarius, cuius nexu cum vno Nouenarius exit, arcanis myſterijs caret, quæ quidẽ omnia perſequi liberi nimis eſſet otij, & fortaſsis etiam arguendi in eo, cui ſit ad alia feſtinãdum. Vnum illud igitur ſcire de eo ſufficiat, Octonarium è numerorum omnium cœtu, qui intrà denarij ambitũ continentur præſtantiſsimum eſſe, quippe qui ſuis omnibus ex partibus conſtet, dimidia ſcilicet, eius quarta, & octaua parte. Fieri quoque poteſt, vt à Binario, ſiue Dyade, quæ primus eſt numerus, & ſeptenario Nouenarius exeat: atqui Dyas illa quoq; poſt Monadem primam (vt ab æterna illa ſolitaria, & intelligibili ſubſtantia ad Diuinas perſonas iterum delabamur) à Patre per Generationis modũ defluxit ad Filium, & per ſpirationem (ne à Theologorum formulis recedamus) ad ſanctum Spiritum ab vtroq;: Pater enim per intellectus actum (vt hoc ipſum purum putum eorundem è funtibus in noſtros hortulos deriuemus) ſeipſum intuens, ac cognoſcens generat Filium patria ſcilicet virtute, ac maieſtate pollentem, quem alio verbum, ſiue Dei ſermonem vocabulo nominamus: per actum autem diuinæ Patris, & Filij voluntatis diuinus Amor vtrique conſubſtantialis, & æqualis exiſtit, ſanctiori quadam alia ſanctus appellatione Spiritus nuncupatus. Ea eſt Binarij dignitas, exceptis poteſtatibus alijs, quibus inter numerorũ gregem excellit, vt vnus diuinas emanationes geminas complectatur. Latentia nunc in Monade diuinæ naturæ myſteria, nec non diuinarum in Dyade Perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis, ceù quodam in fidei Symbolo compræhenſa, diuinitusq; magno Gregorio Thaumaturgo demõſtrata ſunt, ex oratione, quam de eius vita alter Gregorius cognomẽto Niſſenus habuit, verbis latinè redditis, oſtendemus; tùm vt quæ dicta ſunt à nobis hactenus de rebus eximijs nullam vllo vnquam tempore venire in dubitationem poſſent: tum vt grauiſsimorum Patrum auctoritate firmata, & orthodoxæ fidei conuenire, & retinenda eſſe tenaciùs appareret. *Vnus eſt Deus Pater Verbi viuentis, ſapientia ſubſiſtentis, & Potentiæ, figuræ æternæ, Perfectus Perfecti genitor, Pater filij vnigeniti. Vnus Dominus, ſolus ex ſolo, Deus de Deo, figura & imago Deitatis, Verbum efficax, ſapientia conſtitutionis rerum vniuerſarum comprehenſiua, & Potentia totius creaturæ effectrix, Filius verus veri Patris; viſum effugiens, viſum effugien-*

Octonarij myſteria quæ.

Origo Nouenarij è Dyade, & ſeptenario.

Dyadis præſtãtia in diuinis.

Fidei Symbolum Gregorio reuelatum.

tis

tis; & corruptioni non obnoxius, non obnoxij corruptioni, & morti non obnoxius, non obnoxij morti; & AEternus AEterui. Vnus Spiritus Sanctus ex Deo ortum, & exiſtentiam habens, quique per Filium apparuit, videlicet hominibus: imago filij perfecti perfecta, vita viuentium cauſa, fons ſanctus, ſanctitas ſanctificationis ſuppeditratrix, per quem manifeſtatur Deus Pater qui eſt ſuper omnia, & in omnibus, & Deus filius, qui per omnia permanet. Trinitas perfecta, quæ gloria, atq; æternitate, & regno non diuiditur, nequè abalienatur.

Septenarij cōmendatio Platonica in Timęo.

Quænam autem ſeptenario myſteria inſint ſatis apertè Deus olim habitus Philoſophorū Plato prodidit in Timæo. Siquidem eum ad numerum totius Vniuerſitatis molem à ſummo Rerum Artifice cōditam, Mondanamq; Diuinus idem ille Philoſophus Animam generatam tradit. Inerrantes ad hæc orbes ſtelligero illi, cuius in amplexu reliqui continentur miro ſeptenarij ordine ſunt ſubiecti eo fine, vt motus illius rapidiſsimi temperarētur, inferioraq; omnia melius regerentur. Luna quoq; vltima Cœlo extima terris luce nobis aliena collucens ſeptenis quibusq; diebus varios vultus induit inuariabili lege, ac vbi ſic quater illuſerit, Zodiaci totius ambitum conficit & abſoluit. Quid hic de ſuperioribus ſex ſpheris alijs dicemus, aut quæ potius non dicemus? Vt enim aſtra cœtera, quibus ab errore nomen eſt inditum, omittamus, Sol ipſe quoq; Princeps luminum reliquorum ſeptimum ſignum, Zodiaci cum attingit vices ſuas variat, à brumali ſolſtitio ſcilicet ad æſtiuum ſeptimo perueniens ſigno, & à verno (quod aiunt) tropico ad autumnale, ſigno quoq; ſeptimo peragrato. Quinimo Chriſtianus vir, vndequaque ſapiens, ac perfectus, Vir inquam eiuſmodi, qui iuxta tritum illud ſermone dictum, non inerrantibus modo, ſed fixis etiam aſtris omnibus dominaturus ſit, ex ſeptem myſteriorum vſu, concentuq; perficitur, & conflatur. Hominis enim Natura primorum parentum labe in omnes poſteros lethali contagione transfuſa, deformata penitus, ac deprauata, adhibitis ſalutaribus ſeptem ſacramentorum remedijs, ſanitati ſuæ reſtituitur, & decori. Quid mens hominis eiuſdem, & Animus, quo nihil ab optimo, & ſapientiſsimo genitore melius eſt procreatum? An non humanis in rebus ſeptem à liberalibus artibus expolitur; in diuinis verò ſeptem Spiritus Sancti donis ad omnia Chriſtianæ pietatis officia, ſalutaresq; actiones omnes alacriter peragendas impellitur, & inflammatur? Quid voluntas? An non ipſa quoq; (humanas quod ad affectiones, ſiue coercendas, ſiue moderandas attinet) ſeptem moralium virtutum præſidijs informata dirigitur, & à capitalibus uitiis totidē, letiferisq; criminibus auocatur? Quid demum uirtutes illæ, quibus æterna ſalus ab homine comparatur, an non illæ eodem planè incluſæ numero continentur? Quarum Theologicæ tres Fides, Spes, Charitas, & aliæ Cardinales quatuor Prudētia, Iuſtitia,

Aſpectus Lunæ varij.

Septenario ſolis vices reciprocas deffiniri.

E Septē Eccleſiæ Sacramētis homini Chriſtiani ſalutem, perfectionemq; pendere.

Hominē ſeptē artiū liberaliū præſidio perfici in humanis.

Acquè in diuinis perfici donis ſeptē ſpiritus ſancti.

Morales virtutes ſeptem.

Septē itē illæ quibus ad Iuſtitiam erudimur, Theologicæ tres, & quatuor Cardinales.

For-

Fortitudo, ac Temperantia, præcipua iuuãdarum animarum inſtrumenta dicantur, & re ipſa ſunt, vt quod aſſequi per nos ipſi non poſſumus, earum diuino munere conſequamur. Sequitur Nouenarij complexio Tertia è Ternario pariter, & ſenario fluens, cuius ſi myſteria, taceremus non tam in ſacræ, quàm in literariæ Reipublicę commoda peccaremus. Ternarius enim Trinitatem Diuinarũ Perſonarum conſtituit increatam, Nouenariumq; vice tertia repetitus numerum parit, ſolus infra Denarium impar partibus ex imparibus æquabiliter ſatus, non aliter ac Senarius numerus ex omnibus intrà Denarii terminos circumſeptis, ſuis conſtat ex partibus, medietatẽ cum tertia parte nactus, & ſexta. Supereſt Nouenarii cõnexio quarta, & vltima Quinario, Quatenarioq; ex numero myſticè procreata, quæ reliquis non inferior dignitate commendationem à nobis efflagitat non poſtremam. Quaternarius enim medietates duas primus adeptus eſt, quas & ſapientiſsimus Mondi totius Opifex in conciliãdis inter ſe pugnantibus Elemẽtis adhibuit binas vnicuiq; ſua prius in ſede poſito qualitates atribuens, vt eorum vnum quodque in altero, cui iunctus eſſet cognatam ſibi qualitatem vnam, ac ſimilem reperiret. Quinarius autem licet impar ſit, Denarii tamen paris omninò numeri, numerorumq; omnium ſuperiori medietas eſt, ſola ſui multiplicatione partem centenarii quartam efficiens, aliaq; ſub ſe arcana continens non reticenda, niſi noua nos ad ſe Nouenarii myſteria reuocarent, cuius ergò numerorum aliorum laudes curſim attigimus, vt oſtenſa partium dignitate Totius longè maiorẽ eſſe præſtantiam noſceremus: & ſi currenti iſta calamo perſequimur, ne lectori beneuolo moleſtiæ ſimus ampliùs non ferendæ. Ad rem igitur. Nouenarii pariter præſtantia hinc elucet, quod inter omnes conſtat nouem menſes humano partui perficiendo ſtatuiſſe Naturam, Cœleſtes eodem Orbes numero comprehendi; Choros totidem eſſe Spirituum beatorum, qui æuo ſempiterno fruentes omne ſuum ſtudiũ, atq; ingenium eò conferunt, vt nòn ſolùm perpetuo quodam cantu, & carmine alterno in diuinarum laudum aſsidua celebratione verſentur: ſed etiam Deo ipſi adſint ut fidi eius milites ac miniſtri, quorum opera, non modò ad Eccleſiæ ſuæ; ſed etiam ad reliquarum rerum gubernationem vtatur, admirabilibus gratiæ poteſtatisq; ſuæ muueribus ornatorum. Totidem demum præcipuas diuinæ naturæ dotes, quas attributa Theologi dicere maluerunt, ad capita reuocari. Quo neſcio poſsitne quidquam de Nouenarii numeri dignitate fingi, vel excogitari prę́ſtantius? Sed iſtis non illa tantummodo naturæ ſiuè fragilis, & terrenæ, ſiuè immortalis & cœleſtis, finibus tenetur incluſa. Alia quoq; multa reperit, in quibus ſe videndam exhibet, ac in ipſa potiſsimum Eccleſiaſtica Hierarchia. Quotus enim eſt adeò myſteriorum illius ignarus, ac rudis, cui non in ea primo nouẽ digni-

Laus Ternarij.

Senarij.

Quatenarij.

Quinarij.

Nouenarij rurſus.

Angelorũ officia.

Præcipua Diuinæ naturę attributa nouem.

Dignitatis gradus occurrant, quibus ad Eccleſiaſticæ maieſtatis faſtigium peruenitur; Sacra Tonſura ſcilicet, Ordines Minores quatuor, tres Maiores, omnium demum maximus, & vltimus Epiſcopalis apex, in ſummo Eccleſiæ vertice diuinitus conſtitutus? Offerent hic illi præterea ſe ſe res aliæ nouem, ſine quibus nemo ritè ſacræ liturgiæ ſolemnia diuinæ peregerit Maieſtati: ſacræ nempè veſtes ſex, Miniſter, Calix, & liber. Requiruntur res totidem in Altari, quo decenter Agnum in eo cœleſtem, qui Mortalium omnium ſcelera abluit, immolemus Mappæ, tres, lumina duo, Pallium ſimplex, Ara ſacra (vulgò conſecratus lapis) Candelabra deniq; duo luminibus ſuſtinendis. Ecquis vnquàm diuini cultus ardore ſucenſus, ac benè peritus Eccleſiaſticæ diſciplinæ, placare cœleſtes iras Miſſæ ſacrificio poterit ſine Calice, Patena, Purificatorio, Corporali, Palla, Sacculo corporalis, Velo Calicis, Pane, & Vino? Cur hic vltrà prouehimur cum nemo rem diuinam faciens Romano ritu non neſciat eius Introitum conſequi Inuocationes nouem quibus Deum nobis reddimus propitiũ, & placatũ; Ambroſiano verò (vt dicitur) feriali, Populi ſalutationes nouẽ, totidemq; genuflexiones antèquã ſacrificiorũ illud maximũ abſoluatur. Nouies etiã ſigno ſe Crucis ſacerdos munit antequã Populũ præmiſſa benedictione demittat: toteus Hoſtiã ſalutarẽ antè conſecrationẽ ſignat, idemq; poſt eã ſemel, ac iterũ facit. Tundit ſibi quoq; pectus eodẽ in ſacro ſacerdos ictibus nouẽ, cumq; Cõſecrationi de more præfatur nouẽ Cœlitũ Choros enumerat clara, & elata voce. Ac ne notos omnibus Miſſæ ritus, ac cœremonias colligamus, Idẽ cũ ſacerdos ter SANCTVS, ter AGNVS, ter NON SVM DIGNVS enunciat, an nõ is nouenariũ numerũ, qui inter ternas partes æqua proportione digeritur clariùs exprimit, quã vt ei orationis noſtræ inditio ſit neceſſe? Ità ſanè cẽſemus, ac ob id ẽt Numerũ iſtũ verè cœteris prælatũ imus, Maiorumq; noſtrorũ prudẽtiã non admirari nõ poſſumus, quod in Vincẽtianæ Baſilicę partibus reſtituendis, numero iſto frequentiùs, quã vllo alio vſi ſint, quò laudabili æmulatione quadã in eius veluti ſinu, ac gremio Naturę omnis, Eccleſiæ, Diuinitatis ipſius etiã (quo ad fieri humana poſſet induſtria) myſteria omnia copularent. Tẽplo iã vtcumq; adumbrato, ductiſq; quodãmodo lineis, ob oculos lectoris poſito, tũ quoad exteriorẽ, & interiorẽ corporis vniuerſi faciẽ, tum quoad myſteria in eadẽ incluſa penitùs cognoſcẽda, iure ſibi ſuo depoſcere videtur ſacrariũ ipſũ Templo coniunctũ, neq; poſtrema reliqui ædificij pars, vt hic ſtylo noſtro pariter deſcribatur. Vt igitur rẽ ipſam ducto paulò altiùs exordio perſequamur ab eius nominibus ordiemur.

Totidẽ Eccleſiaſticæ Dignitatis gradus.

Nouẽ res pariter neceſſariæ Sacerdoti ad faciendũ ſacrum.

Altari totidẽ in eundem finem.

Totidẽ ſacrificio ipſi.

Inuocationes nouẽ in Miſſa iuxtà Rom. ritum.

Salutationes, Genuflexionesq. totidem in eadẽ ex Ambroſiano ritu.

Signa Crucis, & ictus pectoris totidem in eadem.

Partis huius Epilogus cũ Templi laudatione coniunctus.

Typographia ſacrarij Vincentiani Templi.

Sacrariũ, quod vulgò *Sacriſtia* dicitur, ab antiquis ſacrarum rerum ſcriptoribus aliquãdo *Camera*, *Secretarium* nonnunquã: à prophanis verò *Adytum*, & *Veſtiariũ*, alijsq; huiuſcemodi ferè vocibus appella-

Sacrarij nomina varia.

Sacrarium quid.

tum legimus,eſtq; locus is, in quo ſacra ſuppellex omnis, ſacer omnis ornatus recunditur,& aſſeruatur. Eũ planè ob finem ſacrariũ noſtrum eſt conditum, ibiq; loci ſitum, vnde ſolem orientem ſpectet, cuius lucem duabus feneſtris excipit hinc indè patentibus, vna ſcilicet ad dextrum, altera ad ſiniſtrum latus iuxta ſacrarum ſanctionum leges. Sepiuntur geminæ illæ feneſttæ clatris ferreis,& vitreis pellucidis illuſtrantur, nec aliud quippiam eis ad decus, vel ornatum deeſt. Pauimentum ſternitur lateribus operis non vulgaris, fornicatũ ſubtus latè,& amplè in modũ magnæ cellæ vinariæ, ne quẽ humorem,aut vliginem contrahat ſacris ęquè veſtibus noxium, Aedituis,ac celebraturis ſacrum. Commendat eundem locum fornix altera duas in partes arcu medio diſcriminata,additq; vniuerſo operi gratiã,& leporem. Veſtiarium parietũ vnus excipit nuceis è tabulis affabrè ductum, & inſigne valuis ex teſſerulis ligneis coloris varij conciſis in minutiſſimas partes, itaque connexis, vt conciſas neges. Quatuor in eo partes numerare eſt,quarum ſuperiori ſacrarum reliquiarum thecæ,& Arculę creditæ ſunt,argenteis imaginibus, & Angelorum ſtatuis incluſæ. Alteri huic ex diametro reſpondenti,ſed laxiori multò, Calices,Patenæ,Corporalia,Sacculi,Vela,Purificatoria,& reliqua eius generis ſupellex neceſſaria operaturo diuinæ rei ſuo quæque loco ritè, & ordine collocata. Tertia capſulas ductiles ſatis patentes habet,in quibus Indumenta ſacra iuxtà colorum varietatem diſpertiuntur decorè admodum,ac venuſtè. Inferiori cæteris,ac poſtremę puluinaria diuerſa inſunt addicta Miſſalib. libris in auguſtiſſimo Miſſarum ſacrificio ſuſtinendis. Armaria inibi alia videre eſt ſupellectilem Eccleſiæ reliquam, Ararum Antipendia, mappas, Candelabra, Cereos,& alia huiuſcemodi continentia, quæ longum eſſet omnia percenſere. Hærent parietum alteri Repoſitoria in Lectoralium morem ſuſtinendis Miſſarum, Antiphonarum, pſalmorum,rituum,& ſacramentorum libros,& quaſdam penſiles Indulgentiarum,ac Sanctorum tabellas,nihil vt in eo deſideres, quod vel vſus Eccleſiæ,vel eiuſdem regulæ,vel ſactiones Præſulum inibi iubeant aſſeruari. Hæc eſt interior ſacrarij noſtri forma; Nequè verò quidquam habet humanus oculus,quod poſſit amplius exoptare, ſiuè parietum ſtructuram ſpectet lateribus inter ſe mirificè abſque vllo glutino compactis opere,quod Græci ἰσόδομον vocant,ſiue parerga,& ornamenta reliqua,tum ea in parte,ſuprà quam tectum ipſum excurrit,tum in ea,quæ feneſtras ambit, & Paraſtadibus ſuperſtat. Verum enim verò oculos intuentium mirum in modum ad ſe rapit tecti faſtigium, quod quatuor columellis pyramidalibus exurgit altiùs,quarum in ſummo vertice totidem Cruces ferreæ defixæ ſunt, cum niue ipſà candidius Columellarum marmor eniteat. Accedit illud quod æquè in admirationem intuentes trahit, Tectum ipſum

ita

Feneſtræ. *Pauimentum.* *Fornix inferior & ſuperior.* *Veſtiarium maius, eiuſque partes, & earumdem vſus.* *Armaria minora.* *Repoſitoria.* *Forma exterior.* *Tectum, eiuſdemque faſtigium.* *Pyramides, & Cruces in ijſdem ſitæ.*

Conditor.

Balthaſar Corius Cœnobij Vincentiani Abbas.

Sacrarium Vincẽtianum , quo anno conditum.

Obitus Philippi Mariæ Ducis Mediolanenſis.

ita productum excurrere ad dimittendos imbres , vt lumini nequaquam officiat feneſtrarum iuxtà Vitruuij monita Capitulo Terzo lib. VI. Quod ſi quis ipſum quoque ſacrarij noſtri parentem auet agnoſcere , non erit eius ſatisfacere voluntati difficile ex Gentilitijs Inſignibus in ſumma illius parte ſculptis , Inde ſcilicet facile eſt colligere Balthaſarem Corium Abbatem, qui Cœnobio D.Vincentij præfuit annis multis antequã ſacrariũ ipſũ cõderetur, & multis alijs poſt, anno reparatæ ſalutis MCCCCXLIX. cœptũ ſimul, & numeris ferè ſuis omnibus abſolutum fuiſſe , eo ipſo anno , quo vita functus Dux Philippus Maria Vicecomes ſine virili prole , imperio Vicecomites reliquos exuit , & ampliſsimum dignitatis gradum ſecum extra familiam abduxit ; Ciues verò ſe ſe in libertatem priſtinam vindicarunt, & formã Reipub. receperunt. Subdã autem hoc loco Gentilitij Coriorũ ſtẽmatis formã, ne quid lectorẽ lateat, quod ſcire percupiat.

Stemma Coriorũ

Leonis hierogliphica.

Aurei item coloris Purpurei , & Cœleſtis .

Litera C. cuius rei nota.

En vt diſsectus in eo Leo aureus erectus , & dexter in orbe purpureo ſuperiorem ſtemmatis partem obtinet , inferiorem verò candido colore nitentem litera C Characteris exotici, ac perantiqui , coloris eius, quem celeſtem dicunt . Nec immeritò. Cum enim Leo fortitudinis, ac vigilantiæ Hierogliphicum habeatur; diſſectus verò ſit virtutis atq; Concordiæ ſimulacrum; color itẽ aureus Imperium notet; Fidem & Clementiam albus ; Iuſtitiam , & Vindictam purpureus ; cœleſtis , Aetheris ab omni corruptione ſemoti teſſera ſit ; C. demum abſolutæ perfectionis imago , ac typus, quẽadmodum , & centeſimus numerus vltimus, & perfectus, eadem litera deſignatur : ita Coriorum ſtemma non tam innuere , quàm apertè declarare videtur, Coriam gẽtem natura quidem ipſa mitem, alioqui ſcelerum vindicem acerrimam eſſe ; demandata ſibi à Principibus Vrbium , & Populorum imperia peruigili cura geſsiſse ; rerumq; maximarum, atque difficillimarum munia publica , non tam fortiter, & fideliter obijſſe , quàm priuata infracta æquitatis moderatione tractaſſe; ciuesq; diſcordes nexu ſolidiſsimo Concordiæ copulaſſe. Ac poſſem quidem hoc loco facili negotio ex myſterijs Aegyptiorum, Ariſtotelis, Plinij, & aliorum Naturalis hiſtoriæ ſcriptorum monumentis elicere , tum Leonis proprietates omnes, tũ colorum ſenſus reconditos, & latentes ad indicandũ Coriæ familiæ Robur, Virtutes, Dignitates, Merita, ni vererer, nè res omnib. notas, &

Coriæ familiæ laus.

à quāplurimis notatas hactenus,pertractaſſe,exiſtimer actūq;agere.

Immo me populus rideat, multumq; toroſa Iuuentus
Ingeminet tremulos naſo criſpante cachinos.

Quòd videar lucernam in meridie accendere voluiſſe. Atqui vt eius de familiæ Heroibus priſcis taceam,vnum præterire ſine piaculo non poſſum æui noſtri decus, ita notis ſtemmatis omnibus ſuis virtutibus reſpōdentē vt ab vno noſcere poſsimus,& reliquos: *Petrū* ſcilicet *Franciſcum* Senatorem ampliſsimum Mediolanenſem, cuius in tractandis gubernaculis communis ſalutis, & vitæ ca vis exiſtit, vt diuina quadam virgula è cęlo dimiſſus in terras bono publico omnia gerere videatur;cumq; omnes illum virtutes exornent, quæ ſingulos diuiſę beatos reddunt,tum illud, in primis ſibi glorioſum putat,nō tā præeſſe cœteris,quàm prodeſſe,& quod planè diuinum eſt.

Petri Frācifci Corij Senatoris Elogium.

Diſcordes animos conciliare ſimul.

Vnde decus æternum,famamq; ſibi immortalem parit,ne quid de ſumma eiuſdem dexteritate dicam in æternis alioqui futuris litibus amputandis,quæ familias plerunq; funditùs euertere conſueuerūt. Gradum igitur ad alia facientes,videre quoq; eſt in vitreis feneſtrarum Gentis alterius ſtemma, idq; Iacobi Antonij Turriani ſuffecti in locum Corij Abbatis eſſe liquidò apparet, eoq; ex tempore ibi videri cœptum, quo nouo Sacrarij ædificio à prædeceſſore ſuo Corio conſtructo feneſtras illas Turrianus Abbas adiecit. Ego verò,næ hic etiam de Clariſsima Turrianorum familia plura libens, lubens afferrem honoris, & amicitiæ ergo erga magnas ſoboles alterius magni Iacobi Antonij Turriani maximis nuper honoribus cum vita defuncti, niſi faſciculi finis calamo moram inijceret, ac vetaret extra terminos excurrere præfinitos.

Iacobus Antoniꝰ Turrianus D. Vincentij Abbas.

Alter Iacob. Ant. Tur. eques aurei torquis Anunciatæ Alobrogū Ducis legatus ad maximos orbis Chriſtiani Principes.

Quamobrē ſtēma ipſum,quod ſubdam,ſubſcriptiq; verſus vicem noſtram explebunt, eius Gentis antiquitatem,honores & fortunā variam anguſtis finibus complectentes. Stemma enim huiuſmodi eſt.

Turrianæ familiæ laus.

Verſus verò iſti.

Stemmatis eiuſdē familiæ Icon.

Illius Turris ſceptris munita duob.
Eſt Gentilitiū nobile ſtēma vetus.
Robore quo fuerit Turris deſignat, & illa.
Imperium in populos ſceptra habuiße notant.
Nam Mediolani, & ſocias dominata per vrbes.

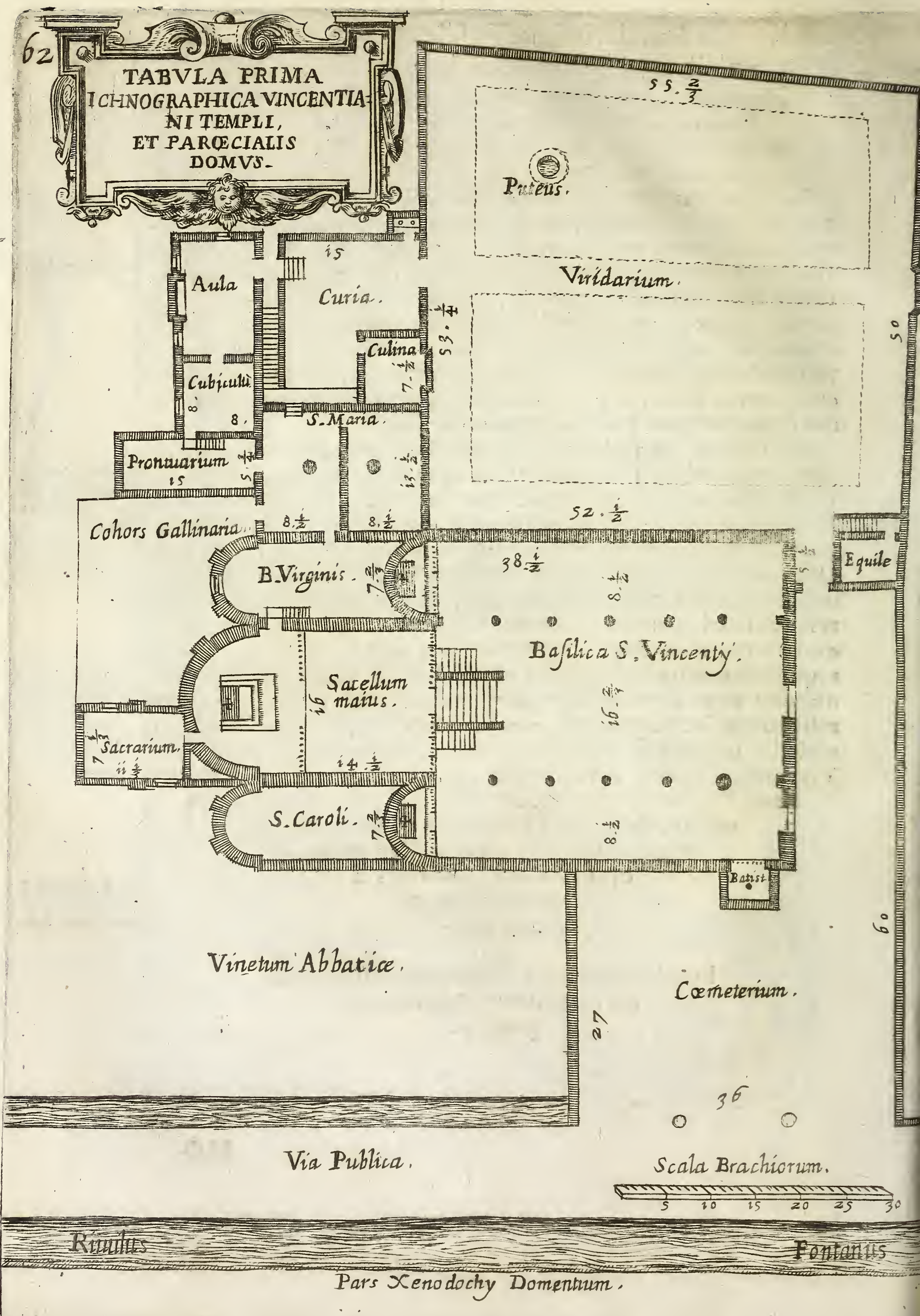
Eſt

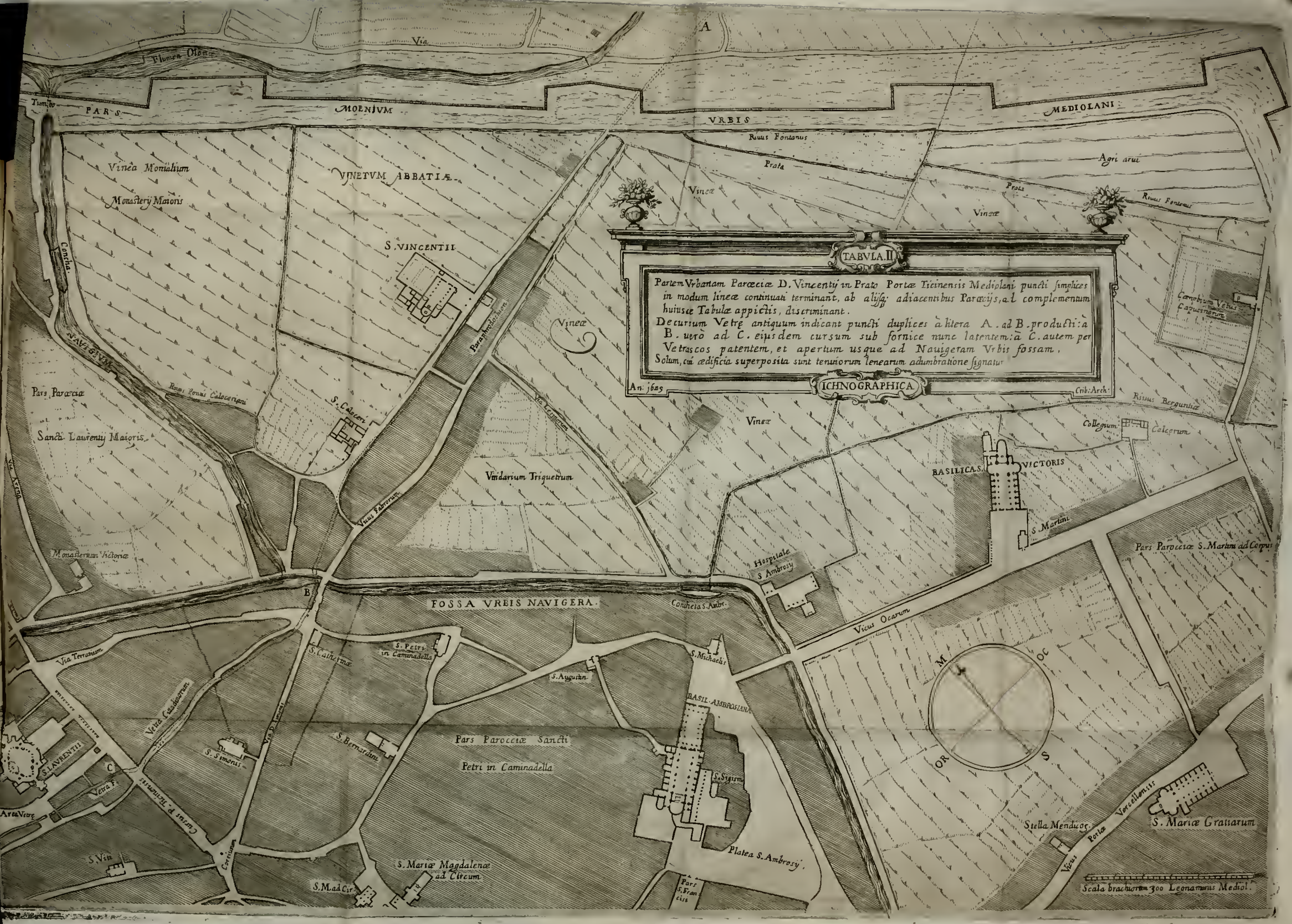
Eſt gens officijs, & vice functa Ducis.
Anguigeri proceres armis, opibusq; potentes.
Senſerunt quantis viribus illa foret.
Fortunæ varij caſus, Martisq; tumultus.
Inter Turritos, Anguigerosq; patent.

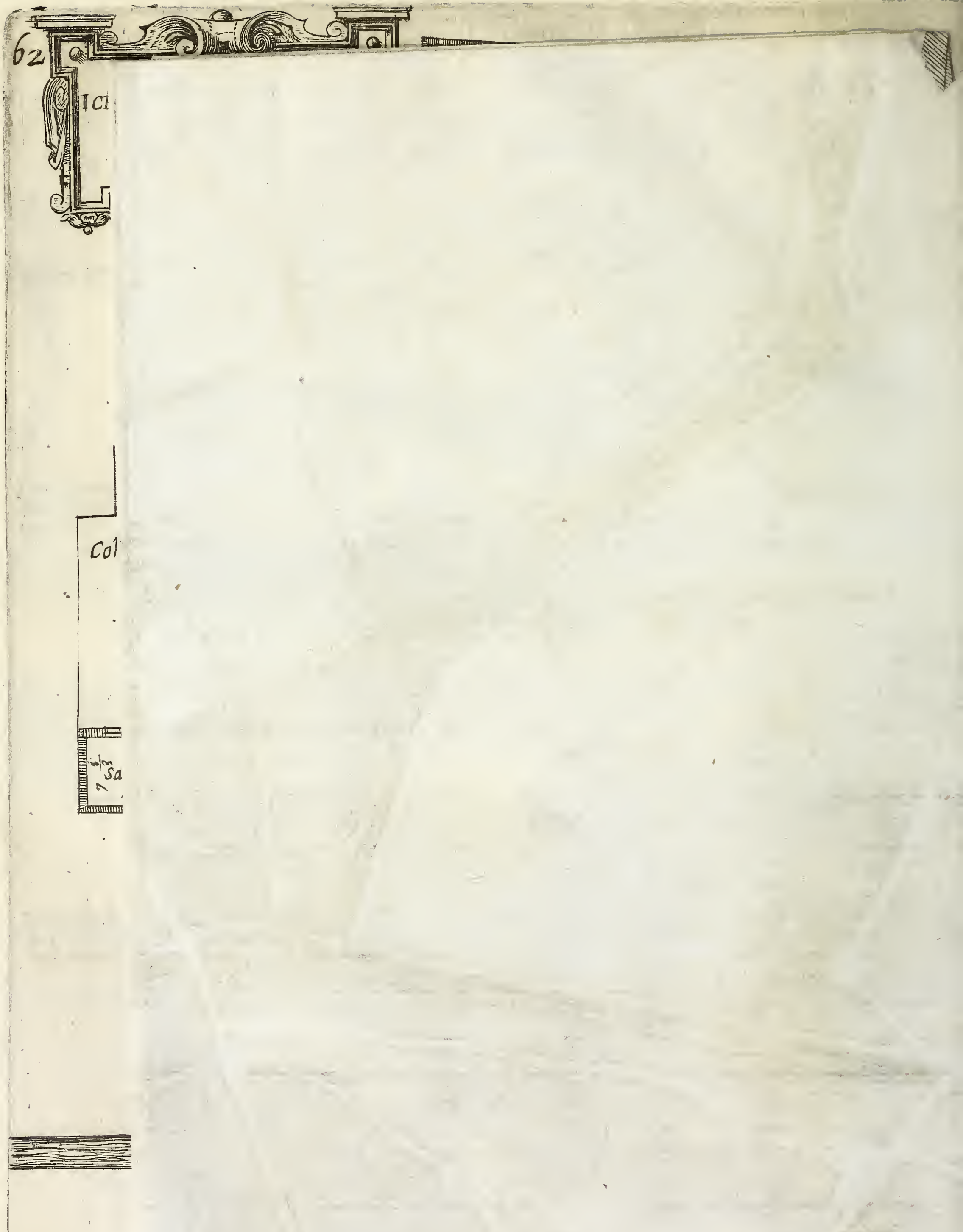
Eandem planè ob cauſſam quid ſacriſtia myſticè ſignificet apud eos, qui ſacra Eccleſiæ myſteria tractant indagandum relinquo, neque enim id latere poterit, qui hoſce ſcriptores legerit, ac in primis Rationale diuinorũ Gulielmi Duranti lib. 1. vt cœteros ea deſcribẽtes ad manus habere non poſsit, ſic enim ille laudato in loco, cui ſi fortè is quoq; ſcriptor deſit, lecturo aliquando noſtra. *Sacrarium, ſiuè locus, in quo ſacra reponuntur, ſiue in quo ſacerdos ſacras veſtes induit: vterum Sacratiſsimæ Mariæ ſignificat, in quo Chriſtus ſe ſacra veſte carnis induit. Sacerdos à loco, in quo veſtes induit ad publicum procedit, quia Chriſtus ex vtero Virginis procedens in Mundum venit.* Sacriſtia myſticè quid.

Sed facimus imprudenter, qui toti huiuſcemodi rebus intenti in ſola Templi noſtri ſtructura myſtica commẽdanda ſumus, & quibus illud ipſum ampliſsimis Apoſtolicæ Indulgentiæ theſauris ſummi Romani Pontifices honeſtarint; quam opimis donarijs, ac ſpoliis Potẽtiſsimi Reges idipſum auxerint, & ornarint; quibus Diuorum præcipua religione fulgentium, & acerbiſsimorum cruciatum patientia nobilium, ſiue Corporibus integris, ſiue membris Archiepiſcopi religioſiſsimi lucupleterint, eodemq; præcedentibus clericorum ordinibus omnibus ſupplices ititarint, quæ omnia longè copioſiorem requirunt orationem, penitùs reticemus. Verum enim verò quoniam hic æquo diutiùs lectorem remotati ſumus, & ſigillatim ijs de rebus ſingulis eſt agendum, nos hic ſcribendi, lectorem audiendi, moleſtia leuabimus non rogati, vel potiùs Icnographrica Tabella Vincentiani Templi, & Parœcialis domus eidem proximè adiacentis ad intuendum propoſita recreabimus, quò dicta ſuperiùs omnia, ſicubi fortè aliquid tenebrarum accepe-rint, e craſſo ſtylo, clariùs illuſtrentur, oculis ſubiecta fidelibus à Cribello noſtro, cui cum æter-na beneficij memoria debemus monumentum æternum beneuolentiæ ſempiternæ. Enumeratio eorũ quibus Tẽpli huius Religio declaratur. Io. Angeli Cribelli Architecti præſtantiſsimi laus.

FLO-

TABVLA PRIMA ICHNOGRAPHICA VINCENTIANI TEMPLI, ET PARŒCIALIS DOMVS.
55. 2/3
Puteus.
Viridarium.
Aula
15
Curia.
Culina
53. 1/4
7. 1/2
Cubiculi
8.
8.
S. Maria.
Prontuarium
5. 1/4
15
13. 1/2
50
52. 1/2
Cohors Gallinaria.
8. 1/2
8. 1/2
B. Virginis.
7. 1/2
38. 1/2
8. 1/2
Equile
Basilica S. Vincentij.
Sacellum maius.
16
16. 2/3
Sacrarium.
7 1/3
11 1/3
14. 1/2
S. Caroli.
7. 1/2
8. 1/2
Batist.
60
Vinetum Abbatiæ.
Cœmeterium.
27
36
Via Publica.
Scala Brachiorum.
5 10 15 20 25 30
Riuulus
Fontanus
Pars Xenodochy Domentium.

TABVLA. II
Partem Vrbanam Parœciæ D. Vincentij in Prato Portæ Ticinensis Mediolani puncti ſimplices in modum lineæ continuati terminant, ab aliiſq; adiacentibus Parœcijs, ad complementum huiusce Tabulæ appictis, discriminant.
Decursum Vetræ antiquum indicant puncti duplices à litera A. ad B. producti: à B. verò ad C. eiusdem cursum sub fornice nunc latentem: à C. autem per Vetrascos patentem, et apertum usque ad Nauigeram Vrbis fossam.
Solum, cui ædificia superposita sunt tenuiorum linearum adumbratione ſignatur
ICHNOGRAPHICA
An: 1625
Crib: Arch:
A
Via
Flumen Olona
Tumbo
PARS MOENIVM VRBIS MEDIOLANI
Riuus Fontanus
Prata
Agri arui
Vineæ
Vinea Monialium Monasterij Maioris
VINETVM ABBATIÆ
S. VINCENTII
Conchæ
NAVIGIVM
Paraphrenarium
Vineæ
Cœnobium Veteris Capucinorum
Pars Parœciæ Sancti Laurentij Maioris
S. Caloceri
Riuus Bergunciæ
Collegium Calocerum
Viridarium Triquetrum
BASILICA S. VICTORIS
S. Martini
Vicus Fabrorum
Monasterium Victoriæ
Hospitale S. Ambrosij
Pars Parœciæ S. Martini ad Corpus
B
FOSSA VRBIS NAVIGERA
Conchetta S. Ambr.
Vicus Ocarum
Via Terraneum
S. Catherinæ
S. Petri in Caminadella
S. Michaelis
S. Augustini
M
OC
OR
S
Vetra Catabulorum
BASIL. AMBROSIANA
S. Bernardini
S. Simonis
Pars Parocciæ Sancti Petri in Caminadella
S. LAVRENTII
C
Vetra
Arca Vetræ
S. Sigism.
Cursus P. Ticinensis
S. Mariæ Gratiarum
Stella Mendicos
Vicus Portæ Vercellinæ
S. Vit
Platea S. Ambrosij
S. Mariæ Magdalenæ ad Circum
S. M. ad Cir.
Pars S. Francisci
Scala brachiorum 300 Legnamenus Mediol.

Pars Xenodochy Domentium.

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS TERTIVS.

De Sanctis Martyrum trium QVIRINI, NICOMEDIS, & ABVNDII corporibus. Arcæ eorundem primus, & poſtremus locus. De Confeſſionibus, & Cœmeterijs obiter. Deſcriptio Arcæ, & figura. *Latentes in ea* Martyres *iuſſu* FEDERICI BORROMAEI *Card. & Archiepiſcopi Mediolanenſis viſi. Martyrium eorundem, ac palma multiplici carmine celebrata.*

AGemus nunc itaq; primò de Sanctorum Martyrum exuuijs, quas in Aede Templi noſtri ſubterranea ſumma religione conditas aſſeruari certum omninò eſt, ac inibi publica populi Mediolanenſis veneratione coli nemini non ignotum. Ita fiet, vt de præcipuis eius Theſauris loco principe diſſeramus, & tritã docendi viam ingreſsi, quę eſt à notioribus & certioribus ad ea, quæ ignotiora, & incertiora ſunt, ſcriptorum optimorum veſtigijs inſiſtamus. Adeò verum eſt igitur quam quod veriſsimum ſacra illa tria corpora fortiſsimorum Chriſti militum Qvirini Nicomedis, & Abvndii principiò fuiſſe condita in ilia marmorea, & ingenti Arca, quæ nunc adhæret Aræ Confeſsionis, cum hodie quoque noſtro in Templo picturæ aliquot perantiquæ extent, ipſiſsima Arcæ illius ſimilitudiuem cum ipſiſmet trium Martyrum corporibus exprimentes,

Trium Martyrũ Quirini, Nicomedis, & Abundij corpora vbi primò condita.

mentes,

mentes, vt à nobis alibi pluribus oſtendetur. Notum hoc inquam omnibus, & perſpectum illud non item; Arcæ illius ſacroſanctæ ſedem initiò non fuiſſe in vllo ſubterraneo loco, nec ibi vbi nunc eſt, cum nullum eius loci veſtigium antiquitùs appareret. Scire enim volumus eos omnes, qui noſtras haſce commentationes aliquandò legent, locum illum non niſi poſt inſtaurationem Templi noſtri nouiſſimam conditum, & extructum, ornamentum maximum partibus eiuſdem reliquis acceſſiſſe, cuius apertiſſimo nobis argumento ſunt Columnæ ipſæ parietibus ipſorum laterum interiectæ, vel in extæ potius, & innixæ: Arcus ipſi præthereà parietibus ijſdem incluſi ad neceſſarium totius illius Aedis ſubterraneæ ſepimentum. Credere par eſt igitur initiò Arcam illam iuxtà Aram Templi maximam in æqua planitie collocatam confluentium ad ſe fidelium animos ſuo aſpectu mirifico recreaſſe, pauiſſeque mentem ſuaui commentatione rerum à Viris illis ſanctiſſimis piè, fortiterque geſtarum: ſed æuo labente poſtea Aedem in peculiarem cultui ſuo tantummodo dedicatam, & in penitiorem locum, vbi religioſiùs Chriſtianæ pietatis officijs, rebus geſtis, & laboribus à Sanctis Martyribus pro fidei propagatione ſuſceptis mente ſecum, & animo tacitè recolendis operam dare quilibet poſſet, ex antiquo Eccleſiæ diuinitùs inſtitutæ, vſu fuiſſe trãslatam, eum nimirum in locum, qui à nobis CONFESSIO à priſcis MARTYRIVM, aut Κοσματήγιον (DORMITORIVM Latini dicerent) appellatus fuit, quòd in eo Piorum corpora requieſcerent non omninò mortua, ſed potius dormientia, & expectantia diem illum, in quo glorioſa in Cœlum aſſendent cum Chriſto magnificè regnatura: ſiue quòd Piorum Mors ſomnus ſit, & quies, de qua excitationem expectent & ſperent. Eas certè ob cauſſas (vt Viro eruditiſſimo placet) Germani pulcherrimo AGRI DEI nomine Cœmeterium vocant, quod ſcilicet in eo Deus ſuam ſementem, ac ſegetem habeat, quam ſub finem Mundi tanquàm meſſi iam maturam demetet, & in cæleſte horreum inuehet, Zizanijs omnibus in ignem inextinguibilem miſſis. Operæ itaque pretium erit hoc loco de Cœmeterijs, & Confeſſionibus curſim attingere, quæ legimus à paucis hactenus obſeruata, & alijs maiori, quoad eius fieri poterit, modio, impertiri. Quidquid enim hac in parte valemus (quodquam ſit exiguum non neſcimus) aliorum certè quidem commodis, & vtilitati valemus. Confeſſiones æquè, ac Cęmeteria nata recens Eccleſia (eorum vt antiquitatem initiò declaremus) extrui cepiſſe auctor eſt B. Clemens ſacrorum princeps antiquiſſimus, & integerrimꝰ ſcriptor, antè ſcilicet quàm illæ Baſilicæ eſſent, aut vlla Templa ex ædificarentur, perſecutionis ergò, qua graſſante, non modò nullæ Baſilicæ conditæ, nullaque Templa, ſed etiam Cęmeteria ipſa ſeruandis, tegendiſque viuentibus potiùs quàm pijs mortuorum excipiendorum

Confeſſio Baſilicæ Vincentianæ in eius poſtrema reſtauratione condita.

Primus Arcæ triũ Martyrum locus apud Aram Maximam.

Inde in Confeſſionem translata.

Nomina varia Confeſſionis.

Cęmiterij etymõ.

Piorum mors Somnus, & Quies

Cęmeterium Ager Dei dictum, & quare.

Confeſſionum, & Cœmeteriorum antiquitas.

rum

rum vſibus inſeruiebant, quæ demùm pace Eccleſiæ reddita Templis, & Baſilicis illuſtribus ſunt ornata. Aſyla tùm itaquè fidelium erant huiuſmodi loca, ſacræ illis ſedes erant hæc Templa, in quibus Clerus, ac Populus Chriſtianus anniuerſarios ſanctorum Martyrum dies natales, ac felices in vitam illam beatam, & æternam introitus; ac ſacra cætera perageret, quæ veri Dei cultum attingerent; ſtationes etiam in ijſdem, & Synodos haberet; Sacramenta à Chriſto Domino Saluatore noſtro, ad communem omnium ſalutem propoſita frequentaret; aliaque plena ſanctitatis myſteria non ſolùm ad fidem excitandam ſpectantia, & effrenatam humanarum rerum libidinem coercendam: ſed etiam ad eam Charitatem in animis inflãmandam, cuius quaſi gradibus propriùs ad Deum accedimus, nos inter nos amamus, totaque à rebus humanis euocata mente ad cœleſtium & diuinarum ſtudium accenſa voluntate ferimur. Quæ quidem omnia poſſemus hic pluribus confirmare, niſi ab Onuphrio in Appendice ad Platinam ea res iam pridem eſſet explicata. Immò B. Petrus Apoſtolorũ Princeps, & Chriſtianæ militiæ dux in Cœmeterio Oſtriano (quod fuit Via Salaria ad tertium ab Vrbe Roma lapidem) cœleſti lauacro non ſemel veræ ſalutis auidos expiauit. Nequè verò cum Eccleſiæ Catholicæ res habere ſe melius cęptæ ſunt, et data facultas diſcipulis veritatis Aedes ſacras, & Baſilicas erigendi, primis illis Baſilicis affinia Cœmeteria fuerunt, ſed ab illis diſtincta penitùs, & remota; ſiquidem hæc olim extra muros, erant, quemadmodum, & ſepulturæ, Romæ potiſſimum, vbi intrà Vrbem pauculis exceptis, neminem fas erat mandare terræ, niſi id occultè fortè & inſcijs alijs fieret. Idque diſertè fatetur Illuſtriſſimus Sacrorum Annalium ſcriptor Baronius Tomo ſecundo ad annum ab Orbe redempto CCXXVI. nu. VII. in hæc verba. *Imprimis liquet lege duodecim tabularum vetitũ fuiſſe, defunctum intra mænia ſepelire; quamuis Spartani, inſtituente Lycurgo, intrà ciuitatem iuxta templa ſepulchra fieri voluiſſent. Romæ autem etſi omnes extrà Vrbem ſepeliri ſolerent, qui tamen triumphum egiſſent (vt auctor eſt Plutarchus) intra Vrbem poterant ſepeliri. Cogebantur his legibus Chriſtiani etiam ſuos mortuos extra mœnia ſepelire, niſi fortè quis clanculum (quod ſæpius accidit) cadauer martyris ſuſtuliſſet, ac in domo propria ſepeliſſet, quam quidem legem vſu contrario antiquatam Theodoricus Rex Italiæ reſtituit, ſed Leo Auguſtus poſtea penitus obrogauit.*

Cœmeteria graſſante perſecutione Axyla fideliũ.

Cęmeteria pro Templis Eccleſiæ naſcentis exordio frequentata.

Cęmeterium Oſtianum celebre Baptiſmo inibi ab Apoſtolorum Principe celebratio.

Cœmeteria olim à Baſilicis diſtincta.

Cęmeteria extrà Vrbes antiquitus, vi Sepulturæ.

Templa verò in ipſa Vrbe, vt plurimùm, condebantur, ac ſicubi contigiſſet, vt Templum aliquod locum Cœmeterio proximum, ac conterminum ſortiretur, ceſſabat tum Cœmiterij nomen, quemadmodum & antè condita Baſilica, ſi quod ei Cœmeterium addebatur, nomen ſuum priſtinum amittebat. Poſtquàm enim emollitis Tyrannorum cordibus, qui

Templa in Vrbibus.

I è Chriſti

Cęmeteria propè Templa condita.

è Chriſti ſchola erant Templa ſua in vrbibus tutò condere potuerunt, etiam Cęmeteria proximo Templis loco religioſa quadam affectione conſtituerunt, Corpora ibi fortè melius quietura rati, quemadmodum, & de Valerio quodam oſſa ſua, propè Templum Aeſculapij collocanta teſtatur Inſcriptio Hiſpanienſis.

MORTE. ME. VALERIVM. M. F. ADSEQVENTE. IN VLTIMA. TERRA. NVLLO. CREDIDI. LOCO. OSSA. NOSTRA. POSSE. MELIVS. ADQVIESCERE. QVAM. PROPE. TEMPLVM. AESCVLAPII. ITAQVE. EX. TESTAM. AD. X. PEDES. A. TEMPLO. VOLO. CONDIER. VOS. NATI. IVCVNDISS. AB. VRBE. ROMA. HVC. CONCEDITE. AD. SEPVLCRVM. NOSTRVM. DEMETVR. DOLOR. PIETE. VESTA. SI. MANES. SENTIENT. VOS. MEMORES. NOSTRI.

Cęmeteria hodiè, quæ dicuntur.

Quando, & à quibus luetitum ne fideles in Eccleſijs ſepelirentur.

Cęmeteriorum loca ſacra.

Priuilegijs ijſdē, quibus Eccleſiæ fruuntur.

Ex quo ritu noſtris hodie temporibus ſpacia quælibet iuxta templa mortuis ſepeliendis deſtinata, cœmiteria dicuntur à nobis, ab alijs Templorvm Atria proximorvm, in quibus præter illos, qui ſuos iu Eccleſijs tumulos habent, ſepulturæ mandantur corpora Chriſtianorum. Immò Patrum memoria cum quidam ea nequaquam Templorum, vicinitate contenti, qua illis Cœmiteriorum ſpacia iungebantur, in ipſis quoquè templorum penetralibus condi vellent, cautum eſt L. vlt. C. Theoſ. 17. nè quis in Eccleſijs, ſed in Cœmeterijs proximis mortuum ſepeliret. Quod ipſum inter leges Caroli Magni extat lib. 1. Cap. CLIX. Sanxitque Concilium Braccarenſe 1. Can. 36. hiſce verbis, quæ ſubdam. *Item placuit, vt corpora defunctorum nullo modo intra Baſilicam ſanctorum ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, de foris circa murum Baſilicæ det. Nam ſi firmiſſimum hoc priuilegium vſque nunc retinent Galliæ Ciuitates, vt nullo modo intrà ambitum murorum cuiuslibet defuncti corpus ſit humatum, quanto magis hoc Venerabilium Martyrum debet reuerentia obtinere.* Hinc & ſacra ſemper ſunt habita Cœmeteriorum loca, vt pote ſacris Templis affinia, & Deo certis quibuſdam ritibus dedicata, & ijſdem ferè, quibus ipſæ Eccleſiæ priuilegijs, & immunitatibus potita. Quod vt Germani planum, apertumque reddant Cœmeterium Feriatam avlam, ſeu villam nominant, hoc eſt immvnem, ac liberam appellatione ducta à latino vocabulo feriatvs, ſiue (vt alij volunt) feria, quaſi feriat.

Confeſſionum, & Cęmeteriorum diſcrimina.

Confeſſiones omnes ſub terra Cęmeteria non ſemper.

Differunt tamen Confeſſiones à Cœmeterijs, nec vna tantummodo ratione. Confeſſiones enim omnes ſub terra non ſupra terram ſunt, vtpotè ſub maioribus ſacrarum Aedium Altaribus ſitæ; Cœmeteria non ſemper: Illæ ad Apoſtolorum, Martyrum, & aliorum Sanctorum Sepultu ram, Hæc ad cæteros etiam fideles humandos

dos potiſsimum præparata. Potiſsimum, inquam, cum illud nos hic minimè fugiat initio veritatis Euangelicæ nunciatæ in Cœmeteriis ſanctorum quoque corpora tumulata, quod vel ex vno Calixti Cœmeterio apertiſsimè conſtat, in quo recondita fuiſſe narrat Xiſtus Tertius Sanctorum Martyrum corpora, ac primo quidem Romanorum Pontificum Aniceti, Soteris, Pontiani, Antheri, Fabiani, Cornelii, Lucij, Stephani, Xiſti, Dionyſii, Eutychiani, Caii, Euſebii, & Milciadis; deinde SS. Sebaſtiani, Cœciliæ, Tertullini Præsbyteri, Nemeſii Diaconi, Lucillæ, & aliorum plurimorum, qui pro Chriſti fide glorioſæ vitæ finem ſortiti ſunt, in fidelium reliquorum tumbis: quemadmodum, & fideles aliqui propè Apoſtolorum & Martyrum ſedes condi etiam atque etiam voluerunt, feneſtram ad id aperientibus Conſtantino Magno, & Honorio Imp. quorum hic Romæ in SS. Petri, ille Conſtantinopoli in porticu Templi Apoſtolorum humatus legitur. Inuoluitq; adeo mos ille vulgò, vt legibus fuerit coercendus à Gratiano, Valeriano, & Theodoſio Imp. quos ad Pancratium Præf. Vrbi ſuper hac re ita reſcripſiſſe teſtatur L. 11. C. de Sacroſanct. Eccleſ. Nemo Apostolorvm, vel Martyrvm Sedem Hvmanis (humandis fortè) Corporibvs Existimet Concessam. Nō diſsimulauerimus igitur interdū nihil inter Confeſsiones & Cœmeteria diſcriminis interceſsiſſe, tū ſcilicet, cū Cœmeteria etiā ipſa ſub terra cōdita, ſanctorū æquè, ac Cōfeſsiones corpora recipiebant, Hebræorū more, qui in ſpelūcis ſepelire conſueuerant ſuos, loculis in earum receſsibus excauatis, quem ob finem Abraham Geneſis 23. ſpeluncam ab Ephron duplicem emit, & ſepulchrum Redemptoris noſtri in petra, ſeù in ſpelunca Petræ fuit exciſum. Ac ne vllus ea de re cuipiam relinquatur dubitandi locus, libet hic oculis ſubijcere Calixti ſuprà laudati Cœmeterij Catatumbas in terræ profundo defoſſas, inſigneſq; ſepulchris Apoſtolorū, & Martyrum, ipſiſsimis D. Hieronymi verbis, qui cū illas die quodam Dominico ſedulo peragraſſet, talem earundem imaginem tranſmiſit ad poſteros, Commentariis editis in Ezechielem capit. quadrageſimo examuſsim. *Dum enim eſſem (is inquit) Romæ puer, & liberalibus ſtudijs erudirer, ſolebam cum cæteris eiuſdem ætatis, & propoſiti diebus Dominicis ſepulchra Apoſtolorum, & Martyrum circumire, crebroq; Cryptas ingredi, quæ in terrarum profundo defoſſæ ex vtraq; parte ingredientium per parietes habent corpora ſepultorum, & ita obſcura ſunt omnia, vt propemodum illud Propheticum compleatur:* DESCENDANT IN INFERNVM VIVENTES: *& raro deſuper lumen admiſſum, horrorem temperet tenebrarum, vt non tam feneſtram, quàm foramen demiſſi luminis putes: rurſumque pedetentim acceditur, & cæca nocte circūdatis illud Virgilianum proponitur.*

Horror vbiq; animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.

Hæc D. Hieronymus de Romanis Cœmeteriorum Criptis, à quibus

Sanctorū ſepultura in Confeſsionibus; in Cœmeterijs verò fideliū reliquorum.

Quandoq; Sancti in Cœmeterijs etiam tumulati.

Sancti in Cœmeterio Calixti cōditi.

Fideles quãdoq; ſepulti propè Apoſtolorū, & Martyrū ſedes, quod poſtea vetitum.

Confeſsiones, & Cœmeteria quãdoq; inter ſe minimè diſcrepaſſe.

Hebræorū ſepulturæ locus.

Deſcriptio cœmeterij Calixti ex D. Hieronymo.

non abeunt illa Prudentii præclarè admodum deſcribentis Hymno xj. Περί τῦ ϛεφάνου. Cœmeterium Cyriacæ in Agro Verano poſitum, his verſibus.

Cœmeterij Cyriacæ ex Prudentio.

Haud procul extremo culta ad Pomœria vallo
Merſa latebroſis Crypta patet foueis
Huius in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus, luce latente, docet.
Primas namq; fores ſummo tenus intrat hiatu,
Illuſtratq; dies limina veſtibuli,
Indè vbi progreſſu facili nigreſcere viſa eſt
Nox obſcura, loci per ſpecus ambiguum:
Occurrunt cæſis immenſa foramina tectis,
Qui iaciunt claros antra ſuper radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus
Arcta ſub vmbroſis atria porticibus:
Attamen exciſi ſubter caua viſcera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem luminibusq; frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis
Propter vbi appoſita eſt Arca dicata Deo.
Illa Sacramenti Donatrix menſa, eademquè
Cuſtos fida ſui Martyris appoſita,
*Seruat ad æterni ſpem * Iudicis oſſa ſepulcto*
Paſcit item Sanctis Thybricolas dapibus.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida proſperitate iuuat.

D.Hippolyti corpus in Cœmeterio Cyriacæ ſitū.

* Vindicis.

Quę omnia libentes, ac lubentes attulimus; tum quia nobis digniſsima viſa ſunt, quæ hic in eorum gratiam exſcriberẽtur, quibus Prudentij verſus non eſſent ad manus; tùm quia perſequuntur Cœmeteriorum vſus, de quibus nos ſuprà meminimus; tùm demũ quia Aram Martyris Hippolyti corpori appoſitam docet, id quod in Cõfeſsione noſtra factum proximè ſuperiori capite eſt oſtenſum. Magni poſtremam ob hanc certè cauſſam, & aſsidui concurſus fiebant vndequaque piis à populis ad Cœmeteriorum Cryptas, eodem ſupra laudato Prudentio teſte, qui confluentium ad Sancti Hippolyti corpus frequentiam eodem in Hymno xj. ſic deſcripſit.

Concurſus ingẽtes ad Cœmeteria quare facti.

Mane ſalutantum concurritur: omnis adorat
Pubes; eunt redeunt ſolis ad vſq; obitum
Conglobat in cuneum Latios ſimul, ac peregrinos

Per-

Permiſtim religionis amor,
Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo
Balſama diſundunt fletibus ora rigant.
Iam cùm ſe renouat decurſis menſibus annus
Natalemq; diem paſſio feſta refert:
Quanta putas ſtudijs certantibus agmina cogi,
Quæue celebranda vota coire Deo?
Vrbs auguſta ſuos vomit, effunditq; Quirites
Vna, & Patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx vmbonibus æquis
Diſcrimen procerum præcipitante fide.
Nec minus Albanis acies ſe candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum hinc inde viarum,
Indigena, & Picens, plebs, & Etruſca venit.
Concurrit Samnitis atrox, habitator & altæ
Campanus Capuæ, iamq; Nolanus adeſt.
Quiſq; ſua lætus cum coniuge, dulcibus, & cum
Pignoribus rapidum carpere geſtit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi
Hæret, & in magnis denſa cohors ſpatijs.
Anguſtum tantis illud ſpecus eſſe cateruis
Haud dubium eſt ampla fauce licet pateat.

Et paullò poſt de Templo Cœmeterio proximo

Plena laborantes ægrè domus accipit vndas
Arctaq; confertis æſtuat in foribus,
Maternum pandes gremium, quo condat alumnos
Ac foueat fetos accumulata ſinus.

Vſq; adeò vt Imperatores Ethnici Chriſtianos etiam edictis propoſitis inde arcerent, vti videre eſt apud Euſebium lib. 7. Cap. 10. & 11. ea de re pluribus diſcerentem. Idque honorandi gratia Martyres ibi poſitos; aut venerandi diuinum Numen, cuius immenſam amplitudinem ſanctorum vita, mors, & gloria maximè oſtendit; aut gratiam cœleſtium benedictionum ſibi vel alijs à Deo bonorum omnium largitore ſanctorum ob merita poſtulandi; aut ſe ſe totos in ſacris commenſationibus ſuperumq; delicijs occupandi. Quamobrem eorum nonnulla tantæ magnitudinis, & amplitudinis extitere, vt quandam præ ſe ferrent ſpeciem oppidorum. Tale illud Priſcillæ fuiſſe non ignoramus, quod Baronius diligenter à ſe luſtratum deſcripſit egregiè Tomo 2. ad annum ab Orbe redempto CXXX. in hæc verba. *Mirabile dictu: vidimus, ſæpiuſque luſtrauimus Priſcillæ Cœmeterium, haud pridem inuentum atque*

ab Imperatorib. interdictũ Chriſtianis in Cœmeteria conuenire.

refoſſum

refoſſum via ſalaria tertio ab Vrbe lapide; quod nullo magis proprio vocabulo dixerimus præ eius amplitudine, multisque atque diuerſis eiuſdem vijs, quā ſubterraneam ciuitatem: quippe quòd ipſius ingreſſu primaria via cæteris amplior pateat, quæ hinc inde vias diuerſas habeat, eaſdemque frequentes, quæ rurſum in diuerſos viculos diuidatur, & angiportus: rurſus, vt in ciuitatibus, ſtatis locis velut fora quædam, ampliora ſint ſpatia ad conuentus ſacros agendos, eademque ſanctorum imaginibus exornata; nec deſinit, licet nunc obſtructa, ad lumen recipiendum deſuper exciſa foramina. Obſtupuit Vrbs, cum in ſuis ſuburbijs abditas ſe nouit habere Ciuitates, Chriſtianorum tempore perſecutionis olim colonias, modo autem ſepulchris tantùm refertas: & quod legebat in chartis, vel videbat ex alijs Cęmeterijs aliqua ſolùm ex parte recluſis, tunc pleniùs intellexit: quæ enim de ijſdem apud S. Hieronymum, vel Prudentium legerat, ſuis ipſius oculis intuens, vehementer admirabunda ſpectauit.

Cæmeterij Priſcillæ amplitudo.

At neque Mediolani defuerunt olim amplæ Cæmeteriorum ſubſtructiones, quarum Gallię totius Ciſalpinę Metropolis admiratione defixa teneretur, nec Romæ recenſitas hactenus inuideret. Ac licet earum memoria vetuſtate perierit, manet tamen hodie, vigetq; nonnullorum nomen, volitatq; adhuc per Mediolanenſium ora Specus Cæmeterij, quod PEREGRINORVM vocant via Romana, in quo Caſtritianum ſepultum fuiſſe commemorant Eccleſiaſticorum Annalium monumenta: quamuis veteri nunc Cæmeterij Peregrinorū appellatione penitus antiquata, nouo ex Martyrio D. Euangeliſtæ Ioannis ad Concam nomine vocitetur; manentibus tamen adhuc illius veſtigijs non obſcuris, licet obſcuro in ſpecu, quod nunc Aedi illi ſacræ pro Confeſſione ſubeſt, & in latebroſa via per quam è Templo in Cænobium ingreſſus patet, arctus ille quidem initiò propter anguſtas fores: atqui patentior & laxior in progreſſu ducēs in patentiorem ſinum leuiter aſſurgentem, qui tandem in aperta lucidis fulta porticibus atria nos emittit. Locus omninò ſimilis (ſolam ſi magnitudinem excipias) Cęmeterio Priſcillæ, quo de nuper egimus ex Baronio; cum & obſcuriſſimus ſit, quæque in eo ſunt viſu, & admiratione digna non niſi adhibitis accenſis facibus videri queant. Veteres inibi quædam apparent ſubſtructiones, Atria columnis multis innixa; latæ hinc inde viæ, angiportus aliquot antiquitatis priſcæ, & alia permulta habitandi, vel certè latendi vſibus accomodata. Siquidem fama percrebuit D. Caſtritianum graſſante grauiſsimè Domitiani ſæuitia in Chriſtianos eo loci, vt oculti, & abditi, conuocaſſe fideles, tanti vt Imperatoris barbariem declinarent, ac quod nunc publicis in Eccleſijs fieri conſueuit Chriſtiana Republica dominante, cæleſtibus illic diuini verbi, & Menſæ ſacroſanctæ dapibus aluiſſe. Docent hoc perantiquæ inibi deſcriptæ huiuſce hiſtoriæ monumenta. nam ibi videre eſt non vno in loco D. Caſtritiani

Cæmeterium Peregrinorum Mediolani.

Caſtritiani ſepulcrum.

Reliquiæ ſuperſtites Cęmeterij Peregrinorum.

Vſus & imagines eiuſdem.

ſtritiani imaginem, ſedentes & vtrinque egenos, peregrinos, & hoſpites ad menſas cum notis indicantibus Diui nomen, & cuius ergo egeni illi peregrini, & hoſpites aſsiderent, & alia multa, quàm ſimillima deſcriptis iam veteribus Cœmeterijs Romanorum.

Fuit & aliud iſto Peregrinorum longè præſtantius, & antiquius in eadem Vrbe, quod Caij nomine vocabatur, dono datum Eccleſiæ à Philippo Oldano viro non tam ſplendore clariſsimi generis, quàm virtutum maximarum ornamentis longè conſpicuo, & à Caio III. pientiſsimo Vrbis Antiſtite ad vſum ſepulturæ fidelium conſecratũ. Erat hoc ea in Vrbis noſtræ parte, quæ Templis D.D. Ambroſij, Frãciſci, & Valeriæ ceſsit, primæuamque ſui faciem (quod eſt à perpaucis admodum obſeruatum) ad vſquè D. Simpliciani, qui D. Ambroſio in epiſcopatu Mediolani ſucceſsit, tempora conſeruauit. Varijs hoc ipſum nominibus appellatũ inuenimus, ne quis plura fuiſſe exiſtimet, eius cum diuerſas appellationes, vel ex alijs auditione accipiet, vel ipſe leget in ſacrorum ſcriptorum paginis aliquando. Diuus enim Ambroſius illud HORTVM IRRIGVVM nuncupauit, ob copiam aquarum ſaluberrimarum, ad quas hauriendas eò magni non tam fidelium, quàm infidelium concurſus vndequaque fiebant: B. Paulinus AGRVM EVANGELICVM, IN QVO THESAVRI OMNI VEL PERSICA GAZA PRETIOSIORES CONDERENTVR: Bonauentura deniquè Caſtillionæus noſter Poliandron appellatione græca ob multitudinem eo in ambitu ſepultorum. Siquidem πολύανδρον Græcis ſignificat populoſum. Quam verò multa eo in loco ſanctorum Martyrũ corpora ſepulta fuerint, vel ex his verſibus colligere licet, qui marmoreæ tabulæ conſignati in ipſius adhuc D. Franciſci æde integri perſeuerant.

Cœmeteriũ Caij. — Eiuſdem nomina varia. — Horti irrigui. — Agri Euangelici. — Polyandri.

ALMA NITET RENOVATA PIIS CVLTORIBVS AVLA
Tempore quam modico fratres ſtatuere minores.
Hortus erat quondam locus iſte, domusque Philippi,
Corpora martyrium pro Chriſto paſſa recondens.
Hortus fecondus dictis domus vnde repletur.
Fructibus immenſis totus generaliter orbis
Barnabam huc perhibent translatum ſcripta vetuſta.
Fama refert vſti cineres, & plumbea tumba,
Hic Nabor, hic Felix, hic Fortunatus habetur,
Et cum Materno Gaijus, dictusque Philippus,
Nec non Sauinæ ſanctæ venerabile corpus.
Ambroſio Paulus cœlos hinc mente petente
Protaſium cum Geruaſio pandendo reuelat,
Sanguine Sanctorum totus locus iſte ſacratus
Multipotens factus delere piacula plebis.
Atque vnum ex pueris Sanctis, quos dira necauit

Sanctorum corpora in eo recõdita.

Ambitio

Ambitio Herodis pro Chriſto continet huius
Sacriſtia ædis, quo tota hæc patria gaudet.
Quam benè nudi pedes loca hæc ſacratiſſima ſeruant
Cernere cum Moyſe, Ioſueque verarchica digni.
Perpetuo ritu feria redeunte ſeconda
Plebs prius Ambroſii meritum, templumque requirens
Huc venit, & domini verbis impleta reſedens
Læta Deum laudat tantis dotata patronis.

Accedit huc proximè Landati Bonauenturæ noſtri calculus in Vitis M.S. Epiſcoporum Mediolanenſium, qui antè D. Ambroſij tempora extiterunt, ac in ipſo Caio potiſsimùm, in quo memoriæ prodidit multos inibi Chriſtianorum illuſtrium tumulos integros permanſiſſe vſque ad eam diem, qua maior illius Cœmeterij pars à Fratribus, qui è D.Franciſci familia ſunt, ſuum in Cœnobium eſt tranſlata. Si quidem hi partim ad tecta, partim ad Templum, partim ad ſubterraneam quandam viam, qua ex Cœnobio in Odęum itur, ſuis commodis extruendam, ita venerandam illam antiquitatis imaginem deformarunt ſurſum, deorſum omnia permiſcentes, vt ne leuiſsima quidem nunc eius Cęmeterij veſtigia deprehendantur, vel ab oculatiſsimis viris. Quare non immeritò vir omnis antiquitatis ſtudioſiſsimus Bonauentura tantam adeò præclari monumenti iacturam deplorat in eodem Caio, grauiterque inuehitur in Cœnobitas illos, qui primi priuata cõmoda publicæ antiquitatum vtilitati pręferre minimè dubitarunt. Sed aliud quoque Polyandrion, & aliorum quidem omnium longè vetuſtiſsimum Mediolani fuit ad noſtri Iouis. Quod enim ad eius antiquitatem attinet, antè Chriſti natalitia fuiſſe fertur, & Iouis Poliandrion dicebatur. Quod verò prope Iouis noſtri Templum eſſet, id infrà non tam veriſimilibus coniecturis, quàm grauiſsimis rationum ponderibus, ac momentis comprobabimus. Illud hic tantum in lucem è tenebris vindicabo, eo in Polyandrio ſitum fuiſſe Galienum Imperatorem, teſte Galuaneo c. 96. ſuæ Chronicæ, cuius teſtimonio pondus addit communis Hiſtoriographorum omnium conſenſus, qui Galienum Mediolani commorantem, inibi lucis huius vſura defunctum, terram terræ reddidiſſe narrant. Eiuſdem porrò formam volens, libens hic apponerem, ſi quis mihi idoneus ſcriptor illam, rudi ſaltem minerua, ob oculos poſuiſſet, quod non inuitus ſupra feci, cum alia Cæmeteria deſcripſi, quorum lineas mihi aliquas D. Hieronymus, Prudentius, & alij vel leuiter adumbrarunt. Nequè verò labori vlli peperci, vt ſicubi aliqua eius veſtigia, vel leuiter impreſſa reperire poſſem, hic illud exhibere poſſem, eoque fine Chronogrophorum noſtrorum omniũ monumenta peruolui, ſed fruſtrà. Quare ne (quod ab Hiſtorico procul abeſſe debet quàm longiſsimè) aliquid ex ingenio, aut lubidine

Iuſta Bonauenturæ querela de antiquitatum iactura.

Polyandrion Iouis propè noſtrũ Templum.

Galieni Imperatori corpus in eo conditum.

dine

dine commentus fuiſſe iudicarer, aut vana ſomniaſſe potiùs, quàm vera literis conſignaſſe, volui eam præterire libentiùs, quàm effictam dare.

Ad horum igitur antiquorum Cęmeteriorum exemplar, quas ſpecus quaſdam ſubterraneas fuiſſe tradidimus, ſuccedente æuo fideles ſuas conſtruxerunt CRYPTAS, eaſq; peculiari nomine CONFESSIONES appellauerunt, quandoq; etiam ab obſcuritate vocabulo, vulgiq; ſermone corrupto, SCVROLA, ideſt obſcura loca, tum ad reponenda his in locis Sanctorum Corpora, tum ad peragendas in ijſdem procul a ſtrepitu, & hominum prophano commertio remotis ſtationes, Vigilias, & alias huiuſce generis ſanctiores cõuentus, quales ab Sanctis Apoſtolis Chriſto duce, & auſpice deriuati in primitiua Eccleſia frequenter habebantur, incaleſcentibus tum mirum in modum animis ad pietatem: ſed clam in abdito ob immane Gentilium odium, & oppugnationes creberrimas, quæ recens natæ Chriſto ſoboli parabantur; atque adeò principiò quidem in terræ ſpecubus, & cauernis: mox in Cryptis, & ſubſtructis Cœmeterijs, ac demum traductis ad lenitatem animis barbarorum, apertis in Confeſsionibus, aut publicis Templis, Quibus conditis ceſſarunt non multò poſt fidelium ſtudia in Cœmeterijs adeundis, delatis indè ſcilicet intrà Vrbem, quæ ibi ſita erant Corpora Sanctorum Martyrum, & honorificentiùs ſacris in diuerſis Aedibus collocatis. Porrò tales olim conuentus magno pietatis ardore Mediolani quoque agi ſua tempeſtate ſolitos teſtatur Ambroſius ſacrorum eius Vrbis Antiſtes maximus, & ij omnes, qui ſacras hiſtorias ediderunt. Verùm enim verò cum corruptelæ non paucæ in eas cępiſſent irrepere, nõ tam ex opportunitate peccandi occaſione noctis, & tenebrarum, quàm ex callido vaferrimi Draconis aſtu, qui ſe Chriſti cruciatu, atq; monte perculſum, & confectum ſentiens, quantum ſuis artibus conniti poterat, tantum ei de poſſeſsione ſua tentabat eripere, vel bona ſemina ad æternæ vitæ fructus à Chriſto iacta mentibus ex humanis eruere, vel adulterare contrarijs ſeminibus occultè diſperſis, intermiſsi ſunt, & ea Confeſsionũ loca ſacris dumtaxat diuorũ reliquijs aſſeruandis in poſterum reſeruata. Quamobrem deinceps à noſtris Confeſsiones vna cum Baſilicis, ac Templis conditæ ijſdemque coniunctę ſunt, quod vſum nullum ab ijs ſeiunctum haberẽt ex certa quadam, & peculiari Eccleſiæ ſacroſanctæ lege. Atq; hæc de ſacris ſubterraneis ędibus non abs re præſenti penitùs dicta ſufficiant, vt huius tempeſtatis homines Maiorum noſtrorum pietatem, & accuratam in conſeruandis primis Eccleſiæ ritibus diligentiam noſcent, quantiq; ijdem illi ſanctiſsima Diuorum Corpora facerent, quorum ſacris reliquijs venerandis peculiares huiuſce generis ædes tanto quandoq; ſumptu, & apparatu cõditas legimus, vt de Hippolyti Cęmeterio

Confeſsiones ad Cæmeteriorũ exẽplum à fidelibus excauatæ.

Eædem vulgo SCVROLA dictæ.

In Confeſſionib. oĩa Chriſtianæ pietatis officia peragebantur.

Cæmeteria quando coli deſierint.

Conuentus Mediolani frequẽtes ad Confeſſiones D. Ambroſij tempore.

Sed ſublati.

Confeſsiones cũ Templis cõditæ & coniunctæ.

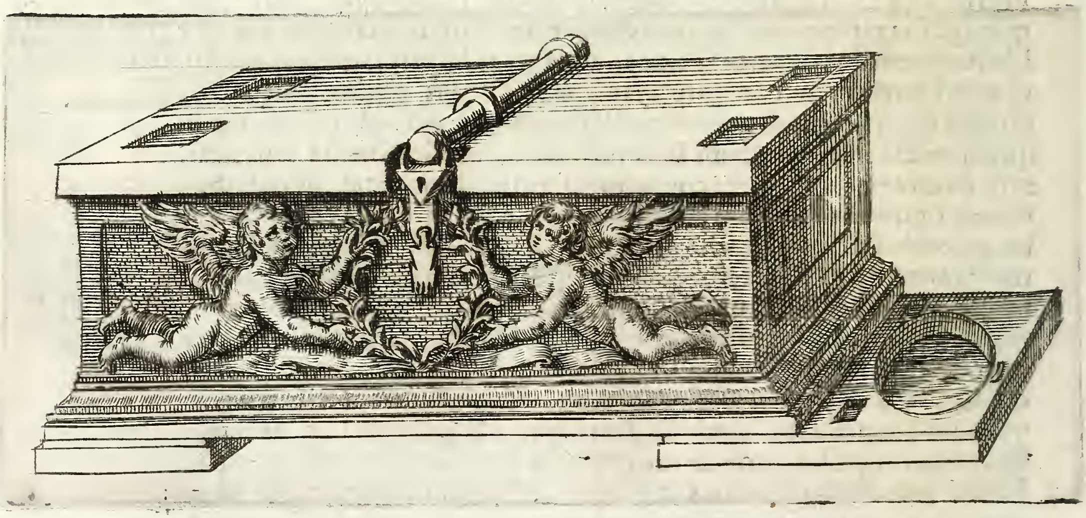
meterio ſic iterum à nobis, ac nunc etiam tertio laudandus Prudentius cecinerit ad ſtuporem.

Ipſa, illas animæ exuias, quas continet intus,
Aedicula, argento fulgurat ex ſolido.
Præfixit tabulas diues manus æquore læui
Candentes, recaucum quale nitet ſpeculum.
Nec pariȷs contenta aditus obducere ſaxis,
Addidit ornando clara talenta operi.

Arcæ deſcriptio, qua SS. tres noſtri Maryres continentur.

Ac nos quidem de Confeſsionis noſtræ pulchritudine, dimenſionibus, columnis, ac omni ferè ornatu reliquo ſatis, ſuperq; diſſeruimus ſuprà, nunc Arcam illā lapideam deſcribemus, cuius in ſinu tres illi Sancti Martyres continentur. Lapidea illa tota, ac ingens ſatis, inter ſupra laudatam Aram, & fontem Confeſsionis excurrit nacta longitudinis pedes quinq;, latitudinis duos, altitudinis vnum, poſt Aram inquam illam de more, quo Sanctorum tumulis aſsignatū ſpatium poſt altaria, vt in plerisq; aliȷs tùm noſtræ, tùm vrbium aliarum locis. Leuigati intus eſt operis iuxtà ſacrarum cōſtitutionum formā, extrinſecus verò ſculpti, cęſiq; cultu religioſo pariter, & inſigni duorum Angelorum manibus hinc indè tenentium Martyrii lauream in arcæ ipſius meditullio ſitam. Quocirca planè vti ſe ſe habet appingēdā hic illā eſſe putauimus diligenter, ne quid non è veteribus Tēpli noſtri monumētis protrahamus in lucē, appingi, vel ſpectari dignū.

Eiuſdem effigies ſimul, & Putei.

Porrò Diui, quorum Arca reliquiis inſignīta colitur, ſunt QVIRINVS SCISIANVS Epiſcopus, & Martyr: NICOMEDES Presbyter B. Petri Apoſtolorum Principis Diſcipulus, & Abundius Diaconus

ambo

ambo fidei confeſsione pariter,& Martyrio clari.Horum oſſa, & Cineres Federici Cardinalis Borromæi vigilantiſsimi Mediolanenſiū Archiepiſcopi præſentis iuſſu viſa,recognitaq; ſunt IX.Kal.Feb.Anni MDCIX. ſepulchro eorundem quamplurimis ex Canonicis Ordinariis Eccleſię Metropolitanæ ſpectātibus,reſerato.Nos ipſi quoquè (quod votis omnibus optaramus,ſperabamusq; aliquando fore, vt viuis nobis contingeret) non ſine ſenſu voluptatis eximio intuiti tum hæc ipſa ſumus,& enixè, quod piis eorum adiuti precibus è diuturnæ febris incommodis ſalui , & incolumes euaſerimus , venerati. Viſis ijs Archiepiſcopus ſtatim in mandatis dedit peritioribus Eccleſiaſticæ antiquitatis viris,vt quo primùm tempore commodè poſſet,& quam diligentiſsimè perquirenda curarent antiqua Inſtrumētorum(vt vocant)exempla,patria hiſtoriarum omnium monumēta, veteres Inſcriptiones omnes, tum noſtræ,tum Patrum noſtrorū memoria conſignata literis, ſcripta publica,& priuara,aliaq;id generis documenta,ex quibus certè , ac liquidò colligi poſſent Martyrū inibi quieſcētiū nomina, genus necis, ac tempus, Principes inſuper,vel Tyrāni,quibus imperantibus innocentiſsimi Viri vitā pro Chriſto cum ſanguine perfudiſſent;ratio tādem, & modus,quo in Vincētianam noſtram Baſilicā perueniſſent. Ac vt ſine vlla cunctatione protinus pientiſsimi Præſulis voluntati mos gereretur ab iis , quorum id intererat maximè,Ticinenſis Portæ Præfecto negotiū datum eſt, nō eum quidem ob finem antiquitatē omnem patriam excutiendi , quo certa inde rei totius cognitio peteretur,ſed eum,cui munus impoſitum fuerat deſcribendi quæcunq; ad eam facere viderentur, vrgēdi nauiter ac moroſè,quò citiùs quale iſtud cumq;opus eſſet maturaretur.Iuuit igitur iſta Præfecti ſtrenui, & impigri viri ſedulitas paratū obſequi, immò dificultates procul amouit quāplurimas, quæ moras ingentes nectere poterāt ea de re ſcribere feſtināti .Itaq; Deo Opt. Max. nō abnuēte,cuius immēſam amplitudinē ſāctorum vita, mors, & gloria maximè oſtendit, factū eſt breui tēporis interuallo , vt oĩa ferè inuenerimus,quæ iſtud ad negotiū pertinerent , nec multò poſt nullo cū labore digeſcimus in rationes decē, quas proximè ſequenti faſciculo cōplectemur . Acceſſerūt iiſdē poſtmodū nō pauca iuris vtriusq; teſtimonia,auctoritates aliquot Sanctorū Patrū , Eccleſiaſticarū Hiſtoriarū,pleraq; monumēta,eruditorū deniq; Virorū placita non contemnenda, nè quid omiſiſſe conſultò videremur in ſuſceptæ prouinciæ partibus obeundis . Ac licet ſuperuacaneum videri fortaſſe poſſit aliquibus Martyris vniuscuiusque facta , veluti lectiſſimos flores inſerere Faſciculo, quem æternæ vniuſcuiusque memoriæ nectimus in pręſenti : cum Sacroſancta Romana Eccleſia omnium Chriſtianorum benigniſsima parens ac nutrix vnumquemque horum QVIRINVM nempè Epiſcopum NICOMEDEM

Reſerata Iuſſu Federici Borromæi Card. & Archiepiſcopi Mediolani Ann. MDCIX. IX. kal. Feb.

Receptā è Febri diuturna priſtinā valetudinē DD. Martyrū precib. Auctor in acceptum refert.

Mādatū Illuſtriſſimi Præſulis de Martyrū Sanctorū Nominib. nece, & uita literis conſignanda.

Præfecti Portæ Ticinenſis aculei, & auxilia in eadē re

Eccleſiæ ſacroſanctæ auctoritas de Martyrio Quirini, Nicomedis, & Abund.)

Presbyterum, & ABVNDIVM Diaconum, vt qui per inſignia tormenta, & acerbiſsimos cruciatus effuſo ſanguine ſuam in præpotentem Deum fidem illuſtri confeſsione teſtati ſunt, cùm in veteri, ac recenti Martyrologio, tùm in peruagatis illis, ac contritis Catalogis (vulgo Calendarijs) inter ſacrorum Martyrum, atque adeò Cęlitum ipſorum numerum retulerit, nullus iam, vt alicui relinquatur dubitandi locus, quin hi Sanctiſsimi Viri, omne vitæ ſuæ curriculũ honeſtiſsimè, integerrimèque confecerint, ac tandem immani diræ necis genere graui corporis cuſtodia liberati in Beatarum Mentium ſedes recepti, plurimos grauiſſimorum morborũ tabe confectos priſtinæ valetudini reſtituerint, ab obſeſſorum animis Dæmones eiecerint, oculis, auribus, ac membris omnibus debilitatos ad optatam ſanitatem perduxerint, ac alias res multas admirabiles, quarum nulla fieri poterat ſine diuinæ oſtenſione virtutis ſupra naturæ vim, & ordinem, perpetrarint; quibus ſanctitatis ſuæ fama toto iampridẽ Terrarum Orbe, totoque Cœlo diffuſa clariſsimè nituerunt: non abs re tamen omninò fore duximus Breuiarium veluti quoddam necis vniuſcuiusque, ac vitæ conficere, locum in quo eorum vnuſquiſque cæſus occubuerit annotare, quo cruciatus genere, contempta temporaria morte, coronam vitæ ęternæ perceperit aperire, quot demum ad id vſquè tempus anni à Chriſto nato fluxerint demoſtrare, tùm vt mandatorum partem hanc non minimam exhauriamus, tùm vt quæ de illorum corporibus dicentur in poſterum clariùs innoteſcant.

Miraculorum eorundem nitor.

Vt igitur à Sancto Quirino, quippe qui SS. Nicomedem, & Abundium dignitate præſtitit, ordiamur, Epiſcopalem Siſcienſis Eccleſię clauum is tenuit, non eius quidem, quæ eſt in Vmbria Vrbe D. Franciſci natalibus clara: ſed eius, quæ in Illyrico iuxtà Sabarim fluuium eſt ſita, de qua Venantius Fortunatus eo in carmine lib. 7.

S. Quirini Epiſcopatus.

Siſcia duplex.

Aphrica Cyprianum dat, Siſcia Clara Quirinum.

donec iuſſu Maximini cognomento Gallerij addictus eſt neci, non inquam Maximini eius, qui ſub Valeriano Principe vixit, ac Proconſul Aphricæ præfuit, Sanctumque Cyprianum Carthaginienſem Epiſcopum extremo ſupplicio mactauit, vt aliqui memoriæ prodidere: ſed alterius, qui in Aſia, Illyrico, & Oriente in Diocletiani locum allectus, Præfecturæ munere fungebatur tunc temporis, quo liberius bacchante ipſius Diocletiani in Chriſti diſcipulos & alumnos, Anno ſcilicet ab ipſomet natali Chriſti Domini die 308. iuxta Baron. mentem in Annal. iuxta verò Galeſini, & aliorum calculos, CCCX. & ab eodem Principe in ſocietatem adſcitus Imperij, inſigni Cæſaris titulo decoratus, edicta de Chriſtianorum interitu æreis in tabulis proponebat. Multos tunc Sanctiſsimus Epiſcopus pro Chriſti fide dolores exhauſit, multas exhorbuit acerbitates, plurima, variaq; tormenta

Martyrij Iudex & Tempus.

Maximini duo.

Paſſio.

menta pertulit, ac demum ingenti ad collum alligato ſaxo, præceps in Sabarim fluuium (quem Gunſionem hodie nominant) eſt deiectus. At hic (dictu mirum) ſupernatante lapide ex vndis, cum Chriſtianos, qui tum fortè fortuna ſpectaculo illi teterrimo præſentes aderant in proxima ripa rei totius exitum intuituri, diù fuiſſet hortatus, ne ſuo ſupplicio, nè vè vllis barbarorum minis, nullis periculis, nullis cruciatibus ſe de recto Ortodoxæ fidei tramite deijci paterentur, cæleſtibus præmijs inhians, fuſis ad Deum precibus impetrauit, vt obrutus aquarum vorticibus in altiori fluuij gurgite mergeretur, aſſecuturus inde glorioſam illam tandem aliquandò Lauream, quæ nullis temporum interuallis ſuam viriditatē exuit, quāque paratam norat ijs eſſe certiſsimè, qui in hiſce corporis incluſi compagibus pro Chriſto, eiuſque ſalutaris diſciplinæ propagandæ ſtudio contumelijs affici, plagis contundi, vulneribus peti, iugulari denique voluiſſent. Eius res geſtas, ſi qui ſunt, qui pluribus explicatas videndi deſiderio flagrent, hi Mombritium ciuem, & Hiſtoricum Mediolanenſem adeant Tom.2. Bedam, Vſuardum, Adonem, Martyrologium Romanum, & Amhroſianum Breuiarium noſtrum, in quibus præclara de rebus ab eo geſtis mentio fit pridie non. Iunij, & alios ſcriptores eiuſcemodi, quos vltrò miſſos facimus in præſenti, ſolo Aurelij Prudentij Hymno contenti, qui ſeptimus eſt inter eos, quos libro Peri Stephanon incluſit Quirino ipſi Siſciano Illyrico dictus: Egregiè ſiquidem is ſcriptor de Martyre noſtro eſt meritus, cum eius hæc in laude ſcripſit.

Adhortatio ad ſocios in medijs vndis.

Qui res illius geſtas pluribus exornarint.

Aurelij Prudentij Hymnus S. Quirino dictus.

INſignem meritis virum
Quirinum, placitum Deo
Vrbis mœnia Sciſciæ
Conceſſum ſibi Martyrem
Complexu patrio fouent
Hic ſub Galerio duce
Qui tunc Illyricos ſinus
Vrgebat ditionibus,
Fertur Catholicam fidem
Illuſtraſſe per exitum.
Non illum gladij rigor,
Non incendia, non feræ
Crudeli interitu necant,
Sed lymphis fluuialibus
Gurges dum rapit, abluit.
Nil refert vitreo æquore,
An de flumine ſanguinis
Tingat paſſio martyrem:
Aequè gloria prouenit
Fluctu quolibet vuida.
Summo pontis ab ardui
Sanctæ plebis Epiſcopus
In præceps fluuio datur,
Suſpenſum laqueo gerens
Ingentis lapidem molæ.
Deiectum placidiſſimo
Amnis vertice ſuſcipit,
Nec mergi patitur ſibi,
Miris vaſta natatibus
Saxi pondera ſuſtinens.
Spectant eminus è ſolo
Ductorem pauidi greges:
Nam Chriſti populus frequens
Riparum ſinuamina
Stipato agmine ſepſerat.
Sed Quirinus vt eminens
Os circumtulit, heu ſuos
Extemplò trepidos videt,

Patria Quirini.

Mors quæcumq; pro Deo bona.

Nil ipſe

Nil ipſe proprij memor
Inter ſtagna periculi.
Confirmat pia pectora,
Verbis mirificis rogans,
Ne quem talia terreant,
Ne conſtans titubet fides,
Aut pœnam putet emori.
Dicentem fluitantibus
Amnis terga vehunt vadis,
Nec ſubſtrata profunditas
Saxoque, & laqueo, & viro
Audet ſponte dehiſcere.
Senſit martyr Epiſcopus
Iam partam ſibi præripi
Palmam mortis, & exitus,
Aſcenſumque negarier
Aeterni ad ſolium patris.
Ieſu conctipotens ait,
Haudquaquam tibi gloria
Hæc eſt inſolita, aut noua,
Calcare fremitum maris,
Prona, & flumina ſiſtere.
Scimus diſcipulum Petrum,
Quum veſtigia tingeret
Mortali trepidus pede,
Dextræ ſubſidio tuæ
Subieciſſe ſalum ſolo.
Iordanem quoque nouimus
Tortis vorticibus vagum,
Dum fertur rapido impetu,
Ad fontem refluis retro
Confugiſſe meatibus.
Hæc miracula ſunt tuæ
Virtutis Domine, vt modò
Suſpendar, leue prænatans
Summo gurgite fluminis,
Cùm collo ſcopulum traham;
Iam plenus titulus tui eſt,
Et vis prodita nominis,
Quam gentilis habet ſtupor.
Abſoluas precor, optime,
Huius nunc animæ moras.
Quid poſſis, probat amnicus
Qui vectat ſilicem liquor.
Hoc iam quod ſupereſt cedo,
Quo nil eſt pretioſius,
Pro te Chriſte Deus mori.
Orantem ſimul halitus,
Et vox deſerit, & calor;
Scandit ſpiritus ardua:
Fit pondus graue ſaxeum:
Corpus ſuſcipiunt aquæ.

Quod ſi quis prolixitatem Hymni huius faſtidiuerit, legat is eiuſdem epitomen paucis nuperrimè verſibus comprehēſam à Matthęo Radero ſacerdote è Societate Ieſu, & hic à me poſitam non augendę moleſtiæ gratia, ſed tollendæ.

Hymni Prudentiani Epitome.

Immanis ſaxi moles à præſule pendet,
Sed ne mergatur, ſit lapis ipſe ratis.
Vt mergi poſſet, ſaxumque vt pondus haberet,
Rex maris, & terræ voce precandus erat.
Scilicet & tellus virtutem ſenſit & vnda
Pontificis ſacræ parcere iuſſa mitræ.
Quem non hauſerunt fluctus, non fragmina montis
Preſſerunt, cogis ſæue tyranne mori?

Quibus licet contenti poſſemus eſſe; ne qua tamen D. Quirino iniuria fiat, omiſsis præconijs delatis ab alijs eiuſdem eximijs meritis, ac virtuti, viſum hic etiã mihi illa ipſa reponere ex publica ſcriptorum Neotericorum fide, lectoris animum ipſa fortaſſe nouitate

rei,

rei, ſi minùs ipſius orationis ſuauitate poterimus, refecturi.

Ferunt enim iſti innixi auctoritati M.S. vitæ S. Ruperti, quam 6. Antiq. lect. volumen incluſam habet (neque enim recentiores ſine teſtimonio loquentes laudare libet in re noua, & antehac noſtris fortaſsis etiam inaudita) D. Quirinum non Siſcianum tantum Pontificem; ſed Laureacenſem quoquè Archiepiſcopum, & Aquileianũ Patriarcham, nec non & Philippi Maioris Romanorum Imperatoris filium extitiſſe. Verba enim ipſiſsima M.S. ſunt. *Quirinus illuſtris Philippi ſenioris filius, qui primus Imperator fidem Catholicam ad prædicationem Origenis recepit. Quirino tandem in Primatum Aquilienſem ſublimato, Sanctus Maximilianus ex Celeia ciuitate nobilibus parentibus ortus, Laureacenſem Eccleſiam optimè rexit, qui poſt multos agones in Vinea Domini habitos, locum natiuum adijt.* Confirmant idipſum Metelli Poetæ non obſcuri verſus, quibus & antiquitas (cum anno à Chriſto nato 1053. vixerit) & Monaſticæ vitæ genus, quod caſtè ſemper & integrè profeſſus eſt in Benedictina familia, fidem aſtruunt non vulgarem. Sic enim ille de D. Quirino canens Od. 1.

D. Quirinus Laureacenſis Archiepiſcopus, & Aquiliẽſis Patriarcha. Filius Philippi ſenioris Rom. Imperatoris.

Metelli poetæ verſus.

O flos purpureus, tu roſa nobilis,
Martyr conſpicuus, teſtis idoneus
Stirpis Cæſareæ germen amabile
Aulæ ſidereæ clarus in ordine.

Et Ode altera.

Horum ſceptrigera de ſtirpe reſedit aureus flos
Quirinus, infans ſeptimum ſub annum, &c.

Adſtipulari videtur his Leander in Cathalogo Pontificum Aquilienſium, vndecimam Quirino ſedem adſcribens, vt nihil veritati magis congruere videatur. Alij tamen alia ſentiunt, quorum in numero eſſe video Mattheum Raderum in ſua Bauaria ſancta, eo maximè fũdamento innixi, quod nullibi apud Hiſtoriographos graues Romanorum Imper. Genealogias enarrantes legere ſit, Philippum ſeniorem præter Philippum Iuniorem filium, nullum alium ſuſcepiſſe Quirini nomine nuncupatum: Neque id à Prudentio prętermiſſum iri, ab eo ſcriptore ſcilicet, qui maiori, quàm cæteri diligentia vitam eius, & Martyrium perſecutus eſſet, eius ſi filius extitiſſet ob maius decus, quod ſancto Martyri conciliare iſto quoque nobilitatis Regiæ titulo potuiſſet, cum tamen nullum is ea de re verbum feciſſe dicatur. Conati ſunt igitur aliqui duas haſce ſententias inter ſe pugnantes adeò, conciliare, & opinionum diſsidia tollere ſi qua ratione poſſent. Ea re cum Baronio Quirinos primum quinq; numerant, qui pro Chriſto teſtimonium ſanguine dixerint, quos dein ad tres cum Radero & ſectatoribus redigunt, ac tandem ad duos tantũ cum M. Velſero II. Viro Auguſtano, Quirinum ſcilicet illum, qui Romæ ſub Claudio Gothico paſſusglorioſæ in Chriſto perſeuerantiæ titulo illu-

Alij contrà ſentiunt.

Philippi Senioris filij.

Quirini Martyres quinque ne fuerint, an pauciores M Velſerus II Vir Aug.

Quirini pręcipue duo.

lo illuſtratus eſt,& hunc Tegernſeenſem à Metello Cœnobij Tigurini,propè quod nobiliſſimum ei templum dicatum eſt,Monacho laudatum Poematio Quirinali. Alterum verò Siſcianum Epiſcopum,& hunc in Illyrico Amantij Præſidis iuſſu capitali ſententia ſub Galerio Maximino,(ſiue Maximo)Principe cæſum,& à Prudentio Hymni ſacri præconio decoratũ.Hac itaq; diſtinctione præmiſſa cõponi has ita ſibi inuicẽ aduerſantes ſentẽtias poſſe cõtendunt ſcriptores iſti, ſi nimirum Quirinos iſtos à ſuprà laudatis Auctoribus ſine vllo diſcrimine celebratos,ac vnum pro altero (vt amat quandoque fieri cum in curioſiùs ſcribitur) ſumptos eſſe dicamus. Meum ſanè non eſt lites haſce tantas componere inter tales Viros, neque ſtatuere quamnam harum opinionum amplecti libentiùs debeat Lector veritatis amans. Penes ipſum igitur ius & optio ſit, quam ipſe malueritamplectendi. A me quidem certè muneri ſatis ſnperquè meo fieri arbitror, cum nihil eorum prætereo,quæ ad D. noſtri laudem facere videantur, & vti vera communi ferè omnium conſenſu recipi, ac probari. Illud enim Martyri ipſi perhonorificum, iſtud verò ſacræ cuiuis hiſtoriæ ſcriptori non iniucundum fore arbitror, quemadmodum neutri diſpliciturum, quod medicam nunc adhibiturus ſim manum Odæ III. Metelli alicubi laboranti, ſublatis errorum aliquot maculis extra ordinem verſus in ora ex antographo deprælienſis. Erratum itaque primum in eo ſitum eſt,quod aſſerit Anno I. Philippi Quirinum natum, & Ann. ætat. XXVII. paſſum ſub Claudio. Cum enim Triodia ſanctorum, & Martyrologia ferè omnia Quirinum Siſcienſem Epiſcopum,& Martyrem ſub Galerio Principe ſtatuant, qui Ann. poſt C. N. CCCIV. ad Imperij gubernacula acceſſit; Philippum verò ad Imperij faſtigium aſſenderit Ann. CCXLV. mendum in eo certiſſimum eſſe fatendum eſt, quod Ann. ætat. XXVII. ſit paſſus,cum anni quinquaginta nouem inter Philippi & Galerij Imperia interceſſiſſe conſtet: aut certè ſine fundo dici Quirinum natum Ann. I. Philippi,aut ſub Galerio vita mortali functum, martyrij lauream accepiſſe. Verum enim verò cum poſtremum hoc affirmare non audeam contrà communem ſcriptorum Eccleſiaſticorum conſenſum, faciliùs adducor vt credam primum illud damnandum eſſe crimine falſitatis. Quod ſi quis rurſum contenderit Quirinum ſub Claudio paſſum,in alterum is mendum incidat neceſſe erit; aut fateatur Quirinum annos viginti tantum & quatuor vixiſſe, cum abijſſe plures à Philippo ad Claudium non legamus. At qua ratione tandem, quoue iure firmabimus tot honorum inſignibus,tot titulis,Epiſcopali ſcilicet,Archiepiſcopali, & Patriarchali dignitate,clarum fuiſſe Quirinum noſtrum adeò breuem lucis huius vſuram homini tribuentes. Quo ſiquidem ille pacto viginti tantum, & quatuor, imò & viginti ſeptem annos natus in ſacerdotum

Conciliatio primæ, & ſecundę ſententię.

Metellus Cœnobiarcha Tigurinus correctus.

Quirinus Epiſcopus Siſcienſis, quo ann. paſſus.

Quot idem annos natus obierit

albnm

album adſcribi tempeſtate illa, qua ſerò admodum ſacris myſterijs fideles initiari mos erat? Quid plura? Totam hanc primi erroris molem funditùs euertemus ariete firmiori, quem illi nunc admotũ imus è ſacra Diui ipſius Hiſtoria, quã Monbritius ſcripſit. Mõb..n. grauiſſimus vitæ S. Quirini ſcriptor Tom. 11. Sanctuarij diſertiſſimis verbis aſſerit illum ætate graui, imò ſenio propè confectum, vna cum Martyrij laurea ad æternæ vitæ præmia commigraſſe. Siquidem hæc apud illum Amantius dixiſſe fertur cum Martyrem alloqueretur in fidei prædicatione conſtantiſſimè perſiſtentem. *Aetatem tuam dolemus iaculari verberibus: tamen ſenſum tuum optamus emendari ſermonibus, & præmio promiſſæ vitæ corrigere, vt reliquum ſenectutis tuæ tempus iuxta legum Imperialium ſanctionem Dijs ſeruiens perfruaris. B. Quirinſus dixit. Quid de ætate dubitas? quam fides inuiolata reddere poteſt omnibus ſupplicijs fortiorem &c.* Quibus idem ille verbis eundem alloquitur in V. lectione publicæ liturgiæ, quæ palam in anniuerſaria D. Quirini memoria legebatur in Collegiata cognomine nobilis Oppidi Corrigiæ ante reformatum Rom. Breuiarium iuſſu Pij V. Pontificis Maximi, vt ex laudato Mombritij loco videantur exſcripta, licet quæ de Translatione Sacri Martyris in VIII. & IX. Lectione eiuſdem Corrigienſis Eccleſiæ recenſentur, nullatenus cum Mombritio congruant, cuius tamen ſcriptoris auctoritas magni ſemper apud Viros doctos ponderis, ac momenti fuit, ac in primis apud Illuſtriſſimum Baronium, à quo laudatur paſſim in ſuis ad Martyrologium notis, ibi inquam, vbi totus eſt in confirmandis facinoribus à ſanctis Viris fortiter, ac ſtrenuè perpetratis. Atqui de D. Quirini Translatione commodior nobis erit agendi locus in proximè ſequenti Faſciculo, cum illic de ſacris Corrigienſium reliquijs appoſitè, loco ſuo ſcilicet, ac proprio, diſſeremus. Cœtera pariter, quæ ex Radero confuſè de Claudio, imò & mendoſè, vti mea fert ſententia, de Quirino, protulit Scholiaſtes ad Odem illam III. Metelli, haud ignarus ad rem præſentem parum admodum facere, reijciam aliò commodiùs expendẽda, ne meo quodam ex Genio Cenſorem potiùs obelo agere velle videar, quàm veritatis ſtudio monere Lectorem, vt ex recepta Eccleſiaſticorum Annalium ſupputatione inter legendum, iuxta obſeruationes noſtras, aliorum errata corrigat, ac emendet.

Senes olim ſacerdotio initiabantur fideles.

Vita S. Quirini à Mombritio ſcripta.

Collegiata D. Quirini Corrigij.

Mombritius probatæ fidei ſcriptor.

Baronij notæ ad Martyrologium Rom.

De Translatione D. Quirini diſceſſio.

Dignitate ſecundus at antiquitate primus à D. Quirino Epiſcopo D. NICOMEDES Præſbyter fuit, vt qui B. Petri Apoſtolorum Principis Diſcipulus, & S. Petronillę eius filiæ, ac Feliculæ Virginum à ſacris confeſſionibus extiterit, earumque corpora ſepulcro crediderit teſte Surio Tom. 3. Flore Sanctorum die XIV. Septembris, & alijs; ſiquidem is eandẽ ob cauſſam à Domitiano Imperatore cõprehendi iuſſus, ductus eſt in vincula, ſquallorem vt ibi carceris pateretur. Eo igitur in loco Chriſtianum ſe cum eſſe diſertiſsimis verbis apertiſsimè

D. Necomedis Laus.

Comprehenditur Domitiani iuſſu.

Martyrij eiuſdē genus, & præmiū.

mè fateretur,atq; commentitijs illis,fictisq; Deorum inanium ſimu lachris ſacra nefaria facere conſtantiſsimè recuſaret, plumbatis diutiſsimè cæſus tandem ad cœleſtia capeſcēda præmia migrauit è vinculis Romæ via Nomentana Anno à Virgineo partu tertio ſupra octuageſimum iuxtà communiorem Chroniſtarum illorū temporum opinionem. Huius porrò ſacras anniuerſarias ferias colit Eccleſia XV. Kal. Octobris,deq; eo mentio perhonorifica habetur in Conc. 1. Romano coacto ſub Reipublicæ Chriſtianæ Pōtifice Maximo Sim maco,quemadmodum,& de illius Cœmeterio in lib. de Rom. Pontificibus in Bonifacio V. legimus non contemnenda.

Quem in diē illi9 ſolēnia incidāt.

Cœmeteriū eiuſdem.

Aegrè hic admodum ac permoleſtè fero, Vatis nullius inſignis carmina reperiri, quibus(quod ſciam)Diui Nicomedis vitam,aut Martyrium illuſtrare poſſem, id quod à me nuper eſt factum in D.Quirini laudem,ſatis,vt arbitror, cumulatè, facem mihi liberaliter admodū quà Prudentij Hymno, quà Metelli ode, quà Raderi Epigrammate præferente. Verum enim vero ne ſtrenuiſsimus Dei Opt.miles alter Nicomedes iure ſibi ſuo debitis omninò Præconijs fraudetur, quin imo paribus,quoad eius fieri poterit,gradib. incedat cum Quirino, cum,& ambobus laurea par obtigerit, par ſepulcrū,Eccleſia eadem, amboq; domus noſtræ,atq; adeò Paræcie totius,ac totius Vrbis ſint lumina,columinaq; firmiſsima, rectè me atq; ordine facturum arbitror,ſi quid humili ſaltem auena depromam è penu meo, quod cultum,reuerentiamque meam eximiam aduerſus magni nominis Martyrem, teſtatum apud poſteros relinquat. Libuit igitur Hymno ſacro vitam illius, vitæque exitum complecti paucis, ſacris beneuolentibus Muſis, quibus illum referimus in acceptum,ad eorum morem,quos ab Eccleſiæ noſtræ Parente Ambroſio decantatos accepimus, orationi ſolutæ,quam aſtrictæ numeris propriores. Eò verò libentiùs id mihi ſumpſi, quod is fortè fortuna (modò tanti ſit) ad eius Diui feſtum diem inſeri poterit Breuiario noſtro, cuius editionem nouam, & ampliorem adornant Reiigioſiſsimi Viri iuſſu Illuſtriſsimi Archiepiſcopi Borromæi : aut certè teſtis eſſe perpetuus meæ nunquam erga Cœlitem de me optimè meritum obſeruantiæ intermoritturæ. Quid quod Apoſtolorum Diſcipulum, Præsbiterum naſcentis Eccleſiæ numeris ſuis omnibus abſolutum, Vnigenæ Dei filio carum,cuius,& aſpectu fruitum illum eſſe, dum ad huc in terris degeret,non temere ſuſpicari poſſumus, ac ob id Eccleſiaſtici ordinis Tutelarem præcipuū meis me præconijs extuliſſe nullo vnquam poſsit me tempore pœnitere. Dabunt alij fortaſsis alia, ac in primis ij.

Incenſa Auctoris voluntas ſtudio laudandi D.Nicomedem.

Eiuſdē diui hymnus cu rab Auctore conſcriptus.

Diuus tutelaris Presbyterorū Nicomedes.

Queis meliore luto finxit præcordia Titan.

Nos humiles iuuat humi ſerpere,& aliquā ſi minus,quod nō potuerimus,ſaltē quod voluerimus à Diuo Nicomede gratiā promereri.

Hym-

Hymnus in laudem D. Nicomedis Martyris.

Apoſtolorum Principis
Sanctum verè Diſcipulum,
NICOMEDEM PRESBYTERVM
Tollamus omnes laudibus.
Is PETRONILLAM *Virginem*
Sobolem Petri nobilem
Sua fatentem crimina
Audiebat ſedulus.
Alter Tobia dum ſtudet
Humare corpus Virginis
FELICVLAE *pro nomine*
Chriſti paſſæ, comprehenditur.
Domitiani mox feri
Iuſſu adolere cogitur
Aris neſandi Dœmonis
Thura ſacerdos ætheris.
Sed adolere pernegat
NICOMEDES, *quotidie*
Vni Deo ſe victimam
Litare ſacram prædicans.
Tyrannus illum protinus
Squallore mulctat carceris:
Nil ſed Tyrannus proficit
Durante ſemper Martyre.
Pœnas parat ſtatim nouas
Putans Athletam vincere,
Sed vana cedunt omnia
Superna Chriſti gratia.
Fortiter namq; pertulit
Plumbatos ictus aſperos,
Ac illibatum reddidit
In illis cœlo ſpiritum
Artus verendos Tyberi
Demergunt Gentes impiæ;
Eductos ſed ad mœnia
IVSTVS *ſepelit* CLERICVS.
Nec multo poſt hinc ſupplices
Ad Catacumbas transferunt
Chriſti fideles Martyrem
Ingenti cum letitia.
Has tenuit Martyr ſedes
Donec ad Vrbem appulit
HERIBERTVS EPISCOPVS
Mediolani ſtrenuus.
Hic à ſupremo Præſule
Sacro donatus corpore
Mediolanum detulit
Sancto repletus gaudio.
Deditq; mox Cœnobio
Vincentij nunc pignore
Tanti potitur Martyris
Aedes ſacra Vincentij.

Hymnus auctoris in laudem D. Nicomedis.

Petronilla Virgo filia Apoſtoli Petri.

Atqui vt quantum debitis D. Nicomedi præconijs Hymni noſtri breuitate, & tenuitate ſtyli deperit, tantum eiſdem accedat cumuli ex copia verſuum ſeorſim complectentium Vitam eius, Merita, & Virtutes, quæ ſubdam ea de re Epigrammata lector Humaniſsimè percurrere ne graueris.

Plumbatis necatur, martyrioq; coronatur Nicomedes.

Alluſio ad Apoſtolorum Principem Petrum D. Nicomedis Inſtitutorem, & D. ipſius Nicomedis Diſcipulam Petronillam.

EPIGRAMMA I.

D. Nicomedis felicitas.

FElicem ne tuo dicam NICOMEDE Magiſtro
Te magis, alme tua Diſcipulauè magis:
Ambigo, Diuorum Dux extitit ipſe Magiſter,
Diſcipula ipſa Chori gloria Virginei.
Vtroque ò verè felix? felicior atqui
Virtute, & Meritis viuis in Axe tuis.

Quam ob cauſſam Nicomedes detruſus in carcerem.

EPIGRAMMA II.

Eiuſdem carcer, & vincula pro Chriſto.

DIſcipulæ in tumulo dum frigida membra reponit
Martyris, & largis fletibus ora rigat,
Romani mauult contemnere iuſſa Tyranni,
Quàm ſacrum in nuda linquere corpus humo.
Inuicti hæc animi Virtus, hanc palma moratur
Aeternis nnnquam palma obitura comis.
Priſca fides taceat, nam poſt hæc facta, Priores
Fama tacere Duces neſcia, contiſcuit.

De

De D. Petronilla D. Nicomedis diſcipula Virgine & Martyre.

EPIGRAMMA III.

PEtronilla Polum Duce te ſortita triumphat
Virgines inter lucida tota faces.
Cælicolas tales Cœlo parit, inclytus actis
Qui prius in terris, quod docet ore, probat.

D. Petronillę eius diſcipulæ triumphus.

In Domitianum Tyrannum.

EPIGRAMMA IV.

MOnſtrũ horrendum, ingens, quo nullũ immanius
Dira habitata feris Tartara nigra tenent, (atris
Tu fera, tu Feritas ipſa es, Tu immanior ipſa
Es Feritate, Tibi qui fera Bellua places.
Tu Diuum Diuam tumulantem funere mergis,
Extinctæ tumulat corpora Bellua ferę.

Domitiani Cæſaris feritas in ſanctum.

Tolerantia Martyris Tyrannum vincit.

EPIGRAMMA V.

VIncere nituntur telis, & viribus Hoſtes,
Ira quibus præceps imperat atquè furor.
Non ita diuino Nicomedes percitus æſtro,
Sola cui Pietas imperat atquè fides;

Eiuſdem Sancti pœnarum tolerãtia.

Aſt Ira

Aſt Ira quauis ſublimior atquè furore
Vicit nulla timens vulnera, multa ferens.
Regis ad exemplum Chriſti ſe finxit. Ille
Vincere ſic Hoſtes, vincere & Aſtra docet.

Conſtantia eiuſdem ad Gentiles.

EPIGRAMMA VI.

In fidei confeſſio ne conſtantia.

VT libet inſani pœnas geminatæ recentes,
Membraque vulneribus dilaniate nouis;
Numinibus nullos veſtris indicet honores,
Non Aris ſupplex impia thura dabit.
Acquid enim poſſunt animis inuenta malignis
Numina, mentiti quid ſimulacra Dei?
Chriſticolæ eſt eadem mens ſemper, pectore firmo
Ille colit veri Numen vbique Dei.
Ille colit Chriſtum qui crimina quæque piauit,
Quem peperit ſalua virginitate Parens.
Fortitudo eiuſdē. Vt libet inſani pœnas geminate recentes.
Chriſticola eſt Quercu firmior, & ſcopulo.

Pœnæ eiuſdem in Carcere, & vitæ exitus.

EPIGRAMMA VII.

Cruciatus Sancti in carcere.

LAnguida colla feris conſtrictus, & oſſa catenis,
Sternere humi vix dum corpora feſſa poteſt,
Dum furuis ſeptus tenebris, & carcere cęco
Ægra nequit vetito membra leuare cibo,
Dumque mouere pedes, quos ferrea vincla coercent,
Dum vinctas nequit, ah, tollere ad aſtra manus:

Atollens

Atollens Cœlo mentem, non limina Regum
  Optat, non molli membra locare thoro,
Non epulas dulces, non maſſica vina requirit
  Vnius ardeſcens totus amore Poli;
Quin & amor Poli pro luxu vulnera anhelat,
  Proque epulis, pœnas inter obire feras.
Affuit optanti Diuum Rex talia, pęnis
  Conſtituitque feris ponere ab Axe modum.
Plurima ſic inter ponentem vulnera vitam
  Poſſe dedit vita nobiliore frui.
Scilicet æthereis poſt tot diſcrimina rerum
  Poſſe frui iuſſit ſedibus, atque bonis.
Exitus hic illum, fęlix ſors iſta beatis Mors eiuſdem.
  Intulit. hac itur ſydera ad alta via.

Vetante Domitiano honore Tumuli decoratur.

EPIGRAMMA VIII.

HVc agite ò Gentes mentiti Numinis, & Vos
  Dura quibus tenebræ pectora, & ora premunt
Conſilia aſpicite ò tandem, quibus audit ab alto
  Vota Hominum, ſuperum Rex, Pater atq; Deus.
Quod Petronillæ tumularit corpora Martyr,
  Cogitur extremo claudere fata die,
Cogitur & tumuli (ſi qua eſt ea gloria) honore
  Deſtitui rapidis præda relicta feris.
Non ita. Ferre ſuos ſuperum Rex talia amantes
  Non patitur, probris inuenit ille modum.
Scilicet & ſacri tumulantur Martyris oſſa.
  I nunc & tumulum ſæue Tyranne nega?

Ad

Ad Heribertum Epiſcopum Mediolanenſem, à quo Martyris corpus Mediolanum delatum, & ad Nicomedem ipſum Actio Gratiarum.

EPIGRAMMA IX.

QVod tuleris noſtram cœleſti Numine in Vrbem
Diuini Corpus Martyris alme Pater
Soluimus haud dignas tanto pro munere grates
Heriberte tibi, ſoluet at ipſa dies.
Aſt tibi Diue tuo noſtrum quòd corpore Templum
Dignaris mentem ſoluimus, atq; animum.
Illius eſt voluiſſe ſuam te ducere in Vrbem;
Aſt colere Templum hoc te voluiſſe tuum eſt.

EGO inter arctiſsima curę, & ſollicitudinis animorum (vt ita dicam) vincula puxillum laxamenti nactus hæc Epigrammata nuper recudi, & Diuo Nicomedi libentiſsimè adſcripſi.

S.Abundius vna cum D. Charpophoro addictus neci.

Tertium locum obtinet B. Dei Martyr ABVNDIVS Diaconus, quē vna cum Carpophoro non Hiſpali in Hiſpania, vt volunt Beda, & Vaſæus in Chron. Petrus in Catalogo lib. 1. Cap. 4. Flos Sanctorum, Theſaurus concion. Tom. 2. & alij: Sed Spoleti, vt ex noſtris animaduerterunt probè inter cœteros Mombritius Tom. 1. & Galeſinius ſecuti Martyrologium Cremonēſe, & aliorum fida manu exaratorum codicum auctoritatem. Illuſtriſsimus quoq; ſcriptor Annalium Eccleſiaſticorum Baronius rem ita ſe habere in manuſcriptis Eccleſiæ Spoletanæ vetuſtate ferè conſumptis, quæ vidit, teſtatur ſuis in notis ad Martyrologium litera B. die 10. Decembris: modis immanibus excarnificatum effera Martiani Iudicis rabies interemit Anno ſalutis noſtræ ducenteſimo, niſi fallimur, ſupra nonageſimum, quo rerum potiebantur immaniſsimæ generis humani belluæ Diocletianus, & Maximilianus, qui Catholicam religionem tanto perſequebantur

Vbi.

A quo, & quādo.

Diocletiani, & Maximiliani Impp. rabies in Chriſtianos.

odio

ōdio, vt in eos, qui ſe Chriſtianæ militiæ dediſſe nomina profiterentur, non ſolum viuos, ſed etiam mortuos, teterrimam crudelitatem ſuam pertinaciter exercerent, ac in eorum vexandis, dilaniandisq; corporibus cum effrænatam animorum rabiem aliter ſatiare nō poſſent, oculos ſaltem ſuos paſcerent, & ſuorum. Enimuerò ſæuiſsimi Iudicis illius iuſſu Abundi us tot ac tantis verberibus eſt affect⁹, vt iuges è viſceribus eius omnibus riui ſanguinis emanarint. Coniectus nihilominus iterum ſemimortuo corpore in ergaſtuli tenebras cibo, potuq; ſubducto fuit, ac poſtmodum in equleo tortus, poſtremò cruribus abſciſsis in confeſsione, ac defenſione veritatis curſum beatæ vitæ martyrio compleuit IV. Idus Decembris, quo die in antiquo Miſſali Ambroſiano eius in honorem Miſſa legitur, & in Bedæ Martyrologio Ambroſiano ritui noſtro accommodato, eiuſdem officium recenſetur.

Supplicia varia, quæ pertulit ante necem.

Quod adornare facile poſſet (modo tanti eſſet) Hymnus à nobis eius honori nuperrimè concinnatus. Qualis illecunque tamen ab ingenio, & pietate noſtra profluxit hic eò libentiùs adſcribetur, quò liquidiùs conſtet pari nos cultu, & honore tres noſtros Cœli Purpuratos Patres, & Eccleſiæ Sacroſanctæ Proceres venerari.

Hymnus D. Abūdij honori ab Auctore cōcinnatus.

ABVNDIO DIACONO
Dicamus omnes laudes,
Qui fide Chriſti nobilis,
Athleta fudit ſanguinem.
Is MARTIANI *Iudicis*
Iuſſu nefandæ traditus
Carnificum licentiæ
Affectus eſt verberibus:
Sed more lædunt vulnerum
Ictus Athletam verberum,
Iuges abundant ſanguinis
Riui perenni gurgite.
Plus, at abundat ſanguinis
Riuis Athletæ nobilis
Fides, Amor, Cultus, decus,
Zelusq; ſummi Numinis.
Acceptus hiſce peſsimè
In vincla modis traditur,
Exanguis, & inedia
Torquetur, & Equleo.
Hęc paſſus alto pectore
Martyr reciſis cruribus
Victor, triumphator ſui
Deuicit Hoſtem perfidum.

Hinc regna calcat ætheris
Crines decorus laurea,
Quam gerunt Chriſti milites
Agone victo Dæmonis.
Hinc ſacer exit tumulo
Latex ſalutis. Ebibit
Quem quisquis, abit protinus
A febre ſoſpes torrida.
Lac quoq; cum nutricibus.
Deſit frequentes huc volant,
Statimq; ſacro latice
Epoto lacte diſluunt.
Hinc quiſquis optat copiaui
Miſſis, lyei, ſerici,
Habet, quod optat, Martyri
Grates rependens debitas.
Nos ergò tanti Præſidis,
Quos propè corpus aſſidet,
Lætemur. Ille precibus
Nos, & tuetur Numine.
Rogemus inde ſupplices,
Vt ille nobis impetret,
Vt abundemus gratia,
Secumq; tandem gloria.

Eiuſdē Martyris nomini alludit.

M Hæc

Hæc erant illa, quæ de SS. Eccleſiæ noſtræ Martyribus videban-
tur à nobis hic eſſe neceſſario quodammodo prę-
mitteuda : de ſacra nunc eorundem
corporum translatione non
tam in Vrbem,
quàm
Baſilicam noſtram decem illa momenta, ac pon-
dera rationum, de quibus paullò antè
meminimus, nouum in faſcicu-
lum colligemus.

FLO-

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS QVARTVS.

Rationum momenta X. de Translationibus SS.QVIRINI, NICOMEDIS ET ABVNDII MATT. Primus ex Pannonia delatus initiò Romam, inde Mediolanum ad D. Vincentij Templum. Angilberti tres. Quorſum Crux in Tumulo Giſelberti. Io. Molani ſententia ea de translatione, & alterius de tribus Regibus ad DD. Tumulum, repudiata. NICOMEDES ad Romana mœnia tumulatus, in Vrbe mox ad Catacumbas, ad D. tandem VINCENTII Mediolani. Philippi Ferrarij lapſus in eo Cathedrali Parmenſi temerè tribuendo D. ABVNDII & ſciorum translatio Mediolanum. Veriſimilitudinum vis, & locus. Fama, Traditione, Scriptis publicis, M.S. Codicibus, Diplomatibus, Apoſtolicis, Picturis, Viſitationum Actis, Reliquiarum ipſarum inſpectione res omnis euidentiſſimè comprobata. Admirabiles putei ad Sepulcra Sanctorum. Munificentia Longobardorum Regum in S. Aedibus extruendis. Epilogus verecunda Scriptoris excuſatione concluſus.

OLeum prorſus & operam perdidiſſemus, niſi quòd vniuerſo Operi cauſſam dedit, perſequeremur hoc loco, quibuſque poſſemus rationum ponderibus ac mométis Sanctorum Trium Martyrum QVIRINI, NICOMEDIS, & ABVNDII corpora Vincentianæ noſtræ Baſilicæ vindicaremus. Has igitur denario, hoc in Faſciculo, numero complexi ſumus, quòd eum inter alios numeros ſupremum eſſe, nec niſi ex illius

repetitione partium augeri poſſe, vel creſcere non ignoremus.

Prima ratio.

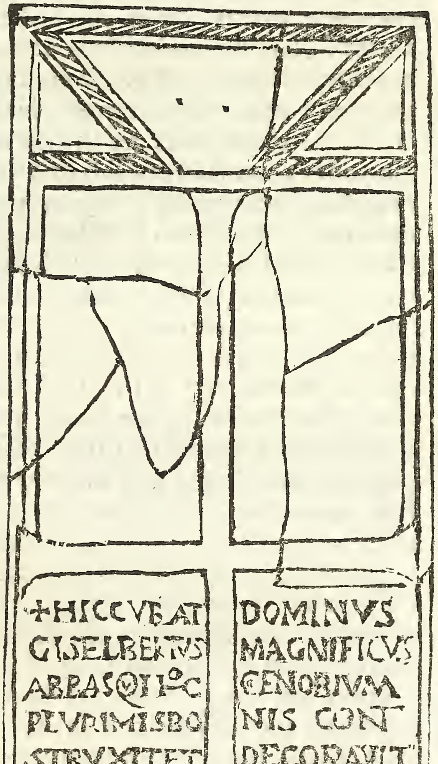
Ac primo quidem quod ad primi Martyris Corpus attinet ſupra laudatorum Bedæ & Adonis ſententia fuit Romam illud fuiſſe delatum non multò poſt quàm Barbari Pannonias deuaſtarunt, ſtatimq; ad D. Sebaſtiani reconditum in Catacumbis; indè verò per Angilbertum Mediolanenſem Archiepiſcopum Mediolanum fuiſſe translatũ, Martyris eiuſdem acta teſtantur, in noſtra deniquè Baſilica D. Vincentio ſacra perhonorificè collocatum ab eodem Archiepiſcopo Mombritius aſſeuerat, cuius verba ex Tomo illius operum 2. quod mira ſit exemplorum eius paucitas vbiquè locorum, mihique non alibi eum ſcriptorem videre contigerit, præterquam in Bibliotheca Ambroſiana. Hæc igitur ſunt, quæ de Quirino Martyre is ſcribit. *Sanctus Quirinus poſtea per Dominum pijſſimum Angilbertum venerabilem Archiepiſcopum Mediolanenſem honorificentiſſimè apud Monaſteriũ B. Leuitæ Vincentij ſimul cum Sancto Nicomede Presbytero ſumma cum reuerentia eſt reconditus.* Suffragatur eidem Petrus Galeſinus in Annotationibus ad Martyrologium ſuum pridie Non. Iunij, vbi de Sancto Quirino loquens hæc habet. *Eius corpus nonnulli ſunt, qui Romam ad Catacumbas; alij ad ædem Sancti Vincentij Mediolanum translatum eſſe teſtantur; vt nos quoquè perſpeximus ex literis Pontificijs, & Litanijs Ambroſianis. Exteant prætereà de eodem Siſciano Martyre monimenta perantiquæ hiſtoriæ.* Eadem ferè legere eſt in duobus vetuſtiſsimis Manuſcriptis Martyrologijs, quorum vnum eſt Monachorum Sancti Hieronymi, vulgò del Caſtellazzo in Vrbis noſtræ ſuburbijs, vbi nunc ſumma cũ laude Præfectum agit Baltaſſar Sudatus ſpectatæ probitatis, & integritatis Vir, grauioribus olim in ſtudijs ſodalis, & popularis (mihi quod gloriari liceat) meus. Quam ante Prouinciam longè maiorem ſuſtinuit bis Monachorum totius Ordinis Generalis, religioſæ politices adeò peritus, vt omnium animos facillimè pertrahat in Amorem, Admirationem, Cultum, & Obſequium ſui. Alterum Cœnobitarum D. Franciſci in eadem Vrbe. Siquidem in vno legitur. *Tridie Nonas Iunij: apud Illyricum in Ciuitate Siſcia natale B. Quirini Epiſcopi, qui pro fide Chriſti, vt Prudentius ſcribit, ligato ad manum molari ſaxo in flumen præcipitatus eſt, cuius corpus tandem translatum eſt Mediolanum in Eccleſia Sancti Vincentij.* In altero. *Corpus Sancti Quirini translatum eſt Roma Mediolanum in Eccleſia S. Vincentij, die 4. Iunij, quo feſtum eius agitur.* Aſcentitur his omnibus Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium Romanum ibidem litera B. Nec longè ab ijſdem abit Breuiarium noſtrum Ambroſianum, quamquam ex eo S. Quirini corpus non per Angilbertum Archiepiſcopum Mediolanenſem, vt Mombritio placuit: ſed per Eribertum eiuſdem Vrbis Archiepiſcopum Mediolanum delatum fuiſſe conſtet. Verùm enimuerò hic error manaſſe videtur ex ſimilitudine nominum propemodum germanorum, An-

S. Quirini corpus delatũ initio Romam, & ad D. Sebaſtiani reconditum in Catacumbis.

A quo, Angilbertone an Eriberto Archiepiſc. Mediolanenſi.

GIL-

GILBERTI ſcilicet, & HERIBERTI, qui tamen grauiſſimus eſt, cum horum alter anno Incarnationis Dominicæ D. CCCXXXV. vixiſſe dicatur, alter verò poſt annos ducentos in eadem illi prouincia ſucceſsiſſe, vt ex Eccleſiaſticis annalibus apertiſsimè liquet. Si quis igitur noſtram hic ſententiam roget, ac vtrùm Translationis huius auctor Angilbertus extiterit an Heribertus, libenter aſſentiremur doctiſsimo Viro Petro Galeſino, qui Heribertum mauult legendum, quàm Angilbertum, niſi fortè dicere velimus delatum quidem fuiſſe Martyris Corpus ad Vrbem Mediolanenſem ab Eriberto Archiepiſcopo, ſed per Giſelbertū Abbatem, illum ſcilicet, à quo nō multo antè Cœnobium S. Vincentij in Prato Mediolani conditum, ornamentis auctum, locupletatūque redditibus, vt eiuſdem apud nos Tumuli monumenta teſtātur his literis marmoreæ tabulæ, appoſitæ figuræ inſculptis.

Effigies marmoreæ tabulę tumuli Giſelberti Abbatis.

Verum & ſi hoc minus fortaſsè probabile videatur ob Epiſcopi vocem appoſitam Angilberto, qui Martyris corpus tranſtuliſſe dicitur Mediolanum, Abbatis autem alteri Angilberto, ſeu Giſelberto, vt hic de picta marmorea tabula habet: vero tamen eſſe ſimilius apparebit illud, quod à nobis in medium eſt allatum cogitanti vitæ vtriuſque tempora non admodum diſcordare. Siquidē enim Heriberto Mediolanenſis Eccleſię Pontifice ſummo, Monachos Cœnobij Vincentiani floruiſſe maximè ob commoda, & opportunitates ſibi Giſelberti Abbatis opera, ſtudio, & labore partas, atq; adeò (quod plerumquè in ſecundis, & ad voluntatē fluentibus rebus accidere conſueuit) ſe ſe ſuprà cæteros extuliſſe, ac vel ipſius Archiepiſcopi iugo colla ſubtrahere conatos eſſe, notum eſt ijs, qui Manipulum

Quod eodē tempore vixerit Heribertus, & Giſelbertus coniectura vero ſimilior.

Florum

Cap. 139.

Florum Ioannis à Monte manuſcriptum inſpexerint accuratè. Quæ cum à diſciplina illius Monaſterij vetere plurimum abhorrerent, ijsque medicinam aliquam facere decreuiſſet ſummus Mediolanenſium Antiſtes Heribertus, ne ſuis defuiſſe partibus videretur, votiq; compos ad ſaniorem illos mentem, & animum reduxiſſet; non malè opinabitur quiſquis inde coniecerit Giſelbertum Abbatem, cuius beneficijs aucti Monachi defecerãt ab optima diſciplina, & Heribertum Archiepiſcopum, à quo ſucreſcenti illorum licentiæ frenum iniectum eſt, ijſdem ferè temporibus extitiſſe. Sed hæc pro quorundã opinione potius, quàm pro noſtra ſententia viſum eſt hic paucis aperire. Nam re paulò diligentius examinata, Inter laudatos Giſelbertum Abbatem, & Heribertum Archiepiſcopum Mediolanenſem longum interuallum temporis interceſsiſse reperimus, obſeruatione diligenti adhibita ad Crucis ſacroſanctæ ſignum inciſum tabulæ marmoreæ humi ſtratæ ſub qua Giſelbertus iacet. Notum eſt enim omnibus Iuris prudentiæ non ignaris, non niſi ante Herium, & Ardaburum, quorum conſulatus incidit in annum communis ſalutis CCCCXXVIII., Crucis ſacroſanctæ ſignum humi ſtratis in marmoribus incidere licuiſſe, cum ijs conſulibus nę id imposterum vllo modo fieret cauerint Imperatores Pijſsimi lege ſanctiſsima, quam ipſiſmet Imperatorijs verbis ſubdimus ex l. cum ſit, C. Nemini licere ſignum Saluatoris. *Cum ſit nobis cura diligens per omnia ſuperni Numinis religionem tueri, ſignum Saluatoris Chriſti nemini licere, vel in ſolo, vel in ſilice, vel in marmoribus humi poſitis inſculpere, vel pingere, & quocunque reperitur tolli (grauiſſima pœna multando eos, qui contrarium ſtatutis noſtris temptauerit) ſpecialiter imperamus.* Ita reſcripſerunt Imperatores Theodoſius, & Valentinianus Eudoxio Præfecto Prætor. Hierio, & Ardaburo Coſs. Cum igitur Heribertus Benedicto VIII. Pontifice Mediolanenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus renuntiatus ſederit annis ſeptem propemodum, & viginti, Ioanne XIX. & Benedicto IX. Pontif. hoc eſt exordio ſacræ ſuæ prouinciæ ducto ab anno ſalutis Dominicæ MIX. vſque ad MXXXXV., vel ex hac annorum diuerſitate apertiſsimè conſtat Giſelbertũ Abbatem, quã longiſsimè ab Archiepiſcopi Heriberti temporibus abfuiſſe. Itaque fruſtrà non eſt obſeruatio noſtra: imò vt hac, & alijs in rebus huiuſcemodi fruſtrà eſſet, Antiquitatem certè Vincentiani Cœnobij non declarare non poteſt, cuius adminiſtrationi multò ante latam ab Imperatoribus legem Crucis humini non incidendæ, præfuit Giſilbertus. Iſto ſanè in loco non damnare non poſſumus, antequàm ad alia progrediamur (ita nos admonente Imperatoria lege) prauam conſuetudinem aliquorum, qui Cruces non humi tantùm in lapidibus: ſed etiam parietibus, & angulis viarum aliquot prophanis omninò vſibus expoſitarum in conſultò, ac temerè, (nè dicam impiè) appingere non

Coniectura reijcitur obſeruatione Crucis in tumulo Giſelberti ſculptæ.

Annorum vitæ diuerſitas eorũdem Eriberti, & Giſelberti conuincit vnum ab altero, quam longiſſimè abfuiſſe.

Probat Vincentiani Cœnobij antiquitatem.

Pingendæ Crucis abuſus in locis minus honeſtis repræhenditur.

re non verentur contrà placita grauiſſimorum Patrum, quibus ſexcenta ferè concilia, ac noſtra præcipuè Mediolanenſi referta ſunt. At hæc pluribus perſequi, neque negotij præſentis eſt, neque muneris, quod ſuſtinemus. Certum ſit igitur Mediolanum S. Quirini corpus fuiſſe translatum, quicquid contrà ſentiat Ioannes Molanus in addonationibus ad Vſuardum ductus leuibus admodum (vt tribus in eius exemplaribus videre potuimus) coniecturis, præſertim ſi de poſtrema translatione loquatur. Quod enim ad ſecundam attinet non negamus fieri potuiſſe, vt tempore Pipini Regis in Auſtriam ad Tigurinum Monaſterium delatum ad tempus, Mediolanum demum inde translatum fuerit per aliquem ex Regibus, qui poſt Pipinum Italiæ finibus imperitarunt, vt ex perantiqua pictura trium Regum ad Sepulchrum Martyris adſtantium inter vtraſque Templi noſtri ianuas ſumus aliquoties, cum erudito Viro (vt infrà videbimus in V. Ratione) nec fortaſsè temerè opinati. Nemini verò mirum videri debet iſta Molanum procul à nobis vltrà montes diſcitum latuiſſe, cum præſertim annales ſolum is antiquos legerit, nec vllam de poſtrema translatione, ſibi fortaſſis ignota, fecerit mentionem.

Ioannis Molani ſenteatia refutatur.

Pictura Triũ Regum ad ſepulcrũ S. Quirini Martyris in Vincentiano Templo.

Nec mirum eundem prorſus errorem de Translatione eadem animo imbibiſſe Io. Cuſpinianum in ſua Auſtria, eumque nouis alijs, atque adeò grauioribus erroribus cumulaſſe, cum præcipuè ſcripſit, Boiariorum regionem conterminam hoc cęleſti Theſauro ditatam vſque ad etatem ſuam, ſi aliam ad nos translationem non admittat. Sed .n. falſus eſt, lapſuſq; grauiſſimè Cuſpinianus cũ ibidẽ ſcriptũ reliquit D. Quirinum ſub Claudio in Tyberim notiſſimum Romæ flumen iactum, merſumque agonem martyrij pertuliſſe, indeque eductum in Cœmeterio Pontiani fuiſſe per honorifice tumulatum. Quibus enim ducibus in hoſce errores prioribus longè grauiores abduci ſe paſſus ſit Cuſpinianus accuratiſſimus alioqui ſcriptor, prorſus ignoro, cum è contrà non neſciam ab Hiſtoriographis omnibus ſacris vtriuſque memoriæ vnanimi ferè conſenſu proditum D. Quirinum noſtrum non in Tyberim Romæ, ſed in Sabarim in Illyrico præcipitem datum: Neque ſub Claudio, ſed ſub Galerio paſſum: Nec vnquam in Cœmeterio Pontiani conditum, ſed Calixti, quod ante dicebatur Cœmeterium vetus, poſtea verò ſubſtructis Catecũbis, ad Catecumbas audijt, ibique ad ea vſquè tempora quieuiſſe, quibus Mediolanum ab Heriberto Pontifice translatum fuit. Quantis porrò partibus, quamque longiſſimo interuallo, quæ de D. Quirini Translatione Roma in Boiariorum regionem Cuſpinianus commeatus eſt, diſtent ab ijs, quæ nuper recenſuimus ex Molano, nemo non intelliget, cum is velit Quirinum poſt annos à Martyrij laurea CCCC. tempore Pipini Regis Bauariam ad Tegurinum Monaſterium eſſe translatum; ipſe verò Cuſpinianus ſub Zacharia Pontifice Max.

Cuſpiniani errores tres.

Martyrij D. Quirini locus.

Cœmeteriũ Calixti olim dictũ Cęmeterium vetus, mox ad catacumbas.

Cuſpiniani & Molani diſſenſus de translatione D. Quirini in Boiariorum regionem.

Rõ qui D. Quirini corpus tranſtulerint.

ce Max. ad Cœnobium Deegernenſe per Albertum Ducem Bauariæ, & Ottocharum Ducem Burgundiæ germanos fratres. Quin imò lõge quoque minus iſta conueniunt cum his, quæ in M. S. Codice lectionum Eccleſiæ Collegiatæ Corrigienſis habentur à nobis nõ multò poſt attentius expendenda:

A quibus id ipſum Corrigiam delatum et quando.

ſiquidem eo in Codice legitur per viros nobiles, & potentes de Corrigia, ſcilicet per Conradum Corrigiæ Comitem delatum fuiſſe D. Quirini corpus ad Oppidum Corrigienſe An. DCCCXXVIII. dono acceptum à Gregorio Rom. Pont. tunc temporis Oecumenicam Eccleſiam moderante. Minus ob id etiam mira videri debebunt, quæ ſcripta ſunt ab vltrà montes degentibus de eiuſdem Martyris, & Epiſcopi translatione,

Expenſæ de Trãſlatione D. Quirini ſententiæ, & conectæ.

ſiquidem ab illis eſt proditum ſacras huius D. Exuuias Romæ conditas fuiſſe Ann. CCCCLXXXII. inde verò translatas in Noricum, inibi quieuiſſe annis CCCVII. qui cum XXVII. Quibus Quirinum vixiſſe aſſerũt DCCCXVI. efficiunt, quorum omniũ vna cũ alijs CCCXVIII. quibus à C.N. iuxtà Baronij mentem Quirinus martyrij laurea redimitus è Mundi fluctibus molari ſaxo, quaſi tuto quodam vehiculo ſalutis æternæ portum attigit, ratione ſubducta MCXXIV. annuũ eum reddunt,

D. Quirini Capus, quo anno Mediolanũ tranſlatum, & à quo.

quo Mediolani Pontificẽ agebat Heribertus, à quo S. Quirini Corpus Roma Mediolanum translatum fuiſſe, non multò ante docuimus. Verum enim verò, vt hos annorum calculos ritè, atque ordine ſubductos æquare non negem tempus, quo Romæ & alibi S. Quirini corpus iacuit, donec Mediolanum ab Heriberto Pontifice delatum eſt. Locorum certè & translationum ordinem peruertunt ij, qui cum primò in Baſilica Scarabatenſi (vt ſacra eiuſdem teſtatur Hiſtoria) conditum fuerit, deinde translatum in Noricum, inde Romam, poſtremò denique Mediolanum,

Translationum variarum corporis D. Quirini ordo.

nihilominus cum ſuprà laudato Scholiaſte ad Odem illam III. Metelli probare contendunt conditum primò fuiſſe ſacrum D. Quirini corpus Romæ, indè translatũ in Prouinciam Noricorum, quam Boioariorum populus habitat, vt cum Molano Cuſpinianus etiam ſentit. Atqui ſcriptorum huiuſcemodi pondus paruifaciendum eſt nobis, qui pluribus, atque adeò grauiorib. hiſtoriographorum noſtrorum teſtimonijs abundamus, quibus maior ob id etiam habenda eſt fides, quòd firmiorum rationum ponderibus innituntur. Accedit demum ad hęc calculus Viri religione pariter, & eruditioue longè Clariſſimi Matthæi Raderi Boiorum (vt arbitror) popularis in ſua Bauaria ſancta ibidem edita, & Bauaro Duci dicata, in qua de Quirini corpore ſpriptum ità diſertiſſimè reliquit, non ſine aliqua præfatione laudis Baſiliæ Vincentianæ noſtræ.

Baſilicæ Vincentianæ laus.
Tegori templum D. Quirini celeberrimum.

Corpus D. Quirini Romam, indè Mediolanum tranſuectũ, in S. Vincentij æde poſitum hodie magna religione colitur. Quin illud etiam addit idem ſcriptor, in Boica regione, Tegorij ſcilicet, habere noſtrũ diuum nobiliſſimum, & celeberrimum templum.

Nemi-

Neminem quoque à noſtra ſententia dimouere debet, quod in recenti Sanctorum Italiæ Catalogo ſcriptum reliquit Philippus Ferrarius de Sancti Quirini corpore, nimirum id eſſe Tibure in Cathedrali. Ferrarius enim de alio ſancto Quirino à Siſcienſi noſtro longè diuerſo loquitur ex Baronij mente, qui quidem feſtum eius cade re prodidit in eũdem quartum Iunij diem, at inter ſimplices, vt aiũt, Martyres nũmerari: Ferrarius verò eum, de quo loquitur Martyrem vel Epiſcopum fuiſſe diſertè neget, ac inter Confeſſores tantùm ab Eccleſia Catholica recenſeri, coliq; vult proximè conſequenti die, vt ex Tabulis, ſiue Catalogis ſanctorum, qui Tibure coluntur præclarè probari poſſe contendit. SS. Quirini duo.

Eodem planè modo S. Nicomedis corpus Mediolanum ad nos diuinitùs fuiſſe delatum non eſt cur admodum ambigamus, cum in veteri Miſſali Ambroſiano habeatur Miſſa in horum duorum Sanctorum Martyrum translatione peculiaris ac propria, vno eodemq; die, valdeq; probabile videatur S. Nicomedis corpus in Tiberim, teſte Marcello Petri Apoſtoli diſcipulo, præcipitatum, ac inde ſubductum à Chriſtianis, priùs quidem ad muros Vrbis à Iuſto Clerico in ſepulchro via Nomentana conditum, poſtea verò ad Catacumbas eo in loco, in quo aliquando SS. Apoſtolorum corpora, & nobiliſſimi Martyris Sebaſtiani mortalis exuuia conquieuit, ab iiſdem fidelibus tumulatum, quod ibi priùs illis temporibus per multa Sanctorum corpora (vti ſuprà retulimus) conderentur, ac demum delato Sancti Quirini corpore ex Pannonia Romam vna cũ illo Sancti quoque Nicomedis corpus ibi diù reconditum, Mediolanum fuiſſe deductum, vt paullò antè Mombritij, & aliorum Scriptorum Eccleſiaſticorum teſtimoniis innixi docere, ac dicere non verebamur. Miſſa peculiaris in vetere Miſſali Ambroſiano de Translatione SS. Mart. Quirini, & Nicomedis. S. Nicomedis corpus in Tiberim deiectũ, ac inde ſubductũ à Chriſtianis. Conditum idipſum initiò ad muros vrbis, ac poſtmodum ad Catacumbas. Delatum noui ſſimè Mediolanum vna cũ S. Quirini corpore.

Quamobrem putandum eſt temere, vel certè gratis ſupra laudatum Ferrarium in Nomenclatura Sanctorum Italię adſcripſiſſe D. Nicomedis corpus Cathedrali Parmæ. Idem enim in Indice peculiari Sanctorum, quorum corpora ſingulis in locis, vel Vrbibus conquieſcunt Parmæ ſanctos ſex tantum attribuens miſſum D. Nicomedem fecit, quod certè facere minimè debuiſſet, ſi verum fuiſſet, quod aliàs ſcripſerat, illud eſſe reconditum, in Vrbis illius clariſſimæ Cathedrali. Quod apertiſſimè conuincitur gratis id à Ferrario dictũ, cum in opere à ſe de ſanctis illis edito, quorum ſolemnia in diem XV. Septembris incidunt, quoq; D. Nicomedis anniuerſaria celebritas agitatur, eiuſdem quidem Sancti præclarè geſta deſcribat, at nullum omninò verbum habeat de loco, in quo ſacræ illius exuuiæ ſitæ ſint. Atque hæc de Sanctorum Quirini, & Nicomedis Martyrum translatione Roma Mediolanum ſatis, ſuperque ſcripta ſint. Ferrarij lapſus in adſcribẽdo D. Nicomedis corpore Cathedrali Parmæ. Eiuſdem lapſus alij duo. Anniuerſariæ D. Nicomedis Celebritatis dies.

Nunc quod ad S. Abundij corpus attinet, res hæc eſt denſiſſimis profectò tenebris inuoluta. Siquidem, & illi cognominum multitu-

N do,

do,& varietas opinionum de Martyrii loco difficultatem hanc penè inexplicabilem reddunt. Vt igitur ex his etiam ſalebris, vti poterimus euadamus, dicere non veremur Abundium noſtrum eſſe Diaconum illum, qui vnà cũ Carpophoro Martyrij laurea coronatus Chriſtianorum ſacra profuſi ſanguinis ſui teſtimonio comprobauit. Nec temerè. Nam in antiquo Miſſali Ambroſiano feſti eius diei memoria recolitur IV. Idus Decemb. quo ipſo die noſtro in Templo ex priſca Maiorum conſuetudine celebratur cum certa delictorum indulgentia à ſummo ſacrorum Antiſtite piè Templum noſtrum adeuntibus aſsignata. Quæ quidem à Mediolanenſi Eccleſia non aliam ob cauſſam fieri conſueuerunt, niſi ob cultum quoad eius fieri poſsit maximum ſãctorum reliquijs, aut corporibus, quæ ſua in Vrbe vel Diœceſi ſeruantur, impenſiùs exhibendum. Cuius ergo Summi quoque Pontifices aliquid Apoſtolicæ indulgentiæ fidelibus impertiri ſolẽt, vt quod æui tabes è ſacris Diuorum artubus reliquum ſibi fecit, maiori mentis, & animi religione proſequantur. Cæterum nos Abundium (vt locum aperiamus Martyrij) non in Hiſpania apud Hiſpalim: ſed in Vmbria apud Spoletum, glorioſo peracto pro Chriſti cõfeſsione certamine, palmam adeptum eſſe Martyrij minimè dubitauerimus affirmandum. Caſtrum enim ad Fidardum (Pagi nomen eſt Lauretanæ Diæceſis) à Spoleto paſſuum ferè ſexaginta millibus diſtans ad hæc vſq; tempora fulget Aedes D. Abundio ſacra, in qua feſtum eius diem anno vertente omnibus Chriſtianæ pietatis officijs peragunt accolæ ex recenti decreto Sacræ Congregationis S. R. E. Cardinalium, qui ritibus Eccleſiaſticis præſunt IV. Idus Decembr. ſibique hanc ædem iurepatronatus vindicant honeſtæ familiæ Gherardellorum, & tres aliæ eiuſdem Pagi. Quare non procul ab Pago Sanctum Martyrio coronatum cum ædis illius ſacræ antiquitas, in qua eodem planè die, quo apud nos Martyrij illius dies ſolemniter agitatur: tum via ſpoleto Romam verſus compendiaria, facilis, & perexpedita, ſi non liquidò conuincunt, ſaltem penitus perſuadẽt. Facit hoc ipſum faciliùs, vt credamus, eius diui corpus primò Romę depoſitum ad Catacumbas (id quod fieri ſolitum primis illis Eccleſiæ temporibus nuper obſeruauimus) indeq; labentibus ſæculis cum alijs duobus Sanctis Martyribus Mediolanũ aduectũ, vt ipſe quoq; Mõbritius cenſet, patetq; ex memorato ſupra vetuſtiſsimo Martyrologio Manuſcripto Monachorũ D. Hier. quos de Obſeruantia dicũt, cuius verba nobis idcirco duximus adducẽda. *Idibus Decemb. &c. Beatus Abundius translatus fuit Mediolanũ ad ſanctum Vincentium, & cũ ſanctis Nicomede, & Quirino cõditus iacet altario.* Vetuſtiſs. planè, ſi verba expẽdas, ſed ea nobis fideliter recitãda fuerũt, ne quis hac in re fucũ factum eſſe diceret veritati. Quid quod conſtanter nos id de Sancto Abundio quouis pignore contenderimus affirmare, nõ tam ob allatas hactenus

D. Abundius cũ D. Carpophoro Martyriũ paſſus.

Quorſum à Mediolanẽſi Eccleſia ſacra peculiaria alicubi fiunt.

D. Abundius in Vmbria apud Spoletum paſſus.

Aedes eidem ſacra Fidardi.

Eiuſdẽ corpus initiò Romæ depoſitũ ad Catacũbas, inde Mediolanũ cũ Sãctorũ Quirini, & Nicomedis corporib. adſportatum.

hactenus rationes, quàm ob vnius illius pondus, qua vſus eſt Dominicus Amfoſſius I. C. in Trac. de Sacris Reliquijs §. 5. Num. 19. ad demoſtrandum Sanctorum Corpora Luxorij, Ciſellei, Camerini, Marci, Robuſtij, & Appiani Epiſcopi Papiam vnà fuiſſe translata cum corpore nobiliſſimi, & Sanctiſſimi Eccleſiæ Doctoris Auguſtini ex Sardinia Inſula, quò prius delata fuerunt ab Epiſcopo Hipponenſi ibique ſepulta, ob hanc inquam vnam maximè rationem, quod ſimul conquieſcerent in eodem loco, licet in Epiſtola Oldradi Mediolanenſis Archiepiſcopi ad Carolum Magnum Imperatorem miſſa, de Sancti Auguſtini tranſlatione tantummodò mentio fiat, vt qui inter ſanctos reliquos emineret: Vt ob id etiam minimè mirandum ſit rerum noſtrarum Scriptores, ac præſertim eos, qui de ſingulis Sanctis noſtris Martyribus meminiſſe debuerant ſigillatim eorum translationem litteris conſignantes ſuppreſſis, aliquando duorum minorum Martyrum nominibus, Quirinum ſolummodò nominaſſe, quod is honore ſacro infulæ decoratus princeps inter illos eſſe quodammodo videretur. Verùm cum literarum aperta monumenta deſunt ad id deueniendum eſt tandem, quod magis ad veri ſimilitudinem accedit in hocce præcipuè negotio Translationum: quod & Baronius fecit, qui ad aſſerendam veritatem tertiæ, & vltimæ Translationis Sacrarum Reliquiarum B. Ignatij Martyris Epiſcopi Antiocheni Romam, ſola contentus veri ſimilitudine conquieuit, nihil ſe habere de ea compertum, aut exploratum ingenuè libereque teſtatus. Cum igitur pari propemodum ratione B. Abundij membra non procul ab Vrbe Roma pro Chriſti confeſſione cruciatibus acerbiſſimis exantlatis, primò ad Catacumbas, ad quas Diui quoquè Nicomedis corpus translatum initiò fuiſſe diximus, humata ſunt, eòdemque poſtmodum delatæ D. Quirini reliquiæ, ac ob id vno omnes in loco conditi fuerint, ac ſepulti: cur non etiam nos ſimul omnes hos Martyres Mediolanum aduectos noſtram in Baſilicam fuiſſe vero proximiori ratione conſtantiſſimè fateamur.

Firmatur idipſũ alia ratione à pari.

Cur à ſacris Scriptoribus de ſola S. Quirini translatione mentio plerumque facta.

Quandonam veri ſimilibus argumentis vtẽdum.

Secundum ſententiæ noſtræ firmamentum eſt, tria Sanctorum noſtrorum corpora alibi repoſita fuiſſe, præterquam in noſtro hac D. Vincentij Templo, in quo ex communi hominum fama, & conſtanti traditione coluntur, neque conſtare, nec legi, vt ea de re amentis penè ſit, vel impij dubitare. Siquidem huiuſce ratiocinandi genus in rebus moralimet hodo comprobandis multum habere ponderis, & momenti iuris vtriuſque conſultiſſimi Viri cenſent. Bald. conſ. 265. & conſ. 267. in princ. vol. 2. Ruin. cõſ. 50. n. 1. tit. ſi de fæud. fuerit controueſ. inter Dom. & Vaſſallũ, per l. ſi arbiter. ff. de probat. l. Antiqui natura. §. cũ me abſẽte. ff. de negot. geſt. & l. inditia C. de rei uendicat. Natta cõſ. 235. n. 15. & ſequent. vol. 2. Maſcard. de probat.

Secundæ rationis pondus.

Parum ſine Traditio, quando, & quid maximè ꝓbent.

conſ.474.nu.10. Bart.Socin.conſ.89.n.3. vol.1.per c. Cum cauſam, de probat.Dec.conſ.109.nu.2. & Card.in Clem.1. de probat. qui omnes illud vnùm aſſerunt in laudatis locis, traditionem, famam, necnō etiam opinionem vulgi rei alicuius exiſtentiam maximè perantiquæ, cuiuſmodi noſtram eſſe nemo non videt, ſatis, ſuperque probatam, teſtatamque relinquere. Et quid aliud ingens multis ex locis hominum vtriuſquè ſexus, varijs ex morbis laborantium concurſus ad puteum iuxtà ſanctorum noſtrorum Arcam poſitum in ſilentio loquitur, niſi veriſſimam eſſe famam ſacrorum ſibi conditorū artuum peruagatam? Vt enim ingenuè fateamur, neſcire nos originis vltimæ tempus, quo puteus hic frequentari cæperit ab ægrotis, antene ſanctorum Martyrum corpora Arcæ proximæ conſignata, an poſtquàm in ea condita, varia morborum genera profligare diuinitùs inſtiterunt ab ijs, quorum erga ſe præcipua pietas elucebat. Factum id quidem ante, ſuſpicari poſſumus ex ſubicienda mox Inſcriptione vetuſtiſſima, non procul ab hoc puteo nuper reperta, quæ tùm ex Carachteribus ipſis, tùm ex priſca formula, ſapere uidetur antiquiſſimam antiquitatē, fortè ob uim neſciò quàm admirabilem Lymphis illis iam tum inditam, impertitamque cœlitus Agrytio; qui illam grati animi ergo poſuerit, dedicaueritque litteræ verò Inſcriptionis hæ ſunt.

Quandŏnam, & quorſum puteo iſti ſanandi vis indita.

Prima opinio ex Inſcriptione ſuſpicatam.

FONTI PERENI
AGRYTIVS D
DONVM POSVIT

Secunda in maiori hæret probabilitate.

Atquì credere probabilius eſt diuinitùs vim fonti huiuſcemodi communicatam ſtatim ac ſacras Martyrum Reliquias proximas habuit, vt quemadmodum illi aquarum merſi vorticibus ad regna cœleſtia protinus euolarunt, ſic aquarum illarum hauſtu, ope ſanctorū eorundem Martyrum accedente, quamplurimi varijs morborum fluctibus agitati emergant indè protinùs, & conualeſcant. Vt apertè non minus, quàm verè indicant carmina in Putei ipſius commendationem, memoriam, & honorem conſcripta, quæ idcircò ſubdimus non inuiti.

In Aquas

In Aquas Putei ad Sepulchrum trium Sanctorum noſtrorum Martyrum, quibus abiguntur morbi.

QVid iuuat accenſas vndis extinguere flammas,
Extinctasque ſimul viuificare faces?
Quid iuuat in lapides virgas mutare virentes,
Auditoque vndas tollere ad aſtra ſono?
Quid iuuat inſanis amiſſam reddere mentem,
Quid iuuat hanc ſanis demere poſſe viris?
Munere Naturæ dona hæc data functibus illis,
At febrim ægrotis pellere corporibus,
Expulſoque Viris morbo dare poſſe ſalutem,
Munere cæleſti perficit hic Puteus,
Qui ſcatet excultam ſancti Nicomedis ad Arcam,
Quæ ſacras ſeruat marmore relliquias.

Nec mirum, cum etiã in Inſula Chio in Baſilica Sãcti Iſidori Martyris dicatur eſſe Puteus, cuius aqua ſæpius hauſta ſanitati priſtinæ reſtituantur ægroti, vt auctor eſt Gregorius Turon. de Gloria Martyr. cap.102.; & Cæſareæ in Cappadotia Fons ſcatens ad locum, vbi B.Iulitha vidua martyriũ paſſa, & ſepulta eſt, qui inſtar lactis fluens mirum in modum ad ſe accedentes iuuat, eiuſque meminit non ſine laudis præfatione S.Baſilius in Oratione de eiuſdem B.Iulithę Martyrio. Fluit, & Fons alius Turoni in Gallia apud tumulum S. Martini, cuius ſolam vel guttulam vino mixtam vinum ipſum mirificè augere affirmat Gregorius idem Turnon. in hiſtoria Francorum lib.5. cap.21. Facit hùc etiàm Fons ille alius apùd Nicopolim Paleſtinæ Vrbem, qui vim medendi morbis iamdudũ eſt conſecutus ex ſolo contactu pedum Apoſtolorum Chriſti Domini, teſte Sozomeno hiſtoriarum lib. 5.cap.20. non aliter, ac noſter ille Puteus ex proximis Sanctorum noſtrorum pignoribus, vti paullò antè docebamus, alijque multi, de quibus paſſim Baron. in Annalibus. Quinimmo Flores, frondes, velamina, & alia eiuſmodi ſacris ſepulchris admota: puluis ipſe, ac ſepulchrorum ſitus ex fide D. Gregorij Magni Dialogorum lib.3. capit. 16., & Gregorij Nyſſeni in Oratione de Laudibus Magni Theodoſij, vim innumera Miracula perpetrandi conſecuta ſunt ob ſacrorum ipſorum corporum attactum, vel propinquitatem, vt alij quoquè literis prodidere. Quod igitùr communis iam hominum vſus, & fama in re noſtra obtinuit, aſſerendum eſt etiam id ipſum à Maioribus noſtris ad noſtra, vſquè tempora fideliſsimè perue-

Eiuſdem virtutis Putei alibi exiſtẽtes maximè propè ſepulcra Sanctorum.

Quis indita miracula perpetrandi rebus adiacentibus ſepulchris Sanctorum.

perueniſſe, licet nullis nunc ex publicis documentis eius veritas conſtet. Et iure cum traditioni Eccleſiarum, tùm maximè acquieſcendum eſſe doceat Baronius in notis ad Martyrologium Roma. Idib. Maij, cum acta Tranſlationum de aliquib. SS. Martyribus nō habētur. Quod ſi quis memor eorum, quæ ſupra attulimus ex Ferrario contra nos inſurgat, & obijciat alibi quoquè mentionem fieri ſanctorum noſtrorum, facili illi negotio occurremus, reuocantes nominatim eum ad allata ſuperius argumenta, nonnullaſque rationes alias inferius adducendas, quibus diſertè, ne liberè concludemus Ferrarium ibi vel de ſanctis longè diuerſis à noſtris agere, vel temerè (quod eius pace dixerimus) & abſquè vllo ſolido fundamento aliqua ſcriptitaſſe. Occurrimus eadem reſponſione ijs, quibus vel ſcrupulum aliquem poſſent inijcere, quæ de Sancto Abundio idem Ferrarius ſcripſit, ob huiuſcemodi controuerſiarum exiguam habitam cognitionem. Is enim Abundius Martyr, & Diaconus, de quo Ferrarius, non Spoleti cum Carpophoro, ſed Romæ cum Abundio Præsbitero & alijs XXIII. ad fidem conuerſis capite damnatus eſt, non Idibus Decēbris, vt noſter, ſed XVI. Kal. Octobris, Ideq; Gregorio XIII. Pont. Max. demolita æde Sanctorum Coſmæ, & Damiani in poſtico repertus eſt, Pontificatus illius anno XI. & illuſtri celebritatis pompa, ac ſolemni ſupplicationum apparatu ad Baſilicam ſocietatis Ieſu tranſlatus, eiuſque ſub Ara Maxima honorifice collocatus, vt Diui ipſius vita à Societate Ieſu edita nos docet.

Diſſoluitur obiectio ex Ferrario.

Occurritur obiectioni alteri Ferrario explicato.

Abundius Martyr, & Diaconus alius à Noſtro. Quibus cum paſſus, & quando.

Eiuſdem Tranſlatio in Templū Sociorum Ieſu.

Vnum dumtaxat, quod ab celebri Corrigiæ oppido nuper accepimus liberali opera, & propenſo in nos ſtudio Iulij Cæſaris Tirellij, Ciuis, & Beneficiarij Bononienſis, infirmare non mediocriter poſſet ſecundum huius noſtræ ſententiæ firmamentum, niſi diligentiā pro eo fulciendo maximam adhibuiſsemus. Cum enim Mediolani Tirellius moraretur, grauioribus diſtentus negotijs Alphonſi Eſtenſis Viri Principis fama, natalibus, & omnium virtutum ſplendore longè clariſsimi

Iulius Cæſar Tirellus.

Alphonſi Eſtenſis laus.

Quem ſi ſancta pios reſpectant Numina, ſi quid
Vſquàm iuſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti
Præmia digna manent Virtuti debita tantæ
Præmia, quæ nemo valeat numerare canendo
Cælicolum ſedes inter, quas tramite recto
Inde adijſſe ſolo demiſſum, credere dignum eſt.

per litteras rogauit Herculem Raperam Rectorem Parœcialis Sancti Blaſij ditionis Corrigienſis, vt quæcunquè poſſet de Sancto Quirino, eiuſque mortalibus exuuijs cognoſcere, eademque ſibi ſummo ſtudio perſcribere niteretur. Dudùm enim, ac ſæpè prælatum ad nos fuerat ſermone non dubio, vel obſcuro, quinimò ex certa numiſmatum cælatura Quirinum Martyrem, & Epiſcopum Corrigienſium Patro-

S. Quirinus Corrigienſium Patronus, & Tutelaris.

Patronum, ac Diuum Tutelarem eſſe. Quamobrem non leuis noſtrum ſubierat animum dubitatio, quidnàm in cauſſa fuiſſet, vt eo in Oppido Quirinus hiſce nominibus coleretur. Sed enim hanc nobis dubitationem omnem penitus abſtulit abſolutum Tirellio reſponſum ab amico datum, eiuſdemque ſcripta nobis opportunè reddita ab eodem. Intelleximus enim ex Raperiæ literis partem tantum aliquam cinerum eius Sancti Corrigiæ reperiri, cuius ergò ſumma Corrigienſium omnium religione præ cæteris coleretur. Eos porrò cineres vnà cum non parua ſegminum parte Sanctorum Tiburtij, & Hermetis Martyrum, Veronicæ pariter, ac Reparatæ dono accepiſſe Conradum Corrigiæ Comitem ſub annum DCCCXVIII. ab Gregorio IV. Romano Pontifice, acta in eius Oppidi Collegiata legi ſolita ante promulgationem Breuiarij Romani, feſto ipſo die Sancti Quirini, quæ nos ipſi vidimus ad nos tranſmiſſa, aliquot etiam marmorum inibi exiſtentium Inſcriptiones, & Pontificia quædam diplomata clarè, dilucidèque teſtantur. Quamobrem cum hinc tantū appareat S. Quirini reliquias non Corpus Conrado Corrigiæ comiti dono datas, ſuum adhuc robur obtinet ſecundum huius noſtræ ſententię firmamentum. Adde. Quod licet illud inſuper fateremur, (quod ierit inficias nemo) partem huius quoquè Diui aliquam ab eodem Pontifice datam Corrigiæ tum Comiti, non inde tamen poſset quis iure ſuo contendere integrum Sancti Quirini corpus Corrigiam eſſe delatum, aduerſante ſibi vel ipſa priſca ſummorum Pontificum conſuetudine, qui in Sanctorum Reliquijs largiendis eum morem ſeruabant, vt Fratribus Archiepiſcopis tantum, Regibus benè de Eccleſia meritis, ac Imperatoribus eiuſdem propugnatoribus (& ſi nec ſemper) integra Sanctorum corpora largirentur: minoribus verò Principibus, aut Præſulibus rariſſimè, vti nos Euſebius diſtinctè docuit in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria, & Baron. Tom. II. & IV. Annalium, & in notis ad Romanum Martyrologium paſſim. Accedit huc Innocentij II. Diploma plurimi faciendum, ex quo tantummodo liquet Corrigienſibus dono datam à Pontifice fuiſſe non modicam Sanctorum ibi nominatorum partem, quàm paulò antè Reliquiarum nomine compræhendit. Reliquiarum autem nomine non integra corpora, ſed particulas eorum tantùm ſignificari, vt ſonat ipſummet Reliquiarum nomen, & Doctorum pleraq; pars interprętatur: nemo eſt vel leuiter imbutus his litteris, qui non intelligat ex vſu communi loquendi, qui Sanctorum Corpora à Reliquijs diſcriminat, ac diſtinguit. Cum igitur res hęc omnis Apoſtolicę Bullę verbis innitatur eorum partem ad pręſens negotium facientem ſubdemus hoc loco, ne quid à nobis amplius deſiderari poſſit. *Innocentius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Dilectis filijs Lenducio Præpoſito Collegiatæ Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis, Sanctorumque*

S. Quirini cineres cum aliorum SS. Reliquijs dono dati Cōrado Corrigiæ Comiti à Gregorio IV. Pōtifice.

Pars eiuſdem diui ab eodem Pontifice cōceſſa eiuſdem oppidi Comiti.

Priſca Summorū Pontificum conſuetudo in Reliquijs largiendis.

Sanctorū corpora & Reliquias inter ſe diſtingui.

Innocentij II. Sūmi Pontificis diploma de Sancti Quirini, & aliorū Sanctorum Reliquijs Corrigię datis.

rumque

ma de Sācti Quirini, & aliorū ſanctorū Reliquijs Corrigiæ datis.

rumque Michaelis, & Quirini, ſuisq; Canonicis, tàm præſentibus, quàm futuris Canonicè ſubſtituendis in perpetuum de Corrigia Regienſis Diœceſis, apùd Regium Ciuitatem olim in Emilia, nunc in Longobardis partibus. Vicum Sancti Michaelis, vbi nunc oppidum Corrigiæ, in quo constructam Baſilicam ſub vocabulo Sancti Michaelis, ingentibus, & aſſiduis postulationibus quondam Conradi Comitis Corrigiæ, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ filij, & defenſoris perpetui, felicis memoriæ Gregorium Quartum prædeceſſorem noſtrum pro benemeritis, pro ſtatu Sanctæ Romanę Eccleſiæ, per dictum Comitem multipliciter impenſis, ab eodem reparatam, magnisq; donarijs mirabiliter dotatam in Præpoſituræ Dignitatem ſcimus erexiſſe ſub titulo Beatæ Mariæ Sanctorumq; Michaelis, & Quirini, ipſam dicti Comitis intuitu Reliquijs Sanctorum Martyrum Quirini, Tiburtij, Hermetis, Veronicæ, & Reparatæ pro nō modica ipſorum SS. corporum parte illuſtraſſe, Comitemq; dictum in dicta Baſilica eas honorificè collocaſſe, in ipſaq; duodecim Canonicos, cum pluribus clericis, qui vnà cum Præpoſito die noctuq; ad laudem omnipotentis Dei, Beatæ Mariæ, Sancti Michaelis, & Sanctorum Martyrum horas Canonicas decantarent inſtituiſſe &c. Dat. 15. Cal. Iunij, Inditione, tertia, Incarnationis Domini anno MCXL. Pontificatus verò Domini Innocentij Papæ ſecundi anno 11. cum ſigillo pumbleo, & ſubſcriptione 22. Cardinalium &c.

En vt perſpicuè ex recitatis huius diplomatis verbis habetur, non corpus Diui Quirini: ſed eiuſdem ſicut, & aliorum Sanctorum Tiburtij, Hermetis, Veronicæ, & Reparatæ Reliquias tantùm Corrigiam illuſtrare. Quinimò ſi fortè fortuna contingeret, vt in aliquibus ſcriptis, aut marmoribus Sancti alicuius nomen vſurparetur, pro parte illius tantum, ſiue Reliquijs, maximè cum aliundè conſtat eiuſdē diui reliquias aliàs alibi, coli, vt in re noſtra cōtigiſſe docebimus in decima ratione, figurata illa eſſe locutio putanda erit, quæ frequens eſt in vetuſtioribus quarundam Eccleſiarum lectionarijs, in quibus ſæpè totum pro parte capitur, monente id ipſum Ferrario in Præfetione Catalogi Sanctorum Italiæ, & ante eum Baronio Annalium Tom. 1. anno 55. num. 15. cuius verba quoniam valdè ad rē pręſentem facere videntur hic ſubtexam.

Per ſinecdochen totius pro parte ſancti alicuius corporis nomen pro ſacris eiuſdē Reliquijs vſurpari.

Teſtimoniū Baronij ex mēte Greg. Naz. in Orat. 1. in Iul.

Cum igitur eamdem virtutem in exigua parte reliquiarum Martyris, quæ in toto ſit corpore, ineſſe, experimento ipſe teſtatur: (loquitur hic de Gregorij Nazianzeni teſtimonio) inde euenit, vt corpus vnius Martyris in plures interdum partes diuidi ſoleret, recondiq; in diuerſis altaribus, quæ ſepulcra ſunt Martyrum, vt auctoritate diuinæ ſcripturæ conſtat: indeq; fortaſſe accidit, vt cum vnius eiuſdemque Martyris diuerſis in locis reliquiæ conditæ haberentur, & æquè ac ſi integrum corpus vbiq; horum locorum conditum eſſet, eadem miracula ſint operatæ, vnius eiuſdemq; Martyris corpus diuerſis in locis haberi dicatur. Tolerabilis error, cui non hominum impoſtura, ſed exuberans diuina largitas præbuit occaſionem: dum quod ob virtutis præſtantiam diuerſis in locis ſit vnius eiuſdemque Martyris erecta memoria, vel excitatum

ſepul-

ſepulchrum (quod eſſe conſueuit ſacrum altare) quiſq; apud ſe corpus illius haberi eſt opinatus. Hæc ille. Vt ob id etiam minus repræhendendi ſint, immo ex modò laudati Baronii ſententia, excuſandi Corrigenſes, ſi fortè eo loquendi more (quod pro certo non habemus) vſi fuerint aliquando. Adhuc addimus, ſi caput Sancti Quirini noſtra in Arca marmorea collocati à capitibus alijs Diuorum Nicomedis, & Abundij diſtinctum apparuit tùnc temporis, quo iuſſu Illuſtriſsimi Federici Cardinalis, & Archiepiſcopi nobis, & alijs Viris compluribus Eccleſiaſticis fide, nomine, & Dignitate clariſsimis aſtantibus, & apertè recognoſcentibus oſſa permulta, triaq; diuerſa capita perſpicuè diſcernentibus, reſerata fuit: vel hinc conſtare liquido poterit præcipuam huius ſancti corporis partem haud eſſe Corrigiæ: ſed in Vincentiana Baſilica reperiri, hocq́, tantò erit certiùs, quantò magis à recepto iampridem Eccleſiarũ vſu abhorret, brachia thecis argenteis includi, Chriſtiq; ſectatoribus in Aris ſacris intuenda proponi, cum oſſa capitis adſunt, quod iſto aptari modo præcipuè conſueuit. Quod quia notum eſt omnibus, ac perſpectũ fieri Romæ, Mediolani, alijsq; primis in Vrbibus Italiæ ex ſolemni ritu, neq; oratione noſtra, neq; maioribus indiget firmamentis. Neq; verò ob ea, quæ literis mãdare recens aggreſsi ſumus hoc capite, quidquam detractum iri honori, ac cultui delato iam pridem ſepulcro Noſtrorum Martyrum arbitramur: quemadmodum neq; minores ad limina Beatiſsimorum Apoſtolorum Petri, & Pauli populorum concurſus facti ſunt, nec priſtinus illorum imminutus eſt cultus, licet Sanctiſsimus Vrbis noſtræ Patronus Ambroſius aliquas horum Apoſtolorum Reliquias in Baſilica à ſe Mediolani in honorem eorumdem Sanctorũ conſtructa perhonorificè collocarit: quibus B. Simplicianus Diui tum Ambroſij Archidiaconus, cũ diſsidẽtes inter ſe Romanos cauſſa Religionis ad concordiam ſuaui quadam eloquentia reduxiſſet, à Sancta ſede donatus fuerat, Mediolanumq; eas tranſtulerat. Quarũ delationem diuo Paſtori diuinitùs ſignificatam, ac peculiares eius ceremonias, ſcire qui pluribus, ac diſtinctiùs velit, conſulat exemplar vetuſtiſsimi ea de re manuſcripti, quod in Archiuijs eiuſdem Baſilicæ reperitur: Et Deſiderius Longobardorum Rex, teſte Galuaneo B. Petri dextera, & concreto Coapoſtoli eius Pauli cruore eum in modum, quo à reciſa morientis gentium Doctoris ceruice profluxit, dono ſibi ab Adriano Pontifice miſſo, Cliuatenſem Baſilicam in Agro Mediolanenſi, ex Aldechiſij filii voto, à ſe conſtructam cohoneſtarit ampliſsimè. Aliæq; demum Eccleſiæ Sacroſanctis eorumdem Apoſtolorum ſegminibus glorientur. Quinimò ſicut partium honos ad totum, & artuum ſingulorum pertingit ad caput: ita D. Quirini corporis cultus, ac reuerentia, quæ apud nos maximè viget, ex honore, quo duo brachij illius oſſa Corrigienſes afficere volue-

Trium capitũ diſtinctio manifeſta in Arca Baſilicæ Vincentianæ.

Reliquiæ Capitis aliorũ mẽbrorũ reliquijs præſtãt.

Concurſus ingẽs ad limina Apoſtolorum.

S. Ambr. Baſilicã in honorẽ Apoſtolorũ erigit Mediolani.

Eorundem Reliquias ſimplician᷒ Mediolanũ tranſfert dono Romæ habitas.

Deſiderius Lõgobardorũ Rex Cliuatenſem Baſilicã ex voto conſtruit & DD. Petri, & Pauli reliquijs ditat.

voluerunt, thecis eadem argenteis includentes, ex dicato Diuo ipſi Collegiato Templo, eiuſdemque in Diuum Patronum Oppidi adoptatioue, magis, magisque illuſtrabitur, & accreſcet in dies. Lubet, vt hoc faciliùs fiat ſuccedatq; feliciùs rem hic admiratione dignisſimam, quæ Anno MDLXXXIII. in Oppido ipſo Corrigiæ contigit narrare paucis, & aliquam apud diuini cultus amantes gratiam promereri. Nefarij quandóq; fures noƈte neſcio qua intempeſta clã in ipſa Corrigienſis Eccleſiæ adita penetrarunt, in quibus prætioſæ veſtes, argentea vaſa, omnisq; ſacræ ædis ſuppellex reliqua continebatur. Erat inter has opes argenteum brachium magnitudinis nõ vulgaris, neq; vulgaris prætij annulis exornatum, in quo oſſa illa gemina brachij S. Quirini Martyris omni alia gaza pretioſiora, compoſita deliteſcebant. Accingunt itaque ſe nefario operi perditi homines ac profligati, præclaram ſe naƈtos occaſionem rati, luſtrant, rimantur, depopulantur omnia, ac cętera quidem omnia furati, vno excepto brachio Martyris, abeunt triumphantes. Verum enim verò, vt ſacrilegos diuini ſemper Numinis ira perſequitur, donec admisſi ſceleris pœnas luant, à ſatellitibus compræhẽſi in cuſtodiã Corrigiam pertrahuntur. Habentur illicò de admisſis ab illis criminibus quæſtiones, nec mora cunƈta detegunt, ſeq; inter alia, quæ nefariè, & impiè perpetrarant, ſacras argenteas thecas Aditi Collegiatæ Corrigienſis neſcio qua noƈte expilaſſe liberè confitentur. Cumque percũƈtarentur Iudices quæſtionis. Quàm ob cauſſam reliqua potiti præda argenteum S. Quirini brachium non abſtuliſſent: Reſponderunt illi ſe re vera ſemel, iterum, ac ſæpius id tentaſſe: ſed quoties D. Martyris illius oſſa ab theca extrahere conabantur, vt eadem ibi relinquerent cum Martyrum aliorum reliquiis, quas nullo ferè negotio argenteis ſuis ex arculis extraxerant priùs, tanto ſe toties artuum tremore correptos obriguiſſe, vt vix ſtare, nedum S. Martyris oſſa loco ſuo mouere poſſent: eadem ferè in Criminalibus (vt aiunt) Corrigiæ aƈtis illius anni continentur, & in Incolarum omnium ore verſantur. Fures verò ſacrilegi criminis rei laqueo mulƈtati, eorumque cadauera in partes ſeƈta, extra Oppidi mœnia è regione Templi D. Rocho ſacri in antiquis patibulis appenſa ſunt. Mira ſanè res iſta, & animaduerſione digna, vt quæ S. Quirini gloriã augeat, cuius ergò hic illam adſcribere viſum eſt, non oſsibus illius tantùm, ſed ipſomet argenteo illorum brachio a ſacrilegis impiorum manibus vindicato, & antiquum miraculorũ eiuſdem, quorum multa ſupra naturæ vim, atque ordinem diuina vi ſuffragante edidit, tum in Pannonia, tum in Baſilica Scarabatenſi quandiu in ea iacuit, ac tum demum Romæ poſitus in Cathacumbis, vt eius manuſcripta aƈta teſtantur, famam, alat, nutriat, & confirmet.

Sacrilegium à furibus admiſſum Corrigiæ vim indicat Reliquiariũ S. Quirini.

Inſignes S. Quirini reliquię apud Corrigenſes.

A furibus loco moueri non poſſunt.

Vt non immeritò hic acclamare poſsim Sanƈtiſsimi Quirini Honori

nori

nori ac Immortalitati.

Cætera quid fando miracula mille retexam?
Siue tuis olim precibus, dum vita maneret,
Seu mundi euecto te poſt melioris ad arces,
Quæ patrata fuere, hodieq; ſtupenda patrantur:
Signatis equidem tabulis, & teſtibus illa
In luce, inquè oculis hominum verſantur, & ore.
Hæc omnis templi paries, poſteſq; ſacrati,
Vndiq; picturis fulgentes, vndique ſignis:
Quæ ſuſpenſa tholo, varijs è partibus Orbis
Votorum poſuere rei, donaria monſtrant.

Nec erit hic à propoſito alienum, vndenam mos Tabellarum huiuſcemodi diuorum templis, & Tumulis affigendi ad nos vſq; deuenerit, paulò altius inueſtigare negotio ſanè perfacili, & expedito Andreas enim Alciatus in opuſculo de D. Euſtorgii Templo, de ſepulcro D. Petri Martyris ſcribens narrat noſtros conſuetudinem hāc ab antiquis Gentilibus accepiſſe. Nec falſus eſt Alciatus: extant enim hac de re ſcriptorum grauiſsimorum apertiſsima teſtimonia, quæ nullum relinquant dubitationi locum. Tullij lib. 3. de Natura deor. **Tabellarum Templis, & tumulis affigendarū origo**

Nonne animaduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis vim tempeſtatis effugerint, in portu ſalutiſq; peruenerint? Et ad Attic. lib. 4. Epiſt. 12. *Hæc enim me vna ex hoc naufragio tabella delectat;* Naſonis, vt mendosè habet Alciati codex: ſed Tibul. vt nos infra emendatè repoſuimus.

Nam te quoq; poſſe mederi **Votiua Tabella.**
Picta docet Templis multa tabella tuis.

Horatij lib. 1. Od. V.

——— me tabula ſacer
Votiua paries indicat vuida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

Et Satyr. 1. lib. 2.

——— Quo fit, vt omnis
Votiua pateat veluti deſcripta tabella.
Vita ſenis.

Virgilij lib. 12. Aenei.

Forte ſacer Fauno folijs Oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum:
Seruati ex undis vbi figere dona ſolebant
Laurenti Diuo, & votas ſuſpendere veſtes **Votæ veſtes.**

Ibi enim dona Tabellæ ſunt, & votæ veſtes, non notæ, vt vulgò legitur, quæ vuida veſtimēta Principi Lyricorum. Tibulli el. 3. lib. 1.

Nunc Dea, nunc ſuccurre mihi; nam poſſe mederi
Picta docet templis multa tabella tuis

Tabella picta.

Virgilij iterum in Catalectis.

Non ego thure modo, aut picta tua templa Tabella
Ornabo, & puris ſerta feram manibus.

Cauſſæ Tabellarum dedicandarum.

Solebant enim priſci tam Romani, quàm Græci aliquo ingenti periculo, metu, vel labore preſſi vota Dijs ſuis Præſidib. nūcupare, quæ poſtmodùm periculo illo metu, vel labore defuncti diſoluere dicebantur, cum in eorum templis, vel alibi Tabulas votiuas huiuſcemodi ſuſpendebant, quo ſcilicet extaret aliquod inſigne, tum ſuarum miſeriarum, tum grati erga Seruatores Deos animi monumentum, qnod etiam Turnebum obſeruaſſe video lib. 6. Aduerſariorum cap. 9. Pari de cauſſa Gladiatores arma Herculi, Duces, ac milites conſecrabant. De Gladiatoribus Horatius. lib. 1. ep. 1.

——— *Veianus armis*
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.

De Ducibus Virg. 1. Aen. verſ. 246.

Ducum, & Militum.

Antenor potuit medijs elepſus Achiuis
Illyricos penetrare ſinus, atquè intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timaui:
Vnde per ora nouem vaſto cum murmure montis
It mare præruptum, & pelago premit arua ſonanti.
Hic tamen ille vrbem Pataui, ſedeſque locauit
Teucrorum; & genti nomen dedit, armaque fixit
Troia; nunc placida compoſtus pace quieſcit.

De militibus ouid. lib. 4. triſt. eleg. 8.

Capita, & cornua ferarum Dianæ.

Miles vt emeritis non eſt ſatis vtilis armis
Ponit ad antiquos, quæ tulit arma lares.

Statius 11. Thebaid. ——— *figamque ſuperbis*
Arma tholis, quæque ipſe meo quæſita reuexi
Sanguine, quæque dabis captis Tritonia Thebis.

Pugiles etiam id præſtabant. Virgilius de Entello Aen. 5.

——— *Hic victor cæſtus, artemque repono.*

Pugilum cæſtus.

Pueri quoque virilem togam ſumpturi bullas Penatibus dabant. Perſ. ſat. 5.

Bullæ puerorum laribus.

Cum primum panido cuſtos mihi purpura ceſſit,
Bullaque ſuccintis laribus donata pependit.

Serui catenas ijſdem, & anulos ferreos Saturno. De catenis Orat. lib. 1.

——— *donaſſet iam ne catenam*
Ex voto Laribus quærebat.

Catenæ & Compedes ſeruorū Laribus & Saturno.

De anulis Martialis.

Has

Has cum gemina compede dederat catenas
Saturne tibi Zoilus priores.

Pilæ Virginum nubentium Veneri.

Innuptæ nupturis pilas cum puppis, & ſtrophilis Veneri. Varro, *Seſquiulyſſe ſuſpendit Veneri marinas pilas, reticula, ac ſtrophila.* Omnes denique omnis ordinis, & ætatis homines arma profeſſionis ſuę, præſertim cum illis feliciter vſi fuiſſent, in Templis collocabant eorum Numinum, quibus tamquàm artis ſuæ tutoribus, Præſidibus, & adiutoribus victoriæ acceptam referebant felicitatem ſuam.

Lyricorum Barbitos.

Horatius de ſua barbito od. 26. lib. 3.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militaui non ſine gloria:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit.

Capita, & cornua ferarum dianæ.

De Venatoribus Virgilius lib. 9. Aneid.

Tu dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,
Aſtrorum decus, & nemorum Latonia cuſtos,
Si qua tuis vnquàm pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſiqua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendiue tholo, aut ſacra ad faſtigia fixi.

Et Egl. 7.

Setoſi caput hoc apri tibi Delia paruus,
Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.

Paſtorum Fiſtulæ.

De Paſtoribus in Melibæo.

Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu

Sic Tibullus lib. 11. Elegia. 5.

Pendebatque Vagi paſtoris in arbore votum,
Garrula Sylueſtri fiſtula ſacra Deo.

Timonis ligo, & ſagus.

Sic Tymon diues repentè factus apud Lucianum Panilingonem, & ſagum ſuſpendit; ſic Sappho in Heroidibus Ouidij Phæbo Lyram dedicat. Sic Propertius lib. 11.

Magna ego dona tua figam Cytherea columna.

Laidis ſpeculum Veneri.

Sic tandem Lais ſpeculum Veneri in Græcorum Epigrammatum Florilegio lib. 6., alijque inibi cuiuſcunque artis, ac diſciplinæ, cui mori quid tàm ſimile, quàm id, quod paſſim noſtris videmus in templis, vbi Tabellæ, enſes, ſcuta, galeæ, ſigna ſuſpenſa, quorum occaſione à propoſito digreſsi, hæc pauca de more piorum Chriſti fidelium à Gentilibus priſcis accepto, operi noſtro inſerere placuit, veluti flores peregrinos noſtratibus venuſtiores, & lectiores, Faſciculo domeſticorum, & communium noſtri Prati floſculorum.

Non hinc igitur (vt iam ad miraculorum gloriam diui noſtri, vnde digreſſi ſumus, reuertamur) primęui ſui cultus iacturam vllam patietur S. Quirini corpus apud nos exiſtens: ſed maius in dies ſingulos capiet incrementum, cum non apud nos tantum, ſed apud alias etiã

nationes

nationes eius oſſa vel pauca, miraculorum gloria fulgeant, & coruſcent. Gradum ob id ad alia faciamus, & tertium cauſſæ noſtræ firmamentum in medium afferamus.

Firmamentum aliud ex Kalendario deſumptum, & notis M. S. ad oras Miſſalis Ambroſiani.

Neque verò id altè admodum petendum, nec procul, Nam in vetuſtiſſimo Miſſalis Kalendario Mediolani edito Anno à Chriſto nato 1482. habentur in ipſo die feſto Triũ noſtrorũ Martyrũ, SOLEMNITAS AD S. VINCENTIVM IN PRATO; & in margine Miſſalis alterius antiquitatis eiuſdem, & notæ, quod adhuc in dicti Templi ſacello ſummo ſtudio conſeruatur, manuſcripta hæc verba leguntur. HORVM CORPORA SVNT IN SCVROLO S. VINCENTII IN PRATO. Quemadmodum igitur notæ illæ primę apponi conſueuere in Kalendarijs non niſi ad feſtos ſanctorum illorum dies, quorum corpora in ſacris aliquibus Aedibus re vera obdormiunt, & quieſcunt: ita putandum eſt non fruſtrà fuiſſe notas illas alias manu ad oram Miſſalis antiquiſſimi ſcriptas. Nec mirum hic à nobis manu exaratam ſcriptionem firmamenti loco produci ad Sanctorum Corpora noſtræ Baſilicæ vindicanda, cum obſeruauerimus non ſemel eruditiſſimum & Illuſtriſſimum Sacrorum Annalium ſcriptorem hoc ipſum ſæpiſſimè factitaſſe, ac præſertim in Annotat. ad Martyrologium pridiè Non. Decẽb. litera H. 7. Idus Iulij lit. B. 5. Idus eiuſdem menſis lit. C. 5. Kal. Decemb. XII. Kal. Nouembr. & alibi paſſim. Verba ſanè illa AD S. VINCENTIVM IN PRATO, quæ in perantiquo Miſſalis Codicis Kalendario legi diximus, & nunc etiam nouis Ambroſianis noſtris Diarijs quotannis apponi ſolent ad Dies horum Sanctorum Feſtos, mirum in modum noſtram hanc aſſertionem firmant.

Manu exarata ſcriptio, locum habet interdum maximi firmamenti.

Firmamentum IV. ex diplomate Pontificio Innocentij IV.

Prodeat iam è tenebris Pontificium Diploma Innocentij Pontificis Maximi, quod in hoc ipſo Templo ſanctorum noſtrorum corpora quieſçere planè conuincit. *Innocentius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei &c. Dilectis filijs Abbati, & Conuentui Monaſterij S. Vincentij Mediolanen. ordinis Sancti Benedicti ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Licet is de cuius vnitate venit, vt ſibi à fidelibus ſuis dignè, & laudabiliter ſeruiatur de abundantia pietatis ſuæ, quæ merita ſupplicum excedit, & vota benè ſeruientibus multò maiora retribuat, quàm valeant pro mereri: Nihilominus tamen deſiderantes Domino reddere Populum acceptabilem, fideles Chriſti ad cõplacendum, & quaſi quibuſdam illectiuis muneribus, Indulgentijs ſcilicet, & remiſſionibus inuitamus, vt exinde reddantur diuinæ gratiæ aptiores. Cum igitur, ſicut aſſeritis, in veſtro Monaſterio, quod in honore Aſſumptionis B. Virginis Mariæ, & B. Vincentij eſt conſtructum, Sanctorum Quirini, Nicomedis, & Abundij Martyrum corpora requieſcant. Nos cupientes illud congruis honoribus frequentari, omnibus verè pœnitentibus, & confeſſis, qui Monaſterium ipſum in feſtiuitatibus ſanctorum ipſorum, & vſquè ad Octauas eorum venerabiliter viſitauerint, annuatim de Omnipotentis Dei miſericordia & BB. Petri, & Pauli Apoſtolorum, cuius auctoritate*

Indulgentiarum dona conceſſa Baſilicæ Vincentianæ.

tate

tate confiſi, quadraginta annos de iniuncta ſibi pænitentia, miſericorditer relaxamus. Datæ Romæ &c.

Has ego pontificias literas illas eſſe arbitror, quas ſe vidiſſe teſtatur Galeſinus in Martyrologio ſuo, ita vt de illarum veritate nullus eſſe poſſit reliquus ſuſpicioni locus. Quinimò illud quoque veriſſimum putandum eſt, Summo Pontifici planè, probèque compertū, ac probatū fuiſſe, Sanctorū noſtrorū corpora noſtra in Baſilica reperiri, antè quàm Monachorū petitioni ſatisfaceret, nequa illi poſſet in re grauiſſima nota leuitatis inuri. Sed aliud Apoſtolicæ Indulgentiæ donum in ſacris Sanctorum eorumdem Martyrū diebus felicis recordationis Clemens Papa VIII. eidem Eccleſiæ conceſſit annuens precibus ampliſsimi S.R.E. Cardinalis Simonis de Terra noua tituli Sancti Hieronymi Illyricorum tunc Abbatis, & perpetui Commendatarij Sancti Vincentij. Quod ampliſsimum nouiſsimè reddidit Paulus Papa Quintus, & libenter, ac liberaliter admodum indulſit Illuſtriſsimo, & Reuerendiſsimo DD. Carolo Caraffæ ſuprà laudati Cardinalis optimo ſucceſſori, & omnibus numeris abſoluto Epiſcopo Auerſano, cuius auſpicijs non tàm Templum ipſum in ampliorem, & auguſtiorem formam reſtitutum, quàm Abbatiæ bona omnia eius fidei commendàta, aucta & locupletata ſunt. At quoniam Caraffei ſanguinis eſt digna laude præſtare malle, quàm laudari, & impares huic prouinciæ, vel diſertiſsimi quilibet Oratorum, & Hiſtoricorum forent, noſtrarum virium conſcij, quod agendum ſuſcepimus peragamus.

Octauæ olim Sanctorum Quirini, Nicomedis, & Abundij Martyrū celebratæ.

Pontificij huiuſce diplomatis mentionem à Galeſino factam.

Indulgentiæ Clementis Põt. VIII. eidem Eccleſiæ conceſſæ.

Simon de Terra Noua S.R.E. Cardinalis & S. Vincentij Commendatarius.

Indulgentiæ aliæ ampliſſimę Pauli V. Pont.

Illuſtriſſimus, ac Reuerendiſſimus Carolus Caraffa Epiſcopus Auerſanus, & S. Vincentij Commendatarius.

Laus eiuſdem à cura Templi, & Abbatię.

Declarant igitur hoc ipſo in templo Sanctorum Martyrum Corpora reperiri picturę illorum aliquot perantiquæ, tribus in ipſiuſmet Templi locis, vt priſca ferebant tempora, delineatæ cum lematibus, in quibus de illis mentio fit non obſcura. Siquidem in ipſa fronte Ianuæ maioris vna harum imaginum viſitur vocibus his adſcriptis.

Firmamentum V. ex ſanctorum ipſorum imaginibus tribus in Vincentiani Templi locis expreſſis.

SAN-

SANCTORVM MARTYRVM QVIRINI EPISCOPI NICOMEDIS PRESBITERI ABVNDII DIACONI IN ALTARI SVBTERRANEO HVIVS ÆDIS SACRÆ CORPORA REQVIESCVNT.

Pictura II. Altera iuxta ſepulchrum ipſorum Martyrum in hæc verba.

Hic requieſcunt corpora SS. Martyrum Quirini Epiſcopi, Nicomedis Præsbyteri, & Abundij Diaconi.

Pictura III. Tertia longè cœteris antiquior in interiore pariete, qui inter vtramque Templi Ianuam intercedit, vt quæ videtur eodem omninò tempore delineata coloribus, quo ducta ſtylo fuit Inſcriptio illa vetuſtiſsima, quæ ſe videndam obijcit in marmore extra Templi fores poſito An. Incarnationis Dominicæ MCCCLXXXIIX. Ac licet huius Imaginis inſcriptio vetuſtate perierit, Martyrum tamen noſtrorum imaginē illam eſſe clarè confirmant tria illic expreſſa corpora, vnum Epiſcopi, alterum Sacerdotis, tertium Diaconi, quæ non ſolum ſemet ſuis in loculis intuenda ponunt, ſed etiam à Monacho neſcio quo, vel Anachoreta ſene tribus inibi depictis Regibus digito commoſtrantur, quos quidem Reges, viſum eſt cuidam haud ineRuditoviro, è Longobardorum Principibus fuiſſe, Italiam ea tempeſtate Regio dominatu tenentibus, quorum tum ſumma erga Sanctorum reliquias ferebatur eſse religio, ſi credimus Paulo Diacono, Carolo Sigonio in de Longobardorum geſtis, Rodobaldo Ticinenſi Epiſcopo in Chronicis editis Anno ſalutis humanę MCCVI., & Iacobo Guallæ in Sanctuario, viris vtique ſumma fide, & auctoritate dignis. Omnes enim hi vno ore teſtatum poſteris reliquerunt Longobardorum Reges, qui prius veluti belli fulmina vniuerſam Italiam imperio ſuo ſubdiderant, ob ſuam in Regnorum ſuorum ſedes amoris ingentem ſlammam, reliquias illas omnes, quas Summi Pontifices, & Chriſtiani Imperatores ex vniuerſo terrarum Orbe collectas, ſummo ſtudio Romam detulerant; eorum etiam, quos Romæ glorioſi Martyrij laurea primis illis Eccleſiæ Catholicæ ſæculis coronatos acceperant, quorum in numero Quirinum fuiſse monuimus ex Pannonia delatum Romam, Nicomedem in ipſamet Vrbe paſſum, Abundium apud Spoletum dirè pro Chriſti confeſsione ſupplicijs cœſum, Romamq; pariter aſportatum: Roma Mediolanum, Rauenam,

Reges Picturæ III. qui.

Longobardorū Regum cultus, & religio erga Sanctorū Reliquias.

Amor eorundem vi ſubditos.

uenam, & Papiam præcipuas imperij ſui ſedes, quo primùm potuere tempore detuliſſe, Baſilicasq́; præcipuas, & ſacella ab eiſdem extructa, magnoq́; prædiorum dotata reditu, diuinis huiuſcemodi pignoribus decoraſſe. Patebunt iſta planiùs laudatos Hiſtoricos peruoluenti, aut certè memoratas Longobardorum ſedes mecum hic animo perluſtranti. Nam Papiæ, quæ diuturnior eorum Regum ſedes fuiſſe dicitur, viſuntur adhuc permulta, eademq; præclara Longobardorum Regum monumenta pietatis erga Deum, & Cœlites, quorum primum eſt ſacrum D. Ioanni Templum in Burgo Italicè nuncupatum, quod Rotharius Longobardorum Rex 7. condidit tot opibus, ac tantis Diuorum illuſtrium oſsibus cumulauit, vt meritò olim per ſe inclytum, nunc demum vniuerſo Orbi notiſsimum factũ ſit ob furtiuam, & clandeſtinam Sanctorum corporum Iobi, Thobiæ, & Thobioli ſubreptionem, quæ vniuerſum Ticinenſem Populum maximopere commouit, & ingenti dolore perculſit. Templum quoque D. Petri in Cœlo Aureo conſtructum fuiſſe legimus à Lyutprando, qui præter ingentes diuitias ei dono traditas, & auguſtiſsimum D. Auguſtini Epiſcopi, & Eccleſiæ Sacroſanctæ Doctoris corpus eò trãſferrendum curauit laboribus, & ſumptibus verè maximis, vnà cum alijs ſuperiùs recenſitis corporibus Patriarcharum. Eſt & inibi ſedes alia D. Marino ab Aiſtulpho condita, dicata, & 20. Sanctorum corporibus decorata. Phanum item D. Michaelis opus eſt à ſingulari Longobardorũ Regũ pietate profectũ, in eoq; SS. Epiſcopi Aenodius, & Eleucadius perhonorificè conquieſcunt. Aedes etiã, quæ Sanctæ Agathæ cultui aſsignata eſt Partharim Regẽ Parẽtem ſuum, & Patronum agnoſcit, à quo & SS. Primi, & Feliciani corporibus illuſtrata. Diui ſanè Ambroſij templum à Grimoaldo: Seruatoris in quo, & D. Felicis reliquiæ ab Ariperto: S. Mariç ad Catias à Rachiſio inibi cum S. Epiphania tumulato: D. Ioannis Donarum, vt vocant, vbi S. Blaſius cum ſeptem Mulieribus Martyribus piè colitur, à Godimberga celeberrimæ Reginæ Theodolindæ F. & Regina (vt interim omittamus alia, quæ pietatis ſuæ illuſtria monumenta apud Rauenam, & aliàs Italiæ Ciuitates procul à nobis diſtantes Longobardorum Reges ad omnem poſteritatis memoriam reliquerunt) ex eodem omninò fonte manarunt. Sed quorſum externorum exemplis vtimur, cum proximis, ac ferè domeſticis abundemus? Tria ſanè ad hanc vſque diem præcipua Diæceſis Mediolanenſis templa Regum illorum liberalitatem, munificentiam, & pietatem egregiam loquuntur, & loquentur tandiù, quamdiù pietas in animis mortalium inhęrebit, nimirum Chriſti Domini Præcurſoris Templum à Theodolinda ſummæ probitatis, & integritatis fama toto terrarum Orbe conſpicua regio planè ſumptu Modoetiæ conditum, ditiſsimis auri, argentique ponderibus locupletatum, ſacris diuorum exuuijs illuſtratum;

Eccleſiæ ab ijſdẽ conditæ, & ditatæ.

Papiæ, quæ diuturnior illorum ſedes.

Eccleſia S. Ioannis vulgò in Borgo à Rhothario condita.

Reliquiæ SS. Patriarcharum Iobi & Thobiorum Patris, & filij.

Templũ S. Petri in Cœlo Aureo à Lyutprando conſtructum.

Eodem translatũ S. Auguſt. corpus.

D. Marini Phanũ ab Aſtulpho cõditum.

D. Michaelis ab eiſdẽ Lõgobardis Regibus.

SS. Epiſcopi Aenodius, & Eleucadius in Eccleſia S. Michaelis.

Aedis S. Agathæ conditor Partaris

In ea corpora SS. Primi, & Feliciani.

D. Ambroſij Tẽplum à Grimoaldo.

Seruatoris ab Ariperto, S. Mariç ad Catias a Rachiſio, qui in eo conditus cum S. Epiphania F.

D. Ioannis cognomento Donarum in quo S. Blaſius cum ſeptẽ mulieribus Martyr à Gondiberga.

Tẽpla à Lõgobardorũ Regib. cõdita in Agro, & vrbe Mediolanẽſi.

Monaſterium S. Petri Cliuatenſis ab Aldechiſio.

Monaſterium S. Petri Cliuatenſis ab Aldechiſio Deſiderij F. extructum, ditatum, & Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & aliorum Diuorum Reliquijs egregiè cohoneſtatum, Diui tandem Vincentij noſtri Cœnobium, quod Mediolani ad Ticinenſem Portam fundaſſe Deſiderium Longobardorum Regem ſæpe laudatus Galuanus, & alij permulti Chronographi veteres prodidere. Ex hac igitur altiùs fortaſſe, quam par videretur eſſe, at non fruſtrà penitus, repetita pia, ac liberali Longobardorum Regum in ſacras Diuorũ ædes ab ijſdem conditas, munificentia, adductus eſt facilè vir eruditus ille, cuius paullò antè meminimus, vt Reges illos, quibus in Icone tertia ſanctorum noſtrorum corpora commoſtrantur, Longobardos fuiſſe diceret, BERNARDVM ſcilicet ALDECHISIVM, ET GHISLAM eius Deſiderij filios, quem Roma Mediolanum tres ipſos Sanctos Martyres tranſtuliſſe opinatus idem aliquandiu fuerat eadem ex coniectura liberalitatis, & pietatis, qua erga Deum, & cœlites alij Longobardorum Reges mirificè nituere; Et ſanè videbatur hoc illi minùs à veritatis tramite aberrare, quò certiùs ex hiſtoriarum monumentis patet, Deſiderium à graui Saracenorum obſidione Romam, Hadrianumq; Summum ſacrorum Antiſtitem liberaſſe, maxima de eis Victoria reportata. Is enim captis viginti duob. Regibus Saracenorum, reliquas innumerabiles copias fugauit, diſiecit, ac omnes euentu feliciſsimo penè deleuit. Ob quam adeò inſignem victoriam, adeoq; præſtans ſeruati, ac liberati Pontificis beneficiũ, cum præter triumphum, & perpetuam gloriam, quàm è præſtanti facinore ſibi ipſe pepererat Longobardorum Rex, admirabiles etiã Indulgentiarum, & ampliſsimarum gratiarum theſauros, multasq; ſacras Reliquias à Pontifice beneficij in ſe, atq; adeò in Chriſtianã vniuerſam Rempublicam collati memore, dono conſecutus eſſet, earum in numero noſtrorũ quoque Martyrum reliquias fuiſſe, haud improbabile videbatur Amico illi noſtro, & antiquitatis indagandæ ſtudioſo Viro. Nobis autem idipſum ille facillimè perſuaſiſſet, niſi temporum ipſorum ratio obſtaret, & ratiocinationem eius euerteret, ac improbaret. Nimirum nos ipſi ſupra Tranſlationis eius, qua Sancti noſtri Martyres ad nos Roma delati ſunt, auctorem præcipuum fecimus Heribertum Archiepiſcopum Mediolanenſem ex mente grauiſsimorum hominum, quibus non ſine graui piaculo poſſumus aduerſari, cum præſertim nuper id ipſum legerimus in vetuſtiſsimo Codice M. S. Ioannis de Monte Mediolanenſis Sacerdotis, quem quidem non ſecus, ac Gryphes aurum in Riphæis montibus cũ auita hæreditate nobiliſsimi Fratres Vicecomites Sexti Calendarũ Comites ſeruant. Siquidem in eo ſic habetur pag. 139. *Heribertus Archiepiſcopus ſubiectionem Monaſterij S. Vincentij, quod ſe exemptum dicebat, à Papa obtinuit, in cuius rei teſtimonium, Papa corpora Sanctorum Marty-*

Cœnobiũ S. Vincentij in Prato Mediolani à Deſiderio.

Quinã ſint Reges qui in Icone tertia conſpiciũtur.

De ijs coniectura hominis eruditi.

Deſiderij merita erga Romã, & Hadrianũ ſummum Pontificem.

Saracenos ferè deleuit.

Præter laudẽ, & Triumphum, Indulgentias, & ſanctorũ multorum reliquias à Pontifice obtinet.

Reiecta coniectura hominis erudi ti.

Sanctorum Triũ Martyrum corpora Roma delata Mediolanum ab Heriberto.

Martyrum Quirini, Nicomedis, & Abundij eidem Archiepiſcopo donauit. At Heribertus vixit anno C.quadrageſimo ſupra milleſimũ, eoq;amplius:Deſiderius verò, & tres eius filij multò ante regnarunt, anno ſcilicet ſeptingenteſimo octuageſimo, ita vt nullo modo potuerint Regij illi Iuuenes Sanctorum noſtrorum corpora quatuor poſt ſæcula delata Mediolanum, ſua illic tempeſtate vidiſſe. Nec alios ſibi poteſt amicus noſter Longobardorum Reges fingere, poſt Deſiderium, & filios, quibus Translationem hanc referat in acceptum, cum poſtremum totius Flauiæ Gentis Regem Deſiderium extitiſſe ſciamus. Eam ob cauſſam, & Amici Noſtri coniecturam improbare, & Viros illos ſepulcro Sanctorum Martyrum aſsidentes alios omninò fuiſſe à Longobardis, opinari cogimur, eorum, inquam, è numero, qui vel Heriberti temporibus, vel annis non multò poſt proximis imperarunt. Poſſemus eoſdem ſuis etiã nominibus, freti cõiecturis haud inanibus, appellare. Sed quoniam haberi hac in parte nolumus cõiectores lectorum id omne captui permittimus indagandum. Ad ipſas igitur Sanctorum Imagines redeuntes contendimus ex ijs ſatis, ſuperq; probari Sanctorum illorum exiſtentiam in D. Vincentij Tẽplo. Nam illud in confeſſo eſt apud Iuriſconſultos omnes ea, quæ sũt difficilis probationis, aut de quorum auctoritate ob temporum antiquitatem, aut ſcriptorum incuriam planè non conſtat, ſatis idoneè probari ex tabulis, picturis, & ſignis aliis eiuſmodi muris adnexis, vt omnium optimè vidit, & docuit S. R. E. Cardinalis Baronius Tom.7. Annalium Ann.DXXXXIV. Num.13. Verſ. Hiſpania in loco vbi dicitur Alcalà del Rio, ex picturis in parietibus depictis, Tom. 9. An.DCCXXIV.Num.2. verſ. Apud quod, Tom.10. An.M. Num. 8. verſ. Porrò coegit, & Tom.11.An.MCLII.Num.2. verſ. Nos ergo, vbi diſertiſsimè tradit, ſummum Pontificem ad confirmandam exiſtentiam Sanctorum corporum ſculpturis, & picturis, tanquam certiſſimis veritatis inditijs, & argumentis ſolidiſsimis vſum. Quod ſi de ſculpturis, & picturis omnibus affirmare licet, quantò id firmiùs aſſeremus de picturis illis, quæ cœteris antiquitate præſtãt, qualis eſt ſine dubio noſtra poſterior cum Deci. conſ.199.Num.5.Afflic.deciſ. 305. Num.13. Rol. à Val. Conſ.99. Num.24. Vol. 2. Maſcar. de probat. concl.108.in princ.Fel.in c.ex parte il primo ſub Num.49.de Reſcript.Baron. Tom.2. Ann. CCLXX. Num. 15. Verſ. Sed planè fol. 448. & in Notis ad Martyrologium IV. Idus Februarii, verſ. Zotici. Magnam ob id certè Cicero de amicitia, Magnam inquit eſſe vim vetuſtatis. Et in libris de Oratore ſcriptũ idipſum reliquerit in hæc verba. *Habet autem, vt in ætatibus auctoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas: quæ quidem apud me ipſum valet plurimum:* quæ in libris quoque de legibus exarauit. Ob id verò maximè Picturæ publicæ, ac in primis illæ, quæ in Aedium ſacrarum parietibus ſunt expreſſæ, veræ

Quo tẽpore vixerit Heribertus.

Quo Deſiderius, & filij.

Deſiderius poſtremus Flauiæ gentis Rex.

Reges Iconis teſtiæ qui.

Ex Imaginib. Sãctorum in aliquo Tẽplo pictis ſatis ſuperq; probari inibi illos exiſtere, quos pictę Imagines repręſentãt.

Picturæ veteres nouis hac in parte pręſtant.

Laus antiquitatis

cenſentur: ſoletq; non dubitanter Eccleſia ex iis certiſsimam elicere veritatem, quod iuxtà Sanctæ Matris Eccleſiæ ritum iam inde à primis Chriſtianæ religionis temporibus receptum, & in Concilio Tridentino nuperimè laudatum, approbatum, & reſtitutum, nullibi nouæ pingi imagines, poſſunt, niſi prius id Epiſcopo conſtiterit, ab eoque pingendi facultas fuerit impetrata. Hinc Alphonſus à Vilega Hiſpanus in nouo, vt appellant, Legendario Sanctorum in Præfatione vitæ S. Chriſtophori Martyris, maximam picturæ tribuit auctoritatem ad ea comprobanda, quæ nullis Chronicis, nulla alia authentica ſcriptura, nulloue auctoris claſsici teſtimonio definiri poſſunt. Quod antè ipſum Baronius obſeruauerat ad Martyrologium Romanum 6. Kal. Iunii, Tom. 3. Annalium An. CCCXII. Num. 26. Verſ. Porrò ipſa Labari forma, & Tom. 8. Anno DCIV. Num. 39. Verſ. Quod verò alias venerandas imagines, & Ann. DCXXVII. Num. 29. Verſ. Caremus ſcripturis.

Nouę Imagines pingi non poſsūt in Tēplis inicio, vel inuito Epiſc.

Picturę vis maxima ad comprobāda eas quæ aliter comprobari non poſſunt.

Nec mirum à ſapientibus, ac peritis tanti fieri Sanctorum, ac aliorum imagines, cum ipſimet imperiti tantum eis tribuant, quantum libris ipſis: Habent enim iſti imagines librorum loco, à quibus eorum veritas apertiùs declaratur, quę de ſanctis dicuntur, ab Eccleſiauè credenda fidelibus proponuntur. Quis hic igitur exiſtimare audeat, aut Vincentiani Templi, pariter atque Cœnobii Moderatores primos, aut vigilantiſsimos Archiepiſcopos Mediolanenſes pati uoluiſſe, tres illas Sanctorum imagines ſacris in Templi noſtri parietibus cum appoſitis lemmatibus pingi, aut ante ſe pictas, ſuis illic temporibus ſartas tectaſque ſeruari, niſi intra parietum illorum limites ſacra eorundem corpora ſeruarentur? Quod quidem ſi ſe aliter habuiſſet Populum ipſum tantis auctoribus deceptum fateri neceſſe eſſet, eòque deceptum magis, quò in ipſius conſpectu imagines ipſæ apertiùs ſtabant ex ſententia Caſtrenſ. in l. Si ſepulchrum Num. 6. C. de relig. & ſumpt. funerum, Specul. de probat. verſ. Videndum reſtat Num. 12. ver. 9. Bal. Conſ. 310. A patronatus vol. 5. Dec. conſ. 135. Alb. conſ. 64. Num. 27. Quò etiam faciunt Bar. in l. 1. ff. ſi certum. pet. Felin. in c. inter dilectos col. 8. & ibi Abb. de probat. Maſcard. de probat. dicta concl. 108. Num. 1. Menoch. de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 37. Num. 7. Vt ob id iure, ac meritò Galeſinus ſummā ſemper fidē habuerit vltimę, hoc eſt vetuſtiori noſtræ imagini, vt ipſemet in Martyrologij ſui notis ſcriptū reliquit.

Picturis æquè multū defertur à Peritis, & Imperitis.

Non temerè permitti Sanctorum imagines in Templis.

Ratio ſexta.

Sanctorū noſtrorū Corpora ſæpè recognita, & approbata.

Quęvis inſit Viſitationū Actis, & Scripturis publicis ad probandū.

Accedit his firmamētum ſextum. In Archiepiſcopalium Viſitationum actis, recognita ſæpe corpora Sanctorū noſtrorū fuiſſe, & approbata, vt ex Sanctuario Pauli Morigij conſtat. Quantū autem pōderis ac momenti habeant Acta viſitationum, quemadmodum & ſcripturæ publicis in pluteis aſſeruatæ ad probandā exiſtētiā Sanctorū corporū, videre eſt apud Iuriſperitos Deciū in l. 1. ff. ſi cer. petat. Num. 21 vbi

vbi probat generaliter ab ijs in iuditio plenam fieri fidem: iure id omni teſtante. Tex. in c. Ad audientiam. extr. de præſcript. l. Cenſus, & ibi Gloſ. ff. de probat. auct. ad hæc. C. de fide inſtrum. gloſ. c. Peruenit. verſ. Archiuij. 30. q. 1. Corn. conſ. 333. num. 7. vol. 1. de probat. & D. P. Anton. Lazar. in aureis addit. ad Compend. Nauarri in verb. ſcriptura. num. 6.

Ac quoniam de ſcripturis publicis hoc in loco fecimus mentionē ex ijſdem firmamentum noſtræ ſententiæ ſeptimum hauriemus. In quodam igitur Indulgentiarum, ac Sanctorum Corporum libro Mediolani edito Ann. MCCCCLXXXXVIII. huiuſmodi ferè verba leguntur. *In æde D. Vincentij in Prato P. Ticin. Sanctorum* NICOMEDIS PRESBYTERI, QVIRINI, & ABVNDII DIACONI, & MARTYRIS, & D. ADEODATI, *qui à S. Simpliciano luſtralibus aquis ablutus traditur, & multorum aliorum corpora ſepulta quieſcunt, & etiam multæ reperiuntur Reliquiæ ſine nomine*. Quinimò tot huic Templo Indulgentias impertitas, eaſque Plenarias adducimur, vt credamus, non tam quòd antiquitate, nobilitate, multiſque priuilegijs auctum, & decoratum inter XII. Mediolanenſis Vrbis Baſilicas iure, ac meritò numeretur, quàm quod ſuo felici gremio multorum Sanctorum oſſa & cineres complectatur. Idem ferè aſſerunt de primis tribus Sanctis toties laudatus Galuaneus duobus in Hiſtoriæ ſuæ locis, Beroldus in Kalendario, Io. Franciſcus à Baſilica Petri Nouarienſis Epiſcopus in Opuſculo antiquit. quarundam Mediolanenſium Eccleſiarum, & nuper celebratus Morriggius in Sanctuario, antiquiores vt alios omittamus. Quantum autem recenſitis à nobis ſcriptoribus detulerit ſanctæ & æternæ memoriȩ Cardinalis, & Archiepiſcopus Mediolanenſis integerrimus Carolus Borromæus, vel ex eo licet agnoſcere, quòd cum ſanctiſsimus oculatiſsimus Prȩſul ſibi in animum induxiſſet, vt in pulchro Metropolitanæ Baſilicæ Odæo Diuorum omnium, quorum in Vrbe Mediolanenſi corpora reperirentur, ſculptȩ imagines cernerentur, noſtros quoque tres Sanctos Martyres inibi cerni voluit in illuſtri loco cum epigraphe, quæ ſacra illorum corpora in Sancto Vincentio ad Pratum adeſſe cernentibus teſtaretur. Quid quod exploratiſsimi iuris eſt Chronicorum, Hiſtoriarum, & librorum omnium volumina præſertim ea, quæ Typographorū induſtria publici iuris fecit, vim in ſe habere maximam ad probandum, ſiquȩ fides habenda placitis Iuriſperitorum Bart. Alex. Dec. Ripæ, & aliorum in l. 1. ff. ſi cert. pet. Maſcard. de probat. concl. 287. verſ. Chronicorum. Ludouic. Roman. conſ. 524. quod eſt vltim. num. 12. Textus enim elatus eſt in l. In quæſtionibus. ff. ad l. Iuliam Maieſtat., vbi Pōponius I.C. ſententiæ ſuæ firmamenta ex Criſpi Salluſtij hiſtoria petit. Validius iſtud profectò cæteris argumentum, vt quod minimè de Sanctorum noſtrorum corporibus dubitare permiſerit ſapientiſſimum,

Ratio ſeptima.

D. Adeodatus luſtralibus aquis ablatus à S. Simpliciano.

Quare tot Indulgentiarum dona Vincentianæ Baſilicæ impertita.

D. Caroli Borromæi laus.

Trium Martyrū noſtrorum Imagines in Odæo Metropolitanȩ Baſilicæ cur expreſſæ.

Libris editis ſumma fides habēda ex I.C.

ſimum,

ſimum, & vigilantiſsimum illum Mediolanenſis Eccleſiæ Protomyſtam: ſed alia nobis aliunde ſuppetunt argumenta, quæ noſtrã orationem magis augeant, & confirment.

Ratio octaua.

At vnde? niſi ex ipſiſmet noſtræ Eccleſiæ Catacumbis. Cum enim Mediolanenſium pietas, quæ cæteris in Vrbibus eo in genere norat excellere, ſemper imitari ſtuduerit, atque ita Romanæ religionis, quæ in Catacumbis Sanctorum Martyrum corpora humare conſueuerat, veſtigia perſequens, vel in ipſis naſcentis apud ſe pietatis in cunabulis, ſubterraneas ædes conſtruere cæperit, quibus Sanctorũ ſuorum pignora eam ob cauſſam maximè condere, vt illis in locis ab omni ſtrepitu remotis Chriſtiani maiori mentis adfectu poſſent ad Sanctorum ſepulchra preces ſuas fundere, & conſuetis in vigilijs pernoctare, D. Auguſtino teſte, qui contra Fauſtum lib.20.cap.21. & lib. 22. cap.8. de Ciuitate Dei docuit ſuo id tempore à Chriſtianis fieri conſueuiſſe: niſi in ſubterraneis D. Vincentij ſedibus horum Sanctorum corpora verè quieſcerent, fruſtra illæ ſanè fuiſſent à Chriſti fidelibus ædificatæ. Quemadmodum & aliæ multæ, quas noſtra in Vrbe paſsim videre eſt, quæ tamen fruſtrà fuiſſe conſtructas nemo auſerit affirmare. Vt enim omittamus de Catacumbis ijs, quę tum olim Mediolani extiterant, quod de ijs ſatis, ſuperq; meminerimus in Faſciculo huiuſce Operis tertio, incurrunt in omniũ oculos nunc maximè in Metropolitana Eccleſia Catacũbæ ſacris condendis artubus quamplurimorũ Martyrũ, & Confeſſorũ inibi quieſcentiũ, quos oẽs percenſere numerando nõ vacat, cũ ipſorũmet nomina in Tabellis eidẽ appenſis impreſſa legantur. In Ambroſiana verò Baſilica quis ignorat Catacũbas eſſe iuxtà ſepulchrũ Beatiſſimi Mediolanenſium Præſulis, & Patroni, nec non & amborum Fratrum Martyrũ, qui eũ circũſtant, Marcellinæ quoq; eiuſdẽ ſororis, ac Virginis tumulũ extructas. In ſacris ædibus etiam alijs ſubterraneis eiuſdem Vrbis, nimirum Sancti Victoris Martij, D. Calimeri, S. Sepulchri, D. Ioannis aliorumque ſanctorum, quæ notæ ſunt omnibus, ſanctorum variorũ Corpora liquidò conſtat eſſe condita eundem prorſus ob finem, ob quem in noſtra iacere Trium noſtrorum Martyrum pignora: qua de cauſſa & nulli dubitandi locus debet eſſe relictus.

Quorſum Mediolanenſis Eccleſia Catacumbas extruxerit.

Sanctorum Corporum ſedes in Catacumbis.

In Catacumbis Metropolitanæ quãplurima SS. Martyrum & Cõfeſſorum corpora condita.

Ambroſianæ Baſilicæ præcipuorum diuorum oſſa vbi locata.

Ratio Nona.

Sed nos ad ſe vocant iampridem S.M.E. Rogationes, quæ ad Diuinum Numen noſtris ſceleribus, ac flagitijs grauiter læſum, iamque pœnas de illis acerbiſſimas ſumere cogitans, ſanctorum interceſſione placandum, inſtitutæ fuerunt, non vt opinantur aliqui à D. Gregorio Magno, ſed multò antè ex Baronij fide Tom.8. Annalium, & in Annotationibus ad Martyrologium Rom.7. Kal. Maij, monentis ibidem latinorum aliquos, cum dicunt inſtitutas à S. Gregorio Litanias, ſic intelligendos eſſe, non quod ipſas Maiores Litanias S. Gregorius primus inſtituerit: ſed quod ad S. Petrum eas primus indixerit

Rogationum finis.

Inuentor.

Dies.

xerit 7. Kal. Maij, quemadmodum minores noſtræ initiò hebdomadæ Chriſti Domini aſcenſum ad Cœlum proximè conſequentis, fieri conſueuerunt. Cum enim ſingulis in Templis, quæ ſingulis harum Rogationum diebus Clerus, ac Populus vniuerſus piè, ac ſedulò frequentat, præter auxilium, quod à Tutelaribus Templorum illorum Numinibus enixè contendit, eorum etiam ſanctorum opem imploret, quorum in illis corpora, aut aliquæ Reliquiæ præcipua religione coluntur; primo die, quo Templum D. Vincentij frequentatur, habentur inibi Litaniæ, cum præcipua ſanctorum horum Trium Martyrum inuocatione, vt ex veteribus codicibus & Beroldo liquet, vocari iam vt in dubium nullo pacto poſſit aſſertio noſtra. Siquidem & rationibus ijſdem petitis è ſubterraneo loco, è Litanijs, & Precibus fundi à Populo ſolitis in ſacris Aedibus, vſi ſunt Iuriſperiti Papienſes in controuerſia aliquot ab hinc annis orta in cauſa ſanctorum Corporum Iobi, Tobiæ & Tobioli, & Saræ, vt probarent ea in Templo S. Ioannis in Burgo ſuę Patrię, quieuiſſe, & Iudicibus ad id decernendum electis viſę ſunt non parum in ſe ponderis habuiſſe, illam verò poſtremam de Litanijs amplexus eſt Galeſinus cum ait, quod nos aſſerimus, conſtare ex Litanijs Ambroſianis.

Sancti, quorum opem implorāt.

Primo Rogationum die in D. Vincentij Templo ſanctorum noſtrorum Nomina inuocantur.

Quantum huic rei momenti ad probandum ineſt.

Claudat nunc tot rationum agmen ea, quam ſtulti planè, vel impij fuerit oppugnare. Nos enim ipſimet vidimus, quæ ſubdemus, ac noſtræ manus propemodum contrectarunt. Placuit aliquando S. M. E. Cardinali Archiepiſcopo Martyrum ipſorum Arcam conſulere, vt repertis in ea corporibus honores ampliſſimos procuraret. Factum id IX. Kal. Februarij anni MDCIX. reſeratoque marmore tria in eo capita reperta ſunt, quorum vnum magnum, & integrum; alterum antiquius paullò, & ob id aliquantulum etiam imminutum; tertium tandem aliqua ex parte capitis adhuc humani ſpeciem referebat. Præter hæc oſſa quoque plurima perſpecta ſunt, brachia ſcilicet, coxtæ, crura, & alia diffuſa latè in tumulo, & confuſa, facilè vt vnicuique ſpectantium eſſet, trium illa eſſe corporum, ſuſpicari. Nec arduum fuiſſet illa, meo iudicio, cum antiquitate colore, & magnitudine trium illorum capitum diligenter conferre, eademque ſic inter ſe collata recognoſcere, ac ſegregare, ſi tum per otium licuiſſet. Duo ſimul hic lignea vaſa depræhenſa ſunt ceruleis medicata pigmentis, auroque diſtincta, continentia materiem quandam combuſtæ, aut certè vligine, ſeu vetuſtate conſumptæ chartæ ſimillimam, eademque confracta ex parte, ex parte cremata paululum videbantur. Credimus in ijs horum Sanctorum ſcripta, aut aliquas eorumdem reliquias à Pijs Maioribus collocatas. Lucis adhuc vſura fruuntur Viri fide digniſſimi, qui narrēt annis ab hinc ſexaginta caſu neſcio quo factum, vt candelula honoris ergo ad horum Sanctorum ſepulchrum accenſa de more, ac in ſuperiorem illius lapidem per foramē quod

Ratio poſtrema.

Viſitatio Arcæ SS. Martyrum iuſſu Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Federici Borromei Cardinalis Archiepiſcopi Mediolanenſis.

Quot in illa capita, quot item oſſa reperta.

Lignea vaſa duo inibi depræhenſa

Qualia illa ſint. Quid in illis creditum contineri.

Candelæ ad SS. Martyrum ſepulcrum accenſæ.

etiam

Arcæ ligneę combuſtio, veſtiſque ſacrę, qua tegebatur.

etiam num, ſed clauſum ſpectatur immiſſa, decideret in ſepulcrum, ſericamque veſtem abſumeret, qua lignea velabatur Arca Sanctorum cum arcæ ipſius parte, ita vt ad conceptam flammam extinguendam neceſſe fuerit loco ſuo ſanctorum oſſa mouere, atque adeò (vt in rebus huiuſcemodi amat fieri perturbare. Id ipſum ſemiuſtæ ſanè illius arcæ tabulæ in ipſo nunc etiam ſanctorum Tumulo ſitæ planè teſtantur. Auctor huiuſce Viſitationis præcipuus S. R. E. Cardinalis, & Mediolanenſis Archiepiſcopus Federicus Borromæus Magno Carolo non tam generis ſplendore, Eccleſiaſticaque dignitate, quā morum, & virtutum imitatione par. Quamobrem eo præſente facta, alijſque viris ampliſſimis, & Religioſiſſimis Alexandro Mazenta Archidiacono Baſilicæ Metropolitanæ, Alexandro Maggiolino, & Ludouico Beſutio Portæ Ticinenſis Præfecto Canonicis Ordinarijs eiuſdē Baſilicæ Metropolitanæ; necnō & Horatio Caſato tūc ceremoniarū Magiſtro, nunc eiuſdē Baſilicæ Canonico Ordinario Diacono, permultiſque alijs, cum ſanctione decreti de transferendis pompa, & apparatu ſolemni horum Sanctorum Corporibus in locum eiuſdē Templi honeſtiorem, & delegatione Præfecto Portæ, vt eandē trāſlationem, & pleniorem eorundem Sanctorum notitiam procuraret.

Viſitationis hui⁹ auctor Illuſtriſſimus ac Reuerendiſſimus Federicus Borromæus S.M.E. Cardinalis Archiepiſcopus.
Laus eiuſdem.
Comites viſitationis.

Libuit hæc vti geſta ſunt exponere, quòd nullum aliud argumentum poſsit Sanctorum horum trium Martyrum corpora noſtræ Eccleſiæ firmiùs vindicare. Nullam enim probationem aliam fingi, vel afferri poſſe ſolidiorem tradit Azo in Rubrica ad l. Aquiliam, Bal. in l. contra negantem. C. eodem, quod aſpectus loci derogat vnicunque generi probationum, & in l. Deo nobis col. 11. verſ. Vlterius nota. C. de Epiſcopis & Cleri. quod omnis alia probatio vincitur, & in Rubrica C. de probation. quod eſt optima, & ſuperlatiua probationum, Iaſon in l. Admonendi col. 17. Verſ. ex ſuprafcripta & doctores alij. ff. de Iureiuran. quos omnes conſultò prætermittimus ne teſtimonijs tantum in re apertiſſima paginas impleamus. Potuiſſent hic alia pleraquè in hanc tandem ſententiam adduci. At quoniam ſatis, ſuperque probatum, ac demonſtratum eſſe cenſemus ſancta Quirini, Nicomedis, & Abundij Corpora in Templo D. Vincentij reperiri ex tot veriſimilibus coniecturis, ſcripturis priuatis, & publicis, Kalendarijs, libris Miſſalibus, Chronicis, Hiſtorijs veterum & recentiorum, tabulis, picturis, & Inſcriptionibus, communi traditione Viſitationum Actibus, literis Apoſtolicis: Ex ipſamet tandem Sanctorum Corporū inſpectione, maluimus vlterius progredi, quam lucernam ſtultè (quod aiunt) accendere in meridiana luce. Potuiſſent allata quoque pondera rationum elegantiori calamo perpoliri, niſi animaduertiſſemus in legum ſanctionibus, & Iuriſperitorum deductionibus afferendis tantum de auctoritate detractum iri, quantum addidiſſemus ſtyli. Qualicunque igitur noſtra primum ex officina

Epilogus huiuſce faſciculi complectēs rationes omnes.

Auctoris excuſatio verecundiæ plena.
Iuriſperiti ſtudio ſi rerum potius, quàm verborum.

cina manarunt paſsi ſumus venire eãdem in partem operis inchoa-
ti, ſtudioſi rerum potiùs, quàm verborum, quò fides nobis maior
ab omnibus haberetur, nec fucus noſtro in opere
quæreretur, ſed pondera rationum,
ea mens noſtra fuit initiò,
ſemperque
fuerit, quoties ad aliquid ſcribendum
animum adiungemus.

Rebus maiorẽ fidẽ haberi, quàm verbis.

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS QVINTVS.

Sacra alia Corpora Baſilicæ *Vincentianæ*. *Inſubrum* antiquæ ſedes vbi primo conditæ. Vrbes olim ad amnes. *Ticinenſis Portæ* commendatio ad acceſſu D. Barnabæ, *Cittadella*, publicis locis. Sanctorum ſepulcra in hortis. A DEODATI plures. Horum quis in D. VINCENTII Templo, Quiſue Gallianum translatus. Feſtus eiuſdem dies, Tumulus, & ſacellum. S. VINCENTII reliquiæ, & earum virtus. Inde Templo nomen. Templum eiuſdem aliud ad Garumnam. Venantij verſus expenſi. Illuſtriora quædam alia D. VINCENTII Templa apud Gallos, Hiſpanos, & Mediolanenſes. Vera de Corpore D. VINCENTII hiſtoria. Sanctorum aliorum RELIQVIÆ in D. *Vincentij* Templo. Laus earumdem, & Vincentiani PRATI. De cultu, & veneratione Sanctorum, nec non, & RELIQVIIS, & præſidijs eorundem.

FIrmata iam igitur adeò validis rationum ponderibus exiſtentia trium Sanctorum Corporum in Cryptis Baſilicæ Vincentianæ, id, quod præcipuam à nobis operam requirebat, opere nunc pretium

tium

tium erit de Sanctorum aliorum corporibus verba facere, Quorum multa in eadem Baſilica reperiri, quamuis eorum nomina neſciamus cum aliorum Reliquijs ignotis pariter, & incertis, docuit nos Ioannes Petrus Caſoratus harum rerum ſcriptor minimè contemnẽdus. Cum enim extrà Vrbis mœnia Templum hoc eſſet, nec longè abeſſet à primis antiquis Inſubriæ ſedibus, credere par eſt, multa ſanctorum corpora eò fuiſſe delata. Atqui vt quod de ſedibus hiſce diximus, non ſine fundo dictum ſit: ſiue Tubal ex Saphet Noemi filio genitus eas condiderit primus, vt quidam antiquitatis ſtudioſi magis, quàm veritatis in Vrbis noſtræ origine indaganda Chronographi voluerunt: ſiue Hetruſci, qui ſuo latè patenti imperio tenuerunt eam regionem omnem, quam nos hodie Longobardiam dicimus, conditis in ea 12. Vrbibus, ac inter illas omnium maxima Mediolano vti Principe Regionis: ſiuè Trãſalpini Galli, qui pulſis Hetruſcis Duce Bellaueſſo ab Regione noſtra, fęcũditate pellecti eadem potiti ſunt, vt alij locupletiſsimi Hiſtorici memoriæ conſecrarunt (liberum enim eſſe volumus vnicuiq; quam malit harum ſentẽtiam ſequi ſiue primam minus ſanè certam, ſiue ſecundam ſatis probabilem, ſiue tertiam communi iam quodam aſſenſu receptam) Illud nos ex vetuſtiſsimis Annalibus M. S. exploratum habemus has Inſubrum ſedes primò ſitas fuiſſe ad margines aquarum ex Ticino, Atheſi, & Olona fluminibus in hanc Baſilicæ Vincentianæ conterminam, quæ ſolem orientẽ ſpectat planiciem deriuatarum, atq, adeò ad Portæ Ticinenſis Templo noſtro proximam Regionem, ad quam, vt potè humiliorem, & decliuiorem maiorem aquarum vim ſine dubio, confluere neceſſe erat.

Aliorum Sanctorũ Corpora, ſed ignota in D. Vincentij reperiri.

Antiquas Inſubrũ ſedes quis primus extruxerit.

Hetruſcorũ imperiũ quale.

Galli quandonã Inſubria potiti.

Primæ Inſubrũ ſedes vbi conditæ.

In ſententiam non diſsimilem, ſtylo licet, ac oratione diſsimili pedibus iuiſſe video Bonauenturam Noſtrum Caſtellionæum in M. S. Vitis 11. Epiſcoporum, qui D. Ambroſium præceſſerunt. Siquidem in Caſtritiano hæc habet, quæ nos quòd ad rem noſtram facerent, Latio donauimus in hæc verba. *Diligenter aliàs obſeruari, nec abſque præuio rationis lumine eam in ſententiam veni, vt exiſtimarem Romanos olim ſubacta Inſubria, curam huic Vrbi amplificandæ, atq; adeò exornandæ præcipuam impendiſſe. Quamobrem quotieſcumq; illorum alicui ob aeris temperiem, opportunitatemvè bellorum ob Gallorum, Germanorumvè defectionem Mediolani moræ longæ trahendæ erant, eam illi Portæ Ticinenſis partem incoluere, quam hodie mæniorum ambitus excludit ob crebras ibi fontium perennitates. Putei ſiquidem nondum apud Romanos in vſu eſſe cœperant, in hac Vrbe præcipuè, quæ tunc temporis longè craſſioribus obducta paludibus, quàm noſtra iſta memoria, tenebatur, earumdem ob rationum pondera, quæ per me alibi ſunt allata.*

Bonauentura Caſtellionæus ſcriptor vitarũ 11. Epiſcoporũ Mediolanenſium.

Romani Mediolanũ amplificarũt exornaruntq; e.

Ticinenſem Portam maximè incoluerunt.

Putei ſerò in vſu apud Romanos Mediolani præſertim.

Enim verò ad loca aquis vbertim irrigua maiores noſtri neſcio quo genio ſedes ſuas condere geſtiebãt, quò facilior eſſet illarũ aquatio

Vrbes olim condi ſolitæ prope amnes.

Q 2 Auctore

Auctore Feſto. Non hinc igitur malè nos conijcimus primas Inſubrũ ſedes fuiſſe nõ lõgè à ſacris noſtris ędibus collocatas. Accedit hùc illa altera coniectura D. Barnabam ad Ticinenſem Portam primitùs perueniſſe, & ad Euſtorgianum fontem aliquandiù commoratum, Chriſto plurimos acquiſiuiſſe aquis cęleſtis lauacri vitalibus expiatos, non aliam ob cauſſam, quam quod in hac Agri Mediolanenſis parte primùm condita fuerat Ciuitas, in eaque frequentiores conuentus hominum habebantur. Eandem putamus ob cauſſam per Ticinenſem Portam in Vrbem ingredi ſolere Pontifices nouos, indeque ſolemni pompa progredi ad ſacros honores infulę capeſcendos, quaſi per antiquiorem Vrbis noſtræ partem, & reliquis, ob iacta inibi primò Catholicæ fidei ſemina, ſanctiorem. Quid quòd adhuc hæc Vrbis noſtræ pars nomen Cittadellæ retinet, quod paruam ciuitatem ſonat, vt ſciamus hoc Vrbi noſtræ nomen initiò fuiſſe antequam adueniente frequentia Mediolanum meruit appellari.

D. Barnabas Ticinenſem portam attigit cũ Mediolanum venit. Conſtitit ad Euſtorgianum fontem.

Archiepiſc. noui Mediolanẽſes cur in Vrbem ingrediantur per Ticinenſem Portam. Mediolanũ olim Cittadella dictã.

Firmant hoc ipſum plura publici iuris, & exercitationis loca nõ pauca eadem tum in Vrbis regione conſpicua, Arena ſcilicet, quæ hodie Viarena dicitur, Thermę, & Templum Herculis, vbi nunc D. Laurentij ſedes, Circus, & Palatium, ea in parte, quam nunc obtinet Collegiata S. Georgij etiam num in Palatio nuncupati ſitum, vel certè (quod magis ad rem noſtram attinet, arridetque maximè Bonauenturę Noſtro in loco nuper à me laudato) noſtrę in Baſilicæ Vincentianæ tractu. Pergit ille ſcilicet in hæc verba eadem à nobis opera latinitate donata. *Traianus Neruæ ſucceſſit par Chriſtianorum hoſtis, & fama notum ſatis ac celebre Mediolani Palatium condidit, non tot, ac tantis quantis aliqui fabulati ſunt, pretioſis lapidibus diues, nec eo in loco, qui Collegiatum Templum D. Georgij in Palatio proximè attingit, vti vulgi ſermonibus circumfertur. Ea ſiquidem illud in parte condidit, in qua ſeſe nobis noſtris hiſce temporibus videndum obijcit D. Vincentij Maioris Templum extra Ticinenſem portam cum Xenodochij ſitu, & reliquo viæ illius tractu. Altera verò pars, in qua nunc ſacra D. Calocero Martyri ædes, & eius ad latus fons eſt, media tum eiuſdem Palatij pars erat.* Hæc Bonauentura, à quibus mirum quantum ponderis, ac momenti ſententiæ noſtræ accedat. Nequè enim ea ſine fundo prodita fuiſſe putandum eſt ab eo, qui veritatis cultor, æquè ac patriarum antiquitatum peritus ſemper eſt habitus vbique Gentium, ac terrarum. Neque tralatitia, aut fabuloſa rebus à Mediolanenſibus Epiſcopis ſanctè, piequè geſtis intexere debuiſſe eum, qui Eccleſiaſticæ dignitatis faſtigium (Præpoſituram vocant) in Ambroſiana Baſilica conſecutus, cum omnem procul à ſe commẽti, aut mendatij ſuſpicionem arcere rebus in alijs omnibus tenebatur: tum verò maximè in hiſtorijs ad Maieſtatem vniuerſalis Eccleſiæ Ambroſianæ pertinentibus hiſtorico calamo deſcribendis. Ego ſanè mecum hæc animo ſæpiſſimè reputans non poſſum à Bonauentura

Viarena. Thermę. Templum Herculis. Circus. Palatium. Traiani Palatiũ vbi Mediolani. Bonauenturæ ſententia ea de re.

D. Caloceri Templum, & Fons.

Aucto cum Bonauentura ſentit.

Bonauentura Caſtellionęus Præpoſitus Baſilicæ Ambroſianæ.

Primum ſententiæ Auctoris firmamentum.

tura Noſtro non ſine graui lapſu aliquo diſcentire, putoque non obſcura antiqui huiuſce Palatij veſtigia fuiſſe illa, quæ duobus iam elapſis annis in Vineto ſacram D. Caloceri ędem, & Vincentianam Baſilicam interiacente, reperta ſunt, cum altiùs glebæ illius aliquot effoderentur. Baſis tùm ſcilicet prægrandis, varijque marmoris, ac peregrini depræhenſa cubitorum duorum latitudinem excedens, ita vt altiorem columnam ſuperpoſitam habuiſſe credatur illis, quas nos hodie ad D. Laurentij ſuperſtites intuemur, potiùſque Palatium illud à Traiano Imp. Max. conditum ſua illa magnitudine decuiſſe, quàm Iouis Templum vnius Patritij Romani impenſis (quod operis initiò docuimus) excitatum. Nec procul ingens, & quadratus lapis eodem ferè tempore defoſſus eſt, eum in modum ſitus, vt magnam fuiſſe partem fundamenti, cui magni illius ædificij moles initeretur, vel iureiurando quilibet affirmaſſet. Repertum etiam eſt nouiſsimè inibi marmor ingens elaboratum affabrè, varijsque parergis tum florum, tum frondium exornatũ, quòd Artificis inſignis manum refert, & Romanorum operum præſtantiã æquat. Quamobrem idipſum in Hortis noſtris mediũ collocari iuſſimus intra duos ſuprà in Faſciculo I. laudatos Cippos, vt apertiùs fidem rei faceret in aliena ſententia mordicùs obfirmatis, ne contrà ſolem amplius loqui audeant, ac nobiſcum velint, nolint, ſentiant aliquando. Cuinam verò Palatij parti marmor illud extiterit ornamento (vt hoc amplius addam) facilè eſt, vel ex ipſius figura, & lineamentis inſpectis attentiùs, diuinare. Aut enim exornaſſe credendum eſt ſpatium illud, quod excurrit medium inter Coronas, & ſuperliminaria (Græci ζῶφορον, ἢ αἱ ὑπερτράχυλιον vocant) Latini Faſciam dicerent exornatam Italicæ voci *Freggio* reſpondentem: aut certè ad Epiſtylij, ſiue ſuperliminaris modum ianuam ipſam Palatij maximam, & principem ambijſſe, vt ex coronula, quam incisam habet (Echinum alij nuncupant) meridiana luce clarius innoteſcit. Ornatus porrò ianuæ marmori noſtro perſimilis, & ſi minori floraminum cęlatura, hodiè quoque viſitur in ingreſſu rotundæ Cellæ ad D Laurentij, quã olim Placidam Gallam Reginam Magni Theodoſij F. opere planè regio condidiſſe Hiſtoricorum conſenſus vnanimis tradit. Iouis porrò Templum, quod in eadem regione fuiſſe teſtati ſumus validè admodum ſuſpicionem, ſiuè coniecturam noſtram firmat. Romani ſiquidem Palatia propè Iouis, vel alterius Dei Templa condere conſueuerant. Cuius ergo Romę olim cùm in Capitolio geminum erat Templum Iouis Opt. Max. & Monetæ, tum in Palatino Monte affinis Romuli Palatio Iouis ſtatoris ædes, de qua Ouidius in Faſtis.

Templum idem Statoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.

Antiqua monumenta effoſſa in Vineto Vincentiano.

Baſis marmorea.

Quadratus Lapis

Marmor ingens eiuſdem Palatij deſcribitur, & cõmendatur.

Cui Palatij parti deſeruiret.

Simile ferè marmor in ingreſſu Cellæ ad D. Laurentij.

Eadem Cella à quo condita.

Fundamentũ alterum.

Palatia olim à Romanis cõdita prope Tẽpla Romæ, & Mediolani.

Nec

Necnon & Mediolani Capitolium ad Mineruæ cellam, & Maximiani Palatium cum Thermis ad Herculis delubrum fuit, Quem morem poſteris ſubinde ſæculis ipſi quoque Chriſtifidelium Principes amplexati Aedes ſibi ſacras, ſiue ſacella ſuis in Palatijs erexerunt, ne pij minus Ethnicis ipſis Principibus haberentur. Neque verò conſenſus Hiſtoriographorum aliorum ſentientium Traiani Palatium ad D.Georgij fuiſſe, eaque de cauſſa Templum illius in Palatio dictum, fidem vllam ijs, quæ diximus abrogarit. Nam præterquã quod ſcriptores alij ſumma fide digni cum Bonauentura ſentiunt, Palatiũ, quod D.Georgij Templo cognomen ſua vicinitate indidit, non Traiani, Romanivè alterius Ceſaris fuit: ſed Vicecomitum, penes quos olim ſummum Vrbis Imperium, teſtantibus id argumentis aliquot eodem in Palatio ſuperſtitibus non obſcurè. Summo nempè in Ianuę principis faſtigio Vipera peculiare Vicecomitum inſigne marmori inciſa viſitur, formaque parietum talis eſt, quę illis tantum temporibus conueniret, quibus Vicecomites imperabant, non quę ætate Cæſarum in more eſſet. Quinimò ſeſe diligentiùs intuenti puram putam quandam barbariem à Gothis relictam, priſcamque artis eius æui inſcitiam repręſentant, vel ipſis imperitiſſimis artificibus deridendam, & Imperatoria Romani Cęſaris maieſtate prorſus indignã. Periti ſiquidem viſo Traiani Palatio Romę ad eiuſdem nominis forum, vbi nunc etiam Columna illa inſignis ęquè, ac multorum ob materię, formęque pręſtantiam nobilitata præconijs; aut Romanorum Antiquitatibus lectis, vix ſibi in animum inducent Palatium illud, cuius ad D. Georgij veſtigia extant Traiani munificentiæ conuenire. Noſtrę opinionis haud dubium aſtipulatorem habeo Triſtanum Calchium lib. 5. ſuæ Hiſtorię de Palatio ad D. Georgij hęc narrantem. *Palatium Mediolani duabus turribus inſigne & adhuc nomine Maximiliani celebre: & hoc dixerim illud, ex quo regioni Vrbis ad Palatium durat, quod Merula vulgarem imperitiam ſecutus Traiano adſcripſit.* Quin imò eiuſdem auctorem pręcipuum, ac diſertiſſimum aſſertorem nuper offendi Andream Alciatum lib. 2. rerum Patrię, cum animi gratia eius Hiſtorias recognoſcerem. Sic enim ille de Traiano agens. *Cum quandoque Mediolanum veniſset, mira magnificentia Palatium conſtruxiſſe auctores noſtri prodiderunt; eamque opinionem ſecutus eſt elegantiſſimus Scriptor Merula, nihilò diligentior, vt video, hac in re alijs. Coniectura præſertim hac mouentur, quod hodie extet D.Georgij fanum, quod in Palatio nuncupatur: extitiſſeque aliquando illic Traiani Palatinas ædes ex eo exiſtimant, argumento certè futili. Fuit in eo loco Luchini Vicecomitis palatium, conſpiciunturque adhuc fundamenta, murique aliqua pars. Ab hoc ſumpſiſſe cognomen delubrum illud potius crediderim. Nam quod hodie Palatium quoque media in vrbe vulgo dicitur, recenti opere nihil antiquum habet. Ex hoc Palatio nihil decernes, quod ad Traianum poſſit referri. Quod ſi de re cum alijs ſentiam, de loco certe eſt,*

eritque

Aliter ſentientes Hiſtorici reiecti.

Palatium Vicecomitum Mediolani.

Vipera Vicecomitum inſigne.

Palatium Luchini Vicecom. vbi poſitum.

eritque mihi, donec certioribus ſignis id explorauero, controuerſia. Hæc Alciatus, qui quidem ſi præiacta noſtræ ſententiæ firmamenta vidiſſet, aut ſibi in animum inducere potuiſſet, omnem à ſe controuerſiam abegiſſet. Adde his, mirum cuiquè viſum iri, in Vrbe noſtra Maximiani Templũ dicatum Herculi incurſionibus hoſtium & minis temporum perpetuò patens tot adhuc inſignes Columnas, Arcus, & alia eiuſcemodi pulcherrima monumẽta parũ imminuta præ ſe ferre; Traiani verò Palatium in minus aperto, ac peruio rerum viciſſitudinibus loco ſitum (ſiquidem ad D. Georgij, Vrbis inquam ipſius in viſceribus, fuit) deteriorem expertum eſſe fortunam, nec plures illius, quã Herculei Templi reliquias ad hæc vſque tempora perueniſſe. Quamobrem fatendũ nobis eſt liberè bona cũ Hiſtoriographorum aliorum venia Traiani Palatium ad D. Georgij non fuiſſe, cum eius nullum apud nos hodie veſtigium extet; quin imò eandem prorſus ob cauſſam in alia vrbis parte propoſita magis minis hoſtium, depopulationib., demolitionibus, ac minis, qualis ea profectò planicies fuit, in qua Vincentianum Templum Gallorum Pedemontanorum potiſſimum incurſiones diuturnas nimis, & crebras experta. Nec longe à regione noſtra Ticinenſi aberant Curia, Theatrum, & extremi ſupplicij locus, qui ad Vlmos erat, vbi nunc S. Victoris ædes ad Capucinos. Eò ſcilicet Chriſtiani trahebantur ad necem, ibi feris immanibus obijciebantur, nõ tam mundi ſpectaculum facti, quàm Dei, aut à peritis Gladiatoribus crudeliter ludis in publicis cæſi, aut diris modis alijs trucidati iacebant, vt plurimum inſepulti barbarorum Imperatorum iuſſu. Ex quo libet illud etiam aſſequi coniectura ſacris illorum corporibus ne diù iuſto honore ſepulturæ carerent à Chriſti fidelibus clàm inde ſublatis in proximo Prato, in eo ſcilicet, in quo Templi noſtri moles attollitur, leuem humum iniectam. Paulinus enim hoc ipſum de ſacris Corporibus Nazarij, & Celſi diſertiſſimè refert, cum narrat illa primò in horto extrà Vrbis mænia occultè fuiſſe ſepulta, ibique latuiſſe, donec ab S. Ambroſio diuinitùs inuenta, ad Apoſtolorum Baſilicam ſunt translata. De Sanctis quoque fratribus Geruaſio & Protaſio Martyribus illud Sanctus ipſe Pater Ambroſius prodidit, eos primò ſepultos vnà fuiſſe in Philippi horto, deinde inibi à ſe diuino repertos afflatu, ſumma cum populorum lætitia in Baſilicam Ambroſianam, vbi etiam num iacere creduntur, illatos. Neminem enim fugere debet apud fideles initio naſcentis Eccleſiæ poſitum illud in more fuiſſe, vt ſanctos pro Chriſti confeſſione mactatos clàm in ædibus quandòque priuatis ad exemplum Tobiæ, aliquãdo verò in hortis, ac in pratis etiam ſepelirent, gratiam ſe putantes aliquam ob id à Sanctis Martyribus ituros. Maneat igitur tum ex his, quæ diximus, tum ex Caſorati fide, quæ maxima putanda eſt, cũ is auctor non niſi antiquis literarum monumẽtis, vt ipſemet in frõte

Fundamẽtũ III. Herculis Templũ à Maximiano cõditũ Mediolani. Quænam eius veſtigia nunc extẽt.

Vincentianus Ager hoſtiũ incurſionibus patens. Curia. Theatrum. Extremi ſupplitij locus. Immanis olim i Chriſtianos feritas Mediolani.

SS. Nazarius, & Celſus vbi ſepulti antequam in Apoſtolorum Baſilicam deferentur.

SS. Geruaſius, & Protaſius ex hortis Philippi in Ambroſianã Baſilicam translati.

Mos veterũ Chriſtianorum ſepeliẽdi in ædibus, in Hortis, & Pratis.

Operis

Operis profitetur, vel receptiſſima maiorũ traditione munitus ſcripſerit, in D. Vincentij Templo Anonyma Sanctorum multorum Corpora reperiri. Atque ne à tanto Scriptore longe ab eam, nominatim alia ille Sanctorum duorum Corpora monet in Eccleſię noſtræ gremio contineri, ac vnum quidem B. Adeodati, quem D. Simplicianus aquis luſtralibus ablutum, Chriſtianis myſterijs initiarit, licet quis ille Adeodatus fuerit iurè dubitari poſſit: Adeodatus ne ille Nolanus, ac Præsbiter, qui S. Paulino in Epiſcopatu ſucceſſit, & Sicardo Principe Longobardo Beneuentum tranſlatus eſt, vti Philippo Ferrario placet in Cathalogo Sanctorum Italiæ die XXVII. Iunij; An alter ille, qui Probo Iuniore 9. Kal. Iulij migrauit è vita, ac vt idem Ferrarius aſſerit die 11. Iulij ad aliud S. Vincentij templum, quod eſt Galliani Diœceſis Mediolanenſis, delatus eſt temporibus Heriberti Intimiani; An demum Adeodatus ille, qui à S. Ambroſio vnà cum D. Auguſtino, & Alipio Mediolani ſacro latice ablutus eſt. Quamobrem nec meam hac in parte ſententiam ab vllo deſiderari patiar: non ego fruſtrà cenſuerim B. Adeodatum in noſtra Eccleſia quieſcentem eum eſſe, qui à S. Simpliciano non baptiſmate, ſed Cathechiſmo vnà cum BB. Auguſtino & Alippio initiatus eſt, ac cum ijsdem à Sancto Ambroſio baptizatus, ac cum forte Mediolani deceſſiſſet è vita, ſepulcrum ad D. Vincentij in Prato nactus, ibidem eum ad diem vſquè quieuit, quo ſedente Heriberto Archiepiſcopo, eius Sancti Corporis partem translatam Gallianum ferunt eo ipſo tempore, quo SS. Quirini, & ſociorum corpora ab eodem Archiepiſcopo Mediolanum delata ſunt, vt eſt memorię proditum in Breuiario Ambroſiano iuſſu Sancti Caroli Cardinalis, & Archiepiſcopi Mediolanenſis recognito, & ab alijs ſuprà laudatis ſcriptoribus fidei non vulgaris. Eiuſdem planè translationis, quę Anno communis ſalutis MLVI. contigiſſe legitur, meminit Inſcriptio ſepulchralis ipſiuſmet Sancti non Galliani, ſed apud Vi cum Canturium exiſtentis, vt ante nos ſcripſit antiquitatum peritiſſimus Carolus à Baſilica Petri Epiſcopus Nouarienſis in fragmentis manuſcriptis Hiſtoriæ Mediolanenſis, vbi agit de corporibus SS. Innocentij, Adeodati, & aliorum, quę Canturij eſſe dicuntur: & quamuis eorum aliqua anno MDLXXXI X. Kal. Septembris ſe vidiſſe teſtetur: Sancti tamen Adeodati ſepulcrum, & duas tantùm Inſcriptiones rudi in lapide, atque exoticis characteribus inciſas de eo ſe legiſſe commemorat monuit eruditiſſimus Burſerius in Theatro Inſubricæ Magnificentiæ appoſito Inſcriptionis ipſius teſtimonio, quod nemo eſt, qui magnum non cenſeat, eademquè noſtrum hunc eſſe Adeodatum docet. Ac licet huiuſce translationis dies anno vertente Canturij celebretur 6. Non. Iulij alio nempe ab eius ſancti viri obitu, qui in 9. Kalend. Menſis eiuſdem incidit die. Cum hoc tamen

Adeodati plures.

Horum vnus à S. Simpliciano Cathechiſmo, à S. Ambroſio Baptiſmate initiatus.

Translatio reliquiarum D. Adeodati Gallianũ

Eius mentio in Inſcriptione tumuli Cantur j.

ſtat,

ſtat, vt maior eius ſancti corporis pars in Templo noſtro remanſerit. Vſus enim ex pia quadam licentia iam pridem obtinuit, vt qui ſancti alicuius corporis Reliquias, ſiuè oſſa, ſiuè cineres habent, ij corpus ipſum habere dicantur, neque par erat tam celebre Templũ, ad quod noua quotidie Sanctorum Martyrum corpora deferrentur, antiquis, hoc eſt ſui quodammodo iuris, Reliquijs penitùs viduari. Nec obſtat in omnium fe rè ore verſari duobus in locis eiuſdem Sancti Corpus exiſtere, cum id ipſum apud grauiſſimos Auctores paſſim de alijs ſacris Corporibus affirmetur, puta de corporibus S. Apollinaris Epiſcopi & Martyris meique præcipui Patroni & tutelaris, quod non tam Rauennæ in proprio Templo, quam Papiæ in æde D. Thomæ ſacra coli ſcribitur: Sanctorum Cantianorum, quæ & Aquileiæ in proprio Templo, & Veronæ in æde B. Mariæ in Organis, & Mediolani in Metropolitana quieſcere conſtans eſt fama: atqui non propriè, ſed ex more neſcio quo figuratè loquendi, hac in parte præcipuè ob ſingularem, & propenſam nationum omnium pietatem erga cælites, quorum apud ſe Reliquias habent, vſu recepto, quo pars pro toto frequentiſſime capitur, & in eiuſdem fundum quodãmodo, & poſſeſſionem migrat, vti poſſemus exemplis ſexcentis propemodum confirmare.

Quo die inibi celebretur.

Partes Sãctorum corpus ipſum plerunque dictæ.

Non propriè, ſed figuratè.

Niſi, vt inquit Alciatus rerum Patriæ lib. 3. *Hæc Chriſtianæ legis Cæleſtium par conditio eſſet, dum quælibet ciuitas ſibi aliquid arrogare contendit. Innumeræ Diuorum reliquiæ, & plerumque eædem vbique gentium reperiuntur, & rumor falſis auctoribus principio vulgatus, ita demum animis nepotum inſidet, vt veriſſimum eſſe vel iurati affirment. Ecquæ Chriſtianorum, ne dicam Italiæ vrbs eſt, quæ ex Saluatoris noſtri Corona ſpinas non habeat? Tametſi tot fuiſſe dictu credibile non ſit. Nemo tamen hunc honorem patriæ ſuæ non vindicandum putauit. Accedat his, quod & plures Perſarum more à profanis cultoribus ſepulchro illati aromatibus conditi, quod poſt tot annos incorrupti integrique ſint, tanquam Cæleſtes hoc explorati miraculo, vulgi opinione exiſtimantur.* Hæc Alciatus in commune dicta eſſe fatetur: Nam quod ad illas ſacras Reliquias attinet, quæ à Præſulibus ſunt approbatæ, procul dubio nobis, & Alciato ipſi in confeſſo eſt veras eſſe.

Teſtimonium Alciati.

Circonſcriptum ab Auctore.

Verũ enim verò quomodocũq; tandẽ iſta ſeſe habeãt, illud eſt certiſsimum, corpus. S. Adeodati Confeſſoris, cuius feſtus dies alicubi agitur die 23. Iunij ex antiqua traditione in maxima noſtri Templi Ara conditum credi, & inibi ſine dubio coli. Cum enim ſacerdos is eſſet, & in Altari Domini Hoſtias Deo Patri viuẽs offerret, mortuus ſub illo, vti Sanctiſsimus Pater Ambroſius in Epiſtola ad Marcellinam ſororem (quod æquum, & iuſtũ erat) debuit ſæpeliri. Aderat & peculiare ſacellum huiuſce Sancti Numini cõſecratum in ea noſtri Templi parte, in qua nunc ad Chriſtianam Doctrinam ſexus ſequior

Feſtus Adeodati Confeſſoris dies.

Eius corpus in Ara Baſilicæ Vincentianæ ſitum.

Sacellum eiuſdẽ olim in eadẽ baſilica.

R infor-

informatur, eiuſdem nunc etiam aliquot veſtigia ſuperſunt: nec ſat ſcimus vtrum vetuſtate collapſum, nempe Mors etiam ſaxis marmoribusq; venit: an verò quod eſſet impedimento cōuentui mulierum celebrando ad feſtas illic exercitationes in Catholicis dogmatibus obeundas. An demum quod de Adeodati ſanctitate nō vſquequaq; conſtaret, ſponte ſublatum eſſe deſierit, nec ab alio fuerit reſtitutū. Vt enim mihi non ignotam eſſe fatear controuerſiam ſubortam aliquando de ſanctitate Adeodati Canturij quieſcentis vel ex ipſius Inſcriptione tumuli, ea me tamen ab affirmante Adeodati Sanctitate ſententia non abducit, cum pro illa ſtare videam Martyrologiorum aliquot pondus, quibus in Cathalogo ſuo Ferrarius, & alij non vulgaris notæ ſcriptores omnibus calculis ſuffragantur, præter communem famam, & Maiorum traditionē; quæ duo mirum in modum laureolæ Adeodati fauent, ne quid interim dicamus aliud de ſupra laudato eius ſacello, quod inſignem eius apud nos memoriam olim fuiſſe teſtatur, Eumq; tum illic debitis Sanctorum virtuti præconijs, & honoribus cultum. Quibus libenter addemus teſtimonium illius vetuſtiſsimi manuſcripti Martyrologij Cœnobitarum D. Franciſci ſupra laudati cum de S. Quirino noſtro. Cuius hęc ſunt verba.

Controuerſia de Adeodati ſanctitate nuper exorta

XXXI. Iunij translatio Venerabilis Adeodati præsbyteri, & Confeſſoris Hic obijt die 9. Cal. Iulij, & iacet in Eccleſia S. Vincentij de Canturio Galliani, hic erat annorum XXXV. de hoc eſt legenda glorioſa. Hanc perquiſiuiſſe nec inueniſſe teſtatur laudatus Epiſcopus Nouarienſis, qui Deodatum appellat Sanctum duarum Inſcriptionum authoritate fretus, quarum prima eſt huiuſmodi.

Auctoritas Martyrologij Manuſcripti.

Duarum inſcriptionum fides.

HIC REQVIESCIT IN PACE S.M. ADEODATVS. PRAESBYTER, QVI VIXIT IN SAECVLO ANN. PLVS M. LXXXV. D. P. SVD. VIIII. CAL. IVLII.

Altera ita ſe habet.

VI. NON. IVLII TRANSLATIO S. ADEODATI ET DEDICATIO IPSIVS ECCLESIAE ET IBI REQVIESCVNT IN PACE B. M. ECDESIVS, ET MANIFREDVS PRAESBYTERI, ET SAVINVS DIACONVS, QVI FVERVNT INVENTI IVXTA SEPVLCHRVM IPSIVS S. ADEODATI ANNO DÑI INDICTIONE VI. TEMPORE, DÑI ERIBERTI DE ANTIMIANO SVBDIACONI S. MEDIOLANEN. ECCLESIAE, ET CVSTODIS ISTIVS ECCLESIAE SEV TEMPORE ENRICI REGIS.

Quod ſi ſecus Sancta Mater Eccleſia vnquam ſentiret, aut alijs ſen-

ſentiendum eſſe declarauerit, eius nos placita vti obſequentes filij libentiſsimè complectemur.

Sancti præterea Leuitæ, & Martyris VINCENTII corpus in hac ſacra æde cōditum reperiri idem Caſoratus ſcribit; Atqui hoc ob eius partem ab eo ſcriptum par eſt credere, non quod in ea corpus illius integrum reuera inſit. Nam cum olim fideles, ſuppreſſo B. Virginis nomine nouum Templo noſtro Diui, nempe Vincentij nomen, indiderint (quod in primo faſciculo aliijs quoque Mediolanenſium Baſilicis ob ſolam Sanctorum translationem contigiſſe diximus) credendum eſt ob hanc ipſam alio Templum noſtrum nouiſsimè nomine nuncupatum, nimirum ob ſacras, & inſignes eius diui Reliquias eò verè translatas, eius in quam diui, cuius in perferendis pro Chriſti confeſsione ſupplicijs fides, & conſtantia mirum in modum eluxiſſet, victaq; Tyranni barbarie præclaræ ſibi victoriæ auctor atq; adeò ſui ſibi parens quodammodo nominis extitiſſet, non dubie, nec inornatè ea de re loquente Auguſtino in ſermonibus de hoc Martyre, & Leuita habitis: de cruciatibus quidem, & ſupplicijs cum ait. *Terret videre inuictam Martyris animam contra inſidias antiqui hoſtis, contra ſæuitiam impij Datiani, contra dolores mortis, carnis accerrima conflictatione certantem, & in auxilio diuino cuncta ſuperantem. Nam Datianus ipſe Sanctiſsimum hominem in eculeo primùm leuatum toto corpore diſtendi fecit: diſtentumq; diuerſis vulneribus cruciari: cruciatum etiam pectinibus lacerari: carnificesq; ad crudeliùs ſæuiendum verberibus fecit vrgeri Eiuſdem deinde corpus in craticula poſitum vncinis ferreis aperiri, & ardentes laminas infigi, ac ſale ignito aſpergi, ac laceratum in teterrimo carcere, fecit includi, atq; ibi teſtas acutiſſimas congeri, in lignoq; pedes eius affigi, & ſine humano ſolatio derelinqui*, Ad nomen autem alludens dum inquit, *Beatus Vincentius verè Vincentius fuit, quod fortiſsimè omnia mortis pericula vicit. Vicit inquam in verbis, vicit in pœnis, vicit in confeſsione, vicit in tribulatione, vicit exuſtus, vicit ſubmerſus, vicit viuus, vicit mortuus quod eo mortuo, vt eius ſacra habet hiſtoria, Angelos ei dixiſſe ferunt. Agnoſce ò Vincenti, quod pro cuius nomine viriliter decertaſti, ipſe tibi coronam præparatam ſeruat in cœlis, qui te victorem fecit in pęnis.* Hactenus D. Auguſtinus.

S. Vincentij Reliquiæ noſtro in tēplo.

Nomen ob id illi D. Vincentij datum.

Eiuſdē Martyris dira ſupplicia ex D. Auguſt. recenſita Tom. 10. ſer. 12. & 13. de ſanct.

Quare Vincenti⁹ verè ſit appellat⁹ ex eodem.

In quibus vicit.

Neque eadem de re adſcribere grauabor lepidum ſanè Epigramma Guidi Vanninij I.C. Lucenſis, quamquam ſub prælo eſſe, audiam.

Mergeris in flumen, prodis, trasfigere fruſtra
Lædere nil ferro, nil nocet vnda minax.
Tygribus expoſito miteſcunt Tygrides ante
Ora tibi volucres carmina dulcè canunt.
Quàm merito bellum Vincis Vincentius omne?
Pro Chriſto pugnas, militat ille tibi.

Ob tot, ac tantos cruciatus conſtantiſsimè ſuperatos D. Vincentius

Ob eadem inter celeberrimos Martyres relatus.

tius inter celeberrimos Martyres relatus vno fermè omnium Latinorum Patrum antiquorum ore celebrari meruit, quos quisq; per ſe conſulere poterit, ne nos vel à propoſita breuitatis concinnitate, vel ab eius Reliquiis noſtro in Templo repoſitis longiùs habeamus.

Quo tẽpore, quaque rõne S. Vincentij reliquiæ eò delatæ.

Ac licet quonam tempore, quaq; ratione S. Vincentij Reliquiæ Mediolanum translatæ fuerint pro comperto non abeamus, coniecturis tamen non dubijs conſequi poſſumus, id non multo poſt eius Martyrium accidiſſe. Cum enim S. Vincentius Valentiæ in Hiſpania

Martyrij D. Vincentij locus.

glorioſam Martyrij palmam adeptus ſui nominis famam innumerabilibus prodigijs, & maximis miraculis longè lateq; difudiſſet in poſteritatem omnem, fieri facile potuit, vt Mediolanenſes aliqui rebus æternis, aut etiam caducis, putà commutandis mercib⁹, aut alijs huiuſce generis negotijs inibi operam dantes, quò patriam

Eius mẽbra Valẽtiæ condita.

inſigni aliquo theſauro locupletarent, Sancti illius Martyris membris aliquot diteſcere voluiſſe, ſiue tunc temporis, quo piæ neſcio cuius mulieris opera ad Valentiæ mœnia ſepulta ſunt, ſiuè cùm ab Al-

Vlyſsyponem inde translata.

Mediolanũ etiã in Tẽplũ noſtrũ.

phonſo Rege translata ſunt Vliſsyponem, eademque ſecum ad patriam detuliſſe, cumque illis, ſiue è terra, ſiue è mari reducibus Templum noſtrum, vti vicinius occurriſſet, in eo reliquias collocaſſe, ne præcioſa adeò ſacræque merces honore ſuo diutiùs priuarentur.

Eam ob cauſsam cõcurſus varijs ex morbis laborantiũ ad idem Templum.

Cumque rei fama percrebuiſſet, eoque frequentiſsimi populi concurſus vndequàque fierent, cùm vt Sancti Leuitæ Reliquias venerarentur, ijſdemque dona generis omnis offerrent; tum vt intercedente pro ſe Martyre conualeſcerent è grauiſsimis morbis, ac ipſis in primis doloribus articulorum, & ægritudinibus ijs,

D. Vincentii cruciatus.

quas frigidi humores creant. Cum enim Sanctus hic Martyr media rigente hyeme cruciatus acerbiſsimos prunis ardentibus, candentibuſque laminis ambuſto corpore, & fragmentis lancinantium teſtarum in ipſis præcipuè membrorum articulis, & nexibus

Adeſt laborãtib. ex dolorib. articulorũ, & mente captis.

paſſus ſit, piè credendum eſt eorum intuitu à præpotenti Dei Opt. Maximi Numine, cuius vt gloria manaret in dies latius ac latius, tot, ac tanta tormenta pertulerat, impetraſſe, vt quiſquis ad eius oſſa colenda certa diuini auxilij ſpe fretus, accederet, ab huiuſcemodi morbis omnibus liber abiret. Quamobrem, vt à Maioribus noſtris accepimus, ex quo S. Vincentij Reliquiæ Templo noſtro illatæ ſunt, nullum vnquam tempus extitit, quo non Mediolanenſes, atquè etiam exteri cœleſtem opem in hiſce ægritudi-

Votiua D. Vincẽtio ſacra noſtro in Tẽplo præcipuè celebrari.

nibus imploraturi ad noſtrum Templum non venirent deuotè rem inibi ſacram huiuſce Sancti Votiuam (vt aiunt) audituri, & eidem vota pro commoda recuperandi valetudine perſoluturi. Faciunt hoc ipſum ij, quos aliò atque aliò mente non ſana traduci contingit, eamque ob cauſſam maximè vicinum Xenodo-

chium

chium mente captis excipiendis patet, quo faciliùs ad ſeſe, ope proximi Numinis reuertantur. Licet igitur in Vrbe Mediolanenſi aliæ quoque huic Diuo ſacræ ædes exiſtant, nullus tamen niſi imprudens ad illas deuertitur ad dandam ſtipem pro re ſacra ad opem implorandam Martyris facienda, ea in dies magis, ac magis inualeſcente in animis opinione eam in noſtro Templo ob exiſtentes in eo Diui Reliquias, fieri conſueuiſſe. Et ſanè communis hęc hominum opinio allatis coniecturis innixa apud eruditos etiam magni eſſe ponderis debet, vt qui non ſemel legerint eodem ferè pacto alias diuorũ Reliquias ad plura loca delatas, vt de oſſibus inclyti Martyris Ignatij habetur in Chron. Euſebij, & in ſermonibus D. Io. Chriſoſtomi Tom. 5. Ab ijs enim eſt traditum huius Sancti reliquias Roma Antiochiam delatas à Syris, qui eum ad Vrbem fuerant comitati furtim ſublatas, vel certè pecunia redemptas, vt mauult Bar. to. 1. Anno 100. num. 6. illuc perlatas ad portam Daphniticam in cœmeterio fuiſſe depoſitas. Eiſdem adſtipulatur S. Hieronymus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Ignatio, ibique multis eum miraculis, & concurſu populi nituiſſe teſtatum idem aliquando Chriſoſtomus reliquit. Vnde Baron. in Laudato loco non ſine admiratione inquit. *Videas ex his quanti fecerint Chriſtiani huius temporis (omnes haud dubium Apoſtolorum Diſcipuli) reliquias Sanctorum Martyrum: dum ſæuiente licet perſecutione, nihil ueriti inuidiam, ſæuitiamque Gentilium, nec uiarum pertæſi difficultates, & longitudinem, Roma Anthiochiam vſque, eas magna veneratione & lætitia retulerunt, & loco honeſtiſſimo collocarunt.* Quæ libuit hic afferre, quod apertè exprimant vſitatum modũ, quo D. Vincentij Reliquias ad nos perueniſſe diximus innixi non dubijs coniecturis.

Mente captorum Xenodochiũ prope Baſilicam Vincentianam.

Modus eliquiass transferendi. Translatio reliquiarũ S. Ignatij.

Reliquiæ Sãctorũ quanti fierent à Chriſtianis.

Cæterum, vt ad eorum uim, & poteſtatem, à qua diſceſſimus redeamus, eam planè maximam exiſtere neceſſe eſt, cum ex ſolo S. Leuitæ Vincentij Tunicæ contactu, quamplures ad mentem, relicta phreneſi, & inſaniæ furore depoſito redijſſe ferantur, multaque alia ſupra naturæ ordinem ob eandem in Galliam deportatam contigiſſe memorent Gregorius Turonenſis in Hiſtoria de geſtis Francorum lib. 3. capit. 29. Ado Vienenſ. in Chronic. Ann. DXXVII. & Sigibertus ad Ann. DXLII. Narrant enim hi ſcriptores omnes, quo tempore Childebertus Rex in Hiſpaniam ijt, ac vnà cum Chlotario Cæſarauguſtanam Ciuitatem obſedit, ciues eius omnes timore perculſos indutos cilicijs, ac a cibis, & poculis abſtinentes ad prępotentem Deum ſupplices confugiſſe. Delata B. Vincentij TVNICA cum pſalmis, & hymnis circum mænia ciuitatis adhibita ſancti ipſius Martyris inuocatione, atque ita ab obſidione illa fuiſſe diuinitus liberatos. Illud vnum addit ex Metaphraſto Alphonſus à Villega in Vitis Sanctorum, Chlotarium Francorum Regem, vt Ciuitatem obſidione liberaret, dono accepiſſe à Ciuibus STOLAM S. Leuitæ, eãq; in

Vis mira Tunicæ S. Vincentij.

Childebertus Cæſarauguſtam obſedit.

Cęſarauguſtani, quo pacto ab obſidione Childeberti liberati.

D. Vincentij ſtola Clotario à Cęſarauguſtanis data.

D. Vincentij Templum vltra Garumnam.

Alij Auguſtos.

in Galliam aſportaſſe, ac Templo vltra Garumnam in honorem Sancti ipſius perhonorificè condito collocaſſe, eo inquam in Templo, quod Venantius Fortunatus lib. 1. ſacrorum poematum hiſce carminibus commendauit.

Tempore vita breuis meritis fit longior almis
Auguſtoſque dies tendit honore fides.
Poſt finem ſine fine manet mens dedicato Chriſto
Linquens turbam hominum ſtat ſociata Deo.

B. Vincentius Martyr Aginnenſis.

Hac ope ſuffultus VINCENTIVS *extat in æuum*
Gloria Martyrij cuius optima viret.
Vertice ſucciſo rapuit qui ex morte triumphum,
Et noua de terris proles ad aſtra volat.

Capite punitus.

Credidit vnde necem, Sancto dedit hoſtis honorem,
Percuſſorque magis morte perenne iacet.
Vicerat ille miſer, hunc ſi iugulare nequiſſet;
Nam abſtulit vnde caput, contulit inde polum.

Al Clotarius.

Alij ſtannea.

Eius Baſilicam ornat Leontius.

Huius amore nouo pia vota Leontius explens
Quo ſacra membra iacent ſtagnea tecta dedit
Et licet eniteat meritis venerabile templum:
Attamen ornatum præbuit iſte ſuum.
Præmia ſuccedant operanti lunga ſalutis,
Huius vt obſequijs culmina ſancta micent.

Venantij carmina expenſa.

De quo nam Vincentio intelligenda.

Baronij diuerſa ſententia de re eadem.

Corrigit ſe Villega in ſecunda editione.

Quanquã Venantij verſus ſuis ſi ponderibus expendamus, non de Templo D. Vincentio Cæſarauguſtano ſacro is loqui videbitur; ſed de alio multò antè condito, quàm D. Vincentij Cæſarauguſtani Martyris tunica in Galliam deferretur, dicatoque S. Vincentio Diacono, & Martyri Aginnenſi, ſi fidem habendam eſſe ducimus Gregorio Turnonenſi. Quod enim aſſerit Fortunatus de Diui illius Vincentij, cuius Templum Garumnenſe laudat, martyrio loquens eum reciſo capite Martyrij lauream adeptum eſſe, minus id Diuo noſtro Vincẽtio Cæſarauguſtano conuenit, qui cum immortalitate mortalitatem diuerſo planè leti genere commutauit. Confeſſus idipſum eſt ingenuè Baronius in Martyrologij notis, licet in 7. Tom. Ann. ad ann. DLXI. paulo aliter fuerit opinatus, ac cum eo Villega in prima impreſſione ſui operis de ſanctorum vitis, Garumnæ Templum in honorem D. Leuitæ Vincentij Hiſpani conditum aſſeuerans ſtudio gentis ſuæ potius, quàm veritatis in medium proferendæ; quæ tamen apud illum plurimi eſſe debebat, vt verè fuit in ſecunda eiuſdem operis editione. Idcircò nos, qui vnam illam ſequimur pro virili, cum laudata Venantij carmina recitaremus, eo in carmine, in quo apud mẽdoſos codices Clotarius habebatur, Leontium pro Clotario repoſuimus, vt qui Templum illud multò antè Clotarij tempora, atquè adeò

ante

ante ſe cōditum exornarit, eoque potiſſimum nomine Venantij carminibus extollatur, cum inquit.

Et licet eniteat meritis venerabile Templum
Attamen ornatum præbuit iſte ſuum.

Nequè enim aliud ſacro Vati propoſitum eo in Poematio, quàm ſingula Leontij opera commendare, ac Templa ab Epiſcopo illo religioſiſſimo condita numeris, quibus poſſit ampliſſimis celebrare. Cœterum ex delatis in Galliam D. Vincentij Cæſarauguſtani reliquijs (quali illæcunque tandem tempore eò delatæ ſint) non negarim factum, vt eius paſſim beata pignora colerentur, Templaque alibi eiuſdem Numini ingentia collocarentur. Cuiuſmodi illud ſinè dubio fuit, quod Pariſijs Childebertus Francorum Rex VI. opere planè regio puro puto ex marmore condidiſſe traditur, in eoque D. Vincentij Cœſaraugaſtani TVNICAM, ſiue vt alij volunt STOLAM, non in Garumnenſi illo, de quò aliquandò Baronius, non minoribus pietatis argumentis, quàm ſumptibus collocaſſe. Itaquè eius ſibi laudes minimè prætereundas idem Fortunatus cenſuit lib. II. Poematio II. in hæc verba.

Venantij mens in carminibus receníitus.

D. Vincentij Tēplum Pariſijs. Laus eiuſdem, ac conditor.

Si Salamoniaci memoretur machina Templi,
Arte licet par ſit, pulchrior iſta fide.
Nam quæcunque illic veteris velamine legis
Clauſa fuere, prius hic reſerata patent.
Floruit illa quidem vario intertexta metallo,
Clarius hic Chriſti ſanguine tincta nitet.
Illam aurum, lapides, ornarunt cedrina ligna,
Huic venerabilior de Cruce fulget honor.
Conſtitit illa vetus, ruituro ſtructa talento,
Hæc prætio mundi ſtat ſolidata domus.
Splendida marmoreis attollitur aula columnis,
Et quia pura manet, gratia maior ineſt.
Prima capit radios uitreis oculata feneſtris
Artificiſque manu clauſit in arce diem.
Curſibus auroræ vaga lux laquearia complet,
Atque ſuis radijs & ſine ſole micat.
Hæc prius egregio Rex Childebertus amore
Dona ſuo populo non moritura dedit.
Totus in affectu diuini cultus adhærens,
Eccleſiæ iuges amplificauit opes.
Melchiſedech noſter meritò rex atque ſacerdos,
Compleuit laicus religionis opus.
Publica iura regens, & celſa palatia ſeruans,
Vnica pontificum gloria, norma fuit,
Hinc abiens, illic meritorum viuit honore,

Specularium vitreorum vſus in Templis.

Childeberti Regis in Templa, & ſacra propenſio.

Hic

Hic quoque geſtorum laude perennis erit.

Aliud eiuſdem Martyris Templum in Gallia cognomento Ingens.

Fuit & aliud auguſtum D. noſtri Vincentij Templum in Gallia eiuſdem ſuprà laudati Leontij Epiſcopi Burdegalenſis opus, cui Vernetis ob id cognomentum. Neque enim aliud ea vox Gallicè, quam rem ingentem ſonat, eodem eiuſdem Templi encomiaſte, & eiuſdē cognominis interprete Fortunato, cum ſcripſit.

Cultoris Domini toto ſonus exijt orbe,
Nec locus eſt vbi ſe gloria celſa neget.
Sed cuius meritum ſcimus percurrere mundum,
Huius vbique viri ſurgere templa decet.
Ecce beata nitent Vincentij culmina ſummi
Munere Martyrij, qui colit alta poli.
Promptus amore pio, quæ Papa Leontius olim
Condidit eximio conſolidata loco.

Vernemetis etymon.

Nomine Vernemetis voluit vocitare vetuſtas
Quod quaſi fanum ingens Gallica lingua refert.
Auſpicij præmiſſa fides erat ante futura,
Vt modo celſa domus ſtaret honore Dei.
Hic etiam ſanctus, Domini ſuffultus amore,
Virtutis ſummæ ſigna tremenda dedit.
Nam cum Templa Dei præſul de more dicauit,
Martyris aduentu Dœmonis ira fugit.

Dedicatio eiuſdē miraculo illuſtratur.

Redditur incolumis quidam de parte maligna,
Cui vidiſſe pij templa, medella fuit.
Emicat aula potens diuino plena ſereno,
Vt merito placeat hic habitare Deo.
Nunc ſpecie ſuadente loci, ac virtutis honore
Euocat hic populos, hinc decus, inde ſalus.
Qui plebem, accendit venerandæ conditor arcis
Talibus officijs præmia iuſta metit.

Plures eidem Hiſpano Martyri Baſilicas in Gallia conſtructas recenſet Gregorius Turonenſis in Commentario de gloria Martyrū, appoſitis miraculis in ijſdem ſolitis perpetrari, quas quilibet in eo per ſe commodè poterit contemplari, ne nos illæ quàm par ſit diutius, remorentur. Quot igitur, quamque maiora Templa eidem ab Hiſpanis poſita fuiſſe credendum eſt in natali ſolo, cum tot illi tamque magnifica à nationibus exteris fuerint collocata. A nullo certè nemini Diuorum cultu, & religione ſecunda Italia in ſancto noſtro Vincentio Leuita, & Martyre Templis, ac delubris ampliſſimis cohoneſtando ſuas partes deſiderari voluit, paſſim in Oppidis ſuis ac Vrbibus ſacras illi ſedes erigens, ac in primis in hac noſtra aliarum omnium principe Ciuitate in qua 26. olim eiuſdem Martyris Eccleſiæ ex Galuanei fide cap. 401. ſuæ chronicę numerabantur, ad

Quot eidem Tēpla condita ab Hiſpanis.

quas

quas mira populi celebritas confluebat, planè vt neſciam, mirari, an dolere debeam ad pauciores æuo noſtro redactas, quo pietas calere deberet ardentiùs non frigere, ad quatuor ſcilicet, ſi eis vnam tamen Parœcialem ſuppreſſam demas. Noſtra hæc appoſito cognomine Abbatiæ, Parœcialis altera, tertia, quæ Monialium Cœnobiũ attingit, quarta ad Xenodochij mente captorum domum. Nec illud nobis hoc loco prætereundum eſt, quod honores D. Vincentio debitos auget mirum in modum. In Vrbe quoque Bergomi excelſa (vt cæteras interim tum humiliores, tũ excelſiores Italiæ vrbes prętereamus) Templum eius Vrbis maximum D. Vincentio ſacrum eſſe, & cultu præcipuo Fidelium celebrari. Cuius ergo carmina D. Alexandri eiuſdem Vrbis Patroni ore prolata libenter afferam ex prima Theatri Bergomatis parte

Exemplum maximum Bergomi D. Vincentio ſacrum.

Hiſpanus ſimili mecum VINCENTIVS *Vrbem*
Obſeruat martyr numine amore, prece
Templum illi Ciues ideo erexere togatis
Conſpicum Patribus, redditibusque graue.

Et in quinta eiuſdem Theatri parte huiuſce Templi magnificentia commendatur his verſibus.

Eiuſdem Templi encomium.

Aedes Auguſtæ VINCENTII, *& limina Diui*
Saxorum ingenti mole parata patent.
Ambitus magni, ſublimis verticis, auctum eſt
Reliquijs, cætu conſpicuumque Patrum.
Quod ſi tantarum peragi primordia rerum
Contingat: formam compleat vtque labor,
Hoc erit illuſtre, immenſum, memorabile Templum
Hoc videant vtinam tempora noſtra decus.
Quæ benè de Diuis meruit Reſpublica ſemper
Stare imperfectum non patietur opus.

Cæterum his omiſsis fatemur eam de corpore S. Vincentij hiſtoriam veriſsimam eſſe, quæ S. Martyris alligato ad collum molari ſaxo in mare præcipitis dati corpus ab Angelis reuocatum ad littus, & in arena leuiter, & decorè compoſitum fuiſſe narrat, ibique à pia muliere diuinitùs in ſomnis admonita repertum, iuxta Hiſpanienſis Valentiæ mœnia tumulatum, nec multò poſt inde tranſlatum in ædẽ eidem Martyri conſecratam, in qua ad id vſquè tempus quieuerit, quo à Saracenis vniuerſa ferè Hiſpania deuaſtata eſt, euerſis Vrbibus, deletis oppidis, Sanctorum corporibus propemodum omnibus immaniſsimè ab Kabdorogne Cordubæ Rege Barbaro redactis in cinerem, & abſumptis. Nec effugiſſet incendium illud, & rabiem Sancti Vincentij corpus, niſi loci in colæ communi calamitate præuiſa nauigio, quamprimum impoſitum per vaſtas Oceani tractus Cimerium Boſphorum verſus ad Promontorium, quod

Quæ de corpore S. Vincentij hiſtoria recipienda.

Promontoriū D. Vincentij.

ex eius nomine poſtea nuncupatam eſt, diuina fauente aura conſtitiſſent, ibique in exiguo ſacello ſacroſanctum pignus arcæ ſub altari ligneæ credidiſſent addictis ſacello Sedibus, in quibus à ſe barbarorum iniurias propulſarent. Sed accidit, vt horū ſucceſſores & poſteri multis poſt annis capti in Albohacē Mauritaniæ Principis ditionem poteſtatemquè venirent, & anno ſalutis MCXXXIX. Alphonſus Luſitaniæ Rex debellato Iſmace Aliendæ Rege, inter captiuos eorum aliquos reperiret, qui iam pridem ab Albohacen capti fuerant, ab iiſque victor Alphonſus rem omnem, vti geſta fuerat, de S. Vincentij corpore planè cognoſceret. Quo nuntio mirificè recreatus Rex optimus, miſit peritos loci, qui diruptæ Capellæ veſtigia diligenter explorarent, quibus depræhenſis arcam inibi ligneam, cum S. Viri corpore inuenerint, ſecumque quàm diligentiſſimè cuſtoditam tranſtulerint ad Regem, à quò fuerit in Viyſſiponæ Cathedrali perquàm honorificè collocatum. Hinc clarè patet illos longè minus audiendos eſſe, qui corpus ipſum B. Vincentij nullis freti rationum ponderibus translatum in Gallias & illic apud cœnobium Benedictinorum Monachorum, cui nomen Guiana poſitum contenderunt: cū vel ſola Stola, vel Tunica illuc ad ſummum delata ſit, vt ex antiquorum Scriptorum auctoritate Villega teſtatur, non tàm vt ditius huiuſce diui reliquijs natale ſuum ſolum redderet, mai oremque regionibus ſuis gloriam impertiret, quàm vt pro veritate ſtaret. Nequè idcircò à vero diſcrepat, noſtra quoq; in Baſilica Mediolani aliquas huius Sancti Reliquias aſſeruari, cùm & Sanctorum Pètri, & Pauli Apoſtolorum corpora Romæ in Vaticano liquidò eſſe conſtet, quorū nos tamen Mediolani reliquias inſignes in Baſilica S. Nazarij publicè veneramur. Quid quod eiuſdem Leuitæ ac Martyris Vincentij caput in Eccleſia Cænomanenſi collocatum à S. Damnolo Epiſcopo eiuſdem acta fuiſſe teſtantur, ſubſcribente quoque Baronio in notis ad Martyrologium in natali Sancti, iam vt nemini dubium eſſe poſſit, alias eiuſdem Diui partes aliquas noſtrum in Templum antiquitùs eiuſdem Numini, Maieſtatique dicatum, fuiſſe diuinitùs importatas.

Alphōſi Luſitani Regis victoria.

Studium eiuſdem in S. Vincentij reliquijs inueſtigādis.

Eorum opinio refellitur, qui Corpus eiuſdem Sancti in Gallias trāslatum voluerunt.

SS. Petri, & Pauli corpora dici eſſe Romæ, licet eorūdem Reliquiæ alibi exiſtant.

Verum enimuerò de Sanctis noſtris Corporibus ſatis ſuperque diſſeruimus. Quamobrem inſtituti noſtri memores ſtilum ad minutiores aliorum Sanctorum Reliquias dirigendus, & ad eas maximè, quæ celebrioribus feſtis anni diebus in Altari principe colendæ fidelibus proponuntur. Vt hinc igitur exordiamur in Reliquiarum theca in modum arboris ex ligno oliuæ gracillimo opere tornatili affabrè facta horum Diuorum Reliquiæ continentur. SS. Ioannis Baptiſtæ Dominici Præcurſoris, Cornelij Papæ, & Mart. Flori Mauri, Eugenij, Caſſiani, Conſtantini Martyrum; Abūdij pariter Martyris Romæ ſub Diocletiano paſſi, qui & Abundantius dictus, cuiusque corpus

Sanctorum aliorū Reliquiæ in Baſilica Vincentiana.

S. Io. Baptiſtæ.

SS. Cornelij Papę & Martiris.

SS. Flori, Mauri, Eugenij, Caſſiani & alterius Abundij Martyrum.

pus in Romana Societatis Ieſu Baſilica requieſcit, Quod idcircò placuit adnotare, ne quis eundem illum eſſe putet, quem ſub Altari Cõfeſſionis noſtræ ſuprà oſtendimus reperiri. Continentur in eadem arbore fragmenta quatuor ſacrorum oſſium ignotorum, oſſium item Sancti vnius Martyris ex Cæmiterio Calixti, atquè adeò compluriũ aliorum Sanctorum fercula nempe SS. Benedicti, Melanti, & alius sãcti cuiuſdam incogniti, veſtis Deiparæ pars, & Tũbæ B. Stanislai Koſtæ. Pulcherrimum hunc ego theſaurum Reliquiarum ſuos in loculos eleganter admodum diſpoſitum crediderim à Monacis huiuſce Cœnobij procuratũ ad hæc vſque tempora ſartum tectum, non ſine operis admiratione perueniſſe, præterquàm ea in parte, quam nos omni adhibita diligentia reſtaurandum curauimus, ne quid ampliùs caperet detrimenti. Ad hęc capſula apud nos pumblea celebratur, cuius illuſtriores Reliquiæ ſunt DD. Stephani Prothomartyris, Marci Euangeliſtæ, Laurentij Martyr. ac Leuitæ, Io. Chriſoſtomi Eccleſiæ doctoris, & Vrbani Papæ, quæ quidem cum Sanctorum illorũ, quos cum Deo æuo perfrui ſempiterno certo certius eſſe ſcimus, pignora ſint omni veneratione colenda, opere prætium eſſet eas honeſtiori in vaſculo collocare ne diutiùs honore merito priuarẽtur, quẽ illis fideles commodiùs, atque adeò religioſiùs exhibere poſſent, ſi ſuis in natalibus præſtantioribus in loculis expoſitę cum alijs publicè ſpectarentur. Horum ego Diuorum oſſa, vt à fide dignis iampridem accepi, noſtrum in templum detulit Vir vndequaque pius, neq; tam honorum inſignibus, quam omniũ ſciẽtiarũ ornamẽtis illuſtris, qui verè cum illud adeò prẹſtãti munere cumularet, dicere poterat

Oſſa ſanctorum quatuor ignotorum.

Martyris vnius e Cœmeterio Calixti.

Reliquiæ SS. Benedicti, Melanti, & alterius ignoti.

Ex veſte Deiparæ & Tumba B. Stanislai koſtę.

A quibus ea Reliquiarum theca manarit.

Reliquiæ aliæ in capſula pumblea collocatæ.

SS. Stephani Prothomar. Marci Euang. Laurentij Mar. & Leuitæ. Chriſoſtomi doct. B. Vrbani Papæ.

Hæ omnes Viri religioſi, & illuſtris munus.

Sacratos cineres venerandaque ſegmina Diuum
Accipe Paraſio munera miſſa polo.

Sunt & in Altari B. Virginis quorundam ſanctorum Cineres ſerico panno viridi conuoluti, quemadmodum, & qui in tribus alijs aris cõtinentur, ſed carentes notis, quibus eorundem nomina declarentur. Atq; hęc quidẽ minorũ Sãctorũ ſegmina ſunt, quæ in florido D. Vincẽtij PRATO, quà Roſarum inſtar Martyrum illuſtrium ſanguine purpuraſcentia, quà liliorum nitore fidei ſanctis in confeſſoribus albeſcẽtia, quà violarum omnigena colorum varietate ob diuerſimodas Sãctorum aliorum virtutes diſtincta, gratę ſuauitatis, gratiarum ſcilicet, & ſanitatum odores hactenus effudere, varijs, & innumeris ab ægritudinibus languentia mortalium pectora liberantes. Quare nõ immerito cùm noſtri, tum exteri horum interceſſione ſanctorum diuinam, opem frequenter experti, noſtrum ad templum cõfluunt, nec inde niſi poſt ſerta mira florum varietate ſacrorum pignorum loculis implicata, habitaſque Deo Opt. Max. gratias pro perceptis muneribus diuelluntur. Ac ſicut olim Romani veteres primas agricolationis partes tribuebant Prato, ſic hi PRATVM hoc noſtrum iure

Reliquiæ alię, quę in Aris.

Ex curſus in Reliquiaru m omniũ laudem, & D. Vincentij Pratum.

 vocare

vocare poſſunt hortorum decus, viridariorum gloriam, vinearum lumen, camporum ſplendorem, vniuerſorum agrorum ornamentũ: Immò & humanis omnibus auxilijs deſtitutorum aſylum, languentiũ portum, cæterorum omnium ope diuina egentium, præſidium, & tu tamen. Qua par eſt igitur pietate eò ſe mortales recipere ſanctis honorandis, ſacriſque eorum corporibus, Reliquijs, atquè cineribus venerandis? Qua inibi modeſtia commorari, qua mentis ad eorum aras, ac ſedes intentione precari? Vt enim Deum Opt. Max. ſanctoſque omnes vbique colere debemus, ſic illos præcipuo quodam cultu ac veneratione proſequi neceſſe eſt, quorum reliquias poſſidemus, iiſq; præſertim in Templis, in quibus illas Chriſtiana religio voluit aſſeruari, D. Maximo teſte in ſem. de natali SS. Octauij, Adiutoris, & Solutoris Martyrum die, vbi ait. *Cuncti Martyres deuotiſſimè percolendi ſunt, ſed ſpecialiter ij venerandi ſunt à nobis, quorum Reliquias poſſidemus. Illi enim nos orationibus adiuuant, iſti etiam adiuuant paſſione, cum his autem nobis familiaritas eſt: ſemper enim nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur: hoc eſt & in corpore nos iuuantes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiunt, hic ne peccatorum nos labes aſſumat, ibi ne inferni horror inuadat.* Addo & elegãs D. Ambroſij teſtimonium, quia huc maxime pertinet. Lucæ enim 4. ſic ait *Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vindicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris.* Eam nos certè vnam ob cauſſam maximè laborem hunc ſuſcepimus, vt quos Sanctos noſtro in Templo quilibet fidelium colere, & inuocare, quorum inquam in eo corpora, Reliquias, & cineres venerari deberet, noſtra quoque opera ſciret. Quamquam ne rudes, ac ſimplices in hoc aberrarent, viſum eſt etiam pro muneris noſtri partibus, cum nemini dubium ſit ex communi dogmate ad nos ab Apoſtolicis vſque tẽporibus deriuato, à Sacris Concilijs Generalibus ſancito, à Patribus omnibus approbato, Sanctos eſſe colendos, & exorandos, paucis hoc in loco nonnulla pro eorum captu ſubijcere de veneratione, & inuocatione Sanctorum, deque cultu ſacris eorundem Reliquijs exhibendo. Quod, vt commodius fiat, rem omnem duo veluti in capita diuidemus, ac in vno quidem, quid in Sanctis colendis non conueniat, in altero verò, quid conueniat, oſtendemus; ac vt certa ab incertis penitùs ſecernamus, quæ omninò certa ſunt, initiò præmittemus.

Qua ratione viſẽda ſint Templa Sanctorum Reliquijs clara.

Quinam Sancti, ac vbinam ijdem præcipuè colẽdi.

Finis præcipuus Auctoris in propoſito opere.

Illud igitur certum eſt primò vnum præpotentem Deum complectentem in ſe ipſo præſtantiam, atque dignitatem omnem, ſummum rerum omnium principem, & auctorem, donorumque omnium Gratiæ ſcilicet, gloriæ, aliorumque eiuſmodi omnium, quæ orantes præcipuè petimus, largitorem, inuocandum eſſe; atque adeò humani generis Seruatorem Chriſtum, vt qui non tam verus eſt Homo, quàm Deus æterno Patri par in omnibus oratione, quæ ſit verè ac propriè

Orationes Deo potiſſimum eſſe fundendas.

Chriſto etiam humani generis ſeruatori.

priè ſacrę Religionis actus, oratione inquam eiuſmodi, qua ei, quem inuocamus, diuinus planè cultus exhibeatur, opem ab eo petendo, tamquam à ſummo bonorum omnium Auctore: Siquidem ad aliùm præterquàm ad Deum preces ea ratione fundere, manifeſta eſſet Idololatria, cum hic orandi modus adorationis Latriæ ſit, cuius honos ſoli Deo Opt. Max. tribuendus. Ad hæc certum illud eſt etiam, ſanctis non eum honorem ſolummodò tribuendum eſſe, qui cæteris Viris alioqui præſtantibus, ob aliquos virtutis, dignitatis, & honoris gradus, quibus hominibus reliquis antecellunt, tribui conſueuit, ſiquidem id fieret, ſanctorum cultus ab humana obſeruantia neutiquam diſcreparet. Pari nempè ratione Parentibus à liberis, Præceptoribus à Diſcipulis, à ſubditis ei, qui ſibi cum imperio præeſt, Principi demum à Ciuibus exhiberetur. Alio quodam igitur cultu, qui neque Latriæ ſit, neque ciuilis obſeruantiæ, ſed inter hanc & illum medius intercedat, qui quidem Duliæ à Doctoribus Scholaſticis appellatur, colendi, & inuocandi ſunt. Itaque primùm eos Eccleſia in album ſanctorum adſcribit, deinde iubet eoſdem ab omnib. inter Cœlites coli, tum precibus ad eorum opem inplorandam publicè fuſis, cum ſacris ad eorundem memoriam, nec non & ad ſepulchrorum ornatum aris, & ædibus conſecratis. Quatenus enim ædes, & aræ ſacræ ad ſacrificia ſpectant, eæ ſoli Deo dicantur, cui ſoli ſacrificium debetur, & à latinis templa propriè nuncupantur. Sed ipſum quoque tum Euchariſtiæ, tum laudum, ſiuè precum cotidianarum ſacrificium (vulgò Horas Canonicas vocant) in ſanctorum honorem offerri Deo publicè ſolet, dies etiam feſti quidam eorundem cauſſa celebrantur, pinguntur & eorum imagines, ad quas moris eſt cereas faces, & lychnos penſiles crebros accendere cum perpetui luminis alimento æternæ, qua perfruũtur, gloriæ monumentum. Eiuſdem planè cultus gratia Sanctorum Reliquiæ pretioſis loculis includuntur, ac publicis honoribus illuſtrantur. Adduntur his votorum nuncupationes crebræ cum longinquis peregrinationibus ad eorundem Baſilicas, Oratoria, Memorias, & ſepulcra, ibiq; vigiliæ, & pia rerum ab ijs Sanctè admirabiliterq; geſtarum cõmẽtatio ad animos cœleſtibus virtutibus excolendos. Cum enim Diuorum animæ corporeis exutæ ſpolijs, non ad campos Elyſios, vt olim Poetæ fabulabantur: ſed ad cœleſte domicilium, vti Chriſtiana religione imbuti verè ſentiunt, euolarint, vbi bonis omnibus potiuntur, ibiq; ſeiunctæ nunc quidem à corporibus, quæ extremo voluentium ſæculorum die, quo genus humanum vniuerſum in vitam reuocabitur, rurſus induent, vti procul ab humanis ſenſibus diſi æ, coli pro dignitate non poſsint: eorum apud nos ſanctiſsima corpora, vti res ſubiectæ ſenſibus, qui tantum in id, quod adeſt, quodq; preſens eſt, feruntur, diuino numine conſeruantur, vt illis honores, quos in hac imbecil-

Quo pacto orandum.

Latriæ honore ſolus Deus orand⁹

Alio colendi ſancti.

Quinam ciuilis honos, & quibus exhiberi ſolitus.

Sancti Duliæ adoratione colendi.

Sacrificium ſoli Deo debitum, vt Templa.

Mos accendentũ lumina ad imagines ſanctorum.

Mos alter eorundem reliquias aſſeruandi.

Mos tertius vota nuncupandi ſanctis ad eorũdem Baſilicas, & ſepulcra.

Quorſum apud homines Sanctorum Reliquię cõſeruatæ.

imbecillitate poſſumus maximos, habeamus. Quamuis autem Sanctorum corpora, ſacræq; Reliquiæ eorundem, vti res rationis expertes, & ideò honoris omnis, & iniuriæ (Peripateticorum Principe locupletiſsimo teſte) recipiendæ minus idoneæ videantur: nihilominus ex eo quod neſcio quam habitudinem, & ordinem dicũt ad res participes rationis, eandem illam ſcilicet habitudinem qua actus à potentia (vt de re in ſcholis agitata, ſcholaſtico more loquamur) forma à materia, animus à corpore reſpicitur, ratione coniunctionis, tùm præteritæ dum vitam mortalem viuerent, tùm futuræ poſt horribilem, & pertimeſcendum nouiſsimi iudicij diem, inter huiuſcemodi partes, quę viua olim Chriſti membra, & Spiritus Sancti tẽpla fuerunt in terris dùm viuerent, ac etiam num ſacra ſunt pignora nobis in hac lachrimarum valle degentibus à Deo ſalutis, noſtræ ſpei, vitęq; ſolatio relicta, eiuſdemque inſtrumenta pręſentiſsima ad innumera pro Reip. Chriſtianę propagatione miracula perpetrãda, noſtrę inquam militantis Eccleſiæ lumina ſolem ipſum luminum reliquorum principem vincentia, decora nominis Chriſtiani, propugnacula fidei, Religionis inſignia, cœleſtis ærarij theſauri, opes nullis propoſitæ caſibus, nullis viciſsitudinibus temporum reſeruatę, Trophęa pro Chriſti confeſsione triumphantium animorũ, pręſidium noſtrum, decus, & gloria, vaſa tandem æterni decoris, & æternæ gloriæ, tum futura, cum decorem omnem induent, ac ſuprà firmamentũ ſplendidiùs emicabunt in æternitatem omnem: coli iure ſuo poſſunt, & debent. Neque eam tantùm ob cauſſam Sanctorum Reliquias veneramur, ſed ob illam etiam, quod ſacra eorum pignora contemplantes in ſanctos ipſos, eorumque virtutes attentiùs animum intendentes, vt res ab ijs præclarè geſtas quo ad fieri poſsit, vita, & moribus exprimamus. Sunt enim Reliquię Sanctis ipſis proximiores imaginibus eorundem, quemq; illis cultum religioſis animis, & ritibus exhibemus, referimus ad eoſdem. Quamobrem eodẽ planè more ſanctos, & ipſorum reliquias veneramur, modo id habeant, ob quod veneratione dignæ cenſendæ ſint. Duo ſiquidem ad id neceſſaria iudicamus. Primum vt ſub illis formis, & qualitatibus conſeruentur, ob quas ex communi hominum ſententia Reliquię cẽſeantur eſſe, & ad ſanctum aliquem pertinere, quod vtique non contingit cum ob tranſmutationes aliquas inuermes, vel aliud quid huiuſmodi, commutatę ſunt. Secundum ne ſint partes ſuppoſiti, vt ita loquamur, alicuius indigni cultu, cuiuſmodi ſunt impiorum manus, quę ſe Sanctorum virorum cede, & ſanguine contaminarunt, nec coluntur licèt Sanctos tetigerint, ne ipſa coli impietas videatur. Veneramur autem Sanctorum veſtes, & inſtrumenta Martyrij propter contactum, & piam memoriam eorundem, vt crucem, clauos, lãceã, & alia generis eiuſdem propemodum infinita, quę veſana Tyrannorum

Quamobrem ſanctorum Reliquiæ colendę.

Quo pacto participes cultus.

Sanctarum Reliquiarum elogia.

Quorſum Sanctorum Reliquiæ colantur.

Quænã in Sanctis reliquijs requirãtur, vt coli poſſint

Sanctorũ quoque veſtes, & inſtrumenta Martyrij coli.

rum ſæuitia reperire potuit, propter contactum Chriſti, ac alia eiuſmodi propter contactum Martyrum aliorum. Veneramur etiam alia propter ſignificationem, vti ſacramenta, & voces ſacras, ſiue illæ ſacris in paginis ſcriptæ ſint, ſiue piorum ex ore prolatæ, vti nomen Ieſu: Alia quoq; propter cultum Dei Opt. Max. & Sanctorum ad quẽ potiſsimum referuntur, vt ędes ipſas ſacras, & vaſa. Cæterum Sanctorum audito nomine aperire caput, pectus coram ipſorum imaginibus tundere, genua flectere, litanias, & aliàs huiuſce generis preces iiſdem fundere, donaria largiri, vota perſoluere, Anniuerſaria ſacra prepotenti Deo in eorundem honorem, & memoriam offerre, aliaque pręterea conſtantiſsimo vſu Eccleſiæ recepta præſtare, pium, & ęquum ſemper habitum fuit apud Chriſtianæ religionis dogmatibus inſtitutos. Quin imo fidelibus ipſis perutile ſemper idipſum fuit, tum ad ſacrarum, & aliarum rerum etiam conſeruationẽ, propagationemq; maiorem in dies, tùm ad impetrandam ex morbis innumeris Sanitatem. Ecquid enim aliud teſtatum reliquit S. Paulinus Nolanus Epiſcopus in Carmine, quod in Natali S. Felicis Martyris Nolani die conſcripſit appoſita ſerie miraculorum, quę Deus Opt. Max. ad Sancti reliquias perpetrabat; niſi ad hęc maximè ualere Sanctorum patrocinium, & tutelam? Audiamus ipſum ſi lubet, neq; enim eius me uerſus unquam pigeat adſcripſiſſe.

Alia præterea coli propter ſignificationẽ, alia propter deputationẽ ad diuinũ cultũ.

Varia Sanctos colendi genera ab Eccleſia Catholica comprobata.

Non tantũ piũ, & æquũ Sancta colere, ſed etiam ad pleraq; perutile.

Concurſus ad D. Felicis ſacro natalis eiuſdẽ die.

Cernere ſæpe iuuat varijs ſpectacula formis
Mira ſalutantum, & ſibi quæque accommoda votis
Poſcentum; videas etiam de rure colonos
Non ſolùm gremio ſua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu ſæpè introducere ſecum,
Et Sancto quaſi conſpicuo mandare licenter:
Moxque datam ſua confiſis ad vota medelam
Experto gaudere Deo; & iam credere ſana,
Et verè plerumquè breui ſanata ſub ipſo
Limine, læta ſuis iumenta reducere tectis

Quid S. Leo ſerm. 1. in ſacrum Apoſtolorum pariter principum Petri, & Pauli diem, cum inquit. *Sicut & nos experti ſumus, & noſtri probauere maiores; credimus atque confidimus inter omnes labores iſtius vitæ ad obtinendam miſericordiam Dei ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum proprijs peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur.* Pertinent huc etiam illa D. Baſilij verba Homeliæ in quadraginta Martyres conſignata. *Qui aliqua præmitur anguſtia, ad hos confugiat: Qui rurſus lætatur, hos oret. Hic vt à malis liberetur; ille vt duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filijs auditur; peregrinanti viro redditum incolumem, ægrotanti verò ſalutem implorat &c.* Sed Faſciculum hunc Euſebij Cæſarienſis verbis, quaſi naſtro quodam inuoluam ac cumplicabo, facit enim mirè ad hanc rem, quam habemus pręmanibus

Sanctorum Patronorum præſidiũ quale ſit ac quantum.

Quibus in rebus auxilia Martyrũ impleranda.

Lib. 13. de præparatione Euangelica cap. 7.

bus concludendam. *Hæc nos, inquit, quotidie factitamus; qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoq; illorum accedimus votaque ipſis facimus, tanquam viris Sanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur.* Hæc erant, quæ de Sanctorum cultu, & ſacrarum Reliquiarum veneratione nobis quàm breuiſſimè perſtringenda duximus eorum in gratiam, qui ſe noſtrum ad Templum conferent oraturi. Nunc ad Cœnobium & eiuſdem Monachos veniamus res eorum vetuſtiſſimas percenſuri, ne quid conſultò videamur omittere voluiſſe.

FLO-

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS SEXTVS.

Ex occaſione MONACHORVM Cœnobij *D.Vincentij* Monachalis inſtituti antiquitas, etymon, Principes, Regulæ, LVPERCORVM gens FABIA apud *D.Vincentij* Cœnobium habitare ſolita. Sepulturæ genera duo, ritus ſepeliendi plures. LVPERCOS poſt Euangelij lucem ſolitarios, Heremitas, Monachos tandem dictos. Vincentianum Templum *Beatiſſimæ Virgini* quis dicarit, Cœnobium à quo conditum. *Benedictinorum* apud Mediolanenſes initia, & incrementa. Qui lapſi in aſſignando Monaſterij Monialium S. Vincentij conditore. *Vincentianorum Monachorum* laus, regulæ, mores, & inſtituta. Hiſtoria de dente, & aureo Altari *S. Ambroſij* deque ſanctis eiuſdem Protaſij, & Geruaſij Martyrum corporibus, & Heriberto Archiepiſcopo quædam. Mediolani exſcidium à Rubrobarbo.

DE Cœnobio, & eiuſdem Monachis hac in parte dicturi rem omnem paullò altius repetemus. Ac illud inprimis, vti certum ſupponimus Monachorum inſtitutum recens non eſſe, neque ab ip-

Monachalis inſtituti antiquitas.

ſis dumtaxat naſcentis Eccleſiæ Chriſtianæ primordijs uigere cæpiſſe cum Philone Hebræo teſte, qui de Ieſſæis ſcribens ait, multos ab ijs Monaſticæ vitæ formam, ſuum deſumpſiſſe exordium, vero verius putauiſſe, inter quos eſt Epiphanius hæreſi XXIX. E cuius hæc ipſa ſunt verba. *Reperies autem ſtudiosè etiam hoc argumentum in commentarijs Philonis, in libro de Eſſæis ab ipſo inſcripto: qui horum conuerſationem & laudes eorum exequens, & monaſteria ipſorum in vicinia circa Mariam paludem recenſens, non de alijs quibuſdam narrauit, quàm de Chriſtianis.* Quo loco Epiphanius inſinuat Philonem de Eſſæis, hoc eſt de Ieſſæis eſſe locutum, non de Eſſenis; Ieſſæos enim à Ieſu; ſiue à Ieſſe, ex quo Chriſtus ſecundum carnem, affirmat nominatos eſſe Chriſtianos ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ, & Dyoniſius Areopagita vbi de Nazaræis, & Monachis alijs ſermonem habet: Sed ab ipſa prima ineuntis Mundi ætate originem deſumpſiſſe. Cum enim Monachus à Græca voce ΜΟΝΟΣ, quæ ſolitarium Latinè ſonat apertiſſimè deriuetur, fuerintque aliqui in ipſo penè Mundi exordio, qui ſolitariam vitam egerint ac præſertim Seth, & Enos, vt ex Gen. capit. 4. colligitur à quibus & Sethini ſacris in hiſtorijs filij Dei appellati, & ex Ioſepho Hebreorum Hiſtorico confirmatur lib. de Antiquit. Iudaicis. 1. capit. 4. Ex Patriarchis antiquis etiam alij nonnulli rationem eandem viuendi amplexi ſint, vt Iacob tum, cùm ſibi irati fratris minas, & odia declinauit, & ante ipſum Iſmael cum Agar in ſolitudine Berſabee, & in deſerto Pharan procul ab arbitris omnibus commorantes ex Gen. capit. 21. & 28. & ſupra laudato Hiſtorico lib. 1. cap. 27. Moyſes etiam ſiuè cum Pharaone ſibi necem, ac perniciem moliente ſeceſſit ad ſocerum Ietrum in regionem Madian, ibique pauit illius gregem in intima deſerti parte non procul à Monte Oreb, in qua & ardentis rubi, nec in ignes conſidentis ſpectaculo recreari, & Deum ſibi ex illo loquentem audire meruit; ſiuè cum Synai montem ſolus aſcendit, in eaque ſolitudine quadraginta dierum ſpatio commoratus lapideas legis tabulas Dei ipſius digito exaratas accepit. Samuel tum cum Populi celebritatèm, atque frequentiam declinabat; Dauid tùm cùm ſe Regi Sauli ſubducens, & abdens in Syluas, & nemora ferarum in luſtris, & ſpecubus latitabat; Elias Theſbites, qui cum diu zona pellicea cinctus ſibi nimis aduerſæ Reginę Iezabellę furores metuens magnis itineribus per inuia loca ſuſceptis, angelico inter fugiendum pane, potuque cæleſti donatus eſſet, vt in illius fortitudine, demum in vaſtis ſolitudinibus, ac horridis montium cacuminibus ſolus, vt plurimum habitauit. Cuius veſtigijs inſiſtentes alij ac ipſe potiſſimum

Monachi etymō.

Petrus Comeſt. cap. 29. 31. in Geneſ. D. Auguſtinus li. 15. de ciuit. Dei cap. 18. Beda ſuper Geneſ.

Patriarchæ, & Prophetæ ſolitudinis ſtudioſi.

Rubus ardens vbi viſus à Moyſe.

Vbi datæ eidem Lapideæ tabulæ legis.

Eli-

Eliſeus, qui filijs Prophetarum ab Elia magiſtro collectis in ſolitudine præfuit, non ſecus ac ſi quis eorum Abbas eſſet, Iſaias, & Ieremias, & alij Prophetæ Minores, quamplurimi, quos longum eſſet omnes, ac ſingulos percenſere, magnum Anachoreticæ vitæ decus, & gloriam pepererunt, ingenteſque ad eam amplectendam cum ſuis, tum poſteris amoris, & ardoris igniculos reliquerunt. Libet itaque inſignem hic D. Hieronymi locum ad Paulinum adſcribere, qui huc maximè ſpectat: cum enim de Elia, Eliſeo, & filijs Prophetarum hæc dixiſſet. *Noſter princeps Elias, noſter Eliſæus, noſtri filij Prophetarum: qui habitabant in agris, & ſolitudinibus & faciebant ſibi tabernacula ad profluenta Iordanis*, ſtatim ſubdit. *De his ſunt, & filij Rechab, qui vinum, & ſiceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs, qui Dei per Ieremiam voce laudantur, & promittitur ijs, quod non deficiat de ſtirpe eorum vir ſtans coram Domino*. Repetijt idem ipſum alibi ad Ruſticum Monachum ſcribens, filioſque Prophetarum, quod ad rem noſtram mirum in modum facit, Monachos appellauit; *Filij Prophetarum*, inquit, *quos Monachos in veteri teſtamento legimus, ædificabant ſibi caſulas iuxta fluenta Iordanis, & turbis Vrbium derelictis, polenta, & herbis agreſtibus victitabant*. Quam in ſententiam paria propemodum Ambroſius libro 1. de Virginibus, eaque pluribus, vt ob id à nobis breuitati ſtudentibus, omittenda ſint D. Hieronymi teſtimonio iam contentis. D. ſanè Auguſtini verba prætermittenda non ſunt, qui Monachalis inſtituti antiquiſſima primordia ſuſpiciens, & admirans Trac. 97. in Ioannem ſic ſcripſit. *Monaſteria, & Xenodochia poſteà ſunt appellata nouis nominibus res autem antè ſua nomina erant, hoc eſt qui ſolitariam vitam traducebant, antiquiores erant: Sed nouis his nominibus minimè nuncupabantur*. Sicut autem inter Prophetas, Ioannes Dominici Præcurſor maior cæteris extitit: ità magis, atque magis ad viuum ſolitarium cum in cibo, tùm in potu, ac veſtibus vitam expreſſit. Quod pulchrè nos etiam docuit S. Io. Chriſoſtom. Homil. 1. in Marcum cum inquit. *Sicut ſacerdotum principes ſunt Apoſtoli, ita & Monachorum princeps Ioanne Baptiſta*. Et iterum in altera Homil. *Conſiderate*, inquit, *Monachi dignitatem veſtram: Io. princeps veſtræ eſt dignitatis, ipſe Monachus, ſtatim vt natus in eremo viuit, in eremo nutritur*. Subſcripſit eidem Hieronymus Epiſtol. 22. ad Euſtochum in hæc verba. *Huius vitæ auctor Paulus, illuſtrator Antonius & vt ad ſuperiora contendam, princeps Ioannes Baptiſta*. Fatentur hæc eadem Iſidorus, & alij luculentiſsimi ſcriptores Catholicæ veritatis, quos ſi cui videndi eſt otium, videre commodè poterit apud Petrum Caniſium, qui eruditiſsimo opere teſtimonia ea de re omnia propemodum eſt complexus. Cœterum hanc eandem viuendi ra

Prophetarum ſedes, ac uita.

Monaſteriorum & Xenodochiorũ nomen vnde.

Apoſtoli principes ſacerdotum. Io. Baptiſta Princeps Monachorũ.

tionem ad omnis poſteritatis exẽplum ipſemet etiam Chriſtus Dominus humani generis Seruator, ac vindex ſacroſancto illo quadraginta dierum ieiunio in deſerto peracto conſecrare voluit, & probare. Ex quo factum eſt, vt ipſe quoq; Princeps Apoſtolorum Petrus magiſtri ſui exemplo commonitus in ſpeluncam ſeſe receperit ad delendum lachiimis,& dolore abnegationis ſcelus, quod admiſerat in eundem: & Euangeliſta Ioannes in Pathmos Inſulam relegatus ſolitariam ibi traducens vitam, diuinam Apocalipſim inſtinctu,afflatuq; cœleſti conſcripſerit: & Euangeliſta Marcus Alexandriæ in Aegypto primus Monachos inſtituerit tanta ſapientia prẹditos, vt de eorum laudibus ſcripſerint Philo Hebrẹus, eam ob cauſſam inter Eccleſiaſticos ſcriptores à D.Hieronymo recenſitus in libro eius tituli cum dixit. *Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum idcircò à nobis inter ſcriptores Eccleſiaſticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangeliſtæ apud Alexandriam ſcribens Eccleſiam, in noſtrorum laude verſatus eſt: non ſolùm eos ibi, ſed in multis quoq; prouincijs eſſe commemorans, & habitacula eorum dicens Monaſteria. Ex quo apparet, talem primam in Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiam, quales nunc Monachi eſſe nituntur, & cupiunt, vt nihil cuiuſquam proprium ſit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur, & pſalmis, doctrinæ quoq; ac continentiæ, quales, & Lucas refert primùm Hieroſalimis fuiſſe credentes*. Flauius Ioſephus, Petrus Damianus, Ioannes Caſsianus, & alij. Diſcipulorum demum Chriſti Domini veſtigia vel longè ſecuti cæteri miros in ſanctimoniæ, & ſalutis via progreſſus habuerint, ac inter illos Maria potiſsimum Magdalena cum ſocijs. Ea ſiquidem apud Maſsiliam in ſolitudine quò ex Iudæa in columis diuinæ prouidentiæ aura nullis velis, aut remigio deuecta fuerat permultis annis ſola vixit, & fleuit.

Chriſti ieiunium in deſerto quare ſuſceptum.

Chriſti diſcipuli ſolitariam vitam ad exẽplum Magiſtri ſui potiſsimũ adamarunt.

D. Mariæ Magdalenæ ſolitudo.

Qua de vectione cum nuper legerim lepidum Epigramma hic apponendum curaui.

Parua domus, mea cura, feris committitur vndis,
Fors bona; neſcio quo nauigat, Eure faue.
Hei mihi ne rapidò minitetur vertice pontus,
Et pereas media paruule liter aqua.
Maſſilia ignotas ò ſi te errare per vndas
Sciret? quotquot habet mitteret illa rates.
Tu mare vos venti, trepidæ ſuccurritæ cymbæ,
Nullus in imbelli Nauita puppe ſedet.
Exiguum eſt pondus, facilis via, poſcitis, & vos
Si pretium, pretium eſt grande, tuliſſe pios.

Eaque noſtra nunc etiam tempeſtate ſpelunca viſitur, & frequentatur. Ad quam cum aliquando deuotionis ergo perueniſſet Etruſcorum

corum Poetarum longè clariſsimus Franciſcus Petrarcha, elegantiſſima inibi hæc carmina perpetuum ſuſceptæ ſuæ ad illam peregrinationis monumentum, expreſſa reliquit, quę poſtmodum ab exẽplari in Oratorio illic appenſo, & propemodum obliterato, Ludouicus Viualdus è familia Prædicatorum excripſit, & ad nos tranſmiſit vt ipſemet fatetur in opere, quod de veritate contritionis emiſit.

Dulcis amica Dei, lachrimis inflectere noſtris:
Atque meas intende preces, noſtræq; ſaluti.
Conſule, namq; potes: neque enim tibi tangere fruſtrà
Permiſſum, gemituq; pedes perfundere ſacros,
Et nitidis ſiccare comis, ferre oſcula plantis,
Inq; caput Domini ſpecioſos ſpargere odores,
Nec tibi congreſſus primos, à morte reſurgens,
Et voces audire ſuas, & membra videre,
Immortale decus, lumenq; habitura per æuum,
Nequicquam dedit ætherei Rex Chriſtus Olympi.
Viderat ille cruci hærentem, nec dira pauentem
Iudaicæ tormenta manus, turbæq; furentis
Iurgia, & inſultus, æquantes verbera linguis:
Sed meſtam, intrepidamq; ſimul digitiſq; cruentos
Tractantem clauos, implentem vulnera fletu:
Pectora tundentem violentis candida pugnis:
Vellentem flauos manibus ſine more capillos:
Viderat hæc, inquam, dum pectora fida ſuorum
Diffugerent pellente manu: memor ergo remiſit
Te primam ante alios, tibi ſe prius obtulituni,
Te quoq; digreſſus terris, & ad aſtra reuerſus,
Bis tria luſtra cibi nunquam mortalis egentem
Rupe ſub hac aluit, tàm longo tempore ſolis
Diuinis contenta epulis, & rore ſalubri.
Hæc domus arcta tibi ſtillantibus humida ſaxis,
Horrifico tenebroſa ſitu, tecta aurea Regum,
Delicias omnes, ac ditia vicerat arua.
Hic incluſa libens longis veſtita capillis,
Veſte carens alios ter denos paſſa Decembres
Diceris, hic non fracta gelu, nec victa pauore:
Namq; famem, frigus, durum quoq; ſaxa cubile,
Dulcia fecit amor, ſpeſq; alto pectore fixa,
Hic hominum non viſa oculis, ſtipata cateruis
Angelicis, ſeptemq; die ſubuecta per horas,
Cæleſtes audire choros, alterna canentes
Carmina corporeo de carcere digna fuiſti:

Libuit

Libuit omnia noſtro quoq; in opere recenſere, licet eorum pleraq; pars minus ad rem noſtram faciat. Tum vt aliquo teſtimonio declararem me hanc Diuam, clariſsimum pęnitentię ſpeculum, ſummopere venerari, mihiq; in Aduocatam, & Patronā præcipuam delegiſſe. Tum vt adeò cultis venuſtiſsimi Poetæ carminibus tantæ fœminæ laudes, & merita fierent notiora. Verum enimuerò alia pleraque huic non deſimilia Sanctorum aliorum ſolitudinis, amantium exempla paſsim inueniet pius, & ſtudioſus lector in geſtis Patrum Eremitarum, ne nos hac in parte longiores ſimus. Neq; enim aliunde tot, ac tanti Eremitæ, Anachoretæ, & Monachi in vaſtis illis Aegypti receſsibus extiterunt: Pauli, Antonij, Macharij, Arſenij, & alij huiuſce vitæ homines, qui vſque ad S. Baſilij tempora ſine vllis certę diſciplinæ regulis vixerunt. Is enim primus duriora illa antiquorum Monachorum inſtituta, quę à S. Pachomio, qui vixit ſedente in Apoſtolica Petri Catedra D. Sylueſtro, & imperante Conſtantino Magno, ab Orieſio, & Theodoro conſcripta fuerant, vti nos monuit S. Hieronymus in Præfatione eorundem Inſtitutorum à ſe Latio donatorum, quorum, & meminit Gennadius vbi de viris illuſtribus agit: ad meliorem, & certiorem formam redegit: quamuis D. Benedictus poſt ipſum eam Monachorum regulam luculenter admodum, ſanctèq; conſcripſerit, quam à S. Gregorio I. Pontifice laudatam, & cultam omnes poſtmodum occidentales Monachi complexi, ſunt. Sed quorſum hęc tam altè, tam longè ducta de Monachis à nobis hic in medium afferuntur; & ex antiquitatis, vt ita dicam, latebris eruuntur? nempè ut longè faciliùs ad credendum lector adducatur ea, quæ mox non tàm de cœnobij noſtri Gentilibus Lupercis religioſis alioqui viris, & vetuſtiſſimis ſacerdotibus ſubiungemus, quàm quæ de Chriſtianis eiuſdem Cœnobij Monachis ſub D. Benedicti regula eo in loco degentibus loco, & ordine afferemus.

Ad exēplū Chriſti Deſcipulorum alij Viri aquè, ac fœminæ.

Quandiu Monachi ſine certis regulis vixerint.

Quis primus eorum inſtituta redegerit ad meliorem formam.

De Lupercis igitur vt ſcribamus, Faunum Regem omnium Latij vetuſtiſſimum primum Aboriginibus imperaſſe, homines ferarum more viuentes ad mitiorem vitam traduxiſſe, lucos ſacraſſe, ſua locis, & vrbibus nomina impoſuiſſe, ædes ad arcendas temporum iniurias ædificaſſe, Templa condidiſſe, quæ idcirco fana dicta ſunt, Lupercos, & Augures inſtituiſſe: Lupercos verò rem ei diuinam feciſſe, Lupercales ludos ſuo de nomine celebraſſe, apud antiquitatis benè peritos conſtat. Panem eundem Lycæum, & Syluanum antiquitas nominauit, eique huiuſmodi Sacra ab Euandro Rege, qui ab Arcadia pulſus, ac profugus in Latium venerat, ac arci demum Romanæ præfuit, celebrata primum, & ad nos delata, vna voce ſcriptorum perhibetur. Ac per Italiam quidem initiò diſſeminata, deinde cum per alias regiones, quæ

Faunus quis.

Res ab eo geſtæ.

Sacra eiuſdem, & ſacrorum eorūdē præſides Luperci.

certatim

certatim imitari Romanos cum in ædificijs publicis extruendis, tum in ſacris peragendis, eorumque ſacerdotibus inſtituendis conatæ ſunt: Ita factum eſt, vt antiquitus Mediolani (quod ex bona Galuani fide ſuprà retulimus) non tam ædificia publica fuerint, verum etiam Deorum templa & Fana, eorumque Sacrificuli & ſacerdotes. Neque mirum ſit ad noſtrum PRATVM, cui contermina quondam erat Sylua illa quam ad Vlmos conſueuerant appellare, vt ſupra docuimus, priſcis illis temporibus Luperci ſacerdotum omnium, teſte Io. Roſino lib. 3. Romanarum antiquitatum ca. 2. antiquiſſimi, morati ſint, vt qui ex propria diſciplina loca huiuſmodi adamarent, in quibus & humana cadauera conderentur. Siquidem Lupercula ſacrificia ad expiandos Manes fiebant, auctore Pomponio Læto, vbi de ſacerdotijs Romanorum à Græcis Λυκαία dicta nomine à Pane Lycæo Numine Arcadico deriuato, quem Romani vocabant Iunum, eundéq; putabant eſſe cum Fauno Syluarum & agrororum Deo. Porrò Lupercos hic commorantes ex fabiorum ordine fuiſſe aſſequor coniectura, quod adhuc adiacens Prato noſtro vicus nomen Fabiorum obtinet à Fabio ordinis pręfacto ductum, vt infra ſuo loco commodius oſtendetur, licet ab imperitis, corrupto vulgi errore vocabulo, Fabrorum vicus ſoleat appellari. Nã & Propti⁹ Lupercorũ Fabianorũ eo carmine meminit.

Vnde Licens Fabius ſacra Lupercus habes

Et Ouidius illis.

Riſit, & indoluit Fabios potuiſſe, Remumque
Vincere, Quintilios non potuiſſe ſuos.

Ex quo quidem Ouidij loco meridiana luce clarius liquet, ex Lupercis fuiſſe quoſdam qui Fabij, alios, qui Quintilij dicerẽtur ex ſupra laudati Roſini animaduerſione, illud inſuper obſeruantis Fabianos Lupercos in Romuli, Quintilianus in Remi partibus extitiſſe. Idem ibi plura Roſinus, quem qui volet, leget. Eo verò magis noſtra nobis coniectura placet de Lupercorum ſede Prato noſtro proxima, quod in extero vrbis angulo ſitum eſſet, nec procul ab eadem Vrbe, ita vt facili negotio eo loci deferri poſſent cadauera de more cõmittenda terræ, more inquam veteri, nec apud Iudæos tantum, qui ſuos extra vrbem in hortis & ſpelũcis humare ſoliti; ſed etiam apud Græcos, apud quos religione cautam erat, ſicut etiam apud Romanos, imò apud hos grauiſſimis etiam poenis lege 12. Tabularum, ſenatus conſulto, ac edictis Adriani, Antonini, Diocletiani, & Maximiliani Imperatorum vetitum, ne quis in Vrbe ſepulchrum haberet, vel ab ipſis Vrbis incunabulis, ut multis, & omnium quidem diſertiſſimè probatum eſt à Ioanne Kirchmanno lib. 2. de funer. Romanorum ca. 20. & deinceps vſque ad 25. cui profectò gratias immortales debent antiquitatis ſtudioſi omnes pro argumento hoc adeò dilucidè poſteris

Luperci ſacerdotum veterum antiquiſſimi.

Incolebant loca humandis corporibus accomodata.

Lupercos apud D. Vincentij Cœnobiũ commorantes ex Fabiorum ordine fuiſſe.

Ex Lupercis alij Fabij, alij Quintilij.

Mos humandi cadauera vetuſtiſſimus & cõmunis.

Sepulcra olim extra Vrbem.

ris explicato, vt ego certè debeo,habeoque iure & merito, ac vt alij mecum habeant,rogo. In agris etiam, pratis, & ortis ſepulcra olim veterum extitiſſe idem auctor colligit ex Martialis Epigramate 43. vbi de ſepulcro vxoris Phileros.

Septima iam Phileros tibi conditur vxor in agro;
Plus nulli Phileros, quam tibi reddit ager.

In agris p'atis, & hortis.

Suetonio cap.59.teſtante, Caligulæ cadauer in hortis Lamianis ambuſtum, Iulio Capitolino Adrianum apud Baias mortuum in hortis Domitiæ collocatum tradit. Quamquam Plato vetaret defunctos in agro culto eoue, qui coli poſſet, humari, Docente idipſum nos Cicerone lib.2.de legibus his verbis. *Vt mortuorum corpora ea agri pars tantummodò recipiat, quæ ſine detrimento viuorum, compleatur: quæ autem terra fruges ferre, & vt mater, cibos ſuppeditare poſſit, eam ne quis nobis minuat, neue viuus neue mortuus*. Ex quo Ciceronis loco illud quoque colligimus in Pratis humare præcipuè licuiſſe, quippe quæ nec colantur, nec fruges ferant, imò ſine vllo herbarum inibi adoleſcentium detrimento cadauera recipere poſſunt, quod vel ipſa nunc experientia comprobari facilè poteſt, qua duce videmus, licet in Cœmeterijs iuxta ſacratas Aedes poſitis, mortuorum corpora ex ſepulchris extracta, terra paſſim conduntur. In ijſdem tamen herbas uireſcere, immò & alicubi quoque liberius luxuriare latè ſuccreſcente fœno, vt non immeritò à pleriſque Cęmeteria Eccleſiarum ipſarũ prata dicantur. Duo tandem cum præcipui ſepeliendorum mortuorum modi in vſu apud Romanos fuiſſe ferantur, Humatio ſcilicet ac Conbuſtio, eorum vtrunque in noſtro Prato viguiſſe, qui dixerit, haud aberrabit à vero. Ac combuſtos quidem ibi fuiſſe quamplures, euincunt Vrnæ penè innumeræ olim apud Templi noſtri cœnobium repertę, ac præcipuè tres nuper à me defoſſę cum eiuſmodi notis, quę dicta de Lupercis Dei Syluani ſacerdotibus mirum in modum firmant. Quocirca in antiquariorum gratiam eas adpingendas curaui; tum vt antiquam formam ſuam exhibeant; tum vt ea ratione charcteres, quos habent iniuriæ temporum ſubtrahantur.

Cæmeteria dici ſolita Eccleſiarũ Prata.

Duo ſepulturæ genera apud Romanos in vſu Humatio, & Cõbuſtio.

Vrnæ recẽs repertæ in Hortis Baſilicæ Vincentianę.

Literę minuſculæ Vinaium.

Literæ ſiquidem aliæ minuſculæ, quæ ex antiquorum figulorum vſu peculiari ſigillo imprimi conſueuerant ad earum opificum memoriam, propemodum euanuerunt non ſine deploranda iactura!, quod in ijs libenter agnouiſſemus earumdem opificis nomen. Solliciti nimirum erant artifices cuiuſcunque operæ, vt inquit Cicereius lib.2. Antiquorum Monumentorum Mon.9. de nominis perpetuitate: quin imò, vt auctor eſt Cicero lib.1.Tuſc. Quæſtionum poſt mortem etiam nobilitari volebant. Quo ſanè conſilio etiamnum videmus ſtatuarios, pictores, & alios cuiuſcunque generis opifices, & architectos noſtros nihil habere antiquius, quàm vt nomen proprium ſuis operibus inſcribant.

Artifices ſolliciti de nomine ſuis operibus ſubſcribendo.

Ha-

Ab antiquis Cinerariũ, Buſtũ, & Oſſuanum, alijſq; aliquandò nominibus dicebantur.

Obiter hic:

Viri eruditiſſimi opinio non probata.

Vaſa in Deæ Veſtæ ſacrificijs adhiberi ſolita.

Vaſis futilis forma ex donato.

Vſus eiuſdem & forma iterum ex luctatio.

Harum Vrnarum occaſione lectorem monuerim mihi admodum non placere, quod aliquandò placuit eruditiſſimo viro, cum eas mecum apud me recognoſceret, eas ſcilicet non eſſe mortuales Vrnas: ſed earum ex numero, quæ in ſacris Deæ Veſtæ ſolemnibus adhibebantur, futiles à fundendo dictas, vt Feſto placet; aut certè ab antiquo verbo Futio, vt alij cenſuerunt, eo quòd liquorem ſibi comiſſum non ſatis fideliter cuſtodirent ob patuli oris hiatum & fundi nimis acuti lancinatum acumẽ, vt ex deſcriptione eiuſdem patet apud Donatum ad ſcen. 5. actus 3. Andriæ Terentianæ. Vtebantur enim hoc vaſis genere in ſacrificijs Deæ Veſtæ quod aquam ad eius ſacra hauſtam ex Iunturnæ fonte in terram effundere non licebat, quod ſi fieret piaculum, ac triſte omen erat. Quamobrem eius formæ vas ad ea ſacra ritè peragenda excogitatum fuit, quod ſtare non poſſet, ſed ſtatim, ac humi poſitum eſſet ſua ſponte concidens, ac veluti ſe proſternens receptam aquam emitteret, vt aliam eiuſdem copiam ad eadem Veſtæ ſacra hauſtam admittere, ac recipere poſſet, ac Deæ ſacrificulos omnis culpæ piaculo liberare, vel admiſſam in ſe trãsferre quodammodo, & deriuare. Ita ſiquidem Luctatius ad lib. 8. Theb. *Futile, inquit, vas eſt quoddam lato ore, fundo anguſto, quo vtebantur in ſacris Deæ Veſtæ, quia aqua ad ſacra in terra non ponebatur, quod ſi factum eſſet, piaculum erat. Vnde excogitatum eſt vas, quod ſtare non poſſet, ſed ſi poſitum eſſet ſtatim funderetur, vnde & homo commiſſa non retinens futilis dicitur,*

& contra non futilis bonus conſilijs. Licet quidam eruditi hoc vas Cadum, & Styphum dixerunt, illudque manibus tenere oportebat, quod quidem Flaminicæ Virgines ſacrorum miniſtræ, aut Veſtalium famulæ, & nonnunquã pueri Flaminum miniſtri, quos Camillos appellabãt, vt dictũ eſt alibi, patrimi, & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Vtebãtur autem Veſtæ ſacerdos ea dicẽdi formula, cum aquam in vas huiuſcemodi infundebat. Ego teſtatuo, vti ex ſacrorũ illorũ religione cautũ erat, licet ex ipſa vaſis ad lapſum facti forma ſciret aquam protinus omnem, quam in ſe receperat, effundendam. Et quidem his, & aliarum eiuſcemodi rationũ ponderibus Vir eruditiſſimus ſuam nitebatur ſententiam confirmare. Contra quem adnitebar ego validè, & pro Vrnis noſtris, quod mortuales eſſent, vti pro focis, & aris ſedulò decertabam. Pro me primo Donatus erat qui Vas futile latiſſimi oris eſſe diſertiſſimè teſtabatur, quo nihil minus Vrnis noſtris conuenit, vt quæ collo ſint gracili admodum & orificij peranguſti, quales ſe ipſas produnt ſuo ipſo vultu, & collo, cuius ergò voluimus earum figuram vniuſcuiuſque oculis obijci ad contemplandum. Cineres ipſi prẹterea, quibus Vrnæ noſtrę plenæ repertę ſunt carbonibus intermixtis, qui eam ob cauſſam maximè conſeruantur, ſententiam noſtram mirum in modum confirmabant. Eandem illud magis, ac magis ẽt cõfirmabat, repertas in ijs fuiſſe particulas aliquot lucernarum fictilium, quarum vſus ad funera pertinebat, vt vel ex ijs appertiſſimè pateret, eas Mortuales eſſe, non Veſtę ſacrificijs, vt ille neruis contendebat omnibus deſtinatas. Sed eius opinio minus probabilis fiebat ex eo, quod nullum hic Veſtæ Tẽplũ extitiſſe legeram, cuius vaſa illa fuiſſe quis poſſet ſine erroris ſuſpitione cenſere: cum altera ex parte mihi penitus exploratum eſſet Iouem eo in Templo cultum, & proximam illi planitiem humandis hominum cadaueribus ſub nomine Polyandri Iouis patuiſſe. Itaque maior earum etiam numerus repertus eſt, quam eſſet ſacris vnius Deæ tantummodo uſibus opportunus. Addebam illud inſuper, me neſcire, quorſum ſacrificiorum ſuorum vaſa ſepelire ſoleret antiquitas, & eo quidem ordine, qui magis mortualibus Vrnis, quam Vaſis alijs conueniret, integra præſertim & plena cinerum & carbonũ. Siquidẽ.n. vaſa Deæ Veſtæ fuiſſent, & attrita fuiſſent manib⁹ miniſtrorũ, & vacua, cũ ſolá aquã exciperent, & exceptam protinus effunderent in propinquum ſolum. Poterant hæc obfirmatum cuiuſius animum è ſua ſententia dimouere: ſed promouebam nihil. Cum ecce Vrnas ipſas arripio, & inciſas in ijs notas oſtendo, quæ propriæ funebrium Vrnarum, quarum frequens apud priſcos vſus. Vidit, legit, abijt, nec qua mente ſcio. Quamobrem quouis ego pignore contenderim Vrnas noſtras mortuales eſſe, earum inquam ex genere in quibus crematorum cineres condebantur, quarumque crebra mentio apud Scriptores omnes veteris, & profani æui. Propertius

Verba ſolemnia in eius vſu prolata.

Rationes Viri eruditiſſimi ſentẽtiã improbantes.

Apud nos nõ Veſtæ ſed Iouis Tẽplũ extitiſſe certũ

tius enim lib. 2. Eleg. 12. ſic earum meminit.

Deinde vbi ſuppoſitus cinerem me fecerit ardor
Accipias manes paruula teſta meos.

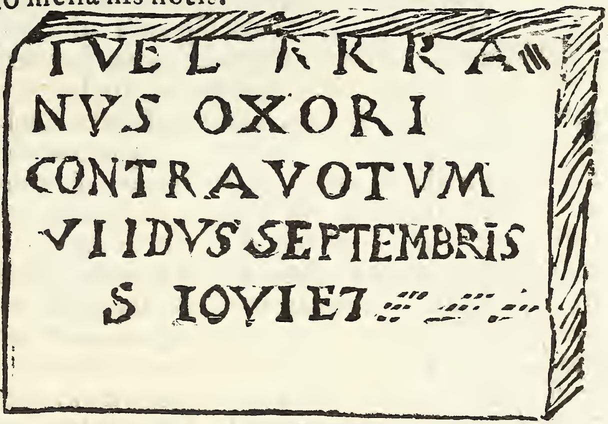
Ita & Cicero Tuſcul.I. carmen illud priſcum adducens.

Aſpicite Cives Enij imaginis Vrnam.

Et alij, quos omitto, ſatis ex his probatum putans cremationem apud nos quoquè olim fuiſſe veteribus vſitatum.

Vt igitur ad alterum ſepulturæ genus in noſtris quoquè Pratis Iouis Polyandram appellatis, vſurpatum antiquitùs accedamus, humatos inibi etiam fuiſſe non obſcurè probant veterum marmorum Inſcriptiones in primo faſciculo laudatæ, quibus hic addemus alias duas recens repertas nequè meo iudicio contemnendas. Vna eſt hominis ſine dubio Ethnici, vti patet ex formula loquendi vetuſtiſſima marmore candido inciſa his notis.

Inſcriptiones duę recens repertę noſtro in Templo.

Altera eius candoris tabulæ conſignata his alijs notis.

B M
HIC REQVIESCIT IN
PACE CONSTANTIA
QVÆ VIXIT IN SE-
CVLO NI IIIX. ANI

Fateor tamen apud antiquos Romanos & alios per Italiam ſparſos, atque diffuſos populos morem illum cremandi cadauera maximè inualuiſſe repudiatis ritibus alijs gentium aliarum, vt qui crudelē quādam barbariem ſapere viderentur, eos ſic complectente, atque deſcribente Sylio Italico, lib.13. quem audiamus licet.

Varij diuerſarum gentium ritus in ſepeliendis cadaueribus ex Sylio Italico.

— — Tumuli, & cinerum ſententia diſcors
Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera.
Exanima obſcænus conſumit corpora vultur.

Regia quum lucem poſuerunt membra, probatum eſt.
Hyrcanis adhibere, canes Aegyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem haud ſeparat vmbram.
Exhauſto inſtituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, & longum myrrhata reponit in æuum.
Quid qui recluſa nudos Garamantes arena
Infodiunt? Quid, qui ſæuo ſepelire profundo
Exanimes mandat Lybicis Naſamones in oris?
At Celitæ, vacui capitis circundare gaudent
Oſſa (nefas) auro, & menſis ea pocula ſeruant.
Cecropidæ ob patriam Mauortis ſorte peremptos;
Decreuere ſimul communibus vrere flammis.
At gente in Scythica ſuffixa cadauera truncis
Lenta dies ſepelit putri liquentia tabo.

Sepulcra religioſa habita. Pœnę ſepulcrorũ violatoribus conſtitutæ. In patrios cineres meiere Prouerbium.

Illud hic addam etiam de ſepulcris, ea ſemper habita fuiſſe religioſa apud mitiores gentes, adeò ut inexpiabile quoddã ſcel⁹ eſſet ſepulchrũ aliquod violaſſe, lege, sãxerint ſacrũ illum locũ eſſe, vbi cadauer iaceret humatum, iſque diceretur in patrios cineres immixiſſe, cui aduerſa omnia caderent, & præter expectationem omnẽ. Apud nos quoq; Chriſtianis morib. inſtitutos eccleſiaſticis damnãtur cęrimonijs, q aut lotiũ in ſepulchris egeſſerint, aut qd aliud immũdũ adiecerint, vel admorint. Verũ.n. verò de ſepulchris ſatis. ad Lupcos redeo qui cum Syluani Sacerdotes eſſent, ſolaq;, & amena loca ex proprio incolerent inſtituto, locaq; humandis cadaueribus deſtinata religioſa eſſent, multas eos annorum centurias ibi ante Chriſti Seruatoris aduentum manſiſſe credendum eſt, ac fortè ijſdem ibi degentibus à Romanis rerum victoribus Templum Ioui Opt. Max. dicatũ, de quo nos ſupra egimus accuratè, aduentante demum illuc Apoſtolo Barnaba primo Vrbis noſtræ Antiſtite miris eoſdem ſignis, & prodigijs ad Chriſtiana dogmata fuiſſe conuerſos, aquisquè luſtralibus proximis Euſtorgiani fontis ablutos ſuperſtitionem omnem Fauni ac Iouis inanium omninò Numinum exuiſſe, veramque vitam Monachorum more ad Chriſti Domini exemplum, cui non abſimilem ad ea vſque tempora vixerant traduxiſſe. Quemadmodum enim apud Gentes ante Chriſtum natum, D. Auguſtino teſte de ciuitate Dei lib. 2. fuiſſe feruntur Flamines, Prothoflamines, & Archiflamines, quorum dignitates diſſeminata per Apoſtolos toto terrarum Orbe Chriſti Domini diſciplina, in vera Eccleſia retẽtæ ſunt, ſolis eorum nominibus commutatis, ita vt qui Flamines, Prothoflamines olim appellabãtur, Epiſcopi poſtmodum Archiepiſcopi, & Patriarchę dicerentur varia ijſdem auctoritate in populos diuinitùs impertita: ita credere par eſt, lupercis illis ad meliorem frugem adductis nomen quoq;

Quinã apud Ethnicos dignitatis gradu reſponderint Epiſcopis, Archiepiſcopis, & Patriarchis.

quoq; aliud, nō illud, quod nunc eſt proprium Monachorum, vtpotè nouum tunc temporis, nec multis, vti paulò ante docuimus ex D. Auguſtino, notum: ſed ſolitariorum, aut Heremitarum inditum fuiſſe conſilio non humano. Ducunt in eam ſententiam perantiquæ illius picturæ, ſiue hiſtoriæ monumēta, quæ propè Templi noſtri fores interiores exiſtunt. Videre ſcilicet eſt in illis ſenem quendam aſpectu venerandum non Monaſticho, qui tunc haud fortaſsis vigebat, ſed heremitico habitu digito commoſtrātem tribus ibi præſentibus Regibus, tria ſanctorū corpora ritè ſuis in loculis collocata. Is enim habitus tum proprius veterum Monachorum erat, vt ex D. Athanaſio habetur in vita S. Antonij, cum ait D. Antonium indutum tunica ſaccea, & palliolo inceſsiſſe. Quamquam, & veſtimenta hęc in vſum fuiſſe apud Monachos omnes Aegypti teſtis oculatus dicere poterit Caſsianus in de inſtitutis Monachorum vbi hæc habet. *Sunt præterea quædam in ipſo Aegyptiorum habitu, non tantum ad curam corporis, quantum ad morum formulam congruentia, quo ſimplicitatis, & innocentiæ obſeruantia etiam in ipſa veſtitus qualitate teneatur.* Cœtera quæ longiori ſerie idem ibi Caſsianus proſequitur de Habitu Monachorum Aegypti conſultò omittimus, ne in re apertiſsima Lectorem diutiùs detineamus. Quicunq; tamen de eodem Habitu plura ſcire deſiderat, adeat Baronium Annal. Tom. 2. Ann. CXCVII. & Petrum à S. Andomaro lib. 3. Cap. 2. Illuſtrationum Religionis Monaſticæ, qui hoc ipſum argumentum allatis quamplurimis grauiſsimorum Scriptorū teſtimonijs pertractat, ac fusè explicat. Cœterū Heremitas noſtros Aedem illam ipſam, vel Fanum illud Fauno dedicatum initiò, & quo ſuccedente Ioui, Beatiſsimæ Seruatoris noſtri Matri ac Virgini dedicaſſe propiùs accedit ad verum, quod propter Tyrānorum ſibi tum modis omnibus obſiſtentium feritatem, ſuamq; ac Chriſti ſectatorum inopiam à fundamentis erigere potuiſſe credim⁹ difficulter: eaſdem ob cauſſas Capitolium Seruatori Chriſto à Sancto Barnaba conſecratum Galuaneus, Herculis verò Templum S. Laurentio Martyri, & Leuitæ Carolus à Baſilica Petri Nouariēſis Epiſcopus docēt. Quin immò aliquot annorum ſpatio apud Aedem hanc noſtram B. Virgini dedicatam nonnullos ex ijs Heremitis ad patrum uſu; noſtrorum memoriam perduraſſe notum eſt hiſtoricis omnibus, & perſpectum. Hęc, & alia pleraque ſacræ uetuſtatis illuſtria monumenta ad nos uſque ueluti permanus, & traducem deriuata adeò bona, quàm quod optima à nobis fide narrata ſunt, quamquam prodiga neſcio qua facilitate credi uidebuntur alia ſentientibus, & huius antiquitatis rudibus, ac ignaris. At qui iſta ſentiūt ſciſcitentur quæſo Deſiderium Longobardorum Regem, atque is vltrò affirmabit ſuis ſe vidiſſe oculis huiuſcemodi ſolitarios homines, hoc in agro degētes, eiſquè ne in poſterum ſub diuo pernoctarent, commodiùs inquam

Luperci ad D. Vincentij poſt acceptam Euangelij lucem ſolitarij & Heremitæ dicti.

Lib. 1. Cap. 4.

A quibus Tēplū hoc Beatiſs. Virgini dedicatum.

S. Seruatoris Templum olim Capitolium erat.

S. Laurentij Templū Sacrum olim Herculi.

quam vt poſſent Numen ſupernum colere, proq; ſua, & filiorum ſuorum ſalute preces aſsiduè fundere, ſatis amplam ędem extruxit, quā poſtea Cœnobium ex ſolo illorum conuentu appoſitè nominarunt. Magnis hanc ipſam Aedem Rex ille cenſibus locupletauit fructuoſos fundos adiecit, redditibus auxit, ne ſtipem ampliùs Cœnobitæ illi hoſtiatim colligere cogerentur. Porrò ne temporum diuturnitate regularis diſciplinæ cultus vnà cum antiquis illis Monachis interiret, alios ijſdem Monachalis diſciplinæ peramantes viros ſuffecit recentes ac nouos, quibus ſubſequens ætas nomen Benedictinorum dedit. Per id enim tempus iactis iam pridem Monaſticæ diſciplinæ fundamentis in Italia à D. Benedicto Monachorum in occidente patre, ac Patriarcha, in monte Caſsino maiora in dies eius ordo incrementa capere conſueuerat, ita vt adduci facile quiuis ad credendum poſsit, per varias eius Alumnos huc atq; illuc deductas fuiſſe colonias, eorumq; profeſsionem, habitum, & nomen latiſsimè propagatum, à noſtriſq, Heremitis facili negotio ſuſceptum. Iecit itaq; Cœnobij noſtri fundamenta Pius Longobardorum Rex poſt aliud à ſe D. Benedicto conditum, dicatumq; Cœnobium, in Leno agri Brixiani Vico, filiamq; Anſilbergam diuino cultui Virginem cōſecratam in Monaſterio à ſe quoque ad Vrbem Brixiam Chriſto Seruatori, & S. Iuliæ Martyri dedicato ſummam approbante Regis pietatem, & operam Summo Pōt. Paulo Anno DCCLXII. Ex Sigonio de Regno Italiæ lib. 3. & Auberto Miręo in ſuis originibus Benedictinis cap. 2., cū Mediolanum victor redijſſet Anno Domini DCCLXX., aut certè non multò poſt ex veterum Annalium fide: & primò quidem ad Carrubium Ticinenſis Portæ, vbi nunc ſacra D. Xiſto ſtat ædes, ex qua mox in ſuburbia ad S. Vincentium eſt translatum, cum ipſum in locum vbi nunc uiget, uigente perpetuò penes huiuſce Monaſterij Præſules iure eligendi Rectorem ſacræ Xiſti ædi pręficiendum, eo planè tempore, quo teſte Nicandro vetuſtiſſimo Chronographo, Cœnobium Ciſtercienſium, quod prius ad D. Satyri viſebatur intrà Romanam Portam foras in ampliorem Ambroſianæ Baſilicæ planitiem, veluti nouam in Coloniam eſt deductum. Ac ipſi quidem Ambroſiani Monachi perantiquam huiuſce facti memoriā ſanctè quotannis recolunt ſacro ipſi Satyri die ei' ad Templū ſacrum illic ſolemne facturi rectè, & ordine prodeuntes. Monaſterium quoque D. Simpliciani, quod initiò cernebatur iuxtà S. Victorē ad Quercum, qui nunc commutato nomine S. Prothaſius ad Monachos nuncupatur, cuiuſque paręciæ moderatorem ex antiquo patronatus iure Monachi ipſi eligunt, ad D. Simpliciani templum delatum eſt, à quò nomen habet. Nec temerè Monaſteriorum ſedes aliò commigrarunt. Nam in interiore Vrbis parte ſuccreſcente in dies ſingulos ciue laxiori opus eidem erat ambitu ad domicilia collocanda.

Quamobrem

Benedictinorū origo Mediolani.

Incrementa ordinis Benedictini.

Cœnobia à Deſiderio Rege in agro & ad vrbem Brixienſem condita, & dicata.

Quando, & vbinā Vincentiani Cœnobij fundamenta iacta.

Monachorū Cœnobiū olim ad D. Xiſti.

Penes quos ſit ius eligendi Rectorē Eccleſiæ S. Xiſti.

Cœnobium Ciſtercientium olim ad D. Satyri.

Eam ob cauſſam ſacrū in illius Eccleſia ſolemne faciunt ſacro ipſi die.

Cœnobiū D. Simpliciani olim apud S. Victorem ad Quercum.

Monachi S. Simpliciani eligunt Parochum S. Prothaſij ad Monachos.

Monaſteria, quæ olim in Vrbe quā extrà illam ducta

Quamobrem aliò ſe recipientes Monachi ſuarum, illi ſedium copiã, ne dum poteſtatem vltro fecerunt, quo iuxtà vitæ Monaſticæ inſtitutum relicta frequentia Populi in ſuburbiorum receſſibus, ſoli viuerent, ſilentiumque ſibi commiſſum perfectiùs obſeruarent. Ex his toto cœlo conſtat aberaſſe noſtrates non ignobiles Chronographos duos, qui obſequendi fortaſsè Virginibus Veſtalibus deſiderio ducti, temerè (vti par eſt credere) prodiderunt Monaſterium a Rege Deſiderio conditum fuiſſe illud, quod nunc incolunt D. Vincentij Moniales in Maynorum via non longè ab ea poſita quam Mirabiliũ vocant. Cum enim Monaſterium hoc aliò translatum fuiſſe nuſpiam legatur, nec aliunde ſciatur diuerſum illud eſſe ab eo, quod Longobardus Rex condidit, credere neceſſe eſt. Quid quod D. illius Vincẽtij Monaſterium Nouum etiam num dicitur, vt à noſtro, quod antiquitus à Longobardorum Rege conditum vetus appellabatur, apertiſſimè diſtingueretur hac nota. Et ſanè allucinatum hac in re fuiſſe par ſcriptorum alioquin oculatorum valdè miror cum eos legiſſe conſtet Benuenutum in Chronicis, qui fol. 15. ſic inquit. *Monaſterium S. Vincentij Portæ Ticinenſis fundauit Deſiderius Longobardorum Rex, ſimiliter & Monaſterium S. Petri de Cliuate Diœceſis Mediolanenſis anno Domini DCCLXXX.* Ioannẽ à Monte in Manipulo Florum qui ait. *Deſiderius fuit Rex vigeſimus Longobardorum & vltimus, qui regnauit annis XXV. & fuit miles Curiæ, & Mediolanenſis natione, qui dum pergeret ad locum electionis in uia ſuper ſcutum dormiens, ſerpens caput eius circulauit, qui excitatus dolore capitis granatus à ſcutifero ſuo didicit, quod ſerpens ei fecit, quod pro bono augurio habuit: ideò in vexillo viperam portauit, qui tandem factus Rex per electionem, Monaſterium Monachorum S. Vincentij fũdauit:* Iacobum Galuaneum Chronicorum minorum titulo 10. vbi hæc habet *Deſiderius anno DCCLXI. mortuo Aiſtulpho Rege Rachiſius Monachus frater eius derelicto Monaſterio voluit arripere regnum, & pugnauit contra Deſiderium, qui regnum obtinuit ann. XXV. hic natus ex Comitibus Angleriæ, & genuit Bernardum, Aldechiſium, & Ghiſlam & Anno DCCLXX. in ciuitate Mediolani ad Carrubium Portæ Ticinenſis, vbi nũc eſt Eccleſia Sancti Sixti, fundauit Monaſterium S. Vincentij & Chronicorum maiorum cap. 192. vbi hæc, (poſt factã ſcilicet mentionẽ Deſiderij conditoris Monaſterij Cliuatenſis) ſcribit.* Cõſtruxit ẽt Mediolani monaſterium S. Vincentij in loco, ubi nũc eſt Eccleſia S. Sixti ad Carrubiũ Portę Ticinẽſis Chriſti ann. 770., & alios priſcos auctores omnes ab ijſque ſua ferè omnia deſumpſiſſe: ij verò omnes vna voce teſtantur non alibi, quam ad Carrubium Ticinenſis Portæ Cœnobiũm à Deſiderio Longobardorum Rege fuiſſe conditum, & inde ad D. Vincentij in Prato planiciem annis labentibus deportatum, Monachis item non Monialibus breui temporis ſpatio locupletatum. In hoc itaque Cœnobio Monachalis religio ſic diù fulſit, adeòque fulſit, vt eius Alumni non ſolum multis Italiæ locis:

Chronographorũ duorum lapſus in aſſignando conditore Monaſterij Monialiũ D. Vincentij.

Quare Monaſterium Monialium D. Vincentij dicatur Nouum.

Cœnobij Vincentiani religio.

cis; verum etiam in toto ferè Europæ ambitu Monaſteria quampluri ma condiderint longe lateque diſſeminata virtutis, & integritatis fama. Vigilijs namque, & orationibus, rerumque diuinarum contem- plationi mirum in modum dediti, ita res humanas deſpiciebant, vt vitã in terris Cæleſtiũ imitarẽtur. In odęo frequentes erãt ibiq; pſal modiis plano cãtu modulatis vtebantur aſſiduè, vt ex vetuſtiſſimis eorum chromaticis codicibus, qui nunc etiam noſtro in Sacrario vi ſuntur, non obſcurè liquet. Monachos enim noſtros minimè fugie- bat Canonicas preces, cantica, laudes, pſalmodiam, quib⁹ in Odęo frequentiſſimè vacant Monachi plurimum lucis, ac vtilitatis adferre Monaſticæ diſciplinæ, vti nos monet D. Auguſtinus ſcribens contra Hilarium quemdam hæreticum pſalmodiam damnantem: *Canticis* enim teſte Iſidoro in de ſummo bono, *Triſtes conſolantur, gratiores effi- ciuntur mentes, faſtidioſi oblectantur, inertes exſuſcitantur, peccatores ad lamẽ ta inuitantur. Nã quamuis dura ſint corda carnalium, ſtatim ut pſalmi dulcedo inſonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit, dum Chriſtianum non vocis modulatio ſed tantum verba diuina, quæ dicuntur, debeant commouere, neſcio tamen, quo pacto modulatione canenti maior naſcitur compunctio cor- dis. Multi enim reperiuntur, qui cantus ſuauitate commoti, ſua crimina plãgũt, atque ex ea parte magis flectũtur ad lachrymas, ex qua pſallẽtis inſonuerit dul cedo ſuauiſſima.* Cuius argumento eſt apertiſſimo Auguſtinus ipſe qui multas ſe fudiſſe lachrymas ad cantus Eccleſiæ ſepiſſimè teſtatus eſt, quem, qui de hac Monachali pſalmodia plura deſiderat, adeat otioſus, D. quoquè Baſilium ſub pſalterij Dauidici initium ea de re plurima diſcerentem.

Vtilitas diuinarũ precum & laudũ in Odæis.

Mos canendi alternis choris, & eius origo.

Lectorem tamen cupidum ſciendi undenam originem traxerit conſuetudo canẽdi reſponſa in Monachorum choris haud libentes amandauerimus ad diſſidentes inter ſe auctores hac de bipartita pſalmodia differentes: eos enim tres in longè diuerſas inter ſe ſen- tentias abijſſe comperio.

Ea de re ſentẽtiæ tres.

In prima ſunt, qui cantum hunc Eccleſiæ primitiuæ inuentum au- tumnant, qui tamen in aſsignandis tempore, & inuentoribus inter ſe non parùm diſſident. Horum aliqui ſcilicet, ut Philo Hæbreus in de uita Contemplatiua, & legitur apud D. Hieronymum de Scripto- ribus Eccleſiaſticis in Philone, uolunt morem alternis Choris per- ſoluendi diuinas preces uiguiſſe Romæ uiuente Principe Apoſtolo- rum Petro: inquit enim Philo.

Prima.

Philonis Hæbrei.

Conueniebant oriente Sole Eſſei (hoc enim nomine Chriſtifideles appella- bat Philo) vnum in locum, quem Cenaculum tunc nuncupabant, in duosq; diuidebantur choros, quorum alter ex Viris, alter ex mulieribus conſtabat, horum vterq; peculiarem habebat magiſtrum, ac moderatorem, qui cantus non quidem profano flexuum vocis artificio, ſed graui, & plana armonia modulabatur.

Aduo-

Aduocant ijdem in teſtem Plinium lib.2.Epiſt. 97., qui à Traiano miſſus ad regendam Bitiniam hanc cõſuetudinem ibi uiguiſſe apud fideles teſtatur. Idem affirmant Iuſtinus in oratione ad Antoninum Pium, Tertull. ad uxorem lib. 2. cap.6.& Ciprianus de oratione Dominica. Alij inter quos eſt Baſilius Epiſt. 69. prodiderunt in Aegypto,& utraq; Lybia apud Thebanos, Paleſtinos, Arabes, Fœnices,& Syros,æuo Apoſtolos conſequente, receptam eam canendi in odęo conſuetudinem, quàm noſtri Monachi retinent. Alij plures ex fide Socratis lib.10. Hiſtoriæ Tripartitæ cap.9. tradunt modum alternè pſallendi à D. Ignatio in Antiocheſem Eccleſiam primitùs introductum, indèq; ſenſim in totum orientem ſeſe propagaſſe. Cauſſam dedit huic inſtituto uiſio quædam cœleſtis, in qua Angelos Sanctã Triadem ἀντιφώνως. ideſt alternis uocibus collaudantes audiuit: quam uiſionem innuere uidetur Fortunatus his uerſibus. Baſilij. Socratis.

Cętibus Angelicis hominum ſociata propago
Reddit honorificum laudis amore ſonum.
Alternis vicibus diuina poemata pſallunt,
Atq; creatori myſtica verba canunt.
Lucida Syderea cęli ſtrepit aura tumultu,
Laudibus, & Domini concutit aſtra fragor.
Et Dauidicis reſonant alterna camænis pulpita.

Guliel. Durant.

Alij ut Gulielmus Durantus lib. 5. Rationalis diuinorum officiorum ſcriptum reliquerunt, id factum eſſe à Damaſo Papa, ſuadente Theodoſio Imperatore, dataque prouincia D.Hieronymo linguarũ, & cæremoniarum peritiſſimo, officium diuinũ digerendi ſuas in partes, & eo modo, quo nunc in Eccleſia Romana legitur, contrahendi, quod vt ab vniuerſis Eccleſijs reciperetur, ſancitum deinde iuſſum eſt l.Tãta C.de vetr.iur.enucl. Verum enimuero ſucceſſu temporum plures acceſſiones,& mutationes admiſit.

Secundam ſententiam amplexi ſunt ij, qui cantus huius auctores agnoſcunt Gentiles, quorum in numero eſt Alciatus noſter in opuſculo M. S. de D. Euſtorgij templo ad hunc modum ſcribens. *Cæterum nihil noui eſt, à priſcis gentium ſacris noſtra quondam traxit ſimilitudinem, vt in reſponſis, quæ inter choros concinunt noſtri ſacerdotes. Nam ea in Cybelis Deorum matris cultu dici ſolita locupletiſſimus teſtis eſt Auſonius.* Secunda ſentẽtia.

Dyndimaque, Idæo reſpondent cantica Luto.

Quò alluſiſſe quibuſdam videtur Ouid.2.Faſtorum cum ait

Dum canimus ſacras alterno pectine Nonas
Maximus his Faſtis accumulatur honos.

At meo quidem iudicio non ſatis ſcitè. Ex antiquis verò Plutarcus in opuſculo de Muſica, Macrobius lib. 2. in ſomnium Scipionis, vbi ait. *In Hymnis Deorum per ſtropham, & antiſtropham metra canoris verſibus adhibebantur*, & Dicearchus libro de muſicis certaminibus vbi de

Scolio, Pœane, & Hymnoſodia. Primi cantus meminit Clemens Alexandrinus lib. 2. Pedagogi cap. 4. dum ait. *Apud Græcos quoq; veteres, in conuiuijs ad compotandum comparatis, & diſtillantibus poculis, ad Hebraicorum pſalmorum ſimilitudinem, canticum, quod appellabatur σκολιὸν, ideſt obliquum, canebatur, communiter omnibus voce ſimul Pæana clamantibus, & nonnunquam etiam per cantici vices propinationem circumagentibus.* Secundi Virgilius lib. 6. Aeneid.

——— Letumq; choro Pæana canentes,
Inter odoratum lauri nemus ———

Et 10. *Conclamant ſocij letum Pæana ſecuti.*

Tertia.

De tertio Plutarcus in ſupra laudato loco, & eius interpres in Præfatione eam camœnam Gymnopodiam vocans.

In tertia ſententia, quæ magis nobis arridet, video fuiſſe Philonē eundem Hæbreum lib. 3. de Moyſe aſſerens vſum hūc Moyſi in acceptum ferri debere, tum cum Hębrei ſe duce mare rubrum ſiccis pedibus tranſmiſerunt, Pharaoq; eos inſecutus vna cum ingenti Aegyptiorum exercitu in eo demerſus eſt. Tantæ enim victoriæ triumphū celebrantes carmen hoc cecinere. Cantemus Domino glorioſe &c. duos in choros partiti, quemadmodum, & mulieres, Maria ſorore Moyſis præeunte, feciſſe ſacrarum literarum monumentis eſt proditum. Hinc mos apud Hæbreos inualuit, vt non modò viri, ſed etiam Fœminæ palam in Choros diuiſæ canerent diuinas laudes, vt Genebrardus rectè colligit ex pſalmo Dauidico LXVII. & liquidè cōſtat legentibus cap. 2. lib. 1. Eſdræ. & cap. 25. lib. 1. Paralipomenon, vbi ex 24. familijs cantores Templi deſignantur. Iam explicata Monaſticæ pſalmodię origine, qua Deus in Eccleſia publicè colitur, ad priuatū corporis cultum noſtrorum Monachorum tranſeamus.

Qualem Monachorum veſtitum D. Paulinus comprobet.

Illud quoquè noſtros Monachos non latebat non modo vſum veſtium prætioſarum, ſed abuſum etiam comarum nimis comptarum dedecere eos, qui in Cœnobijs viuunt, Monente eos apertiſsimè Paulino in Epiſtola 7. ad Seuerum. *Nos adeant, & reuiſant conſeruuli, & cōpallidi noſtri, non veſtibus pictis ſuperbi, ſed horrentibus cilicijs humiles: nec chlamyde curta lini, ſed ſagulis palliati: nec balteo, ſed veſte ſuccinti: nec improba attonſi capitis fronte criniti: ſed caſta informitate capillum ad cutem cæſi, & inæqualiter ſemitonſi, & deſtituta fronte præraſi, & ornatu pudicitiæ inornati.* Erant itaq; Monachi noſtri iuxta D. Paulini mentem in victu parci, pullis in veſtibus verecundi, in crine comati, in barba raſi, in oībus omninò corporis, & animi ſui partibus ad religioſæ vitæ pulchritudinem, & ſpeciem cōformati. Quamobrem vel ad nouos alios Monachos inſtituendos, vel ad veteres in iam ſuſceptæ diſciplinæ officio continendos, aut ſi fortè ab eo defeciſſent improuidè, reducendos in viam, ſæpiſsimè vocabantur. Monaſterium ſanè omnium celeberrimum inter ea, quæ Vrbi noſtræ gratiam conciliant nō

Monachi D. Vincentij Monachorū aliorū Magiſtri

vulgarem,

vulgarem, ſiue diuitias, ſiuè operis magnificentiam ſpectes, vt alia pleraq; prætereamus, Monaſterium inquam Ciſtercienſium Sancti Ambroſij Mediolani, integritatem illam Monaſticæ diſciplinæ, qua nunc etiam ſibi placet, maximè Monachis noſtris in acceptum refert. Hoc enim Monaſterium, quod iure præſtans Vrbis noſtræ decus, & ornamentum eſſe fatemur à noſtris Monachis auctore Angilberto Archiepiſcopo, qui & Gaudentium ſpectatæ in Cœnobio D. Vincentij noſtri prefectura moderationis, & probitatis virum, Abbatem illi dedit, inſtructum, & ad optimam Monachalis diſciplinæ rationem inſtitutum fuiſſe ad hanc vſque diem apertiſsimè conſtat ex publicis documentis.

Quorum illud eſt precipuum, quod adſcribam, nihil vt præterea ad eius illuſtrationem deſiderari poſsit. **Documenti publici exemplar.**

In nomine Domini, Angilbertus Beatæ Mediolanenſis Eccleſiæ humilis Archiepiſcopus. Cumq; Domino iuuante gerrerē ſolicitudinem de meæ Parochiæ monaſterijs, & ea ad tramitem Sanctæ conuerſationis corrigendo, atq; conſtruēdo pro vt valui perduxiſſem, verti me ad monaſterium Beatiſsimi Ambroſii Chriſti confeſſoris vbi eius humanum corpus quieſcit, quatenus neceſſitate cogente ibidem Abbatem ordinare debuiſſem. Cumque per hoc diutiùs quem Abbatem illius conſtituere debuiſſem, quia ibi non reperiebatur talis, eo quod ob negligentiam ordo regularis valdè maneat coruptus, per hoc diutiùs cepiſſem cogitare cum meis ſacerdotibus diuinam clementiam poſtulando. Tunc Domino fauente, conſulentibus etiam ſacerdotibus noſtris, abſtuli Gaudentium Abbatem monaſterij Sancti Vincentij. Quem etiam ego ibi Abbatem iam dudum ordinaueram, & in præfato monaſterio Sancti Ambroſii Abbatem conſtitui. Nunc aūt vt ipſi monachi valeant Deo deſeruire, & ei iugiter laudē, & gratias referre excluſa indigentia, tam ob ſtabilitatem regum noſtrorum inuictiſſimorū Imperatorum Lodouici, quam ob pacem immaculate matris Eccleſiæ, per hoc preceptum confirmo Eccleſiam, & altare quod inibi nouit mirificè ædificaui ob nimio amore confeſſoris Chriſti Ambroſii in tutella, & omni cuſtodia ſup. taxati Gaudentij Abbatis, & in eius ditione perhenniter ſuiſq; ſucceſſoribus permaneat ſine fine. Et ita omnes poſseſſiones, atque res ipſius monaſterij diuerſis in locis conſtitutas quorum vocabula Hæc ſunt. Oleoductus. Campellione. Ceresiolla. Gratè. Lucuſinterani, Caſteniade, & Catenacla, ſeu omnes res quas nunc poſſidere videntur, vel ab hinc Domino largiente eidem venerabili Eccleſiæ Deum timentiū liberalitate quoquo ve modo fuerint aditæ, excepta Curte Dubini, quam nos iuxta conuentionem comutare volumus. Placuit nobis ob Dei, & beati Ambroſii amorem pro conſenſu ſacerdotum noſtrorum conſtituere per hanc noſtram inſtitutionem; Vt neq; nos neq; aliquis ſucceſſorum noſtrorum iam prædicto Abbati Gaudentio, aut ſucceſſoribus eius de ſupradictis rebus vllam contra rationem ingerat moleſtiam vel in rebus diminutionem. Eo videlicet modo, vt ſub noſtra noſtrorumq; ſuccedentium conſiſtentes ordinatione atque diſpoſitione patrum nobiſq; etiam prout decet parendo,

Cōmenticia ne ſint, quæ de Eccleſia, & Altari hic dicuntur iure dubitant aliqui, cū multò ſecus ſe res nunc habeant.

liceat eiſdem perfrui, & quietam ſub ſancta degentes regula ducere vitam; ſtatuentes etiam per hoc noſtræ auctoritatis minimè vt cuiuſcunque ordinis homo tactus ſupremo amore inibi ſuis cum rebus voluit ſacræ normæ ſua ſubmittere colla, ex noſtra ampliſsima largitate ſine vllo obſtaculo habeat facultatem. Verum etiam, & hoc concedimus, vt quocunq; tempore Abbas ipſius Monaſterij de hoc ſeculo migrauerit, vt de ipſis ſibimet eligant paſtorem ſi, talis inibi perſona reperta fuerit, qui iuxta regulam eoſdem, & vita ſtatum regulariter quieuerit regere ex noſtra tranquilliſſima conceſſione habeant facultatem. Et vt hoc præceptum meæ conceſſionis inconuulſum, & inuiolatum perpetuo permaneat, Abroxium notarium Sanctæ noſtræ Mediolanenſis Eccleſię ſcribere iuſſimus, & propria manu ſubſcribere confirmauimus annorum dominorum noſtrorum confirmantium hoc Ludouici, & Lotharij Imperatorum 18. & 16: Calend. Mar. Indictione 13. Angilbertus indignus Archiepiſcopus in hoc præcepto ſubſcripſi. Adoaldus Penio. Ermenfredus Dominus dedit. Ermenaldus, & alij quamplures Sacerdotes, & Diaconi not. ſubſcripſerunt.

Mediolanẽſiũ Archiepiſcoporum ius in transferendis Abbatibus.

Ea verò tempeſtate Mediolanenſes Archiepiſcopi tùm ob poteſtatem acceptam à Principibus, quos in Reges Italiæ ferreo diademate coronabant: tùm ob ſuas in Vrbe opes, imperium, & dignitatem ſuo quoq; iure quodammodo Abbates transferre, ac eorundem Eccleſijs quoſcunque viros alios ſacri ordinis, & inſtituti præficere potuiſſe, colligere facile eſt, non modò ex allato publico documento Angilberti; verum etiam ex fide Triſtani Calchi lib. 5. Hiſtoriæ Patriæ, conſignata his verbis. *Sub idem tempus (quod vt ad oram libri adſcriptum eſt incidit in annum DCCCVI.) Mediolani Oldepertus, qui in Archiepiſcopatu Petro ſucceſſerat* (qua tamen in re ab aliorum ſcriptorum ſententia longè abit Calchus, eorum inquam, qui Oldipertum, ſiue Oldobertum, ſiue Oldibertum, vt alij malunt, eum præceſſiſſe prodiderunt) *donat Arigauſo Abbati ædem Diui Vincentij in Prato, vt iam tunc vulgo nuncupabatur.* Illud etiam hinc colligimus non obſcurè Templi noſtri cognomen antiquiſsimum eſſe, & ibi Monachorum Cœnobium perſpicuè floruiſſe.

Vincentiani tẽpli antiquitas, & Cœnobium.

Arnulphi hiſtoria

Sed enim ante Calchum idipſum ſcriptum alij quamplurimi reliquerunt, quorum è numero Arnulphus in ſua M. S. Hiſtoria de geſtis Vrbis Mediolan. cap. 3. in hæc verba ſcribit. *Cum Archiepiſcopus* (Guido ſcilicet, cuius elationis annum in Archiepiſcopalem ſedem idem auctor aſſerit incidiſſe in 1046. à Chriſto nato, cum alij in MXXXVI. incidiſſe contendant, alij in M.XLIII. qui Archiepiſcopum etiam ipſum voce ad Latium propiùs accedente non Guidonem; ſed Vidonem vocant) *defuncto Abbate S. Celſi, alterum more prædeceſſorum prouideret ordinandum, penitus interdixit, ſpreto illo, alterum iam conſecratum omnino contemnit, armans contra illum Monacorum cum famulis*

Archiepiſcopus Giudo Med.

Vido alijs.

mulis, conſpirationem. Alterum verò à Cœnobio Sancti Vincentij eodem modo repulit, ſimoniacæ ordinationis arguens illos.

Accedit huic Landulphus à Sancto Paulo in Hiſtoria pariter M.S. Vrbis eiuſdem fol. 10. vbi ait. *Groſſolanus (quem alij longè meliùs, & elegantiùs Chryſolaum vocant) ſtatim, vt vidit ſe à quadam magna multitudine vulgi, & nobilium conclamatum, & ab Abbate illo plaudatum, Archiepiſcopalem ſedem aſcendit, & ſedit, & ſedens illum Arialdum Abbatem (ſcilicet monaſterij D. Dioniſii) de Abbatia in Abbatiam maiorem (Clareualenſem nimirum ditiorem) tranſtulit.*

Lãdulphi Hiſtoria.
Groſſolanus, ſeu Chryſolaus, Archiepiſc. Med.

Andreas quoque Monachus Vallis Vmbroſæ in M. S. paſsione B. Arialdi (licet de eo Beato nulla in Martyrologio, quod hactenus viderim, mentio fiat) pagina 18. ſic ſcripſit.

Andreas Monachus Vallis Vmbroſæ.

Eo tempore Archiepiſcopus (Vido ſcilicet ſuprà laudatus) defuncto Abbate S. Celſi alium ordinauit, quem Herembaldus expulit. Alium à Cœnobio S. Vincentij eodem modo repulit, illorum ſimoniam damnans.

Alij demum complures adhuc inediti eiuſdem notæ, quorum cupiditate flagrantes, ne nos plus æquo prolixiores ſimus, aut aliorum ſcrinia compilare velle videamur, adeant Muſæum Cl. & eruditiſsimi Viri Io. Iacobi ab Eccleſia Mediolanenſibus à ſecretis, ſtudioſiſsimi ſimul ac peritiſs. antiquitatum Mediolanenſium. Vt enim verus is muſarum pullus, & legitimus Gratiarum fætus eſt, ita nihil ferè vſquam eſt eruditorum monumentorum, quod non auidiſsimè conquirat, & vt olim Darius Perſarum Rex Homeri carmina, ſuis vna cum theſauris non recondat in penitiori elegantiſsimæ Bibliothecæ ſinu. Atqui æmulus principis illius luminum reliquorum non ita recondit, vt premat; ſed vt ille æquè omnibus lucet, ſic eius in omnes humanitas vbertim effunditur; nec vllis opes eas inuidet, quas inuenit, ſed cunctis lubens, libens impertit bono rei tum publicæ, tum literariæ totus quotus eſt factus; nec aliud ſibi tempus perire dolens cum Auguſto, quàm quod ſine beneficio in alios collato, ſibi fluxiſſe ſenſerit. Cogit hic me ueritatis ſtudium exclamare.

Io. Iacobi ab Eccleſia Med. à ſecretis laus.

O Virum monumentis omnibus, ac literis decorandum?
Quam multa, quæ adhuc cimmerijs in tenebris deliteſcunt, haurirent eam, quam diù merentur, & expectant, lucem, nobiſque facem oſtendendo prçlucerent ad eruendam multarum, magnarumque rerum latentem, & abditam in profundo veritatem, ſi plures huiuſcemodi de antiquorum M. S. monumentis optimè meritos haberemus.

Adeant igitur huius Muſæum hilares quotquot voluerint: eius enim in Bibliotheca (quod ad rem noſtram attinet) vnius induſtria, vnum in locũ cõtractũ aſpiciet quidquid M. SS. Codd. uel Epiſcopus

Eius Bibliotheca

Noua-

Biblioteccæ Ambroſianæ ſit⁹ omnibus opportun⁹.

Nouarienſis à Baſilica Petri conſpexit, vel Ambroſiaua Bibliotheca M.S.S. omnis generis refertiſſima latè patenti ſuo gremio complexa fouet, in Vrbis noſtræ Meditullio literatorum omnium commodo collocata. Seruent hunc interim multorum inſtar æterna Numina, quæ in Antiquitatis, & literarum gratiam veneramur, & longiſſima, ac feliciſſima ſtatione mortali fungi concedant.

——— Nec tarda ſenectus
Debilitet vires animi, mutetque vigorem

Vincentianorum Monachorũ La⁹. Eorundem regulę mores, et inſtituta Liberalis educatio vigintiquatuor Iuuenũ gratis.

Erant enim noſtri Monachi, tum vitæ ſanctimonia conſpicui, tùm ſcientijs, ac omni diſciplinarum genere illuſtres. Hi verò, vt eorum mores & vitam paulò vberius perſequamur, ex peculiari Monaſterij inſtituto vigintiquatuor iuuenes alebant, & diſciplinis omnibus imbuebãt, erudiebantque, quorum ex numero in demortuorum Monachorum locum, alij atque alij ſubinde ſubrogabantur, ac præſertim ij, qui inſtituti illius, & regulæ ſtudioſiores, eſſe, eamque adamare affectu quodam præcipuo viderentur. Quiquidem mos cooptandi alumnos in proprium Monachorum Collegium forte an ductus fuerit ab illo antiquiſſimo Lupercorũ, qui non in Comitijs à Magiſtratibus, vel à populo: ſed à collegis cooptabantur in ſacerdotes vt eruditè docet Nicolaus Gruchius lib. 1. de Comitij s Romanorum, iuditio prudentis Lectoris relinquitur æſtimandum, maxime vero eius qui meminerit eorum, quæ paulò ante diximus de ſacra metamorphoſi Lupercorum in Chriſtianos Monachos D. Barnabæ ſacra prædicatione conuerſos. Quod vero in hoc noſtro Cœnobio iuuenes illi omni literarum genere imbuerẽtur, vero ſimilius etiã redditur ex eo, quod vetera Monachorum Cœnobia eruditiſſima Collegia fuiſſe nos monet Claudius Eſpencæus lib. 3. Digreſſionum in Epiſtolã D. Pauli ad Timotheum, in quibus Abbates doctiſſimi diuinas æquè literas, ac humanas non tam Monachos, quàm alios iuuenes Monaſterio oblatos docuerint magno cum vtilitatis fructu. Poſſum, & oculatũ teſtem aduocare D. Gregorium, qui lib. 11. Dialogorum apertiſſimè ſcripſit Romanos tradidiſſe S. Benedicto ſuos filios educandos. Ob id etiam recentioribus in Canonibus ſancitum fuiſſe legimus, vt in Cœnobijs omnibus magiſter aliquis eſſet, & doctor, qui iuniores erudiret: ac vt ingenio maiore præditi grauioribus diſciplinis Monaſterij ipſius ſumptibus accuratiùs imbuerẽtur. Viguit hic idem mos apud Monachos etiam recentiores. Nam in Germania potiſſimum Monachos eleemoſinis, & prandijs adiuuare ſolitos iuuenes liberalibus diſciplinis operam dantes Iacobus nos Meddendorpius Hiſtoriæ ſuæ Monaſticæ cap. 6. clariſſimè docet. Hinc factum vt iuuenes, qui maiores in ſtudijs progreſſus fecerant, quique excellentioris ingenij noſcerentur eſſe, in Monachorum ipſorum numerum reciperentur. Cæteri porrò cum in humanioribus literis, tùm in ſcientijs

Mos cooptandi monaſticæ diiſciplinæ in ipſamet monaſteria vndenam ortus. Veterum Monachorum monaſteria eruditiſſima Collegia fuiſſe.

aliis

aliis, quæ vel in ſola cognitione veri, vel in actione conſiſtunt, artibuſque cæteris equitandi, digladiandi, ducendi choreas, & alia huiuſcemodi peragendi, quæ virum ingenuum decerent in partem honorum, & munium publicorum aſſumebantur. Ea verò cum, & inſtitutio non alterius, quam Monaſterij ipſius impenſis fiebat, nulloque ſibi propoſito præmio, mercede nulla. Immò quidquid Monachorum è menſa ſupererat à prandio, vel à cena ad vicinum Xenodochium ſubitò mittebatur in victum pauperum, & egenorum, ſatiſque hoc illis erat ad vitam commodè traducendam, vt fuſius infrà demoſtrabimus, cum de Xenodochio ipſo loco ſuo, & ordine diſeremus. Eleemoſynæ quotidianæ.

Monet me educationis Nobilium horum Adoleſcentum facta mẽtio, ne tacitus prætermittam commentitijs, inanibuſque rationibus ductos non infimæ notæ Viros, hallucinatos eſſe grauiſſimè, cum putarunt Actiuam vitam nequaquam prius vſu, & exercitatione parandam, quàm Contemplatiuæ dulcedine perfruamur. Hi ſiquidem omnem rectę inſtitutionis ordinem peruertunt, quem non ignoramus à Maioribus noſtris perfectionis attingendæ cauſſa fuiſſe perpetuò, sãctè, & integrè cuſtoditum. Non ea Monachorum noſtrorum mens fuit, qui tanto ſtudio Alumnos ſuos ſibi multò antè moralibus in Virtutibus exercendos, ijſque diſciplinis, & artibus, quæ Virum ingenuum, ac liberalem decent, excolendos eſſe ſenſerunt, quam ad Monaſticam vitam, diuinarumque rerum contemplationem admitterentur, vt ad ſanctiſſimorum hominum laudem, & gloriam peruenirent. Hanc enim rectiſſimam viam rectè inſtituendæ Iuuentutis ad æternę felicitatis fructus vberrimos conſequendos ab ipſiſmet Monaſticæ diſciplinæ parentibus didicerãt, arripuerant, hauſerant, ac in primis à verè Magno re æquè, ac nomine Cœnobiarcha Gregorio Laudato nuper, & ex Monachorũ ſeptis fidelium omnium ductore, ac Doctore, ſummoque totius Eccleſiæ Catholicæ Pontifice renunciato diuinitùs, ne tantus virtutum ſplendor, quo cæteros euincebat inter abdita Cœnobiorũ clauſtra detineretur incluſus. Is enim non vno in loco ſuis in ſcriptis ſolo auro compenſandis teſtatus eſt, Vitam eam quæ in actione conſiſtit, priorem eſſe tempore illa, quæ in rerum diuinarum contemplatione verſatur, quòd ex bono opere tendatur ad Contemplationis gradum, planèque oportere eum, qui ad Deum cõuertitur in labore prius, hoc eſt vitæ actiuæ contentione deſudare cũ Lia, quo tandem ad videndũ principium in Rachel amplexibus requieſcat: & quidem homelia 3. ad Ezechielem in hæc verba ſcribens. *Duæ autem ſunt Sanctorum prædicatorum vitæ: Actiua ſcilicet, & Contemplatiua: ſed Actiua prior eſt tempore, quam Contemplatiua: quia ex bono opere tenditur ad contemplationem*. In homelia vero 13. ad eundem Prophetam in hæc alia verba. *Quia videlicet omnis, qui ad Deum conuertitur, Contemplatiuã vitam deſiderat, quietem ęternæ patriæ ap-*

Actiuæ vitæ dãdã operam ante Cõtemplatiuam.

Aliter ſentiẽtiũ hallucinatio.

Contra has ſentiẽtium Laus.

D. Gregorij Pont. Max Laus.

Eiuſdem D. Gregorij ea de re ſententia.

pe-

petit:ſed pri⁹ neceſſe eſt, vt in nocte vitæ præſentis operetur bona, quæ pōt, deſu det in labore, ideſt, Liam accipiat, vt poſt ad videndum principium in Rachel amplexibus requieſcat. In vi. autem Moralium libro cap. 17. ita concludit. *Prius ergo mens apperitur gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis cō cupiſcentiæ delectatione tergenda eſt, & tunc ad aciem contemplationis eſt erigenda.* Hæc Gregorius, cui ſuccinit, & adſtipulatur egregiè Iſidorus

Iſidori eadem de ſe ſententia.

in de Summo Bono. lib. 3. cum inquit. *In actiua vita prius per exercitium boni operis cuncta exhaurienda ſunt vitia, vt cum Contemplatiua iam pura mē tis acie ad contemplandum diuinum lumen quiſque pertranſeat.* Cum his

D. Bernardi.

conſpiraſſe diceres D. Bernardum ſermone XLI. in Cantic. *Vide quomodo illa (ſcilicet ſponſa) aliud cupit, & aliud accipit, & nitenti ad contemplationis quietem, labor prædicationis imponitur; & ſitienti ſponſi præſentiam filiorum ſponſi pariendorum, alendorumque ſolicitudo iniugitur.* Et in Apologia ad Gulielmum Abbatem Cluniacenſem. *Neque hoc dico, quia hæc exteriora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur, cum potiùs ſpiritualia (quamquam meliora) niſi per iſta, aut vix, aut nullatenus vel acquirantur, vel obtineantur, ſicut ſcriptum eſt. Non*

Prima Corint. 15.

prius quod ſpirituale, ſed animale, deinde ſpirituale. Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lya, deſideratos Rachelis amplex⁹ meruit obtinere. Vnde rurſus in Pſal

Pſalmo 80.

mo. Sumite pſalmum & date tympanum. Quod eſt dicere: ſumite ſpiritualia: ſed prius date corporalia. Quæ pſalmi verba ad rem noſtram mirum in modum facere faciliùs is cognoſcet, qui attentiùs ad omnes Tympani, & pſalmi qualitates expendendas animum ſuum contulerit. Illud enim vitæ Actiuæ conditiones omnes ad viuum exprimit, & proprietates omnes ob oculos ponit: Iſte verò vitam Contemplatiuam aptiſſimè & apertiſſimè repræſentat. Tympano ſcilicet vtimur ad

Tympano vita Actiua adumbrata.

ordinandas Cohortes in re bellica: vita Actiua ad moderandos homines in Repub. Tympano milites acriùs excitantur ad hoſtium impetus reprimendos; Vita Actiua propriæ paſſiones omnes, & rebellātes contra rationem carnis motus facillimè compeſcuntur. Tympanum niſi baculo percutiatur ſonum nullum edit: Vita Actiua proximos non inſtruit, niſi baculo abnegationis (mortificationis alij dicunt) reluctantes rationis imperio ſenſus & carnem feriat. Tympani pars ſuperior percuſſa in cauſſa eſt, vt inferior etiam reſonet, ac moueatur: Prælatus quilibet, aut Princeps ſua in ſemetipſo vitia plectens, inferiores ſuos ad eadem profliganda impellit. Tympani vſus belli, quàm pacis tempore maior eſt: vita Actiua præſenti ſæculo, in quo ſcilicet, Vita hominis militia eſt, vt inquit Iob, adminiculatur magis, quàm futuro, in quo pace homo perpetua perfruetur. Tympani ſonitus perennis non eſt, ac permanens, ſed tranſit: pari ratione perpetuò duratura non eſt Actiua vita, ſed in cæleſti patria deſitura. Tandem vt rem omnem verbo abſoluam, quidquid præſtat Tympanum, vt inſtrumentum ſonorum, idipſum efficit vita Actiua

in

in morali hominum diſciplina. Quamobrem in ſacris literis habetur ſcriptum. Incipite Domino in Tympanis, quia ab operibus vitæ Actiuæ Deo ſeruire cupientibus capienda ſunt exordia. Et Maria illa Prophetiſſa ſoror Aron, vt legitur Exodi 15. *Sumpſit Tympanum in manu ſua*, in qua nimirum pleræque vitæ Actiuæ operationes perficiuntur. Et in Pſalmo 149. dicitur. *Laudate Deum in tympano & pſalterio*, vt ſciremus prius in Tympano vitę Actiuę eſſe Deum laudandũ, quàm in Pſalterio Contemplatiuæ vitæ fruamur dulcedine. Pſalmo autem (vt hoc etiam comprobemus rationum ſuarum ponderibus & momentis) quis non videt conuenire proprietates omnes Contemplatiuæ vitæ adſcriptas à ſacris tum literis, tum Magiſtris. Hæc enim illa vita eſt, quæ ſita dicitur in actionibus mentis & ſpiritus, quod inſident in animo ſedato, & æquo, circa Deum verſetur, & perficiatur in futura vita. Quæ quidem omnia in pſalmum egregiè cadunt. De hac enim legitur prima ad Corint. XIV. *Pſallam ſpiritu: pſallam & mente* Iacobi 5. *Aequo animo eſt, pſallat*. Ad Epheſios ſimiliter 5. *Pſallentes in cordibus veſtris Domino*. Et Habacuc 3. *Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos, quaſi Ceruorum, & ſuper excelſa deducet me victor in Pſalmis canentem*. Sed hæc quæ pluribus ſub oſcurè prophetico more protulit Habachuc, clarè D. Gregorius ſobrij interprætis modo, in Commentarijs ad Ezechielem ſcrippta reliquit in hæc verba. *Contemplatiua hic incipit, vt in cæleſti patria perficiatur*.

Pſalmus Symbolũ vitæ Cõtẽplatiuę

Ab hac Pſalmi expoſitione à nobis fuſius iã explicata, nõ lõge abijſſe videtur Raynerius Suoygondanus in Pſalmorum paraphraſi ad eum Pſalmum vbi inquit. *Sumite Pſalmum*, deuotam ſcilicèt orationem, *& date*, ideſt offertè vltrò *Tympanum* Deo ſcilicèt carnis mortificationem. *Pſalterium iucundum* in verbo Dei, *cum cithara* bonarum operationum.

Raynerij paraphraſis.

Hæc pauca auctoritati D. Bernardi ſubnectere placuit, non vt ei fidem, qua non eget aſtruerem, aut pondus noſtro labore adderem: ſed vt eius grauitas, & momentum magis, ac magis à Candidato Scripturæ Lectore perpenderetur.

Excuſatio auctoris.

Ac clarius (vt ad alios patres tranſeamus) cum alijs iã ſupra laudatis conſpiraſſe pariter diceres Venerabilem illum Presbyterũ Bedã in caput 10. Lucæ ſic ſcribentem. *Maria ſecus pedes Domini ſediſſe deſcribitur, quia vita Actiua laborioſè deſudat in certamine, Contemplatiua verò pacatis prius uitiorum tumultibus, optata iam in Chriſto mentis quiete perfruitur*. Sed eiſdem & nobis mirifice applaudit rurſus D. Bernardus dum inquit. *Sed quid eſt, quod intrantem eum (ſcilicet Ieſum) Martha excipit diſcurrit, miniſtrat: Maria vero ſecus pedes ſedens ingreſſi, in eius verbum cor ſuum ſuſpendit, niſi quod prius Actiua,*

Venerabilis Bedæ

Egregiũ eiuſdem D. Bernardi dictũ

poſtea verò Contemplatio ſubſequitur? Eadem ferè verba ego à D. Bernardo ſum aliquando mutuatus idem prorſus aſſeuerando, Actiuam nimirum vitam prius exercitatione parandam, quàm Contemplatiuæ dulcedine frui liceat: de eis tamẽ iniecta dubitio auditorib. an vera. Sed enim in noſtram omninò ſententiam eunt plerique veterum, & meliorum Patrum, quos nimis longum eſſet omnes, ac ſingulos percenſere. Quos deinde ſecuti ſacræ Theologiæ myſte omnes ſuis idipſum ſuffragijs, & calculis comprobarunt inter quos reliquorum veluti Princeps, & Coryphæus Doctor Aquinas duas ea de re Quæſtiones inſtituit in plures Articulos diſtributas, quorum in poſtremo ſic inſcripto. *Vtrum vita Actiua ſit prior, quàm Contemplatiua*, adductis ſuo de more tribus in contrarium argumentis, decernit tandem, ac ſtatuit, Actiuam vitam Generationis via, & quo ad nos priorem eſſe Contemplatiua, eadem illa D. Gregorij ratione duct⁹, quòd ad Contemplatiuam vitam Actiua diſponat; Diſpoſitio verò Generationis via præcedit formam. Quæ vt illuſtriùs appareant in aperta luce Caietani doctrinæ eiuſdem aprobatoris, & interpretis ſummi, verba adducere non grauabor. Mirũ enim in modum mihi ad hãc controuerſiam ſedandam facere ſemper viſa ſunt. Sic igitur ille ad Art. 1. Quæſt. CLXXXII. ſecunda ſecundæ. *Notent tamen, qui alios in via Dei inſtruunt ad profectum ſpiritualem, & diligenter efficiant, vt prius in vita Actiua exerceri faciant, quos edocent. Oportet ſiquidem prius paſſiones domare habitibus manſuetudinis, patientiæ, &c. & ſedare, quàm ad Contemplatiuam vitam aſcendere. Et ob defectum huius multi non ambulantes, ſed ſaltantes in via Dei, poſtquam multum temporis vitæ ſuæ Contemplationi dederunt, vacui virtutibus inueniuntur impatientes, iracundi, ſuperbi, ſi in huiuſmodi tangantur. Et propterea tales nec Actiuam, nec Contemplatiuam, nec ex vtraque compoſitam habuerunt, ſed ſuper arenam fabricauerunt. Et vtinam non ſit frequens defectus iſte.* De huiuſcemodi inſtituentibus tyrones ſpirituali diſciplina cum Beato Laurẽtio Iuſtiniano in de diſciplina & perfectione monaſtica cap. 12. iure merito dicere poſſumus. *O quot, qui iam inter aſtra nidos ſuos collocaſſe credebantur occaſione huius præpoſteræ inſtitutionis in lutum carnalis concupiſcentiæ turpiter corruerunt.* Qui B. Iuſtinianus in de oratione cap. 5. iam recitatam, & receptam vnanimem ſanctorum Patrum ſententiam non tam ſuſcipiens, quàm ſuſpiciens hoc docentibus, & diſcentibus æque vtile documẽtum ſtatuit. *Quicumque ad Arcem orationis, & contemplationis pulchritudinem attingere deſiderant, prius ſemetipſos in campo per exercitium operis probent, quã ad quietẽ tranſeant; quatenus ſciant, an illata conuicia à proximis æquanimiter portant: an oblatis tẽporalibus bonis, mens lætitia ſoluitur: an ſublatis, vehementi dolore ſauciantur; an cũ ad ſe introrſùs redeunt, in eo, quod ſpiritualia rimantur, ſecũ vmbras tranſeuntiũ rerũ, ferunt, vel fortaßè tractas à mente manu diſcretionis abigũt.* Quiſq; igitur antequã vitæ Cõtẽplatiuæ idoneus

D. Thomæ Aquinatis.

Actiua vita Generationis via prior Contemplatiua.

Caietani doctrina ea de re.

B. Laurentij Iuſtiniani exclamatio.

Eiuſdem perutile documentum.

idoneus ſit, in Actiuæ operibus exerceri debet. In eadam ferè verba, eandem certè ſententiam loquuntur cęteri omnes, qui ſine fuco, & fallacijs veram ipſi Chriſtianè viuendi rationem tenuerunt, tenendæque cæteris rationem recto ad æternam ſalutem tramite perſcripſerunt, Ij ſcilicet omnes, qui vitæ ſalutaris pręceptis fideles inſtituũt editis Opuſculis Meditationum (vt vocant) & exercitationũ ſacrarũ, aliarumq; huiuſmodi diuinarum rerum. Quod ſi quis per otium, quo afflueret, ſacrarum quoque literarum teſtimonia noſſe cuperet noſtræ ſententiæ pondus adijcientia, non ea indicare grauabor. Extãt enim prõpta & parata omnib⁹, & quidẽ vnũ velut in corpus redacta apud Neothericos Scriptores quamplurimos; ſed horũ aliquos dũtaxat in ijs colligendis diligentiores indicaſſe ſuffecerit. Agmen mihi ducat Ioannes à Carthagena lib. 14. in Euangelia ab Homelia 19. ad 25. tom. 3. ſequantur Philippus Diez in ſumma verbo Contemplatio, & in concione ſeconda Dominicæ V. poſt Penthecoſten:& conc. 2. Dominicæ XVII. poſt Penthecoſten. Io. Vitalis in ſpeculo morali fol. mihi 44. Paulus Palatius in Mathæum fol. 72. Peraldus Sum. Virt. parte 1. Petrus Brecorius in Reduc. morali capte 20. Io. Maldonatus in cap. 10. Lucæ tom. 2. Ceſar Franciotus in prima parte Feria 6. poſt quartam Dominicam Quadrageſimę, Didacus Stella in cap. 1. Lucæ, Iacobus Aluarez de vita ſpirituali lib. 11. partis ſecondæ cap. 16. to. 1. & Didacus Lopez in ſua Menſa ſpiritualium ciborum, verbo, Vita Actiua, & contemplatiua num. 5. 6. 11. & 12. Quod autem ad nobiliũ adoleſcentium educationem attinet (vt ad rem noſtrã, facta fortè iuſto longiore de Vita Actiua digreſſione, reuertamur) eius monumenta non obſcura ad noſtra vſque tempora permanſerunt. Nam, qui in commemorato Sacelli, maximi vertice delineati pueri gẽtilitijs quoque ſuis inſignibus marmoreis innixi cernũtur ex eis fuiſſe dicũtur, qui in huiuſce Monaſterij ſeptis educabantur tùm, cum Sacellum ipſum picturis illis, ac inſignibus reliquis, de quibus alio loco meminimus, eſt ornatum.

Magiſtrorum omnium diſciplinæ Chriſtianæ conſẽſus.

Teſtimonia Vitæ Actiuæ, & Contẽplatiuæ è ſacris paginis à Neothericis collecta.

Quorumnã puerorum imagines cernantur in Tholo templi.

Horum adeò piorum inſtitutorum intuitu, quorum fama non Vrbes vicinas modò, verum etiam totum penè terrarum Orbem peruaſit quandiu eo in Cœnobio monaſtica diſciplina floruit, omnes tum Summi Pontifices, ac Imperatores, tum Reges & Archiepiſcopi Mediolanenſes, non tam opulenta vectigalia Cœnobio quotannis perſolui ſolita ſarta tecta mordicùs conſeruarunt, verum etiam peculiari neſcio quo ſtudio cumulatiſſimè locupletarunt, adeo vt Gregorio IV. Summo ſacrorum Principe, & Ludouico Pio Imperatore, Angilberti Puſterlæ Archiepiſcopi opera prædia, ac prouentus omnes Cœnobij Sancti Petri in pago Mandelli monaſterio noſtro acceſſerint Anno à Virgineo partu DCCCXXXIII.

Cauſſa, & origo redditũum Cęnobij D. Vincentij.

teſte fideliſſimo, & antiquiſſimo veritatis huius Galuaneo Flamma titulo 11. Chronicæ minoris nondum in lucem datæ, quo qui-

Quænã ędes ſacrę Mediolani cōditę Auctore Angilberto Puſteria Archiepiſcopo Mediolani.

dem tempore teſte Galeſino multæ Mediolani ſacræ ſunt ædes Angilberti ſupra laudati, non tam cohortatoine, quam conſilio, & ope ſedula in honorem cœleſtium Numinum ædificatæ, ac præcipuè tres Beatiſſimæ Matri, ac Virgini conſecratæ. Vna ſcilicet à Falco-

Aedes S. Mariæ Falcorinæ à quo condita.

reno Comite, quam ſuo de nomine S. Mariam Falcorenam nuncupare voluit, quaque in æde, B. Pater Franciſcus Aſſiſij in Vmbria

Quorum initiò fuerit.

natus initiò cum aliquot ex ſuæ familiæ ſocijs aliquandiù commoratus eſt, donec eò confluentibus alijs in dies magis, ac magis eam viuendi rationem amplexandi ſtudio diuinitùs inflammatis, inde abſceſſit, ac Baſilicam SS. Naboris, & Felicis Martyrum in loco laxiori ſitam adijt commutatis cum Præpoſito, & Canonicis eius Ba-

præpoſitus & Canonici eiuſdem.

ſilicæ Laribus, & Templo. Enimuerò nunc etiam vtrobiquè Canonici, & Cęnobitæ Franciſcani vigent. Illi quidem ſuis ſub titulis beneficiorum Canonicalium, ſuis quoque fundis, ac vectigalibus gaudentes, conceſſo patrum noſtrorum memoria Falcoriniani Templi vſu quibuſdam Diſciplinatis ſodalibus S. Rochi: quos tamen audio eum vſum nunc cedere eiſdem canonicis diuinas preces inibi iuxta primęuum eorum inſtitutum in Choro deinceps recitaturis, addicto eum in finem nouo Canonicorum, & diſtributionum cenſu: hi verò ad Baſilicam SS. Martyrum amplificato in Cœnobio nuper maiorique Templo honorificentiùs excitato. Sed vt ad alia Templa Angilberti conſilio condita veniamus, Alterum ædificauit Comes Pedo,

S. Mariæ Pedonis conditor. Item S. Mariæ Secretæ.

quod etiam nunc vulgus ex conditoris nomine S. Mariam Pedonem appellat. Tertium extruxit iſtorum piorum Comitũ ancilla nomine Secreta. Quamobrem & S. Maria Secreta dicitur piæ mulieris cognomine non mutato.

Nec mirum Angilbertum Ambroſiani Cœnobij curam geſiſſe præcipuam, vt ei Vincentianum Abbatem præficeret, cum ergà Sanctum Ambroſium pręcipuo ſemper cultus, & obſeruantię ſtudio flagrauerit, eumque ſibi in pręcipuum Patronum, & præſidem in Archiepiſcopali prouincia elegiſſet. Is enim ille Angilbertus fuit, qui ex ore D. Ambroſij, dentem, cum eius corpus inuiſeret, ſibi extraxit, extractumque deuotionis ergò in aureo anulo alligauit, ac

D. Ambroſij Dens Angilberti Archiepiſcopi Mediolanenſis anulo incluſus amittitur.

cum de more ad Baſilicam D. Laurentij Maioris die Dominico Palmarum procederet pontificalibus infulis ornatus, in via ſe amiſiſſe cognouit, cum fortè extractis pontificijs chirothecis gemmam loco ſuo motam animaduertit. Qua re commotus grauiter, omnia vię, per quę proceſſerat, loca ſpatiaque diligentiſſimè perluſtrari iuſſit, quo dentem amiſſum reperire poſſet. Sed fruſtra nuſquam enim, omni licet adhibito ſtudio, potuit inueniri, donec probatæ

ſancti-

ſanctitatis anus Archiepiſcopi ſollicitudine cognita, eum ſtatim conuenit, iuſſitque bono eſſe animo, quod dens eo in loco exiſteret, vnde dimotus fuerat. Quod ita re ipſa eſſe planè comperit, ſiquidem D. Ambroſij ſepulcro ſubito reſerato dentem in priſtina ſua maxilla repoſitum adinuenit. Ibi rei nouitate, quæ ſibi mira videbatur omninò, & ſupra rerum humanarum ordinem, & naturæ vires, perculſſus Archiepiſcopus Angilbertus diuino ſibi factum id eſſe cōſilio perſuaſit, nè S. Patroni corpus imminueretur, aut ſui parte vlla quantumuis minima priuaretur. Idcircò ne illius ſepulchrum vllo in poſterum tempore patere cuipiam poſſet, eidem aureum Altare pretioſis vtrinque gemmis, lapillulíſque diſtinctum, figuris etiam varijs exornatum impoſuit: Arcam verò ſacri corporis quatuor catenis appenſam in altum puteum, eam ipſam ob cauſſam, effoſſum demiſit, ita vt videri vix poſſet. Quæ res etſi vnanimi veterum Mediolanenſium hiſtoricorū conſenſu firmata ſit, vetuſtate tamen obſoleuit adeò, vt ex æui noſtri memoria omninò ferè fuerit obliterata, quin imò à pleriſque ætatis noſtræ hominibus dubitatur num hæc præclariſſima DD. Patriæ noſtræ Tutelarium pignora in Baſilica Ambroſiana nunc etiam reperiantur, contra ſentientibus alijs ea reperiri in Baſilica Sancti Victoris Martij, vbi & corpus S. Satyri Germani D. Ambroſij fratris cum nonnullis alijs incognitis Diuorum Epiſcoporum, & Martyrum corporibus à ſanctæ memoriæ Carolo Cardinale Archiepiſcopo collocatum fuerit, eo pacto, vt à nullo videri poſſet in poſterum, idque Virum integerrimum ſub dirarum & execrationis obnunciatione cauiſſe: alijs Coloniæ Agrippinæ; alijs Bauariæ, vnde & Cœnobitæ quidam ſacras Diui Patroni noſtri reliquias ſe accepiſſe contendunt à Federico Barbarubro vnà cum tribus Sanctorum Magorum corporibus eò poſt acerbiſſimam illam Vrbis noſtræ euerſionem eodem imperante delatis: Alijs demum alijs in locis eadem Sanctorum corpora ſuo marte ponentibus contra veritatis fidem. Siquidem quæ dicunt iſti, nullo ſolido traditionis rationum, aut ſcripturarum teſtimonio nixi effutiunt potius, quam probent. Ego enim, qui à teneris, vt Græci dicunt, vnguiculis hortatu parentum, qui vt præcipua voluntatis, & animi propenſione ergà hanc Baſilicam ferebantur, ita me ad eandem ſecum frequentiſſimè deducebant D. Ambroſij Baſilicam, adulta iam ætate frequentare, ac venerari conſueui: non ſemel neſcio quos inter ſe obloquentes non ſine iuſta animi indignatione hiſce, quod aiunt, auribus audiui, nec ſemel grauiſſimis eos verbis accipiens tam palmarem audaciam, ne execrandam impudentiam dicam, retudi, refutaui conuici. Atque ut eam controuerſiam ſedarem omninò quo ad eius fieri per mo-

Suo in loco diuinitus reperitur.

Aureum Altare S. Ambroſij ſepulcro impoſitū eiuſdem Angilberti Archiepiſcopi ſūptibus, & quem ob finem.

Diſpares de Corpore S. Ambroſij vulgi ſententiæ.

Parentes Scriptoris, ac Scriptor ipſe præcipui Baſilicæ Ambroſianæ cultores.

modicas ingenioli mei uires poſſet, ipſiuſmet ſepulcri diligẽter cõſiderandi, hiſceq; luminibus expendendi, ardentiſsimo flagrare deſiderio cępi. Nec defuit mihi beneuolentia Præpoſiti, & Canonicorum ædis illius, penes quos claues Altaris D. Ambroſio poſiti, ſeruabantur, ut uoti compos euaderem. Itaque mihi primò licuit per horum humanitatem Altare ipſum aureum, opus Vrbis noſtræ præcipuum contemplari, & expreſſa in eodem præcipua ſalutis noſtrę myſteria in eius fronte ſtudioſiſsimè venerari. In lateribus quoque gemmas omnis generis, & prætioſos lapillulos incluſos argento admiratus ſum, tum propter nitorem, & uarietatem, tùm propter magnitudinem, & multitudinem eorũdem. Sed poſterior eiuſdem Aræ pars pari opere affabrè elaborata me præ cœteris maximè delectauit, cuius ergo uerſus illam utrinque miro quodam artificio circumambientes, & diuidentes in medio, deſcribere uolui, eoq, libentius, quod ijſdem non obſcurè declarabatur illo ſub Altari iacere diuorũ Tutelarium oſſa, & ob honorem S. Ambroſij ab Angilberto Archiepiſcopo fuiſſe conſtructum. Ij porrò uerſus hi ſunt, & is eorum ordo.

Scriptoris deſideriũ recognoſcẽdi ſepulcri S. Ambr.

Deſcriptio Altaris maioris aurei Baſilicæ Ambroſianæ.

Vt hoſce verſus diuerſas in Altaris faſcias diſtributos eſſe lector agnoſceret, lineis diſtinximus.

EMICAT ALMA FORIS RVTILOQVE DECORE VENVSTA
ARCA METALLORVM GEMMISQVE CVMPTA CORVSCAT
THESAVRO TAMEN HAEC CVMPTO POTIORE METALLO
OSSIBVS INTERIVS POLLET DONATA SACRATIS
EGREGIVS, QVOD PRAESVL OPVS SVB HONORE BEATI
INCLITVS AMBROSII TEMPLO RECVBANTIS IN ISTO
OBTVLIT ANGILBERTVS OVANS DOMINOQ; DICAVIT
TEMPORE, QVO NITIDAE SERVABAT CVLNINA SEDIS
ASPICE SVMME PATER FAMVLO MISERERE BENIGNE.

Verum enimuerò poſticam hanc eius Altaris partem prẹter recẽſitos verſus, tabellæ aliquot argenteæ ſuis parergis, & lemmatibus illuſtrabant, quibus S. Patroni uita, & miracula opere enaglypto h. e. ſculptura leuiter eminente intuentium oculis proponunrur, illudq; memoriæ proditum accepimus hunc ornatum impenſam uiginti mille aureos exceſiſſe, qui iuxta Galuanei mentem octoginta librarũ auri pondus exęquant, eiusq; opifex fertur Magiſter Vuolinus

Pretium eiuſdem

linus

linus Faber, ut patet ex literis in una tabellarum ab ipſomet opifice exaratis. Aperiuntur in hac eadem parte fores peranguſtæ duæ per quas oſtiolum in partem Altaris interiorem patet, ſiue quis illam intueri, ſiue ingredi malit. Ac fores quidem iſtæ intus ornatæ ſunt ſerico panno figuris diuerſis coloribus diſtincto, extra verò præcipuis Angelorum beatorum imaginibus, ſuis cum appoſitis nominibus, illuſtrantur. In Aræ ſinu duo magni lapides continentur, quorũ vnus rotundus, & prophyreticus eſt, habetq, diametrum vnciarum nouem: alter verò marmoreus ad quadratam formam accedens, feruntq; eam illic ob cauſſam detineri, quod Sanctorum vterque ſanguine Protaſij, & Geruaſij Martyrum ſint aſperſi: Pauimentum huiuſce ſinus prophyreticum eſt, habetq; rotunda foramina, ſiue con cauitates orbiculares quinque Scrobulorum inſtar, vnam in medio in angulis verò quatuor reliquas excauatas. Ara ipſa tota prophyre ticæ mẽſæ innititur, ita vt non ante loco ſuo demoueri poſsit, quàm ei ſuperpoſita menſa dimoueatur. Quorſum autem quinque illi Scro buli ſic effecti fuerint non aliunde, quàm ex obſeruatione aliarum eiuſcemodi marmorearum menſarum, colligi poteſt. Solebant enim antiquitùs huiuſcemodi menſæ Altaribus inſeruire, erantque tunc temporis ſepulcra Martyrum ex Baronij fide Tom.1. Ann.LV. Num. 15. vt à nobis etiam ſupra fuſiùs demonſtratum eſt, eędemque conſe crabantur chriſmatis vnctione à Præſulibus, canonicis Sanctionibus id præcisè diſponentibus, vt habetur duobus in canonibus titulo de Conſecratione diſtinctione 1. duplici in c. Altaria. In priori quidem ſic.

Reliquus eiuſdẽ ornatus, & fores.

Quid ſibi velint quinq; foramina ſiue Scrobuli in Aræ menſa.

Canonicę ſanctiones de Altarium conſecratione.

Altaria ſi non fuerint lapidea Chriſmatis vnctione non conſecrentur: In poſteriori verò hoc modo. *Altaria placuit non ſolum vnctione chriſmatis: ſed etiam ſacerdotali benedictione ſacrari.*

Quæ autem altaris partes inungerentur à Pręſule diſtinctè explicat Gulielmus Durãtius in ſuo Rationali diuinorum officiorum, vbi agit de Præſule Altare conſecrante cum ait.

Eiuſdẽ conſecrationis Eccleſiaſtici ritus, & ceremoniæ.

Faciens primò ſuper illo quinque cruces ex oleo infirmorum ſecundum ordinem Romanorum, ſecundum quaſdam verò aliàs Eccleſias de vtroque oleo vnam in medio, & quatuor in cornibus: poſteà eodem modo totidem ex chriſmate.

Cauſſas autẽ cur tot fierent vnctiones paulò poſt ſubdit his verbis.

Ter ergò Altare invngitur bis oleo, tertio chriſmate; Quoniam Eccleſia fide, ſpe, & charitate, quæ maior eſt cęteris inſignitur.

Alias quoq; huiuſce conſecrationis ceremonias ibidem recenſet. Verba eius hęc ſunt: *Poſt vnctionem adoletur incenſum, quod deuotionem orationis ſignificat: in quinque autem locis adoletur, videlicet in quatuor angulis, & in medio: quia ſic quinque ſenſus exercere debemus, vt fama boni operis noſtri vſque ad proximos extendatur.* & mox concludens.

Vltima

Vltima Altaris benedictio ſignificat illam finalem benedictionem, quandò dicetur. Venite benedicti patris mei &c. deinde Altare linteo candido extergitur ad notandum, quod cor noſtrum caſtitate mundare debemus.

Ceremoniæ ferè eædem in lege Moſayca.

Hunc ferè in modum Aræ ſacrificiorum legis Moſaycæ victimarũ ſanguine ſacerdotis ipſius digito tingi ſolebant in ipſiſmet angulis ſiue cornibus, vt hoſtia in medio Altaris cremata, iuxtà ritum legitimum, Deo eſſet accepta ex præcepto Leuitici 4. longè enim omnium gratiſsimæ Deo victimæ Martyris ipſius erant, ideoque erant eorundem aræ myſtico ipſorum ſanguine, qui chriſma ab Eccleſia dicitur intingendæ. Præſulibus verò eiuſdem Eccleſiæ viſum eſt opere pretium fore, ſi vnctiones illæ ſacroſanctæ in ijs quinque partibus fierent, ne paterent expoſitę miniſtris ipſis inferioribus, ſiuè clericorum ordinis cuiuſcunque contactui, ſiue aram illam ſacris ſuis veſtibus ſpoliarent, ſiue nouis induerent, ac multò magis ne Hæreticorum manibus abradi poſſent, quod factum à Donatiſtis aſſerit Optatus Mileuitanus lib. 6. alijq; multi Quamobrem lapideas huiuſcemodi tabulas alias, cum eiuſcemodi Scrobulis, in hac ipſa Vrbe noſtra vidi, & obſeruaui. Vt enim prætercam menſam arcæ marmoreę noſtrorum Martyrum ſuppoſitam, in qua viſuntur totidem concauitates ad ſingulos eiuſdem angulos, ſed quadratæ, aliam ei perſimilem contemplatus ſum in Baſilica Ambroſiana ad ſeptentrionale latus aliæq; non diſsimiles alijs in templis ſeſe offerent id ipſum per otiũ inquirenti. Nobis certè non abs re viſum eſt obſeruationem hanc noſtram paucis aperire, quod eius ignoratione Vir quidam æque pius, ac diligens in inquirendis ſacris Archiepiſcoporum Mediolanenſium exuuijs, eorundemq; primordijs, allucinatus eſt, putans ex ſcrobulo illo, quem in meditullio eius menſæ prophyreticæ videri diximus, quaſi ex foramine introſpici poſſe arcam ipſam D. Ambroſij ſepulchralem, imo per immiſſam in illud facem cognoſci, quo modo ſub ea menſa nunc ſe haberent tria illa Sanctorum Patrię Tutelarium corpora, in arca ſcilicet catenis appenſa, vt voluit Galuaneus, an humi ſtrata, vt hiſtoriographi noſtri alij prodiderunt. Is opinionem hanc ſuam mihi non ſemel aperuerat, & exorarat, vt ſedulò agerem cum Præpoſito, & Canonicis Ambroſianis, vti ſibi mecum liceret locum illum inſpicere, id quod ab amicis facilè potuimus impetrare. Sed manu probè tentata concauitate illa, vbi nullo modo eam in ſubiectum locum penetrare reperimus, ſtatim Virum illum deceptum, noſq; nimia facilitate ductos fruſtrà Viros alios eruditiſsimos, & noſtri amantiſsimos illuc nobiſcum adduxiſſe cognouimus non abſque ſenſu doloris aliquo, & mæroris. Quod ſi viri illius indicium communi deſiderio, & opinioni reſpondiſſet, vnum id proculdubio omnem ex animis noſtris dubitandi occaſionem de exiſtentia Sanctorum illorum eo in Altari penitùs ſuſtuliſſet.

Aliæ menſæ huic ſimiles Mediolani.

Quorſum hæc obſeruatio ſpectet.

Peculiaris error animaduerſus.

Negan-

Contrariæ ſententiæ firmamenta.

Negantem patrem, qui ſequuntur pro ſe, præter commentationes ſuperiùs explicatas, illud in medium afferunt, vrbes quamplurimas, ac Regiones ſibi hęc ipſa ſacroſancta diuorum pignora vindicare, ſeque habere huiuſce rei auctores non ignobiles, qui conſtanter aſſerant reperiri varijs in Prouincijs ſacras ædes, & ingētia Tēpla in honorem ſacrarū Reliquiarū SS. Geruaſij, & Protaſij mart. illic exiſtētiū ædificata. Atque, vt ab Vrbium Domina ducant initium, eam ſibi horum diuorum oſſa vindicare oſtendunt ex eo, quod eorūdē Sanctorū Titulum erectum habeat à Veſtina nobili, ac prædiuite fœmina, qui Titulus poſtea ab Innocentio Papa fuit dedicatus, vti legere eſt in libro de Romanis Pontificibus grauiſſimorum ſcriptorum fide receptus, & approbatus. Fundana quoq; Baſilica à S. Paulino erecta horum Martyrum Reliquias habere ſe aſſerit & gloriatur, ipſomet D. Paulino teſte in epiſtola 12. quā adire quilibet, vel mediocriter otioſus poteſt. Brixię item adeſſe in Baſilica, Concilium Sāctorum appellata, ſacras eorundem Diuorum exuuias S. Gaudētius Epiſcopus Brixienſis diſertè teſtatur in Sermone, quem in eiuſdem dedicatione habuit, quique apud omnes extat. In Gallias etiam delatas fuiſſe Reliquias Martyrum eorundem, ſacraſque illis memorias inibi excitatas Gregorius Turonenſis affirmat libro de Gloria Martyrum cap. XLVII. & lib. X. cap. XXXI. Hiſtoriæ Francorum. In Africam quoque perueniſſe, ſunt, qui perſpicuè ſcribant, dicantque in Victorina villa trigeſſimo ab Hippone lapide collocatas, vbi & ſanctorum ipſorum nomine erectam fuiſſe Eccleſiam, ex Auguſtino liquet libro de Ciuit. Dei 22. cap. 8. Quin etiam ad Noricos eędem perueniſſe dicuntur, vti ſcriptum reliquit Eugipius in S. Seuerini Actis. Ex quibus, qui contra nos ſentiunt, ſic loquuntur. Si Beatiſſimorum Germanorum reliquias tot ad Vrbes delatos, tot ex monumentis conſtat, cur non etiam corpus Sancti Ambroſij vna ſepulti potuit in loca eadem vnà cum ipſis transferri? At quoniam huius argumenti pondus quale quantumque ſit, vel ex primo pro noſtris Martyribus ſupra poſito firmamento patet, illud in pręſentia refellere non conabor.

Reliquiæ SS. Geruaſij & Protaſij quot in locis extēt.

Titulus SS. Geruaſij & Protaſij martyr. à quo erectus.

Fundana Baſilica S S. Paulino erecta

Baſilica Brixiēſis Conciliū S āctorū dicta.

SS. Geruaſij & Protaſij Eccleſia in Africa.

Reſponſio ad cōtra ſententiam rationes.

Quid quod pro veritate exiſtentiæ ſanctorum, iſtorum corporum in Ambroſiana Baſilica Mediolanenſi contra ipſos pugnat agmen ingens firmiſſimorum argumentorum, inter quę nec inuicti nobis Achilles deſunt. Offert enim ſeſe primo phalanx veteranorum militum hoc eſt antiquarum traditionum, ob quas ea in Baſilica ſemper extitiſſe tria illa Sanctorum pignora, non tam maiores noſtri firmiſſimè cenſuere: ſed etiam poſteri veluti per manus & traducem id ipū ad alios tranſmiſerunt. Prima hāc, vt ſic loquamur aciē cohortes leuis armaturę validiſſimæ cōſequūtur: Quarū prima eſt pantiquarum aliquot ī eiuſdē Eccleſiæ parietib. picturarū, in quib. videre eſt, Sāctū Epiſcopū iacētē inter duos iuuenes hinc inde ſtātes, ijsq; indutos tu-

Picturæ SS. Ambroſij, Geruasij, & Protasij Mart. in Baſilica Ambrosiana.

nicis quib. in ſonit[9] ſibimetipſi apparuiſſe teſtatur Ambroſius, queq; vulgò Colobia nominantur. Proxima, quæ ſuccedit conflata eſt ex pluribus Rubricis, Kalendarijs, Breuiariorum, Miſſaliumque codicibus, in quibus ad horum Sanctorum feſta ſolemnia ſic habetur. AD BASILICAM AMBROSIANAM, AD QVAM FIT PROCESSIO, MISSA PONTIFICALIS, ET OBLATIO CIVITATIS. Quæ notæ tum in Rubricis diariorum Mediolanenſis Eccleſiæ collocãtur, cum iiſdem diebus recolitur eorum Sanctorum memoria, quorum corpora in ſacris illis ędibus re ipſa obdormiunt, & quieſcunt. Nec aliam ob cauſſam ſolent Magiſtratus pùblici commodi, & Vniuerſitates, ſiue Collegia opificum Mediolanenſis Vrbis ſtatas, & anniuerſarias oblationes quaſdam peragere ad Sanctorum ædes, niſi ob Vrbis ipſius vota publica, vel peculiarem eiuſdem cultum diuorum illorum corporibus impendendum, quæ illis in Templis eſſe pro comperto habent.

Quorſum in Ambroſianis faſtis ad Sanctorũ diem feſtum habeatur ad hanc vel illam Eccleſiam.

Quorſum oblationes publicæ Mediolani fiant.

Aliæ cohortes huiuſcemodi his adiungi poſſent ex tabellis, libellis, litanijs, confeſsionibus, & altaribus, & ædificijs reliquis ad ſacras Sanctorum exuuias conſeruandas extrui conſuetis. Sed quorſum tot Velitibus, Rorarijs, & Elaphris opus eſt in vna hac concertatione tãtum, cum nobis abundè ſuppetant copiæ Cataphractorum equitum, Triariorum, ac Primipilorum. Hi nempe Chronographi, ac Hiſtorici celeberrimi ſunt, quos nunc producam in campum totis neruis, ac viribus pugnaturos, vt quo ad eius fieri poſsit, Ambroſianæ Baſilicæ aſſerant ſacra trium Patronorum noſtrorum pignora omni dubitatione ſublata. Ducet verò vniuerſam hanc aciem Iacobus Galuaneus à Flamma vir ſummæ religionis, & fidei, quem vti anteſignanũ agnoſcent cœteri non inuiti. Is enim rem omnem, vti à primis Hiſtoriographis, qui temporum iniuria poſtmodum perierunt, acceperat ad hunc ferè modum, quo ſupra à nobis paucis narrata eſt, ſcriptum reliquit Capp. CXXIII. & CCIV. Eam quoq; prodiderunt veterum M.S. aut hores, ac præcipuè Mediolanenſes aliquot Ioannes à Monte, Gotifredus, Stephanandus, Bõuiſius, Sicardus, Bonuicinus, Chronographia Martiniana, & alij permulti, quib. adſtipulãtur ij, qui vel Patriam Hiſtoriam typis mandarunt, vel qui Chronographias, & geſta Sanctorum Mediolanenſium Archiepiſcoporum, quos omnes ſingillatim laudare velle nimis otioſi eſſet, cũ præſertim ad manus ſint omnium ferè ſtudioſorum Eccleſiaſticæ vetuſtatis. Ac inter Auctores quidem in lucem editos ſciat lector nos eos tantummodo numerare, qui vel poſt Federicum Rubrobarbum, vel noſtra hac tempeſtate ſcripſerunt: neminem enim horum hęc controuerſia latuit, licet eorum nemo eam de medio tollere ſit aggreſſus. Probè nempe norant, ita parum fuiſſe firmatam à contra ſentiẽtibus, & probatam, vt nullius grauis Viri confutationem, ne dum cenſuram ſuam aliquã mereretur. Sed antequam receptui canamus prodeat in apertã plani-

Auctoris ſnĩa Hiſtoricorũ teſtimonio cõprobatur.

ni-

nitiem tandem aliquando Achilles noſter, vnuſq; aduerſariorū omnium imbelles copias proterat,& profliget. At quis hic tandem aliùs quàm Ambroſius ipſe, qui ſe diſertiſsimis verbis ſub Ara eiuſdem Baſilicæ maxima condidiſſe fatetur corpora Beatiſsimorum Martyrum ſeq; in ea condi vehementer etiam atque etiam cupiiſſe. Sic enim is ad Marcellinam ſororem de inuentione horum Sanctorum Martyrum ſcripſit.

D. Ambroſij teſtimonium auctoris Achilles habetur.

D. Ambroſij teſtimoniū de exiſtentia SS. Geruaſij, & Protaſij Martyrū in Baſilica Ambroſiana.

Succedant victimæ triumphales loco vbi Chriſtus eſt hoſtia ſed ille ſuper altare, qui pro omnibus paſſus eſt, iſti ſub Altari, quia illius redempti ſunt paſſione. Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim, vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo ſacris victimis dexteram portionem, locus iſte Martyribus debebatur. Condamus ergo Reliquias Sacroſanctas, & dignis ſedibus inuebamus, totūq; diē fida deuotione celebrem⁹.

Cœterum non tam Sancti illi duo Martyres inibi ſunt ſepulti: ſed ipſe quoque D. Ambroſius nec ſine diuum numine, vt patebit. Cupiētibus enim clericis Mediolanenſibus iuxta pij Patris votum, eum in Baſilica ante à ſe condita,& ſub Altari, quod ſibi viuens elegerat in ſepulcrum condere, feruntur Sancti illi duo fratres ſeſe paululum contraxiſſe, locumque inter ſe medium D. Patrono Ambroſio conceſſiſſe, perinde ac ſi accepti beneficij memores eam inire à Domino ſuo gratiam exoptarent. Hinc illud commune dictum omnium ferè ora peruaſit, medium inter SS. Geruaſium, & Protaſium Martyres Ambroſium conſidere. Verumenim verò eum, qui funeri ipſi interfuit B. Paulinum ſcilicet, qui & vitam S. Ambroſij ſcriptor oculatus literis conſignauit teſtem adducam. Sic enim is inquit ad finem vitæ.

Vndenā manarit dictū illud D. Ambroſium inter SS. Geruaſiū, & Protaſiū conſidere.

Sed luceſcente die Dominico, cum corpus ipſius peractis Sacramentis diuinis de Eccleſia leuaretur, portandum ad Baſilicam Ambroſianam, in qua poſitus eſt, ita ibi dæmonum turba clamabat, ſe ab illo torqueri, vt eiulatus eorum ferri non poſſet.

Suffragatur mirum in modum Paulino Io. Franciſcus à Baſilica Petri Nouarienſis Epiſcopus,& ſacrarum hiſtoriarum peritiſsimus auctor in libello, in quo de Baſilica Ambroſiana agit, ſiquidē is adeò magnum eſt ætatis noſtræ decus, & lumen, vt huiuſce rei idoneus teſtis iure merito ſit habendus, & cum ſupra productis teſtibus copulandus. Is enim recitatis ea de re D. Ambroſij verbis non multo ante deſcriptis hæc ſubdit ſic à nobis Romana ciuitate donata.

Io. Franc. à Baſilica Petri Nouariēſis Epiſcopus poſt religionis votum emiſſum Carolus appellatus.

At ij pariter, & ille locum ſuum obtinuere ac etiam nunc obtinet, ſcilicet ſub ara maxima Ambroſianæ Baſilicæ.

Sed poſſet horum duorum Epiſcoporum teſtimonio tertium quoque Cardinalis Baronij iure ſuo ſubijci, cum & is ampliſsima dignitate ſit, & Tom. Annal. 4. Ann. CCCLXXXIII. diſertè teſtetur, D. Ambroſium apud SS. Martyres Geruaſium, & Protaſium ſepultū in Ambroſiana Baſilica, ad quam ipſemet eorum Martyrum corpora

tranſtulerat reperiri. Eam ob cauſſam trium hiſce diuorum prope ſe poſitorum imaginibus Mediolanenſes aliquot Archiepiſcopi ſigilla ſua obſignatoria inſignire voluerunt, vt ex ipſorummet literis vel hodie commoſtratur, eoſdemq; D. Carolus imitatus, auctoritate Gregorij XIII. ſummi Pontificis, eorundem diuorum imagines in proprium, & peculiare ſigillum Mediolanenſis Eccleſiæ ſuſcepit. His tot, ac tantis rationum, & auctoritatum põderibus victos iã, ac profligatos aduerſarios non terga tantum, ſed & manus daturos eſſe putabamus, cum ecce conferti magis, & in cuneum coacti, quaſi ſe ſe ipſos pro aris focisque deuouerent, tela contra ſe miſſa in nos ad hunc ferè modum contorquent.

Sigillum Archiepiſcoporum Mediolanenſium.

Aduerſariorũ obiectiones aliæ.

Argumentationibus noſtris probari tantummodo primam collocationem horum victricium corporum in Ambroſianæ Baſilicę templo ab ipſomet D. Ambroſio factam, quod etiam ipſi facilè cõcedũt, atqui eoſdem nunc etiam in eadem Baſilica reperiri nequaquam. Cęterum cum Magorum ſacris pignoribus noſtris è Templis ab Imperatore Henrico ſurreptis, eadem cum illis nobis erepta fuiſſe conuincere, ac multò magis reliquias S. Patroni noſtri, quas Colonia, & Bauaria Mediolanum translatas eſſe, dixerunt aliquot Cœnobitæ, id ipſum apertiſsimè comprobare. Addunt in Baſilica D. Victoris Martij Mediolani ſaltem glorioſum D. Ambroſij corpus apud S. Satyrum fratrem nunc temporis reperiri vel ex illa dirarum obnunciatione à D. Carolo profecta, qua cauit nè quis ſepulcra illa reſerare in poſterum auderet, ea fortaſſe ratione permotus, ne ſolitus cultus, & antiqua veneratio Baſilicæ Ambroſianę antiquitùs conciliata ob corpus in ea tanti Doctoris, & Vrbis noſtræ Patroni exiſtẽs, imminueretur.

Verum quam parum aduerſarios hæc noua contentio iuuet, quãque caſſo vulnere eorum tela in nos illata ſint, cuicunq; liquidò cõſtabit, qui nos illamet rurſus in eoſdem, ac validiori ictu retorquentes ſpectare voluerit. Nam vt extremum leue prorſus, & hebes primo loco infringam. Negare non auſim Satyrum, qui ante D. Ambroſium fratrem mortem obijt iuxta S. Martyris corpus in eius Baſilica, quæ Porciana dicebatur, fuiſſe ab ipſomet Ambroſio tumulatum, à quo & epitaphiũ accepit, quod ex Dulingo non ignobili ſuorum tẽporum ſcriptore, eò libentiùs adſcribo, quo veluti obſignata tabella, diſsidium neſcio quod omninò tollatur inter Ciſterciẽſes, & Oliuetanos Monachos temerè ſubortum pridem, quod ſi aſſequar, næ ego gratiam mihi inibo maximam apud Angelum Mariam Alchiſium nobilis Cœnobij Oliuetanorum Baſilicæ D. Victori ſacrę Abbatem tali munere longè digniſsimum, cui me debere plurimum ſentio, fateor, gloriorq;, cum ob patrocinium perpetuò ſuſceptum exiſtimationis meæ, pariter, & amicorum meorum: tum ob præſtantes, & eximias animi eius, & ingenij dotes, quibus non aliter ac magnete ferrum,

Obiectionis poſtremę confutatio

Abbatis Angeli Mariæ Alchiſij vera laus.

rum, Principum, etiam Virorum voluntates ad ſe ſe facillimè allicit, & allectas mirum in modum detinet defixas penitùs in admiratione cultu, & obſequio ſui, nihil vt non illius cauſſa velint omnes, nihil nō moliantur affectu, & ſtudio ſingulari. Epitaphiumhuiuſmodi eſt.

Epitaphium ſancti Satyri.

Vranio Satyro ſupremum frater honorem
Martyris ad læuam detulit Ambroſius.
Hęc meriti merces, vt ſacri ſanguinis humor
Finitimas penetrans adluuat exuuias.

Poſt quem, & Ambroſium mortua cum eſſet eorundem ſoror Marcellina, ſepulta eſt a D. Simpliciano tum Mediolani Archiepiſcopo in Confeſsione Baſilicæ Ambroſianæ, vbi eius quoq; tumulus hodie viſitur iuxta Ambroſium Fratrem, Epitaphium nacta, quod ex codice Bibliothecæ Vaticanæ eiuſdem in gratiam, & Patroni noſtri laudem exſcripſi: notata ad marginem varia lectione alterius exēplaris quod reperitur apud Alciatum in Antiquario vbi monumento 20. de authore huius epitaphij hæc habet. *Marcellinæ tumulus inſigni ſuprascripto carmine illuſtris prætermittendus non fuit. Tum ob eius Virginis ſanctitatem, quæ diuorum Ambroſii, Satyriq; ſoror fuit: Tum in eius gratiam, qui carminis author creditur: Receptum enim eſt, eiq; ſententiæ, & ipſe accedo, Simplicianum, qui Ambroſio in Epiſcopi dignitate ſucceſſit, id pudiciſſimæ, & in Sanctorum album deſcriptæ mulieri Epitaphium condidiſſe.*

D. Marcellinæ Epitaphium.

Marcellina, tuos cum vita reſolueret artus,
Spreuiſti patrijs corpus ſociare ſepulcris,
Cùm a pia fraterni ſperas conſortia ſommi,
Sanctorumq; cupis cara requieſcere terra.
Nil longinqua domus caſto decerpſit amori,
Affectus nec morte perit, nam munere lethi
Rurſus tacta b *ſoror, fraternæ redderis aulæ.* c
Quamuis magna pio ſuſpiret Roma dolore,
Tertia quod ſacris d *patitur iam damna ſepulcris,* e
Nec tamen anguſtæ f *ſedem quis dixerit aulæ.*
Corporis hæc domus eſt, nam te pia virgo, ſupernum
Accipit Imperium, placidæq; g *ad munera vitæ*
Aeternæ Chriſtus pretium tibi deſtinat aulæ
Præmia dans caſtis intactæ matris honore. h
Te Iuli i *medius tranſcendit feruide curſus,*
Et te, virgo, tuus tranſuexit ad ætera ſponſus.

a Dum. legit Alciatus.
b vincta c vmbræ
d Sacri e ſepulcri.
f anguſtam
g placidæ poſt munera mortis.
h honorem.
i Te medius Iuli tranſcendit.

Ea nempe aula, quæ fratris nomine appellatur, & in qua ſepulta Marcellina Ambroſiana eſt. At (quod ad rē noſtram attinet) ſi in ea Marcellina ad noſtra vſq; tempora permanſit, credere quoq; par eſt Ambroſium Fratrem apud quem perpetuò quieſcere optauit, inibi permanſiſſe; Neque transferri ad Fratrem Satyrum voluiſſe, ſed cum ſorore ſanctiſsima commorari. Quid quod nuſquam legimus, aut

ex

ex maiorum traditionibus accepimus, ea de ſede amotum Ambroſium aliò commigraſſe. Illa porrò dirarum, & execrationis obnunciatio à D. Carolo facta reſerantibus ſacra illa Portianæ Baſilicę monumenta, cõmentitia, prorſus & inanis à pleriſque cenſetur, non aliter ac eidem innixum aduerſantium argumentũ. Quin imo aliqui bonæ fidei Monachi Oliuetani S. Victoris Cœnobium incolentes, inter quos aliqui adhuc viuunt, qui D.Carolo monumẽta inuiſenti interfuerunt oculati teſtes, profitentur ingenuè nihil prorſus à D.Carolo de corpore D.Ambroſij dictum, nihiluè ſub dirarum obnonciatione vetitum: ſed ſepulcrum illud ab eo tantum remotis arbitris omnibus inſpectum, ſtatimque clauſum fuiſſe, nihilq; præterea factum. Vnget me profectò magis obiectio tertia, quæ aliò delata teſtatur Patronorum noſtrorum corpora à Federico Rubrobarbo in illa acerbiſſima Vrbis noſtræ euerſione, vna cum corporibus Magorum. Sed illi facili negotio occurretur ex conceſſis. Vltro enim admiſerunt D.Ambroſium cum duob. alijs Martyribus ſub Ara maxima Baſilicæ Ambroſianæ conditum ibidem permanſiſſe, nõ modò vſque ad tempora Angilberti Puſterlæi, qui ſedit Archiepiſcopus Anno Domini DCCCXL.& DCCCLX. ſed ipſius etiam Federici, qui Anno MCLIII. vſquè ad MCXC. imperauit, quo in Sara Armeniæ flumine demerſus perijt. Atqui cum Angilbertus aureum illud Altare ita condidiſſet, ac collocaſſet, vt menſa illa prophyretica Aræ Sanctorum corporum ſuperpoſita ſuperextructi ab eo Altaris baſis, ac fundamentum eſſet, fieri nullo pacto potuiſſet, vt Arca illa aperiretur, ne dum ſacra inde corpora extraherentur, niſi priùs diruto, ac euerſo Altari, quod factum minimè fuiſſe etiam num patet. Quod ſi ita eſt, vt eſſe re vera comperiet quilibet eius inſpiciendi ſtudio permotus, eò ſe conferet, qui fieri potuit, vt Fedéricꝰ Altari integro & immoto corpora illa ſacroſancta, ac non potius Altaris ſuper extructi aurum, & precioſas gemmas, quibus credere par eſt auarum Imperatorem inhiaſſe, potius quàm ſacris pignoribus abducendis, extraheret, & auferret? Eadem ductum ratione noſtræ ſententiæ aſtipulari video Triſtanum Calchum, qui lib. 10. finem excidij Vrbis Mediolanẽſis commemorans ita inquit. *Ceſſationis, quietiſque concedendæ inſtans dies Palmarum, Oliuarumque cerimonia religioſus admonuit, qui eo anno Kal. Aprilis contigit. Tulis ſacros ramos Federicus, è Templo Ambroſiano, à quo ſacrilegam manum abſtinuiſſe hoſtes, in dicio eſt Angilberti Archiepiſcopi Lamma aurea, argenteaque multis ante ſæculis Altari circumdata.*

Anno 1151. aut 1152. Electum Federicũ putat Triſtan. Calch. lib. 8. & merſũ in amni Saleph enectum 1190.

Tertia pariter improbata.

Satis hæc, vt arbitror noſtram ſententiam firmant, & aduerſariorum inanes coniecturas arguunt & condemnant. Sed contra nos quoque pugnant à ſimili aliò translata dicentes noſtrorum Patronorum corpora cum tribus Magis. Sed fruſtrà, neque enim à Translatione Magorum argumentari licet ad Tutelares noſtros, cum receptiſſima

Confutatio rationis alteriꝰ ductę à ſimili.

ſima ſit apud omnes nationes fama Tres magos translatos fuiſſe Mediolano Coloniam Agrippinam ab Rainaldo Coloniæ Archiepiſcopo in illa Rubrobarbi clade: de his verò vix leuis, ac ne leuis quidem percrebuerit apud imperitos rumor illorum translationẽ adſtruant plurimorum Chronographorum ſcripta: De hac ne uerbum quidem faciat vel ignobilis Scriptor, vnum ſi excipias noſtratem, qui tamen ſolo ſcripturę ſimplicis & exoticæ, (ac vt credere par eſt) apochryphę teſtimonio nititur. Illos nunc etiam Coloniæ in Cathedrali coli, palam in confeſſo ſit apud nationes omnes: Iſti qua in Vrbe, quauè in æde alia ſacra reperiantur, præter quàm in Ambroſianæ Baſilicæ tẽplo, nullibi conſtet: ſepulcrum tandem illorum adhuc inane viſatur in Euſtorgiano templo: Iſtorum Baſilicam, & ſepulcralem Aram nemo non hodie colat, ad eamque ſe conferat in votis tum publicis, tũ priuatis, nec non & in ſupplicationibus peragi ſolitis pro rebus maioris ponderis, ac momẽti, ad eoſdem opem enixiùs implorandam, quòd ibi ſacra illorum corpora reperiri certò certiùs credat. Diſpar itaque ratio, & argumentatio diſſimilis hæc omninò, & ob id noſtrę ſententiæ nil repugnans. Illud vnum adiecerim appendicis loco, ſãctos Magos euerſionis illius initio ex Baſilica Euſtorgiana ad Collegiatam S. Georgij Vberti Pirouani tum Archiepiſcopi Mediolanenſis iuſſu delatos, & in ſacra eiuſdem turri abditos, paulò poſt in notuiſſe armatæ hoſtium multitudini prætioſa quæque ſibi occurrentia rapienti, mirum vt eſſe nequierit, eoſdem inde ſine vllo labore fuiſſe ſurreptos, & aliò deportatos, id quod Tutelaribus noſtris in ſubterraneo ſpecu lateſcentibus, loco aduenis militibus prorſus ignoto, multiſq; alijs prę ſidiis circũſepto, quis adeò rerũ humanarũ ignarus putet accidere potuiſſe? Verum enimuero obiectionibus nunc breuioribus reliquis breuiùs occurramus.

Trium Magorum corpora, quo pacto à barbaris deprahenſa.

Quid de S. Ambroſij reliquijs ſẽtiendum.

Bauariæ corpus eſſe S. Ambroſij ſatis idoneè non probatur, ex eo quòd inde aliquod eius reliquiæ ad nos aliquando fuerint aſportatæ. Tum quia nullas ea de re publicas aſſertiones habemus: Tum quia reliquiæ, quæ hoc nomine apud D. Ambroſij Cœnobitas extãt, ac ob id dubiæ & ſuſpectæ, egenteſque potius rationum, quibus fulciantur ponderibus & momentis, quàm aptæ per ſe ad D. Ambroſij corpus alienis prouincijs, vel Vrbibus adſtruendum.

Quid de varijs DD. Geruaſij, & Protaſij Martyrũ Templis.

Iam ad varia Templa quod attinet, diuerſis in prouincijs iamdudum erecta ob Sanctorum Geruaſij, & Protaſij Martyrum oſſa inibi collocata, & ſi rectè ratio perpendatur ad veterumque ſcriptorũ mentem accomodetur, noſtram nullo modo ſententiam, qua ſacra illorum corpora ad hanc vſque diem exiſtere diximus in Ambroſiana æde, debilitant, vel infringunt. Apud veteres enim Chriſti Cultores talis, ac tantus extitit Reliquiarum Sanctorum Martyrum cultꝰ, vt vel exiguæ earundem particulæ tantum honoris tribuerent, quan

Sacrarũ Reliquiarum cultus qualis ac quantus apud veteres Chriſtianos.

tum

tum integro corpori deberetur. Vnus hæc D. Gregorius Nazianzenus firmabit hoc loco, ſuprà ſiquidē alia nos de re Patrū teſtimonia meminimus protuliſſe. *Eſt adeò frequens horum luctæ, certaminumque veneratio, vt exiguus puluis, aut reliquiæ veterum oſſium, totius ad honorem ſufficiant: & nonnullorum ſaltem appellationem reliquiarum omninò expertem, ſcio locis certis inditam eſſe pro toto Martyre, quæ tamen eamdē vim obtinuerit. O rem glorioſam ſalutem affert ſola recordatio.* & alibi. *Quorum vel ſolùm ſanguinis guttæ, atq; exigua paſſionis ſigna idem poſſunt, quòd corpora.*

Hinc fit, vt licet alijs in locis eſſe dicantur aliquæ Martyrum horum particulæ, nihilominus in Baſilica Ambroſiana eorum fermè integra corpora reperiri, fateri poſsimus, cuiuſmodi ſe illa inueniſſe atq; adeò condidiſſe ipſemet Ambroſius faſſus eſt ad Marcellinam ſcribens, cum inquit.

Qualia DD. Geruaſij, & Protaſij Martyrum corpora reperta fuerint a D. Ambroſio.

Inuenimus miræ magnitudinis viros duos, vt priſca ætas ferebat, oſſa omnia integra. Et paulo poſt. *Condidimus integra ad ordinem tranſtulimus veſpere etiam incumbente ad Baſilicam Fauſtæ, ibi vigiliæ tota nocte, & manus impoſitio.*

Eorundem ſacræ Particulæ vnde manarint.

Ac particulæ quidem illæ fortè fortuna contrectationis, & tranſlationis ipſius tempore à ſacris illis corporibus ſeiungi ab ipſomet D. Ambroſio potuerunt, eam ob cauſſam, vt pio, & ardentiſsimo aliarum Eccleſiarum aliquam earum expetentium deſiderio ſatiſfaceret, Sanctorumq; cultum, quoad eius fieri poterat, latiùs propagaret. Sentire Baronius id videtur Tom. 4. Annal. Ann. 387. num. XLII. vbi ſic inquit.

Abſoluta igitur Ambroſius concione, ſacra pignora, vt dicebat, ſuò loco recondidit; ita tamen, vt ex eis partem aliquam ſibi ſeruaret, erogandam in diuerſas Eccleſias, quæ ardentiſſimo ſtudio eorundem Sanctorum Martyrum reliquias ex diuerſis locis expeterent, vt in eorum honorem baſilicas vel erigerent, vel in iam ædificatis reponerent.

Quas ſibi eorū reliquias D. Ambroſius reſeruarit.

Porrò eam Reliquiarum partem, quam ſibi retinuiſſe D. Ambroſium Baronius opinatur, non illam ego fuiſſe crediderim, quam opinatur ipſe: ſed ſanguinis tantùm, aut panniculi eo perfuſi, coactus grauiſsimorum virorum authoritate à Viro Illuſtriſsimo diſſentire. Ac in auctoritate quidem D. Ambroſij nuperimè recitata, ſi non apertum, magnum certè momentum ineſt ad probandam nullam partem ſanctorum corporum integrantem defuiſſe, tum cum in Ambroſianæ Baſilicæ Ara maxima condita fuerunt.

Præcipuū ſententiæ Auctoris firmamentum.

Altera verò Gregorij Turonenſis diſertiſsima omnium quotquot adduci poſſent, adeò me mouet, vt in aliam me à Baronio ſententiam pertrahat non inuitum. Præciſè enim in de gloria Martyrum Cap. XLVII. huiuſcemodi ea de re hiſtoriam narrat.

In

In hac Vrbe DD. Martyrum Geruaſii Protaſijquè victricia corpora retinentur, quæ Beato Ambroſio reuelata, atque ab eodem reperta in Baſilicam, quam ipſe proprio ædificauit ſtudio, oſtenſis miraculis ſunt ſepulta. Et quæ ſuper his quodam referente audiui, abſurdum non putaui inſerere lectioni, quia non continentur in hiſtoria paſſionis. Aiebat enim quod quandò hæc glorioſa corpora translata in Eccleſiam illam fuerunt, dum in honore ipſorum Martyrum miſſarum ſolemnia celebrarentur, cecidiſſe è camera tabulam vnam, quæ illiſa capitibus Martyrum, riuum ſanguinis elicuit. De quo infecta linteamina, vel pallulæ, ſiue vela Eccleſiaſtica, beatus cruor collectus eſt, qui vſque adeò confluxiſſe fertur, quoaduſque linteamina, quæ ſuſciperent, ſunt reperta. Ex hac enim eorum Reliquiæ affatim collectæ per vniuerſam Italiam, vel Gallias ſunt delatæ. Ex quibus & S. Martinus multa ſuſcepit, ſicut Paulini Beatiſſimi narrat epiſtola.

Pari ferè modo Beatus Inuentius Sancti Syri diſcipulus, & in Epiſcopatu Ticinenſi ſuceſſor Mediolanum miſſus, vt piam ſepulturæ operam Sanctis tunc pro fide Chriſti demortuis præſtaret, intinctum ſacro ſanguine linteum, a quadam pia muliere Mediolanenſi accepit, magnaque reuerentia Ticinum detulit. Quin imò Diuus ipſe Syrus ſolam veſtium particulam magno procurauit ſtudio, Laurentio Surio auctore, cuius è tertio ſacræ Hiſtoriæ tomo die XII. Septembris ipſa verba ponam. **Nouum ex Surio eadē de re firmamentum.**

Poſt aliquod dehinc temporis interuallum, cum Sanctorum Protaſij, & Geruaſij apud Mediolanum finita eſſent certamina, Beatiſſimus Syrus à Lyberio Chriſti fidele, particulam ſanctarum exuiarum, munus longè gratiſſimum obtinuit, quod ſignis, & virtutibus coruſcans, varia ſanitatum genera conferebat varijs: adeò vt eorum mirabilium magnitudine permotus Antiſtes, templum haud procul ab Vrbis mænijs extra ciuitatem extruxerit.

De Vrbe Ticinenſi antiqua Surius loquitur hic: quia huiuſmodi Templum intra Vrbis menia nunc clauditur, Vrbe ipſa iam olim trāſcendente antiquos fines opulentia tum recenti Longobardorū Regum, qui eam ſibi in ſedem elegerant.

En vt aduerſarios profligauimus, & omnia eorumdem tela, vel cōminuimus, vel certè coniecimus in eoſdem. Conticeſcant igitur tandem aliquando victi, nec amplius contra noſtram ſententiam audeāt obgannire, quin potiùs nobiſcum, imò cum vniuerſo Clero, & Populo Mediolanēſi, Patronos, & Tutelares ſuos, nō modò in Ambroſiana Baſilica etiam num exiſtere fateantur: ſed ſtudio quodam præcipuo pietatis, vti par eſt, venerentur, ac colant. Iterim nos ad ſacrum Archiepiſcopum Angilbertum, à quo piæ eiuſdem cōtentionis æſtu diuertimus, reuertamur. **S. Caloceri corpus ab Angilberto in ædem Cliuatenſē translatum.**

Eluxit eiuſdē Angilberti pietas erga sāctos tū etiā cū ex Albingauni oppido corpꝰ S. Caloceri Martyris in Cliuatēſē ædē ab Aldechiſio

conditam, ſummo ſtudio tranſtulit, ratus, illud ibi cultum iri religione, & ſanctiore ritu.

Monachorum D. Vincentij propagata laus.

Sed vt ad noſtrum Cœnobium redeamus tot ex eo, Benedictinaque familia Viri diſciplinis, & moribus probatiſſimis clari tanquam ex equo Troiano ſingulis ætatibus prodierunt, vt ij non Italiam ſolũ: ſed ipſam quoquè Germaniam, Hiſpaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, cæteraſque Chriſtiani Orbis Prouincias doctrinæ ſanctitatiſq; ſuæ fama, ſuperſtitionibus inuolutos homines ad fidei veritatem, vnitatemque traduxerint; eos etiam, qui Romani Imperij iugum excuſſerant, Romanę Eccleſiæ poteſtati ſubegerint, eiuſdemque in obſequio continuerint non inuitos. Mitto intra Monaſterij noſtri ſepta, nutritos, & educatos fuiſſe Reges æque ac Monachos Sigibertos, Alfredos, Inas, Ceoluulphos, Etchibidas, Chenridos, Offas, Egebertos. Mitto fortiſſimos Duces Chilianum, Euualdum, Lambertum, Stephanum, & Ablonem ex Ordinis noſtri Benedictini caſtris in ſolem, in aciem; in puluerem prodijſſe. Siquidem primi illi Monachi omni virtutum genere antiquis illis Lupercis longè ſuperiores, non Fauni neſcio cuius inanis numinis patrocinio fulti feras, ac Lupos, vt illi arcere à ſtabulis credebantur: ſed hæreticorum Lupis ipſis deteriorum incurſus Dei veri ope, à grege Dominico propulſare. Atque vti ſe res humanæ habent, quæ inſtabili, neſcio quo fluxu, ſeu potius præcipiti volubilitate ad interitum ſua ſponte ruunt, ſuumque terminum, ac certam durationis periodum ſortiuntur: huic quoque Monaſterio noſtro, non longo temporum decurſu, finis adfuit deplorandus. Anno ſiquidem MXX. à Chriſto nato, Heribertus tertius Gualiardi, ſeu (vt quibuſdam ex noſtris magis arridet) Gerardi Antimiani Canturienſis, & Berlendæ acris ingenij fœminæ filius, ac poſtea Benedicto VIII. Mediolanenſis Archiepiſcopus renũtiatus, vt erat animi magnitudine ſingulari, præclara quæque facinora aggreſſus, Monaſterium S. Dionyſij condidit; Templũ D. Satyri cõſecrauit; Corpus S. Monæ Archiepiſcopi Mediolanenſis in æde D. Vitalis trãſtulit; corpus S. Quirini Epiſcopi, & Martyris cũ alijs duobus noſtrũ in Templum inuexit; Epiſcopum Papienſem in conuentu Rocalienſi crucem deponere iuſſit; Ambroſium Eccleſiæ Mediolanenſis Ordinarium Epiſcopũ ciuitatis Laudenſis inſtituit, Henricũ Imperatorem Romam deduxit, vt à Benedicto Pontifice coronam acciperet. Cumque ſe in Baſilica D. Dionyſij ſepeliendum iuſſiſſet, maioribus Monaſteriũ illud à ſe fundatũ prouentibus augeri voluit, ac ob id magnos noſtri Monaſterij cẽſus, ita imminuit, vt S. Vincentiũ phlebotomaſſe Galuaneo diceretur, ex eiuſq; ſanguine S. Dionyſij cęnobiũ cõſtruxiſſe. Quin imò his non contentus Anno. MXXIII. tã noſtri, quã Ambroſiani Monaſteri Præſules, qui ab omni Archiepiſcopali iuriſdictione ſeſe uindicauerant, Heriberti iura poteſtatẽque penitus ſubierunt, annue-

Eorum è Cœnobio multi Reges, & Duces fortiſſimi prodierunt.

Lupercis Fauni ſacerdotibus præfueruntur.

Res humanæ fragiles & caducæ.

Heriberti parẽtes

Res eiuſdem piè præclareq; geſtæ.

D. Dionyſij cœnobium ab eo conditum, & ditatũ Vincentiani Cœnobij redditibus imminutis.

annuente Summo Pontifice Benedicto, à quo præterea Sanctorum noſtrorum Martyrum Quirini, Nicomedis, & Abundij corpora dono acceperat, vt aliàs meminimus ſuprà. Fuit is puſillo corpore, ac inſtar alterius Macedonis paruo, ſed animi magnitudine adeò ingens, vt multorum tam prędeceſſorum, quam ſucceſſorum Archiepiſcoporum in rem Chriſtianā merita ſuperarit: vt qui ſemper vincendi rationem apertam ſecutus eſt, ac maximum rerum gerendarū momentum in celeritate poſuit, palam fuſis hoſtibus gaudens, belli magis, quam pacis amans: periculorum contemptor, metui magis cupiens, quā amari: literis apprimè excultus, magnæ liberalitatis & fidei viri; ſubiectis ęquè parcendi cupidus, vt ipſa libidine dominā di: fortuna tandem non tam vinci neſcius, quàm concuti, vel moueri. Plures idem Lombardiæ Vrbes magna militum copia domuit, Arduinum, Berengarium, & Vgonem Comitem bello ſuperauit, quamplures Epiſcopos, & inſignes Præſules ſibi obſiſtentes vicit, & ſubditos in officio perpetuo continuit, aliaque penè innumerabilia preclarè geſſit, ob quæ à Benedicto VIII. Pontifice Maximo magni ſemper habitus, donarijs opulentiſſimis cumulatus, titulis, ac honorum inſignibus decoratus eſt.

Eiuſdem cōſtitutio corporis, & natura.

Res aliæ ab eodē geſtę.

Tandem vita functus in ęde D. Dionyſio ſacra, & ab eodem inſtaurata cōditus, adſcriptis hiſce verſibus, qui & id ipſum teſtantur apertiſſime, Lapidi inciſi, & ſtylum eius qui mirum in modū repræſentāt.

Heriberti Archiepiſcopi tumulus & epitaphium.

HIC IACEO PVLVIS, CVI QVONDAM CLARVIT ORBIS
TVNC HERIBERTVS ERAM, NIMIOQ; DECORE VIGEBAM
OFFICIO PLACIDI FVNGEBAR PRAESVLIS ARCHI,
NVNC TVMVLOR SERVVS SERVORVM CHRISTE TVORVM
PRO MERITIS HORVM TIBI DIGNE' COMPLACITORVM.
SANGVINE QVAESO TVO MIHI TV MISERERE REDEMPTO
HVC VENIENS LECTOR SIBI DIC IGNOSCE REDEMPTOR,
VT VIVENS VITA REQVIESCAT SEMPER IN IPSA
OBIIT ANNO DOÑICAE INCARNAT̄. MIL. XLV.
XVI. DIE MEÑ. IAÑ. INDIT̄. XIII.

In Arca Lapidea Epitaphio iſti ſubiecta, ac proxima ſuſpicatus olim fueram Heriberti oſſa quieſcęre, nec temerè ob vtriuſq; vicinitatem maximā. Nec defuit mihi rē paulò diligentiùs inquirere cupienti Cęnobitarū Aedis illius prolixa humanitas, vt uoti compos euaderem. Nam ea de cauſſa animū meū inuaſerat cupiditas oſſa illa propriùs intuendi, vt ex fideliſsimo oculorū teſtimonio certior planè fierē de forma corporis Heriberti, paruuſne re vera fuerit (quod ex probatorum Chronographorum fide teſtatus ante fueram) an procerus. Facilè ſiquidem vel ex ipſo oſsiū exilium, magnorumue conſpectu, id quod ſcire auebat animus, dignoſci poſſe mihi perſuadebā. Immiſſa igitur in ſepulcrū face oſſa Præſulis omnia diligentiſsimè recognoui

Statura corporis eius qualis.

& grandiora, longioraque depræhendi, quàm vt homini parui corporis conuenire poſſent. Quamobrem quid hic mihi ſentiendum eſſet, ſtatim ambigere cæpi. Nimirum aut falſitatis inſimulare debebã Scriptores illos, qui Heribertum ſtatura puſillum litteris, quaſi colorib⁹ expreſsiſſent, aut certè fateri oſſa in Arca illa compoſita Heriberti non eſſe. At primum, ne quam grauitati & authoritati Hiſtoricorum, qui paruam ſtaturã huic Archiepiſcopo tribuerant, iniuriã inferã, aſſerere liberè non audebam; alterum præter ipſam oſsium inſpectorũ fidẽ ſuadere non obſcurè videbatur Galuaneus non obſcur⁹ Scriptor c. 244. Chronicorum Mediolanenſium vbi de Heriberti corpore ſic ſcribit: *Heriberti corpus in monaſterio S. Dionyſio, quod ipſe fundauerat, tumulatur extrà Eccleſiam, quia terra erat interdicta: poſt decem menſes tranſlatum fuit & ſepultum apud ſepulchrum Valuaſſorum de Buſſero: & inuentus eſt oculis apertis, corpore integro baculum paſtoralem cum ſummo vigore gerere.* Quibus ex Galuanei verbis apertè liquet Heriberti ſepulchrum olim extra D. Dionyſij Eccleſiam extitiſſe, cum hodie in ipſamet Eccleſia videatur; aut ſi motum inde fuiſſe conceſſerimus tunc temporis, quo D. Dionyſio Templum inſtaurari cæpit, tunc certè ad Valuaſſores de Buſſero commigraſſe, nec inibi amplius conſtitiſſe. Quid quod fieri potuit, vt Heriberti tum Epitaphium, tum ſepulcrum ſine ipſius Heriberti corpore caſu, vel errore aliquo vnum in locum coaluerint, cum ante inter ſe maximè diſsiderẽt. His accedit (quod eiuſdem templi ædituus affirmauit) lituum in eo ſepulcro repertum fuiſſe litteris hiſce exoticis in ære deaurato inciſis.

Eiuſdem corpus vbi ex Galuanei ſententia.

Aluyſij de Carchano Abbatis tumulus.

Aluyſius. de Carchano. Abbas. Sancti
Dioniſij Mediolani &c. MCCCC.XXXX. Madij.

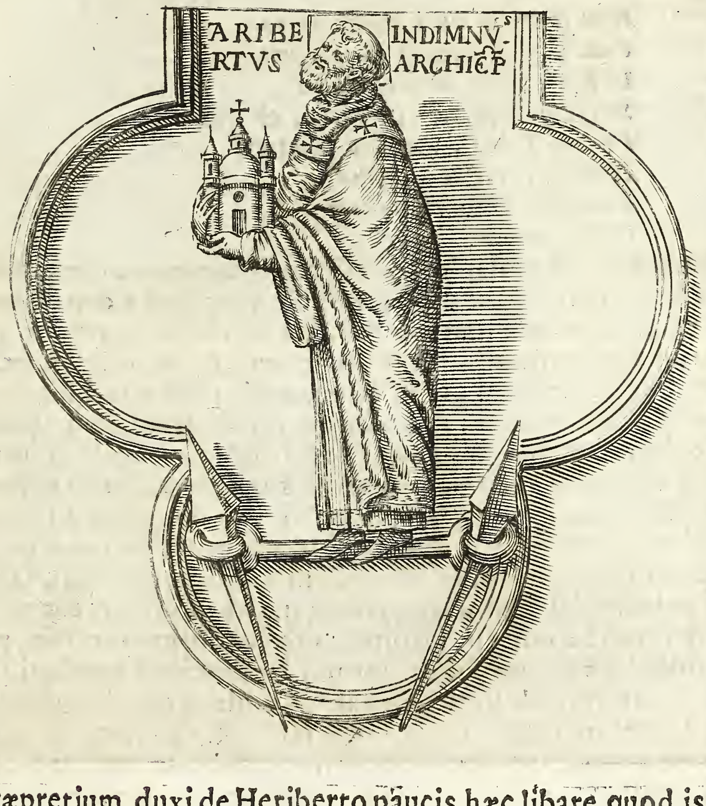
quæ quidem, cuius illic oſſa quieſcant, planiſſimè docent, nec vllum amplius ea de re dubitandi locum relinqunt. Lituus autẽ hiſce notis inſcriptus apud eundem Aedituũ diligentiſsimè cuſtoditur. Quibus fit, vt illud Heriberti ſepulcrum eſſe conſtantiſsimè negem. At ne multus in hac re ſim paruã ipſius Heriberti effigiem ex ære ductam à rudi quidem, & impolita manu, ſed vt illa ferebant tempora non inuenuſtè, ad pedes poſitam imaginis alterius grãdioris, quæ Cruci affixum humani generis ſeruatorem ex ære pariter refert: quęq; in eiuſdem Templi cænobio viſitur, beneuoli, ac prudentis Lectoris oculis ad intuendum ſubijciam: Tum vt ipſemet allata rationum momenta perpendẽs, controuerſiã hãc pro ſuo arbitratu dirimat: Tũ vt Imago ipſa antiquã veſtiũ Archiepiſcopaliũ formã exhibẽs memoriã tanti Præſulis poſteritati cõſacret, & propaget in æternitatẽ omnẽ. Propagabit aũt, ſi quã eiuſdẽ Lectoris fauor ætatẽ his ſcriptis dabit, qđ rogatũ imus. Nos interim ne iniurij ſim⁹ iis, à quib. iſta nobis humaniter

Aerea Heriberti effigies.

Qualis olim Archiepiſcopalium veſtium forma.

ter commoſtrata ſunt, eorum iſthic memoriȩ conſulemus, grati colemus memoria ſempiterna nomen, & humanitatem *D. Matthæi Valerij* è celeberrima Chartuſianorum Ticinenſium familia Cœnobitæ, eiuſdemq; familiȩ apud Mediolanenſes Procuratoris integerrimi, deq; omni Antiquitate litteraria optimè meriti, quod eas nobis priſci æui reliquias non inuiderit, ſed vltrò primus, quaſi diuinitùs indicarit.

Matthęi Valerij Chartuſiani vera laus.

Effigies Heriberti inter vtriuſque pedis clauos poſita Seruatoris.

Operæpretium duxi de Heriberto paucis hæc libare, quod is non tam malè meritus de Cœnobio noſtro videatur eſſe ob annua illius vectigalia imminuta, quàm benè ob auctam Vincentiani Templi gloriam, & ſplendorem, illatis in illud theſauris Sanctorum Martyrum. Nimirum hoc monumentum vnum.

Laus eiuſdē a ſanctorū Martyrum Corporibus in Aedem Vincentianam illatis.

——— ——— ære perennius
Regaliq; ſitu Pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

Sanctorū pignora quibus fortunæ muneribus præferenda.

Magni

Magni namq; ſunt, vt inquit Paulinus in vita D. Ambroſii, Martyrum theſauri, quos non erugo neq; tinea exterminet, neq; fures effodiant, & furentur. Quia custos eorum Christus est, & locus eorum aula cęleſtis, quibus viuere Christus fuit, & mori lucrum.

Diuorum enim corpora cum ſuis iungentur animis durabunt in æternitatem omnem: at illa volubilis fortunæ bona nunc mihi nunc alij benignæ fluminis.

Ritu feruntur nunc medio alueo
Cum pace dilabentis Hetruſcum
In Mare, nunc lapides adeſos
Stirpesq; raptatas, & pecus, & domos
Voluentis vna, non ſine montium
Clamore, vicinæq; Syluæ
Cum fera diluuies quietos
Irritat amnes.

Minus hæc igitur deploranda fortunæ commodorum, prædiorũq; iactura, quamuis illam ægrè tulerit D. Vincentij Cœnobium, coactũ eam ob cauſſam non pauca intermittere ad eius peculiare vetus inſtitutum ſpectantia non ſine ſenſu doloris, & damni. Hinc prima mutationis illius origo, & cauſſa promanauit: ſed alia ſubinde, nec leuiora damna perpeſſum eſt, ſummam rerum Mediolanenſium tenente Corrigij Domino, noſtrisq; Ciuibus ius dicente: Is enim non modicam vberrimorum fundorum Monaſterij noſtri partem Prępoſiturę Carrugati adiecit extra Portam Nouam, opulento ibi Sacerdotio conſtituto, noſtro interim Cœnobio per poteſtatem neſcio, vel per iniuriam ad extremam propemodum inopiam redacto. Quamobrẽ tum primùm à ſuſcepto iampridem inſtituto viginti quatuor illorũ adoleſcentũ ad omnem virtutem educandorum receſsit, piumque Xenodochij proximi ſubſidium non mediocriter imminui cœpit.

Damna Cœnobio Vincentiano illata Mediolanenſes moderante Corrigij Domino.

Quandonam ſuis ab inſtitutis receſſerit.

Quin imò rerum ille ſtatus Monachos noſtros coegit quiduis, & facere, & pati, nedum priſtinæ virtutis officia deſerere, Monachorum inde numerus, & regularis diſciplinæ maieſtas, cœteraq; omnia de priſtino illo ſtatu decidere, & in peius ruere cœperunt. Suborta ſunt eadem ferè tempeſtate per vniuerſam penè Italiam bella, quæ ita poſtea exarſerunt, vt regiones ipſæ vaſtatæ, Vrbes direptæ, cętera loca omnia peſsimè ſint accepta, noſtrumque Cœnobium etiam in partẽ cladis illius venerit, ſæpè barbarorum immanitati obnoxium, ſæpiùs fortunis omnibus ſpoliatum, ferro etiam flammaq; petitum aliquando, & non euerſum tantum. Quippe Monachi inde per ſummam iniuriam exturbati, tribus tantum vel ad ſummum quatuor ſuperſtitibus, obierunt. Itaq; Romani Pontifices, ne defunctis Monachis, Monaſterij quoque ne prædia, & cenſus annui deperirent, ea fidei præſtantium

Bellorum cauſſa direptum propemodũ, & euerſum

Quãdonã D. Vincentij Commendatarij cœperint.

tantium Eccleſiæ Præſulum commendarunt, & in illuſtrium virorum poteſtate quodammodo poſuerunt, & Abbatiæ Commendatarios (hoc enim illos peculiari nomine afficiunt Iuriſconſultorum libri) voluerunt eſſe. Commendatariorum igitur iuſſu Monachi illi ſuperſtites in Monaſterio retenti ſunt, ac frugali menſa accepti vſque ad Annum MDXX. ſuccedētibus interim in demortuorum locum alijs à ſuperſtitibus ſubrogatis. Summa apud ipſos dignitas Prioris erat, qui à Commēdatario, & Monachis ipſis electus, eos in clauſtralis diſciplinæ muneribus continebat: Ac illi quidem obedientiam reuerētiam, & obſeruantiam Priori debitam pollicentes, ille verò ceruicibus noui Prioris Monachalem cuculam imponendo, eum in Priorem inſtituebat, cui reliqui parere deberent. Ex mente eorundē quatuor Monachorum, quaſi ex voto pleni Capituli, negotia vniuerſa Cœnobij ad Abbatis nutum expediebantur. Verum cum hi nec ſibi ipſis, neq; Commendatario multum prodeſſent, neq; Monaſterio ipſi ſatisfacere viderentur, abeundi facultate impetrata, cum annuo ſibi aſſignato cenſu quandiù viuerent, ad priuatos lares ſe contulerunt: tumque Commendatarij eos alendi, & in rebus huiuſce ſacerdotij conſulendi, onere liberati ſunt, finis Monachis inclyti olim D. Vincentij Cœnobij factus. Monachorū Cœnobij Vincentiani finis.

Vnum illud ſcitu dignum, & ad idem Cœnobium ſpectans antequam incœptum faſciculum abſoluā, tacitus præterire non poſſum quod Donatus Boſsius res patrias conciſa quidem breuitate, ſed verè iuxta & accuratè ſcribens, memoriæ conſignauit: in illa octaua huiuſce Vrbis cœterarum omnium longè diriſsima à fundamentis euerſione, crudelis æque ac in humani Imperatoris Federici Rubro barbi cognomine, iuſſu facta Anno à Chriſto nato MCLXII. Alexādro ſummo Romę Pontifice, Mediolani verò Archiepiſcopo Vrbano Pirouano, Ciues omnes, qui tunc temporis incolebant Ticinenſem Portam, ad noſtrum D. Vincentij extra Vrbis mœnia poſitum Cęnobium, ceù ad Aſylum tutiſsimum confluxiſſe, ibiq; conſediſſe, extremum Patriæ ſuæ excidium ſpectaturos. Quia verò maior horū pars fabrorum Ferrariorum, lignariorum, ſutorum, cerdonum, cemētariorum, & aliorum huiuſcemodi opificum erat, quorum ex genere nunc etiam pars eſt pleraq; degentium in eadem Porta, idcircò Vico illi, qui noſtro Cęnobio Vrbem verſus extendebatur, extructis hinc inde caſis, Fabrorum nomen eſt datum: quamuis aliorum ſententia improbanda non ſit, qui longè antiquiorem, nobilioremq, huiuſce nominis originem, vt oſtendemus infrà commodiùs, indagarunt. Verum enim verò, cum tuguria feſtinanter extructa, capere tantam multitudinem nō poſſent, eorum aliqui, vt exonerarent Vicum, cōceſſerunt ad Vigentinum pagum, præſtantibus id ipſum reliquarum Vrbis Portarum ciuibus, vt eſt literarum monumentis inſcriptum.

Ciues oēs Ticinēſis Portæ ad D. Vincentiū in euerſione totius Vrbis omniū maxima confluxiſſe.

Fabrorū Vicus vnde ſic dictus.

Quonam aliarū Vrbis portarū in cōi euerſione patriæ ſe receperint.

Nam,

Nam, qui Portas Orientalem, & Nouam ante cladem illam, habitare ſolebant, ad Monaſterium S. Dionyſii protinùs adierunt, inde ad Lambrati Villam; Qui Romanam ad D. Celſum, inde ad Nucetam; Qui Vercellenſem ad D. Victoris cœnobium, inde ad S. Ioannem ad Vipriam, & S. Syrum; Qui Comenſem ad S. Simplicianum, inde ad Carreriam ordine commigrarunt. E propria quippe tum, & communi patria ad vnum omnes, nulla ſexus aut ætatis habita ratione, nulliuſque diſcrimine, abire iuſsi ſunt, hoſtis immaniſsimi Federici decreto iubentis Vrbem noſtram, ſalis ſemente ſuper iniecta, ęquari ſolo penitùs, & euerti, nè quo in poſterum tempore habitari poſſe clariùs indicaret, omnemq; ſpem Ciuibus auferret ex ea radicitùs euulſis quodammodo, & extirpatis, nouam eius in ſolo ſobolem procreãdi, aut principio vitæ ſale quodammodo extincto, ad priſtinæ Vrbis inſtaurationem, poſt vlla interualla temporum, renaſcendi. Eius itaque Vrbis, quæ inter reliquas locum ferè principem obtinebat demoliendę penitùs, & delendæ negotium Seprienſibus, atq; Marteſanis datur, Qui Mediolanenſibus inimici, infenſiq; nimium erant. Sed eam Patriæ ruinam, domorum exitium, eiectionem Ciuium, ac cętera eiuſcemodi mala perſequi horret mihi animus, & refugit: abhorruit enim is ſemper à cogitatione, nedùm à narratione grauium calamitatum (id quod ſæpiſsimè ſum expertus) ideòq; me id aggredi inuita, quod aiunt Minerua, & aduerſantibus Muſis non placet. Eos caſus ſpectare, qui cupit, Latinorum is poetarum præſtantiſsimum Virgiliũ adeat, & attentè legat. Is enim 2. Aen. libro extremos Troię caſus enumerans, & deſcribens, Patriæ noſtræ excidium, & infandos ciuium dolores, in illa miſeranda ſuis ex ædibus exturbatione, ad viuum exprimit, remq, ipſam omnem oculis ipſis ſubijcit vſurpandam. Nempè.

Federici Rubrobarbi immanitas in Mediolanensē Vrbem.

Deſcriptio Mediolanenſis excidij Barbarubrę iuſſu.

——— Crudelis vbiquè
Luctus, vbiq; pauor, & plurima mortis imago.

Cęterum funeſtus Imperator capta Vrbe, ciuibuſque ſuam in poteſtatem, ditionemq; redactis, in murorum propugnaculis præſidia militum collocauit, qui ad omnes euentus expediti eſſent, dum alij partim in expilandis ædibus, ſuiſq; ex ijſdem habitatoribus exturbandis; partim in ſcrutandis latebris, indeq; abſconditos ciues eruendis; partim in reliqua populi multitudine ex Vrbis limitibus eijcienda occupati penitùs diſtinebantur. Quocirca feri illi, ac barbari ex Marteſana, & Seprienſi regione conflati præclaram occaſionẽ nacti capitale odium, quod in Mediolanenſes iamdiù conceperant exercendi, direptionis initium fecerunt à ſupremis ædium tectis, quorum tegulas tanto furore, & impetu præcipites ad terram dabãt vt ex eorum inſolenti fragore ac ſtrepitu plerique Ciuium timore inſolito perterriti, alij corpore ipſo hæſitantes mortuorum ſimillimi,

Meidolanẽſes inſolẽti tegularum fragore perterriti cadunt.

mi, alij ſubitò animis conciderent ſemiuiui. Hinc luctus ille crudelis, hinc pauor, & plurima mortis imago. Patres quoq; noſtros pertinaciter negantes è communi Patria pedem efferre à filijs, & nepotibus, enixè rogatos, vt iræ barbarorum, furentique Cęſaris ſatellitio cęderent, Diuinum Vatem deſcripſiſſe putabit lector ea cum legerit, quæ ſequuntur.

Aſt, vbi iam patriæ peruentum ad limina ſedis,
Antiquasq; domos; genitor quem tollere in altos
Optabam primùm montes, primumq; petebam,
Abnegat exciſa vitam producere Troia,
Exiliumq; pati. Vos ò, quibus integer æui
Sanguis, ait, ſolidæq; ſuo ſtant robore vires,
Vos agite fugam.
Me ſi cœlicolæ voluiſſent ducere vitam
Has mihi ſeruaſſent ſedes. Satis vna, ſuperq;
Vidimus excidia, & captæ ſuperauimus Vrbi:
Sic, ò ſic poſitum affati diſcedite corpus.

Sed ipſos quoq; ſtridores, ac ſtrepitus Mediolanenſium fęminarum cum ob hoſtium timorem oſtia pulſantium, ac etiam dijcere molientium: tum ob rerum, quæ ſupererant familiarium, & domeſticarum curam, viſus eſt idem Vates illis carminibus adumbraſſe.

At domus interior gemitu, miſeroq; tumultu
Miſcetur: penitusq; cauæ plangoribus ædes
Fœmineis vlulant: ferit aurea ſidera clamor.
Tum pauidæ tectis Matres ingentibus errant,
Amplexæq; tenent poſtes, atq; oſcula figunt.

Inſtabant hoſtes ipſi effractis ædium foribus, eaſq. cogebant egredi: contra illæ negantes pertinaciter obſiſtebant, quà ſtudentes cōpræhendere columnas, quà ianuas complecti, quà limina retinere; ſed fruſtrà. Vi nempè omni inde auulſæ miſerando ſanè, ac deplorando ſpectaculo extremum eis vale dicere coguntur, paſsisque crinibus, & in compoſitis, decurrentibus hinc inde vberrimè lacrymis, ac eiulantibus liberis diuelluntur ad prædam. Quis ſine lacrymis ſatellites illos carnificibus ipſis immaniores videre potuiſſet tardiores, aut minus expeditas non probris tātum laceſsentes, ſed ferro, & armis, pinde ac ſi bruta eſsēt immania fodiētes. Fęminas, viri æque, ac iuuenes dimiſsis verticibus inermes, ac mæſti, ſine ordine, ſine diſcrimine ſequebantur: adeò Barbari illi ſiccarij ſpoliauerant vniuerſos omni ſuppellectili, & pretioſa veſte, vix vteis neceſſaria, eaq; vilia reliquerint ad tegendum corpus. Claudebant lugubre agmen ſenes, & cęteri infirmo corpore, & aduerſa valetudine impediti, ijque pallidi, & exangues: nec ob ætatem tantùm, quàm ob pauorem totis artibus contremiſcentes. Expulſis Ciuibus vrbs ſola relicta

Mulieres pertinaciter obſiſtunt militibus eas egredi cogentibus.

Omnes priuatæ domus æquatæ ſolo.

penitùs, & deſerta, nulli priuatæ domui parcitum, direptæ omnes, & æquatæ ſolo, quod demum ſale ſatum, & tectum. Matres igitur cũ natis, Viri pubi permixti, ac reliquum omne ſenum vulgus ad recen ſita paulò ante Monaſteria, quæ extra muros erant, ſuis quiq; ex portis ſe ſe ordine receperunt, adiacentia illis domicilia occupantes, vt illic ſi minus patria, ſaltem patrij ſoli conſpectu fruerentur, extremumq; Patriæ ſuæ exitium, quo ad eius fieri poterat, propriùs intuerentur. Ex his, qui mercibus artibus, vel ſcientijs dediti erant, otio contabeſcere neſcientes ad aliàs Vrbes Italiæ cogitauerunt tãdiù eſſe, quandiù ſaltem abeſſe è Patria cogerẽtur. Quod ipſum Idẽ Virgilius initiò 3. Aen. adumbrauit: ſed quia rẽ longè diuerſam ſibi ad narrandum propoſuerat eam nobis clariùs exprimendam reliquit: ſuis nobis quodammodo coloribus præparatis, hoc eſt vocibus quibuſdam, ac leporibus ad rem hanc noſtram pingendam maximè accommodatis. Quod licet non ita facilè ſit, longequè diffiiciliùs ſit vſurpare numeros Maronianæ Muſę, quàm eius lepores, & floſculos legere: iuuat me tamen proprio genio indulgere quidquid contra ſenſuri ſint Momi, & in hac Mediolanenſi direptione Vatem ipſum ijſdem ferè numeris canentem audire, conatu, vti arbitror non repræhendendo.

Eadẽ expreſſa carmine ex Virgilio.

Res poſtquàm Inſubrum, Latijq; euertere gentem
Immeritam viſum Superis, ceciditq; ſuperbus
Illorum vertex, & fumat humo Itala tellus:
Diuerſa exilia, & diuerſas quærere terras
Fatis incerti Ciues, miſeriſq; tenentur,
Quò ducat fortuna illos, vbi ſiſtere detur.
Aſt vbi conuenere animis, opibusq; parati
Innumeri in cunctas tandem contendere terras.
Dulcia tùm Patriæ plorantes mænia cuncti,
Et caros olim quos iam coluere Penates,
Rurſus, & armentis omnes delubra, patentes
Atq; lupis campos linquunt, vbi Patria quondam
Cara fuit cunctis (miſerum) nunc exulis inſtar
Ciuis per Latium ſparſis datur vrbibus hoſpes.
Artibus hinc multis effloruit Itala tellus,
Commune, & cunctis dictum fuit inde ſequutum.
Is condet reliquas vnam hanc, qui euerterit vrbem.
Sic deſerta diu crudeli exercita caſu,
Et natis orbata ſuis miſeranda ferrarum
Extitit eheu ſedes, pecudumq; eſt facta cubile.

Conatus ſum veteres Patriæ noſtræ miſerias hoc in loco ſubijcere, quo felicitatem eam, qua nunc Deo dante fruuntur noſtri Ciues, eidem in acceptum ferrent, cauerentq; ſedulo, ne ſuis eum crimi-

criminibus ſibi infenſum redderent, anſamque nouis infortunijs darent. Annus, dies, & hora quibus tum Mediolanenſes ex vrbe in ſuburbia commigrarunt, verſibus aliquot indicantur apud Galuaneum cap. 285. Chronicæ, quos hic adſcribere non grauabor.

Finis Auctoris in deſcriptione exodij Patriæ.

Exijt Aprilis bis quatuor ante Kalendas
De muris Vrbis plebs triſtis, Mediolanum
Mille centum datis annis ſexaginta duobus
Vacua fuit ciue, Virgo ſalutatur ab Aue.

Ad hunc ferè modum, & ſtylum, tempora, & rerum caſus exprimere ſolebat vetus Chronographorum diligentia, de quibus ſatis: nè quis me alienorum ſcriniorum expilatorem putet.

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS SEPTIMVS.

Cœnobij D. Vincentij opes. Parœciæ fines. VITRIAE origo, curſus, nomina. Cloacæ. NERO. CANOSA. CLVSIA. CANTARANA. Coriariorum, & Capucinorum nouæ, & antiquæ ſedes. BVRGATIORVM ius, ars, riuus. Vipera Vicecomitum. VETRAE antiquitas. VECCHIABIA. Tributarij D. Vincentij. FABIORVM Vicus, & Porta, eorumq; aduentus Mediolanum. SARCOPHAGI nomen vetus. Sepulcra roſis ſpargi, & ornari ſolita. MOLLITER OSSA QVIESCANT. formula ſepulcralis. HYMENEI ad Pontem Fabium ſtatua declarata. Nuptiarum ritus. Vera de eadem ſtatua auctoris ſententia. Alia Cœnobij Vincentiani iura. De Præpoſitura D. Albini, S. Vincentij VICARIATV perpetuo, ſacerdotijs SS. Viti, & Xiſti, Delubris D.D. Chriſtophori, Catherinæ, Caloceri, & ameutium Xenodochio ſcitu pleraque non indigna.

Cœnobij Vincẽtiani diuitiæ.

COEnobium hoc, vt ex Galuaneo iam antea ſum præfatus initiò adeò opulentum fuit, vt ex latis illius prædijs tantum ei quotannis reficeretur, quantum non modò ad optimum victum, ſtatusq; ſplendorem

ſplendorem, & dignitatem ſatis eſſet ſed etiam ad affluentiam ſupereſſet. Enimuerò cum Deſiderij potentiſſimi Longobardorum Regis munificentia tum fortuna ipſa cum præclara Monachorum huius Cœnobij religioſa diſciplnia, ac ſanctimonia in eo opibus, omnique copiarum genere cumulando certaſſe videbantur. Hanc fructuum copiam, nimiumque redundantes Monaſterij diuitias, diligẽtiùs animaduertens, & acutioris neſcio cuius ingenij trutina perpendens Heribertus Mediolani Archiepiſcopus earum partem nouo S. Dionyſij Cœnobio extruendo iuſſit adſcribi. Hinc factum ut illud in ore omnium verſari cæperit, Heribertum venam Diuo Vincentio ſecuiſſe, ſanguinemque miſiſſe, atque hoc vitali ſucco D. Dionyſij nomen, ac monaſterium, à mortuis excitaſſe. Pertingebant tunc temporis Cœnobij noſtri prædia, ſi non à Carrubio Ticinenſis Portę, ſaltem à Fabiorum ponte, quem Fabiam Puſterulam Antiquitas appellauit; nunc verò Vulgus corrupta (vt opinor) voce Fabrorum Põtem, vſquè ad ædem D. Chriſtophori in libera noſtrorum Monachorum ditione. His in prædijs, cum ciuitas poſt illam maximam ab Imperatore Federico illatam Patriæ cladem, inſtauraretur à S. Galdino Cardinali ſacrum imperium Mediolani tenente, & viciniora ſuburbia cingerentur, nè in poſterum barbaris, exteriſque gentibus eſſent adiumento: varia extructa fuere ædificia, eorum prædiorum fundis quibuſdam Ciuibus in emphiteuſim conceſsis, vt infrà pluribus oſtendemus. Sed & alijs in locis tum Mediolanenſis, & Vigleuenenſis: tum Comenſis, & Nouarienſis agri ampliſſima frumenti, vini, & aliarum rerum vectigalia Diui Vincentij Cœnobium exigebat. Ac nè quæ de Prædiorum fructuum, & reddituum huiuſce Cęnobij vbertate vniuersè diximus, à vero dſcrepare videãtur, ſpeciatim attingemus ea, quæ publicis documentis, & integerrimis literis continẽtur, vt veritatis amantes potius, quam Poetæ, in explicandis Eccleſiaſticis antiquitatibus, habeamur. Ac quoniam prædia, quæ media inter Carrubium, ſiue Corriuium Ticinẽſis Portæ, & loca delubro D. Chriſtophori proxima iacent, in Monachorum noſtrorum ius atque ditionem maiori ſaltem ex parte, Regia munificentia conceſſiſſe initio faſciculi diximus, eam rem nunc clariùs exponemus. Neminem igitur huiuſce veritatis attingendæ cupidum latere debet, egreſſis olim è veteri Ticinenſi Porta obuiam fuiſſe perennem quendã aquæ riuũ decurrentem ad fines vſquè noſtræ Parœciæ ſpectantis Orientem ſolem. Is poſteà Vipriæ nomen accepit, ac tũ agri quidem apertè Lymphis illi⁹, & prata finitima irrigabantur, quæ nunc veluti per cuniculos fornicati operis occultè profluunt ad peculiares vſus Vicum eorum de nomine incolentium: & noſtra memoria quidem Lympidiſſimos riuus is latices promebat viatoribus palam, hodie deliteſcit, nec ſe inſpiciẽdũ præbet, niſi poſt aliquod interuallũ, quo latior

Eorum pars extruendo D. Dionyſij Cœnobio aſſignata.

Prædiorum eiuſdem Cœnobij fines.

Quandonam in ijs ædificia condi cæpta.

Redditus eiuſdẽ Cænobij quales, & quanti.

Prędia eiuſdem.

Ditionis, & Parœciæ fines.

Vipria riuus, ſiue Vitrea.

vbi

Vetraſchi.

vbi Ticinenſis excurrit via, Coriarios contingat, qui Vetraſchi, vt ipſemet, ibi riuus Vitria nominatur. Vndenam igitur riuus is nomen, & initium traxerit, operæpretiũ, vt locus me ipſe admonet, aperire. Nam hodie quidem videmus illum ex Vrbis foſſa iuxta Põtem Fabium profeciſci: ſed olim ex remotiori fonte manaſſe non deſunt, qui audeant affirmare. Nos igitur re ſic hortante ſuperiora, quãtum in nobis erit tempora repetemus, ac primum eius fontem, lucerna Cleantis adhibita requiremus.

Prima ſententia.

Ignari locorum, & antiquitatum varias de eo ſentẽtias attulerũt. Siquidem aliqui cenſent Vetram ex eodem fonte, atque principio promanare, ex quo riuus ille, qui è prædio vrbano Breguntia, nõ procul à Cœnobio Cucullatorũ S. Victoris ad Vlmos primũ erũpit, ſtatimq; ſeſe fornicato ſub ponte abdit, inde Monachorũ Oliuetanorũ, Collegij Calchij, & Ambroſiani Xenodochij cõterminos & amænos hortos irrigãdo diſcriminat: mox exiens per canalẽ ſiliceũ ad Conchettã parœciæ Vincentianæ terminũ, aquis foſſæ Ciuitatis auctus, ſecus viam Leſinorũ excurrit, ac maiori Xenodochij Amentium parte circũ obita, medium Abbatię noſtrę vimetum interfluit, percurritque donec nauigero aquæ ductu apud Tombonem exceptus alieno in alueo conquieſcit: ab eodẽ inquam fonte & principio cenſent iſti riuum illum promanare, à quo promanabat Vetra antequam Vrbs męnibus cingeretur à Ferdinando Gonzaga Mediolanum pro Carolo Quinto Cæſare moderante.

Breguntia.
Riuus eiuſdem.

At hi non minus inſcitię locorum, quam erroris temporum arguũtur, illius quidem eò clarius, quò notius eſt riuum hunc alterum non extra Vrbis mœnia vnde Vetra noſtra quondam proficiſcebatur: ſed intra è paruo fonte propè Vercellenſem Portam affluere, & ad Breguntiam modico alueo deriuari: Iſtius verò quod multò antè męniorum Vrbis inſtaurationem aquæ Vetræ, quas longè emendatiùs Veteres diceremus, decurrebant in Vrbem: riuus autem ille paulò ſuprà noſtram memoriam, nempè tunc temporis, quo mæniorum fundamenta poni cępere, ex fonte effoſſo arte non natura prodijt ad priuatos vſus vectigalia, ac rerũ portoria exigentium in vicina Porta.

Vetræ curſus olim & principium.

Secunda ſentẽtia.

Ferunt alij aquas iſtas Veteres per aquæductum penſilem vrbis mœnia tranſcendentem influere, deducto in agros Monachorum Sancti Victoris Martij alueo ad irriganda prata nobilium Raynoldorum, indeque fontanis neſcio quibus aquis admixtas lauandis, & purgandis pannis lineis inſeruire, eorum demum ambitu munitis prius, ac ſeptis quodammodo vinetis Abbatiæ noſtræ, nec non & contermino Maioris Monaſterij agro, nauigabili riuo coniungi.

Refutatur.

Verum enimuerò hi quoque licet proprius antiquum Vetræ principium attigiſsè videantur, eius tamen verum & primæuum fontem,

quem

quemadmodum etiam auctorem, tempus,& locum, vnde primò deductæ fuerint, penitùs ignoraſſe ex his,quæ dicemus meridiana ipſa luce clariùs apparebit. Conſtat enim aquas eiuſmodi noſtra ætate à Præſide Raynoldo magna impenſa ex loco D. Petro in Sala proximo, deriuatas è capite Fontanarum aquarum inibi eiuſdem opera, repurgato, ac nouo pariete communito naſci: Vetram verò propè Fanum D. Ioannis ad Vetriam vna cum ipſo nomine caput extollere, olimq; Orona permixtam noſtrum S. Vincentij Templum verſus fluxiſſe,nunc conditis Vrbis mœnibus, obſtructo ſibi in eandem aditu interclusam ægrè admodum iuxtà eiuſdem męnia labi, demumq; nauigabilem riuum ingredi ad primarium eius oſtium, Tombonem à nobis ſuperiùs appellatum. *S. Petrus in Sala.* *S. Ioannes ad Vetriam.*

Aliorum ſententia fuit Coriarios aquas Vetræ perocultos Vrbis meatus aliunde deductas illuc,quà nunc defluunt coegiſſe. *Tertia ſnīa obſcurior, ſed probabilior.*

Ac veritatem iſti quidem magna ex parte contingunt: Sed clarè minus,& expeditè loquuntur. Quamobrem horum ego mentem explicare contendam,quod vt commodiùs præſtem ab eo vſque ſeculo ducam exordium,quo Romani Mediolanum redactum in poteſtatē ſuam mœnibus munierunt. Tunc enim ijdem vt humiliora noſtræ Ciuitatis loca circa forum aliasq; præcipuas Vrbis vias imbribus plus æquo quandoque madētes, & interdum inuias exſiccarent Cloacas quatuor, quarum Paulus Morigia lib. 1. ſuæ hiſtoriæ Cap. 2. meminit,ad Romanę Vrbis imitationem ſubſtructis fornicibus effoderūt. Ac quemadmodum Tarquinius Priſcus earum primus auctor Romæ Quod infima Vrbis loca (verba Titi Liuij ſunt lib. 1.) circa forum aliasq; interiectas collibus conualles: quia ex planis locis haud facilè euehebant aquas è cloacis faſtigio in Tyberim ductis ſiccat: Ita Romani Mediolano potiti, vt Vrbis, & ciuium ſordes inde facilius eueherentur, riuos perennium aquarum in Cloacas ex foſsis ipſius Vrbis,alijsque ex iugibus fontibus deriuarunt: neque verò id tantū commodi ex aquis huiuſcemodi Vrbs cœpit,ſed vtilitatum aliarum quamplurimarum fructus,quos noſtri inſtituti nō eſt plurib. aperire. Illud ſanè non aperire non poſſum huiuſcemodi ſubterraneos aquæ ductus tres præcipuè fuiſſe,eosq; omnes in Vetram ſeù Veterem cōfluxiſſe. Primo à confluente nauigabili Marteſanæ caput erat,excurrebatq; noſtra memoria patenti, & aperto alueo iuxta Iouis arcem vſq; ad D. Ioannis ædem,cui cognomen ſupra Murū, non quod eius Diui imago olim in pariete picta fuerit,vt ſciolus neſcio quiſdam literis ad me datis,ſcitè parum ſenſit: ſed quod trans,ſiue vltra murū Vrbis vetuſtum initiò eſſet, qua ſignificatione Virgilius vſurpauit hanc ipſam propoſitionem cum cecinit de Auguſto Cæſare lib. 6. Aeneid. *Declaratur.* *Cloacæ Mediolani à Romanis effoſſæ.* *Vtilitas earundē.* *Horum tres olim in veterē conflue bant.* *Primi aquæductus deſcriptio.* *S. Ioannis ſupra Murum.* *Cognominis iſtius ratio.*

——— *Super Garamantas, & Indos*

Pro-

Proferet imperium.

Antonij Curtij & Ambroſij Borronei Parochorum mentio.

Et Apuleius cum inquit. *Iam enim ſupra oppidum profectus,nos citra rẽquierat*: Eius ædis nunc præfecturam obtinente Antonio Curtio,qui veluti cum Ambroſio Borroneo Lateranenſis apud Mediolanẽſis Baſilicæ digniſſimo olim Parocho in laborioſis Philoſophiæ, ac Theologiæ caſtris mecum ſtrenuè deſudauit: ita in vtriuſque facultatis laurea referenda tertius à nobis fuit,quod eò libentiùs à me dictum, quod alteri me deuictiorem eſſe non credam, nec alias hiſce duabus candidiores alibi animas reperiri. Ab hoc igitur D. Ioannis Fano primus is aquæductus non viſus Vercellenſem Patriæ regionem clã interfluit mox ad Ticinenſem diuertens deſcendit in Vetram. Cognomen, quod idem à Vulgo, ſed corruptè traxit, Niro eſt, rectiùs enim Nero dici deberet a Nerone Cæſare,quo imperante ſunt,qui illum per Vrbem primò deductum velint,niſi quis, meo quidem iuditio,malit prima N.in R.litera commutata Riuonem dicere, uoce ob aquarum copiam increſcente. Quamobrem riuus is cloacas memoratarum regionum ſatis commodè putridis, ac reſtagnantibus aquis leuabat, vligineſq;, ac ſordes cæteras imo fundo firmiùs adhærẽtes penitùs eradebat.

Laurea doctorat⁹.

Niro Vercellẽſis Portæ.

Nero nè poti⁹ dicendus, an Riuo.

Deſcriptio Cloacæ ſecundæ.

Alter is erat,qui hodie quoque è confluentibus Lambri aquis extrà Vrbis mœnia iuxtà Orientalem Portam initium ducit, ingreſſuſque primum eius regionis Vicum aperto,& patente alueo ad pãnos maximè lineos abſtergendos,& vſus alios accolarum excurrit, hinc ad Vrbis foſſam ſe ſub ponte condens ad interiores Ciuitatis regiones ocultò meat, perque Orientalem, Tonſam,& Romanam Portas meridiem petit, nec ante ſe olim apertè conſpiciendum exhibeat, quàm Canoſam attigiſſet,locum non procul à monaſterio Veſtalium S.Auguſtini Portæ Ludouicæ ſitum, vbi denuò ſeſe oculis ſubtrahebat,ac demum ad S.Michaelis neſcio quib⁹ clauſtris intercluſus, quæ Cluſiam dicunt,ne totus ſimul flueret, ac ob id Coriarijs impedimẽto eſſet,ſenſim excipiebatur à Vetra. Huiuſce riui interclusionem proximæ D.Michaelis ædi cognomen dediſſe credimus, & ſi recentè eius Rectorem FRANCISCVM PORTAM è cœlo delapsum ad diuinum in ea cultum,exquiſito in primis ſacrarum omnium rerum nitore,reſtituendum,ædis eiuſdem famam obſcuratam propemodũ illuſtraſſe, & ſua induſtria fermè abditam patefeciſſe, doceant vel ipſius tum ſacræ ædis,tum rectoris nominibus,& cognominibus,arcana myſteria comprehenſa. Ad eius enim vſquè tempus clauſa Parœcialis maieſtas,non niſi hac patente PORTA in publicum prodijt,atque vt ab Archangelo Michaele clariſſimam denominationẽ ſuam ædes aſſumpſit: ſic is nomine clariſſimo Seraphici numinis meruit appellari. Nemo ſanè hoc vno melius candore, vel ſumitate morum, Parochum omnibus ſuis numeris abſolutum expreſſit, nemo cla-

Canoſa.

Cluſia.

S. Michael ad Chuſiam.

Franciſci Portæ eius Eccleſiæ Rectoris laus.

Parochi ſ/is abſoluti mu/eris laus

clarioribus argumentis vtile honeſto miſcere cupientibus, non modò mortuam,ſed fermè ſepultam familiarem inter animorum Curatores conſuetudinem, atque Parœcialibus in munijs mutuas tanta cum maieſtate officiorum viciſsitudines perſuaſit. Hinc facili negotio factum eſt, vt quem magnum virtutis, & communis neceſsitudinis deſiderium idoneum ſuaſorem Parochialis dignitatis vltrò fecerat, communis quoque Curatorum conſenſus veluti magiſtrum ſua ſecutus ſit ſponte, & vti Virum bono natum publico amplexatus. Ea mente, & pietate, eo concordiæ ſtudio,domi, foriſque diù optatum in Mediolanẽſis Eccleſię templa ſacrarum functionum decorem ſua cum maieſtate Paſtor vigil, ac ſedulus vindicauit.

At quoniam pelagus immenſum laudis ingreſſus videor, è quo vix egredi poterunt, etiam ſi maximè velint, qui vlterius abripi patientur, ad littus me recipiam,ex quo ſolui,ne quam inuidię, aut adulationis notam incurram, imò ad riuum illum, qui me in hoc mare duxit, vt reliqua de eo mihi dicenda proſequar, antequàm ad alia progrediamur.

Secundus is igitur riuus, quem vulgò Cantaranam vocant ob ranarum eius in limoſis aquis coaxantium, & garrulis inter ſe modulis obſtrepentium copiā,ſtatim ac è clauſtris erumpit Vetrę fluuium parit ob eam, quam ſuprà diximus, purgamentorum admixtionem maiori ex parte ſubnigrum. Cantarana.

Tertius ob id riuus eſt Vetra, cuius præſentem curſum paulò ante deſcripſimus, antiquum verò ſuo mox loco commodè ſubiciemus, vbi hanc tertiam opinionem planiùs explicauerimus.

Ex dictis igitur propius verò eſt aquarum Vetræ partem tantum, non omnem per occultos Vrbis meatus fluxiſſe modo, quo narrauimus ſupra: ſiquidem aquę noſtra ex Parœcia recto tramite decurrentes ab alijs diſcretæ primitùs erant, eæque ſolæ nomen toti riuo dabant, eo, qui conſequitur meantes modo. Curſus eiuſdẽ recens,& vetus.

Ante Vrbem mœnibus circumſeptam paulò nempè ante memoriam noſtram Olonæ flumen, aliæque in illud confluentes aquæ propè D. Ioannis Fanum, cui cognomen ad Vetram, ambitu leni labentes aliquantulum conſidebant, perinde ac ſi ibi morarentur, metamque ſui curſus attingerent conſiſtentes.

Eam ob cauſſam Coriarios aquarum illarum opportunitate ductos ſcænofactoriam ibidem artem primitùs exercuiſſe, à maioribus noſtris accepimus fide bona, ac eo fortaſsis etiam fine, vt animalium malè olentium coria procul à ciuibus curarentur, cuius ergo illic habitare iuſſi ſunt à Prouiſoribus communis cōmodi,& vrbanæ in columitatis,imperio,publico quoque decreto Principis accedente,ne qua inde contagio crearetur, ſi apud frequentẽ Antiqua Coriariorum ſedes Mediolani.

Sedes eorumdem recens.

Capucini primò ædē D.Ioannis ad veteram incoluerunt.

Monaſterium D. Victoris ad Vlmos olim Monialium erat,nō Capucinorum.

Moniales illæ ad S.Catherinæ ad Cluſiam trāslatæ eò commigrantibus Capucinis.

Aedes nunc D.Ioanni extrà Portā Vercellēſem ſacra à quo condita.

Vetus quādiu mā ſerit.

Vetræ veteris curs?

Auctoris cōcluſio

populum curarentur. Hoc certum ex veterum monumentis, licet procedente æuo,longioris viæ incommodum,& artis eorum neceſſitas ad eum,vbi nunc degunt, locum eoſdem (permittente Magiſtratu)coegerit commigrare. Hæc ipſa itineris longitudo,cum ciuium animos retardare,& auocare quodāmodo videretur à concurſibus, & pio quouis officij genere ergà familiam Capucinorum,quæ ædem illam D.Ioannis ad Veteram primò habitatum venerat, in cauſſa fuit,vt adluetus Monaſteriū S.Victoris ad Vlmos conceſſerint,quod priùs incolebant Moniales, quæ nunc in æde Ş. Catherinæ ad Cluſiā diuino cultui mancipatæ per honorificè degunt,quibus Capucini loco, & vice nuper acquiſiti loci, primum nimis ab Vrbe diſtans reliquerunt,in earumdemque Monialium iure,ac ditione adhunc vſque diem Aedes ſacra à Capucinis deſerta, & eidē adiacentes agri perſeuerant.Hac vna de re tantum inter ſe degladiantur acerrimè Mediolanenſium antiquitatum ſtudioſi,nùm illa, quæ hodie quoque viſitur ſacra D.Ioanni ædes extrà Vercellenſem Portam ad meridiem ſita ædes illa ſit,quam Mediolanenſes Duces inſtaurarunt, duobuſque ſacerdotijs honeſtarunt,an illa,quam æquaſſe ſolo dicuntur Mediolenenſes,cum Vrbem mænibus communirent:Cęterum in eo conueniunt omnes, primam eius nominis ædem vel ab ea tempeſtate, qua Federicus Rubrobarbus Mediolanum euertit fūditus,extitiſſe, cum poſt ad illam ij, qui ad Monaſterium S.Victotis primò conf ugerant,commigrarint,vti ſuprà nos quoque notauimus ex Donato:recentem verò eiuſdem nominis ædem non admodum antiquam eſſe, idque tum ex ſacræ turris forma,quæ nupera eſt, tum ex ædificijs alijs apparere.Vt vt hac de controuerſia ſit,quæ parum ad rem noſtrā facit,niſi quà verum eſſe confirmat propè illam D.Ioannis ædem reſtagnantes aquas per alueum arte effoſſum in illum fuiſſe riuulum deriuatas,qui nunc dementium Xenodochium ambit, rectoque decurſu poſteà Burgatiorum domum verſus meat, vbi olim molendis rebus ad nouæ artis inuentum ſegregandi aurum ab argento, ſpectantibus,magno vſui erat;ac mòx ſub ędium Burgatiorum radicib. permeabat,è quibus egreſſus per illum patentem tumbam, quæ nunc etiam uiſitur,foſſam Vrbis intrabat, ſtatimque exceptus oſtio inibi poſito è regione, viam primò Vitram Cittadinorum, à proximis & frequentibus earum familiæ domicilijs nuncupatam, per aquę ductum ſubterraneum interfluebat,donec Coriariorum Vetra modo, quem ante deſcripſimus oxciperetur.Eum nos antiquum Vetræ curſum eam primam illius originem extitiſſe cenſemus prioribus, vti potuimus, ſententijs confutatis, poſterioribus verò partim explicatis clariùs, partim diligentiùs comprobatis, non tam edocti rationibus iàm adductis, quàm maiorum, à quibus eadem ſæpè

pè accepimus, auctoritate, veſtigijſque peruetuſtis arcuum, alueorum, aliorumque ædificiorum & rerum, quæ viſæ à nobis accuratiſsimè noſtram ita ſententiam firmant, vt infirmari non poſſit. Haud tamen inficias ierim, improbatas à nobis ſententias aliorum videri dignas excuſatione aliqua ob vicinitatem loci, à quo tamquam à fonte, & principio aquas à ſe falsò Vetræ creditas, deducere ſtuduerunt: ac multò magis propter Vetræ veteris alueum communem, per quem has etiam num aquas præterfluere animaduerterunt; maximè deniquè propter vnum prorſus, & eundem harum aquarum, & Vetrę ingreſſum in Vrbis foſſam. Adde his anſam, immò iuſtam cauſſam variandi datam fuiſſe poſt condita mœnia Ciuitatis, quæ aquas illas à ſuo fluxu veteri, ſua mole interpoſita abducentes, migrare aliò coegerunt. Burgatiorum Virorum tunc è vita diſceſſus, & ſupeſtitum ex eadem familia mulierum in curia in retinenda ſibi aquarum illarum poſſeſſione, ſiue inſcitia in antiquo illo molendi iure ſibi (vt decuerat) vendicando, in cauſſa fuerunt, ut obſtructa mœnibus via, per quam aquæ illæ gradiebantur, nunquam in poſterum ſit aperta. Extiterunt re vera decurſu temporis è Burgatiorum familia ſurculi, &, hæredes aliquot, qui facti grandiores ſuarumque rerum ęque, ac aliorum ſtatum edocti, in procurandis domeſticis commodis nauiter deſudantes, de iure aquarum illarum ſibi ſublato coram Mediolanenſi Principe grauiter queſti ſunt, ſuaque ſibi reddi etiam atque etiam petierunt, tantoque ſtudio tanta contentione animi, & neruorum rem ſuam ad vnum omnes adminiſtrarunt, vt aquarum illarum loco conceſſum ijs fuerit, eius riuuli ius, qui ex ſuprà laudato illo fonte iuxta Vercellenſem Portam perenniter fluens primùm ad Breguntiam, dein manat Hoſpitalem Sancti Ambroſij domum, mox dementium Xenodochium circumfluēs, demum ad fines horti Seroniorum patente delatus alueo per ſubterraneum aquæductum eorundem Burgatiorum ædibus ad vſum molendi ſeſe ingerit & immiſcet. Cæterum quemadmodum veterum Burgatiorum res, non modò artis peritia, & induſtriæ neſcio cuius ſingularis ſtudio: ſed etiam Ducum Mediolanenſium beneficijs, ac familiaritate, ob inſignem in venando ſolertiam, floruerant: ſic artis eiuſdem neglectu in poſteris reique familiaris, necnon ſocordia, & nimia ganeæ indulgentia penitus conciderunt, adeoque ære alieno oppreſſi ſunt, vt non ſolum aquarum illarum poſſeſſionem, ac molendi vſum, vili accepto pretio, Hoſpitali conceſſerint: Verum etiam cum ſoluendo non eſſent, in carcerem detruſi vitam exitu clauſerunt deplorando, verè vt de Burgatijs illud Poetæ Comici affirmari poſſit.

Aliarum ſententiarum auctores excuſatione dignȩ

Burgatiorum veterum ius vetus amiſſum.

Nouum ius nouis Burgatijs datū.

Veterū ac recētiū Burgatiorū ars, & vita diſſimilis.

O Fortuna, vt nunquam perpetuò es bona.

Ea ſiquidem ſępiſſimè conſueuit, quos initiò ſuo fauore complexa fœlices effecerat, ſæuo poſt quodam ioco quodammodo inſectari, & in fœdum tandem miſeriarum omnium pelagus deturbare: Sed hanc viciſſitudinem ipſe quoque riuus expertus eſt iuſſus conſiſtere, aut certe pigrè admodum fluere, & reſtagnare ob vluas, & purgamenta plurima congeſta ad os cuniculi Burgatiorum in ædes alias deducentis. Quamobrem ne illic, aquæ illæ putreſcerent certo cum accolarum, magnoque diſcrimine, Maioris Xenodochij præfecti, quos in ius Burgatiorum conceſſiſſe diximus, circiter annum ſexcenteſimum ſeptimum ſuprà milleſimum riuum eundem à ſuo curſu veteri abduxerunt & in Diui Vincentij vinetum fluxu non difficili deduxerunt, poteſtate ſibi eius per viam illam Abbatię noſtræ propriam deducendi liberaliter à Pręſule Vincentiani Templi data, legibus quibuſdam adiunctis, quæ rei non tantum priuatæ, quã publicę comodũ ſpectant. Atq; hæc de antiqua Vetræ origine, & præſenti eiuſdem curſu pro re nata dicta ſufficiant: vnde tale nunc illi nomen inditum fuerit, indagemus, rem alioqui difficilem, & per obſcuram, cum nulli de ea ſcripſerint quod ſciamus. Adhibenda tamen nobis pro viribus eius indagandi nominis cauſſa diligentia eſt, quod plurimùm ad rei totiùs veritatem, quam aperimus, magis declarandam attineat, & comprobandam.

Burgatiorum riuũ guinã, & quando in D. Vincẽtij vinetum primùm deduxerint.

Vetræ nomẽ vnde

Vt hinc igitur ordiamur ex antiquorum ſcriptorum lectione variè ſæpè hocce Vetræ vocabulum vſurpari animaduerti. Pluribus nimirum in tabulis fide Notariorum, ſiue tabellionatus, vt ipſi loquuntur, ſignis, & literis inſignitis VEPRIA: in reſcriptis autem aliquibus Senatus Mediolanenſis VITRIA: in quibuſdam demum Ducum Mediolanenſium diplomatibus VIPERA nuncupatur. Ac primi quidem ſi vocabuli ab ijs vſurpati notionem attentiùs perſequimur, à voce Latina Veprium herbæ notiſſimæ nomen ad riuulorum margines enaſcentis Vepriam dixiſſe videntur, quòd fortè eius riui ripæ magna olim Veprium copia abundaret. Neque idcirco Senatus Clariſſimi Ordinis Scribæ minus ſcitè locuti putandi ſunt, cum Vepriæ loco Vitriam vſurparunt, quod illis perſuaſum eſſet non alio nomine commodiùs, quàm ab inſita riuuli eius aquarum perſpicuitate, qua vitro pellucidiores ſuo de fonte manabant initiò, riuulum ipſum Vetriam appellandum.

Ea Vepria a Notarijs, dicta.
Vitria itẽ, & Vipera à Senatu, & Ducibus Mediolani.
Varietatis ei⁹ origines, & cauſſæ inquiſitę.
Quare Vepria riuus is dictus.
Quorſum Vitria.

At qui Principes Vrbis noſtræ Vicecomites vti plus imperij plus potentiæ habebant, ita plurimum auctoritatis, & gratiæ nomini à ſe rei impoſito ſua afferre præſtantia potuerunt, tametſi ab vſitato riui nomine diſtare longiſſimè videretur.

Id

Id enim nõ niſi optima cũ ratione riuo illi nominis imponere voluiſſe ſapientiſſimos Duces, aut eorum in gratiam Mediolanenſes, credere par eſt, ac cum Vipera peculiare Vicecomitũ inſigne vetuſtis in parietibus ædis illius D. Ioanni ſacræ depicta, aut certè ſculpta in marmore iuxta gentis & temporum illorum morem illac tranſeuntibus appareret, ob ſingulare beneficium duorum Sacerdotiorum ea in æde à Vicecomitibus patronatus iure inſtitutorum: riuus verò ille de quo nunc agimus propter eandem ædem caput olim atolleret, facilè adduci poſſumus, vt credamus à ſigno illo, veluti à re Mediolanenſibus Principibus grata, & riuum eundem Viperam, ſiuè ad Viperam appellatum. Nam quod riuus idem ſtatim ac à ſuo fonte digreſſus eſt, viperinum in modum flexuoſis mæandris, & anfractibus ſerpat, leue argumentum eſt nominis illi impoſiti Viperini. Confirmant id ipſum imagines vnius, & alterius Ioannis in ipſamet eorum æde coloribus olim expreſſæ, quarum vni Ioannis Baptiſtæ ſcilicet verba illa cernebantur aſcripta, GENIMINA VIPERARVM QVIS VOS DOCEBIT FVGERE A' VENTVRA IRA? Alteri verò Ioannis videlicet, cuius ex calice Vipera prominebat, hæc alia RIVVLVS, ET ANGVIS, Ille quidem humi ſerpens humilis, & labe carens: iſte verò diuinæ gratiæ dono innoxius factus. Qui enim riuulum puritatis, ac humilitatis indicem fuerit imitatus, & eodem elingui doctore quodammodo vti voluerit in emendanda vitæ diſſolutæ, ac perditæ ratione is omni procul dubio imminentem ſibi Chriſti venturi iudicis iram facilè declinabit. Quam quam Anguis eidem quoque propoſitus eſſe debeat ad imitandum, in ipſo nempe veneno ſcelerum euomendo ad pedes ſacri alicuius à Confeſſionibus viri, prauoſque humores omnes, ac noxios animis expellendo. Hæc erant, quæ de multiplici huius riui denominatione me legiſſe memini, verum quia nullum harum trium denominationum verum etymon inuenio in actis alicuius publici documenti, nec vllum certum earundem auctorem habeo, quem ſequar, certi nihil hac in parte audeo affirmare: & ſi *Vetræ* nomen diutina conſuetudine frequentiùs vſurpatum, præ cæteris magis vtendum eſſe, probandumq; crediderim loco VETERIS, quod priſca ætas latinæ linguæ peritior, vſurpabat, ſcribebatq; ſemper. Vulgi enim vitio, & praua loquendi conſuetudine factum eſt, vt VETER in VETRAM ſibi proximiorem, ſignificatione aptiorẽ, magisq; inter alias ſibi congruentẽ vocẽ abierit, ad eũ planè modũ, quo Pontis veteris in Cumana Porta Mediolanenſi, primum, & ſincerum cognomen eaſdem ob cauſſas, in Pontis Vetri appellationem, corrupto à vulgo vocabulo, trãſijſſe ſcimus, & legimus apud omnes. Sed enim dicti ante, res ipſa magno documento eſt riuum hunc VETEREM non Vetram fuiſſe antiquitùs nominatum, vel ex eo patet

Cur Vipera.
Vipera Vicecomitum Mediolanẽſiũ inſigne in Aede D. Io. ad Portã Vercelẽſem picta
Eius rei cauſſa.

Imagines DD. Io Baptiſtæ, & Io. Eũãgeliſtæ veteres Mediolani.

Quid iis myſterij inſit.

Vetræ nomen probandum magis, & retinendum.

quod

Riui Vetræ antiquitas.

quod ab ea tempeſtate extabat, qua Romani ad exonerandam ſordibus Ciuitatem, cloacas Vrbis noſtrę condiderunt, eaſdem in hunc Vetræ riuum commodè deducentes, nullus ferè, vt apud nos eo vetuſtior ſit riuus. Quid multis? omnem prorſus difficultatem hāc tollit nominis iſtius Vetræ commutatio in aliud Veteræ apud noſtrates ſimillimum nomen, materno ſi idiomate proferatur. Riuus is ſiquidem tum vbi prope Coriarios inflexi cubiti imagine ſedens areā illam magnam patibulo ſontiū famoſam, nè dicam infamem, a læuo latere cinxit, tum vbi, pergrandi fornice receptus ſubſedit, foſſamq; Vrbis ſubterlabens in aduerſa ripa iuxta eam turrim, quam Imperatoris appellant, emergit ad vſum molendi frangendo tritico, accomodati, Vetrę nomine perpetuo vocitatur; At vbi tranſgreſſus eſt Vrbis prima mœnia nomine Vetræ depoſito laxior, & patētior meās non exiguis aquarum Vrbanæ foſſæ auctus incrementis, vulgo VECCHIABIA dicitur: qua uoce iuxtà patrij ſermonis vſum, Mediolanenſes res appellare veteres conſueuerunt. Hinc igitur, rem vt omnem hanc paucis abſoluamus, colligimus Riuum iſtum primò Veterem appellatum, mox, alijs affectum fuiſſe nominibus pro diuerſitate capitum, & ſententiarum; nouiſsimè demùm à vulgo Vetram vocali E. imo in loco ſublata, in altero verò cum A. vocalium altera commutata dictum.

Vbi nam riuus idem Vetra, vbinā Vecchiabia nominetur.

Rectè nunc & ordine his præmiſsis tum Vrbanorum, tum ruſticorum prędiorum vectigalia noſtro Cœnobio debita proſequemur, in ea nempè Vetræ parte, quæ Citadinorum dicitur, duæ adhuc magnę ſunt domus, aliaque hinc & inde vſq; ad Fabiam portam vaſta ædificia conſpiciuntur, quæ annuum cenſum, ſiue tributum Præſuli noſtri Templi perſoluunt, adhucq; clari huius Vetrę, ſiuè Vici ciues Caſati, Petraſanctę, Carauagij, Vertuæ, Cittadini, Bormij noſtro Cœnobio tributa pendunt, vt ex publicis Notariorum documentis, & antiquis Monachorum tabulis ſatis conſtat. Extrà Fabiam Portam ad læuam ædes ſunt Burgatiorum de quibus paulò ante meminimus nos meminiſſe, & Palatium à fundamentis patrum noſtrorum memoria extructum à Flaminio Saronio Viro hilari, liberali, diti, quod mediū Vicum ipſum Fabrorum illuſtrat. Neque enim pulcherrimo fonte tā tum frigidiſsimas lymphas varijs è ſyphunculis emittente, varijſque Deorum ſtatuis, ac picturis illuſtre nitet, & recreat: Sed inſigni quoque horto diuerſis arboribus conſito perennè viret ad proſpectum, & oblectationem maximam oculorum. Quamplurium quoq, Europæ Principū hoſpitio nituit, et celeberrimo Laberinto, cui Flaminij mors vita immaturè functi finem atulit, cum alijs quamplurimis ornamentis pulcherrimi fontis, aliàs grauiores in curas incumbente in oppido laudis Pompeię Iulio Saronio nepote ex fratre, & hærede, vbi vxore ducta patrios lares incolebat. Nitetq; nunc maximè domus hæc

Redditus Vincentiani Tēpli in Citadinorum Vetra

Tributarij D. Vincentij.

Burgatiorū ædes

Saroniorū Palatiū fontes, Horti.

Præſidis Carreriæ prçconia.

hæc ingens, ſedes effecta clariſsimi Alfonſi Ghilien à Carreria Hiſpaniæ ſyderis, Magiſtratusq; Extraordinarij apud Mediolanenſes Præſidis. In quo ſibi Charites,& Virtutes omnes ſuum ante domicilium collocarunt. Anteceſſor enim primarius Academiarum complurium toto terrarum orbe celebrium,in ijs ſic effulſit, vt ad Salmaticẽſem omnium facilè Principem accerſitus Anteceſſores illius præcipuos longo poſt ſe reliquerit interuallo. Dignitatem ſanè illam eximiam,ac maieſtatem, qua Præſidis perſonam ſibi nuper impoſitam egregiè ſuſtinet, ordinum omnium amorem ſibi concilians, mortalium meo iudicio perpauci conſequentur. Camilli tandem Comitis domus nuper à Dionyſio Maſpero empta extremum hunc Vicum à læua claudit. Dexterum ad latus domicilia quatuor ingentia ſe attollunt, quorum vnum eſt Plantanidarum, alterum hæredum Ioannis à ſpecie,tertium Illuſtrium Fratrum à Petraſancta, poſtremũ Caroli Balconij, cuius in locum ſucceſsit emptionis titulo Ioannes Petrus Pratenſis Mercator Florentinus:ijq; omnes annuam penſionem Templo noſtro in recognitionem (vti Iuriſperitorum vox eſt) directi Dominij, ſoluunt.

Aedes Plantanidarum Io. à ſpecie, Fratrum nobilium à Petraſancta, Caroli Balconij.

Sed antequàm ab hoc Vico cedamus, perluſtratis licet eius ædibus tributi, ſeu penſionis iure Vincentiano Templo deuictis, de nominis eius origine perſequemur, quæ ſunt à nobis hactenus obſeruata, licet obiter alijs in faſciculis attigerimus aliqua ſpectantia ad eũdem finem. Vni ſiquidem nominis huius Vici originem vnam, alij aliam,& quidem diuerſam tradunt,veterem aliqui, & inſignem,nouam alij ſordidam,& obſcuram. Quòd ego partim ab adulatoribus, partim ab obtrectatoribus manaſſe crederem, quorũ primis Vicus is maximè placeret, alijs è contra maximè diſpliceret: niſi iampridem apud graues hiſtoricos legiſſem, & hiſce etiam, quibus ſcribimus oculis aſpexiſſem antiquitatis aliquot monumenta, ob quæ Vicus is potuit nomenclaturas diuerſas accipere à nobis mox ſuo loco planiùs explicandas. Ac ij quidem, qui volunt Vicum hunc traxiſſe nomen ab inſigni fabrica inibi ab antiquis Romanis ad Vrbis ornamentũ extructa, vel à Sanctæ memoriæ Archiepiſcopo Galdino in antiqua mœniarum inſtauratione ædificari cæpta, quo inſtar ſpeculæ, necnon & propugnaculi populo Mediolanenſi eſſet nationibus exteris oppoſiti ad terrorem vulgare: potiùs eius nominis etymon reſpiciunt, quàm proprium & Latinum. Adde, nullum firmum probatę hiſtorię teſtimonium ſuffragari, ex quo huiuſmodi illic extitiſſe fabricam conſtet: ſed duas tantummodo, eaſque leues admodum coniecturas, quarum alteram ducunt ex vetuſta loci appellatione, qua olim Portam hanc Fabricam appellabant; alteram ex antiquis turris neſcio cuius, aut arcis veſtigijs, quæ etiamnum viſuntur in ampla vinaria cella Ioannis à Furno. Verum quàm leuis vtraque hæc con-

Vico Fabrorum nomen.

Appellationes duæ potiſsimæ huius Vici.

Harũ cauſſæ quæ.

Ab inſigni ne fabrica ſic appelletur.

Porta Fabia, Fabrica olim dicta.

Operis antiqui veſtigium apud Io. à Furno.

coniectura ſit, nemo non videt. Nam & Fabricæ nomen ex corrupta, & barbara illorum temporum lingua manaſſe, & veſtigia illa non altioris, inſigniſue alicuius Fabricæ, ſeu portæ, ſeu mœniorum Vrbis veſtigia eſſe rectiùs meo cenſeri iudicio poteſt.

An à Fabris idẽ Vic⁹ dict⁹ & quib.

Alij verò, qui nomen à Fabris Vico datum putant (quod ſanè cõmunibus nunc ciuium omnium ſermonibus vſurpatur) vt in vocabulo congruunt, ſic in eius origine deriuanda valdè inter ſe diſſident. Horum enim ex numero ſunt, qui illud deducant ab aurificibus, quorum nonnullas antiquas officinas ex curioſa quadam obſeruatione, anterioris ſcamni parietum rubro intus colore delibutorum ex eorum artificum more, & alijs officinarum eiuſcemodi formis notatas in huiuſce Vici vetuſtioribus ædibus ſe agnouiſſe teſtantur.

Aurificos volgò Fabros dici apud Mediolanenſes.

Alij è contra cenſent non ab Aurificibus, licet ij vernacula apud nos lingua Fabri nominentur, ſic dictum (quod Aurifices Fabri interiorem Vrbem incolerent.) Sed à Fabris illis, qui ingenti malleorum ſonitu auro velatum argentum in tenuiores bracteas deducunt, ac etiam nùm ad extimos Vrbis Vicos frequentiores degunt.

Portæ Ticinenſis opifices, quò ſe receperint euerſa Vrbe.

Tertij ſunt quodammodo ordinis alij, qui quouis pignore contẽdunt Vicum hunc, aut à Fabris aurificib. dictum, aut ſi qui ſint, qui id negare auſint, lõgè minus à Fabris alijs appellatum. Primò quod huiuſcemodi Fabrorũ ars Mediolani ipſo Vici nomine ſit recẽtior. Deinde quòd etymologia eiuſmodi nimis obſcura, ac ſordida videatur, nec abſquè maiori fundamento in Mediolanenſium animis propaganda. Huius igitur ordinis viris placet Mediolanenſi Vrbe iam à Federico Rubrobarbo euerſa penitus, & deleta variarum artium Fabros Ticinenſis Portæ in hæc loca, vbi nunc Vicus Fabrorum eſt, vnanimes confluxiſſe, ſedeſque ibi, quas tum poterant, poſuiſſe caſis quibuſdam extructis, vt in proximè ſuperiori faſciculo docebamus, Vicumque à Fabris non vnius, aut alterius artis, ſed ab omnis ferè generis opificibus nuncupatum. Fauent his Annales Patriæ: ſed præter rationes duas contra primæ ſententiæ auctores nuper allatas, mirandum in modum pugnat hæc tertia. Non minorem in aliarum Portarum regionibus Fabrorum copiam tum fuiſſe, quàm eſſet in Ticinenſi Porta, nec ob id loca, ad quæ tunc illi confugerant, Vicos Fabrorum dicta, nec dici, nulla vt afferri poſſe ratio videatur, cur Vicus hic noſter à Fabrorũ cõcurſu ad ſe facto ita appellari debuerit, cum ad alios æquè concurrentibus Fabris, eorum nullus à Fabris acceperit cognomentum.

Sentẽtia Auctoris

Proferamus igitur nos in medium nouam quidem, & vt pleriſque uideri poterit, inauditam huiuſce nominis originem: ſed firmioribus rationum momentis innixam, vt ea perpendentibus facillimè apparebit. Ac, ne longiùs aberremus, antiquorum ſcriptorum veſtigijs inſiſtemus, quibus datur hęc uenia, ut in nomenclaturis lo-

co-

corum ac gentium afferendis, originibuſque nominum indagandis eorum primordia ſemper auguſtiora faciant, & ad Deos auctores referant, vel Heroes. Ac vt in præſentia de ſuperſtitioſis Gentilium Dijs uti commentitijs nihil dicamus, licet multa de ijſdem memoriæ prodita ad rem quoque noſtram poſſe facere viderentur, Clariſſimam Populi Romani Gentem FABIAM nomen huic Vico dediſſe ſentimus, ratione vel à ſummo ilius culmine, ab ipſo inquam Fabio Maximo, repetita, vt oſtendemus, vbi pauca fuerimus de hac ipſa Gente, maioris Vico ſplendoris adſciſcendi cauſſa, præfati. Gens itaquè Fabia diuitijs æquè affluens, ac familiarum numero referta, tantum olim Romæ vna valuit, vt aliquando ſola totius belli contra Veientes gerendi prouinciam ſuſceperit, ſuſtinueritque. Quamquam aduerſante fortuna, quæ ſolet in bellis max. dominari, eorum ſex & trecenti deſiderati propter inſidias fuerint vno die, ſic eorum cædem lib. 2. Faſtorum Ouidio deplorante

Origo nominum locis impoſitorũ à Dijs vel Heroibus petenda.

Gentis Fabię la

Fabiorũ expediti contra Veientes. Cædes eorũdem.

Vna dies Fabios ad bellum miſerat omnes:
Ad bellum miſſos perdidit vna dies.

Eadem longè plures, quàm cæteræ viros Conſulares habuit, quorum magnam partem cum exercitibus in varias expeditiones, contrà Ciſalpinos Gallos à Romanis miſſam ad nos veniſſe ſatis ex hiſtorijs liquet, ac Fabium quendam inprimis Allobrogem cognomento, Q. item Fabium Maximum, ac Fabium Gurgitem, vt aliquibus placet. Quibus cum Ducibus pleroſque alios eiuſdem gentis vnà veniſſe vel ex innata genti cupiditate, qua ad Imperatorum ſuorum decus, ac gloriam concitato quodam impetu replebantur, perſuaſum omnibus eſſe debet. Legimus enim Fabio Duce contra Allobroges proficiſcente tantum eòdem proficiſcendi libidinem reliquos eiuſdem familiæ viros, ac iuuenes inceſſiſſe, nunquam vt exercitus numero vnius, & eiuſdem gentis maior, aut generis nobilitate clarior Romanæ Vrbis è mœnibus ſit egreſſus.

Fabij Conſulares multi.

Quinam ea ex Gẽte Mediolanum venerint.

Fabius Allobrox.

Fabius Maxim.

Fabius Gurgites.

Fabiorũ exercitus in Allobroges.

Ac eius ſplendori quidem euentus non impares reſponderunt. Nam re feliciter ab eo ad *Iſaram* flumen geſta Rege Allobrogum interempto, reliquijs hoſtij fuſis, & penè omnibus internecione deletis, opimis eorundem ſpolijs onuſti Fabij vnà cum præſtantiſſimo Duce, à quo iam in hyberna fuerant diſtributi redibant in patriam triumphantes, Mediolanenſemquè iam Vrbem attigerant, cum nouis rumoribus ab hoſtibus acceptis, ibi ſubſidere coacti ſunt, nè itinere maiori iam ex parte confecto nouo cum labore reuerti, aut fruſtrà Allobroges repetere viderentur. Quamobrem re varijs hoſtium artibus diù extracta, ancipiti ad deliberandum cogitatione diſtracti Fabij, inter

Victoria eiuſdem ad Iſaram.

Appulſus ad Mediolanenſẽ Vrbẽ

ter ſpem rurſus in Patriam redeundi, & metum ad eoſdem Allobroges reuertendi, nouos tumultus acriùs excitantes, in ſtatiuis ea in Vrbis noſtræ parte, quæ Allobrogum regionem ſpectat, quæq; viam ad eandem expeditiorem habet, nouo nunc Sabaudia nomine nuncupatam, commorati ſunt, donec ſpes illis abeundi certior arrideret. Eandem igitur Vrbis noſtræ partem cum incolerent Fabij eorũ aliqui Cœli clementia, aeris temperie, pratorum viriditate, aquarũ Salubritate, camporum amœnitate, vinectorum feracitate, ſyluarũ ęquè volucribus, ac manſuetioribus feris refertarum opacitate, fructetorum denique generis omnis ſpecie, & ameniſsimorum fontium perennitatibus à diuturno labore militiæ conquieſcentes ſic affecti ſunt, vt alijs inde diſcedentibus pedem ipſi mouere noluerint putantes certam hic ſibi domum, & patriam diuinitùs obtigiſſe. Ab his Fabijs FABIORVM cognomen Vico noſtro additum non Fabrorũ, id quod nec probabili ratione caret, & auctoritate hiſtoriæ eſt innixum, licet aliqui rem aliter eueniſſe autumnent, dicantq; Inſubres gentem Fabiam ad tutandos ſuæ prouinciæ fines gentili cum exercitu collocaſſe aduerſus Tranſalpinos Gallos, eamq; ſibi præſidio diù fuiſſe: Atqui eius tandem progeniem Romam, & Patriam longo poſt interuallo repetijſſe vnà cum ordinis Senatorij gradu, ac ob id Mediolani nullum eius familiæ virum nobili loco natum in poſterum conſtitiſſe. Opinionis iſti ſuæ fundum in hoc habẽt maximum, quod apud Romanos illud olim vſu receptum eſſet, vt paſsim præſidia militum collocarent in Prouincijs illis, & Vrbibus, quæ ſuam in poteſtatem redigiſſent, tum ad interiores, tum ad exteriores quoſuis impetus cohibendos, quam ob cauſſam aiunt Dortonem, ſeu Dorthonam in Appenninos colles Coloniã eſſe ductam, nè ſcilicet Inſubres cum Liguribus conuenirent. Haſtam item, & Hipporrhediam, vt eſt apud Plinium, Polybium, & alios, Colonias eiuſmodi fuiſſe, quæ cõuentum prohiberent inter Salaſſos, & Ciſalpinos Gallos; nec non, & Auguſtam Prætoriam, vt media inter Salaſſos, Veragros, & Allobroges eſſet. Hę ſiquidem gentes (vt hiſtoricorum peritiſsimi literis cõſignarunt) Romanorum ægrè imperium perferebant, quocirca ad leuem quemuis ſtrepitum ſumptis armis, & præſidijs trucidatis, ab illis deficere conſueuerant. Confirmant iſti ſuam ſententiam exemplo ducto à ſimili ex Trãquillo in Vitellij Vita. Vt enim ibi legere eſt Vitelliorum familiam ſuis tantùm opibus fretam depopoſciſſe à Senatu, vt Coloniam eiuſdem nominis tutarentur aduerſus Equicolas: Tempore vero Samnitici belli quoſdam ex ijs Nuceriæ Ciuitate Cãpaniæ, de qua eo in verſu Silius.

Illic Nuceria, & Gaurus naualibus apta,

Subſediſſe: ſic cum Vitellijs gentem Fabiam, quæ Mediolani remanſerat Romam longo poſt interuallo redijſſe, illicq; ad honores priſtinos

Statio ad Ticinẽſem Portam.

Ticinenſis Portæ Vicũ à FABIIS, non a Fabris dictum.

Quorſum præſidia a Romanis ſuis in Prouincijs & Vrbibus collocarentur.

Derthona Pop. olim Romani Colonia.

Haſta etiam, & Hipporrhedia.

Et Auguſta Prætoria.

Vitelliorũ opes. Colonia eorũdẽ. Nuceria.

nos aſcendiſſe. Nouum huic ſententiæ firmamentum poſſet accedere ex gemina fermè, ac germana propemodum nomenclatura cuiuſdam vici in Agro Bergomate ſiti, quem hodie Longolam vocant. Is enim Fabiorum olim Vicus appellabatur, nec aliunde Longolæ nomen obtinuit, quàm à longo Fabiorum inibi accolatu, vel certè ab haſtarum concurſu iuuentutis, quç ibidem exercebatur ad arma, accedente Scriptoris Bergomatis non inuenuſti fide.

Longola Agri Bergomatis Vicus olim Fabiorũ villa dicta.

Longola villa iacet ſub amænis collibus Vrbis
Cunctantes Fabios quam coluiſſe patet
Hinc Fabias ædes priſci dixere coloni,
Delicias ciues hincq; habuiſſe ſuas.
Edebant illhic ſpectacula Martis in vmbra
Miſſilibus, lucta, fuſtibus, enſe, rotis.
Longola ab haſtarum concurſu ad ludicra bella
Dicitur hinc vicus, qui Fabianus erat

Cum his recitatis carminibus congruũt mirificè ſubſequentia antiquiora, de eodem Vico longula anno à ſalute communi IↃCCVII. conſcripta.

Præteriturus eram te pratis Longule decus,
Carmine ſed noſtro ſpero per ſecula viues,
Tu noti ſpectas oras, Soliſq; calores,
Et virides nutris oleas, Bacchiq; liquores.
Hic fuit, vt perhibent, Fabij celeberrima ſedes,
Pergameas miſſi quondam tutoris ad ædes.
Hic Martis iuuenes exercebantur ad arma,
Atque feras pugnas, ictuſq; repellere Parma.
Martius inde quidem campus locus iſte vocatur,
Nulla illic quamuis niſi ludicra pugna geratur.

Vtram huius nominis interpretationem admittere voluerit lector, liberum ei eſſe volumus, & permiſſum: nobis certè in eam ſententiam ire certum eſt, quæ Fabijs fauet. Illud enim vnum me maximè in eam ducit, imò pertrahit, quod noſtro in D. Vincentij Templo hoc elogium in menſa candidi marmoris ad læuum ſacelli Aræ maximæ parietem, nunc Parœciali in horto poſitum cum huiuſcemodi carminibus videre eſt.

Antiquam, & pulcherrimam hanc Inſcriptionem, quia huiuſce paginæ reliqua pars alba integram capere non poterat, vt eam beneuolus Lector vno oculorum ictu ſub ſuis parergis totam videre, legere, conſiderare poſſet, in obuerſam eiuſdem pagellæ faciem reiecimus, commodiùs legendam.

ABDITA SARCOPHAGO CVM MANIBVS OSSA. SVB. ISTO.
SVNT FABII DICTATORIS DEFLETA NEPOTVM.
SPARGE ROSIS TVMVLVM LEGIS HÆC QVICVNQVE VIATOR
QVÆQ; IACENT TVMVLO DIC MOLLITER OSSA QVIESCANT.

Fabij propè D. Vincentij Tēplū habitare ſoleti.

Ex hac enim Inſcriptione vel apertiſsimè liquet Fabij Dictatoris Nepotes in proximis noſtro Templo ſedibus habitaſſe, cum, haberēt ſepulcra peculiaribus etiam Epitaphijs decorata, ea nempè Romano ex more dominorum in fundis extruebantur, vt ex Liuio lib. 6. & Io. Kirchmanno lib. 2. Cap. 22. de Funer. Rom. in Faſciculo noſtro proximè ſuperiori demoſtratum eſt. Ac Inſcriptionē quidē ipſam ve nuſtiſsimam æquè, ac vetuſtiſsimam eſſe, vel ipſa primùm ſcribēdi ratio, deinde ſtilus, & perātiquę formulæ, ipſa demū verſuū diſpoſitio ſatis indicāt. Neq; .n. verſus vnus vna linea claudebatur; ſed duplici, cuius exēplo ſit alter ille verſus alterius perueteris inſcriptionis.

TE. TELLVS. SANCTOSQVE. PRECOR
PRO. CONIVGE. MANES.

Veterū Inſcriptionū verſus ſcribendi ratio.

Et alij illi duo in quodam lapide Romano.

OPTO. SI. QVA. FIDES. REMANET.
TELLVRIS. AMICAE.
SIT. TIBI. PERPETVO. TERRA.
LEVIS. TVMVLO.

Sarcophagi nomē antiquum.

Sed enim hic a nobis etiam Vir alioqui magnus, & in præcipuis quibuſuis ſcriptoribus verſatus, diſsentire videtur, negans Inſcriptionem hanc antiquam eſſe ob Sarcophagi nomen, quod antiquum eſſe pernegat: ſed falsò. Antiquiſsimum enim eſſe *Sarcophagi* nomen vel ex iuuenale diſcimus, qui in Satyra 10. de Alexandri Magni ſepulcro ſic loquitur.

Vnus Pellæò iuueni non ſufficit orbis,
Aeſtuat infelix anguſto limine mundi,
Vt Gyari clauſus ſcopulis paruaq; ſeripho,
Quum tamen à figulis munitam intrauerit Vrbem
Sarcophago contentus erit, mors ſola fatetur
Quantula ſint hominum corpuſcula.

Et

Et in Epigrammate antiquo Romanę Vrbis ſic legitur.

Me nunc torquet amor, tibi triſtis cura receſſit,
Lethæoque iaces condita Sarcophago.

Docet nos idipſum etiam Epiſtola Liberti ad Aelium Seuerũ. *Rogo Domine permittas mihi in eodem loco in marmoreo* SARCOPHAGO *ea corpora colligere.* Item l. Libertis. ff. De alimentis legat. in l. quoque 6. C. Theodoſ. de ſepul. viol. legitur. *Omnia, quæ ſupra terram ſunt, vrnis clauſa vel* SARCOPHAGIS *corpora detineantur, extra Vrbem delata ponantur.* Sed elegans in primis eius rei exemplum extat in libello, qui Seuero Principi oblatus eſt, his verbis. *Cum ante hos dies coniugem, & filium amiſſerim, & preſſus neceſſitate corpora eorum fictili* SARCOPHAGO *comendauerim donicum is locus, quem emeram ædificaui &c.* Diſcimus hoc etiam à Pontano Scriptore Viro illi aliòqui familiari, qui ad carmen illud Elegiæ 11. lib. 1. Triſtium. Et mandare ſuis aliqua, & operari ſepulcri, inter varia ſepulcri nomina, quæ ibi recenſet SARCOEHAGI quoque meminit, & vltimo loco tanquam nominis ab antiquis loco habiti non poſtremo. Hic autem, vt alios ſexcentos omittam, concludam diſerto loco D. Auguſtini, qui mirè ad hanc rem facit, & ſic habet lib. 18. de Ciuit. Dei. *Quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam* SARCOPHAGVM *vocant*, σορὸς, *Græce dicitur, à noſtris pro ſepulcro vſurpatur.* Nimis igitur paruo magnus ille Vir argumento ductus Inſcriptionem noſtram vetuſtam eſſe negauit ob vnum Sarcophagi nomen in ea poſitum, cum ipſum vetuſtiſſimum ſit. Quamquam ex ipſis quoque formulis ſe antiquam prodit, qualis eſt illa, Sparge roſis tumulum: Romani enim Roſarum adeo ſtudioſi fuerunt, vt teſte ſæpè laudato Kyrchmanno, ijs poſt mortem monumenta ſua ſpargi SVPREMO IVDICIO nonnunquam iuſſerint, legata ad eam rem ingenti pecuniæ ui, vt ea in Inſcriptione olim, quam in propilæo Tẽpli. D. Ambroſij Alciatus patricius Mediolanenſis in hæc verba deſcripſit, & in antiquarium ſuum intulit cum alijs multis.

Spargere Roſeſij formula de ſepulcris antiquit⁹ vſurpata.

Legata pecunia pro Roſis ad ſepulcra ſpargẽdis.

PETRONI. IVCVN. VI VIR.
SENI.
PETRONIA. MIRA. L. F.
PATRONO. QVÆ. HS.
CCCC. LEG. POSSESSORIB.
VICI BERGOMAG. IN HERM.
TVEND. ET. ROSA QVOTANNIS.
ORNANDVM.

Facit huc illud etiam Io. Paſſeratij Lepidiſſimi, & eruditiſſimi Viri in Roſa cum inquit.

Ma-

Manibus eſt imis Roſa grata & grata ſepulcris,

Cauſſam porrò, ob quam Roſis ſepulcra veterum ornarentur, tangit Anacreon in ode, de Roſa cum inquit.

Cur ſepulcra Roſis ornarentur.

Medicatur hæc, & ægris,
Defendit hæc ſepultos.

Molliter, vt oſſa quieſcerent ab antiquis optatum mortuis.

Poſtrema tandem Inſcriptionis noſtræ formula, DIC MOLLITER OSSA QVIESCANT, vſitatiſſima, id quod ſexcentorum exemplorum appoſitione facilè cõfirmare poſſem, niſi ad alia feſtinarem. Ouid. enim lib. 1. Amorum Elegia 8. ſic cecinit

——— *Sæpe rogabis*
Vt mea defunctæ molliter oſſa cubent.

Lib. 3. Triſt. Eleg. 3.

At tibi, qui tranſis, ne ſit graue, quiſquis amaſti
Dicere Naſonis MOLLITER OSSA *cubent.*

In Epiſtola Didus ad Aeneam:

Et ſenis Anchiſæ MOLLITER OSSA *cubent,*

Et Virgilius Ecloga vlt. ſenſu non abſimili.

Triſtis at ille tamen, Cantabitis Arcades, inquit,
Montibus hæc veſtris, ſoli cantare periti
Arcades, ò mihi tum quam MOLLITER OSSA QVIESCANT,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores.

Felicis Oſij libri de ſepulcris, & Epitaphijs.

Quod ſi quis hiſce paucis non contentus plura deſiderat, adeat is me conſultore V. CL. Felicis Oſij de ſepulcris, & epitaphijs ſingulares libros Romana paſſim, & Græca eruditione refertos: is enim ſcitu digniſſima aperiet, qua eſt in antiquis Romanorũ, & Græcorum ritib. colligendis diligentia infinita propemodũ eius formę exẽpla cõgeſſit, quæ vbi per occupationes licuerit typis rei literariæ cõmodo cõmendabit. Quot enim ille occupationibus ſemper diſtrictus fuerit, neceſſe non habeo perſequi. Vix enim confectis Rhetoricæ, Philoſophiæ, Theologiæ curriculis, Laureaq; ſacræ ſcientię parta, præcipuis in Vrbis noſtræ Collegijs deſudare cępit, in ijſq; grauiſſima munia quà docendo, quà regendo, ſumma ſemper cũ laude, & dignitate obire. Quocirca fama eius prudentiæ, doctrinę, ac ſuauitatis morum nõ ad vicinas tantum, ſed ad remotas etiam Vrbes delata Academias Italiæ principes adminiſtrandas ſuſcipere coactus eſt, quæ eiuſdem diuinam penè doctrinam ardentiſſimo ſtudio expetebant, ingentib⁹ ad eas ſtipendijs & honorarijs propoſitis, inuitatus. Libuit hic pauliſper excurrere in hominis laudem mihi vt metipſi quodãmodo gratificarer, qui vt illum vnicè amo, ſic glorior eundem mihi Rectorem in ſuprema moderatione nobiliſsimi, noſtriſq; temporibus florentiſſimi Collegij Taeggiorum ad D. Simonis iure, ac meritò ſucceſsiſſe, iureq; ac merito gloriabor, cum ob eximias Viri virtutes, tum ob arctiſsimam mihi cum eo initam conſuetudinem vita mihi ipſa longè

Eiuſdẽ ſtudia, & munia varijs in Collegijs, & Academijs obita.

gè cariorem, aliaque multa, quæ nos inter nos arctiſsimo amicitiæ vinculo copularunt. Verum, vt ad rem propoſitam reuertamur, vel ex hac Inſcriptione noſtra liquidò colligimus Fabium Dictatorem, aut eius Nepotes ad D. Vincentium habitaſſe, indeque Vico proximo nomen FABIORVM datum, cuius ergò à nobis in medium eſt allata.

Sed erit hoc ipſo in loco abs re noſtra, qui Vrbis antiquitates inquirimus, ac quoad eius fieri poteſt, in lucem è tenebris vindicamus, neutiquam alienum, expendere marmoreæ ſtatuæ in ſummo Fabiæ Portæ faſtigio poſitæ notas, & nomen, rem haud ita peruiam omnibus, & vulgatam, vt noſtra interpretatione non egeat, oleũq; ſimus, quod aiunt, & operam, id ſi conati fuerimus, amiſuri.

Hymenæi ſtatua in ſumma faſtigio Portæ Fabiæ.

Ne multis. Hymenęi ea ſtatua eſt, vt ex forma, & notis alijs, quibus à Veteribus effingi conſueuerat coniecimus aliquandò, præeunte nobis Vincentio Cartario in libro de priſcis Deorum imaginibus, qui id ipſum acutè, & accuratè proſpexit ex Seneca, & Catullo, nec non, & Io. Paulo Lomatio in calce operis ob eodem editi de pictura. Hi ſiquidem ad unum omnes Hymenæum iuuenẽ, & imberbem exprimunt, inſigni neſcio quo diademate redimitũ, cuius ſiniſtrum humerum velamen obtegat ei perſimile, quo ſponſæ ipſæ, cum viris tradebantur, velare ſibi capita conſueuerant, quem prorſus in modũ ſtatua Portæ Fabiæ impoſita expreſſa eſt adiectis literis, quas cum ipſamet ſtatua ſubijcimus intuendas.

Quo pacto Hymenæus a veteribus effingeretur.

Hymænei noſtri literæ explicatæ.

Ac primis quidem horum alterutrum fortaſſe potuit indicari IMAGO OPTIMI REGIS, vel IVSSV OPTIMI REGIS dicata ſtatua. At vltimis lateris alterius elementis abſq; dubio demoſtratur, cuiuſnã ſit illa effigies, ſolidumq, caput, HYMENAEI ſcilicet Vraniæ, ſiue Veneris (in hoc enim inter ſe diſsentiunt fabularum architecti) filij, firmat hanc coniecturam noſtrã conſuetudo illa, quæ patrum noſtrorũ memoria, antequàm ſcilicet æternæ, ſanctæq; memoriæ Archiepiſcopus, & Cardinalis Carolus ſacrum Mediolanenſis Eccleſię imperium capeſceret, apud Mediolanenſes plus adhuc nimio Gentium ſuperſtitionibus addictos, perſeuerabat. Hi ſiquidem tunc temporis cum ſponſa traducebatur ad virum, faces quaſdam, & lampades ad eam ſtatuam accendere conſueuerant, quo Numẽ illud futuras perpetuò nuptias fortunaret. Id enim apud veteres in Nuptiarum ſolẽnijs vſitatum, Terentio me ſatis apertè docente in Adelphis, vbi ſic Aeſchinus ad Domeam patrem.

Mediolanenſium mos ad eum lãpades accendẽdi ſub ipſum nuptiarum tempus.

Lampades adhibitæ in Nuptijs.

Vxorem accerſis? cupio; verum hoc mihi mora eſt
Tibicina, & Hymæneum, qui cantent.

Tubicines itẽ, & Turba, & quæ caneret Hymæneũ.

Quibus auditis pater, quaſi filius non omnia ad Nuptias ritè celebrandas neceſſaria complexus eſſet, ſtatim ſubdit.

Hymæneum, turbam, lampadas tibicinas.

His namq; vti in nuptijs olim ex veteri religione cautum, & perſcriptum. Ouidius in Epiſtola Medeæ ad Iaſonem diſertè morẽ hũc aperit cum ait.

At ſubitò noſtras, vt Hymen cantatus ad aures
Venit, & accenſo Lampades igne micant.

Et in Hypermen.

Vndique collucent præcinctæ lampades auro,
Vulgus Hymen Hymeneæ vocant.

Huc illud Plauti facit.

Age Tibicen dum illam educunt huc nouam nuptam foras.
Suaui cantu concelebra omnem hanc platem Hymenæo,
Io. Hymen Hymeneæ, o Hymen.

Item illud Veronenſis Poetæ.

O Hymenæe Hymen, Hymen o Hymenæe.

Hi erant apud antiquos ſolemnes Nuptiarum ritus à nobis obiter explicati, nequè tamen hactenus, non ſine maxima religionis noſtræ iniuria, penitùs antiquati. Quid enim ſibi nunc etiam volũt puerorum greges poſt connubia ſacris in ædibus celebrata crebris abſonis, & corruptis vocibus ALAMINE conclamantes, niſi quod olim ethnicorum vulgus enunciabat, cum Hymenæum ad nuptias inuitabat? Tibicen apud nos etiam adhibetur, aut certè ſonantes alijs inſtrumẽtis, adhibitis quoque ſaltibus, & choreis cum nuptiæ peragũtur. Lampades autem non multò ante noſtram memoriam accẽdi

Mos adhuc durãs apud Mediolanẽſe vulgus acclamãdi in Nuptijs Alaminè.
Soni apud eoſdẽ

Lampades etiam alquando.

ſolitas

ſolitas ad Hymenæi Mediolanenſis ſtatuā, ſatis iam oſtēſum eſt. Sed tandem mos iſte cum alijs eiuſcemodi idolatriam apertiſsimam ſapiens, Sanctiſsimi Præſulis Caroli vigilantia iure, ac merito Mediolanēſis è populi mente deletus eſt, & obliuioni traditus ſempiternę. Nolo eſſe longior in hac parte· hos enim, & alios propemodum infinitos Nuptiarum ritus propediem, Deo fauente, Reipublicæ literariæ bono in lucem dabit Vir eruditiſsimus Hieronymus Boſsius Ticinenſis Regius, & Primarius eloquentiæ Profeſſor apud Mediolanēſes in Palatinis ſcholis. Is enim ritus omnes veterum Romanorum, nuperrimè romana ciuitate donatus, omnium elegantiſsimè collegit, & in Hymethalaſium ſuum de ſponſalibus, & Nuptijs eo ſtylo tranſtulit, nihil vt ab vllo prætereà deſiderari poſsit.

Vici Fablorum exitus.

Hieronymi Boſſii in Palatina Academia Regi. eloquentiæ profeſſoris laus.

Opus eiuſdem de ſponſalibus, & Nuptijs.

Quæ hactenus de Hymenæo præluſimus ex opinione vulgi potiùs, & Poetarum ſcriptis, qui fabulis omnia referſerunt, orationis variandæ gratia, præmiſſa ſunt, quàm vt medullam veri, meamq; ea de re ſententiam aperirem. Vtramq; nunc Orbi dabimus, ac ſiquidem clarè minus ex hiſtoriæ fontibus hauriri poterit; ex Antiquariorum certè Theſauris, & abditis priſcæ memoriæ penetralibus eruetur, quò me non priorem illam explicationem amplecti poſteritas ſciat; ſed multis ab eadem partibus diſentire. Verum antequam id ipſum præſto, in Theatro, quod olim Gabinius Patricius Rom. ex S. C. Mediolani condidit, pauliſper inſiſtam, eiuſdemq; ornamēta pręcipua contemplari neceſſe eſt. Fuerunt in illo ſcilicet (vti me non raro obſeruaſſe memini) inter cœtera illius decora, ſtatuæ Vrbium Galliç Ciſalpinæ, quæ vel in Caryatidum modum Theatri coronas, ac mutilos exornabant, quemadmodum apud Latinos paſsim, & Græcos vſus illorum temporum obtinebat, Vitruio teſte libro Architect. 1. vel certè cuiuſpiam, & peculiaris ſigni locum habebant, ad quod Vrbis Ciues, & populares omnes confluerent, cuius ergo ſtatuam noſtram eo in Theatro poſitam non temerè ſuſpicari poſſumus, tum cū in Vrbe Metropoli publica ſpectacula edebantur, ac fortaſsis etiam Comediæ, Ludi, ac reliquæ Theatrales actiones miro omnium ſilentio, & ſine vlla prorſus ſpectatorum confuſione, oblectandis ſociarū prouinciarum oculis, agebātur: vel demum (quod ad veritatē propriùs accedit, & peritiſsimis antiquorum ędificiorum Architectis arridet magis) ad cuneorum ſimilitudinem accedebant, lapidibus ſic effictis, vt in ijs cernerentur inſculpta pectore tenus ſociarum (vti dicebamus) Vrbium ſimulacra, tum ad venuſtatem porticuum excurrentium in Theatro, tum ad colligandos arcus in ipſorummet arcuum meditullio collocata ad inſtàr Προθέριδῶν, vt loquuntur Gręci Meſularūuè, aut Modiglionū, vt Architecti noſtri. Nemo ſiquidē eſt Architecturæ veteris præceptis vel leuiter informatus, quem lateat ſuprema arcuum triumphalium, quemadmodum & Porticuum Thea-

Theatrū à Gabinio Romano conditum Mediolani

In eo ſtatuæ Vrbiū Galliç Ciſalpinæ. Quales illæ eſſent.

Ornamenta porticuū Theatraliū.

Menſulæ, & Modigliones.

E e tralium

Arcuũ triũphaliũ ornamenta apud Romanos.
Marcelli Theatrũ Romæ.
Gabinij Theatrũ quã diu perdurarit
D. Galdinus Mediolanenſium Archiepiſcopus.
Federici Barbarubri immanitas.
Quænam eius immanitatem ædificia euaſerint.

tralium faſtigia huiuſcemodi menſulis, à priſcis Romanis vt plurimum exornata, cum id in Theatro Marcelli, quod Romæ condidit Auguſtus, & in fornicibus eadem in Vrbe paſſim erectis Septimio, Seuero, Veſpaſiano, ac Conſtantino Auggg. multiſque alijs ob triumphos, & inſignes victorias ex hoſtibus Imperij reportatas videre facillimum ſit. Sed antequam ex hoc ipſo Theatro egrediar, libet hic illud etiam recenſere, quod plerique Hiſtoriographorum noſtratũ literis conſignarunt, ſartum illud, tectumque ad ea vſque tempora perueniſſe, quibus D. Galdinus S.R.E. Cardinalis Mediolanenſibus Archiepiſcopus datus eſt, cum cæteris publicis ædificijs eiuſdem Vrbis, quæ ædium priuatarum excidium Federici Barbarubri immanitate decretum, euafiſſe feruntur. Verum enimuerò Galdinus, vt dirutam, & euerſam Vrbem inſtauraret, ac contrà hoſtes omni immanitate barbaros nouis vallatam mænibus communiret, Theatrum hoc ſuſtulit funditus, & diſiecit, vt ab Arluno proditum accepimus in hæc verba.

Gabinij Theatrũ à Galdino dirutũ.
Ea de re teſtimonia Arluni, & Alaiati.

Priſcæ luxuriantis pompæ teſtimonia peragrantibus nobis, & cuncta relegentibus perhibent: Galdinum Salenſem Vrbis Pontificem, vt diſiectam à fundamẽtis reſtitueret Ciuitatem, Circum, atque Theatrum euertiſſe lego, ipſamque lapidariam congeriem in foſſarum, portarumque munimina translatitio opere contuliſſe: quæ ciuitatem obambientibus nobis, nonnulla cum indignatione, & ſtomacho peruiſentium oculis ingeruntur, ſiquidem iniquum fuit, quæ Gotorũ, Longobardorum, immaniumque Barbarorum fœda colluuies nõ conſpurcauerat ea ciuem, & amicum propolluiſſe ſordibus & diſieciſſe.

In eadem planè verba prorupit Georgius Merula, quẽ his verbis reprehendit Calchus lib. 11. Hiſtoriæ Patriæ.

Merula à Calcho repræhenditur.

Ex quo à re ipſa repercutitur Merula noſter, qui inuidiam in Galdinum colligit: quaſi is pulcherrima opera ſingularia vetuſtatis monumẽta, quibus etiam barbari & feræ gentes peperciſſent, demolitus ſit. Debuit certè Merula rei præſertim ignarus prudentiùs de Principe tunc religionis noſtræ & poſteà diuinis honoribus affecto, loqui.

Eodem reſpexit etiam Alciatus Antiquariorum Mediolanenſium facilè princeps monumento CX. ſic locutus.

Cum Vrbis mœnia maiores noſtri foſſa circonuallarent, latiſſimo quoque muro cinxerunt, huius pinnas, quò viſu pulchrior, & opere firmior eſſet, ingẽtib' ſaxie impleuere, ex quib. viginti, quæ infrà ſequuntur antiqua monumẽta eſſe deprahẽdi ea in ordinem digerenda duximus, non modicum inde operæ prætium facturos nos opinantes.

Auctoris ſentẽtia de Portæ Fabię ſimulacro.

Pauca iſta de veteri Mediolanenſi Theatro libaſſe licuit, meam vt ſententiam apertiùs aperirem. Ea ſiquidem eſt, Caput illud è ſolido marmore in modum cunei efformatum non Hymenæi: ſed Fori Liuij

Forũ Liuij Boiorũ Gallorum Vrbs.

eſſe, quo nomine ſicuti nemo eſt, qui neſciat Vrbem Boiorum Gallorum dictam, ita quiſquis momenta rationum, & argumentorum pondera

dera, quæ ſubdimus, animo reputarit, prioris opinionis leuitatem, ne falſitatem dicam, noſtræ verò grauitatem, atq; adeò certiſsimam veritatem nullo ferè negotio deprǣhendet. Noſtram itaq; ſententiā primò firmat prioris illius opinionis imbecillitas, quæ ſolis Poetarum figmētis, vel leuibus coniecturis innixa, ſtare nullo pacto poteſt. Vt enim non negem ea in ſtatua reperiri multa, quæ poſsint Hymenæo, iuxta Poetarum, & Mythologorum placita, conuenire, nemo tamen antiquitatis benè peritus extiterit, qui cenſeat ad Nuptiarum Deum ſymbola illius omnia pertinere. Neq; corona eſt, quæ capiti illius inſidet; ſed murorum ſemidecuſſæ pinnæ. Neq; flameum repræſentat id, quod humerum eiuſdem læuum obtegit, ſed veſtem ſuperadditam ad ornatum: Socchos præterea, & alias germanas magis, ac proprias Hymenæi notas, nemo illic non deſiderat, nec videt. Pinnæ verò illæ vel ſolæ, ſemidecuſſæ licet ſatis ſuperq; declarant, non illud coronati Numinis caput eſſe; ſed Vrbis alicuius, vel oppidi ſimulacrum, quod adeò notum: non modò pictoribus oculatis, quàm lippis, ac tonſoribus eſſe cenſeo, nulla vt alia probatione indigere poſsit. Ob hanc nempe cauſſam turritam Cybelem Deorum, & Dearum Matrem, Vrbiumq; omnium Præſidem finxit antiquitas, quiquè primus vi, & armis hoſtium mœnia tranſcendiſſet in Vrbem, murali corona ex auro conflata in formam muralium pinnarum ab Imperatore exercitus donabatur. Extant hodieq; denarij argentei cum inſcriptione M. LEPIDVS. PONT. MAX. TVTOR. REG. in quorum parte verſa capiti turrito ſubſcriptum eſt ALEXANDREA, quorum vnū hic diligenter expreſſum formis æneis ſeq. pag. exhibemus. Sed enim libet eidē ſubdere. Græcū nūmum alterū Philippi Patris, & filij Cæſs.: tertiū quoq; ſolius Philippi Patris cū parte aduerſa aliquot characterib. diſsimili ſecundo huic appicto. Superſedeo plurib. huiuſcemodi numiſmatibus afferendis, quæ quidem cum turritis imaginibus Vrbium, ac Prouinciarum, Titulisq; Priſcorum Augg. videre per otiū, qui voluerit adibit Fuluiū Vrſinū, & Antoniū Auguſtinū vel certè Scipionis Tōſi Patricij Mediolanēſis, & Equitis lōgè clariſsimi Muſęū Muſarum domiciliū, & virtutū. Explebit ibi ſcilicet ſtudioſus quilibet antiquitatis vel ardentiſsimam ſitim, tot illud Inſignibus numiſmatibus ſcatet, tot pulcherrimis tabulis, tot ſignis pretioſiſsimis eſt refertum, nihil vt amplius eo uiſo deſiderare humanum ingenium poſsit. Quidquid enim humana nuper induſtria finxit, Quidquid humani acumē ingenij adinuenit vno loco nobiliſsimi Viri induſtria concluſit nullis ſumptibus, nullis laboribus, nulli diligentię parcens.

Opinionis primæ leuitas.

Sn̄ię Auctoris fundamentū primū.

Fundamētum 2.

Cybeles cur turrita.

Numiſma Alexādriæ extat apud Antonium Auguſtinum.

Imagines Vrbiū Turritę, ſicut, & Prouinciarum.

Scipionis Tōſi Patricij Mediolanēſis Muſæum numiſmatibus, tabulis, & ſignis pretioſis refertum.

Quid multis? vna illius Tabula nouis nuperrimè coloribus animata cuiuſuis pulcherrimarum rerū cupidiſsimi animi vota poteſt explere.

Tabulæ eiuſdem Tonſi pulcherrimæ Candos.

Omnes enim in illa conatus Artis expreſsi, omne præſtantiſſimorum ingeniorum acumen, omnis pigmentorum vis, & poteſtas, omnis trium toto terrarum orbe fama probatiſsimorum Pictorum qui noſtri, & Patriæ, Cerani, Procacini, Morazonij virtus, & induſtria anguſtis circumſepta limitibus, mirum in modum eluceſcit. Huiuſce modi verò inuentum non alterius, quàm ſummæ eiuſdem Scipionis Tonſi Viri Clariſsimi, & Equitis nobiliſsimi prudentiæ in acceptũ referet grata noſtrorum, poſterorumq; memoria, qua factum eſt, vt vno in opere ſpectaretur pulchri.

Eius auctores qui

Cuius inuentum.

Quidquid habet Tellus, quidquid habere poteſt.

Hiſtoria.

Duæ ſcilicet in ea Diuæ Rufina, & Secunda, poſt obitam pro Chriſto mortem Virginitatis, & Martyrij gloria illuſtrem, viuę adhuc ſpirant, & quę olim triumphantes animis ad ſuperos euolarũt, rediuiuo nunc corpore de hoſtium immanitate triumphant iterum, & retroactis ſeculis inaudito victorię genere potiuntur. Nil mortalibus arduum eſt. Nullum ad hãc vſque diem opus ſuis numeris omnibus abſolutius mortales oculis vſurparunt. Quidquid enim diuiſum hactenus tabulis alijs per ſe decus, ac pretium afferre potuit, vna hęc in

ſe Ta-

ſe Tabula comprehenſum, & expreſſum habet penicillis felicibus ad ſtuporem. Nimirum Ars ipſa ſecum in hac vna certare voluit, vt Naturam aliquando uinceret non antè uictam, & ſpectaculum omnium pulcherrimum præſtantię ſuæ mortalibus exhiberet, prouocatis tribus Pictorum Antiſtibus ad certamen eo in ſtadio, in quo ſibi quiſq; & uinci, & uincere glorioſum duceret, nec alia, quàm ſe ipſos uincendi propoſita ſibi gloria decertaret. Verè iam Diuum ipſorum genus licebit Homines appellare, cum noſtrę memorię homines diuinis ſuis operibus Diuorum poteſtatem propiùs ęmulentur. Quàm libenter ego hic Phębum, ac Muſas D. memoriæ filias aduocarem, ut Tabulam, hanc immortalibus ſuis carminibus æternarent, ſi mihi uox talis eſſet. quæ poſſet ad abdita, & celſa earum domicilij culmina peruenire. Conabor ſanè quantum eniti potero, & eius in Herois gratiam dudum diſuetas fides ad modulos prouocabo, cuius ergò Pictores ante præſtantiſsimi deſudarunt, & ſiquidē eorum præſtātiā aſſequi nequiuero in Poeſi Picturæ finitima, & affini, laudabor omnino, quod ut ad eam accedere propiùs poſſem, cōtēderim pro uirili. **Pictorū certamen** **Auctoris deſiderium.**

Accedam autem aliquo modo, ſi Poeſis vti lingua Picturæ ſemina illa diuinæ mentis ex Phæbi, & Muſarum horreo depromat: quod nō inuenuſtè innuit Poeta Neothericus his verſibus.

Nulla ars eſt ſimilis magis, vt pictura Poeſi
Vtraq; diuinæ ſemina mentis habet.
Eſt Pictura tacens hiſtoria, aperta legendi
Ingaris linguæ, ſancta Poeſis opus.

Tunc enim Poeſis mutam Picturam, elingues colores, tacitum linteum effari iubebit. Aduocare igitur Phæbum, & muſas maiori, & altiori qua potero voce conabor. Phæbe veni.

En vt ad primum vocis ſonitum.

Protinus Aonio deſcendunt vertice Muſæ
Lunati Phæbus dux erat ipſe chori.
Permixtæ Charites Nymphis numeroſa dearum
Hic præter Febrim turba Varonis erat.
Hinc procul agreſtes Fauni Satyrique ſequaces
Multifores taxus, cornua, ſiſtra ſonant.

Fieri ſilentiū ſtatim iuſsit Phæbus; ego inde eū, diuaſq; eius filias veneror, precor, atq; imploro, vt diuinū triū illorū celeberrimorū pictorū opus imortalibus ſuis carminibus, vt exoptabā, æternitati cōſecrarent: Datum mihi hoc reſponsū: Heliconides cū Phębo adeò impeditas eſſe in cōcelebrandis virtutibus Heroicis Gabrilis Tonſi nuper inter cœlites translati, vt hanc prouinciā laudibus celebrādi eā Tabulā demandatā velit earum aſſeclis, & cultoribus, eoſq; vt audirem monuit me Phæbus. Multa cecinere illi, vt obſequerentur diuis ſororibus ego tamen duo Epigrammata tantum memoria tenui, eaque ne perirent in proxima pagina ſcripſi.

De

De Tabula trium præſtantiſsimorum Pictorum.

EPIGRAMMA.

Alludens ad illud commune dictum, quod cæcus non iudicat de colore.

VNa eſt in tabula pictorum dextera triplex,
Quæuis arte ſua conſpicienda nitet.
Quæris amice magis mea nunc, quæ lumina paſcat,
Difficile eſt circà hoc credito iudicium.
Primam dum ſpecto, diuertit amicè ſecunda,
Hanc luſtrans, celeres tertia vult oculos.
Qui luſtrare nihil potis eſt, non vincere cęcum
Dices, at cæcus qui ſtatuiſſe poteſt?

ALIVD

In eandem Tabulam, alludit ad Paridis iudicium pro venere pronunciatum.

TRes inuitaſti pingendi ad bella magiſtros
Inquè vna tabula ars debet ineſſe trium,
Aeui, non fallor, tria ſunt miracula noſtri,
Quodlibet inſigne eſt pulchrius at quod erit?
Nullum: iam diſces æquales iungere Poma
(Nam Venus eſt triplex) ſunt tria danda viris.

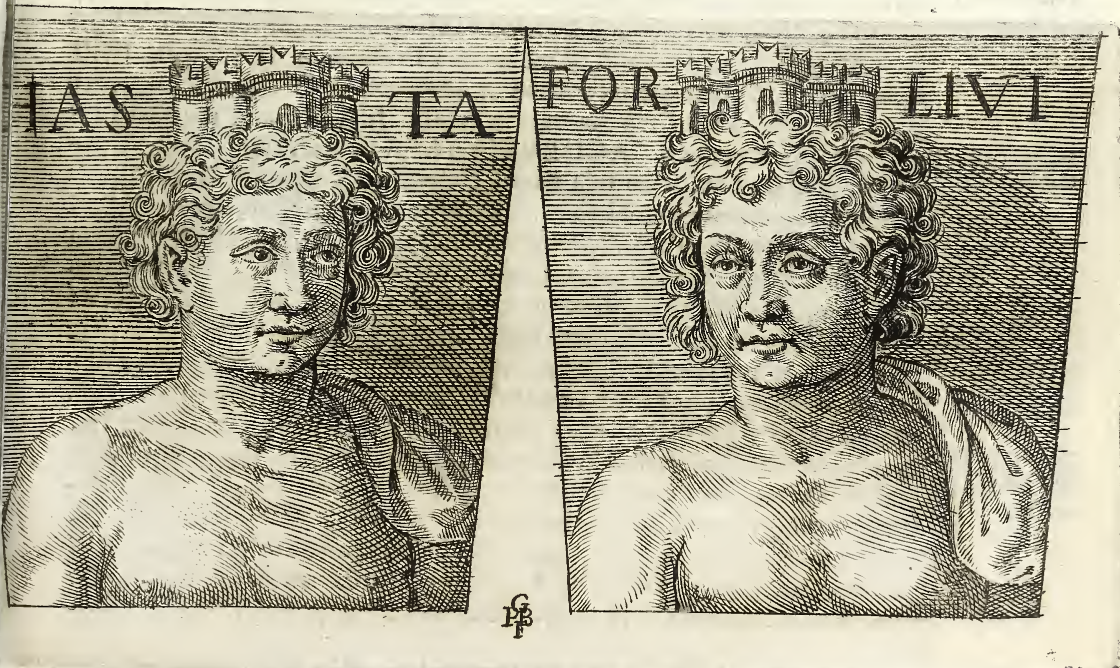
Ad

Ad nos Phębum, Muſas, earumq; cultores libentiſsimè quidem aduocauimus, ſed amicè illos conſulturi, ut Muſæum Clariſsimi Tonſi, pulcherrimamque in primis trium excellentiſsimorum Pictorum tabulam æternis uerſuum præconijs celebraremus: ne quam tamen ex longiore mora in poeſi inuidiæ, aut adulationis notam contrahamus, ad id, quod dicebamus de ſententiæ noſtræ firmamentis pro ſtatua in pontis Fabij faſtigio collocata, reuertemur.

Fundamentū 3.

Addit nihilominus ſententiæ noſtræ pondus perſimilis omninò ſtatua nunc exiſtens in ædibus Ludouici Tabernæ Comitis, & Senatoris in ea regione Vrbis, quę Mons Fortis dicitur inter Portas duas Orientalem ſcilicet, & Tonſam ſita, ſummoque P. Cantonij, non minus iuris utriusq; conſultiſsimi Myſtæ, quàm antiquitatis, & eruditionis omnigenę peritiſsimi Philologi ſtudio delineata Ann. CIↃ.IↃCX. mihique pro magno munere ab eodem data, cuius ut in partem ueniat Amicus lector, ut & gratiarum agendarum Viro de Republica literaria optimè merito partes mecum ineat, eandem hic illi cum adſcriptis characteribus, quæ HASTAE urbis ſimulacrum illam fuiſſe teſtantur, à manu optima repræſento.

P. Cantonij I. C. laus.

Quis

Quis hanc quæſo cum noſtra nunc propter de induſtria rurſum appicta conferens non affirmarit, vtramque ſimillimam eſſe ob notas eiuſdem ferè generis, materiam eandem, & formam, & artem, & artificis manum? Ob hanc vnam certè ſimilitudinis affinitatem duo Ciuilis Prudentiæ, & Patriæ antiquitatis peritiſſimi Viri inſigniter decepti ſunt, putantes noſtrum hoc Fabiæ Portæ ſuperpoſitum ſimulacrum Haſtæ omnino, nec Vrbis alterius eſſe, quos tamen excuſatione aliqua non indignos puto, quippe quos loci diſtantia diſtinctè videre, ne dum legere prohibuerit adſcriptas ſtatuæ literas, quas vix tandem ego in Solis clariſſimi luce rem omnem proximioribus è feneſtris oculis, & manu tentans aſſecutus sũ: tum quia characteres propemodum omnes vetuſtatis vitio aciẽ quãlibet acutiſſimam fugiunt: tum quia eorum pleraque pars tormentorum ictus in ipſammet ſtatuam ab hoſtibus ex induſtria collimatos experta, cum ipſomet ſtatuæ lapide violata, vitiata, tot adeò dãnis, & maculis affecta eſt, vt magno vix ab Argis, & Lynceis negotio dignoſci poſſit. Hiſce tamen ex characteribus, quales illicunque tãdẽ ad hęc vſquè tempora poſt tot iniurias peruenere, argumenti poſtremi vis elicitur, quo probatur ſtatuam Portæ Fabię impoſitam Hymenæi nullo pacto eſſe, ſed Vrbis, vel Oppidi non obſcuri, FORI LIVII ſcilicet, vel LICINII, cum primæ literæ non IOR, ſed FOR apertiſſime repræſentent, poſtremæ verò non HVF, ſed LIVI, vt oculatè noſtra induſtria depræhendit, aut LICINI, vt mecum præ cæteris ſuſpicatus eſt IACOBVS VALERIVS acerrimi iudicij Vir nec in ipſa tantum litteraria Rep. Conſularis, ſed omnis Mediolanenſis antiquitatis peritia, Hiſtoriæ vtriuſque cognitione, omni diſciplinarum genere, vt ſi quis maximè mortalium, triumphalis. Hui⁹ enim ego tum amicitia vtens, tum ſuauiſſima conſuetudine in hac lucubrationum mearum parte non mediocriter adiut⁹, illud aſſecutus sũ vt qui in Patria ſelectorum Iudicum Mediolanenſium veri, & æqui facem non poſtremam gerit, eandem mihi prætulerit ad coniecturam iſtam: tum ipſis ex characteribus, quibus ex mutilis id fieri non dubiè coniectauit: tum ex vetuſta LICINI Oppidi nobilitate, & propinqua cum Vrbe Mediolanenſi ſede. Bonauentura ſiquidem Caſtellionæus noſter eo in opere, quod de Antiquis Gallorum Inſubrum ſedibus tranſmiſit ad poſteros, eo de Oppido verba faciens, quo de Plinius ante meminerat, illud ipſum fuiſſe teſtatur, quod à poſteris Incinum, amiſſo veteri cum priſca nobilitate nomine, fuerat appellatum. Incinum verò Mediolanum attingere vel Infantes norunt.

Error Virorum duorum insigniũ, excuſatus tamen.

Fũdamẽtum IV.

Iacobi Valerij I. C. laus.

Forum Liciniũc Incinum.

Non multis ab Incini partibus procul, paulò nimirum inferius ad Lambri fluuij ripas forum fuiſſe, quod olim Forum Populi diceretur nunc Moguntia ex antiquis marmorum monumentis nos docuit Andreas

Forum Populi Idẽ ac Moguntia.

'dreas Alciatus lib.2.rerum Patriarum; Forum etiam aliud propè eũdem fluuium extitiſſe Forum Diuguntorum dictum, alij prodiderũt, vt hæc fori vox noſtris in regionis adeò frequens eam nobis opinionem inijciat, vt ſuſpicemur Forum etiam aliquod Liuij cognomẽto in Mediolanenſi ditione fuiſſe, diuerſum à duobus illis, quorum vnum propè Rauenam; alterum iuxta Adriaticum ſinum antiquam Coloniam celebrata ſcimus, vt quæ à noſtris regionibus diſiderent longiſſimis interuallis.

Forũ Diugũtorũ.

Forum Liuij Mediolani.

Hæc volui, quod gratum hominem ſemper beneficium delectat; eſtque animi planè magni, ingenui, ac liberalis, per quos profeceris etiam cum aliqua legentium voluptate, liberè profiteri. Sed vtrum affirmare ſatiùs ſit ſtatuam noſtram FORI LIVII, an LICINI eſſe curioſiùs inquirere, ne multus hac in parte fuiſſe arguar, prætermittam, permittamque rem omnem integram ijs, quibus, & otium, & acumen oculorum, & ingenij maius obtigit ad haſce coniecturas dirimendas. Sed qui videre plus, quàm cæteri hac in parte volunt, adhuc ab Hymenæo ſtantes noſtram ex eo ſententiam in dubiũ trahunt, quod apud Mediolanenſes iampridem inueterauit opinio illa, nequè tam vulgi ſermonibus, quam Hiſtoricorum propemodum omnium ſcriptis longè, lateque percrebuit, in Portis Mediolanenſis Vrbis, non aliarum Vrbium, ſed Deorum inanium ſimulacra poſita fuiſſe tum, cum infelix Ciuitas Romanorum ſacris initiata, eorum in tenebris verſabatur. Itaque longe minus ab Hiſtorię veritate receſſurum eum, qui dixerit Hymenæi ſtatuam in Portæ Fabiæ fornice collocatam, quam qui Vrbis alterius ſimulacrum. Video quorſum hæc ſpectent, ſed ſcrupulum hunc iſtis etiam eximam, nec, vt arbitror difficulter. Vera ſunt, quæ de ſimulacris illis Deorum inanium Mediolanenſes Hiſtorici prodiderunt, Galuaneus in primis huiuſcemodi rerum ſolertiſſimus indagator, idque nos etiam teſtati ſumus aliàs, cum Antiquitates D. Dionyſij Caſſanenſis erueremus luci publicę datas Mediolani An. MDCXVII. Atqui docendi mihi ſunt ij, qui cõtra nos ſentiunt, Portas olim Mediolanenſis Vrbis duplicis quodammodo generis extitiſſe Maiores ſcilicet & Minores. Ac Maiores quidẽ ſeptem, Minores verò quatuordecim, cum harum binæ ſingulis Maioribus, vtroque nimirum illarum ex latere reſponderent. Ob id illas Principes, & Laterales iſtas viſum eſt aliquibus appellare, extantq; hodie prope nos Laterales huiuſcemodi Portæ duæ Maiori vni deſeruientes, Fabia ſcilicet & S. Crucis, quarum vna dextero lateri Ticinẽſis Portę, læuo altera, vltro citroque meantium commodis, adhęreſcit. Maiores porrò Portas tantummodo ſimulacris Deorum Romana ſuperſtitio decorarat, ac cum ſeptem eſſent ſeptem illas Planetarum Numini conſecrarat; Zobiam, quæ nunc Caſtro Iouis includitur Ioui; Vercellenſem Veneri; Romanam Marti; Oriẽtalem Soli; Co-

In Portis Mediolanenſis Vrbis Idola quondam.

Antiquitatis D. Dionyſij Caſſanẽſis Auctoris opus.

Portæ Mediolanẽſis Vrbis Maiores & Minores.

Maiores Principes dictæ Minores verò Laterales

Idola ſingularum Portarum.

menſem Lunæ; Nouam Saturno; Mercurio deniquè Ticinenſem. Harum igitur in numerum cum Fabia Porta non venerit, amentis planè ſit affirmare poſitum in illa fuiſſe Romanorum Deorum aliquod ſimulacrum. Quid quod Maiores Portas Romanorum opus (M. enim Marcellus & condidiſſe fertur ex S.C.) ad Diui tantum Ambroſij tēpora perueniſſe, quibus & Portæ illæ cum magna mæniorum parte dirutæ, nec Imperatorum tanum, ſed ipſorum quoque Deorum Romanorum ſtatuæ deiectæ ſunt, & humi ſtratę Hunnorum Rege Attila deſtructore, id quod in Annum CCCCLV. incidit, cum nihil ille magis agitaret animo, quàm vt Romanæ ſuperſtitionis Maieſtatem opprimeret, & Imperij toto terrarum Orbe clariſſimi ſplendorem, & amplitudinē funditùs aboleret. Reſtituit re uera ſubinde labentibus annis mœnia, & eorundem Portas Sanctæ Memoriæ Vir Euſebius Archiepiſcopus Mediolanenſis, ſed vt ille veri Dei Opt. Max. cultū propagare totis neruis ac uirib. nitebatur, reſtitutis Portis, ſtatuas ſuas reddi vetuit, quin imò ſicubi eorum fragmēta ſuperfuerant ſacroſanctæ Religionis amore ſuccenſus ea penitus excidi iuſſit, ne quid ſupereſſet vſquam in expiata Vrbe, quod poſſet fidelium mentes ad cultū Deorū inaniū reuocare. Quamobrē cū Hymenæū nulla in Porta Mediolanēſis Vrbis Romani coluerint, nec vllū in Porta Fabia Numen habuerint, quin imo longè nunc aliæ ſint Maiores, & Minores Portæ alijs, quæ Romanorū ſtante florenteque Rep. viſebantur, multis poſt ſuperſtitionem illam ſæculis, ſimulacrum illud, quod expendimus, Portæ noſtræ Fabiæ impoſitū fuiſſe fateri poſſum⁹ nemine reclamāte.

Maio res Portas M. Marcellus condidit. Quādiu perdurarint. Attila Romanorū hoſtis. S. Euſebius reparator mœniorū Mediolanēſis Vrbis.

Ad rem nos noſtram igitur redeamus. Atque vt exeamus è Fabiorum Vico, inde progredientibus quacunque illi tandem voluerint via, vaſtum D. Vincentij Vinetum occurrit longè, lateque patens ab ipſis Vrbis mœnibus vſque ad aquas nauium patientes, riuulis perēnibus, ac denſis ſepibus circumſeptum, grādi colonis mercede quot annis perſoluenda à noſtri Præſulis procuratore locatum. Arua illa quoque frugifera, quæ noſtro Templo oppoſita ad ſeptentrionem excurrunt, ac partim contermino Xenodochio, partim Monaſterio Sancti Victoris Martij conceſſa ſunt, tributa noſtro Cœnobio pendunt. Eiuſdem noſtri Templi facies Biragorum domum, & alia ſubinde ſubmæniana loca Veſperi aduerſa ſpectat & Biraghi quidem ratione fūdi ſibi dati ad domum illam ædificandam: Reſpublica verò Mediolanenſis, occaſione ſoli in condendis Vrbis męnibus occupati, ne quid inde damni Cœnobium noſtrum acciperet, ſingulis annis pecuniæ vim certam Abbati Vincentiano ſoluunt. In hac ipſa Vrbis Mediolanenſis parte arua illa omnia, quę mœnia tranſgreſſis inter ipſa męnia, & ſacram Diuo Chriſtophoro ædem occurrunt, cenſui nunc (vt aiunt) libellario eidem Abbati ſoluendo, ſubiecta ſunt, quique illum ſoluunt iſti potiſſimùm recenſentur Moniales S. Bernardi, Angelicæ

Vici Fabiorū exit⁹

Alia Cęnobij Vincentiani iura.

Biragorū dom⁹ ſub meniana loca.

D.Pauli,ſodales præfecti delubro S.Chriſtophori,Cittadini fratres Canturij, Canobij,Barbauaræ, Comites,Putei,vt ipſamet Mediolanenſium Notariorum fide ſubſignata publica documenta clarè demõſtrant.In his enim legitur ſuprà recenſitis cenſum ſoluentibus, certas quaſdam & ſuis limitibus definitas eorũ aruorum partes, in emphiteuſim(vt ijdem Notarij loquũtur) à noſtri Monaſterij Præſulib⁹ datas. Hæc pauca de prædijs illis, quæ Vrbi proxima, oculis ipſis omnium ſubſunt,nè prorſus abirent intacta,fideliter perſtrinximus. In ea nunc, quæ maiora ſunt,minuſque nota ſtylum, & animum intendamus,eademque paribus, hoc eſt, leuibus veſtigijs perſequamur.

Emphiteotæ, ſeu libellarij Cœnobij Vincentiani. Moniales S. Bernardi. Sodales S. Chriſtophori Cittadini fratres, Cãturij, Canobij, Barbauariæ, Comites, Putei.

Illud igitur primo haud ita notum eſt, Abbatem Cœnobij noſtri in Mediolanẽſi ditione latiſſimos olim campos de Romano dictos pleno(vt cum Iuris Conſultis loquamur)iure poſſediſſe: At anno ferè MCCCCXC.à Chriſto nato,agros illos, qui ad duo ferè millia iugerum excurrebant,Iacobum Antonium huius Abbatiæ Commendatarium,accedente auctoritate Innocentij Papæ VIII.Gaſpari Turriano Comitis Franciſci F.cum annui cenſus librarum 800. ſoluendi onere addixiſſe.

Gaſpar Turrian⁹ Cãporum de Romano.

Secundo illud loco etiam eſt ſciendum,Cœnobium noſtrum in Pago Serenij amplos olim agros habuiſſe,vt publicis documentis conſtat,quorum in partem veniſſe crediderim Iulium Cæſarem Sereniũ annuo ſibi canone conſtituto. Idem in Treni plebe quos habebant fundos,fratribus Maijnis,certa iniuncta penſione annuatim ſibi ſoluenda,reliquit. Nonnullorum quoque prædiorum fructus in agro Berratenſi antiquitùs colligebat,quos Paulo Turrenſi,præſcripta peculiari lege emphiteotica, conceſſit, qua quoque lege bona Buſnati pago adiacentia Fratribus à Comite:& quæ in Aliatenſi Plebe erãt, Burſanæ Familiæ tradiderat poſſidenda. In ea verò quæ ad Vicum Cuſanum in Plebe Seueri poſſidebat Franciſcus Areſius,Hieronym⁹ Bernarigius, & Bernardinus Cabiatus,ijſdem fermè acceptis legib. immiſſi ſunt.Paul⁹ quoq; & Fratres à Curte anno MCCCCLXXIIX. à D.Vincentij Monaſterio in emphiteuſim accepere domum inſigni horto & areæ làtiſſimæ adiacentẽ, necnõ & feraciſſimo agro perticarum centum quinquaginta ſeptem ad omnem amœnitatem circundatam,vtilem,& incolarum vſibus mirum in modum opportunam. Aliam item & maiorem bonorum Barnerij & Cazani poſſeſſionem Aluiſij Carati filij,& nepotes ſub annum MDX. ab eodem Monaſterio noſtro,vna cum pactis libellarijs conſuetis, adepti ſunt. Anno verò MDXIII.opulentiſſima prędia ad Naritium trans Lambrum in Aliatenſi agro Lanfrancus Regna conſecutus eſt cum onere perſoluendi Cœnobio noſtro annui cenſus nomine libras 340.

Iul. Cæſar Sareni⁹ partis Agrorum Serenienſium. Fratres Maini fundorum in plebe Treni. Paul⁹ Turrenſis prædiorum agri Berratenſis. Fratres à Comite bonorum Buſnato adiacentium. Burſani eorũ,quæ in Aliatẽſi plebe. Areſius, Bernarigius, Cabiatus ad Cuſanum Vicum. Fratres à Curte domus & agri perticarum CLVII. Carati partis bonorum Bernerij, & Cazani. Lanfrancus Regno prædiorũ ad Naritium.

Anno quoque MDXIV.Thomas Braſca aratri patientes perticas

Thomas Braſca prędiorũ Bolati.

330. in Bolati ditione ſitas, certa cum emphiteotica lege potitus eſt.

Bartholomę⁹ Homatus poſſeſſionis ad Caloe dictæ in Aliatenſi plebe.
Eius in locũ ſuffectus Io. Baptiſta Niguarda.
Corij poſſeſſionũ Senaghi, Senaghini, Capſinarũ Mattæ, & Nouæ.
Moroni bonorũ Gratiaghi.
Vicomercat⁹ pratorum Lambrẽſis agri.
Villanus Vinetorum vernati.
Prędiorũ aliorum alij.

Denique poſſeſſio illa ingens, quæ Vincentiani Cœnobij erat in Aliatenſi plebe trans Lambrum ad Locum Caloe nuncupatum, anno MDXVI. amplo canone ſuper impoſito Bartholomæo Homato, & Fratribus ceſſit, quorum in locum poſteà Io. Baptiſta Niguarda ſubrogatus eſt. At ampliſſimas poſſeſſiones Senaghi, Senaghini, Capſinarum Mactæ, & Nouæ, neſcio quis eiuſdem Cœnobij Commendatarius prius Coriæ familiæ in emphiteuſim tradiderat ea lege, vt quotannis Monaſterio libras mille ſexcentum quinquaginta penderet, vt publicis ad huc literis indicatur. Bona reliqua, quæ ſuperſunt in Gratiago pago Plebis Pontiroli antiquæ Moronæ familiæ cum annuo librarum biſcentum octuaginta cenſu, conceſſa ſunt. Prata in Lambrenſi agro Sigiſmondus Vicomercatus eadem ferè cũ lege accepit: Vinetorum generoſiſſimi vini feracium in pago Vernati Rizardus Villanus in poſſeſſionem venit. Alia permulta ruſtica prædia non ſolum pratis, vinetis, & arbuſtis læta, ſed pomarijs, hortis, & viridarijs pulcherrimis, cum herbarum, & florum varietate, tũ pecudum paſtu, & apium examinibus referta, aliaque vrbana nõ pauca diuerſis familijs varijs temporibus ea conditione diſtributa sũt, vt annuam aliquam fructuum portionem, Monaſterio Vincentiano darent. Inter has verò nobis adhuc tributarias familias iſtæ potiſſimum in quodam vetuſto codice fructuum Cœnobij noſtri manuſcripto ſigillatim, & ordine recenſentur Triultia non minus vbique terrarum clara, quam inter antiquas Vrbis Mediolanenſis iure, ac merito recenſenda: Morona nobiliſſima noſtræ Patriæ, Gens Lampugnana, Mãdia, Mayna, Puteobonella, Ferraria, Porra, Decia, Stanga, Ghilia nobiles omnes, ac primariæ familiæ Mediolanenſis Vrbis, Barbauariorum item Caſtellorum, Pighettorum, Cotiorum, Corteſiorum, Soræſinarum Syrturorum, Vicomercatorum, & Piſſinarum. Hodiè certè earum ex numero, quæ Cœnobio D. Vincentij cenſus libellarios pendunt quinquaginta quatuor, ijs exceptis, qui Monaſterij fundos ficti ſimplicis nomine (liceat mihi communi tabellionum loquendi formula vti ad rem apertius explicandam) ſolent conducere. Verum enim verò, vt rerum humanarum viciſſitudo fert, Cœnobij noſtri bona, prædiaque tum vrbana, tum ruſtica modò hęc modo illa, alia ſcilicet alijs ſuffecta fuerunt, quẽadmodũ & in tributarijs modò hi, modò illi numerati ſunt, id quod Lectorem beneuolum eam ob cauſſam monitum volui, ne maiori, quàm par eſt, capiatur admiratione, ſi fortè legerit aliquando certas Familias inter noſtro Cœnobio tributarias recenſeri, quæ tales hodie re vera non ſint, aliquando etiam quorundam prædiorum mentionem

Familiæ tributariæ Cœnobij Vincentiani ex Codice MS.

Eędẽ ſępius inter ſe mutatæ, ſicut & prædia.

nem fieri, quæ olim eius ditionis fuerint; noſtra verò hac tempeſtate non ſint, nec eſſe iure vllibi reperiantur: neque enim hoc errori nobis, aut tabellionibus culpæ, aut Monachis negligentiæ tribuendum. Sed frequentibus prædiorum commutationibus & ſucceſſiuis emphiteotarum variationibus adſcribendum. Miſſos facio in præſentia fructuoſos fundos, quos Cœnobium Sancti Petri de Mandello nuncupatum in Comenſi ditione poſſidebat, ſibique Diui Vincentij Cœnobium miſcuiſſe ſupra ex Galuaneo demonſtratum eſt, cum nihil ea de re certi compertum habeamus, neue odium, offenſionemuè dominorum viuentium incurramus. Illud ſanè, vt potè certiſſimum, ſilentio mihi tranſeundum non eſt: ſed apertiſſimè abſquè vllius offenſa, vel iniuria proferendum, deceptos egregiè fuiſſe illos, qui Præpoſituram Sancti Albini Diæceſis Viglenanenſis ad Oppidum, quod Mortariam dicunt, Cœnobio noſtro Apoſtolica auctoritate adſcriptam, & iuſto legitimoque vinculo cum eodem adſtrictam perpetuò crediderunt. In eam enim fortè ſententiam adducti ſunt ob diutinam ſucceſſionem vnius, eiusdemque perſonæ diù in vtriuſque ſacerdotij poſſeſſione durantis.

Fundorũ S. Petri de Mandello, qui ſint Domini.

Præpoſiturã S. Albini ad Mortariã Oppidũ non eſſe. cęnobij Vincẽtiani.

Nam primum falſam hãc opinionem eſſe planè conuincunt Pontificia diplomata cnm antiqua, tùm noua: dein diuerſitas perſonarum, quibus uno eodemque tempore duo hæc ſacerdotia ſeorſim conceſſa ſunt, ni nos memoria fortaſsè fallit, aut rerum huiuſcemodi monumenta publica mentiuntur. Sub Paulo Quarto Pontifice Max. Aſcanius Sfortia Cardinalis Tituli Sanctæ Mariæ in Via Lata Præpoſituram hanc obtinebat, & fructuum exigendorum ſicut & negotiorum omnium eiuſdem Præpoſituræ curandorum prouinciã publici mandati literis demandauit Pompeo Birago eodem planè tempore Cœnobij Diui Vincentij Abbati. Hinc factum, ut Abbas viam ſibi ſenſim aperiret ad eam Præpoſituram reſignatione, decurſu temporis obtinendam certa cum fructuum penſione cedenti addicta, de qua in dati, & accepti codice Biraghiano, qui apud nos eſt, crebra fit mentio, & aperta. De ſede Diuo Albino ſacra Ioannes quoque Franciſcus à Baſilica Petri Nouarienſis Epiſcopus lib. 1. ſuę Eccleſiæ, narrat eam Præpoſituram fuiſſe cum Collegio Clericorum Regularium, & redditibus ſatis amplis, ſua verò tempeſtate Clericorum Collegio ſublato, Commendæ nomine vni tantummodò tradi conſueuiſſe, principioque Regalem Sancti Euſebij dictam, vt quæ à Magno Carolo Galliarum Rege, ac Imperatore condita eſſet, at Albini Epiſcopi corpore illuc allato, Sancti Euſebij nomine depoſito, cognomentum Albini ſumpſiſſe. Addit idẽ Epiſcopus in hac ipſa æde ſepultos olim Ami-

Aſcanius Sfortia Card. Præpoſitus S. Albini.

Aedes S. Albini collegiũ olim habuit clericorum regularium.

Eo ſublato abijt in commendam.

Dicta olim Regulis S. Euſebij.

Quare D. Albini dicta.

SS. Amicus, & Amulius ibi ſepulti

Longobardorũ cædes ad Bellã ſyluã

Amicum , & Amuliũ vitæ ſanctitate conſpicuos,furto inde ſublatos, quæ quidem omnia ſicut,& alia pleraq; huiuſcemodi libenter admitto,non ſolum quia cum Hiſtoriographis noſtris conſentiunt : verũ etiam quia minus abhorrent à vero.Inter illos enim conuenit Carolum Magnum cum Deſiderio Longobardorum Rege conflixiſſe ad eum locum, qui tunc Bella ſylua dicebatur, ibiq; Longobardis ferè omnibus internecione deletis, Regem eorundem paulò poſt Papiæ obſeſſum,& captum,locum ipſum ob magnum illic cœſorum,& mortuorum numerum,Mortarii nomine ſuſcepto,deſiiſſe veteri nominari.Quamobrem nõ tam veritati, quàm pietati liberalis Imperatoris congruere videtur,eum ob perpetuam tot ibi ſepultorum ſuffragationem,ædi à ſe ſacræ conditæ opulẽtum ſacerdotium addicere voluiſſe, & addixiſſe re ipſa ea in re nemine diſcrepãte. Illud vnũ à publicis documentis, Apoſtolicis literis ſuprà recenſitis, & à nobis,lũgo diſsidet interuallo,quod in illis nullius Clericorum Regularium Præpoſiturę,aut Collegij mentio fit apertè: ſed Præpoſituræ tantum Ordinis S. Auguſtini. Ac nè quid hic fictum à nobis fuiſſe poſteris videatur, lapidea tabula,quæ ad D. Albini adhuc legitur , horum ex parte meminit in hæc verba.

A quò D. Albini ædes condita, & opulento Sacerdotio ditata.

Verũ ne ſit eã Clericorũ regulariũ Præpoſiturã fuiſſe

Monumẽtũ in eadẽ æde, in quo cõditoris, & reſtitutoris aperta mentio.

HANC DIVI ALBINI AEDEM A CAROLO
MAGNO OB PARTAM. VICTORIAM EX
DESIDERIO LONGOBARDORVM REGE DITI-
ONIS ECCLESIAE V. ADRIANI I. PONTIFIC.
ANNO OCCVPATORE , ERECTAM VETVS-
TATE COLLAPSAM PETRVS ANTONIVS BIRAGVS
SACRI HVIVSCEM. LOCI PERPETs. CõMẽDATs. IN MELIVS
RESTITVIT AN. SAL. DõN. MDXXXX.

Petrus Antonius Biragus Abbas Fidentiæ laus eiuſdẽ ab opibus, hoſpitio triũ Principũ, & ſplẽdore Gẽtis.

Albinæ Præpoſituræ prædia.

Io. Angeli Cribelli præſtantia.

Biragus verò à quo Aedes hæc auguſtiori cultu reſtaurata non Abbas S.Vincentij fuit:ſed Fidentiæ in Parmenſi Agro non tam opibus potens, quàm clarus trium totius Orbis Chriſtiani potẽtiſsimorum Principum ſimul exceptorum hoſpitio, ne quid de ſplẽdore Gentis Biraghæ dicam , quæ à Scriptoribus non contemnendis , nõ tam Vrbis noſtræ, quàm inter nobiliſsimas totius Italiæ Familias receiſetur. Albinæ quoq; Præfecturæ prædia , quæ decem octo millia perticarum excedunt , & annuos pendunt pecuniæ cẽſus nouem milliũ, ijſq; plurium librarum abſolutiſsimè deſcripſit Io. Angelus Cribellus præſtantiſsimus Architectus, & arctiſsimo mecum amicitiæ vinculo copulatus, cuius ſolerti opera Preſul noſter vtitur, & alij Clariſſimi Ciues in prædiorum ſuorum iuribus diſcutiendis, controuerſijsve,

ſijsve,

Progreſſus eiuſdẽ & ſtudia.

ſijſue, ſi quæ fortè inde ſuboriuntur, penitùs amouendis, quo in vtroquę munere mirum in modū excellit. Nec mirum. Adoleſcens enim bonæ indolis Romam à Patre miſſus, vt literarię militiæ nomen daret, indeq; mox in Patriam incōmodæ valetudinis cauſſa reuocatus, pręcipua liberaliū diſciplinarū ornamenta, picturæ ſcilicet, Arithmeticæ, Geometriæ, Aſtronomię, & cæterarum Mathematicarum artiū ad Architecturam pertinentium à peritiſsimis, doctiſsimisq; magiſtris pręcepta hauſit, ſedulam, ſemperq; talis vt Architectus euaderet qualem Vitruuis efformauit, operam dedit, vt ob id iure ac merito ephębus adhuc in Reipublicæ Mediolanenſis Architectorum numerum nullius ſuſpenſo calculo, ſit adſcitus. Hæc habui, quæ meus erga te amor effunderet mi Cribelle, cuius quod virtutum primordia tantum attigerimus, veniā ab ingenita tibi humanitate ſperamus, quod à ſacra Cænobij noſtri dictione ad amicitiæ perpetuò inter nos cultę memoriam recolendam, ab ęquis rerum ęſtimatoribus laudem, & amorem. Alias de te alia perſcribemus, quę vel immortalitati amicitiam noſtram conſecrent, vel cum antiquis illis amicorum paribus quorum elogijs plena eſt omnis antiquitas, conferant, & antepo-nant. Vocant enim poſt bonorum Cænobij enumerationem ad ſeſe ſcriptionem meam eiuſdem iuriſdicundi poteſtas, & ſacerdotia, quę iuris patronalia nuncupantur, ac licet de iuriſdictione multa ſcribi poſſent, tamen quia nō libet, nè dum ſtudioſus Eccleſiaſticarum antiquitatum eſſe cupio, odium alicuius incurram verum aſſerens, nūc vel vetuſtate abolitum, vel contrario vſu, vel iure nouo aliquo commutatum.

Iurispatronalia D. Vincentij ſacerdotia quæ.

De Sacerdotijs iuriſpatrimonialibus tantùm agam, eaque proferā quę minus dubia, vel controuerſa ſunt à noſtro, cui ſollicitudo ęternę animarum ſalutis imminet, exordio ducto. Vicarium olim erat ſacerdotiū noſtrum ad Cænobiarchę nutum, quod eſſe perpetuum cępit iuſſu, & imperio ſummi ſacrorū Antiſtitis, Clementis VIII. annuē te, immò precante Simone de Terra Noua ampliſsimo S.R.E. Cardinali. Primoq; in Pompeium Siccū virum ingenuum, & inſigniter eruditum, quo aulico Romanæ Curię non inurbano Cardinalis ipſe diù, & per quam familiariter vſus fuerat, eſt collocatum. Eo mortuo Vicaria eadē mihi dignitas eſt delata ex electione, & deſignatione nominatim facta ab Illuſtriſsimo Carolo Caraffa in ſuprà laudati Cardinalis locum iure, ac merito ſubrogato. Is enim vnum me non ſolū pręter ſpem, & competitorum omnium opinionem: verum etiam cū nulla mea in illum merita extarent Curatum ſecundum eſſe voluit, pro quo beneficio cum parem gratiam referre me nūquam poſſe certiſsimè ſciam, grata ſaltem illud mentis ſignificatione, ſempiternaq; memoria colam, ſemperq; plus me externo Principi, & nobiliſſimę Balborum familię debere fatebor, quàm noſtratibus viris qui-buſdam

D. Vincentij in Prato Vicariatus cum animorū cura.

Pompeius Siceus I. D. Vincentij Vicarius perpetuus.

Io. Antonius Caſtilioneus Vicari⁹ perpetuus 2.

Eiuſdē gratus animus erga Præſulē de ſe opt. meritū.

buſdam primarijs, ac potentibus, eorumq; miniſtris, qui cum ſe meā cauſſa velle omnia profiterentur, nihil deniquè voluerunt. Hominē igitur ſuum in Vicarium deſignat Commendatarius, mox Archie-piſcopo Mediolanenſi exhibet, qui facto priùs eius Doctrinę pericu lo, diligentiq; vitę, & morum inquiſitione habita, vbi illum aptum eſſe reperit, ad eiuſmodi prouinciam ſuſtinendam per bireti impoſi-tionem Vicarium in perpetuum creat: nam vt primùm illud ad Com mendatarium iure ſuo ſpectat, ita hoc alterum Archiepiſcopalis iuris eſt ex Pontificio erectionis diplomate ad pręſcriptum in Conc. Tri-dentino, & in bulla Pij V. Sanctiſs. Pontificis normam.

Num Parochiale Sacerdotiū S. Xiſti ad Abbatis D. Vincentij iuriſdictionem ſpectet.

Nemini quoq; dubium erat Parochiale ſacerdotiū D. Xiſti, olim patronato iure pertinuiſſe ad Commēdatarium noſtrum, tum in ha-bendo perſonę delectu, tum in beneficij ipſius titulo electorum vni conferendo, vt eſt ex antiquioribus beneficiariorum literis paten-tibus, & agitatis in Archiepiſcopali Curia manifeſtum. Erat enim olim S. Xiſti templum in ditione Monachorū Cœnobij noſtri, quod illic moram traxiſſent initiò, vt oſtendimus in Faſciculo 6. licet mox exortis controuerſijs aliquibus inter Ordinarium, & Monaſticos ordines, ad quos eligere, aut ex electis ſelectos quarundam vacan-tium parœciarum beneficiarios inſtituere pertinebat, vt paulò ante de S. Maria, cui ad Circum, malè ad Circulum, cognomen eſt, conti-giſſe diximus, D. Xiſto turbari ius illud cœperit, ac permiſceri, ſed enim ſedatæ ſunt tandem controuerſiæ omnes, & amputatę ſine vllo pręiudicio partium lites.

Nū, & Sacerdotiū Parochiale S. Viti ad Corriuium.

Fuerunt etiam, qui non leuiter dubitarunt num parochiale ſacer-dotium S. Viti, quem ad Corriuium dicunt, ad noſtri ius Monaſterij pertineret, ea ratione ducti, quod ibi Monachorum hoſpitium olim fuerit, in quo fortaſſe Nouitiorum grex degeret ad prima Regularis diſciplinæ primordia capeſcenda, vt quam viuendi rationem ibi di-diciſſent, in Monachorum Cœnobio poſteà profiterentur. Ad quod etiam reſpexiſſe contendunt D. Carolum Cardinalem, & Mediola-nenſem Archiepiſcopum nouo Clericorum Seminario ibi inſtituto: li cet eo aliqua pòſt temporis interualla aliò deducto Hoſpitium idē tenuerint Parochi, & noſtra etiam memoria Religioſi Camaldulen-ſes, quaſi id loci antiquam Religionis ſementem adhuc retinens, no ua diſciplinæ Monaſticæ germina producere niteretur, quæ tamen hodie eruderatis terrenæ molis aggeribus ob nouam ædem honori-ficentiùs extruendam, penitùs interierunt, vel ad feruentiſsimos So lis radios, ita exſiccata ſunt, vt nulla ſpes illis ſit reliqua renaſcendi. Non leuem ea de re dubitādi anſam nobis quoq; præbet illud, quod ſubdam. Rectori S. Viti certam graui, & pecuniarum vim quotan-nis ad hanc vſque diem a noſtro Monaſterio pendi ſolere, quod & cū S. Xiſti Parocho ab eodem fieri cōſueuit: eo pacto, quo Veſtales Mo-naſterij

Monachorū Nouitiatus, & aiunt olim ad S. Vitum

Seminarium Mediolanenſe initiò ad D. Vitum.

Camaldulenſium hoſpitium ibidē.

Reparatio Aedis D. Vito ſacræ.

Granū, & pecuniā S. Viti Rectori pendet. Monaſteriū noſtrum.

naſterij Maioris idipſũ præſtare cum Curato S. Mariæ ad Circum, alijsq; plerisq; cum Parœcijs Monachos alios eodem modo pendentes, vſu veteri introductum ſcimus, ac nunc etiam cernimus obſeruari. Facit hùc etiam lis olim ea de cauſſa orta inter Beltrandum Præalonem Abbatem Cœnobij noſtri, & Rupertum Alciatum eius tum Parochialis Rectorem, quę ſi res aliter ſe habuiſſet, orta profectò nõ eſſet, dixitq; ea de controuerſia ſententiam Iacobus à Triuiſio Generalis Archiepiſcopi Mediolanenſis Vicarius Anno à Chriſto nato M.CCCLXXXV. quæ publicis adhuc in documentis legitur, quorũ videndorum poteſtas cum alijs multis exaratis in pergamena charta, mihi facta permiſſu, & liberalitate erga me ſingulari Bartholomæi ex antiqua, & nobili Marchionum Malaſpinarum gente oriundi, maioris nunc æditui Metropolitanæ Mediolanenſis Eccleſiæ pij non minus, quàm docti, generalisq; tam fructuum, quàm pecuniarũ Abbatiæ Vincentianæ procuratoris ab ipſomet noſtro Cœnobiarcha iure, ac merito inſtituti.

Itẽ Parocho S. Xiſti.

Beltrandus Præalonus Cœnobij Vincentiani Abbas.

Eiuſdẽ lis cũ Parocho S. Viti.

Perhonorifica Bartholomæi Malaſpinæ V. R. & Abbatiæ Vincentianæ procuratoris mentio.

In noſtrum ſanè ius à prima ſua origine conceſsit Delubrum D. Chriſtophoro ſacrum, quippe quod in ſolo noſtrorum Monachorum excitatum fuerit, & intra noſtræ Parœciæ terminos collocatum, ea lege, vt eius ſodales annuum librarum quinque ceræ cãdidę ad vſum Altaris elaboratæ tributum noſtrum in Templum inferrent. Extant apud nos huiuſce conceſsionis ab Ambroſio Bernadigio Abbate ſodalibus iſtis factæ, nec non, & ceræ cenſus, pactorumque conuentorum tabulæ fide publici Notarij ſubſignatæ. Quamquam nunc cereorum loco certam pecuniæ ſummam Cœnobiarchæ quotannis pendũt patritij nonnulli Mediolanenſes ædi Chriſtophorianæ præfecti. Iuriſdictio, & plena poteſtas hac in æde ſanctiora noſtræ religionis ſub ſenſum cadentia ſigna populo impertiẽdi, funera ducendi, iuſta defunctis perſoluendi, & ſolemniores ſacras res alias peragendi penes vnum D. Vincentij Vicarium ſemper fuit. Isq. cum libuerit aliorum ſacerdotum opera vti poteſt, nulla vel exigua Parœcialium emolumentorum iactura facta. Ita certo tempore, & annuo præfinito cenſu nobis viſum eſt Religioſis Monachis Camaldulẽſibus facultatem aliquando dare anniuerſaria dierum feſtorum D. Chriſtophori ſolemnia in æde eidem ſacra rite, & ordine peragẽdi. Eodem nos quoque iure vtimur in ædibus D. Catherinæ ad Fabium Pontem, & S. Calocero ſacris, & minore paulo olim in vicino Dementium Xenodochio, qua de re ſuis in locis alibi ſigillatim, hiſce nunc contenti, agemus.

D. Chriſtophori delubrũ intra Parœciæ Vincentianæ fines.

Ius in eo Vicarij D. Vincentij.

D. Catherinæ ad Fabium pontem. S. Caloceri. Xenodochij amẽtium.

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM BASILICÆ VINCENTIANÆ

Sectionis primæ

FASCICVLVS OCTAVVS.

PAROECIALIS Muneris Dignitas,& Origo. Paręcię cur diuiſæ,ſuisq́; Singulæ terminis definitæ.Vrbiū, & Prouinciarum cura Præſulibus: minorum locorū minoribus Sacerdotibus. MEDIOLANENSIVM parœciarum NVMERVS maior,& minor. Latè patens Iuris Parœcialis campus, ſed à Religioſis Mendicantibus vſurpatus. PAROCHORVM nomen multiplex dignitatis plenum. Onus eorundem, conditio calamitoſa. VINCENTIANAE Paręciæ fines vndequaq; dimenſi,& deſcripti Ichnographica in Tabella. Catholici olim ſolis in Parę-cijs hu mari ſoliti. Parœciæ VINCENTIANAE laus varijs ab adiunctis,ac præcipuè ab artibus auri cudendi, filis ſuperinducendi ſericis, eiuſdemq; ab argento ſeiungendi.

QVONIAM hucuſque in ſacerdotijs, & iuribus Abbatiæ noſtra deſudauit induſtria, non abs re fuerit nunc, quæ de iuriſdictione Parœciali ad primum poſt Abbatiam Sacerdotium, quod Vicariam dicunt attinente legimus, mandare chartis, leuiter adumbrata priùs ipſius Parœcialis mune-

ris dignitate. Munus hoc igitur ſuam primam originem à Chriſto Domino Redemptore noſtro per Apoſtolos diuini afflatu ſpiritus in varias Terrarum orbis partes, ſummo cum imperio, miſſos ad Gentes veræ fidei dogmatibus imbuendas, prouincijs aliquot eorum vnicuique datis, nè qua in Euangelij diſſeminatione confuſio suboriretur, duxiſſe, quamplurimis Sanctorum Patrum teſtimonijs indicatur apud Baroniū, qui illa collegit Tom. 1. Annal. Ann. XLIV. Verum enim verò quia Parochorum, & Epiſcoporum iura ſub illa naſcentis Eccleſiæ primordia miſcebantur interdum, hinc factum eſt, vt decurſu temporis vrgente neceſsitate, vigilantiſsimorum eius ſæculi Præſulum cura deſtinguerentur. Neque id reſpectu Vrbium, & Prouinciarum, quibus Primates, & Epiſcopi præſidere debebant, vt eſt à Lucio Papa dictum teſte Gratiano in Decret. Diſtinc. LXXX. C. I. Hæ ſiquidem certis Præſulibus ac primarijs ſacerdotibus aſsignatæ ſunt ab ipſiſmet Apoſtolis, & à B. Clemente Apoſtolorum legitimo ſucceſſore, necnon & à Dionyſio ſummo Pontifice, qui S. Xiſto ſucceſsit cum eædem multo iam ante Chriſti aduentum ita diſtributę, atque deſcriptæ forent ex collocatione priſca Flaminū, & Archiflaminum Ethnicorum, vt apertè declarat diſtinct. LXXX. can. 2. verbis illis.

Parochialis muneris dignitas, & origo.

Quamobrē iura Parochorū, & Epiſcoporum olim intenſa communia diuiſa ſunt.

Vrbiū, & Prouinciarū cura Præſulibus, aut Primarijs ſacerdotibus aſsignata.

Vrbes, & loca, in quibus Primates præſidere debent, non à modernis, ſed multis ante aduentum Chriſti ſtatutæ ſunt temporibus, quarum primates gentiles etiam pro maioribus negotijs appellabant. In ipſis verò Vrbibus poſt aduentum Chriſti, Apoſtoli, & eorum ſucceſſores Patriarchas, & Primates poſuerunt, ad quos Epiſcoporum negotia (ſalua tamen in omnibus Apoſtolica auctoritate) & maiores cauſſæ poſt Apoſtolicam ſedem, ſunt referendæ. Et can. 3. ſic habetur. *In illis verò ciuitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atq; primi legis Doctores erant Epiſcoporum Primates, vel Patriarchas B. Petrus poni pręcepit, qui reliquorum cauſſas Epiſcoporum, & maiora negotia in fide agitarent. In illis autem, in quibus dudum apud prædictos Ethnicos erant eorum Archiflamines, quos tamen minores eſſe tenebant, quàm memoratos Primates, Archiepiſcopos inſtitui præcepit. In ſingulis verò reliquis ciuitatibus ſingulos, ac plures Epiſcopos conſtitui præcepit, qui Epiſcoporum tantum vocabula ſortirentur: quoniam neq; inter ipſos Apoſtolos par fuit inſtitutio: ſed vnus præfuit omnibus.* Et diſtinct. XCIX. can. 2. *Prouinciæ multo ante Chriſti aduentum tempore diuiſæ maxima ex parte ſunt, & poſtea ab Apoſtolis, & B. Clemente prædeceſſore noſtro ipſa diuiſio eſt renouata.*

Alia ſubſequentia huius Canonis verba pręcedētib. perſimilia omitto, ne uel lectori tędiū pariāt, uel mihi ipſi in ea exſcribendo laborē.

Non inquam reſpectu Vrbium, vel Prouinciarum vt iam diximus, Sed priuatorum, minuſque communium locorum, in quibus Parochi & minores ſacerdotes degerent ac reſiderent, uti meliùs, & oportu-

Locorū minus cō muniū Parochis.

Parochoȓ limites definiti.

niùs Reipub. Chriſtianæ conſultum foret quę ſe cunque neceſsitas obtuliſſet, vt habetur 13. quæſt. 1. c. 1. Certi limites vnicuiq; ſacerdoti perſcripti ſunt, ita vt nullus in alterius fines pedem inferret, aut ius illius in re nulla, vel minima violaret: ſed ſuis tantummodo finibus contentus eſſet, id quod Anacleti quoq; decreto ſancitum, vberiùsq; declaratum ab Vrbano, alijs ſubinde sūmis Pōtific. fuit, ex animaduerſione Baronij To. 2. Annal. ad calcē Ann. CCLXX. cū inquit.

Sed conſiderandum eſt, non à Dionyſio Papa primùm, verum ab alijs anteceſſoribus Romanis Pontificibus, ſuis limitibus diſtinctas fuiſſe parochias, presbyteriſque diuiſas. At quòd in perſecutione Valeriani (vt dictum eſt) ab Eccleſiis eſſent auulſi presbyteri, & in cœmeteria Chriſtiani omnes etiam conuenire vetiti: illo ſublato de medio, & à Gallieno reſtituta Eccleſiæ pace, & cœmeteria adeundi ab eodem libera facultate conceſſa; illarum Eccleſiarum presbyteris compluribus martyrio vita functis; eaſdem iterum diuidere, ac pro ratione diſtribuere, cœmeteriaq; ſingulis conſignare, Dionyſii opus fuit.

Mediolanēſis Eccleſia in CL. Parœcias à Mona eius Archiepiſcopus 6. diuiſa.

Iam quod ad noſtram Mediolanenſem Vrbē attinet D. Monas Archiepiſcopus eius Eccleſiæ 6. Burreæ perilluſtris apud nos familiæ decus, & clarū tū Philoſophiæ ſcientia, tū vitæ ſanctimonia, lumē, in centū quindecim Parœcias diſtinxit, ac certis quibuſdā limitibus definiuit, vt ex vetuſtiſs. MS. Eccleſiæ Ambroſianæ colligit Galeſinus, & in ſuo Martyrologio adnotauit ad IV. Idus Octob. vbi ſic inquit.

Mediolani S. Monæ Epiſcopi, & confeſſoris. Hic, quo tempore Epiſcopus renunciatus eſt, cæleſti lumine circonfuſus, patrias opes, quas ſatis amplas habebat, Eccleſiæ donauit: Mediolanū Parochijs diſtinxit: quinquagintaq; nouem annis in maxima perſecutionis tēpeſtate munere Epiſcopali ſanctè perfunctus, multa fortiter, atq; ex præſcripto Euāgelij egit: quibus clarus obijt in domino. Et ante Galeſinum ſcriptum reliquit Triſtanus Calchus lib. 1. Hiſtoriæ Patriæ his verbis. *Mox ceſſante metu, habitis in Portiana æde comitijs, nobilis, & conſularis vir Monas ex Kalimeri ſchola ſacrorum Antiſtes creatur, qui beneficio longæ ætatis multa ad incrementum religionis contulit, auctaque eſt adeò multitudo eam profitentium, vt iam non ſufficeret nominatim quemquam, & per cognomina denotare, ſed per vicos, & regiones Vrbis in quibus habitarent, deſignari Chriſtiani Ciues cœperint, quas Parochias dixere ab antiquo fortaſſe verbo Parocho appellatione ſumpta, qui præbenda publicè Magiſtratibus expediebat, vt apud Horatium.*

Et Parochi, quæ debent, ligna, ſalemque.

Quod etiam verbum ætate noſtra vir doctiſſimus Hermolaus Barbarus cum Patauij ærarium publico nomine curaret, mutuatus eſt, & præceptor Merula conceſſit. Quidam tamen primam Parochiarum mentionem in Maternam transferunt. Vixit autem Monas quàm diutiſſimè. nam cum octogenarius eſſet, vnde ſexageſimum Epiſcopatus annum attigit.

Sed multò antè laudatos huiuſcemodi geminos Auctores hæc ipſa literis conſignauit Galuaneus ca. 94. in Mona a lectore videndus.

Quam-

Quamquam harum numerus ætate hac noſtra minor idquè propter adiunctionem Parœciæ vnius, vel plurium ad alias ſibi proximas. Quo pacto cum Metropolitanæ parœcia olim coniunctę ſunt aliæ plures, vt S.Theclæ, Diuorũ Zenonis in Paſquirolo, Clementis, Galdini etiã, & Michaelis ſub Domo memoria noſtra; cũ Baſilica Apoſtolorũ Parœciæ SS.Stephani & Ioannis ad Fontes, & Lantaſij; ad Parochialem quoque S.Ioannis ſuprà Murum iampridem illa D. Petri Linti, nuper verò illa S.Vincentij Monaſterij noui acceſſit; quemadmodũ Parochiali D.Petri in Caminadella, duæ aliæ S. Carolo auctore addictæ ſunt, Diuorum Bartholomęi ſcilicet & Vitalis; ad illam demũ S.Mariæ Secretæ Diuorum Nazarij ad Petram Sanctam, & Cypriani, ne parœcias ſingulas, cum quibus aliæ patrum noſtrorum memoria copulatæ ſunt numerando percenſeam: nam & noſtra ferè memoria aliæ quoque alijs vti proximis adiunctas legimus Fidelis, Simpliciani minoris, Thomę in Siccariorum arce, S.Mariæ Vallis, S. Sepulcri, S. Alexandri in Perizio, S.Stephani ad Murigiam, S.Laurentij in Turigio, Sanctorum omnium, S.Damiani in Carrubio, Sancti Protaſij in Campo Amollorum infra, S. Petri in Curte, Sancti Martini in Compito. S.Victoris ad Puteum, & ſi quæ ſunt aliæ quarum nomina delerit obliuio, vel vetuſtas. Altera minoris huiuſce numeri cauſſa fuit conceſſio ſacrarum quarundam ædium, quibus initiò animarum cura commiſſa fuerat Religioſis aliquibus nouis, quam ob cauſſam ædis D.Naboris Franciſcanis Cœnobitis data; Lãtaſij verò, S.Marię Vallis, S.Margaritæ, S.Benedicti, Monialibus, S.Sepulcri Oblatis Sacerdotibus D.Ambroſij Eccleſiæq; noſtræ maximis firmamentis: D. Fidelis Sodalibus Societatis Ieſu vberrimis ſcientiarum omniũ fontibus addictæ ſunt. Noſtra quoq; ętate ad cõmodiorẽ recentium ędificiorum deſcriptionem, dimenſionẽuè, Paręcię multę veteres ſublatę ſunt ſolo ęquatis tẽplis, D.Michaelis ſub Domo, S. Vincentij ad Monaſterium nouũ, SS.Theclę, Galdini, Ioannis ad Fontes, Ioannis ad Monachos, Vitalis. & Sanctorum omnium, vt annales docent.

Minoris nunc earum numeri cauſſa prima.
Parœciæ cũ alijs copulatę, quæ.
Cauſſa ſecunda.
Cauſſa tertia.
Parœciæ quæ dirutæ.

Quod ſi quis nũc cauſsã ex me roget, ob quam ſapiẽs ęque, ac pius Mediolanenſis Archiepiſcopus Monas plures tunc Parœcias eſſe voluerit, cum Ciuitas minor erat, & incolæ pauciores, quàm nunc ſint, longè aucta cum ipſiſmet ciuibus Ciuitate?

Quãplures olim Paręcię Mediolani.

Non negarim id prudẽter quęri; ſed cõferẽti inter ſe tẽpora, & huiuſce mutationis cauſſas, quas attulimꝰ, ſecũ animo reputãti, querẽdi locꝰ nullꝰ propemodũ relinquetur, vel eos, qui numerũ illarũ cõtraxerint arguendi. Cũ .n. eo felici ſeculo vigilãtiſſimꝰ Eccleſię Mediolanẽſis Paſtor animaduerteret, fideliũ gregẽ ſibi creditũ diuino amore flagrãtẽ quotidie magis, magiſq; diuina myſteria frequẽtare, nè ſacrarũ ędiũ diſtãtia, Rectorumue paucitas, tantam animorum concitationem ad omnia pietatis officia retardare notiores ſubditorum mo-

Mediolanẽſiũ pietas eorũ Ecc. moderante Mona.

Plures cur Mediolani paræcias inſtiruerit S. Archiepiſcopus. Monas. Religioſorũ mendicorũ offici aferè eadẽ, quę Parochorum.

mores, ac ægritudines animi eſſent, quò plures Parochos, hoc eſt animorum medicos haberent, adeò multas voluit eſſe Parœcias Mediolani. Verum enimuerò cum labentibus annis mendici Religioſi ſuborti nuper in Eccleſia Dei ſibi Parochorum partes, & munia vindicare, quodque vetuſtiores Monachi aute non fecerant, obire cœpiſſent, non ſolum diuinæ populo doctrinæ pabula ſuppeditantes, verùm etiam ægrorum ęquè ac ſanorum ſacris audiendis confeſſionibus aſſidentes, Sanctiſſimã quoque Euchariſtiam miniſtrantes, ægrotos, ac eos in primis qui morti proximi decumberent ſæpè ac ſæpius inuiſentes, funera quoque ex exequias Chriſtiano de more ducentes, & alia eiuſmodi religioſiſſimè peragentes, frequentari deſierunt Paręciæ multę, earumq; Rectores parum neceſſarij ſummis à Præſulibus habiti, ſuo ſunt numero imminuti. Quin imo cum Mendici ijdẽ Religioſi extraordinariam, eamque ſatis amplam ſtipem vniuerſam ad ſe propemodum ſtudioſiſſimè traduxiſſent poſt habitis ſolis pecuniarum redditibus Paręcijs antiquitùs attributis, relictiſque paſtoribus earundem, ijque vix ad ſacrarum ædium inſtaurationem, Eccleſiaſticæ ſuppellectilis innouationẽ, victum, & veſtitum Paſtorum ipſorum neceſſarium ſufficerent, Parochi tum ipſi pouperibus ignauis, ac deſidibus ſimiles victitabant, eam ob cauſſam Mediolanenſis Eccleſię pręſules, tum vt ab huiuſcemodi Parochis otium, peſtem animorum certiſſimam, propulſarent; tum vt eorundem inopiam ſubleuarent, tenuioribus Parœcijs ſuppreſſis, earundem fructus, & redditus ſuperſtitibus alijs aſſignarunt. Quamobrem breui tẽporis interuallo minorem ad numerum ſunt redactæ.

Quare Parœciæ deſitę frequẽtari. Quorſum eorundem numerus ſuis cum Parochis imminutus.

Verum hic ex me fortaſſe quiſpiam ſciſcitabitur, ſi Religioſi Viri, quibus à mendicitate nomen eſt, tot ac tãta iura ſolis olim Parochis conceſſa ſibi vindicarunt, qui robur ſuum habere potuerunt Summorum Pontificum decreta Parochorum ergo edita, tum antiqua, tum noua?

Non fruſtra res hęc in diſeptationem venit, nec eſt à pręſenti Faſciculo aliena: monetque me vti per ſingula iuris Parœcialis capita breui diſcurram, quod facere non grauabor.

Primum Iuris parœcialis caput, vt in Parochorũ Eccleſijs ſacrũ audiatur.

Primum igitur iuris Paręcialis Caput illud eſt, quod Populum ad ſacrum in Parœciali Eccleſia audiendum diſponit, vti videre eſt in Clementina, Religioſi de Priuilegis, vbi in virtute S. Obedientiæ, & ſub interminatione maledictionis ęternę (textus ipſius verba ſunt) omnibus Religioſis viris præcipitur nè qua arte, vel ingenio laicos ab Eccleſiarum Parochialium frequentia, vel acceſſu retrahant. *& c. de paroc. & alien. paroc.*

II. Vt Parochis decimæ ſoluantur.

Alterum vt Parochis Decimę ſoluantur 16.q.1.c.queſti, & tota, II. item toto Titulo de Decimis.

Tertium, vt oblationes eiſdem fiant. 10.q.I. c. Quia ſacerdotes, ca.

San-

Sanctorum & c.ſequenti & de conſ.d.1.c.omnis Chriſtianus.Quę qui dem iura Parochorum tria, licet ab œcumenica Synodo Tridentina Seſſ.22.24.& 26.vbi de Reformatione,fuerint populis ſæpiſſimè laudata, Epiſcopis ipſis maximoperè commendata,& vt perenne robur contrà quorumcunque iniurias obtinerent cautum, & ſancitum. Vtrum tamē ita ſe nunc habeantnec ne, ij viderint contrà quos diræ, & execrationes in ipſomet iuris corpore etiamnum militant non reuocatæ. III.Vt oblationes ijſdem fiant.

Nuptiarum ius quod Quarto loco ponimus ſartum tectum ab omni extraneorum contactu, omnique commixtione ſyncerum ad noſtra vſque tempora peruenit.nec ſatis compertum vtrum metune futura Matrimonia forent irrita pedem populo adſe referente:an pœnarum formidine,ſi quis alius,præter Parochum, auſus eſſet pedem in iſtam functionem inferre,vt habetur apertiſſimè XXX.q.5.cap.1. & ſequentibus XXXV.q.11.cap.Nulli,& in cap.Cum terra, de Elect. & alibi in Tit.de Conſuet.de Cēſibus, de Simonia,& Vſu pallij, quæ quidem iuris antiqui decreta grauioribus etiam pœnis adiectis inuiolabiliter ſeruari Concilium Tridentinū Seſſ.24.c.1. de Matrimonij reformatione præcepit. IV. Vt ſoli nuptias celebrent.

Ius omne fatendorum criminum ſacerdoti ad eorum à Deo Opt. Max. veniam impetrandā penes olim ſolos Parochos erat, vt vel ex vno illo celeberrimo cap.omnis vtriuſque ſexus,Tit.de Pœniten., & remiſſionibus conſtat. V. Vt ijs admiſſa in Deum crimina detegantur.

Atqui nunc plena idem præſtandi facultate Religionis alijs viris conceſſa,in ipſorum penè poteſtatem totum migraſſe videtur, ſolis pueris,aniculis,inopibus, & egenis neceſſitate potiùs quàm voluntate confluentibus ad Rectores.

Ius etiam Parochorum illud,quod ſacramenta amplectitur, ipſorumque tantummodo Parochorum erat ex iuris Canonici ſanctione XIII.q.2cap.Placuit, vnam ſi ſolemnem Baptiſmi,& Extremæ Vnctionis celebratione excipias,iampridem ad eoſdem tranſijt,& iuris eſſe communis cæpit,quod peculiaris erat. VI.Vt ipſi Sacramenta fidelibus adminiſtrent.

Poſtremum quoque Parochialis iuriſdictionis caput,quod inferias funera,parentationes,& anniuerſaria pro defunctis reſpicit,& vtiliſſimum ipſis quondam Parochis erat,laborumque præmium aliquod in eorum curandis animis exantlatorum, propriū parochorū erat. Verum enimuerò labentibus annis ad eorundem Religioſum ſcopulum iſta quoque Paręcialis iuris nauicula appulit,ſex illis vētis prioribus agitata,ibique naufragium deplorandum fecit, re omni ſubmerſa,veriùs ab hiantis abſorta Syrtis, verticibus,vel Carybdis. Ex his factum arbitror ſatis propoſitæ quæſtioni,ſatiſque fiet magis, ac magis,ſi iura non antiqua modo,quæ recenſuimus,ſed noua quoque à Sancto Carolo tum in Concilijs Prouincialibus, tum in ſuis VII. Vt ijdē funera ducāt,parētent Manibus, & alia peragant pro Defunctis. Parochorū iura in Actis Mediolanēſis Eccleſiæ accuratè daſcripta.

Pa-

Priuilegia Mendicantium Religioſorum ampla, Parochorũ nomina varia, quib. eorundẽ iuriſdictio declaratur.

Paſtoralibus literis ea de re piè, & accuratè conſcriptis expoſita, & in Actorum Eccleſiæ Mediolanenſis Volumen, vnum veluti in corp' relata, nec non & priuilegia ipſa Mendicantium Religioſorum ampliſſima perpendantur. In Concilijs enim illis, & literis Parochi, Rectores, Moderatores, primarij ſacrorũ diſpenſatores, ac miniſtri proprij, item Parœcianorum Sacerdotes, & Paſtores apertiſſimè nominantur: in priuilegijs verò Mendicantium Religioſorum Parochialis quidem muneris partes conceduntur ijſdem, ſed vti Parochorum adiutoribus, ſuffraganeis, adminiſtris, Mercenarijs, Delegatis, in partẽ demum Parochialium ipſorum onerum accerſitis. Quamobrem vt tandem aliquãdo quæſito ſatisfaciamus, ſummorum Pontificum decreta Parochorum ergo editò habere robur ſuum, affirmare poſſumus, quà Parochi ſacrorum ordinarij, & principales ſunt diſpenſatores, vt diximus. Religioſi verò delegati, & adiutores tantùm. Vnde licet vtrorumquè par propemodum adminiſtratio videatur, non tamen iuriſdictio ordinaria, quæ penes Parochos incommunicata adhuc perſeuerat, & de hac loquntur laudata Pontificum decreta, tum antiqua, tum noua.

Pareciale munus æquè glorioſum, ac graue.

Cæterum glorioſum ſit, vt ait Bernardus eſſe coadiutorem Dei; onus tamen iſtud Parœciale angelicis ipſis ſit humeris, vt idem aſſerit, formidandum, æquiori animo ferendum eſt, alios Parochis ipſis fortiores, ac validiores viros maiorem ſibi huiuſce oneris partem quandoque aſſumere: Quin etiam atque etiam exoptandum votis etiam, ac precibus contendendum, vt aſſumerent crebriùs, modo id charitatis ardore ſuccenſi facerent, non emolumenti dulcedine deliniti, ac non etiam iure improbo uſurparent. In eorùm enim fide, & religione grauiſſimo procurationis æternæ onere depoſito, pauliſper reſpirare quoque Parochis liceret, recuperatiſque viribus alacriùs demandata ſibi in Prouincia deſudare. Verum enimuerò res omninò aliter ſe nunc habet, itaque ſe habere liquidò comperiemus, ſi quæ nunc teſtamenta Parœcijs minus vtilia conduntur, ſolemniores etiam exequiæ magna ex parte in priuata ſacra, quorundam artificio ptoprijs omnia commodis metientium, commutata, reputabuntur animo diligenter. Quin imò cum id vnum quarundam Sodalitatum Confratres aggreſſi cuniculis eſſent, ne res noſtræ in peiùs ruerent, ſibi ijs opportunè admodum occurrendum cenſuerunt Sapientiſſimi Prouinciæ Mediolanenſis Antiſtites in Conc. VII. excommunicationis latæ ſententiæ pœna, cum ipſis quodammodo oculis vſurparent Paręcialia iura, laxiſſimis Regularium priuilegijs, plus æquo imminui profligari, perdi. Miſera condicio Parochorum, quibus ſolum penè nomen eſt reliquum, aut ſi quid aliud, cura tantum, & labor, onus inquam ſolum honoris olim ampliſſimi loco. Licet enim huic malo Vigilantiores quique Mediolanenſis Eccleſiæ

Quib. in reb. à Religioſis Mẽdicãtibus Parochorum ius proprium violetur.

Hinc latę ſententiæ excõmunicatio in eoſdẽ lata. Miſera nũc tẽporis conditio Parochorum.

Præ-

Prçſules obuiam ire præ viribus conati ſint, nihil tamē ſiue decretis Generalibus Conciliorum, ſiue priuatis, & publicis Synodorum aſſe qui potuerunt, nimis aucta Regularium illorum potentia, ita vt parœcialis iuris reſtitutio ſuum in primçuum locum ſit à nobis in poſterum deſperanda. Perpenderent hoc ſaltem attentiſſimè, qui deberēt ſcirentque noſtro ellapſu ſuum quoque pendere exitium, & ruinam. Sed aliò querelas iſtas, iuſtas licet, ac debitas amandemus, noſtræq; Parœcie fines, quod noſtri eſt inſtituti, potius exponamus.

Vincentianæ Parœciç fines.

Erat hic mihi in animo antequam Parœciam ſuis terminis circūſcriberem, Breuiarium adſcribere deciſionum, tum earum, quç in Iuris corpore, tum earum, quç apud auctores typis excuſſos ſparſim poſitæ continentur, de controuerſijs ad dicta ſeptē iuris Parœcialis capita ſpectantibus, vt Parochos, in quorū gratiā hæc ſcribimus, leuaremus, tū sūptibus, tū labore perquirendi, emendi, legendiq; tot, ac tantos huius argumenti ſcriptores. Verū quia huic noſtro deſiderio cumulatè ſatisfactum eſſe accepimus à Hieronymo Carrato Mediolanenſis Diæceſis Parocho, meiq; ſtudioſiſſimo, ſatius eſſe duxi à me de hac ipſa re collecta Amico tradere, quā actū agere, & chartas inanis atramenti illinire. Ad huius igitur Scriptoris nō contēnēdi librū, qui lucē propediem aſpiciet, lectorem ea diſcendi cupidum remitimus non inuiti. Ac eò libentius intermiſſum eſt a me iam cæptū opus de iure Paræciali, quò ſtudioſiùs alios quoq; graues Viros hoc idem argumentum ad frequentes in primis funerū cauſſas componendas nunc pertractare audio. Satis enim ſuperq; nobis eſt deſiderium hoc noſtrum Parochorum cōmodis inſeruiendi perpetuò; illis ipſis, & poſteris, hac veluti ſyngrapha, paucis indicaſſe, ſatis illis ſuperq; factu ri, niſi nos prudentiſſimi, & grauiſſimi iam laudati Viri leuaſſent onere, ac labore; quamuis non toto & omni, cum & ipſi communi cōmodo aliqua ſaltem ex parte inſeruiuerimus, materiam à nobis iam cōparatam eiſdem ſubminiſtrando.

Breuiarium deciſionum Iuris Parœcialis ab Auctore cæptū, quæ de cauſſa intermiſſum.

Collegium ipſum Taegiorum, quod & S. Simonis dicunt, nobiliū adoleſcentum hoſpitium, in quo ſcilicet probis ad honeſtatē morib. & politioribus ad humanitatem literis imbuuntur, ad læuum ad nos ab ortu venientium latus per nobiles S. Simonis viam prim⁹ Parçciæ noſtræ limes eſt: ad dexterā autem in eodem via Balborum nobiliū domus è regione modo laudati Collegij ſita.

Collegiū Taegiarum.

S. Simonis via. Balborum dom⁹.

Quam dum hæc ſcribimus incolit Clariſſimus Heros Hyppolitus Bondelmontius Florentinus Magni Ducis Hetruriæ legatum apud Mediolani Proregem agens, Vir morum ſuauiſſimorum candore omnibus æquè carùs, ac gratus; prudentia verò, vſuque multarum, & magnarum rerum nemini ſecundus, munificentia, ac magnificentia verè maximus; vitæ demum integritate, ac in Deum pietate tanta,

Hyppolitus Bondelmōtes Magni Ducis Hetruriæ legatus laudatus.

Illius vt ſi quis conetur dicere laudes
Is dare Phœbeis lumen amet radijs.

Eandem D. Simonis viam terentibus duæ hinc inde Domus aliæ ſeſe intuendas offerunt, non minus mole ſua celebres, quam incolarum nobiliſſimorum fama virtutis illuſtres. Illuſtratur vna ſcilicet clariſſimæ Senatoriæ dignitatis face Ludouico Vignate pulcherrimo Laudenſis nobilitatis flore, quem Romana Curia Aduocatũ præſtantiſſimum ante ſuſpexit, quàm in Senatorũ Mediolanenſiũ Ordinẽ cooptaretur, cęliq; noſtri ſpeciem ſuo lumine colluſtraret. Quãquã non ob id Virtutes eius, ac merita nitentes in Vrbe Romana radios ſpargere deſiere, dignus, qui eidem ornamento, & præſidio ſit in illuſtriori loco poſit⁹, ſacræ ſcilicet Epiſcopalis, aut Cardinalitiæ dignitatis faſtigio propoſitus omnibus ad imitandum. Vtinã eorum albo inſcriptus ſit, quos Sanctiſſimus Pontifex Vrbanus VIII., cui eximia eius merita ac Virtutes perſpecta planè ſunt, atq; cognita, proximè renuntiaturus eſt Purpuratos, Duceſq; Chriſtianę militiæ ſanctioris

Ludouici Vignatis Senatoris encomium.

Eiuſdem eximia merita apud Vrbanum VIII.

Neſtoream donent illi pia Numina vitam,
Quo latè meritus ſoſpite creſcat honos.

Ad alterum venio, quam eques inſignis nobilitat Carolus Arconatus eius familiæ germen, proleſq; certiſſima, quæ ſplẽdoris ſui fama Mediolanenſium finibus non contenta proximas Vrbes, & nationes totumque fermè terrarum Orbem breui compleuit. Tot.n. Heroas vna protulit, quot Viros in lucẽ extulit omnes omni laude maiores quorum in numero principem ſibi locum noſtra memoria vindicauit, Franciſcus Eques B. Virg. Annunciatæ Legationibus ſanè multis apud pleroſque Europę Principes ſumma cum dignitate ſemper obitis longè Clariſſimus; atqui non celebrandus minùs eruditorum linguis, ac litteris, quod rebus alijs quamplurimis præclarè geſtis, bonorum publico, tum priuato virtutum ſuarum gloriam latiſſimè propagarit. Redonarent hunc vtinam terris ſydera, quibus inuida rapuere: patronum enim mihi longè cariſſimum redonarent. Sed aliò ab hoc æſtu pertrahor, nè laudum tanti Viri campum latiſſimè patentẽ ingreſſus finem dicendi nullum inueniam. Nullius enim tanta dicẽdi vis, aut ubertas orationis exiſtit, quæ vel minimã earum partem attingere, ne dicam exornare ſe poſſe confidat. Miſſas itaque eas faciã non inuitus, eoque libentiùs, quod Virtutes eius ęque fulgeant in I. Conſultorum Integerrimo Ioanne Baptiſta Fratre per omnium ferè Patriæ ſuæ dignitatum gradus iampridem ad immortalitatẽ euecto: Iudiciorum ſcilicet tribunalibus primarijs caſtè ſemper, & integrè aſſedit. Vicarium Prouiſionis pro dignitate, & boni publici ratione ſemper habita, ſuiſq; commodis prælata egit. Iuſtitiã Capitaneus adminiſtrauit ſpectato ſoliùs Iuſtitiæ candore, Nunc verò Quæſtoris Ordinarij Magiſtratus partes ita ſuſtinet, vt omnibus admirationi ſit, ob eamque cauſſam dign⁹ habitus, qui non ſemel Regũ Maximo

Carolus Arconatus Eques nobilitate clariſſimus.

Franciſci eiuſdẽ patris la⁹ egregia à rebus præclare geſtis.

Io. Baptiſtæ I.C. quæſtoris Magiſt. Ordin. eiuſdẽ fratris encomia.

Philippo IV. proponeretur in comitijs Senatorũ Mediolanenſiũ, vt eius honoris apicem eueheretur, ac ſerius ocius (ſi quid ex maximis eius in rempublicam meritis, & præſtantibus virtutibus veri diuinat animus) ſine vllo dubio euehetur. Egregiè adeò publica munia omnia ſuſtinuit ſemper, & ſuſtinet, vt omnibus ſe honoribus dignum præſtet, veramque ac rædiuiuam imaginem repræſentet Franciſci Aureati Equitis Annunciatæ, cui nullus eſſe par honor poterat, nulla ſatis digna laus fingi, omni honore, omni humana laude maiori. Eiuſdẽ Queſtoris Virtutes, & merita.

Inde ſeſe recta Parœcia noſtra porrigit per Fabiorum, ſiue Fabrorum Vicum vſquè ad Sancti Chriſtophori ædem, & Zanchorum domum, quam Dorſum nominant, vbi poſtremis limitibus, quaſi cancellis incluſa conſiſtit vlteriùs non excurrens. Vincentianæ Parœtiæ lõgitudo à Fabiorum Vico vſque ad Zãcorũ domum.

Hos inter limites maior Parœciæ noſtræ lõgitudo ad quatuor mille ſeptingentos paſſus effunditur, ac fortaſſis etiam plures. Menſura autem paſſus, qua hic vtimur, eſt eiuſdem longitudinis cum brachio Mediolanenſi vnciarum 12. Ab Vrbis quoque mœnib. cũ recedit, plurimum latitudinis habet, à Nauigabilibus ipſis aquis vltra Olonam fluuium ſe protendens, triginta tres Caſas, ſeu ruſticana tuguria complexa, in quibus Communionis, vt aiunt, animæ bis centum degunt. E contrà cum propiùs ad interiorem Vrbis partẽ accedit, ſpatium peranguſtum habet; ſed accolarum tantum, vt adulti ſacrorumque myſteriorum participes plusquam mille ſint, exceptis infantibus, pueris, & puellis. Sex alijs hæc vna Parœcijs cingitur: quàque Orientem ſpectat præſtantiorem Parœciæ Sancti Laurentij Maioris partem attingit. In via quidem Sancti Simonis Collegio Thaegiorum ad læuum latus, ad dexteram autem ipſa Balborum domo: in Vetræ vero, ſeu Viperæ Vico, cum ex parte domo, quæ quondam Claræ Petraſanctæ, ſeu mariti eiuſdem Hieronymi à Baſilica Petri erat, nunc eſt Pauli Nicolai Caſati viri tàm frugi, quã ditis, ac inter primarios noſtræ Parœciæ viros meritò numerandi, ſecuta ei⁹ alienatione permiſſu Cõmẽdatarij noſtri: ex altera verò domo Fõtanæ familiæ, quæ modo in ditionẽ venit Ludouici Cittadini pietate, multarũq; aliarũ virtutũ ſplẽdore conſpicui, & illuſtris viri. Latitudo eiuſdẽ à nauigabilibus aqua, Olonam vltrà. Sex alijs eadem præcijs cingitur. Pauli Nicolai Caſatis dom⁹, & la⁹. Fontanæ familiæ domus. Ludouici Cittadini laus.

Eſt & via, quam Terratium dicunt, in eaque à ianua, quæ à tergo eſt dom⁹ ſuprà modò laudati Viri ĩchoat Parœcia noſtra, & ad oppoſitã eidẽ domũ Soſtrã Vãzaghellã dictã deſinit ad poſtremas metas. Terratium. Soſtra Vanzaghella.

Altera Parœciæ noſtræ pars, quæ ad Septentrionem vergit, vno ex capite cũ viridario Monialiũ S. Bernardini: ex altero cũ Perilluſtriũ Fratrũ Vicecomitũ, Comitũ, & Feudatariorũ, magnæ ſoboles Magni Coriolani, domo iũgitur, quæ eſt Parœciæ S. Petri in Caminadella, hęrẽte grandiori & potentiori æde, quæ templum S. Catherinæ ex aduerſo reſpicit, & adhuc Monaſterium appellatur, quod olim ibi ſub inſtitutis religioſæ diſciplinæ degerint Virgines illæ, quæ po- Domus templo S. Catherinæ oppoſita Monaſteriũ dicta.

Eius Dominus Ioānes à Furno.

Paræciarum æque ac Parochorū S. Petri in Caminadella, & S. Vincentij coniunctio.

Vbinā hæ duæ Paręciæ ſeparentur.

Quidnā Vincentianā Parœciā à Laurentiana ſeparet.

ſtea ad San ctam Catherinam ad Rotam, amplioris Monaſterij gratia ſunt trans latæ. Eius nunc dominus eſt Ioannes à Furno ſerici fili Infector, ex liguria oriūdus, nulli ſua in arte ex multis noſtræ Parœciæ infectoribus ingenio, induſtria, rei familiaris augendæ ſolertia, iudicio meo, ſecundus. Ea domorum huiuſcemodi, quæ diuerſarum Paręciarum ſunt, affin itas in cauſſa fuit, vt inter S. Petri in Caminadella Parœciam, & Vi ncentianam noſtram ſumma ſemper, ac reciproca quædam, Parochi alibus in munijs obeundis, ſuffragatio interceſſerit, ac deficiente vnius Parocho, Rector alterius vices eius obeat cumulatè. Separantur hę porrò Paręciæ duæ, extrà dextrum Portæ Fabiorum latus, ab ipſomet Nauali fluuio ad Conchettam Hoſpitalis D. Ambroſij: quemadmodum idemmet in Vrbem fluuius recto ad læuam alueo irrumpens ab oſtio, quod Tombonem dicunt, Paręciam noſtram ab ea, quæ S. Laurentij eſt in extrema ferè eiuſdem regione, ſeiungit.

Vbi in labro nauigabilis riui eo loci, quo vectigal exigitur, & Concha vocitatur in pergrandi ſiliceo ſaxo inciſa ſequens inſcriptio viſitur, quam hic vt in loco proprio apponendam cenſuimus.

MATILIO SABINO
CONIVGI

LÆBVTIO CARPO
AEBVTIAE CRISPAE

ACILIAE HELIADI SODALI
NOVELLIO DECVMO
HILINO EROTI T. F.I.

Q. NOVELLIVS DECVMVS
GN. VIRGINIVS AQVILO
L. AEBVTIVS CARPVS

PRO EA PARTE QVA HEREDES SVNT

F C

Cęterum

Cęterum ſi ab eodem illo oſtio linea recta ducatur vſq; ad Franciſci Magantię nobilis ęquè, ac elegantis viri domum, Mariolam dictam, domum in quam primam Paręciæ noſtræ, quà ſe ad Meridiem vertit, ibiq; rectum in angulum detorta, obliquo mox vlteriùs aliquantò tramite protrahatur Moniales Capucias verſus, vbi numeroſa Cacciabullę coloni familia degit, ripas eiuſdem fluuij ſtatim attinget. Huc autem ſecundum earum riparum marginem à dorſo Zãchæ familię domo perpetuò decurrẽtes Nauilij aquæ Parœciam noſtram à Paræcijs primum S. Gotardi, deinde S. Nazarij Barronę diuidunt, quà Meridiem ſpectat. Quà tandem ſolem Occidentem videt, ab eo Dorſo noſtræ Paręciæ fine ducto circuitu, ea cum Paręcia, quę S. Petri in ſala dicitur, ſe coniungit, donec perueniat ad ferri malleatorum moletrinam, quæ clauſa męnibus ciuitatis ab hac extima parte limes eius eſt. Ac licet ibi porta nulla ſit per quam extra Vrbem aditus pateat: Parocho Vincentiano tamẽ per portatiles ſcalas ad id extructas, ſemper patuit, in obeundis munijs omnibus, quę ad curam animarum ſpectant. Quod ſi hinc recto tramite, progrediamur ad Conchettam Hoſpitalis S. Ambroſij primò nobis occurret vaſta quædam Antonij Raynoldi Viri Clariſsimi vinea; mox Antonij Sormani viridariũ cui ſatis opportuna humanis vſibus domus adiacet quemadmodum, & Raynoldi Vineæ palatium ingens, ſed imperfectum; poſtremò hortus vitibus, arboribusq; varijs conſitus, quo nunc Grimaldi Paulus Camillus Pater, & Filij potiuntur, hiſque noſtra Paręcia limitibus clauditur in hac occidentali parte contermina S. Martini Pareciæ, quem ad Corpus vocant. Hi ſunt ipſiſsimi noſtrę paręciæ fines, eaque veriſimilis menſura longitudinis, & latitudinis eorundem. Quod ſi circuitus vniuerſi ſpatium metiri quis per otium velit, octo centum quinquaginta ſupra decem millia paſſuum erit, vt ex Tabula tertia geographica ad calcem operis apponenda ad amuſſim patebit.

Mariola Franciſci Magantiæ domus.

Cacciabullæ Coloni prædiorum Monialium Capuciarum.

Paręciæ Vincentianæ limites ad occidentem ſolẽ.

Vincentiani Parochi ius deſcendendi per ſcalas è męnibus ciuitatis.

Antonij Raynoldi V. C. vinea.

Antonij Sormani Viridarium.

Grimaldorũ Hortus.

Ex quo colligi facillimè poteſt quàm ſit huius Pareciæ prouincia difficilis, ardua, laborioſa, quàmq; dignus ſit eius operarius mercede ſua, quæ tamen ſi qui foris vitam ægrè trahũt, terræ cultores ſpectes, perexigua eſt; ſi qui Vicum Fabiorum incolunt minima, & aliquando etiam nulla, propter eorumdem inopiam, & egeſtatem, noſtris plerumq; opibus, & eleemoſinis ſubleuandam: ſi qui in ciuitate ſunt ob diuerſitatem ſtatus diuerſa pariter, & incerta. Hæc enim tria Ruſticorum, Burgheſanorum, & Ciuium genera Parœcia noſtra complectitur. Primi generis, & ſecundi homines Templum, & Parochum ſuum frequentes in vita adeunt, eodemque mortui deferuntur: At tertii cum incolumes, ſunt rari apparent, cum defuncti nulli: eò quòd apud Monaſteria Regularium in primis recentum ſe humandos mandant, neſcio quibus eorundem lenociniis

Vniuerſæ Vincentianæ paręcię magnitudo paſſibus definitur.

Ob id animorum curandorum labor ingens, merces exigua.

niis irretiti contra vetus Eccleſiæ Catholicæ inſtitutum, quo Parochianorum corpora ſuis in Parœciis mandabantur humo, non tam, vt parochi ſuis eos precibus, & ſolemnibus officiis proſequi commodiùs poſſent, quàm vt affines ipſi in eiuſdem Parœciæ templis preces pro ſe ſuiſque Deo Optimo Maximo fundere conſueti, defunctorum ſuorum manibus quietem precarentur æternam, & ſempiternam pacem. Sed hæc, quæ delicatas aliquorum aures fortè an mordeant; etiam omittamus, ut uniuerſum Vincentianæ Parœciæ ſpatium non tam ipſis legentium mentibus, quàm oculis intuendum ſubiiciamus in iam promiſſa Tabella, quam diligenter admodum, & ad fidem noſtræ hiſtoriæ accomodatè mihi confecit mei ſtudioſiſsimus Architectus Ioannes Angelus Cribellus, cui me eam ob cauſſam debere plurimum non ignoro. Nam, & in ea Baſilicæ Vincentianę Ichnographiam, & varium Vetrę curſum antiquum, & nouum cum alijs multis, videre erit in tabula ſecunda Hichnographica Parœciæ Vincentianæ ad finem libri poſita, id quod lucem non exiguam afferet Faſciculo ſecundo, & ſeptimo.

Vetus Ecc. inſtitutum de Parochianis humandis in Paræcijs ſuis.

Tabellam Ichnographicā Parœciæ Vincentianæ quis confecerit.

Monet me nunc ipſa nobilitas eiuſdem Parœciæ, vt de ea aliqua diſſeramus. Fulget enim hæc ipſomet nobiliſsimo, & antiquo D. Vincentij Templo, & multò magis trium SS. Martyrum, Quirini, Nicomedis, & Abundij, aliorumque Reliquijs, quibus Templum ipſum abundat, vt loco ſuo oſtendimus, & alijs quamplurimis pręſtat. Quatuor hæc ipſa ſacris ædibus intrà fines ſuos conditis, Sanctorum ſcilicet Chriſtophori, Caloceri, Catherinæ, & inſigniter per omnium ora vulgati hoſpitalis Amentium iuxtà nos poſiti mirum in modum illuſtratur. Quibus in ędibus Parochianorum commodo, defunctorum ſuffragio, publicæ vtilitati ad Dei Opt. Maximi gloriam quouis non feſto die deciès, feſto verò duodecies res ſacra de more fieri conſueuit.

Parœciæ Vincentianæ dignitas à Tēpli D. Vincentij antiquitate, & ſacris Reliquijs.

A Templis alijs quatuor intra ſuos fines.

Ac numerus quidem Miſſarum, quas obiri ſolere diximus, ſic accipiendus eſt, vt is eas Miſſas tantummodo compræhendat, quæ olim obiri conſueuerant, ſiuè vt legatis defunctorum, ſiuè vt ſacerdotiorum oneribus ritè, & ordine fieret ſatis: nam quæ extra ordinem, ita poſcentibus Piorum eleemoſinis, in dies ob eam rem datis, vt res ſacra quotidiè fiat, eæ recenſitum aliarum numerum excedere iam inde ab Anno MDCXVII. quàm longiſsimè cępere, ita prorſus, vt ſacerdos quilibet paratam ſibi ſtipem aduentitiam ſemper habeat, ſi rei diuinæ quotidiè voluerit operari, vt in II. Florilegij noſtri parte ſectione 2. Deo fauente commodiùs, & vberiùs oſtendemus ſtylo ad vernaculum propius accedente, ne quæ tum dicentur rudes, ac ignaros Latinæ linguæ latere poſſint, quorum tum in gratiam diſſeremus. Accedunt his Oratoria duo publica, quorum vnum in medio ferè Fabrorum Vico viſitur eo in loco, vbi

priùs

priùs ſola Crux picta , nunc autem pia Dionyſij Maſperi orationis Veſpertinæ præfecti opera Chriſti cruci affixi , aliæque ſacræ imagines diuinis ad pietatem facibus mentes accendunt: Alterum intrà Portam ipſam Fabiam in triuio , vbi lapidea columna Thuſci Ordinis , cuius in epyſtilio aurata Crux , quę ferè quattuordecim ab hinc annis ſtatis de more precibus à me Parocho benedicta, debita veneratione coli cœpit , adhucque concurſu colitur non vulgari. Solet enim ad hanc ſtrata vicinia ſub occaſum ſolis litanias , ac alias huiuſcemodi ſacras precationes exſoluere , indeque ſingulis ſextis ferijs Metropolitanam Baſilicam, ecruce præeunt adire ad audiēda de ſuperiore loco paſſionis Dominicæ Sacramēta. Ibi ſiquidem Sanctiſſimæ Crucis Sodalitas inſtituta eſt, quemadmodum & ad alias Cruces in Vrbis, & ſuburbiorum triuijs poſitas, quæ eſſe octo, & triginta numero perhibentur , quibus ſingulis cum certum Redemptionis noſtræ myſterium aſſignatum ſit , noſtræ quod obtigit , Deſcenſum Chriſti Domini ex Pilati ſcalis exhibet intuendum.

Sodalitates Sanctiſſimę Crucis octo & triginta Mediolani.

Cæterum in ijs omnibus , quæ eſui , potui , cultui corporis , neque tam ad viuendum, quàm lautè & opiparè viuendum homini neceſſaria cenſeri , fingi , vel excogitari poſſunt , Parœcia noſtra nemini alteri concedit. In ipſis enim propemodum ædibus noſtris ob vbertatem ſoli triticum optimum , variaque Legumenum genera producit , vitiū inibi copia, lectiſſima vina, & æſtiuo maximè tempore guſtui gratiſſima , ſatis ſuperque ſuppeditat; Frugiferarum eadem arborum multitudine felix eſt , & pinguibus glebis ad olera, reliquaſque cuiuſcunque generis ſatiuas herbas copioſè gignendas mirum in modum opportuna.

Eiuſdē Parœciæ laus à copia Tritici, legumenum vini frugiferorū arborū, & herbarū.

Naſcuntur in eiuſdem quà fontium, quà fluminum perennitatibus ſuauiſſimi piſces. Ab Vrbe etiam cum recedit loca ſyluis opaca , collibus molliter accliuibus aprica, decliuia vallibus , latioribus camporum interuallis diſtincta , gratiſſimo oculis ſpectaculo repræſentat , in quibus feræ cuiuſuis generis, & volucrum omnium varietas non ingrata.

A fontibus & piſcibus in ijſdē ſyluis, collibus, vallibus camporum interuallis, volucribus, feris.

Iam intra eiuſdem ambitum interiorem quęcunq; ad corporis cultum ſpectant variarum artium opifices abundè ſuppeditant, ſcilicet in ea frequentes degunt fullones , infectores , textores eorum numero maxime, qui ſerica licia nectunt , ex quo fit , vt ſericis pannis, holoſericis , & ſubſericis magis , quam alijs leuioris materiæ, minoriſque pretij veſtibus abundet parœcia noſtra . Illuduntur hic etiam ſerica tenuiora velamina auro & argento , vt iquit Iulius Solinus, ī vsū publicū dāno ſeueritatis admiſſa, & quo ſua potius oſtētare corpora, quā̄ veſtire primò fœminis , nunc etiam viris perſuaſit luxurię libido , quæ iam omnes modeſtiæ terminos lon-

A copia rerū ſpectātiū ad veſtitū.

Serici luxus latè nimium patēs in

Parœciam eandẽ incolunt linum, bambocium nentes.

longè, lateq́ne eſt tranſgreſſa. Nec abſunt hinc fœminæ, quę linum, bambatium, ſeu goſsipium, & ſericum, lanamq́ue neant, ac carminent.

Vigent in eadem maximè auri malleatores.

Sed vnica in primis in noſtro Fabiorum uiget ars illa, quæ ſub auri malleatorum nomen generale venit, licet magis propriè Bractearia nuncupari poſſet. Quamobrem hic à nobis eiuſdem ratio pluribus explicanda videtur, eoque libentiùs, quod eam ante nos nullus, vel leuiter adumbrarit. Initiò magna vis argenti, molis ad inſtar funditur, quæ mox certam in formam redigitur, poſt extrinſecus vno tantum in latere auro leuiſsimè obtegitur, dein argento igne pluries emollito magnis idipſum malleis tunditur, poſt in miræ tenuitatis laminam, ſeu bracteam in ligneo canali ſubſtrato diſtenditur, quæ demum æreis quibuſdam inuolucris obtecta, tamdiu latioribus percuſſa malleis cuditur, donec ad perfectam latitudinem, tenuitatem, ac ſubtilitatem peruenerit, idq́ue fabri principis iudicio, qui ſolus manum extremam operi imponit. Huiuſce verò Auri mercatores, qui ſubminiſtratis auro, argento, cæteriſq; opificum ſumptibus, has tenuiſsimas laminas auro obductas cudendas mandant, vbi ſic cuſſæ fuerint, rectè complicatas mulieribus tradunt, à quibus primo longis forficibus tenuiſsima ſecantur in fila, mox ſericis ſtaminibus protenſis in longum, anuloque ſuſpenſis, eadem non leui pollice, ſed dextera tota vola cum ipſomet auro decore ſuperinducto torquent, donec fila ipſa aurea eſſe penitus videantur. Huiuſmodi auri commutatio cum mercibus gentium aliarum, Mediolanenſes cum nationibus exteris omnibus copulauit, ac fecit, vt quidquid vbiquè terrarum eſſet, ad eoſdem etiam perueniret, ob nimiam vna merce commutata comparandæ vniuſcuiuſq; alterius rei procul à ſe poſitæ facilitatem inde profectam. Fœminarum verò aurum huiuſmodi nentium greges habet Parœcia noſtra. Cæterum ſi quæ auri fruſtula, vel ſegmenta hiſce fœminis, Mercatoribus, aut etiam Brachearijs ipſis ſuperſunt, partitorib⁹ quibuſdam induſtrijs dantur eam ob cauſſam, vt aurum, quod argento permixtum habẽt, ab eodem purum putum facillimè ſeiungatur. Sed enim partitorum huiuſcemodi mira Mediolani paucitas eſt, duoque in eius latiſsimo ambitu tantummodo reperiuntur, quorum alter in noſtra Parœcia degit, eratque vnus tantùm initio, cui ob id ſatis ampla res familiaris erat, non aliam ob cauſſam poſtmodum imminuta, quàm quod eius alumnus quidam artem eandem probè callens ad Imperatoris turrim alteram eiuſcemodi officinam, vel Vſtrinam potius, quod in ea præcipua metallorum genera candeſcant, & ad partitionem flammis ardentibus adurantur, in eadem Ticinenſi Porta aperuerit cũ ingenti lucro. Ideo nec ab incępta horum artificum narratione fuerit alienum, artis eorundem proſequi rationes omnes, cum vna tot,

Deſcriptio Bracteariæ artis.

ac tantis

ac tantis alijs artibus ſolent inſeruire.

Partitores igitur primò ſegmina illa auri, vel fragmenta fundunt, & in maſſam rediguat, quæ mox iuditio eorum, qui auri bonitatem explorant, ſubtiliori trutina perpenditur, vt quantum admixtũ habeant auri, vel argenti ea, qui ad ſe detulerint, ſciant. Eo facto periculo, certioribusque redditis ſingulis de ſuo auri pondere, vel argenti, plurium maſſas vnà cogunt, & fornaculæ orbiculari fundi pauliſper concaui, & marginis per circuitum leuiter deficientis immittunt, vt igne ſuppoſito liquefiant. Eiuſdem fornaculæ labra, ſumma in parte concaua, vno ab latere apertiùs patent, vt inde viliora metalla quælibet æs, ſtannum, plumbum faciliùs educantur: id, quod paulatim fit adunco, & oblongo ferro metallis ijs omnibus ſupernatantibus, auro verò metallorum omnium grauiſsimo cum ipſomet argento, cui mixtum eſt, in imò fundo formulæ ſubſidente. Quod ſi fortè fortuna contingat, vt leuiora metalla illa (quod interdum accidit) ignis calore deficiente, aut ſcoriæ expurgandæ gratia aliquãdo deſcendant, ita vt ex orificio fornaculæ nullo modo fluãt, tum eidem plumbi tantum infunditur, quantum ad illa, quodã quaſi vehiculo, educenda ſufficiat, ſuccreſcente materia ſenſim aliquid è ſummo illo orificio ferro illo iterum abradendo, quò metalli grauioris deſcenſus facilior, & expeditior ſit. Superadduntur interdũ aliquot aluminis fecis particulæ, quæ aurum purgare, & in abſolutiſsimum nitorem redigere perhibentur. Apparente mox argento in ipſa fornaculæ concauitate à vilioribus metallis alijs ſeiũcto prorſus, ac puro (quod tum apertè liquet, cum metalla alia ad inſtar olei in ipſamet argenti ſuperficie fluitare amplius non videantur) ſubtrahitur fornaculæ ignis, vt in maſſam argentum iterum coaleſcat, dureſcatque citius, cuius ergò aqua quoque tepida perfundi ſolet. Ad hæc, argenti ſic purgati maſſa liquatur iterum, mox cocleari magno accepto in aquam feruentem effunditur, eaque ratione in particulas granorum inſtar diſtinguitur, & ſeparatur. Ea porrò grana in illa grandiori, (Bozzam ipſi Partitores vocant) ritè locantur, quibus aquæ fortis menſura ex alumine, & nitro conflata ſuffunditur cum lento igne eadem, vt grana aqueum in humorem ſoluat, auro in ollæ fundo rubenti terræ ſimillimo, reſidente. Aqueus hinc ille humor vbi refrixerit, & in ollam aliam haud diſsimilem transfuſus, iterum admouetur igni, clauſo orificio ollæ vitreo quodam operculo, oblongam fiſtulam porrigente in ollam alteram ſibi ſimilem, receptaculum dictam alio ſimili operculo clauſam, ad eiuſdemque formæ vas tertium pari cum fiſtula pertingentem. Ita fit vt exſiccetur argentum ab eodem, aqua illa forti educta per ſublimationem, (vt cum partitoribus ipſis loquamur) diſtillatoriã ab ignis feruore profectam, fractoque vaſe, argentum cum gypſo, aut calce de candore

Deſcriptio partitionis auri, & argenti.

certans, eius in fundo cernatur. Hinc ferreo in vaſe, quod ijdem partitores Croſolum vocant, ſicut & aurum ipſum ſoluitur cum hoc vno diſcrimine, quod argentum in grana, vtſuprà expoſuimus, extra ctо prius ſupernatante nitro diſtinguitur; aurum autem in virgas oblongas effingitur, & efformatur. Rebus tandem omnibus his peractis, Partitores vnicuique mercatori, alijsve, à quibus ſegmina illa auri, vel argenti acceperint, portionem ſuam, iuxta bonitatem, & pondus, deducta laborum mercede, & expenſis, reddunt.

Partitio aliorum metallorum.

Metalla verò alia viliora, mixtim ex illa fornacula ſuperiore extracta liquãtur in alia peculiari fornace manicæ brachij recurui pſimili, ac inter ſe, educta aliqua ex parte terreſtriori materia, ſecernũtur, quæ pars terreſtrior vnà cum reliqua ſcoria metallorum, purgamentiſque alijs, quę ex officinis aurificum efferuntur, dantur viris quibuſdam terrę lauatoribus appellatis, quorum ingens etiam numerus eſt in vicinia noſtra, vt eadem ſaxeam in pilam immittant certa argenti viui quantitate priùs ad mixta, pluries lauent, ac ſubtiliſſimè molant donec admixti argenti viui beneficio conglobetur in pilæ fundo quicquid argenti, vel auri cum illis purgamentis terreſtribus compertum fuerit adhæſiſſe. Hæc humana adinuenire induſtria potuit, nè minimum quid auri, vel argenti, tanto ſtudio ab inexplebili mortalium cupiditate, ne execrabili auaritia dicam, ſuã ad perniciem, ex ipſis effoſſi terræ viſceribus, interiret. Sed hæc domi noſtræ nata quodammodo relinquamus, veniamus ad alia, quæ noſtrã Parœciam ditant ſcilicet per hanc maximè noſtram in Vrbem inuehuntur ferè comeatus omnes, cæteraque humanis vſibus accommodata, tum ex vicinis regionibus Verbani lacus, ac fluminum Ticini & Padi; tum ex remotis prouincijs, non quidem itinere terreſtri, magis autem Pado ipſo ab Adriatico mari ad nos vſque deducta, quæ longum nimis eſſet ſingula percenſere. Hinc latè dictum illum manauit in vulgus: eum, qui commeatum per hanc Parœciam Mediolanum inuehi ſolitum intercepiſſet, vniuerſam Vrbem non tã rerum omnium copia priuaturum, quàm obſidione famis grauiſſima oppreſſurum.

Sitis auri inexplebilis inhumani ſpectoribus.

Cõmeatus propemodũ omnes in Vrbẽ per D. Vincentij Parœciam inuehi.

Salubritas aeris eiuſdem defenſa.

Somnia porrò ſunt, & rabularum nugę, quę de aere noſtrę Parœcię inſalubri vulgò circunferuntur ob aquas illic ſtagnantes, craſſiores fontium ſcaturigines, & puteos parum altos, ideoque æſtatis tempore ſequiente Syrio, parum admodum frigeſcentes: multa enim ſunt, quę natura ſua ſalubrem eſſe noſtrę parœcię ſitum cœlumque eius clemens, ac temperatum arguant non obſcurè. Indigenarum primò vita ſatis diuturna ad ipſam vſquè canitiem, & effętę ſenectutis metas. Funera paucorum, quę alijs in minoribus parœcijs crebiora. Accolarum demum natura appetentium craſsiorem cibum, coloris non mali, vegetis ſenſibus, hilari animo, robuſto corpore

Quibuſnam argumentis loci alicuius ſalubritas indicetur.

predi-

prẹditorum. Quibus argumentis aeris vbique temperies oſtenditur, & probatur.

Hos mihi è Vincentiano PRATO flores præcipuè legere hac tēpeſtate viſum, adnaſcentes Baſilicæ ipſi, locum inter ſacras Aedes reliquas noſtræ Parœciæ principem obtinenti: eoſdemque octo in FASCICVLOS diſpertitos, ac in priori FLORILEGII ſectione, vno veluti in calatho collocatos Beneuoli Lectoris naribus admouere, ea ſpe ducti, fore vt ipſorum ſiue pulchritudine, ſiue odore perculſi antiquitatum ſtudioſi, laborem qualemcunquè noſtrum approbent, & commendent. Faſciculi VIII. nec nō & prioris Florilegij ſectionis epilogus.

Secundæ ſectioni FLORILEGII PRATI noſtri nunc accedet eadem manus lectura raptim (non tantum enim otij in hac ſecunda ſectione habemus, quantum in prima ad commodè ſcribendum nobis contigit) alios Flores, quos in Parœcia Vincentiana ædes Diuo Chriſtophora ſacra produxit, vt in peculiarem, ac ſimplicem Faſciculum, reciſis digreſſionum frondibus plus nimio inoleſcentibus, & inſuauibus deductionum Iuris, ac Peritorum folijs luxuriantibus amputatis, diſponam; ac rudi, paupereque in fiſcella, vti agreſtes, & extrà vrbem procreatos, collocem, ſua fortaſsis ruſticitate Lectorem returos.

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM

PAROECIÆ D. VINCENTII IN PRATO

PARTIS PRIMAE

SECTIO SECVNDA.

De Sancti Chriſtophori Delubro.

FASCICVLVS NONVS.

DELVBRVM S. CHRISTOPHORI vbi, quando, & à quibus conditum ordine quæſitum. In auguſtiorem formam EX VOTO à Ciuibus Mediolanenſibus redactum. Qua cauſſa ſint DIES DVO FESTI apud Mediolanenſes in honorem S. CHRISTOPHORI, & in eis ciuium concurſus ad Templum, vbi Sancti Reliquiæ, & imagines plures. Quædam de eiuſdem ſancti die feſto, & Templo apud Laudenſes, in quo ſerpentis ſpina poſita. Imago S. CHRISTOPHORI qua de cauſſa in ſuburbijs, vijs publicis, & extra Templa frequenter picta. Sub titulo D. CHRISTOPHORI HOSPITALIS DOMVS primùm, deinde ſocietas ex nobilibus præcipuè viris inſtituta. Quãtitas reddituũ ei⁹ ſocietatis examinata. Ius Abbatiæ, & Parochi D. VINCENTII decreto Archiepiſcopalis Vicarij confirmatũ in æde S. CHRISTOPHORI, & eiuſdem Aedis forma explicata.

IAm extra Vrbem ſpatiari licebit, ſi ad D. Chriſtophori Delubrum pergere velimus, vt ex noſtro inſtituto res eiꝰ veteres, ac recentes ſcrutari, & explicare poſſimus. Iuxtà profluentem nauigabilium aquarum Ticinenſi porta egredientibus ad dextram poſitum eſt hoc Delubrum, intra fines noſtrę Parœcię ad tertium eiuſdem profluentis traiectionis pontem. Domus hinc inde adiacent, habitatoreſque frequentes viſuntur. Eſſe antiquum, & ſtructura, & picturę oſtendunt. At ſtémata, & gentilitia Vicecomitum Mediolani Ducum inſignia, Reipublicę item Mediolanenſis, ac Pręſulis noſtri Cœnobij Vincentiani rem apertiùs declarant, omnē quoq; ambiguitatē de medio clariùs tollūt literę quædā prominentes in marmore pario in ædis huius faſtigio inſcriptæ. Duæ nunc ſacrę ædis cernuntur copulatæ atque connexę, quarum altera, quę Aquilonem ſpectat, antiquior apparet, dicataq; eſt D. Chriſtophoro, vt cùm eius Sancti imagines, tùm ara maior liquidò oſtendunt: altera verò, quæ ad meridiem vergit, viciniuremq; habet riuum nauigabilem ſub B. Virginis numine & quatuor aliorū Sanctorum, videtur condita, & ex pictis Matris Dei imaginibus, & iconica eiuſdē ſtatua aræ primariæ ſuperpoſita. Hęc recētior cognoſcitur ex marmorea tabula ſuprà ianuam eius locata, cuius inſculptę ſunt à dextro latere vipera Vicecomitæ gentis ſingulare inſigne, à ſiniſtro crux alba rubro in ſcuto Reipublicæ Mediolanenſis peculiare ſignum; & Viperæ quidem adſcripti ſunt hi duo caractheres G. & M. denotantes (vt credere par eſt) hanc ædem conditam anno Ioannis Mariæ filij Io. Galeatij, ferè quarto poſt acceptum Patris Imperium, vel certè paulò poſt. Cuius rei non ſolum illarum duarum literarum coniecturam: ſed & teſtes locupletiſſimos habemus literas quaſdam Ducales ad Vicarium generalem Curiæ Archiepiſcopalis Mediolani, & eiuſdem ad eas reſponſionem, quarū exemplar in teſtimonium depromptum hinc inde, ſubiiciemus. Dux Mediolani &c.

Delubrū S. Chriſtophori vbi ſitū. Alteri delubro Virgini ſacro nūc coniunctum.

Vicecomitum, & Reipublicę Mediolanenſis inſignia.

Litteræ ducales de eodem delubro ad Vicarium Archiepiſcopi.

Venerabilis Doctor nobis dilecte; Intelleximus Illuſtriſſimum q. D. Ducem Philippum Proauum noſtrum ædificari iuſiſſe Eccleſiam Sancti Chriſtophori extra muros iſtius inclitæ Vrbis noſtræ ob deuotionem & cultum, quem erga eum ſanctum gerebat, eamque in capellam erigi facere inſtituiſſe, in qua quotidie celebraretur, & ad eam rem conficiendam ex eleemoſinis eius, bona quædam coempta fuiſſe, ſed morte præuentum peragere non potuiſſe, quod animo deſtinauerit; Bona verò dictæ Eccleſiæ relicta, & compartita ex eleemoſinis Excellentiæ ſuæ à laicis quibuſdam vſurpari, & detineri audimus, & quoniam cupimus certiorem, & clariorem huius rei notitiam habere hortamur, & oneramus vos, vt opportunas, & diligentes informationes ſumere velitis, de his, quæ ſuperius narrata ſunt, & nobis deinde reſcribere quidquid pro mera veritate compertum habueritis, & hoc facietis, quò celerius fieri poteſt. Papiæ die primo Auguſti 1401. *Ia. Antiquarius. A tergo*

Vene-

Venerabili Doctori Domino Vicario Archiepiſcopatus Mediolani nobis dilecto. Illuſtriſſime & Excellentiſſime Princeps.

Vicarij reſponſio ad litteras Ducales.

Hactenus Ducales literæ: ſequitur reſponſum Vicarij ad eas.

Excellentia Veſtra dignata eſt mihi ſcribere intellexiſſe Illuſtriſſimum q. DD. Ducem Philippum ædificari iuſſiſſe Eccleſiam Sancti Chriſtophori extra muros vrbis huius, eamque in Capellam erigi inſtituiſſe, in qua quotidie celebraretur, & ad eam rem conficiendam elemoſinis eius quædam empta, ſed morte preuentum peragere non potuiſſe, bonaque dictæ Eccleſiæ à quibuſdam Laicis detineri, iuſſitque Excellentia Voſtra vt diligentes informationes ſumam, deindeque reſcribam quid pro veritate comperuerim: habitis Excellentiæ Veſtræ literis, infraſcriptas aſſumpſi informationes. Reperio namque ipſam Eccleſiam edificatam fuiſſe anno Domini milleſimo quadringenteſimo octauo per quoſdam Laicos, qui ſupplicauerunt Illuſtriſſimo tunc, & Excellentiſſimo Duci, quod dignaretur eius Excellentia concedere vt ibidem poſſent congregationem Scolarium facere, & quod poſſent condere inter ipſos ſcolares ſtatuta, Præfatus Illuſtriſſimus Dux ſcripſit Vicario prouiſionum Communitatis Mediolani quod ſuper his ſe informaret, & reſcriberet. Vicarius ſcripſit eſſe concedendam licentiam ſcolæ, & ſcolarium congregationem, ſed quod ſtatuta facere non poſſent, ſed tantum ordinationes inter ipſos, & ita Princeps conceſſit dicto anno 1408. In ipſis literis non nominatur nomen Ducis, ſed quia milleſimo quadringenteſimo octauo datæ ſunt ſupraſcriptæ literæ, arbitror quod Illuſtriſſimus q. Dux Philippus adhuc non eſſet Dux. Comperio quoque ex relatione plurimorum præfatum Illuſtrimum q. Ducem multas eleemoſinas in pecunia numerata dictæ Eccleſiæ perſtitiſſe, ſed quod inſtituiſſet in Capellam erigi, in qua quotidie celebraretur, nec per ſcripturas, nec per teſtes conſtare mihi potuit: volui tamen videre libros, & ſcripturas, & Iuſtrumenta ipſorum Scolarium, per quæ mihi conſtat, quod ipſa Eccleſia habet in redditibus annuis libras ducentum viginti ſeptem, & ſoldos duodecim, vel circa Imper., quos annuos redditus acquiſiuerunt, ex eleemoſinis maximè præfati Illuſtriſſimi Principis, et ex eleemoſinis etiam aliunde habitis, ac etiam ex legatis factis per alios Laicos, quos redditus expendunt pro vno Capellano, qui celebrat omni ſeptimana quatuor miſſas in ipſa Eccleſia Sancti Chriſtophori, & duas in Eccleſia S. Satyri Modiolani; Item alij Sacerdoti ſoluunt, qui longo tempore ſeruiuit dictæ Eccleſiæ, ſenio confecto, faciuntque omni anno eleemoſinam decem mediorum panis cocti in Eccleſia Sancti Michaelis ad Gallum Mediolani, Reliquum quomodo expendant Excellentia Veſtra ſuſpici facere poterit in liſta his incluſa, quam ab ipſis ſcolaribus habui. Hæc ſunt quæ pro veritate comperio, & Excellentiæ Veſtre humiliter me comendo Mediolani die octauo menſis Auguſti 1491. Excellentiſſimę Dominationis Veſtræ ſeruulus Io. Baptiſta Ferrus Vicarius Archiepiſcopalis Mediolani. Illuſtriſſimo & Excellentiſſimo Principi & Domino Domino meo obſeruandiſſimo Domino Duci Mediolani.

Ex his duabus Epiſtolis facilè colligitur, & hanc ædem Meridionalem magis nouam, & illam Aquilonarem vetuſtiorem; Ducemque

que ſub quo recens condita eſt, fuiſſe non Philippum proauum Io. Galeatij Sfortiæ, cuius iuſſu, ac nomine hæ primæ conſcriptæ ſunt ad Vicarium antedictum literæ: ſed illius Fratem Io. Mariam, qui nouem annos Inſubricum, parum quidem feliciter, rexit Imperiũ, cui ſucceſſit idẽ Philippus Maria, & die 25. Maij, qui eſt ſacer D. Dionyſio, publicè renũciat⁹ Mediolani Dux anno cõmunis ſalutis 1412. vt rectè cẽſuit prædict⁹ Vicarius, verã tẽporũ vitæ Ducũ Mediolani ſupputationẽ ſecut⁹. Io .n. Galeati⁹ Vicecomes Melegnani morit̃ anno 1402. eiq; ſuccedit Io. Maria ei⁹ primogenit⁹, q̃ Imperij infulas, atque Ducalia inſignia accepit 29. die Octobris anni 1402. & anno 1412. die 16. Maij ob nimiã in ſubiectos populos ſæuitiã à quibuſdã nobilibus coniuratis ciuibus occiditur, cuius ſucceſſor poſt nonũ diem declaratur à militum ducibus, publicaq; acclamatione iuxtà priſcam Romanorum conſuetudinem pro Principe Philippus Maria ſalutatur. Igitur cum hęc ædes ante annum 1408. iàm eſſet conſtructa, vt compertum eſt ex ſupplici libello porrecto Galeatio Sfortiæ Duci prædicto, quibuſdam eiuſdem Principis literis inſerto, & ad Vicarium, ac duodecim viros nobiles publici commodi prouiſores datis, quas hic excribere ad verbum placet.

Quando hæc duo delubra ædificata diſputatur.

Io. Galeatij Vicecomitis mors.

Io. Mariæ eius ſucceſſor interficitur.

Philippus Maria dux ſalutatur.

Antiquitas d. delubri adhuc aſſeritur.

Dux Mediolani &c. à tergo nobilibus, & Sap. Locũtenenti, Vicario, & Duodecim Prouiſionum Communitatis noſtræ Mediolani.

Litterę Galeatij Sfortiæ ad Duodecim virorũ Prouiſionis Mediolani de eodem delubro ſcriptæ.

Viſis litteris veſtris reſponſiuis ad noſtras ſuper continentia ſupplicationis nonnullorum Ciuium noſtrorum Mediolani requirentium inter cætera poſſe quæcunque bona immobilia acquirere nomine Scolæ Sanctorum Io. Baptiſtæ, Chriſtophori, Iacobi, & Chriſtinę extra Portam Ticinenſem huius noſtræ Ciuitatis Mediolani &c. per quas veſtrum exprimentes iudicium ſcribitis videri vobis reſpectibus, & motiuis in dictis veſtris litteris recitatis, vt conceſſio per eos requiſita poſſendi emere bona immobilia, vt prefertur, non ſit eis preciſè fienda, ſed quod hoc ſtet in diſpoſitione Iuris, & ſtatutorum, decretorum, & ordinamentorum Communis noſtri Mediolani: Ad factum autem confirmationis ſtatutorũ, dictæ Scolæ quã requirũt dictis vobis videri, q̃d ipſa Capitula ad modũ ſtatutorum compillata, quæ vobis nonniſi rationabilia videntur, pro huiuſmodi Scola regulanda per nos ſint affirmanda, dummodo ſtatuta nõ appellentur, ſed ordines inter eos facti tantummodo nuncupentur, adhoc vti ipſi Scolares ſe poſſint conuenire & eligere valeant Priorem, Conſiliarios, Sindicos, Procuratores, & alia facere quæ in dictis ordinib. cõtinẽtur. Reſpondemus quod dictũ veſtrum iudicium vtique nobis placet, volentibus vt iuxta illud effectualiter exequi faciatis, & proinde fieri litteras, & ſcripturas quaslibet opportunas. Dat. Mediolani die primo Martij 1408. Vbertus. Et volentes eas litteras prout ad ipſos ex debito ſui officij pertinet, & ſpectat exequutioni mandare etiã vigore arbitrij & baijliæ eis virtute dictarũ litterarũ per Præfatũ Dominũ conceſſarũ vtſup. ac omni alio modo, Iure, via, & forma, quibus melius potuerunt, & poſſunt, prędictos ordines, de quibus ſupra fit mentio, qui ſunt in capitulis quindecim

cim

cim compilatos prologo eorum excluſo, quorum primum incipit. In primis ſtatuerunt, & ordinauerunt, & finitur, penes notarium eligendum vt infra, & vltimum incipit. Item quod dictis Prior, qui taliter electus fuerit, & finitur, ne fraus aliqua valeat committi de dictis bonis, quod tantummodo ordines, & non ſtatuta declarauerunt, & declarant nuncupari debere, tenore præſentium approbauerunt, & confirmauerunt, ac approbant & affirmant in quantum non ſint contra formam ordinamentorum Communis Mediolani, vel aliqua ex eis. In margine Ioannes Locumtenens ſubſcript. Ego Ambroſius de Clericis de Lomatio Notarius Officio Prouiſionum Communitatis Mediolani, predictorum ordinum confirmationi præſens fui, et in teſtimonium præmiſſorũ ſubſcripſi &c.

Certè minimè potuit hæc ædes à Philippo Maria ædificari, qui nondùm imperabat: ſed deterrimo carcere emancipatus Papiæ vltimum infelicis fortunæ caſum expectabat. Remanet ergò firmum, & ſtabile, quod, & ſi hanc recentiorem ædem poſtmodum Philippus Maria in fratris locum ſuffectus, non tam piorum hominum eleemoſinis, quàm ſuis pecuniarum, & reddituum elargitionibus auxerit, quod in exſcripto ſupra libello recenſebatur: eam tamen primò conditam circa annum quartum Imperij Io. Mariæ, quod nos aſſeruimus, & dictus Vicarius benè animaduertit. Hoc tempore peſtilentię vis Mediolani maximè ſæuijt, ob eamq; cauſſam ciues id templum D. Chriſtophori ad cultum auguſtiorem reformare, & noua ſacræ ędis fabrica S. Patrocinium in præſentibus peſtilentiæ malis magis promereri voluerunt. Cęterùm de tempore, quo altera Aquilonaris huius ædis pars, in iàm recitato libello vetus nuncupata, nemini dubium poteſt eſſe: cùm propter characteres illos prominentes, quibus exprimitur annus milleſimus quadringenteſimus, diesq; primus ſeptembris: tum propter Io. Galeatij Vicecomitis nomen, ibi tribus expreſſum literis, qui verè tunc temporis dominabatur, & rerum potiebatur Mediolanenſium; quo pariter anno vertente peſtis inſignis fuit in multis Italiæ partibus; exortaq, fertur ex Barbarorum turba, & colluuione Romam petente ob Iubilæum, quod illic cum plenißima delictorum condonatione ex Summi Pontificis in Chriſti fideles indulgentia, & beneuolentia celebrabatur, ibique ex contagione ducenta hominum millia perierunt: Florentiæ amplius trecenta Millia; Mediolani verò ſupra viginti millia; Increbuiſſetq; etiam noſtra in Patria defunctorum numerus, niſi citiùs de piorum hominum ſententia populus ad Deum confugiſſet, opemque inſtantiùs petijſſet à S. Chriſtophoro, vt iuſtam Patriæ infenſsi Dei iracundiam, & ſuis precibus mitigaret, & auerteret: at voto publicè pro ſalute nuncupato de conſtruendo ei templo, eiusq; die feſto quotannis perpetuis futuris temporib. feriando, gratiam mitigationis diuinæ iræ optatam exorauit, & beneficium ſalutis, incolumitatiſq; Patriæ impetrauit: Peſtilentiæ enim vis ſtatim conquieuit, & ciues pariter

riter

Quibus pecunijs ædificatum hoc delubrum.

Qua cauſſa in auguſtiorem formã reductum.

Alterius delubri tempus.

Peſtis in Italia.

Florentiæ ducẽta hominum millia Peſte moriuntur: Mediolani vigintimillia, & vltra.

S. Chriſtophoro deprecãte ciuitas Mediolani peſte liberatur.

Votũ nũcupatur de conſtruẽdo tẽplo, & die feſto celebrando.

riter grates, & vota reddẽtes Sãcto cõmunis ſalutis Deprecatori ſacram hanc ędificarunt ædem, pro cuius foribus ſignum Reipublicæ Mediolanenſis proprium poſuerunt, hinc indeq; ſtẽmata duo, vnum Ducale Io. Galeatij, alterum noſtri Pręſulis, qui tunc eò loci, ille mũdanum, hic Eccleſiaſticum tenebat imperium. Verùm multò ante hęc tempora ibi adfuiſſe delubrum D. Chriſtophoro ſacrum, & fama eſt, & aliqui memorię proditum reliquerunt, quod profectò tantò faciliùs credere par eſt, quantò rationi congruentiùs apparet, Mediolanenſes peſte afflictos noluiſſe Sanctũ extra Vrbẽ loco à publico commertio ſepoſito, & diſtante honore ſacrę ędis proſequi, niſi vrgenti de cauſa, ſummaque ratione; Quam certè aliàm fuiſſe, vix excogitari poteſt, quã quod peculiare delubrum iàm olim ſancto ſacrũ ibi pręextiterit: non quidem tantùm ab aqua illic decurrente, qua apud antiquos, vt religio exigebat, ſacrificuli manus abluebant, ita nuncupatum (quod tamen minimè improbabile videbitur, ſi huius delubri exiſtentiam ad tempora, ante Chriſti Saluatoris aduentum referamus, quibus conditum etiam, ſtatim ſaltem obiter dicemus) ſed fortè etiam à ſimulacris Deorum falſis Gentilium religionibus ibi fortè antiquitùs dedicatis: in quorum locum, diſſeminato poſtea apud Mediolanenſes per Apoſtolum Barnabam Chriſti Domini Euangelio, ſuffectæ ſunt Seruatoris noſtri, Beatiſsimæ Virginis eius matris, ac aliquorum ſanctorum ſtatuæ, quemadmodum, & nunc in eo ſimulacrum D. Chriſtophori ligneum viſitur. Nam ſimulacra ex ligno delibrato, hoc eſt, decorticato olim fiebant, locaque in quibus ponebantur, Delubra dicebantur. Cœterum quomodocunque res hæc ſe habeat, nec incredibile, aut abſurdum erit affirmare Delubrum hoc ex ſitu, & nomine, vſque ab Idolorum cultoribus ſuum habuiſſe principium. Meo autem iudicio dixerim tempore Galeatij Vicecomitis Populum Mediolanenſem pręcipuè ob ſacras D. Chriſtophori reliquias, quem in primis colere cupiebat, ad perpetuam tanti beneficij memoriam, ibi nouam ædem, antiqua diruta, ſancto conſecraſſe. Hanc rem tantò mihi faciliùs perſuadeo, quantò euidentiùs conſtat huiuſmodi ibi adeſſe reliquias, cùm ex antiquis monumentis, de quibus infrà; tùm ex illo magno dente Sancti, qui cùm fuerit ſtatura gigantæa, vt vnus ferè omnium habet conſenſus, liquidò probat quoq; tales eſſe eius reliquias: tenetque ciuitatem opinio hęc eas ibi eſſe. Huc venire bis in anno apud noſtrates religio eſt, ſcilicet die 7. Ianuarij, & 25. Iulij, quorum ille quidem miraculo, vel (vt alijs placet) voto, quos, & nos ſupra ſecuti ſumus: hic verò Sancti martyrio publicè colitur, ac plenè dedicatus, & feriatus habetur ex ritu noſtræ Ambroſianę Eccleſiæ: Quibus item duobus feſtis diebus D. Chriſtophori reliquiæ palam in Altari exponuntur, à populo piè coluntur, & reuerenti deoſculatione, omnique

S. Chriſtophori antiquius templũ aliquod fuiſſe, quã quod nũc cõſpicitur, coniecturis, & argumẽtis auctor aſſeuerat.

Delubra vnde dicantur.

Auctoris opinio de templo Sancti Chriſtophori.

Ciuium Mediol. concurſus ad templum.

Reliquiæ S. Chriſtophori.

niq; alio honore venerantur: alio autem tempore aſſeruantur in loco iuxtà aram feneſtellæ inſtar, ferreo clathro decorè obſtructo, certiſque clauibus occluſo, quas viri quidam illuſtres noſtrę vrbis delubri huius regimini prçfecti diligenter aſſeruant, ac penes ſe cuſtodiunt. Præcipuas huius ſancti Martyris reliquias Toleti in templo eius nomini dicato aſſeruari, & ſummo coli honore auctor eſt Cardinalis Barronius in notis ad Martyrologium, propriumq; ac peculiare de eo in Eccleſia Toletana, ſubdit, haberi officium, ex cuius hymno effigies Sancti facilè colligitur: in eo enim hæc leguntur verba.

Aliæ reliquiæ eiuſdē Sancti Toleti coluntur.

Effigies S. Chriſtophori qualis.

Elegans ſtatura, mente elegantior,
Viſu fulgens, corde vibrans, & capillis rutilans
Ore Chriſtum, corde Chriſtum Chriſtophorus inſonat

De huius tamen imagine, & pictura plura ſcribit Ioannes Molanus lib. 2. Hiſtoriæ Sanctarum imaginum ca. 35. & lib. 3. cap. 27., & de eius vita, ea, quę manuſcripta circumferuntur, magna ex parte cum martyrologio Grçco conuenire teſtatur Galeſinus, illaque complexus eſt breui quidem, ſed non ineleganti hymno Hieronimus Vida Cremonenſis Poeta, in quo quia adfert myſticas rationes, ob quas D. Chriſtophorus depingi conſueuerit extra templa, Chriſtum ferens, ſtatura procerus, baculumque manu, ad inſtar palmæ floridum, tenens, placuit hoc loco eum adnotare.

De ſimulacro S. Chriſtophori Vidæ carmina.

Chriſtophore infixum, quod eum in corde gerebas
Pictores Chriſtum dant tibi ferre humeris.
Quem geſtans quoniam multa es perpeſſus amara
Te pedibus faciunt ire per alta mari.
Id quia non poteras, niſi vaſti corporis vſu,
Dant membra immanis quanta Gigantis erant,
Vt te non capiant, quamuis ingentia, templa,
Cogeris, & rigidas ſub Ioue ferre hiemes.
Omnia quod victor ſuperaſti dura, virentem
Dant manibus palmam, qua regis altus iter.
Quod potis. ars tibi dat, nequeat confingere vera
Accipe cuncta bono tu bonus iſta animo.

Hic monitos vellem pios lectores me minimè ignorare narrationē hanc geſtorum D. Chriſtophori ſemper fuiſſe controuerſam, & plenam diſſenſionis inter doctiſſimos, inter rudes verò ac homines ſimplices, tanquam peruulgatam receptiſſimam. Hiſtoriam ne, an cogitationem pij hominis fuiſſe nos non affirmamus, magnam certè habere probabilitatem putamus, & niſi aliunde erroris conuincatur, piè credendam. Ad explicandas autem allegoricas Sancti Chriſtophori picturas iam vulgò receptas, & in hymno ex Vida modò recitatas, non ineleganter ſe habet Laurentius Xeriſanus in libris, quos reſtituit de ratione ſtudij Theologici, quamuis eum nequaquam ſequamur

mur in eo, quod de martyrio huius Diui dubitare videtur, vt quàm poſſumus longiſſimè à Philippo Melanctone peſſimo hæreſiarca diſcedere iudicemur, qui impudentiſſimè aſſeruit hoc vanum imperiti alicuius monaci commentum, cum re vera nullus huius nominis Sanctus Martyr in Eccleſia Dei vnquam extiterit: quod falſum omninò eſſe probat fusè citatus Molanus, & D. Ambroſius in præfatione miſſæ, vt martyrem luculenter celebrauit, & eum talem fuiſſe conuincũt diuinum officium ab Eccleſia in eius honorem perſolutum, Baſilicæ conſtructæ, & ſacræ eiuſdem Reliquiæ, non apud nos tantum auguſtè, atque ſanctè ſemper habitæ: ſed apud alias quoque Italiæ Ciuitates, vt nunc Laude Pompeia vbi iam ab hinc annis tercentis, & templum, & reliquiæ huius ſancti habentur, & coluntur, vt ex probatiſſimorum ſcriptorum auctoritate mox ſubijciemus: & olim item viguit Baſilica D. Chriſtophori circiter annum 743. ad quinquageſimum à Rauenna lapidem, de qua meminit Sigonius lib. 3. de Regno Italiæ. Quare autem in noſtro Delubro numini huius Sancti dicato Populus Mediolanenſis binas excogitatiſſimas ferias vſu receperit non omninò adhuc liquet: Diem certè natalem martyrio eius Diui ſolemnibus ferijs celebrari haud ignotum, cùm in eum Sancti Apoſtoli Iacobi feſtus dies precisè cadat, qui ex Sanctæ Matris Eccleſiæ pręcepto vbique obſeruatur. Septimus verò Ianuarij dies, qua de cauſsa pari cultu celebretur non eſt vndique manifeſtum. Scio pleroſque exiſtimaſſe talem à Mediolanenſibus diem feſtum excogitatum æmulatione Laudenſium, qui non ſine admiratione huius Sancti precibus aliquando eam ciuitatem ab infeſtatione ingentis Serpentis liberarunt: Alias, vt conterminas regiones, quibus imminebãt noſtri alicuius inſignis honoris, ac reuerentiæ fama ad huius Diui ampliorem auguſtioremque cultum excitarent. Sed Auum meum narrantem, referentemque ſæpius Patrem puer audiebam, cauſsam huiuſce feſti à Senioribus proditam, quod Archiepiſcopus Mediolani, anxio de Peſtilentia Vrbis Principe, affirmaſſet, non prius eam peſtem ceſſaturam, quàm Sancto Chriſtophoro à Ciuibus nouũ templum, & feſtum dedicatum fuiſſet. Rem hanc totam in opinione poſitam non inficior; ingenuè tamen fateor Laudenſium conſuetudinem hunc diem feriandi illic primò introductam anno ſalutis trecẽteſimo ſupra milleſimum, quo dirus ille Serpens huius Diui ope eſt necatus. Nec eſſe commentitiam fabulam, ſed veram hiſtoriam ex hoc publico Laudenſium ſcripto, ac monumento nunc ſubiungendo liquidò conſtabit. Laude Pompeia in æde Diuo Chriſtophoro dicata appenſa viſitur tabella vernacula lingua conſcripta in hanc ſententiam latinis verbis hic expreſſam, vt æquabilis ſtili tenor continuetur.

Meláctonis damnati opinio refellitur.

Reliquiæ Sancti Chriſtophori apud Laudenſes.

Qua cauſa ſint dies duo feſti apud Mediolanenſes in honorem Sancti Chriſtophori.

Altera cauſſa ab auo, etiam patre accepta author narrat.

Cur à Laudenſibus feſtus dies in honore Sancti Chriſtophori inſtitutus.

Circa Laudis Pompeiæ oppidum anno tercenteſimo ſupra milleſi-

Tabula apud Laudenſes de ſerpente miraculo Sancti Chriſtophori extincto.

mum, lacus ſubſederat, qui ob vaſtitatem, & copiam reſtagnantiſſimum in vnumque confluentium aquarum Gerondi maris nomen obtinuerat. In hoc lacu magno apparuit portento dira, & virulenta Serpẽs horribilis forma monſtri, halitum adeò fœtidum, ac venenoſum ſpirans, vt vicinum oppidum fermè totum inficeret, ac miſerè affligeret. Hinc fiebat, vt multi ciuium perirent odoris illius dumtaxat intolerabili fœditate. Verùm cùm animaduerterent ciues huiuſmodi morbum, ac peſtem in dies magis inualeſcere, pariterque cætera increbeſcere mala; è contra verò incolarum, atque habitatorum numerum quotidie, magis, ac magis imminui, & quod peius erat timerent quoque Ciuitatem ipſam ex frequentiori turbidarum aquarum colluuione obruendam, ac penitus ſubmergendam, in acerbiſſima verſabantur ſollicitudine, & eò grauior fiebat dolor, quò certior erat expectatio extremorum malorum, ignotiorque ratio, qua labenti, ac penitus cadenti patriæ opem ferre poſſent: ſpem enim abiecerant planè omnem, ægra corpora ad priſtinam valetudinem reuocandi; & redundantes plus nimiò aquas coercendi, nedum in lacu ſiccandi, aut ex parte exhauriendi. Quare excluſa ſpes omnis videbatur interẽptionis illius immanis belluæ eas innatantis aquas. His nimirum malis Laudenſes ad extremam penè deſperationem adducti, ignari penitùs, quid vltra facerent, cùm humanæ vires omninò impares eſſent præſentibus infortunijs, diuinam opem implorauere, certiſsima freti ſpe æternum Numen ad ſe ſincero affectu confugientes exaudire ſępè, ſpernere nunquàm. Et vt facilius impetrarent, quod toto cordis deſiderio exoptabant, Bernardinus Talentinus tunc Laudenſium Epiſcopus, congregata Cleri, & populi multitudine de ſuggeſtu piam habuit ad eos concionem, miſerabili deprecatus voce omnes, vt Deum tota mentis intentione exorarent, ac precarentur, nè mœſtam Ciuitatem perire pateretur, ſed ſolita miſeratione ex tantis eriperet miſerijs, exitiumque tandem auerteret. Quapropter ſtatuit primùm habendas triduum ſolemnes ſupplicationes, deinde votum vnà à ciuibus nuncupandum in hunc modum, vt ſi quando Numen haberent propitium, præſentiumq; Vrbis malorum commiſerans, atque occiſione Serpentis finem eis faciens, ſacram ædem Sanctiſsimæ Trinitati, & glorioſo Martyri Chriſtophoro ponerent. Nec eorum ſpes fuit inanis, aut vanum conſilium: Nam tribus ſupplicationibus ritè geſtis, & voto pro Vrbis ſalute nuncupato eodemmet die, qui in Kalendas Ianuarias incidit, duo magna, & memorabilia euenerunt miracula: ſerpens enim ſtatim perijt, & Lacus exſiccatus eſt. Quamobrem Pij Ciues huius ſingularis beneficij non immemores, magnificum, prout uouerant extruxere templum, quod poſtea Deo fauente Monaci Oliuetani anno 1563. magis amplum reædificarunt, & ad cultum auguſtiorem reformarunt, qui & nunc

Bernardini Talentini Epiſcopi oratio ad Laudenſes, qua votum Sanctiſs. Trinitati, et S. Chriſtophoro ſuſcipitur.

Tẽplum à Laudẽſib. S. Chriſtophoro dicatum.

nunc eodem in templo diuina munia eximio decore & honeſtate obeunt, ac proprium cœnobium huic templo adiunxerunt. Apud Diui Chriſtophori aram hodie etiam ſuſpenſa ſpectatur pergrandis illius ſerpentis ſpina, oſſis inſtar Bubulini adſeruata illic vſque ab illo æuo, tamquam eius infeliciſſimæ calamitatis monumentum. Verum quia hic dies feriari debuerat in ipſis Ianuarij Calendis, vt præfati iam ſumus, quibus celebratur Chriſti Seruatoris circumciſio, anno 1319. hæc ſolemnis, & iucunda recordatio à Plantino ordinis minorum Sancti Franciſci Laudenſi Epiſcopo tranſlata eſt in diem poſt Epiphaniam ſequentem. Hactenus tabella Laudenſis. Igitur vnde fuerit prima origo diei Feſti D. Chriſtophori, qui ſeptimo Idus Ianuarij à Laudenſibus celebratur, vel ex hoc monumento iam ſatis eſt clarum; quomodo verò ad nos tranſierit, non item: Certiſſimum quidem illud, & toto Mediolano notiſſimum, quod ille ſeptimus Ianuarij dies in honorem eius Diui herietur, & ante S. Carolum Borromęum Archiepiſcopum celebris tunc habebatur in diuinis precibus anniuerſaria gratulatio, quam is Sanctus, ſicut & aliorum quorumdam Sanctorum abſtulit, ac prorſus abrogauit, vt Baſilio Epiſcopo Sāctiſſimo aliquem inter faſtos Ambroſianos concederet locum; populus tamen eundem diem ad Sancti honorem, atque reuerentiam agere feſtum nunquā deſtitit, iſque celebris eſt in noſtro Delubro, cùm propter populi frequentiam, tū propter muſicos concentus in eo fieri ſolitos. Quæ ſanè res argumento eſt illum diem 7. Idus Ianuarij D. Chriſtophoro celebrem, vt mox aſſeruimus, multò ante Io. Galeatij Ducis Mediolani tempus alibi feriari ſolitum, tunc peſtilentia ceſſante, penituſque extincta, & Mediolani voto Numini huius Diui nuncupato, cæptum eſſe feriari. Hinc manifeſtè deprehēditur ſimul ſtare poſſe, vt is feſt⁹ dies primò alibi introductus, prodigioſa Serpentis nece, poſtea noſtræ Patriæ voto fuerit inter feriatos receptus. Si quis autem curioſiùs quęreret, cur ad D. Chriſtophorum Mediolanenſes confugerint, vt à peſte liberarentur: ità reſpondere poſſemus. Primò hoc diuino afflatu factum eſſe; deinde, vt maiori honore Sanctus iſte martyr, ac eius reliquię à nobis colerentur; & tandem nè pleraſque alias diuinare videamur cauſſas, hanc vnam rationi non incongruam ſubijciemus. Chriſti fideles ex antiquiſſimo vſu conſueuerunt eos Sanctos in ijs implorare malis, in quibus & ipſi viuentes, vel morientes verſati ſunt, vt in peſtifero morbo, ne longius ab re digrediamur, D. Rochum, qui eodem laborauit; in aduerſa mammarum valetudine S. Virginem Agatham, cui mamilla à Quintiano Tyranno abſciſſa eſt; in diris dentium dolorib. Apolloniam, cui ob Chriſti confeſſionem Decio Imperatore, dentes omnes excuſſi, ac conuulſi ſunt; in oculorum ęgritudinibus Luciam, cui Paſcaſius Præfectus in Diocletiani perſecutione oculos effodit;

Serpentis ſpina in templo S. Chriſtophori curà Laudēſibus poſita.

Cur translatus feſtus dies S. Chriſtophori in diē poſt Epiphaniam.

Ad peſtē auertendā cur S. Chriſtophor⁹ inuocetur.

In

In grauedine, aut alijs capitis morbis Petrum Martyrem, qui à ſicario in capite percuſſus, martyrij coronam, ac nomen adeptus eſt; In articulorum cruciatibus, & aliorum corporis membrorum langoribus ex frigida intemperie præcipuè ortis, Sanctum Leuitam Vincentium, qui à Datiano Hiſpaniæ Prouinciæ Præſide in toto ferè corpore, igne, ferro, & cæterorum tormentorum immanitate excruciatus, omnia vincens tormenta, ſeuiente bruma, ad Cælum euolans ſui auctor extitit nominis; & in pleriſque alijs malis & infortunijs, alios, atque alios pro ratione morbi inuocare Diuos, qui eadem perpeſſi ſunt. At peſtilentia graſſante, Deus mortalium delictis ad iuſtam iracundiam excitatus, ſagittas iræ, furoriſque ſui in homines vibrare dicitur, contagioq; illa non ſecus, ac vulnera à ſagittis inflicta diuinis proſternit quotquot ſua lue inficit. Quo etiam modo Chriſtus Dominus in picturis antiquis huius delubri cernitur delineatus minitans ſcilicet Vrbi, & ſagittas cōtra eam vibrans, quàmuis ſancto Chriſtophoro deprecatore tandem remittat furorem, & Vrbi parcat. Cùm verò D. Chriſtophorus ſagittis confixus fuerit, vt narrat Surius, qui volumine 4. breui complexus eſt quicquid latinè, & Græcè de hoc martyre ſcriptum reperitur: profectò meruit, vt qui in ſe ipſo expertus eſt ſagittarum vulnera, alijs ſubuenire poſſet ad ſe recurrentibus, vt infectæ peſtis ſagittas declinare, & euitare valerent. Eadem de cauſsa, vt auctor eſt Paulus Diaconus, Romani graui cum præmerentur peſte ad Sanctum Sebaſtianum confugerunt, eiq; in Baſilica D. Petri, quæ ad vincula dicitur ara excitata mirabiliter per illius interceſsionem à tàm funeſto morbo liberati ſunt. Hos imitati ſunt Mediolanenſes, ſuadente D. Carolo Cardinali Archiepiſcopo in præterita vltimo loco peſte, qui nō aram tantum, ſed integrum templum, illudq; honorificentiſsimum à fundamentis fabricati ſunt in honorem S. Sebaſtiani, quod non tàm ratione rotondæ figuræ, quam ratione ſingularis ſtructuræ inclytum habetur, cui vltimam manum impoſuit Reſpublica Mediolanenſis noſtro ęquo Sebaſtiano Martinione, huius templi Rectore viro ęquè pio ac ſtudioſo, mihiq; in primis caro. Igitur cùm hi Sancti veluti ſcopus in præſenti vita degentes extiterint, in quem hoſtes Chriſtiani nominis ſagittas dirigerant, ac ad necem coniecerant, iure etiam optimo potuerūt eidem irato Chriſto ſe, ceu ſcuta in illa ęterna beatitudine, opponere, & miſeros mortales peſtiferis iaculis petitos protegere, ne ab illis funeſtis telis è Cœlo tangerentur. Quamuis enim adhuc mortales eſſent ita ſagittarum ſcopus, vt ab illis lædi poſſent, & re ipſa ijs ſæpè confoderentur, tamen poſtquam ex communi mortalitate exceſſere, omnis doloris, & afflictionis inexpertes redditi ſunt ad inſtar ſcutorum æneorum: Quare ſicut tunc pati, ita nunc protegere iure, & merito ſe in eorum clientelam, tutellamuè conferrentes,

S. Sebaſtiano cur à Mediolanenſib. tēplū conſtructū.

rentes,poſſunt. Vnde Populo Mediolanenſi verè inculcabitur hoc Dauidicum. Scuto circũdabit te veritas eius,nõ timebis à iaculo uolante per diem: Et D.Chriſtophorus tamquam ex odæo illud Trenorum alternabit, quia poſuit me quaſi ſignum ad ſagittas. Ecce qua permoti ratione Mediolanenſes ad Diuum Chriſtophorum in tantis peſtilentię calamitatibus auxilij gratia confugierunt, quos patres noſtri vltrò ſunt conſectati in deligendo ſanctum Sebaſtianum in præcipuum propugnatorem contra vim eiuſdem contagioſi morbi. Paulò magis ab hac diuerſam aſſignant alij cauſſam ſecuti, ni fallor, Surium, & Vilegam in vita huius Sancti, qui affirmarunt Diuum Chriſtophorum ſagittis confixum antequam capitis abſciſione martyrium compleret, Deum exoraſſe, vt ſe inuocantes in locis, vbi aſſeruarentur ſui membra corporis incolumes & ipſi ſeruarentur à peſte, ab alijſque perturbati aeris infortunijs. Hac de cauſſa (quæ certè hiſtoriam magis, quàm vt præcedens allegoriam redolet) pingi aſſolet hic ſanctus in ſuburbijs, ac vijs publicis frequentiſſimè, vt ſi minus ad huius Diui reliquias pateat aditus, ſaltem ad ipſius imaginem facilis ſit acceſſus, cum talia imminẽt mala. In Alemania multis in locis pictum eſſe D. Chriſtophorum extra templa circa ingreſſum, aut in exteriori templi parte, teſtatur citatus Molanus: Huiuſque rei cauſſam aſſerit indicare quibuſdam locis ſcripta carmina huiuſmodi.

S. Chriſtophori imago cur in ſuburbiis, & vijs publicis pingatur.

Cur extra templa etiam.

Chriſtophori Sancti ſpeciem quicunque tuetur
Iſta nempè die non morte mala morietur.

Nos verò ſi conſideremus ſingillatim imagines huius Sãcti depictas in faciebus, ac parietibus vtriuſque noſtræ Chriſtophorianæ ædis, ad quadraginta ferè numerabimus, quibus ſinguli huiuſce templi fabricæ, ac regimini fortè præfecti ſingularem Sancti tutelam expoſtulabant, atque deprecabantur in illis peſtilentiæ ſæuientis calamitatibus, è quibus erepti incolumesvè ſeruati fuiſſent. Hanc tamen illorum virorum erga Sancti imagines pietatem admirari, atq; laudare potius, quàm imitari exiſtimarim oportere in eo præcipuè, quod fortaſsis viri iſti populari ſimplicitate pro certo crederent ex ſola huiuſce Diui imaginis inſpectione tutos ſe ſe omninò futuros à quocunque infortunio; Vnde illud vulgo vſurpatum.

Mlutitudo imaginum Sancti Chriſtophori ad templum Mediolanenſe.

Chriſtophorum videas, poſtea tutus eas.

Quinimò penitus in animum inducerent omnia feliciter caſura eo die, quo talem vidiſſent imaginem, iuxta illa duo carmina, quæ in ore omnium tunc temporis verſabantur.

Chriſtophore Sancte virtutes ſunt tibi tantæ,
Qui te mane vident, nocturno tempore rident.

Et enim Synodus Cameracenſis de Sanctis. cap.6. tanquam abſurdã vanitatem damnat ſuperſtitionem eorum, qui certò pollicentur non

ex

ex hac vita migraturos ſine eccleſiaſticis ſacramentis, qui hunc putà ex diuis itá coluerint. Sacræ verò Theologiæ, ac rerum in primis moralium peritiſsimi, quique ex Patrum, & ſummorum Pontificum placitis aſſeruerunt minimè id licere. Sanctaque ęcumenica Synodus Tridentina ſeſſ.25. præcepit quidem Sanctorum imagines in tēplis habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam, vetuit tamen credendum ineſſe eis aliquam diuinitatem, vel virtutem, propter quam ſint colendę, & ab eis petendum aliquid, vel in eis fiduciam figendam. Ex his non obſcurè apparet, quænam fuerit cauſſa, cur ad D. Chriſtophorum Mediolanēſes in tam magno peſtis morbo confugerint. Nunc adnotandum reſtat aliquando apud hanc nouam D. Chriſtophori ædem quoſdam ciues ex noſtris huic ſacræ ædi addictos ad honorem & gloriam Beatiſſimorū Io. Baptiſtæ, Iacobi, & Chriſtophori, ac Chriſtinæ, & inopū miſerorumque auxilium, ac ſubſidium hoſpitalitatatem exercuiſſe: poſtea verò mutato conſilio, ſodalitatem ſub iiſdem ſanctis tutelaribus inſtituiſſe, fierique rem ibi ſacram procuraſſe ex oblationib. piorum hominum, & in primis Philippi Mariæ Ducis egentibus elargiendo quicquid ex redditibus annuis, quos poſſiderāt, ſupereſſet: petijſſe, quoq; à Principe cōfirmationē ſodalitatis, & quorumdā eiuſdem legum. Ex hac Philippi Ducis munificentia, & inditum nouæ ædi iam fabricatæ nomen Ducalis Sacelli, & ipſe idem eius auctor habitus & nominatus: Quamuis & illius nihil publico elogio teſtatum, & illius nihil veritate fundatum reperiatur, vt vel ipſis prælibati Archiepiſcopalis Vicarij litteris ſupra apertiſſimè patuit. Fuiſſe tamen tūc temporis pinguiores huius delubri redditus annuos; cum ex Ducali liberalitate, adiunctis maximè alijs vberrimis piorum ciuium ſubuentionibus: tùm ex quantitate prouentuum, qui temporis decurſu pendebantur huic religioſo loco, in quo præter miniſtros, tot alebantur pauperes, ad iuſti inſtar Xenodochij, facilè eſt conijcere. Verùm ſuccedentibus varijs patriæ noſtræ, tàm belli, quàm ſterilitatis infortunijs decreuiſſe, ac imminutos eſſe redditus clarè conſtat ex antedicta epiſtola Vicarij Archiepiſcopalis, in qua legitur hanc ædem Diui Chriſtophori habere annuis in redditibus libras 227. & ſolidos duodecim imperiales. At ſub annum milleſimum quingenteſimum excreuiſſe huiuſmodi redditus vſque ad libras 312. ſ. 9. imperiales, & bona immobilia, ex quibus percipiebantur fuiſſe æſtimata libris octomillibus, & ducentis nonaginta: veriſimileque èſt exinde ſemper auctos, quemadmodum & cæterarum rerum pretia. Cura, & munus exigendorum redditaum, ſicut, & in varios vſus erogandorum ſocietati Sancti Chriſtophori iā diù erectæ incubuit, ac Duce Mediolani prædicto approbante, demandatum eſt. Huius ſocietatis ſunt honeſti ciues numero duodecim,

De Sanctorū imaginib. Cōc. Tri di decretum.

Sub titulo S. Chriſtophori hoſpitale primū, deinde ſocietas fuit inſtituta.

Quantitas redditū S. Chriſtophori expēditur.

cim, quem in numerum aliqui equeſtris, & Senatorij etiam ordinis aſcripti ſunt. Diſtribuunt quotannis certas eleeſimonas, pauperibus, aduentante noſtri Seruatoris natali die, loco fortaſſe alimentorũ, quæ in illo olim Xenodochio egentibus præſtabantur. Domus è regione huius ſacræ ædis collocatæ, quæ binæ ſunt, vna ad vſum ſacerdotum inſeruientium religioſis templi altaribus: altera inquilinis locatur; illi adiacet vinea, huic hortus, & area. Adeſt item à parte poſteriori ædis ſacræ agellus, ex quo annuus cenſus percipitur, quæ omnia cum in ditione, ac poteſtate eſſent noſtri Vincentiani Cænobij conceſſa fuerunt principio titulo locationis ſodalibus Sancti Chriſtophori prædictis ab Ambroſio Bernadigio Abbate certa annua penſione iniuncta, & impoſita, quæ & nunc ſoluitur, ſed emphiteotica. Dant quoque iſti ſodales annuum in pecunia tributum Abbati noſtro loco librarum quinque ceræ, ut vocãt laboratæ, quam offerebant, & præſentabant in recognitionem iuris mancipij, & nexus ſoli, in quo hæc Diui Chriſtophori ædes conſtructa eſt, vt membrum Parochialis noſtræ. Eſt eccleſiaſtico more ritè conſecrata, vt teſtantur acta Sancti Caroli eam luſtrantis, longitudinemque habet cubitorum 24. Latitudinem verò 23. In duas item partes erat diuiſa ac diſpartita pariete, & ferrea craticula interpoſitis olim, nunc autem ijs de medio remotis atque ſublatis ad inſtar vnius amplioris edis redacta, & reſtituta.

Societas S. Chriſtophori nobilib. præcipuè viris cõflata.

Eiuſdem domus duæ: vinea: hort⁹, & area.

Cenſus eiuſdem Societatis.

Societas S. Chriſtophori annuum tributũ Abbati S. Vincẽtij, qua cauſa perſoluat.

Templũ S. Chriſtophori deſcribitur.

In hac ſacra æde patrum noſtrorum memoria in ædicula lignea coloribus, ac auro ornata atque diſtincta ſanctiſſima aſſeruabatur Euchariſtia à feſto Paſchatis Chriſti Domini ab inferis excitati ad feſtum diem Sancti Martini ob ſeduliorem fortè cuſtodiam, & validiorem conſeruationem frugum, fructuumque terræ contra grandines, & reliquas aeris tempeſtates, eratque in ara Sancti Chriſtophori repoſita, ardebatque iugiter ante eam Lampas expenſis hominum quorundam pauperum, qui ſe in ſodales Sanctiſſimi Corporis Chriſti ſponte dederant, & inter ſeſe eleemoſinas quaſdam in tertio cuiuſque menſis die Dominico colligebant, in primis quidem ad eum finem, poſteà verò ad ſtipendium, honorariumuè Concionatoris pro diebus in Quadrageſima feſtis. Inſtituuntur quoque & erudiuntur in hac æde mares, ac fœminæ feriatis diebus primum ad Dei cultũ, deinde ad cætera Chriſti pręcepta, tum ad modeſtiã, & reliquas Chriſtianas virtutes. Nõ ab re eſſet hoc loco repetere ex Faſcic. 7. ea, quæ de Abbatiæ Vincentianæ antiqua ditione, & poteſtate in alias ſacras huius parœciæ ædes ſupra generatim attulimus, vt quænam iura eidem Abbatiæ in hoc Diuo Chriſtophori Delubro ſpeciatim conueniant, atque debeantur, diſtinctius cognoſcatur: ſed commodiùs fortè erit prętermiſſa tantum

Mos ſeruandæ Euchariſtiæ à Feſto Paſchatis ad feſtũ S. Martini in tẽplo S. Chriſtophori.

Inſtituuntur in eodem tẽplo feſtis diebus pueri, & puellæ Chriſtianis præceptis.

ibi nunc refferre, & ſtatim inchoata proſequi, nè plura quàm ſit neceſſe congeramus. Sub Pompeio Birago olim noſtri Cœnobij Pręſule lis eſt in iudicio mota contra omnia fermè iura, quibus quietè, ac pacificè vtebatur Curatus Sancti Vincentij in hac S. Chriſtophori æde tàm in emolumentis funerum vſitatis, quàm in officijs, & ſacris ſolemnibus obeundis; in quæſtionemque permulti tùm ſacerdotes, tùm laici uocati ſunt, qui omnes antiquam ditionem, & perennem iuriſdictionem pro curato ſancti Vincentij in eo delubro ſemper ſtetiſſe teſtati ſunt. His incorruptis, atq; integris teſtibus nonnullis alijs productis permotus Generalis Archiepiſcopi Mediolanēſis Vicarius ſuo irreuocabili edixit decreto, ut Curati Sancti Vincentij per tempora futuri retinerentur, defenderentur, ac protegerentur in ea iurium omnium poſſeſsione, quam antea, & poſt hac in eo habuere delubro. Ex eoq; tempore omnia pacata, & quieta fuerunt ſpectantia ad Parochialem iuriſdictionem, quę vna, & eadem eſt, atque illa, quæ in cœteris Parœciæ ſacris ædibus, niſi quod iſtic habet hoc præcipuum, ac peculiare, vt ſacrificus ad rem ſacram faciendam mercede conductus requiſitus pręſtare Curato Sancti Vincentij obſequium teneatur in deferendo ad ægrotos Chriſti corpore, & in ijſdem poſtrema ſacri olei vnctione coroborandis ad vltimum illud agonē in hac noſtrę mortalitatis palęſtra. A difficultate has exercendi functiones, tùm propter loci diſtātiam à Parochiali; tùm propter vrgentes, & inopinatos caſus, potiùs quā ab vlla Curati, aut accolarum voluntate huius conſuetudinis, ac peculiaris iuris initium ductū fuiſſe facilè crediderim, ob eamque cauſſam ſacroſancti eius olei vas ibi in templi adyto ad omnes repentinos euentus paratum aſſeruatur. Supereſt modo pro huius capitis abſolutione, vt ſacras reliquias, quæ illic ſunt, ſingillatim percenſeamus. Primo in quadam lignea Cruce reconditę ſunt particulæ quædam ligni S. Crucis Chriſti Domini; de vitta eiuſdem, ſiuè faſciola, dicere mauis, fragmenta aliquot columnæ, ſepulchri, & Caluarij montis; ex oſsibus quoque ſanctorum Apoſtolorum Pauli, Matthei, & Simonis; Diui item Hieronimi, & ex 11. millia Virginum. Deinde in quodam maiuſculo tabernaculo inaurato aſſeruatur mandibula S. Chriſtophori; Colitur poſtea in lignea capſella inaurata lac B. V. Mariæ. Vltimo viſitur in tabernaculo ex auricalco dens ille magnus ſancti Chriſtophori qui dono datus eſt ſodalitati ſanctorum Io. Baptiſtę, Iacobi, Chriſtophori & Chriſtinę ſub certis legibus amplè, latèq; digeſtis in quodam publico elogio inter acta Ioānoli Piſcinę tabellionis relato ſexto Idus Nouembris anno 1400. Antedictæ omnes ſacrę reliquiæ fuiſſe antiquitùs in hoc delubro palam factum eſt, tunc maximè cum D. Carolus viſendi cauſſa huc veniſſet, ex compluribus vetuſtis indicibus, & ex nonnullis etiam publicis documentis fide notarij munitis

Ius curati S. Vincentij in ædē S. Chriſtophori narratur.

Archiepiſcopalis Vicarij decreto confirmatur.

Reliquia in æde S. Chriſtophori aſſeruatæ.

eaſque

Miraculum mandibulę, & dentis Sancti Christophori.

eaſque iure, & merito approbauit idem S. Archiepiſcopus, omnique honore dignas laudauit. De mandibula D. Chriſtophori, quæ ibi multis ante annis fuerat, & de illo magno dente, qui poſt liberali munere illuc conceſſerat, illud libenter notarim, quod mirabilis, quidem Deus in ſanctis non tam in rebus magnis, & mirificis, verùm etiam in paruis, & minus portentoſis. Quis enim non miretur diuinam prouidentiam, & altiſſimum eius conſilium in reponendo dente eiuſdem ſancti apud propriam mandibulam? Hinc profectò vtriuſque reliquiæ veritas eò clarius eluxit, quò euidentiùs loculus, capſulaue eius dentis molaris in maxilla magnitudini eiuſdem adęquatè reſpondebat, & eam is complebat, ac iuſtiſſimè metiebatur; Vnde & ex dente illam eſſe huius Sancti maxillam, & ex hac eum eſſe eiuſdem Diui dentem certò compertum eſt. Hic ſi reuiuiſceret D. Chriſtophorus, cum Beata Agata meritò exclamare poſſet, Qui reſtituit dentem meum maxillæ meæ, ipſum inuoco Deum meum. Cæterum & ſi re vera hoc mirum ſit, tamen quia ex quadam propenſione ipſius conſultricis, & prouidæ Naturæ hoc fit: ſicut enim materia naturaliter appetit formam, & corpus animam, ita partes ſuum totũ quadam vi ingenita exquirunt: minus lectores mirari debent, cùm viderint naturæ Auctorem innatum creaturæ conatum ſæpe ſua bonitate ante tempus explere atque ſatiare, partes loco diſtantes ex commiſſura iungendo, & in ſuiſmet locis reponendo, vt mirabiliter factum eſſe de maxilla, & dente D. Chriſtophori ingenuè fateor. Dixi ante tempus, quia in illo horrifico vltimi Iudicij die explebitur perfectè inſita illa omnis membrorum appetentia ad colligationem, & naturalem partium iuncturam. Caſum paulò diuerſum eueniſſe Angilberto Mediolanenſi Archiepiſcopo huius nominis ſecundo narrant hiſtorici, quidem antiqui, ſed nequaquam pœnitendi. Quos me quoque ſupra eſſe ſecutum memini, dùm eundem planè caſum referrem, quem, quia ad rem valdè facit, hic repetere placet. Nàm cùm hic Angilbertus ob pietatem, & reuerentiam, quam erga S. Ambroſium gerebat, abſtuliſſet ab eius capite dẽtem, repoſuiſſetque ceù pretioſiſſimum lapillum in anulo, vt eum aſſiduè ſecum ferret, ſorte, vel vt meliùs dicam diuino miraculo, dum ſupplicationes ad Baſilicam S. Laurentij perageret, amiſit, de qua amiſſione valdè anxius, & ſollicitus nihil non egit, vt illum inueniret, ac recuperaret, ſed omnia fruſtra tentauit; iam tandem à pia muliere vetula certior factus eſt, dentem in proprio loco repoſitum apud ſancti gingiuam, ac proinde monitus nè vltrà plus diligentiæ, & laboris inſumeret in eo perquirendo, quando quidem ex ſepulchri inſpectione ſtatim res fieret perſpectiſſima; ſepulchro enim reſerato, in maxilla, à qua primùm excuſſus fuerat dens, mox repoſitus apparuit, magna Archiepiſcopi admiratione, diuinam voluntatem recognoſcentis,

Miraculum de dẽte è Sancti Ambroſij capite ab Angilberto ablato.

& approbantis;& ne idem futuris vnquam temporibus accideret, ex argento, & auro, gemmiſque innumeris aram ſuper ipſo ſepulchro ita conſtruxit, vt nuſquam poſtea auſus ſit aram eximię dignitatis, & tanti pretij demoliri, vt D. Ambroſij corpus inuiſeret, aut tangeret.

De huius Chriſtophoriani delubri origine, cultu, & ſacris reliquijs ſufficerit hæc ex antiquis litteris, atquè monumentis retuliſſe.

FLORILEGII MEMORABILIVM ANTIQVITATVM

PAROECIÆ D. VINCENTII IN PRATO

PARTIS PRIMAE

SECTIO TERTIA:

De Phano D. Caloceri.

FASCICVLVS DECIMVS.

PHANI D. CALOCERI antiquitas, & fama; primùm ex mira FONTIS inibi ſcatentis origine declarata; tùm Regij diplomatis teſtimonio confirmata, illuſtrata deinde ex baptiſmo D. SECVNDI peracto in eo ab SS. Martyribus FAVSTINO, ET IOVITA. FONTIS eiuſdem ſitus, Ciuium frequentia ad illum, ſacrum olim ibi Religioſarum mulierum ſeptum. Imaginis antiquæ BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ ad SERVATORIS Crucem ſtãtis, prodigij anno MDXIX. ſucceſsi, munerumque eius occaſione datorum deſcriptio. Procedente ęuo ſocietates variæ ſub diuerſis nominibus ibidem erectæ. Poſtrema SANCTISSIMI CRVCIFIXI nomine nuncupata adhuc durat, & floret.

Nunc

NVnc ſequitur neceſſariò (nè longius, latiuſque vagemur) vt de viciniori quoque D. Caloceri Phano (ſi hac profanæ Gentilitatis voce, bona cum eruditiſsimi Baronij venia vti liceat) dicere incipiamus, cui non antiquitas tantum, ſed fama etiam apud Ciues incredibilis, cũ

D. Caloceri antiquitas, & fama aperitur.

ex antiquis prodigijs, tùm ex frequentia recenti piorum hominum attributa eſt. Eius quidem mira vetuſtas iure optimo comprobatur. Primo ex modo originis aquarum fontalium inibi antiquitùs ſcatentium, vt aliqui dicunt, ad preces D. Caloceri, qui cùm eſſet Mediolanum productus, vt Chriſti fidem abnueret, in tormentis, atque cruciatibus poſitus obtinuit diuinitùs, vt fons, emanaret perennis, & perpetuus, & hoc factum eſſe circiter annum à Chriſto nato trigeſimum ſupra centeſimum, eo in loco vbi Adriani Imperatoris iuſſu ad caudas ſylueſtrium taurorum alligatus cum Sanctis Iouita, & Fauſtino, vt ita ab illis feris, & immanibus belluis per ſyluas carduis, & tribulis obſitas raptatus necaretur, vinculis ab Angelo reſolutis liberatus eſt, beſtijſque ità edomitis, & manſuefactis, vt ſanctus dicto audientes non modò eſſent, ſed eos ciuitatem eiuſdẽ Angeli admonitu ad Cæſarem Adrianum rurſus ingredientes, non ſecus, ac ſi canes forent domeſtici, ac familiares, & veluti fida cuſtodia ſequerentur magna totius populi admiratione ob rei nouitatem frequentiſsimè confluentis. Qua autem de cauſſa, fontem hunc D. Calocerus Deum deprecatus impetrarit, non ſatis conſtat, creditu tamẽ facilè eſt hanc fuiſſe cauſſam, vt propriam vel ſedarent ſitim, vel certè concitarum, & anhelantium ferarum, vel (quod & rationi magis conſonum eſt,) vt hoc etiam miraculo aſtantes Gentiles ad Chriſtum conuerterent, in eoq́ue, cùm aliunde aqua non ſuppeteret, baptizarent.

Calceeriam fontis origo.

Cauſſæ originis eius fontis plures recenſentur.

Conuenit ſanè inter omnes antiquitùs fuiſſe in huius parœciæ ſuburbanis prata, & ſyluas; ſi quidem ad noſtra vſq; tempora cognomen Sancti Vincentij inter prata remanſit, vt habẽt perantiqua ſcripta, & nomen ſyluæ, quæ diù ad Vlmos vocitata eſt, & à D. Victore Capucinorum, ad locum vbi nunc iacet Xenodochiũ Dementium pertinebat. Comprobant hoc idem non obſcurè acta Sanctorum Fauſtini, & Iouitæ lib. 2. Brixiæ impreſſa anno 1588., quę meminerunt Fontis diuinitùs producti circa ſyluas, & eos campos, ad quos abire iuſsi ſunt Vrſi, & Tigres ad eorum internecionem Adriani iuſſu emiſſi, vt in eodem vitali tingerentur latice populi, qui eam rem ſtupentes Chriſti fidem ſuſceperant. Hæc à nobis quia non noua dicuntur: ſed tradita repetuntur: fidem publica ſcripta vindicent, & noſtrum ſit ſolum facientia ad rem noſtram, huic inſeruiſſe operi, & proinde ac vana non reſpuiſſe. Illud quidem vnum noſtris recentibus monumentis cõſecratum æternitati fuerit, firmiſſimamque dictis fidem aſtruet noſtris; fontem hunc

Hic olim prata, & Syluæ.

Calo-

Caloceṙianum principiò diuinitus prodijſſe: eritque hoc non leue popularis hominis teſtimonium, ſed Regiæ Maieſtatis grauiſſimum incorruptæ veritatis verbum. In diplomate enim Franciſci Francorum Regis, & Mediolani Ducis, dato nonis octobris, anno 1519. habetur D. Caloceri fontem non natura, aut humana arte, ſed diuino miraculo prorupiſſe ante annos iam 1390. ad preces S. Caloceri, vt ex eius cæleſti vnda, Mediolanenſes, qui repudiatis falſis Gentiliũ ſuperſtitionibus, veram Chriſti fidem amplexabantur, ſpiritualiter renati æternã auſpicarentur vitã: habuiſſeq; D. Ambroſiũ Vrbis noſtræ Patronum horum omnium plenam notitiam, vt & annalibus Eccleſiaſticis liquidò conſtare ibi aſſeritur. Ex his de huius fontis origine ſatis lectori perſuaſum eſſe arbitror, modus nunc originis clariùs nobis explicandus ſupereſt. Ego fontem inſequenti modo ſuum habuiſſe diuinitùs principium, ſacras, magiſquè receptas ſecutus hiſtorias crediderim. Cùm D. Calocerus Aſtę ob Chriſtianam religionem eſſet in cuſtodiam datus, ingentibus editis miraculis virum quendam Idolorum pręcipuum cultorem nomine Secundum ad Chriſti fidem conuertit, ſacriſque imbutum dogmatibus, Mediolanum ad Sanctos Fauſtinum, & Iouitam deſtinauit, quorũ ille ſacerdos, hic Diaconus erat, vt aquis ablueretur luſtralibus. Secundus optimo duce Dei Angelo, comite, licèt peſsimo Sapritio quodam infeſtiſsimo Chriſtianoram hoſte ſtatim eſt iter ingreſſus, in quo ita ab illo claris vocibus de diuinis præceptis firmiter retinẽdis ſępius eſt admonitus, quemadmodum ab iſto de Idolorum cultu pertinaciter defendendo frequentiſsimè commonitus: tamen cum ipſi iter vnà facerent Sapritius Derthonę remanſit: Secundus verò ceù anhelans ceruus ſitiens baptiſmi aquas, via Ticinenſi Mediolanum diuertit, & eam Vrbis portam, qua venientibus Ticino ingreſſus patet, adijt, monituſq; ab Angelo ad locum extra eam portam ad dexterã conſedit expectans iã iàmq; aduentantes Fauſtinũ, & Iouirã è carcere ab Angelo eductos, vt eum baptizarent. At cum aqua ibi pura deſideraretur, ſiuè ad preces D. Caloceri abſentis, ſiuè Sanctorum ibidem aſtantium, illicò nubes adfuit formam columnæ præ ſe ferens pertingentis ad terram, ex qua fluxerunt aquæ, factusque eſt fons, in quo Secundus cęleſti eſt tinctus latice: aduolauitque ſtatim columba de Cœlo Chriſti Domini Corpus, & ſanguinem afferens, & in manus Fauſtini repoſuit, vt ijs diuinis dapibus nouũ athletam Secundum communiret, ad agonem pro vera fide confirmaret, & ad lõgum quod illi reſtabat ad æternam fęlicitatem iter corroboraret, quam fęlicitatem eum breui martyrio adipiſci debere pronunciauit atque prædixit, vt poſtea re vera eiuſdem Sapritij Præfecti iuſſu in Vrbe Aſtenſi capitis abſciſſione factum eſt 14. Kal. Maij anno Chriſti Domini 134. Adriano Imperatore, Augurino, & Sergio Cõſulibus.

Eiuſdem originis modus ab Auctore explicatur.

Hanc

Hanc ita narrant hiſtoriam Petrus in Cathalogo in vita Sancti Secũdi, & Mombritius tom. 2. in vita Sancti Martiani Epiſcopi Derthonẽſis, quos citat Baronius in adnotat. ad martyrologium die 18. Aprilis, & in Manuſcriptis Eccleſię Mediolanenſis plura de D. Calocero exponi aſſerit Galeſinus in notis ad ſuum martyrologium 14. Kal. Maij, quos etiam refert, & ſequitur Philippus Ferrarius in Cathalogo Sanctorum Italiæ in eius die feſto. Cœterum quod locus ille exeuntibus Ticinenſi Porta ad dextrorſum poſitus, ad quem Secundus ſe conferre, ſtatim ac Mediolanum attigit, iuſſus eſt ab Angelo, ſit iſte, vbi nunc ſcatet Calocerianus fons, magis rationis neceſſariò probantis vi coacti aſſeuerare cogimur, quàm quod certiſsimos auctores (ſi vnum excipiamus Mombritium) repererimus, qui locum hunc noſtrum apertè notarint, aut expreſſerint. Et vt melius lector probationis vim percipiat, præmonendus eſt haud aliam eſſe potuiſſe Vrbis portam, qua egreſſus eſt Beatus Secundus, quàm Ticinenſem, cum & illa primo occurrat venientibus ex Vrbe Ticinenſi, & ſtatim egredientibus vicinior, & accomodatior ſit Derthonam petentibus, vt indè verè peregit Secundus, vadens ſalutatum D. Martianum illius Ciuitatis Epiſcopum iam neci religionis cauſſa deſtinatum à Sapritio, ac pro eius ſalute diuinum Numen ſupplicatum, vt in agone fortitudinem, & conſtantiam, atq; in exceſſu è vita premium, & ęternam beatitudinem largiretur. Illud quoque erit premittendum circa Fontis locum, & Vrbis antiquę ſitum, quod Triſtanus Calchus in primo ſuæ Hiſtorię libro, loquens de antiqua Vrbis Mediolani poſitione ſcribit perennem Fontẽ via Ticinenſi ad lęuam non longè à mœnibus ortum nunc quoque perdurare, & Euſtorgianum dici, & alterum ad dexteram eadem via pergẽtibus adeſſe non ita antiquum, & hunc pariter extra Vrbis mœnia fuiſſe, cum tunc porta circa Corriuium exiſtere ante dixerimus. Ex iàm dictis, & nunc particulatim prænotatis, rationem formabimus (ni fallor) neceſſariò demonſtrantem fontem, qui diuino prodijt miraculo ad expiandum celeſti lauacro Secundum, illum eſſe, cui nomẽ eſt D. Caloceri, Hoc itaque argumentabimur pacto. Secundus Ticinenſi Porta egreſſus dexteram ſtatim adijt partem, ibique, quemadmodum ei Angelus mandauerat, Sanctos Fauſtinum & Ionitam præſtolatur, qui paulò poſt angelo eodem comitante aduentantes, aqua è Cælo delapſa, illum baptizarunt; Iam alius ab hac Vrbis ora Fons haud quaquàm reperitur, pręter noſtrum Calocerianum: Fateri igitur neceſſe eſt in eo B. Secundum aquis eſſe luſtralibus ablutum. Concluſionem, cùm ex ipſa ratiocinationis forma validè ſequatur, nemò negare poteſt: Maior propoſitio ex his, quæ modò ſum prefatus, ſatis videtur probata, atque perſuaſa. Sola ergo minor argumenti aſsũptio reſtat latius nunc confirmanda. Duo inſignes Fontes in hac noſtra

Fons Euſtorgian' via Ticinẽſi ad læuam ægredientib. & ad dexterã Calocerian' occurrit

Ratio Auctoris neceſſariò probãs D. Secundum in fõte Caloceriano baptizatum.

noſtra Vrbis regione iampridem vigent, alter, vt ante dixi, læuam tenet, & Euſtorgianus à vicina D. Euſtorgij baſilica vocatur. Hui[a] aqua primos Mediolanenſes Chriſto Seruatori nomina dantes tinxit ſanctus Apoſtolus Barnabas, indèque cum antiquitate maiorem quoq; famam ſibi fons vindicauit: Ad dextram alter, qui multis poſt annis veluti è Cælo per nubem in columnæ modum formatum eſt ad nos demiſſus, ſeruatque in hunc diem cum antiqua religione non imparē gloriam. Præter hos duos in hac auſtrali plaga ſacer Fōs nullus adeſt. In illo quidem antiquiore Euſtorgiano nemo vel mediocriter in ſacris verſatus hiſtorijs affirmabit baptizari potuiſſe B. Secūdum, quippè qui in fonte nouo, & modò prodeunte; vt acta eius teſtantur, ſit lotus: In iſto autem noſtro expiatum cæleſti lauacro non temerè, ſed iure ac merito aſſeruerit quis, tùm ob cognomen D. Caloceri, cuius ætate vixit Beatus Secundus, adhuncque locum ab eodem Aſtæ in cuſtodia detento eſt deſtinatus, tum ob huius Fontis ſitum dexterū ab Vrbe via Ticinenſi abeuntibus, ad quem diuertiſſe Secundum diſertè ſcripſit vnus Mombritius, & pleno ore aſſeruit in vita S. Martiani memorati, vel ex auctoritate manuſcriptorum Eccleſiæ Mediolanenſis, in quibus plura de S. Calocero exponi teſtatus eſt Galeſinus, vel teſtimonio illorum Eccleſiaſticorum annalium, quorum mentio fit in iàm adducto Regio diplomate, quos tamen, & ſi alieno etiam vſi ſtudio auidè perquiſiuerim⁹, haud inuenire hactenus potuimus. Hiſtoria hæc, vt nunc eſt à nobis narrata picturis non inuenuſtis iādiu fuit expreſſa iuxta Calocerianum Fontem, cum hiſce literis adſcriptis. S. MARTYR SECVNDVS A' D. CALOCERO FIDEI MYSTERIIS IMBVTVS AB SS. FAVSTINO, ET IOVITA BAPTIZATVR IN HOC FONTE DIVINITV'S AD PRECES SANCTI E' NVBE IN FORMAM COLVMNAE DEMISSO. Nunc dabitur aliquid loci paucis commoſtrandi errata veterum quorumdam ſcriptorum emendāda, qui ceù pecudes improuidæ vnus poſt alium gregem ſequentes eadem fermè exſcripſerunt verba, parum mehercule ſolliciti de temporum diuerſitate, ac annorum ſupputatione, nimiſque profectò oſcitanter legentes ſcripta cuiuſdam Landulphi de S. Paulo circiter annum communis ſalutis 1133. publicè edita, quorum exemplar etiamnū viſitur in Bibliotheca Canonicorum Ordinariorum Metropolitanę Mediolanenſis. Is enim cæterorum familiam duxit, & quod per errorem, vel certè dormitās memorię prodidit, alij veluti ſtudioſè, & de induſtria dictum excipientes poſteritati tradiderunt. Inter alia ab ijs per peram ſcripta illud eſt Sanctos Geruaſium: & Prothaſium, atque Secundum in Euſtorgiano Fonte eſſe baptizatos, quòd quàm intolerabile mēdū ſit, & à nobis de S. Secundo modò commemorata ſatis indicant, & ratio tēporū apertè conuincit, atq; ea, quæ indè ſequuntur abſurda manifeſtiſſimè coarguūt. Etenim ſi tempora ſupputemus, li-

Cōcluſio rationis probatur adhuc.

Menda veterū quorundam Scriptorū corriguntur.

quidò apparebat ab ea tempeſtate, qua germani illi Fratres cæleſti latice expiati ſunt, in eo Fonte, ad quẽ primò D. Barnabas Chriſtum Mũdi Seruatorẽ noſtris ciuibus annunciauit, annos ferè centũ fluxiſſe, antequã Fós ille, in quo baptizat⁹ eſt Secũdus, diuinit⁹ eruperit. Quid igitur fieri potuit, vt in hoc, qui nondum erat fõte mergerẽtur Geruaſius, & Prothaſius? Atqui minus verũ erit Secũdũ in noſtro fõte primũ omniũ accepiſſe ſalutare animi lauacrũ: Aut fatẽdũ erit Sanctos illos Fratres poſt Secũdũ baptizatos: aut, quod ẽt peius eſt, Euſtorgianũ fontẽ Barnabę tẽporibus non extitiſſe; aut certè martyrũ Fauſtini, & Iouitę hiſtoriã iã ſæpius editã eſſe falsã, Quę omnia tãto abſurdiora eſſe conſtat, quantò à vero magis abhorrentia. Igitur pertinax cuiuſdã amici opinio illis antiquis conſona ſcriptoribus corrigenda, vel vt omninò improbabilis, quin & falſiſſima pęnit⁹ abijcienda, & deponenda. Non deſunt tamen alij, qui hũc Fontẽ lõgè diuersũ à veritate principiũ habuiſſe opinantur. Putãt.n. D. Calocero Mediolani decollato eueniſſe, quod Romæ S. Apoſtolo Paulo, cuius caput, vbi à corpore diſectũ eſt, ter per humũ proſiliẽs, tres itidẽ Fõticulos qua ſaliendo terrã contigerat, ſcaturire fecit, qui in hunc vſq; diẽ extra Vrbis Romæ mœnia viſuntur, & accuratè ſeruãtur. Ita exiliẽs D. Caloceri obtruncatum caput, locũ ad quẽ primum dedit ſaltũ, Fõtẽ admirabiliter effecerit, iſq; ſit ille, qui nũc apparet. Hæc opinio quã quã plures patitur difficultates, ita tamen illam eius auctores apparentibus exornant argumentis, vt non modicã videatur habere probabilitatem, ac veriſimilitudinem. Etenim primò adducunt cõmunẽ eccleſiaſticorum annalium conſenſum perhibentium D. Calocerũ Mediolanum Aſta deductum, hic multa, eaq; teterrima cruciamẽta pro Chriſti confeſſione perpeſſũ, mox teſtimonium Surij to. 1. in vita SS. Fauſtini, & Iouitæ aſſerentis ex Alpibus Cotijs, & Aſta Mediolanum reuocatum, ibi martyrio demum coronatum, quod profecto videtur contrarium auctoritati vniuerſorum ferè martyrologiorum, in quib. legitur Albengauni, quod oppidum in Luguria vulgò Albenga nũcupatum, S. Calocerũ curſũ martyrij capitis obtruncatione cõpleuiſſe; poſt ex actis eorumdẽ Sanctorũ oſtẽdunt ab Auguſtali Palatio, quod erat Mediolani ad Thermas Herculeas (vbi nunc eſt baſilica S. Laurẽtij) extra Vrbis mænia Ticinenſis portæ propinqua deductũ facilè in huius noſtri fontis loco, vt quondam moris erat apud Gentiles, decollatum fuiſſe; Comminiſcuntur denique veterẽ picturam iuxtà Fõtẽ hunc olim exiſtentẽ, hiſtoriamq; huiuſmodi vt præfertur exprimẽtẽ. Verũ nè diutiùs in huius Caloceriani Fontis origine immoremur ſimulq, videamur potiùs mẽtis cõmenta noſtræ, quã veritatis cõmentaria conſcribere, his omiſſis, nunc oratio procedet noſtra ad antiquã populi venerationem ergà hunc Fõtem. Hanc magnam, atq; eximiã fuiſſe primis temporib. illis ob mirũ, & prodigioſũ originis modum

Cuiuſdã pertinax opinio, vti falſa deponenda.

Alia de origine Fõtis Caloceriani opinio.

Aliquibus probatur fundamentis.

Veris ne an falſis dubitatur.

dum huius fõtis, qui prò certo habere poterit, ſi accuratè animaduertat ingenita quadã reuerentia mortales proſequi res huiuſmodi principijs diuinitùs datas, vt fontẽ olei, qui eo die, quo Virgo Chriſtum peperit Romæ in Tranſtiberina regione erupit; tres iã dictos fonticulos ab S. Apoſtoli capite productos; Lauretanam domũ ad nos ab Angelis tranſportatam, & pleraq; huiuſmodi alia, quæ nõ tantũ accolæ, ſed etiam exteræ nationes, & gentes ſemper ſummoperè coluerunt, & sũmis proſecutæ ſunt honorib⁹. Creuiſſe aũt magis, magiſq; quotidie honorem, ac loci reuerentiã minimè eſt ambigendũ, cũ & cultus veri Dei, abiecta Idolorum ſuperſtitione, & religio Chriſtiana emollitis vitæ fideliũ innocentia, Tirãnorũ immanib. animis, magna ſucceſſu temporis, receperint incrementa. Porrò cõplures in Chriſti fideliũ numerũ nominib. datis, ab antiquo infectionis parentũ crimine his noſtris fõtanis abluebãtur aquis: adhũc. n. peculiarem vsũ videbantur è Cælo delapſæ per illã nubis colũnã in locum hũc à publico hominũ cõmercio ſepoſitum, extra Vrbem, ac à Ticinenſi porta parũ diſtantẽ, vt ſtudioſè præter cęteros Chroniſtas notauit Triſtan⁹ Calcus 1. hiſtor. patrię libro, per illud. n. tẽpus ob grauia, & funeſta Imperatorum edicta contra Chriſtianæ religionis cultores, in Vrbe, aut palã hoc peragere non licebat. Magnũ ſanè, ac validiſſimũ priſcæ huius fontis reuerentiæ auctæ, nedũ conſeruatæ eſt argumentũ, quod ſacris hiſtoriæ monumentis proditũ eſſe cõmemorant prętactæ Frãciſci Francorũ Regis literę quarũ autographa Regio ſigillo obſignata nos ipſi vidimus in noſtræ Caloceriànæ ædis tabullario quã diligentiſſimè cuſtodita ſcilicet quod S. Ambroſius Vrbis Patron⁹, ac Patriæ noſtræ Parens prædicta omnia probè ſciens hunc fontẽ piè adamauit, diligenter cuſtodiuit, ornamẽtiſq; auxit. Nã ea loca, in quib. iacta fuiſſe noſtræ religionis fundamenta noſcebãtur, frequẽtabat, vt Hortũ Philippi, in quo ſępiſſimè in oratione pernoctabat; Baſilicas Fauſtinianã & Portianã, in quas cũ ad declinandũ Fauſtinæ Auguſtæ, ob ſtrenuam Arianorum oppugnationem ab eo ſuſceptam, ſibi iratæ furorem, tùm ad recreandum animum in contexendis ſpiritualibus concionibus, aliquandò ſecedebat. Quibus verò ornamentis hunc auxerit Fontem Diuus Ambroſius, non ità conſtat; credere tamen eſt, fuiſſe quoſdam parietes fontem ab occidente Solis cingentes in modum ſacelli picturis fortaſſe decoratos. Huiuſce rei nec leue prępſtat argumentum, quod paulò ſuprà patrum noſtrorum memoriam circa Fontem viſebatur ædicula quædam ruinoſa ſemicircularis formam conchæ marinæ in faſtigio præ ſe ferens, vetuſtiſſimiſque depicta imaginibus. Igitur, cùm in Chriſti nomine ijs tincti aquis ab omni prorſus animi ægritudine liberi ſemper euaderent, & aliquando etiam integram corporis ſanitatem conſequerentur cum Sancto Spiritui vndam hanc ſan-

Res diuinit⁹ pductæ magna obſeruantia coluntur.

Cur in dies creuerit honor & reuerentia loci.

Quę loca precipuè coleret D. Ambroſius.

ſtificanti vtrumque tribuebatur, quippè qui hanc corporis non minus mirabiliter, quàm illam animi incolumitatem facilè concedere ſoleat. Itaq; cũ ad hos ſanctos latices tãta, tamq; multa ederentur miracula, vt in recitatis aſſeueratur literis Regijs, ibidem à fidelib. eſt constructa ędes S. Calocero ſacra, ſuadente D. Ambroſio vel alio certè ſucceſſore Epiſcopo, in qua, & Cathecumini commodiùs inſtituerentur, & baptizati Eccleſiæ ſacramentis reficerẽtur, vel (quod & magis cum ratione, ac temporum conditione congruit) vt oblationes Chriſti fidelium in honorem Dei, atque commodiorem populi vſum inſumerentur. Porrò ædes ita eo ſita erat loco, vt eius ianua occidentem, altare vero orientem ſolis iuxtà ſacras ſanctorum Patrum ſanctiones, ſpectarent: tantæque longitudinis erat vetus, quantæ nunc latitudinis eſt nouum Sancti Caloceri tẽplum, illaque formæ quadratæ ad inſtar oſtij noſtræ Vincentianæ ædis; hoc vnicũ adhærens ſacello concauo ad eius formam, quod iam pridem circa fontem extitiſſe diximus. Hùc ex ciuitate multi ex ſuburbijs plures feſtis maximè diebus ventitabant; alij animi gratia: alij vota perſoluturi: alij ſanctis precationibus, & laudibus, atque ſacris quibuſdã ritibus, locum veneraturi, quæ cum viciniæ, tùm monachis noſtris in primis grata erant, quorum auſpicijs phanum erectum, nutuque eorum atque arbitrio gubernatum fuerat. Hæc nihilominus parum ſibi conſtabant, Nam qui horarijs precibus aſsiduè incumberent deſiderabantur, ſæpè enim pauci, aliquando nulli aderant. Cenſuerunt ergo Monachi, & vt viciniæ rem gratam facerent, & vt diuinus cultus eo loci augeſceret piarum quarumdam mulierum agere conuentũ, in quo aliquot vita, & moribus probatæ ſeligerentur, quæ huiuſmodi obirent munera religioſa, ac cętera, quæ ad cultum diuinum ſpectabant, diligenter pertractarent. Per id tempus parieti huius antiqui phani in Aquilonem obuerſo annexa ſunt noua templi culmina, vt populus à præfatis mulieribus diuina officia audire, ac reliqua peragere poſſet. Verùm, & ſi religioſa diſciplina harum mulierum, quæ ſub numine D. Mariæ Magdalenæ in hoc viuebant domicilio ob acrẽ curam, præcipuamque monachorum diligentiam aliquot viguerit annos: barbarorum tamen frequentioribus incurſionibus, hanc noſtram Italiæ partem miſerè vaſtantium, & diripentium, coactæ ſunt tandem ex ſuburbijs in ciuitatem ſe recipere, ne ferocioribus illis nationibus prędę eſſent. Quòd hæ Religioſæ fœminę olim hic commoratæ ſint, prętèrquàm quod ex longa habetur traditione, liquidò etiam conſtitit, cùm ſolo ęquarentur parietes huius Phani, ob nouã oratorij conſtructionem anno 1615. inchoatam, cuius primarium lapidem de more benedictum nos iecimus 14. Kalendas Iunij: ibi enim apparuerunt indicia, & antiqua quædam monumenta, ac veſtigia feneſtellarum loci colloquio deſtinati, Rotę quam turnum vocant, & aliorum

Cur ad fontẽ Calocerianum concurſus olim fuerit populi.

Tẽpli D. Caloceri conditor quis.

Eiuſdem Templi ſitus, & forma.

Cõuentus mulierũ ad D. Calocerũ

Mulieres illæ ſub D. M. Magdalenæ tutela.

Antiqua veſtigia cœnobij mulierũ religioſarum.

& aliorum ad moniales pertinentium, & aliquot item ſolida ex ſilice ſepulchra oſsibus mulierum (quantum ex certis ſignis, & notis iudicare licebat) oppleta. Poſſumus quoque hoc loco ad prędicta confirmanda in medium proferre id, quod ſuperius in allegatione pro Sanctis Martyribus noſtris 4. faſcic. adduximus ad rem propoſitam maximè faciens, ex monumentis illius perantiquæ hiſtoriæ in noſtro D. Vincentij templo inter vtramque ianuam depictæ, vbi ſe ſe oculis offerunt amictu monachali mulier ſtans, manumque ſurſum tenens, & vir ſenex heremitico habitu, quem fuiſſe monachum noſtri Cœnobij ſupra meminimus, quippè cùm ante D. Franciſci, & Dominici tempora nullum certum induerent amictum Monachi: illam verò mulierem, quam veſtis, & imago ipſa ſanctimonialem declarant, fuiſſe ex vicino Sancti Caloceri domicilio, eò faciliùs creditu redditur, quò, & propinquiùs degebant, & arctiori vinculo Monachis inſeruiendi tenebantur Religioſę mulieres ibidem commorãtes. Hoc interius templum in quo orabant, officiumq; diuinum recitabãt iſtæ mulieres, vocatum eſt poſtea vetus ſcriptis in antiquis ad differentiam exterioris, quod nouum appellarunt, & erat ex prima ſui conſtructione paruum, atq; anguſtum, vixq; à loco primarij altaris ad ſacella lateralia nunc exiſtentia pertingens, ita vt illud non venuſtate; ſed neceſsitate ipſa diuina audiendi fabricatum eſſe mehercle diceres. In hac exteriori æde ſacra viſebatur antiqua imago B. Virginis Marię aſtãtis Chriſto Domino Cruci affixo, vnà cum alijs ſacris imaginibus ſanctorum Ioannis Euangeliſtæ, & Mariæ Magdalenę, ac Beatorum Caloceri, & Bernardini Senenſis in veteri pariete pictura expreſsis anno 1474. die 10. Nouembris: non quidem in eo, quo nunc eſt loco, ſed paulò propinquiori ſacrario. Hæc B. V. Mariæ imago anno à Chriſto nato 1519. die xj. Menſis Iulij lacrimas ſanguinis prodigioſè cœpit effundere, eodemque modo toto triduo flere perſeuerauit. Portentum autem iſtud in hunc modum eueniſſe narratur. Tranſibat fortè illàc Gallicana mulier (tunc temporis enim Galli arbitratu ſuo cuncta Mediolani moderabantur) quæ cum imaginem prædictam piè ſalutaret, animaduertit guttas ſanguinis ab oculis B. Virginis decurrere: dubia tamen de rei veritate oculos ad imaginem curioſiùs intendens, nec ſatis certa ſanguis ne, an aliud quidquàm humoris deflueret, candida manica grandiori, quam iuxtà nationis ſuę conſuetudinem ab humero pendentem portabat, manu apprehenſa guttas tentat, experiturque ex colore eſſe ſanguinis, tunc admirabilis rei nouitate obſtupeſcens magnas cœpit attollere voces; accurrentesque ad tantum clamorem vicini valdè mirabãtur; re autem uulgata, momento temporis tanta adfuit hominum frequentia, vt eos locus minimè capere poſſet. Iacobus autem Antonius à Turre Mediolani Illuſtri familia natus Sancti Vincentij Abbas de

Ex veteri pictura Auctoris ſnia cõprobatur.

Templũ vetus, & nouum.

Imago B. Virginis Mariæ ad Crucẽ ſtantis deſcribitur

Eiuſdẽ imaginis Prodigium anno 1519. 11. Iulij.

bas de nouo prodigio monitus aduenerat cum aliquot religioſis viris, inter quos erat Thomas Suardus Prior noſtri Cœnobii, qui rem diligentiſsimè conſiderantes, manicam primùm Gallicæ mulieris à veſte abſciſſam decenter reponi curauerunt, ſanguinemque deinde ab oculis imaginis ſtillantem condecenti vaſe recipientes cuſtodierunt. Interim ſuperiores Eccleſiaſticos de prodigio reddunt certiores, illiq; diligenti inquiſitione de rei admirabilis veritate facta, locum commendarunt auctoritati, & fidei, & prudentię Pręſulis monaſterii noſtri, qui quoſdam pios viros cuſtodię imaginis, ac loci conſtituit, ac deputauit. Confluebant vndique viri ac mulieres frequentiſsimi, cùm vt prodigioſam imaginem viderent, ſimulque venerarētur, tùm vt gratias ſanitatum poſtularent, atque obtinerent, inter quos multi morbis, ac ęgritudinibus variis affecti, atque diſtenti priſtinam valetudinem recuperarunt. Quamobrem multę, tàm pecuniarum, quam, & aliarum rerum oblationes quotidie fiebãt, ita vt ſingulo ferè die obuenirent amplius aurei nũmi ducenti. Hoc prodigium certè portendebat futura mala, non ſolum Gallis, qui ea tempeſtate ſuperbiſsimè dominabantur: honeſtas enim mulieres opprimebant, virgines deflorabant, ac violabant; nobiles tetris carceribus emancipabant, diris tormentis cruciabant, & crudeliter necabant: ſed etiam Mediolanenſibus, qui poſtea ferè per decennium tot tantaq; paſsi ſunt incõmoda, vt potiùs viuere, quã mori tæderet. Nã primò cariori annona laborarũt, poſt luporũ rabie petiti miſerè deuorati ſunt ꝑmulti; mox latronũ rapinis domi, & foris vexati: exinde militũ violẽtia variè ſpoliati: tãdẽ an. 1524. peſtifera lue, & contagioſo morbo penè deleti; ſpatio.n. quatuor dũtaxat menſiũ ab Vrbis Cõſeruatorib. centũ millia hominũ peſte perẽptorũ numerata ſunt. Tũc ꝑfectò hæc Maronis carmina noſtris ciuib. mirificè cõgruiſsẽt.

Ciuium cõcurſus ad eandem.

Ciuiũ Mediolanenſium incõmoda imperantibus Gallis.

——— ——— *Cùm tabida membris*
Corrupto Cœli tractu, miſerandaque venit
Arboribusque ſatiſque lues, & lætifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora. Tum ſteriles exurere ſirius agros:
Arebant herbæ, & victum ſeges ægra negabat.

Nec Galli minoribus ſunt afflicti malis; Etenim ineunte anno 1521. turris maior, & pulchrior Arcis Mediolani, in quã coegerãt vim magnã ſulphurei pulueris, & pilarũ de Cœlo fulmine maximo tacta, tãtũ excitauit incendiũ, tãq; magnã inuexit ędificiorũ ruinã vt cõplures ꝑcuſſerit, & occiderit Gallos, ita vt Cęlũ ipsũ videret idẽ intraſſe fęd⁹, qđ inter ſe pri⁹ fecerat Adrian⁹ Põtifex maxim⁹, Carolus V. Imperator, Frãciſc⁹ Sfortia, & alij Italiæ Principes cõtra ipſos Gallos, qui poſtea vſq; ad annũ 25. obſidionibus nõ paucis preſsi ſunt; rerũ ferè omniũ penuriã, nè dicam neceſsitatẽ ſuſtinuerunt clades max.

Eiſdẽ ferè incõmodis affecti ex Galli.

acce-

acceperunt, vt fuit illa ad Bicocam, in qua perierunt 23. millia virorum, & uigintiduo ſtrenui duces Galli deſiderati ſunt; & illa inprimis, quæ propè Papiam, vbi ceciderunt omnes ferè Galli Principes, & totus ferè deletus exercitus, quinimò Rex ipſe captus eſt, & Ticinũ in cuſtodiam productus; & tandẽ vbique peſſimè habiti, omnibuſque infortunijs vexati, è tota Italia per vim eiecti, & exturbati fuerũt. Quid mirũ, ſi fęmina eiuſdẽ gentis, nationis, & linguæ nuncia futurorũ facta malorũ, prima vidit noſtrã B. Virginis imaginẽ ſanguinis lacrymas profundẽtẽ, quandoquidẽ gens iſta Gallorum principalẽ tantorũ malorũ cauſſam dederunt, vnde cunctas ſuprà narratas calamitates vnis ipſis acceptas referre debeam⁹. Cęterũ religioſus cultus huius ſacræ imaginis, & populi concurſus ſimul ceſſarunt adueniente, inualeſcenteq; antedicta peſtis contagione, qua crudeli⁹ graſſante, Vrbs propemodũ inhabitata, & derelicta fuit, quarè & templa clauſa, & viæ deſertæ, atq; herbis, frondibus, & virgultis intercluſæ, vt ſpeciẽ ſolitudinis potiùs, quã Ciuitatis referrent. Vnde multa huius ędis ornamenta dono à pijs viris dàta, nõ tã huius tẽporis vitio, quã hominũ periere vnà cũ miraculorũ memoria. Vigebat ea tẽpeſtate, antequã hæc B. Virginis Imago prima ederet miracula, in hoc noſtro delubro ciuiũ ſocietas, in qua nonnulli viri nobiles annumerabãtur ſub numine D. Mariæ, & S. Calo ceri, qui cum & locum maximo in honore haberent & ſũmopere venerarẽtur, labori, aut ſũptui, nõ parebant, vt eius honorẽ, ac dec⁹ augerent, atq; amplificarent, & ideo nouo ſanguinis prodigio magis, magiſq; excitati, omni ſtudio ea, quę vtilitati ac cõmodo loci erant, curare cæperũt. Eodẽ namq; vertẽte anno 1519. mẽſe Octobris apud Chriſtianiſſimũ Regẽ procurarũt ad maiorẽ fontis puritatẽ eius ſcaturigines in nauigabilẽ riuũ deriuare, & ab eodẽ Rege, nobiliſſimis Vrbis ciuibus id poſtulãtibus impetrarũt, vt ex Regio apparet diplomate, in quo multa tũc miracula nuperrime extitiſſe euidẽtiſſima ad hãc B. Virginis Imaginẽ cõmemorãtur. Altare pretioſa veſte, & lauta ſuppellectili ornarũt; ædis pariter aulęis ſerico admixto auro cõtextis obduxerũt & magnificũ cõſtruere tẽplũ ſtatuerũt, & deliberarũt. At peſtifero adueniẽte anno vigeſimo quarto ſupra milleſimũ quingenteſimũ vt diximus, facta quidem conſeruari, nedum infecta perfici valuerunt: adeò enim morbus deſęuire cęperat, vt nemo vnus rebus publicis ſtuderet, & vix priuatis proprijs, ac neceſſarijs vſibus quantum ſatis erat, incumberet. Quare ædes ſacra derelicta, & ſocietas extitit diſſipato, nec non hoc intermedio tempore res ſocietatis magnam paſſæ ſunt iacturam, vt ex actibus publicis controuerſiarum in iudicio iactarum, vt ex alijs coram Magiſtratu extraordinario Mediolani agitatis cognoſcere licet. Conquieſcente autem peſtilentiæ vi, cætera mala minimè ceſſabant, aut minuebantur, quinimò in dies magis pro-

Franciſcus Rex Galliæ captus.

Inualeſcẽte peſte ceſſat populi cõcurſus ad imaginem B. Virginis.

Laicorũ ſocietas prima ad S. Calocerum.

Hæc ſodalitas à Gallorũ Rege diplomate obtinuit.

Eadẽ ſocietas ob peſtem extinguitur.

progrediebantur, & augeſcebant ob diuturna bella inter aduerſas nationes ad aſſerendum vnaquęq; ſibi Mediolanenſe imperium, cuius omnis ſalus adeò iàm deſperata erat, vt anno 1529. nobiles ferè nulli, mercatores pauci, & ac alij cuiuſuis generis ciues rari in publicùm prodirent. Vnde miſera ciuitas à proprijs penè deſtituta Ciuibus, omnem priſtinam gloriam exuiſſe, & nouam ſqualentis ſolitudinis, ac deſerti ſpeciem, expreſſamque imaginem induiſſe videbatur. Virgulta enim, & herbæ quaſi in ſaltu in vijs ac plateis creuerãt, templa erant occluſa, Cœnobia tàm virorum, quàm mulierum, militum rapinis (quorum permulti hæreſi luterana erant infecti) exinanita, atq. exhauſta: & cùm nullus locus tutus miſeris ciuibus eſſet relictus, omnes cuiuſuis generis, ætatis, ac ſexus expoſiti fuerunt ferorum iniurijs Barbarorum, & penitùs deiecti ſpe tanta finiendi malà in maiora ſe liberè coniecerant: Nam aliqui veneno, alii laqueo, aliqui precipitiis, alii ſuffocatione ſe occiderant, alii aliis diris modis ſibi ipſis necem conſciuerant. Minima ergo quiſque capi debet admiratione, cum audierit D. Caloceri ſodalitium funeſtis illis tẽporibus diſſolutum, ac diſsipatum, phano eius ſacrilegas militum manus allatas, ſacrarium penitus expilatum, ac cœtera ſacræ ædis iura prorſus deperdita, cùm neminem Dominum haberent, qui illa tueretur atque defenderet. Verum anno, qui à partu Virginis fuit trigeſimus ſupra milleſimum quingenteſimum fauente præpotenti Deo, cùm Clemens ſeptimus Bononiæ commoraretur, & Carolus Quintus illuc veniſſet, vt Imperii diademate à Pontifice iuxta veterem Cæſarum Chriſtianorum cõſuetudinem inſigniretur Ciues Mediolanenſes reſpiraſſe videbantur, nondum re, ſed ſpe priſtinę libertatis recuperandæ: Aderat namque Franciſcus Sfortia eorum Dux ſub fide publica à Cęſare in Pontificis gratiam data, fueratque ad illius colloquium paulò poſt admiſſus eiuſdem Pontificis ſtudio, in quo non tàm à falſis calumniis ſe expurgauit, quàm, & ſuſpiciones de ſe omnes apud Cęſarem ortas dimouerat. Quare, & ab eodem Imperatore facilè impetrauit confirmationem Ducalis prærogatiuæ, & bonam eius gratiam ac ſtabilem amicitiam ſibi conciliauit. Pro hiſce rebus Inſubricis fæliciter compoſitis à Cæſare toti Prouincię Mediolanenſi vacatio data eſt moleſtiſsimi contubernii Cęſarianorum militum, ac cœterorũ illius militię ſumptuum. Quo vno maximè ciuitas emerſiſſe è fluctibus barbaræ ſeruitutis, & reuixiſſe putauit. Vndè cũm Viri pii frequentiores, quàm ante in templis iàm apertis per id tempus eſſe incoharint, etiam in noſtro Caloceriano viciniæ homines ſæpè aderant, & conſuetudinem diuini officii recitandi paulatim inſtaurare cœperunt, ac procedente tempore ſodalitium renouarunt, & poſt aliquot annos ſub nomine obedientię nuncuparunt. Huc primò pii illi viri, qui iamdiù in antiquiſsima Sancti Vitalis Baſilica

Infelix conditio vrbis Mediolan.

Dux Mediolani in Cæſaris gratiã reſtituitur.

Sodalitas ſecũdò reſtauratur.

ſilica

ſilica Fauſtiniana olim appellata, fuerant, ſe contulerunt cum rebus ſuis inter quas (ſacra excepta ſuppelle&ctili) erant ſtatuæ illæ D. Ioannis, & quatuor Mariarum ligneæ iuxta Chriſti Crucem ſtantes, opus certè artificis induſtria non ingratum, quæ etiam nunc viſuntur in ſacello occidentali, quod Paſſionis nuncupatur.

Sodales S. Vitalis ad D. Calocerum commigrant.

Alia item ſocietas, quę prius fuerat in S. Stephano Rugabellæ, & exindè in S. Michaele ad murum ruptum, deinceps reportata eſt ad S. Calocerum. Verùm ob conſociationem, & aggregationem Sanctiſſimæ Trinitatis Archiconfratriam Vrbis Romæ anno 1581. initam, nomen, & veſtem mutauit, ad exiguumque tempus in noſtro commorata eſt hæc ſocietas phano; ſed voto recedendi à ſuburbanis in intimiora Vrbis loca cõmigrauit, ſcilicet ad S. Io. Baptiſtam in Arca nuncupatum conterminum Baſilicæ ſanctorum Apoſtolorum, vt vrbaniori, & frequentiori fortaſsè vteretur populi commercio, quod tamen aliter ac optatum erat ſucceſsit.

Alia itẽ ſocietas, quæ in S. Stephano in Rugabella ad eandẽ D. Caloceri adiungitur. Sanctiſſimę Trinitatis tum appellatur.

Tunc incolæ noſtræ huius viciniæ, qui in eam ſocietatẽ cõſcripti fuerant, ne laudabilis Calocerianę ædis frequẽtia imminueretur, & ipſi deuotionis, ac pietatis gratia à proprijs domicilijs longiùs diſcedere cogerentur, nouum ſodalitium nomine Mortis aſſumpto in veſte nigra inſtituerunt, Romanæque Archiconfratriæ Mortis adnixi ſunt, vt ampliſſimo diplomate Romę dato ſub anno 1582. 17. Maij liquet.

Nouo mortis nomine nuncupatur.

Cuius ſodalitij inſtitutioni, atque erectioni vt plus auctoritate ſpirituali firmitatis, ac roboris accederet, à Ioanne Fontana Archiepiſcopi Mediolanẽſis Generali Vicario approbationis decretum fuit interpoſitum, de quo extant literæ teſtimoniales. Cæterum cùm eiuſdem nominis, & inſtituti aliud vigeret ſodalitium apud illa ampla S. Gregorij ſepta ad ſeponendos tempore contagij peſtifera lue infectos iamdiù conſtructa, orta eſt inter vtrumq; lis, & controuerſia magna, quam vt ſedaret, vel potius componeret Gaſpar Vicecomes Mediolanenſis Archiepiſcopus alterutrum mortis inſtitutum relinquere iuſſit, & illud, quod ſpontè deponeret Mortis nomen, curauit adiungi Archiconfratrię Sanctiſſimi Crucifixi Vrbis Romę, quę tunc temporis à Summo Pontifice ampliſſimis donata fuerat Indulgentiarum prerogatiuis. Hanc nominis repudiationem ſodalitati D. Caloceri magis conuenire viſum eſt, quia illi ad S. Gregorium iam exiſtenti, & ratione loci, quo mors ingruente peſtilentia mortales falce ſua copioſiùs emetere conſueuit; & ratione peculiaris nomenclationis, vulgò Fopponi, in quo pręmortuorum cadauera humari ſolent; & ratione legum ſocietatis, quibus defunctos ad ſepulturam deferre conſtituitur, & pręſcribitur, nomẽ mortis magis congruebat: iſti verò noſtrę Chriſti Crucifixi agnomen mirificè quadrabat, multis quidem rationibus, ea tamen imprimis, quod haberet ſimulacrum Crucifixi iconicum iamdiù miraculis ſuperiùs cõmemoratis inclytum, ad primariam delubri aram collocatum. Huius

Poſtremò agnomen Crucifixi recipit ſodalitas D. Caloceri, & retinet.

Poſtremam denominationem Societati optimè cõuenire iure declaratur.

Confratriæ nomenclatura magnã mihi mouet admiratione cogitãti, & veteres denominationes breui duraſſe tẽpore, & nouas uix impoſitas euanuiſſe; hanc verò Sanctiſſimi Crucifixi quaſi cælitus datã cõſiſtere, ac tã longo proceſſiſſe æuo, eius verũ typũ tot tantiſq; in hoc phano miraculis illuſtrem: quo Crucifixi vero noſtræ religionis trophęo nihil honorificẽtiùs apud fideles, illuſtri9 in Eccleſia Dei, amabiliùs Religioſis, charius principib. ac Regibus, glorioſiùs penes Imperatores, atq; Monarchas, gratius Sanctis, Cælitibuſq; cæteris, & ipſi Præpotenti Deo iucundiùs, ac intimiùs. Quamobrem, non immeritò primariam nuncupationis prærogatiuã hæc noſtra ſodalitas ſibi vindicare videtur, in qua, qui Sanctiſſimi Crucifixi non ſignũ ſalutare tantum, ſed & veſtigia & ſancta doctrinæ pręcepta ſequũtur, cæleſtis Regni gloriã, fide creditã, ſpe cõcupitam, verique amoris ardore ad amatã, procul dubio obtinebunt. Hãc ſalutarẽ inſtituti rationẽ rectè

Sodalium adſcriptorum numerus recenſetur.

perpendentes cũplurimi ciues Mediolanenſes, tùm viri, tùm fœminæ nomina dabant, vt ſimul magnum Indulgentiarũ à Summis Pontificibus elargitũ theſaurum ad ſuorum expiationem ſcelerũ participarent, adeoq; numero proceſſerunt, & propagati ſunt, vt cõſcripti Ciues ab anno 1591. vſque ad 1604. fuerint octies mille quinq; centum ſeptuaginta; exinde illis adiuncti ſunt alij mille ſexaginta quinq; in dieſq; magis, ac magis auctus eſt confratrũ numerus, vt ex indicibus confratriæ compertum ac manifeſtum eſt. Verùm quod tam numeroſę hominum huic ſodalitati acceſsiones factè ſint minimè mirum videbitur, ſi in mentem venerit Seruatoris noſtri oraculum, quod non obedientiæ, aut Morti, aut cuipiam alterius ſocietatis nuncupationi adaptari, & acommodari perſpicuum eſt; ſed ſoli Chriſto, cruci affixo, à quo noſtra Confratria ſuam traxit denominationem. Ipſe enim vaticinatus eſt, omnia ad ſe ipſum allicere, & attrahere velle, cũ à terra in crucem ſublatus fuiſſet. Quid ergò ſi virtus Crucifixi hic nuperrimè erecti ad ſodalitium tot tantoſque vtriuſque ſexus homines non modò inuitauit atque allectauit Indulgentiarum blandimẽtis, verùm etiam vi quadam ſecretiori ſibi propria adduxit atq; protraxit. Cęterum cum Carolus Cardinalis Borromęus ſanctiſſimæ recordationis à Pio Quarto fuiſſet renunciatus Mediolani Archiepiſcopus, & primum Vrbis ſplendidum, ac egregium ſui ingreſſum anno Chriſti nati 1565. menſe Septembris populo dederit, rebuſq; Eccleſiaſticis in quibuſdam Comprouincialiũ Epiſcoporũ conuentib9

D. Carolus inſtaurationem Aedis ſacræ D. Calocero decernit.

in meliorem formam compoſitis, aggreſſus eſt Vrbis primũ luſtrare tẽpla, inter quæ fuit etiam noſtrum Calocerianũ, quod cũ cognouiſſet tanta antiquitate pręditum, tali hominum frequentia cultũ, tot tantiſq; miraculis celebre, inſtaurandum, amplificãdũuè ſuo ſãciuit decreto, certãq; Architecti iudicio probatã pręſcripſit formã, & nouæ ſtructurę ſpeciẽ. Hoc S. Caroli decretũ primo quoq; tẽpore ſodales

les executi ſunt,pijs viciniæ hominib.ſumptus ſuppeditantibus. Ac cùm cuperent ad maius arę primarię decus,atq; ornamentū prodigioſā illā imaginē Crucifixi,& B.Virginis Mariæ aliquantulū e terra eleuatam collocare in eo,quo nunc ſita eſt loco,neceſſe fuit ingentē parietis molē funibus alligatā machina appoſita attollere:funib.verò nimio pendere perfractis certa Mechanicis impēdebat ruina, qua ſimul omnes ineuitabiliter obruendi erant:cùm ecce tota moles (cui denti B.Virginis prodigio)in propriū, quo reponenda erat locū ſtatim concidit,ſine vlla ſacræ Imaginis,aut ſuccūbentiū miniſtrorū lęſione,aut iactura.Ex ijs,qui huic admirabili caſui interfuerūt,& pręſentes viderunt,aliquos ego ipſe allocutus ſum, qui & adhuc mortalē agunt vitā,& huius negotij euentu etiā nunc ſtupeſcunt.Conſtructioni huius tēpli finis impoſitus eſt à ſodalibus Sanctiſſimi Crucifixi tertio Kal.Iunij 1590.& ad hanc formā, qua nunc viſitur, redactū. Iſtud dicebatur tēplū exterius,& nouum, ſicut alterum interius, & antiquum,& hæc duo ſimul conceſſit dictis ſodalibus Pōpeius Biragus S.Vincentij Abbas certis quibuſdam pactionibus in inſtrumēto fide notarij firmato contentis,quæ nè aliquo vnquam tempore obſoleſcerent,renouatæ fuerūt anno 1608.die 3.Iunij vt ex publico documento,quod rogatus confecit Martinus Cauana curię Archiepiſcopalis notarius perhibetur. In eo documento antedictus Præſul Biragus,extra ea, quæ ad ius ſpectabant parochiale,vt ſibi,& ſucceſſorib. integrū eſſet,reſeruauit, eos ſodales ſi deliquiſſent,vel preſtare, quæ tenebantur, omiſiſſent ex ſacris illis ædib. liberaliter conceſſis expellere,atq; exturbare. Verum hucuſq; omnia tam ad Abbatiā, quam ad Paræciam pertinentia illibata in ſumma pace & tranquillitate continenter habuerunt,& conſeruarunt: ità vt nos hos ſodales potius beneuolè protegere,& amice fouere optemus, quam vllo vnquam tempore hinc abire,ne dicamus abigi, paſſuri ſimus.Imaginem illam Chriſti in crucem ſuffixi ferè ſub id tempus ligneis ornamētis affabrè inaureatis decorarunt,& vt icona iuſtam,debitamque haberet proportionem,venerationē,ac reuerentiā in parte ſuperiori Imaginis,certā Cæli turbati additis Sole & Luna obnubilis ob patientis Creatoris commiſerationem)adiunxerunt portionem nuperrimè depictā.Huic eidē ſacræ Imagini exinde à non paucis vota perſolui, à multis donaria argenti imaginib.conualeſcentium ſignata afferri, & à complurib.multa alia donari compertum habemus,ob beneficia ſanitatum ibidem diuina affluente gratia,& ſancta B. Virginis precatione impetrata. In hoc quoque templo aliqui ita meritam eis ſacris imaginibus gratiam iuſtis honoribus, & memori mente perſoluerunt,vt voluerint ſemel,aut bis plurieſq; per hebdomadam,& aliqui etiā quotidie rè ſacrā eorū impenſis fieri,vt fuit Hieronym⁹ à Petraſancta,qui hoc quotidianum munus detulit certa data pecunia S.

Caſus admirādus

Quorūnam extrema man⁹ Aedi D. Calocеri cōpoſita

Imago Chriſti Cruci affixi quando ornamentis aucta.

Franciſci Cœnobitis,& alij,qui frequentibus elargitionibus effecerunt, vt ſodales vnà cum alijs templo obueniētibus ſacerdotem alerent intra proprias huius templi ædes degentem, qui & cōfeſsiones audiret,& miſſæ ſacrum quotidie obiret. Huic addixerunt ęditiuum custodem ſacrarum ſupellectilium, piarumq; oblationum; nec non, & clericum,qui eidem domeſtico ſacerdoti,atq;alijs rem ſacram facientibus inſeruiret.Sacella duo lateralia,vnum Paſsioni Chriſti Domini, alterum Diuo Lucæ Euangeliſtę ſunt dicata. Apud fontem antedictum in interiori templi pariete adeſt Imago Sanctiſsimæ Virginis, quæ creditur antiquitùs ibi picta, nuper verò in templi inſtauratione noua arte perpolita: Quemadmodum, & fons ipſe fornicato opere eſt contextus, ſiliceisque ſcalis, ac ſcamnis ad ſedendum, & deſcendendum accommodatis, quem hic non tàm lectori deſcribere, quàm ſpectatori commoſtrare his paucis metro prolatis ad huiuſce noſtri inſulſi ſermonis tædium pauliſper leuandum placuit.

Adminiſtri dati Tēplo S. Caloceri plures.

Noua imago B. Virginis Mariæ iuxta fontē, quæ nunc à frequenti populo ſalutatur, deſcribitur.

Quiſquis ades, partemq; pius partiris in omnem
Lumina, cerne memor diuini flumina fontis,
Corporis vnde ſalus miſeris mortalibus exit.
Intus aquæ dulces, prono quas hauſerit ore
Nectaris oblitus menſis accumbere Diuum,
Cui datur, inuitant medicis ad pocula lymphis
Stant pario circum, viuoq; ſedilia ſaxo
Marmoreis vallata vides, quæ candida ſeptis
Grata oculis ſpecies ſimilisq; precantibus aræ.
Namq; vbi prima dies primo ſe tollit Eoo
Præuia, quæ Chriſto redeunti in luminis auras
Poſtibus effractis Erebi, luce omnia complet
(Sabbata ſancta ſua dicunt non voce latini)
Templaq; campani reſonant concentibus æris
Illicet, & tectis certatim effuſa Iuuentus,
Matres atq; Viri, Pueri, innuptæq; Puellæ
Queis ſanie caput, & fæda porrigine ſordet,
Et gaudent ſacras manibus contingere lymphas
Agmine feruet iter venientum, templa laborant;
Fit via vi, rumpunt aditus, vix ſe capit æger,
Infantum grex intus, inops ex vbere pendens.
Cædere mirantur Matres è vertice labem
Fluminis attactu mira dulcedine letæ
Oſculaq; æternum manſura in marmora figunt.
Fama volat, properant alij, quos nulla medentum
Cura, laborq; iuuat non dextra Machaonis vlla
Non vllæ marſis quæſitæ in montibus herbæ.

Fons Calocerianus carminib. deſcribitur, & laudatur.

Porigine laborātes iuuat.

Septa

Septa laborantum complentur vtrinq; cateruis,
Nec numero e tanto quiſquàm non ſanus ad ædes
Carpit iter geminas tollens ad ſydera palmas
Ore ſalutiferum tollens ad ſydera FONTEM

Pluribus elegantioribusque carminibus hunc Calocerianum fōtem celebrare atque illuſtrare ijs relinquā, quibus cum Muſis maior amicitia,& familiaritas intercedit.Ego enim ab eis ſum tam alienus, ne dicam auerſus,vt vix de facie illas nouerim.Igitur eo ſabbati die ad hunc fontē occurrit,ut dicebamus, maxima multitudo male ſe habētium,ac inter eos in primis,qui aduerſa oculorum valetudine vtuntur,quorum plures his loti aquis pro ſpei, & fiducię ratione, e morbis euadunt,ut contigit anno 1616.15.Kal.Maij, qui fuit idē dies ſabbati ſancti, quo adoleſcentula ferè nubilis nomine Hieronyma Radaelia parœliæ S.Stephani ad Nuxigiam domi Alexandri ſicci degens non minus fama miraculorum (ſi hoc tamen nomine licet àppellare gratias)quam eflatu permota diuino hùc venit manu matris ducta; iam enim annos quatuor oculis capta erat, quæ ſtatim,ac eos lauit huiuſmodi vnda,videre cępit, & ad octauæ Paſchatis finem redijt, priſtina oculorum acie integrè recuperata, vt ſi minus in referenda pari beneficio accepto gratia, in predicanda ſaltem B. Virgini habenda, ſatis uideretur feciſſe. Induta autem albis veſtibus ſubter, ſupraque ceruleis ob honorē Sanctiſſimæ Virginis à qua ſoſpitē ſe veniſſe ſciebat,ad eam gratias,& vota perſoluta reuerſa eſt,& illam ego ipſe vidi firma oculorum valetudine vtentem. An res hæc diuino facta fuerit miraculo meū non eſt iudicare;ſed Eccleſiaſticorū Iudicū, quib. noſtrā ſubijcimꝰ deliberationē,eorū iudicio ſtamꝰ nō inuiti. Si ꝗs vero curioſiꝰ cōquirat,atq; inueſtiget cauſsā rationēuè,ob quā ad fontē hūc pridie illo Paſchatis,ea hora,qua ſonant cāpanæ, cęteraq; prædictis ægritudinibus premuntur,maiorq; numerus pūcto tēporis eodē conualeſcat,& ſanetur: Cōſideret primò quiſquis ille eſt, diuina cōſilia adeò recondita eſſè,vt vix indagari poſſint:Mox non incōgruæ rationes eidē inquirenti, ingenijq; acie contēplanti miros huiuſcemodi effectus ſeſe oſtēdent, & occurrent. Etenim Piſcina illa, quæ Hieroſolimis uigebat Probatica nūcupata eo duntaxat tēpore ſanabat varijs lāguētes morbis,quo cælicola deſcendens eius commouebat aquas: Ergo & Fons noſter haud abſimili ratione potuit eādem dimiſſam è Cælo vim habuiſſe pro eo tantum tempore. Nam quemadmodum ea quinque illis porticibus præfigurabat, ac referebat,non tam Chriſtum Seruatorem per quinque vulnera mortuum: Sed illum quoque glorioſum magno terręmotu reſurgentem, quinimò,& ſacrum Baptiſmum ab eo inſtitutum:Itā hic fons ab illa Piſcina pręſignificabatur,quia & Sanctorum baptiſmate ſacratus,& ex eo Chriſti paſſi ſepulturam per immerſionem,& eiuſdem glorioſam reſurre-

Oculorum ſaluti confert.

Probabiles Auctores rationes recenſentur.

ſurrectionem per emerſionem prænuncius liquidò apparet iuxtà illud Apoſtoli ad Romanos 6. An ignoratis fratres quia quicunque baptizati ſunt in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos. Si ergò illa ægris medelam præſtabat corporibus ſolo Angeli aquas commouentis miniſterio: cur non magis hic fons qui animi,& corporis ſimul abluit maculas,conferre corporibus poterit ſalutem Angelo teſtamēti, vt loquuntur ſacræ ſcripturæ (Chriſto Domino tuuc magno edito terręmotu, reſurgente? Ea tandem de cauſſa Eccleſiarum Præſules in Sabbato Sancto ſolemne Baptiſma conſueuerunt miniſtrare, campanæq; pulſari ea hora ob gaudiū Dominicæ reſurrectionis ſacrum Baptiſmum præfigurantis,qui non præterito tantum tempore, ſed ſemper animas ſanare valet ægras, vt maior vis,& virtus figurati ſuper figuram Probaticæ Piſcinæ omnibus clariùs oſtenderetur. Ex his iudicare pro ſuo arbitrio quiſq; poterit an cōueniat rei veritati nec ne propoſitæ nūc quæſtionis per cauſſam probabilem,eiuſque rationem veriſimilem iàm allatam, diſſolutio. Vnum tamen libenter notarim ex multiplici tabellarum numero,in quibus viſuntur miracula depicta non obſcurè colligi poſſe apud fontem hunc non ſemel, aut iterum,ſed ſæpè, ac ſæpius diuinā bonitatem ad preces Beatiſs. Virginis varijs temporibus elargitam eſſe hominibus infirmæ, atq; ægræ valetudinis ſalutem, ac corporis bonam habitudinem. De hoc Phano finem dicendi faciam, ſi pauca prius de hac confratria (vt vulgò dicunt) coloratorum, & de ſanctorum reliquijs, quæ hic reperiuntnr, dixero. Has laicorum ſodalitates coloratis veſtibus vtentes recentiores Diſciplinatorum Confratrijs eſſe nemo ambigit, cùm ex dictis in ſecunda Decuria Diſciplinatorum ſatis apertè cōſtiterit Diſciplinatos ſaccis indutos primos fuiſſe ad publicam pœnitētiam introductos,atq; inſtitutos: poſt aliquot verò annos excreſcente horum ſodalitiorum numero ad diſtinctionem,& varij inſtituti rationem diſcolores vſurpaſſe habitus, ità, quod prius erat doloris,& pœnitentię ſignum, poſtea differentiæ,& diſcriminis cœperit eſſe argumentum, & tandem pompæ atq; luxus non leue tulerit indicium. Habent noſtri Confratres diuerſam à diſciplinatis regulam, aliquantò tamen latiorem: amictum, quod inſigne Confratrię eſt, prius ſortiti ſunt rubrum, ſub ſanctiſsimę Trinitatis cognomento; poſt nigrum ſub Mortis nuncupatione; poſtremò amictu eodem retento Mortis nomen cum cognomine Sanctiſsimi Crucifixi commutarunt, quod optimo factum eſſe conſilio ego quidem arbitror, vt ſi vnum mortis odioſum nomen amittere viderentur, alterum retinerent, nobiliorem, & gratiorem nuncupationem adepti. Et hæc de Confratria ſatis. Nunc ſacras tantum ſubnotare

Arbitrio lectoris relictum quæſtionis iudicium.

Color habitus poſtremi ſodalium S. Caloceri niger.

reliquias

reliquias ſupereſt. Hæ multæ ſunt, conditæ quidem prius in ara antiqua interioris veteriſq; delubri, nunc verò honeſtè repoſitę in feneſtella iuxta altare maius verſus ſacrarium, ſuntq; partim in lignea capſella rotunda, partim in arca marmorea operculo item marmoreo ritè contecta: in illa quidem pręter innumera oſsium fragmenta, viſitur os longitudinis digitorum trium: in hac verò quatuor paruis tegumentis papyraceis diſtincta cernuntur varia oſsium ſegmẽta, & alia plurima cõfusè ſparſa, inter quę tria oſsium fruſtra nõ parua, cedulæ etiã comminutæ apparent, quæ minimè legi poſſunt, vna tantùm excepta. Fuerunt ab Eccleſiaſticis ſuperioribus aliquando hæc viſa, ac pro ſanctis Reliquijs approbata. Hæc habui, quæ de antiquitatibus Phani D. Calocero ſacri litteris conſignarem. Nã quod attinet ad dona cœleſtia, quibus affici conſueuere fideles ad D. Caloceri vndiq; confluẽtes, iam tum cum ageretur annus MDCXVII. & etiam num hodie afficiuntur in dies magis, ac magis, ea me commodiùs perſecuturum arbitror in altera, FLORILEGII noſtri parte, in qua prætereà, ſuperioribus Eccleſiaſticis benè volentibus, cõplectar celebtitatem aſsiduam Populi frequentiſsimi, qua Aedes illa quotidiè colitur, nec non, & ingentem ſtipem Deiparę oblatam, cuius inibi effigies gratijs innumeris nitet, ſiquidem votis Deus annuerit, & otium conceſſerit, quod optamus. Styli, porrò, quo duos poſtremos Faſciculos exarare libuit, vt operis forma iuſta eſſet, veniam rogamus à lectore noſtro. Cum enim Typographi properarẽt ad metam, mihi quoq; feſtinandum, fuit ne deſiſterent ab incœpto. Ea re factum illud eſt etiam, vt minùs eſſe debuerimus eruditi, quã in primis octo faſciculis extiterimus, ac ob id etiam ſcriptorum teſtimonia ſine verbis eorundẽ in medium attulerimus quòd aliàs non egeramus, ut rem ageremus, ubicunq; deceret, tabellis, quod afferunt, obſignatis. Hæc igitur æqui, boni conſulet noſter lector, ut uoluntatem erga ſe propenſam, & bonam, ſi minus res, ac ſtylum probare poterit.

Sacræ reliquiæ vbi repoſitæ nunc & quorũ Sanctorum ſint.

Auctoris excuſatio.

Finem hic ſcribendi faciam, & primę parti FLORILEGII PRATI PAROECIAE VINCENTIANAE coronidem imponam, occupationum nouarum turbinibus abreptus aliò, ne alteram eiuſdem FLORILEGII partem in lucem ſimul eadem. Ac licet queri mecum grauiter videatur Paraphodochion nobis proximum, & annexum hiſtorico planè calamo dignum, quòd ſe tacitum præterire ſilentio vellim: de me tamen nullus ei erit expoſtulandi locus, ſi operę nouæ nunc parcens ea, quæ de eo hactenus obſeruaui poſterorum memoriæ tranſmittam, & in ſecunda FLORILEGII parte peculari faſciculo includam.

Aliarum Vrbis Parœciarum ANTIQVITATES ſingillatim ſcribere eſt in animo, ſi haſce D. Vincentij Parœciæ beneuolis Patriæ; ſaltem

ciuibus

ciuibus placere cognouero, ſtylo tamen alio ad vernaculum propriùs accedente, vt omnibus etiam Latinę linguæ ignaris facere ſatis, vel certè aliquo modo inſeruire me velle apertum ſit atque perſpicuum. Quamobrem cum ad decimum Faſciculum peruerit hæc prima pars Florilegij noſtri, veluti pari numero æquata duabus iam eſcuſis Decurijs de honoribus Eccleſiaſticis.

Conticeo tandem factoque hic fine quieſco.

Præpotenti Deo in ſempiterna ſæculorum æternitate ſit laus, & gloria; Sanctiſſimæ Virgini Matri puriſſimæ beatitudo pennis, ac magnificentia; atque Beatiſſimo Leuitæ, & Martyri Vincentio huiuſce Parœciæ tutelari diuo honor, decuſque immortale.

FINIS.

SYLLABVS RERVM MEMORABILIVM, QVAE IN PRIMA FLORILEGII PARTE CONTINENTVR.

A

ABundius vna cum Carpophoro addictus neci. pag. 88
A quo & quando. 88
Supplicia varia pertulit ante necem. 89
Eiuſdem, Hymnus ab auctore concinnatus. 89
Alluſio ad nomen Abundij. 89
Paſſus vbi ſit. 98
Ædis eidem ſacra Fidardi. 98
Eius corporis translationes plures. pag. 98
Abundius alius à noſtro, quibus cum paſſus,& quando. 102
Actiuæ vitæ dandam operam ante Contemplatiuam. 167
Hoc pluribus teſtimonijs ſanctorũ Patrum probatur. 167. 168. 169
Aedes Apoſtolo Barnabæ,diuiſq; Anataloni, & Caio dicata ædificari cępta vbi quando, & à quibus. 15
Aedes S. Mariæ Falcorinæ quando, & à quo condita. 172
Aedes S. Matræ Pedonis. 172
Aedes S. Mariæ Secretæ eodem tempore condita. 172
Aeris ſalubritas Parœciæ S. Vincentij. 250
S. Abini Præpoſitura an Abbatiæ D. Vincentij adſcripta. 229
Aedificiorum præcipua laus à conditore. 38
Alexandriæ nummi ſima. 220
Æſculapij templum Mediolani. 7
Allamine cur in nuptijs acclametur. pag. 216
Adagium in garrulos. 49
D. Adeodatus luſtralibus aquis ablutus à S. Simpliciano. 128
Translatio eius reliquiarum Galianum. 128
Eiuſdem mentio in Inſcriptionibus Canturij. Et eiuſdẽ feſtus dies. 128
Eius corpus ad S. Vincentij Mediolani. 128
Sacellum eiuſdem ibi olim erat. 128
De eodem S. Adeodato controuerſia. pag. 128
Adeodati plures. 128
Ager Euangelicus. quis. 71
Alphunſi Eſtenſis laus. 102
Alphunſi Ghilien Preſidis præconia. pag. 206
Alphunſi Luſitaniæ Regis victoria. pag. 138
Eiuſdẽ Regis ſtudium in inueſtigandijs D. Vincentij reliquijs. 138
S. Ambroſius viſus à Conrado Imperatore in culmine Baſilicæ Vincentianæ. 43
Erigit is Mediolani Baſilicam Apo-

a ſto-

ſtolorum. 105
Eam reliquijs D. Petri dicata. 105
Eidem altare aureum à quo poſitum. pag. 173
Eiuſdem altaris deſcriptio, & verſus. pag. 174
Eius pretium, & impenſa. 174
Ornatus eiuſdem & fores in poſtico. 175
Scrobuli in eadem quid notent. pag. 175
D. Ambroſij corpus Mediolani eſſe probatur. n.174. ad 184
S. Ambroſius quæ loca præcipuè coleret. 275
Ambroſiana Baſilica templum olim Bacchi, & Aeſculapij. 7
In eadem Baſilica tumulus Ludouici Imperatoris cũ nota labari in eius inſcriptione. 23
Eadem labari nota eum, à, &, co, conſignatus eſt tumulus Beati Manſueti ab ea parte, quæ ianuas maiores Baſilicæ eiuſdem Ambroſianæ ſpectat, vt hoc addamus priori ſigno in pag. 23
SS. Amicus, & Amulius vbi tumulati. 230
Andreæ Alciati in colligendis inſcriptionibus Patriæ ſolertia commendatur. 12
Angeli Mariæ Alchiſij Abbatis laus. pag. 180
Angelbertus, & Giſelbertus Abbas S. Vincentij. 93
Angelorum chori nouem Baſilicæ Vincentianæ. 49
Angelorum officia, quæ. 56
Annibalis victoriæ duæ contra Romanos. 14
Anni exitus, & ingreſſus ſub tutela Iani. 3
Antiqua monumenta nuper effoſſa. pag. 125
Antiquitatis laus. 115
Antiquitatis Templi D. Vincentij noua coniectura. 41
Antonij Curtij, & Ambroſij Borroni mentio. 200
Apoſtoli principes ſacerdotum. 147
Apollinis inſcriptio Romæ vbi. 35
Aquila in marmore in æde Marlianorum, 36
D. Aquilini cella à quo condita. 124
Ara confeſſionis Baſilicæ Vincentianæ. 50
Arca SS. Martyrum Quirini, Nicomedis, & Abundij vbi. 50
Arcæ eiuſdem effigies. 74
Deſcriptio eiuſdem. 74
Eiuſdem arcæ primus locus, & poſtremus. 64
Eadem reſerata anno. 1609
Cuius iuſſu 119
Quibus præſentibus. 120
Quid in ea repertum. 119
Vaſa lignea, quidq; in eis. 119
Archiepiſcoporum Mediolanenſium ius in transferendis Abbatibus. pag. 164
Eorundem mos in primo Vrbis ingreſſu. 15
Archiepiſcopalium veſtium antiqua forma 188
Archiepiſcopi Mediolanenſes cur per Ticinenſem Portam in Vrbem primò ingrediantur. 124
Arrij, & Arriæ ortographia. 27
Arria gens, & plebea, ſed Conſularis Romæ. 27
Arriæ Riſtuiæ monumenta vbi. 26
Eiuſdem monumenti illuſtratio. pag. 27
Aſcanius Sfortia Cardinalis. 229
Attila Romanorum monumentorũ hoſtis. 226
Attributa præcipua diuinæ naturę quot. 56
Auctoris mens in ſcribendo. 3
Auctoris ſententia de campanis. pag. 48
Auguſta Prætoria Romanorum colonia.

lonia. 210
D. Auguſtini verba de martyrio, & nomine D. Vincentij. 131
Aureus color quid notet. 59
Aurifices vbinam olim habitarent. pag. 208
Eorum officinæ quales. 208
Auri ab argento partitionis deſcriptio. 249
Auri, & argenti malleatores. 248
Earum artis deſcriptio. 248
Auri mercatores. 248
Aurum nentes mulieres. 248
Auri ſitis inexplebilis in hominibus. pag. 250
Auxilium Sáctorum Martyrum, quibus in rebus implorandam. pag. 143

B

Balborum domus. 241
Bacchi templum Mediolani. 7
Balthaſar Corius Abbas. 59
Balthaſar Sudatus laudatus. 92
Baptiſterium Vincentianum, à quo conditum & ornatum. 52
Barbitos Lyricorum vbi, & quando ponebatur. 109
Barnabas Apoſtolus dedicauit templum Iouis B. Virgini vbi. 14
Cur Barnabas non ſtatim ac Mediolanum venit vrbem ingreſſos ſit. 14 124.
In agro Ticinenſi idem conſtitit, ibiq; prima fidei fundamenta iecit. 14
Incolas proximæ ſolitudinis ſanctioribus monitis informauit. 14
Dedicauit primum Templum Saluatori. 15
Vbi primò docuerit Euangelium. pag. 15
Vbinam Sanctæ Crucis vexillum erexerit Mediolani. 15
Qua in vrbis parte primùm rem diuinam fecerit, & baptizauerit. 19
Bartholomęi Malaſpinę perhonorifica mentio. 233
Baſilica Ambroſiana varijs nominib. appellata. 21
Baſilicę Metropolitanæ fundamenta quandonam iacta, & à quibus.
Baſilicæ Vincentianæ deſcriptio, & forma interior. 42
Eadem ferè cum illa D. Hyppoliti à Prudentio deſcripta. 42
In Baſilica Vincentiana, quæ Sanctorum reliquiæ adſint. 138
Baſſis Vincentiana in æde Parœciali Vigentini. 29
Baſſis marmorea nuper effoſſa apud D. Vincentium. 125
Bella ſylua nunc Mortarium cur dicta. 230
Beltrandus Præalonus Abbas D. Vincentij. 233
Eiuſdem lis cum Parocho S. Viti ad Corriuium. ibid.
Benedictinorum origo Mediolani. pag. 158
Benus Petronius Abbas reſtituit Téplum D. Vincentij. 40
Eiuſdem Beni inſcriptio. pag. 40
Bibliotheca Ambroſiana. pag. 12.92.166
Bibliotheca Io. Iacobi ab Eccleſia. pag. 165
Boiarum Gallorum Vrbs. pag. 218
Bonauentura Caſtillionæus. pag. 123.124
Eius dignitates, & tituli. pag. 124
Bractearíæ artis deſcriptio.
Breuiarium Deciſionum iuris Paręcialis ab Auctore cęptum, qua de cauſſa intermiſſum. pag. 241
Breuiarium rerum à Cn. Pampeo in Oriente geſtarum. 11

Brixiæ in Eccleſia Concilium Sanctorum dicta extan tSS. Geruaſij, & Protaſij reliquiæ. 177
Bullæ puerorum Laribus dabantur. 108.
Burgatiorum ars, & riuus. 203
Burgatiorum ius amiſſum & nouum datum. 103
Eorum ædes. 206
Burra familia Mediolani perilluſtris. 236

C

C. Litera cuius rei nota. 59
C. Cominius ſecundus. 10
C. Pullius Helius 11
Calendaria vim probandi habent. 110.
Calixti cœmeterium. 67
Calocerianum téplum S. Caroli decreto inſtauratum. 282
Eiuſdem templi Reliquiæ ſacræ. 287
Eius fons, & ędes. 124
SS. Caloceri, & Catherinæ ædes iuris Parœciæ D. Vincentij. 233
Calocerianum templum à quo conditum. 276
Eius ſitus, & forma. 276
Cameli symbolum in Borromeorum ſtemmate cur. 52
Campanæ etymon, & origo. 40
Campanæ quando cęptæ haberi in Eccleſia. 44
Campanas in templis Romę quis primus collocauerit. 47
Campanæ Baſilicæ Vincentianæ. 43
Campi elyſii poetarum inuentum. pag. 141
Capitolium Mediolani verſum in Tēplum Saluatoris. 157
Candelæ accenſæ ad Sepulcrum SS. Martyrum. 119
Canoſa. 200
Cantarana 201. Eius curſus recens, & vetus. 201
Canendi alterius choris mos, & origo. 160
De hoc more tres ſententiæ. 161. & 162.
Capita ferarum Dianæ ponebantur. pag. 108
Capitis reliquiæ pręſtāt alijs cęterorum membrorum. 105
Capitum trium diſtinctio in Arca Baſilicæ Vincentianæ. 105
Cardinales aliquot habuit Eccleſia Mediolanenſis. 43
D. Caroli pietas, & fortitudo adombratæ. 52
Eiuſdem laus. 117
Caroli Caraffæ Epiſcopi merita 51. 52. 53. 111. 231.
Caſæ ruſticanæ Paręciæ Vincentianę. pag. 245
Catenæ Seruorum Laribus, & ſaturno dabantur. 108
Caſſianum vnde nomen habuerit. 17
D. Caſtritiani corpus vbi. 70
Catatombæ Mediolani cōditæ quot, & vbi. 118
S. Catherina ad Cluſiam. 202
Catherina ad Pōtem Fabrorum. 233
Cæl. Diana augur. 26
Cæſar auguſtani ab obſidione liberati. 133
Cæſtus Pugilum vbi poneretur. 108
Cellula Dominicæ ſepulturæ, & earū ſtatuæ in Baſilica Vincentiana. 51.
Childebertii Regis obſidio. 133
Chriſtianorum nomen olim exoſum. pag. 44
Chriſti ieiunium in deſerto quare ſuſceptum. 148
S. Chriſtophorus inuocatus ad peſtē auertendam. 261
S. Chriſtophori effigies qualis. 258
In vijs publicis, & ſuburbijs cur frequenter picta. 263
De eiuſdem imagine carmina. pag. 258
Eius Reliquiæ Mediolani. 257
Et apud Laudenſes. 259
Aliæ eiuſdem Sancti reliquiæ Toleti colun-

coluutur. 258
S. Chriſtophori ſocietas ex nobilibus Viris conflata. 265
Eius ſocietatis bona immobilia vbi. pag. 265
S. Chriſtophori delubrum vbi. pag. 253
Quando conditum. 255
Quibus pecunijs. 256
Qua cauſa. 256
Circus Mediolan. 124
Ciſtercienſium cœnobium laudatur. pag. 158
Cittadella Mediolani vbi. 124
Ciues Portarum Mediolani ad quæ templa confugerint in excidio Vrbis. 191
Ciuitas Mediolani peſte liberatâ ſanctorum interceſſione. 256.262
Ciues Ticinenſis Portæ ad S. Vincentium cur, & quando. 191
Clepſidra horologium. 47
Cloacæ Mediolani à Romanis effoſſæ. 199
Earum vtilitas, & numerus. 119
Cloacæ primæ deſcriptio. 119
Cluſia ad S. Michaelem. 200
Clypeus Termarum. 47
Cœmeterij etymon. 64
Cœmeterium Ager Dei dictum. 64
Cœmeteriorum antiquitas. ibid.
Cœmeteria fidelium axilla. 65
Cęmeteria pro templis principio naſcentis Eccleſiæ. ibid.
Cœmeterium Oſtrianum ab Apoſtolo Petro frequentatum. ibid.
Cœmeteria olim à Baſilicis diſtincta. ibid.
Cœmeteria extra Vrbes antiquitùs ibid.
Cœmeteria propè templa condita. 66
Cœmeteria hodie, quæ dicantur. 66
Cęmeteria loca ſacra. ibid.
Hæc fruũtur ijſdem priuilegijs, quibus Eccleſia. ibid.
Cęmeteriorum, & Confeſſionum diſcrimina. 66.67
In cęmeterijs fidelium ſepulcra. 67
Aliquando, & ſancti in eis ſepulti. ibid.
Cęmeterium Calixti deſcribitur. ibi.
Cęmeterij Cyriacæ deſcriptio. 68
In Cęmeteria conuenire ab Imperatoribus vetitum fidelibus. 67
Cęmeterij Priſcillæ amplitudo. 70
Cęmetetium Peregrinorum Mediolani. ibid.
Eius reliquiæ ſuperſtites. ibid.
Vſus, & imagines eiuſdem. 70
Cęmeterium Caij Mediolani. ibid.
Eius nomina, & Sanctorum corpora. 71
Cœmeteria quando coli deſierint. 73
Cęnobij Vincentiani primus locus, & auctor. 158
Cęnobium D Vincentij, quo tempore conſtructum. 21
Cęnobij D. Ambroſij primus locus, & poſtremus. 158
Ad Cęnobium D. Dioniſij primò docuit fidem D. Barnabas. 15
Cęnobium à Deſiderio conditum Brixiæ. 158
Cœnobium D. Simpliciani vbi olim. pag. 158
Ad illud confugiunt ciues Portæ Cumanæ. 191
Cęnobia quæ olim in Vrbe, extra nũc viſuntur. 158
Cęnobij D. Vincentij diuitiæ. 196
Earum pars Cęnobio D. Dionyſij aſſignata. 197
Cęnobij Vincenti prædia, & eorum fines. 197
In eis prædijs ædificia condita. ibid.
Eiuſdem Cęnobij redditus quales, & & quanti. ibid.
Collegium Taegiorum ad D. Simonem. 241
Coloris aurei, purpurei, & cęleſtis hieroglifica. 59

Co-

Cominiorum Inſcriptiones. 9
Cominius Diogenes. 10
Cominij in Pontijs, & Poſthumijs. 9.
Cominij Roma Mediolanum migrant. 10
Concurſus ad Cęmeteria ingẽtes cur facti. 68
Concurſus ad Templum D. Chriſtophori quando. 257
Concurſus ad D. Vincentium quando. 132
Conditor Templi Iouis Mediolani. 13.
Columnæ Baſilicæ Vincentianæ materia, forma, & numerus. 42
Confeſſio Baſilicæ Vincentianę quandò conſtructa. 50.64
Confeſſionis varia nomina. 64
Confeſſiones ſemper ſub terra. 66
In eis ſanctorum ſepulcra. 67
Confeſſiones ad Cęmeteriorum exẽplum à fidelibus excauatæ. 73
In confeſſionibus omnia pietatis officia à Chriſtianis peragebantur. 73.
Ad Confeſſiones concurſus frequentes Mediolani quando. 73
Iidem ſublati. 73
Confeſſiones Templis coniunctiæ. 73.
Conſecrationis Altarium ritus. 175. 176.
Contemplatiua vita generatione poſterior Actiua. 180.181.
Conuentus Mulierum ad S. Calocerũ olim. 276
Corintius ordo columnarum, & vs⁹. 42.
Cortina & Tripus Delphici templi. 48.
Corię familię laudes. 59
Coriorum ſtemma explicatur. 59
Coriariorum antiquę ſedes Mediolani, & recentes. 201.202
Corpus S. Vincentij non eſſe translatum in Galliam. 138
Corpora ſanctorum, quę in Baſilica Vincentiana quieſcunt, rationum ponderibus oſtenduntur à 91. ad 121.
Corpora ſanctorum Baſilicæ D. Franciſci. 71
Corpora ſanctorum Patronorum Baſilicæ Ambroſianæ, quod adſint inibi probatur. à 178. ad 184
Corp⁹ pro Reliquijs ſæpè vſurpatur. 104.
Corrigij Collegiata D. Quirini. 81.
Corrigij Reliquiæ S. Quirini non poſſunt à furibus loco moueri. 106.
Corrigium an Corpus D. Quirini delatum. 96
Cryptę Cœmeteriorum. 68
Crucis obſeruatio in tumulis. 94
S. Crucis ſodalitas in Paręcia Vincentiana. 249
Crucis pingendæ obuſus. 94
Curia Mediolani olim vbi.
Cura animorum onus Angelicis humeris formidandum. 240
Curtię Europæ Inſcriptio. 9
Cuſtos ędis Calocerianæ quandò datus. 284
Cybelles cur turrita. 219
D. Cypriani Paręcia, cui nunc addicta. 237
Cyriacę cęmeterium à Prudentio deſcriptum. 68.
In eo corpus D. Hippolyti ſitum. 68.
Ad Cyriacæ cur hominũ cõcurſus 68. 69.

D

D.M. in inſcriptionibus veterum cur poſitæ. 26
Declaratio inſcriptionis Iouis, & Probi. 8
Delubrum vnde dictum. 257
Dens S. Ambroſij anulo incluſus. 172.

Amiſ-

Amiſſus à quo. 172
Repertus vbi. 173
Dentis S. Chriſtophori miraculum. 267.
Deſiderius Longobardorum Rex cõdit cęn bium D. Vincentij. 21
Baſilicam item Cluatenſem in agro Mediolanenſi. 105
Eidem Baſilicæ Reliquas SS. Petri, & Pauli Apoſtolorum donat. 105
Alias Reliquias Deſiderius obtinet à Summo Pontifice Hadriano. 114.
Eiuſdem Deſiderij merita erga Romanam Eccleſiam. 114
Saracenos idem ferè delet. 114
Is Deſiderius Regum Flauiorum poſtremus. 115
Derthona Romanorum colonia. 210
Deus eſt ſubſtantia finis, & principij neſcia. 53
Deus Monade notatur. 53
Deus eſt ſubſtantia ſimpliciſſima, & maximè vna. 54
Deus eſt finis rerum omnium. pag. 53.
Dies feſtus S. Chriſtophori cur bis in anno feriatus. 256. 259
Dignitatis Eccleſiaſtice gradus quot. 57.
D. Dionyſij corpus, à quo Caſſianum ex Capadocia delatum. 18
A quo inde Mediolanum trãslatum. 18.
D. Dionyſij monaſterium Mediolani à quo conditum. 18
A quo Sancti cognominis ſacro pignore honeſtatum. 18
Ab eo natum, quod olim fuit apud Baſilicam Vincentianam. 16
Eiuſdem D. Dionyſij inſcriptio recens. 16
D. Dioniſij Caſſanenſis antiquitas Auctoris Opus. 225
Diplomata Pontificia vis ad probandum. 110
Diſcidium inter Alciatum & Cottã. 31.
Diſcipuli Chriſti amant ſolitariam vitam. 148
Dodoneum æs quid. 49
Domitiani Cæſaris feritas. 85
Eiuſdem rabies in Chriſtianos. 88
Dona ſpiritus ſancti ſeptem. 55
Ducales literæ de æde D. Chriſtophori. 253
Ad eaſdem literas Ducales reſponſio. 254.
Ducales litteræ aliæ ad Vicarium & XII. viros Prouiſionis. 255
Dubium vbi primò Barnabas docuerit Euangelium, & Baſilicam dicauerit is.
Ducum, & Milituum tabulæ. 108
Duorum, & ſeptem coniunctio. 54
Dyadis præſtantia in diuinis. 54
Eiuſdem Dyadis myſteria. 54

E

Eccleſia Dei à quibus campanarum vſum acceperit. 46
Eccleſiæ auctoritas de martyrio ſanctorum noſtrorum. 75
Eccleſiæ Chriſtianorum certo ſigno indicatę. 23
Eccleſię Mediolanenſis pietas moderante Mona. 237
Eccleſiam S. Ioannis in Burgo Papiæ quis condiderit. 113
Eccleſiam S. Petri in cælo aureo quis. 113.
Eccleſiarum quamplurium Ticini cõditores Longobardi. 113
Eccleſiaſticæ dignitatis gradus. 57
Eccleſia Paręcialis. Vide Paræcia.
Electio Federici Imperatoris. 182
Enumoratio eorum quibus Templum D. Vincentij commendatur. 61.
Epigramma in honorem Putei Vincentiani. 101

Epi-

Epiſcopis apex in ſummo Eccleſiæ vertice conſtitutus. 57
Epiſcopis quinam apud Ethnicos reſpondeant dignitatis gradus. 156. 235.
Epiſcopi Vrbibus præſident. 235
Epitaphium Heriberti Archiepiſcopi. 187
Epitaphium Hilderamni, & Sagintrudę. 22
Epitaphium D. Marcellinę. 181
Epitaphium S. Satyri. 181
Epitome hymni Prudentiani. 78
S. Euſebius Archiepiſcopus Mediolanenſis reparator męniorum Vrbis. 226.
Euchariſtiam ſeruandi mos in ęde D. Chriſtophori. 265
Excidij Vrbis Mediolanenſis deſcriptio. 191
Mors Ciuium in eo. 192
Expręſſum idem excidium carmine ex Virgilio. 144
Eiuſdem excidij tempus ex Galuaneo. 195
Excomunicationis latę ſententię pęna contra ſodalitatum confratres. 240.
Exiſtentia corporum SS. Ambroſij, Geruaſij, & Protaſij. 179.
Eadem exiſtentia pluribus probata à 179. ad 185.
Explicatio literarum V. S. L. M. varia. 12
Explicatio verſiculi pſ. 80. ſumite pſalmum &c. 168. 169.
Extrà Vrbes olim Cęmeteria. 65
Extra Vrbem quoque Cœnobia Monachorum nunc. 158
Extra Vrbes pariter ſepulcra. 151
Extra eaſdem templa Deorum. 2.7
Exuruntur agri tempore Peſtis. 278

F

Fabius Alobrox. 209
Fabij Conſulares multi. 209
Fabius Dictator. 14
Fabius Gurgites. 209
Fabius Maximus. 14. 209
Fabię gentis expeditio. 209
Eiuſdem cædes. 209
Fabiorum exercitus, appulſus ad Mediolanenſem vrbem, & vittoria ad Iſaram. 209
Fabiorum ſtatio ad Ticinenſem Portam. 210
Fabij vbi habitarent Mediolani. 212.
Ab ijs nomen datum Vico. 210
Probatur aliquot argumentis. 210. 211. 212.
Fabiæ portæ ſimulacrum explicatum dupliciter. 218. & 219.
Fabrorum Vicus vnde dictus. 191 207. 208. 209.
Fabiæ gentis laus. 209
Faces cereæ cur accenſæ ad Martyrũ ſepulcra. 141
Fama quandò, & quid maximè probet. 100
Familiæ tributariæ Cęnobij D. Vincentij. 228
Faſtis in Ambroſianis cur apponitur ad Eccleſiam talem. 178
Faſtorum genitor quis. 5
Faunus quis, res geſtæ, & ſacra. 150
Federici Cardinalis Borromæi iuſſu ſepulcrum SS. Martyrum reſeratum. 75
Eiuſdem Cardinalis laudes. 119. 120.
Federici Rubrobarbi immanitas in Vrbis Mediolanenſis direptione. 192.
Felicis Oſij ſtudia, & libri. 214
Feneſtræ Baſilicæ Vincentianæ quot, ac quales. 42
Feneſtræ Sacrarij. 58
Fidei Symbolum reuelatum D. Gregorio. 54
Figura quadrata Templi Vincentiani.
Finis præcipuus Auctoris in propoſito opere. 140
Fiſtulæ Paſtorũ, cui donarentur. 109

Flo-

Florum vis ex contractu ſepulcrorũ Martyrum. 101
Fõs Euſtorgian⁹ prima fidei ſedes. 15
Fontis B. Iulitæ vis. 101
Fons S. Martini Turnoni. 101
Fons apud Nicopolim Paleſtinæ. 101
Fontis Caloceriani origo. 270
Modus originis eiuſdem. 271
Auctoritatibus ſcriptorum comprobatur. 271
De origine eiuſdem fontis ſententia alia. 274
Fontis eiuſdẽ deſcriptio, & laus. 284
In eo baptizatus S. Secundus. 273
Fonteiani nummi icon. 2
Fonteianus nummus declaratus. 2
Fori Tranſitorij etymon. 5
Formula dedicationis ex voto. 10
Forma rotũda templorum præcipuè comendata. 39
Eadẽ optima, & maxima figurarũ. 39
Ea forma Ioui templa condita ab antiquis. 39
Formæ rotundæ fuiſſe templum Vincentianum probabile. 39
Formulæ ſolitæ dedicationis Templorum quales apud Ethnicos. 32
Fornacula partitorum quid. 250
Forum Diuguntorum. 225
Forum Licinij. 224
Forum Liuij. 218. 225
Forum populi. 224
Fortuna primigenia. 11
Franciſcus Arconatus laudatus. 242
D. Franciſci ædes primò Redemptori nuncupata. 21
Eadẽ DD. Nabori, & felici dicata. 11
Franciſci Portæ laudes. 200
Frondes, & alia ex contactu ſepulcrorum D. Martyrum conſequuntur maximam vim. 101
Frons ædium ſacrarum à fidelibus certo ſigno notata. 23
Frons item epiſtolarum. 23
Frons pariter ſepulcrorum Chriſtianorum. 23
Fragiferarum arborum multitudo in Parçcia Vincentiana. 247
Frugum aliarum copia eiuſdem Parçciæ. 247
Frumenti optimi copia ſoli eiuſdem Parçciæ. 247
Fundorum magnitudo Abbatiæ Vincentianæ. 195. 227. 228
Fundorum tributariorum eiuſdem Abbatiæ numeratio. 227. 228
Funera ducendi ius Parochorũ. 239
Fures Sacrilegi laqueo multati. 106
Futilis homo quis. 153

G

D. Galdinus Mediol. Archiep. 218
Is Theatrum Gabinij Mediolani diruit. 218
Eundem ob id Merula repræhendit.
Galieni Imperatoris corpus vbi humatum Mediolani. 72
Gallia Ciſalpina formam Prouinciæ recipit. 13
Galli bello diu vexati à Romanis. 13
Galli quandonã Inſubria potiti. 123
Gallorum Boiorum vrbs. 118
Gallia Ciſalpina à Romanis victa. 13
Gaſparis Turriani Abbat. mẽtio. 227
D. Georgij in Palatio templum quo anno conditum. 21
SS. Geruaſij, & Protaſij corpora ex horto Philippi tranſlata in Baſilicã Ambroſianam. 127
Eorũ reliquiæ quot in locis extẽt. 177
Eorundem titulus Romæ à quo erectus. 177
In Fõdana Baſilica eorũ reliquię. 177
De alijs eorundem templis. 183
Qualia eorundẽ corpora reperta. 144
Eorum ſacræ particulæ vnde manarint. 184
Quas ſibi eorum reliquias D. Ambroſius reſeruarit. 184
Hac de re Auctoris ſententia. 185
Gentiles an inuentores Campanarũ. 46.
Giſelberti tumulus. 93

Quo tempore is vixerit. 93
Cœnobium decoraſſit D. Vincẽtij. 93
Giſelberti in tumulo crux ſculpta. 94
Gręci ſua templa dedicabant dijs adiuncto Flaminij nomine. 8
Græci recentiores cur campanis careant. 44
Groſſolanus Archiepiſcopus. 165
Gryſolaum alij elegantiùs vocãt. 165
Guido Archiepiſcopus Mediolanenſis. 164

H

Habitus antiquorũ Monachorum. 112 277.
Habitus Archiepiſcopalis priſcus. 188
Haſta Romanorum colonia. 210
Hebræorum ſepulturæ locus. 67
Hebræi an fuerint Campanarum inuentores. 46
Herculis inſcriptiones plures.
Eius inſcriptionum modus,& forma. pag. 32.33
Eiuſdem Herculis templum Mediolani à quo conditum. 124.127
Heriberti parentes.
Hierogliphyca fortitudinis, & Vigilantiæ; Virtutis,& concordiæ;fidei & imperij, atq; Iuſtitiæ, & vindictæ. 59
S. Hippolyti corpus,vbi. 68
In Hiſpania multa D. Vincentij Tẽpla. 136
Hiſtoriæ qualitates. in præfatione.
Holoſtrici panni textores in Parœcia Vincentiana. 247
Humana natura perficitur ſeptem artibus liberalibus. 55
Hominis Chriſtiani ſalus pendet, & à ſeptem ſacramentis. 55
Horarum Canonicorum vtilitas, & vſus. 160
Horologia plura, & eorum auctores, 47.48.
Hymenæi ſtatua explicata. 215
Hymni duo Auctoris. 83.89
Hymenæotalaſium. Hieronymi Boſſij. 217

I

I. O. M. quid ſibi velint.
Iacobi Ant. Turriani Abb. mẽtio. 60
Iacobi Valerij I. C. laus. 224
Ianus Bifrons. 2
Iani bifrontis ſimulacrũ Romæ. 4
Ianus ex chao natus. 5
Ianus habitus ianitor cęli. 3
Iani nomina varia. 3
Iani nomine implorato veteres omnia aggrediebantur. 3
Iani templum Mediolani. 2
Ianus Patulcus,& Cluſius. 4
Iani portæ quando apertæ, & quando clauſę. 4
Ianus Quadrifrons cur. 4
Iani ſtatua vbi culta Mediolani. 6
Iani ſimulacrum,& ſedes. 5
Iani typographia. 4
Ianuarius à Iano dictus. 3
Idola quando conticuerint. 49
Idola olim in Portis Mediolani. 225
Idolorum tẽpla olim Mediolani plura. 2.7.31
Ieiunium à Chriſto ſuſceptum in deſerto cur. 148
Ignari habẽt picturas pro libris. 116
S. Ignatij martyris translatio. 133
Imago B. Virginis ad Crucem ſtantis vbi. 277
Eiuſdem imaginis deſcriptio,& prodigium. 277
Ad eã Ciuiũ concurſus recẽſetur. 278
Imagines nouæ an pingantur ſine facultate. 116
Nõ temerè permittũtur in tẽplis. 116
Tridentini decretum de eis. 264
Imaginum S. Chriſtophori multitudo. 263
Imagines Sanctorum probãt eorum exiſtentiam. 115
Imagines Vrbium turritæ. 219
Immanis olim in Chriſtianos feritas Mediolani. 127
Indulgentiarum dona conceſſa Baſilicæ Vincentianę. 110.117

Earum confirmatio Clementis VIII. & Pauli V. 111
Interior ornatus, & forma Baſilicæ Vincentianæ. 42
Ioannis Angeli Cribelli Architecti ſtudia,& laudes. 61.230.231.246
Io. Baptiſtæ Arconati quæſtioris virtutes,& merita. 243
Io.Baptiſta princeps Monachorum. pag. 147
Io.Cuſpiniani errores tres. 95
Io.Iacobi ab Eccleſia muſæum,& prę conia. 165
Io. Molani ſententia refutata. pag. 95
Eiuſdem Molani diſcenſus expenſus. pag. 96
S.Ioãnis ſupra murum cur ita dictus. pag. 199
S. Io.ad Vetram. 199.202.205.
Inſubria quandonam potiti Galli. pag. 123
Inſubrum antiquæ ſedes vbi, & quando conditæ. 123
Inſcriptio ad Concham Tomboni P. Ticinenſis. 244
Inſcriptio Fabiorum. 112
Inſcriptio Iouis, & Probi. 7
Inſcriptio hęc declarata. 8
Inſcriptionum quorũdam Cottę ſententia. 32
Inſcriptio Valerij fortunati. 31
Iouis templum quando Mediolani conditum. 12
Ad Iouis Templum habitare olim ſolitarios viros reliquias. 13
Iouis mentio cur facta in alieno templo. 32
Iouis D.echeni inſcriptio. 32
Iulius Cæſar Tirellus Bononienſis. pag. 102
Iupiter cur Optimus Maximus appellatus. 39
Ius Parochi D. Vincentij in ędem S. Chriſtophori. 266
Idem confirmatum decreto Vicarij Archiepiſcopalis. 266
Iuris conſulti ſtudioſi rerum potiùs quam verborum. 120
Iuriſpatronalia ſacerdotia Abbatis S. Vincentij,quæ. 231
Iurium Parœcialium capita ſeptem à 238.ad 259.

L

Labari ſignum, & vſus. 23
Eiuſdem labari notæ declaratæ. pag. 24
Labaris duobus poſitis pag. 23. & 24. Additur tertium in parte ſuperiori ianuæ Collegiatæ ędis S. Georgij in palatio poſitum auroque, & coloribus recens illuſtratum: eoque libentiùs, quò clariùs noſtram. Ea de re ſententiam confirmat.
Laidis ſpeculum Veneri appenſum in templo. 109
Lampades adhibetæ in nuptijs. 216
Lapides plures inſcripti recens reperti in horto Vincentianæ Abbatię. pag. 30
Lapidum fragmenta permulta ad D. Vincentium. 31
Lapis quadratus repertus iu Vineto Abbatiæ Vincentianæ. 125
Lapis rotundus magnus ibidem effoſſus. 125
Latriæ honore ſolus Deus colendus. pag. 141
Laudenſes cur feſtum S.Chriſtophori ferient. 259
Apud eoſdem tabella appenſa cum hiſtoria mirabilis necis ſerpentis ope D.Chriſtophori. 260
A Laudenſibus ſpina ſerpentis in templo eiuſdem Sancti poſita. 260
Laudenſes cur templum D. Chriſtophoro dedicarint. 260
S. Laurentij templum olim ſacrum Herculi. 7.157
Lebes Theſproteus quid. 48

Lebetes apud quos in vſu.
Leonis hierogliphycum. 59
Lex XII. tabularum de non violandis dijs Manibus. 27. verba huius legis correcta. 27
Liberalis educatio XXIIII. iuuenum vbi. 166
Liberi Patris inſcriptio. 34
Libris editis ſumma fides habenda. pag. 117
Literarum tantum primarum vſus apud antiquos. 9
Longobardorum Regum cultus, & religio ergà Sanctas Reliquias. pag. 112
Amor eorundem in ſubditos. 112
Sacræ ædes ab ijſdem conditæ Papiæ, Rauenæ, & Mediolani. pag. 113. 114
Longola vicus olim Fabiorum. pag. 211
Lucius Bebius L. F. GAL. Cominius pag. 10
L. Cominius L. F. 10
L. Furius Marcelli in conſulatu collega. 15
Fuit is Mediolani Prætor. pag. 15
Ludouici Cittadini laus. pag. 243
Ludouici Viguati Senatoris encomium. 242
Eiuſdem eximia merita apud Vrbanum. VIII. 242
Lunæ aſpectus varij. pag. 55
Lupercalis ludi à quo inſtituti. pag. 150
Luperci ſacerdotes vbi Mediolani degerent. 151
Luperci Fabij, & Quintilij. pag. 151
Ad meliorē vitam ij cōuerſij à D. Barnaba. 124
Lupis hæretici peiores. 186
Luſtralis aquę vas. 39
Lycęus Pan Deus Arcadiæ. pag. 151
Lychni cur ad ſepulcra Martyrium. pag. 141

M

Magorum diuorum corpora quo pacto depręhenſa à Rubrobarbo. pag. 183
Manuſcripta quorundam veterum ſcriptorum corecta. 273
Manuſcriptum repertum in ęde D. Dionyſij. 16
Eiuſdem M. S. cenſura. 18
Mamu exarata ſcripta quid probent. pag. 110
Marcellus Annibalis, & Viridumari Regis victor. 13
Marcelli theatrum Romæ. 218
Marcialis locus explicatus. 46
S. Mariæ Falcorinæ ædes. 172
S. Mariæ Magdalenæ ſolitudo. pag. 148
Eiuſdem laudes. pag. 148
S. Mariæ Pædonis conditor. 172
S. Mariæ Secretæ ædes quando condita. 172
Martyrum auxilia imploranda. pag. 183
Martyrum Sanctorum trium corpora quis Mediolanum detulerit. pag. 114
Marmor ingens Palatij Traiani. 125
Cui palatij parti deſeruierit. 125
Marmor eidem ſimile ad cellam D. Aquilini. 12
Martyrij inſtrumenta colenda. pag. 142
D. Matthęi Valerij Carthuſiani vera laus. 189
Maxilla S. Ambroſij. pag. 172
Maxilla S. Christophori. pag. 267

Ma-

Maximini duo. 76
Maximiliani rabies in Chriſtianos. pag. 88
Maza Iani ad S. Domninum. pag. 7
Mediolanenſium incomoda imperantibus Gallis. 278
Mediolanenſium infelix conditio. pag. 280
Mediolanenſium mulierum pertinatia in deſerenda patria. pag. 193
Meiere in patrios cineres prouerbiū. pag. 156
Meletianorum hęreticorum inſania. pag. 45
Mendicantium Cœnobitarum priuilegia ampla. 240
Menſæ altarium cum certis ſignis vbi. 176
Mentecaptorum Xenodochium cur ad Baſilicam Vincentianam. pag. 133
Menſulæ, & Modiliones quid. pag. 212
Metellus cęnobiarca poeta correctus. 80
Miſſa peculiaris SS. Quirini, & Nicomedis. 97
Miſſæ ſacrificio res nouem neceſſariæ pag. 57
In eadem miſſa aliæ nouem reſpectu ſacerdotis. 57
Aliæ nouem reſpectu altaris. pag. 57
Miraculorum nitor SS. trium Martyrum. 76
D. Mirocles quo tempore præfuerit Eccleſiæ Mediolanenſi. 20
D. Monas primus Vrbem Mediolanenſem in Paręcias diuixit quo tēpore. 20
Eius opes, & ſpiritus fidei propagandæ. 20
Monas, ſiue vnus numerorum finis. pag. 53
Cuius ſit nota. 53
Monachi etymon, antiquitas, inſtitutum. 146
Monachi quandiu ſine certis regulis vixerint. 150
Quis primus eorum inſtituita redegerit ad meliorem formam. 150
Monachorum veſtitus, & tonſura. 162
Monachi D. Vincentij aliorum magiſtri. 162
Eorundem propagata laus. 186
Ex Monachis Benedictinis multi duces, & Reges prodierunt. 186
Hi præferuntur antiquis lupercis 186
Monaſteriorum, & Xenodochiorum nomen vnde. 147
Monaſteria diu erudititiſſima collegia. pag. 166
Monaſterium S. Petri de Cliuate, & eius reliquiæ. 112
Monumenta plura in horto Parochi D. Vincentij. 29
Monumenta multa deſiderari ad D. Vincentium. 25
Monumentum Arriæ Riſtuiæ. 20
Eius illuſtratio. 27
Monumentum Cęl. Dianę Aug. 26
Morales virtutes quot. 55
Mos aſſeruandi Sāctorum Reliquias. pag. 141
Mos veterum Chriſtianorum ſepeliēdi. 127
Mos accendendi lumina ad Sanctorum imagines. 141
Mulierum cœnobium olim ad D. Calocerum. 276
Sub D. Mariæ Magdalenę tutela. 276
Eius cęnobij veſtigia. 276
Muſęum Io. Iacobi ab Eccleſia. 165, 166.
Muſęum Scipionis Tonſi viri perilluſtris. 219
Eiuſdem ſigna præuoſa, & tabulę pulcherrimę. 219
Muſæ ad celebrandam tabulam triū pictorum eiuſdem Tonſi aduocatę ab auctore. 221.

My-

Myſteria in templi Vincentiani ſtructura obſeruat. à 53. ad 57

N

Nauigabilis riuus, ſiue fluuius. 243. 244. & 245.
Naritij prædia olim Cęnobij Vincentiani. 227
Natura arte vbi victa. 221
Nazareorum mentio. 146
SS. Nazarij, & Celſi corpora vbi primò ſepulta. 127
Nemeſis inſcriptio dedicatoria. 34.
Nepotum Fabij Maximi ſepulcrum. 212.
D. Nicomedes laudatur. 81. 84. 85. 86. 87. 88.
Comprǽhenditur Domiciani iuſſu. 81.
Diuus tutelaris Præsbyterorum habetur. 82
Eiuſdem martyrij genus, & præmiā. 82.
Quem in diem eius ſolemnia incidant. 82
D. Nicomedis cęmeterium. 82
Hymnus ab Auctore conſumptus. 83.
Epigramata quoque nouem à 84. ad 88.
Eiuſdem felicitas, carcer, & vincula. 84.
Pęnarum tollerantia, confeſſiò, conſtantia, cruciatus, & mors. 86. 87
Sepultura, & tranſlatio Mediolanū. 88.
Varia loca, in quibus corpus eiuſdem iacuit. 97
Anniuerſaria D. Nicomedis celebritas. 97
Nigri erant Monachi Vincentiani. 162.
Niguarda familia. 228
Niro deſcribitur. 200
Nitrum in auri, & argenti partitione. 249
Nobiles familiæ Mediolanenſes D. Vincentij Cœnobio tributariæ. 227. 228.
Nomina locorum ad Deos, vel Heroes refferenda. 209
Nouenarij ratio in partibus Baſilicę Vincentianæ non temerè obſeruata. 53
Nouenarij dignitas inter numeros. 53. 56. 57.
Eiuſdem Nouenarij origines multæ. 53.
A diade, & ſeptenario. 54
A ternario, & ſenario. 56
Numina falſa à Mediolanenſibus culta. 6
Numiſma Alexandriæ. 219
Numiſma Græcum duplex. 220
Nuptiarum ritus antiqui. 216
De Nuptijs opus Hieronymi Boſſij. 217.
In Nuptijs tybicen, turba, & Lampades adhibitæ. 216

O

Obiectionum ſolutiones pro corporibus SS. Ambroſij, Geruaſij, & Protaſij. 180
Oblectationis ſenicæ loca intrà Vrbē Mediolanenſem olim. 2
Oblationes publicæ cur fiant Mediolani. 178
In Odæo Baſilicæ Metropolitanę imagines trium SS. Martirum Baſilicæ Vincentianæ ſculptæ. 117
Octauæ SS. Quirini, Nicomedis, & Abundij olim celebratæ. 111
Octonarij numeri myſteria. 54
Omnes priuatæ domus æquatæ ſolo in excidio Rubrobarbi. 194
Orationes Deo potiſſimum fundendas eſſe. 140
Orandus etiam Chriſtus ſeruator. 140.
Orandum quo pacto. 141
Ornamenta Theatri Marcelli Mediolani plura. 217

Or-

Ornamenta arcuum triumphalium. 218.
Ornamentis Imago Crucifixi aucta in æde D.Caloceri. 283
Oſtia nouem Baſilicæ Vincentianæ. 53.

P

Pæan quid. 162
Palatium Maximiani vbi Mediolani 127.
Palatium Traini vbi. 124
Palatium Vicecomitum. 126
Palatia Romanorum vbi condita. 125.
Pallium Altaris. 57
Pallium Monachorum. 162
Palus miraculo D.Chriſtophori exiccata. 260
Pan Deus. 49.150
Panni ſerici,& ſubſerici. 247
Pantheon cur ſic dictum. 39
Papia ſedes Regum Longobardorũ. 113.
Parietes antiqui ædis Calocerianæ. 276.
Parnaſſi chorus. 221
SS. Patriarcarum Iobi, & Thobiarũ corpora vbi. 113
Particulæ ſanctorum cultæ. 104.129. 185.
S.Paulinus Nolanus. 45
Paulus Nicolaus Caſſiatus. 242
Pauimentum ædis D. Vincentij. 50
Patriarchæ & Prophetæ ſolitudinis ſtudioſi. 146
Pax data Eccleſiæ quando. 20
Parochialis muneris dignitas, & origo. 240.235
Parochorum,& Epiſcoporum iura diuiſa. 231
Parœciarum limites definiti. 236
Parœciarum numerus à quo factus. 236.
Parçcie cur numero iminutæ. 236. 238.
Ea de re plures cauſſæ aſſignatę. 237
Parçciæ cur plures primùm inſtitutę 238.
Parçcię cur deſitæ frequentari. 238
Parœcialis iuris ſeptem capita recenſita à 238.ad 239
Parochorũ iura in actis Eccleſię Mediolanenſis accuratè deſcripta. 239.
Parochorum varia nomina. 240
Parœciæ longitudo, latitudo, circuitus,& fines omnes 241. 243. & 245.
Parçciarum S.Petri in Caminadella, & D.Vincentij coniunctio, & communicatio. 244
Hæ duæ parçciæ vbinam ſeparentur. 244.
Parœciæ Vincentianæ dignitas à pluribus demonſtratur rebus à 246.ad 251.
Partitio auri & argenti deſcribitur. 249. & 250.
Pauperes à Monachis nutriti. 167
Pecudes improuidæ. 273
Pelcinon Horologij genus. 47
Pelues,& lebetes pro campanis olim. 45.
Periſtilia Baſilicæ Vincentianæ quot, & qualia. 42
Petri Franciſci Corij Senatoris Elogium. 60
Peſtis in Italia 256. quot ex ea perierint. 256
S. Petronilla Virgo laudata. 83
S.Petrus in Sala. 199
Petri Cantonij I.C.Laus. 223
Philippi Cæſaris nummiſma. 220
Eiuſdem filij,ætas,mors. 79.80
Philippi Ferrarij lapſus de corporibus SS. Quirini, & Nicomedis. 97.
Eiuſdem Ferrarij obiectionum diſſolutiones. 102
Phæbus cum Muſis. 221
Phæbades,quæ. 48
Pictores tres Mediolanens laudati. 220.

Pictu-

Picturę SS. Ambroſij Geruaſij & Protaſij. 177
Dei patris, SS. Leuitarum, & quorũdam Infantum. 49
Deiparæ Virginis Annunciatę. 44
Pictura trium Regum ad ſepulcrum Martyrum trium. 95
Picturæ aliæ tres Baſilicæ Vincentianæ. 112
Picturæ veteres nouis præſtant in probando. 115
Picturæ vis maxima ad probandum. 116.
Pilæ Virginum Veneri dabantur. 109.
Polyandrion Iouis vbi Mediolani. 72.
Pontificum Maximorum conſuetudo in Reliquijs largiendis. 103
Porta Fabia, quæ. 207
Portæ Ticinenſis laus. 123. & 124
Portæ vrbis atiæ maiores, aliæ minores. 225
Portas Vrbis maiores quis cõdiderit. 226.
Præpoſitus & Canonici S. Mariæ Falcorinæ. 172
Priuilegia Mendicantium ampla. 240.
Promontorium S. Vincentij vbi. 138.
Prophetarum ſedes, ac vita. 147
Proſperi Vicecomitis Hortus & Palatium. 28
Eiuſdem Vicecomitis familiæ laudes. 28
Prouerbium, in patrios cineres meieræ. 156
Prouinum Chriſtianum fuiſſe dupliciter indicatum. 22
Prouini tumulus. 22
Quid in eius tumulo B. M. ſignificẽt. 22.
P. Aelij inſcriptio. 11
Puerorum imagines in Templo D. Vincentij. 171. 189.
Putei ſerò in vſu apud Romanos Mediolani præſertim. 123
Puteorum virtutes exiſtentium propè ſepulcra ſanctorum martyrum. 101.
Puteus mirę virtutis ad Febrium quęuis incendia ad D. Vincent. 51
Puteo cur, & quando vis hæc indita. 100.
Duæ ea de re ſententiæ. 100
Pyramidas cum crucibus in culmine ſacrarij. 58

Q.

Quadratus lapis inſcriptus. 33
Quadrifrontis Iani ſimulacrum. 6.
Quaternarij commendatio. 56
Quæſtio de vita Actiua & Contemplatiua. 167
Querela Bonauenturæ Caſtellionæi de antiquitatum iactura. 72
Quinarij, & quaternarij complexio, & laus. 56
Quintilij Fabij, qui. 151
S. Quirinus Epiſcopus quis. 76
Eiuſdem martyrij Index, & tempus. 76.
Paſſio eiuſdem. 76
Hymnus à Prudentio dictus. 77
Eius hymi epitome. 78
S. Quirinus an fuerit Archiepiſcop⁹, & Patriarcha. 79
An filius Philippi Imperatoris ſenioris. 79
Quirini martyres quinque. 79
Duo præcipuè numerantur. 79
Quirinus ſciſienſis, quo anno paſſus & qua ætate. 79
Quirini vita à Mombritis ſcripta. 81.
Initiò tranſlatus ad Catacumbas. 92.
Tranſlatus deinde Mediolanum ab Heriberto. 92
Vbi conditus Mediolani. 63
Vbi paſſus. 95

In

In Corrigenſium patronum electus 102.& 103.
Quænam reliquiæ D. Quirini ſint apud Corrigienſes. 102
A quo acceptę. 102
Literę Pontificiæ de eiſdem Reliquijs examinatę. 103
De translatione corporis D. Quirini controuerſia. 81

R

Rabies Domitiani in Chriſtianos. pag. 88
Ranę coaxantes vbi. 201
Raſi olim vt nunc Monachi. 162
Rationes decem pro exiſtentia Sanctorum trium Martyrum in Baſilica Vincentiana. à pag. 91. ad 121
Rebus maiorem fidem haberi quàm verbis. 121
Rauena ſedes Longobardorum. 113
Regiones vaſtatæ à barbaris. 92
Reges ad tumulum ſtantes, qui. 112
Regum Longobardorum munificentia in ſacras ædes. 113
Religio Chriſtiana aucta. 19. & 20
Religioſi gentiles, qui. 151
Religioſi mendici, & eorum priuilegia. 240
Religioſi Monachi à 146. ad 186
Rerum adiacentium Sanctorum ſepulchris vis magna. 101
Rerum priſcarum laus. 6
Reddituũ Cœnobij Vincentiani cauſſa, & origo. 171
Regalia S. Euſebij nunc dicta S. Albini. 229
Reddituum quantitas ædis S. Chriſtophori. 264
Reliquiæ Baſilicæ Vincentianæ. pag. 138
Reliquiæ Sanctorum quanti fierent à Chriſtianis. 133
Reliquiarum donatio, quibus, fieret olim. 103
Reliquiæ ædis Calocerianæ. 207
Reliquię ædis S. Chriſtophori. pag. 266
Reliquiæ S. Quirini apud Corrigenſes. 106
Harum reliquiarum miraculum in ſacrilegos. 106
Reliquiæ, quibus rebus præferendæ. pag. 189
Viſenda templa in quibus aſſeruantur. 140
Res diuinitùs productę magna obſeruantia cultæ. 275
Reſeratio Arcę Sanctorum Martyrum Baſilicę Vincentianæ. 119
Reſtagnantes aquę exiccatæ miraculo. 260
Reſtię familię antiquitas, & laus. pag. 28
Ritus nuptiarum antiqui. 216
Riuus Vetrę qui. 204. 205. 206
Rogationum triduanarum finis, & inuentor. 118
Qui ſancti in his inuocentur. pag. 119
Ex ijs probata Sanctorum corporum præſentia. 119
Romani Mediolanum ampliſicauerunt. 123
Hi Ticinẽſem Portam pręcipuè incoluerunt. 123
Victores ijdem Gallorum Ciſalpinorum. 13
Roſis cur olim ſpargerentur ſepulcra pag. 213
Rotunda figura latiſſima, & omnium maxima. 39
Rubei coloris ſignificatus. 59
Ruinæ Idolorum. 49
Ruſticani flores duorum poſtremorum faſciculorum. 251

S

Sacellum B. Virginis in Baſilica Vincentiana. 51

Sacellum S.Caroli à Carolo Caraffa ornatum. 51
Sacellum inferius in Confeſſione. 50.
Sacellorum prædictorum tabulæ cõmendatæ. 52
Sacerdotes ſenes olim initiabantur. 81.
Sacrarium quid etiam myſticè, & de eius nominibus ſacris, & prophanis. 57.61
Sacrarij Vincentiani typographia. 57.
Sacra peculiaria quorumdã ſanctorũ cur fiant. 98
Salus hominis à ſeptem Sacramentis pendet. 55
Salutationes populi quot in miſſa ritu Romano. 57
Quot in eadem ritu Ambroſiano, & quot genuflexiones. 57
Sancti vbinam præcipuè colendi. 140.
Quo cultu. 141
Sanctorum reliquias aſſeruandi mos. 141.
Cur apud homines aſſeruatæ, & cultæ. 141
Earum Elogia. 141
Sactis vota nuncupandi mos. pag. 141.
Quid in eis requiratur, vt colantur. 141.
Sanctorum veſtes, & inſtrumenta martyrij. 142
Sanctos colendi genera. 143
Sanctos colere non tantum æquum, ſed, & vtile. 143
Sanctorum Patronorum præſidium quale, ac quantum. 143
Quibus in rebus Sancti implorandi. 143.
Sarcophagi nomen antiquum. pag. 212.
S.Satyri ædes quo tempore condita. 21.
Sator Mundi quis dicatur. 3
Scalæ ad aram maximam D.Vincentij. 53
Scipionis Tonſi laudes. 219
Sciſia duplex. 76
Scurola apud ædes ſacras. 73
Scripturæ publicæ vis ad probãdum. 116.
S.Sebaſtiano cur à Mediolanenſibus templum conditum. 262
Sebaſtiani Martignonij mentio honorifica. 262
S.Secundus vbi baptizatus, & à quibus. 273.274
Senarij laus. 15
Senex an fuerit D. Quirinus. 81
Septem artes liberales. 55
Septenarij commendatio Platonica. 55.
Sepeliri in Eccleſia, & apud ſanctos quando vetitũ, vel pmiſsũ. 66. & 67
Sepulchri communis exemplum. 9.
Sepulchra ſacra, & religioſa apud Ethnicos. 27
Sepulcrorum ceremoniæ ſumma religionæ cultæ. 27
Sepulcra olim extra Vrbem. 151
In agris, pratis, & hortis. pag. 152
Sepulturæ genera apud Romanos duo. 152
In ſepeliendis cadaueribus ritus diuerſarum gentium. 155
Sepulcrorum violatoribus pœnæ conſtitutæ. 156
Serapidis inſcriptio. 35
Serpentis mors, & ſpina cur apud Laudenſes. 261
Siccilium à veteribus vſurpatum. 27.
Sigillum Archiepiſcopale Mediolani. 180
Signa Crucis. 57
Simetria Templorum Iouis Romæ. 39.

Simon Cardinalis de Terra noua. 111
Sinecdoché figuræ vſurpatio frequẽs pag. 104
Societas S. Chriſtophori. 265
Solis inſcriptiones. 35
Solis vices ſeptem. 55
Solertia Alciati. 12
Solitarij plures. 146. 147. 151
Statuę in Theatro Mediolani quę. pag. 217
Stemmata infantum. 171
Stola S. Vincentij apud Gallos. 133
Syluani Dei inſcriptio. 34

T

Tabella votiua, à quibus poneretur olim in templis. 107
Tabellarum dedicandarum cauſſæ. pag. 108
Tabellarum templis affigendarum origo. 107
Tabella picta. 107
Tabulæ lapideæ vbi datæ Moyſi. pag. 133
Tabula trium pictorum pulcherrima. 220
Tegorij Templum D. Quirini celeberrimum. 220
Templum D. Vincentij olim dicatũ Ioui. 1
A viro Ramano Patritio conditum. 2
Eius antiquitas. 14. 20
A S. Barnaba dedicatum B. Virgini Mariæ. 14
Poſt dicatum alterum Saluatori. 15
Fuiſſe Idoli templum. 37
Inter duodecim Baſilicas numerari. 37
Eiuſdem ampliſſimæ fortunæ. 37
Eiuſdem proportio ad Templa Iouis Romæ. 39
Idem Templum B. Virgini dicatum à quibus. 157
Templum D. Vincentij vltra Garũnam. 134
Templum eiuſdem Pariſijs laudatum. 135
Templum aliud cognomento ingens in Gallia. 136
Templa eiuſdem Sancti condita ab Hiſpanis. 135
Quot ab Italis, & pręcipuè Mediolani. 137
Templum maximum Bergomi D. Vincentio ſacrum. 137
Eiuſdem templi encomium. 137
Templum D. Caloceri vetus, & nouum. 277
Templum D. Teclæ Mineruæ initio dicatum, tum Beatæ Virgini Marię. 21
Templum Martis olim vbi nunc D. Victoris Martij. 31
Templa Iouis opere Corintio fabricata. 36
Templa Mediolani diuerſis temporibus varia nomina retuliſſe. pag. 20
Templa olim extra Vrbes. 2
Templa prima oculté dicata Saluatori, & B. Virgini. 19
Templum primum Vrbis Mediolani. 6
Templa vero Deo conſecrandi quando facultas data ſ. 19
Templum Herculis D. Laurentio cõſecratum. 7. 39
Ternarij laus. 56
Theatrum à Gabinio conditum Mediolani. 117
Eiuſdem Theatri ornamenta. 217
Thermæ vbi Mediolani. 124
Ticinenſis Portæ laudes. 15
In ea moratus primum D. Barnabas pag. 14
Tintinabula Thermarum, & Iouis. pag. 47
T. Tullius Canus. 10
T. Flauius Saturninus. 9
Tonantis Iouis tintinabula. 47
Tranſitori fori etymon. 5
Traditionis vis ad probandum. 36
Traditio, & fama quando, & quid pro-

probet. 100
Tranſlatio D. Quirini Mediolanum quando,& à quo facta. 96
Tranſlationum variarum eiuſdem D.Quirini ordo. 96
Tunica S.Vincentij. 133
Turrianæ familiæ laus. 60
Eiuſdem familiæ ſtemmatis icon.60
Eiuſdem familiæ Abbas D. Vincentij. 43
Tympani,& pſalterij proprietates. 168.169.

V

Valentiæ corpus D. Vincentij fuiſſe conditum. 132
Vaſis futilis forma. 153
Vaſa ſacrificiorum Deæ Veſtæ qualia. 153.
Vbertas tritici,vini,& ſerici, cuis prę ce petatur. 89
Vbertatem lactis nutrices, à quo ſancto poſcant. 89
Vecchiabia. 206
Vegeti incolæ Parœciæ D. Vincentij. 250
Venantij carmina expenſa. 134
Venia petita ab Auctore frequentiũ digreſſionum, in præfatione operis,&. 109
Venuſtarũ picturarum Baſilicæ Vincentianæ mentio. 49. 50. 52.
Verba ſolemnia ſacerdotum Deæ Veſtæ. 153
Veſtæ templum vbi. 153
Veriſimilibus argumentis quando vtendum. 99
Veritas ſcriptorum auctoris, in præfatione & 274
Veſtiaria Sacrarij Vincentiani qualia. 58
Veſtigia Mediolanenſiũ Antiquitatũ ab Auctore obſeruata diligenter. 125.127.
Veſtes Sacræ Baſilicæ Vincentianæ, quæ. 58
Veſtitus antiquus Archiepiſcoporum Mediolanenſium. 188
Vetuſtatis monumēta cuſtodiēda. 72
Vexilla Impp. quo ſigno notarentur. 22.23.24.
Viæ publicæ Parœciæ Vincentianæ, quæ. 241. 243. 244. 245.
Vicarij perpetui Baſilicæ Vincentianæ quot. 231.232
Vicariatus perpetui huius auctor. 231
Viarenæ nomen vnde. 124
Vicecomites clari domī, foriſque, ſago,& toga. 28
Vicus Fabrorum cur ita dictus. 107
Victoris Martij nomen vnde. 31
D. Vincentij templum, qua forma olim conditum. 39
Quamdiu primam formam retinuerit. 40
Quandonam aliam aſſumpſerit. 40
Commutatio huius formæ in barbaram. 40
Laus eiuſdem templi à ſitu. 42.96
Eius antiquitas. 21
De ea ſententiæ plures. 20
A quo nomen,& quando. 21
D.Vincentij monaſterium vetus, & nouum. 159
D.Vincentij Monaſterium vetus vbi conditum, & à quo. 159
Qui lapſi in aſſignando conditore eius. 159
Monialium D. Vincentij Monaſterium cur dicatur nouum. 159
Vincentianorum Monachorum in Porta Ticinenſi laus, regula, mores,& inſtituta. 166
Eorum Eleemoſinæ Quotidianæ. 167.
Eorundem damna, direptionis, & euerſionis. 190
Quando ab antiquis inſtitutis receſſerint. 190
Eorum Cōmendatarij, quando cœperint. 190
Eorundem Monachorum finis. pag.

pag. 191
D. Vincentij nominis origo. 131
D. Vincentij martyrium, victoria, honores. 131
Eiuſdem martyris reliquię Mediolani vbi. 131
Quo tempore, quoq; modo Mediolanum delatę. 132
Eiuſdem templa plurima. 132
S. Vincentins. Aginmenſis à noſtro diuerſus. 134
Vipera inſigne Vicecomitu. 126
Vipria riuus, ſiue Vetera. 197.202
Eius curſus, & principium. 197. 198
Eiuſdem nominis origo. 204. 205
Viſitationum actis, quæ vis inſit. 116
Vitelliorum opes, & coloniæ. 210
S. Viti ædes ad Corriuium antiquitas & ſtatus varij. 232
Vlyſiponem translatum D. Vincentij corpus. 132
voti perſoluti inſcriptio. 35
votiuæ tabellæ, vide Tabella votiua.
votæ veſtes. 107
Votiua ſacra D. Vincentij vbi fiant. pag. 132
Ea præcipuè, quæ pro laborantibus ex articulorum doloribus, & pro mente captis. 132
vrbes olim conditæ propè amnes. 123
vrnæ Horti Vincentiani. 152
Earum literæ minuſculæ. 152
Earundem artifices. 152
Vrnarum nomina tria. 153
De ijs ſententia eruditi viri. 153
Vſus vaſorum futilium. 153
Vulgus vocabula corrumpit, & permiſcet. 31.151
Vxori Anniniæ poſitum epitaphium. pag. 30

X

Xenodochiorum nomina. 147
Xenodochium dementium Baſilicę Vincentianę proximum. 190
Eidem ſubſidium à Monachis pręſtari ſolitum. 190
Quando imminui cœperit. 190
Ius Parœciæ in eodem. 233
Idem Paraphrodochion vnica voce appellatum. 287

Z

Zobia Porta Mediolani vbi. 225
Zodiaci ſigna, & ambitus. 55
Zona pellicea Eliæ. 146
Zophyron ornamenti genus ædiſiciorum. 125

F I N I S.

AVCTARIVM TYPOGRAPHICVM.

En tibi Lector, quæ tibi properans operarum induſtria peperit, tu ea ſic carpito, ſic legito.

Pag.2. L. 8.	ollm	olim	95. 6.	addonatonib.	adnotationib.
2. 24.	mæniarum	mæniorum	101.10.	functibus	fontibus
6 5.	oblegamus	ablegamus	109.28.	lingonem	ligonem
6 21.	profaudunt	perfundunt	124.36.	tralatitia	tralaticia
7 27.	præferentia	præſeferentia	132. 4.	habeamus	abeamus
12. 35.	tertim	tertium	132.6.	abeamns	habeamus
14. 15.	attiogunt	attingunt	132.20.	præcioſa	prætioſæ
14. 18.	diſceminari	diſſeminari	136.15.	Vernemetis	Vermetis
17. 18.	Ambroſias	Ambroſius	137.42.	vaſtas	vaſtos
18. 42.	Secondo	Secundo	138.1.	nuncupatam	nuncupatum
23. 1.	geminis	gemmis	141.23	cotidianarũ	quotidianarum
23. 6.	ſine	ſiue	141.40	difitę	diſſitæ
23. 29.	incanabulis	incunabulis	151.36.	cautam	cautum
27. 21.	prædicti	præditi	175.8.	prophyreticꝰ	porphyreticus
27. 13.	multa	nulla	178.1.	ſonitus	ſomnis
32. 3.	Martijs	Martis	179.13.	inuebamus	inueheamus.
36 3.	puteremus	putaremus	181.24.	ſommi	ſomni
36. 9.	infragas	infringas	182.12.	vnget	vrget
36. 31.	ex	eſt	193.19.	dijcere	deicere
36. 43.	commodi	commodet	198.27.	affluere	effluere
37. 21.	luperci.	Lupercis	200.2.	requierat	reliqueras
37. 28.	referendam	referendum	200.42.	ſumitate	ſuauitate
43. 22.	examinatus	exanimatus	202.8.	adl	ad
45. 6.	diſcerit	differit	208.3.	ſeb	ſed
47. 18.	Neocterici	Neotherici	209.35	hoſtij	hoſtis, vel hoſtiũ
49. 37.	illas	illos	218.36	ſaxie	ſaxis
49. 17.	Paneus	Pan Deus	236.40.	Maternam	Maternum
49. 37.	viſa	viſu	240.40.	imminuit	imminui
56. 26.	amplios	ampliùs	241 6.	ellapſu	è lapſu
57. 20	toteus	toties	243.2.	vt eius	vt ad eius
59. 1.	dimittendus	demittendos	243.2.	poſt (eueretur)	ad quem
61. 21.	cruciatum	cruciatuum	249.31.	illa	olla
61. 23	locupleterint	locupletarint	250.36.	oltos	altos
64. 9.	in'extæ	intextæ	251.15.	Chriſtophora	Chriſtophoro
68. 24	ſepulcto	ſepulcro	262 34.	dirigerant	direxerant
75. 19.	perfudiſſent	profudiſſent	278.39	intraſſe	curaſſe
86. 7.	geminatæ	geminate	281.8.	Sanctiſſimæ	ad ſanctiſſimæ
84. 43.	contiſciut	conticuit	284.12	contextus	contectus
89. 31	copiaui	copiam	285.14.	Parœliæ	Parœciæ
89. 32.	Miſſis lyei	Meſſis Lyei	285.28.	cęteraq;	(adde hęc omiſſa) cęteraque ſonora in Eccleſijs pulsãtur tã magnus fiat cõcurſus eorum, qui prædictis &c.
94. 39.	humini	humi	287.35.	eadẽ	edam

In ſecundo	Epig. Oſij	ver. 6.	Veris	Veri
In eadem	Epig.	ver. 7.	Florens	Floreus
In elegia	Soſagi	ver. 46.	ante	arte
In Epigr.	H. Boſſij	ver. vlt.	ſi	is
In præfat. pag. 3.			humilis	humiles

Hæc ſunt errata præcipua, quæ vel lectionis ſenſum, vel Grammaticæ leges peruertere videbantur: cœtera leuiora, quæ rectam interpunctionis, aut ortographiæ rationem offendunt facili negotio Lector ipſe emendabit.

Koll 4 gl. 10 h

ECIAL 88-B
5146

GETTY CENTER LIBRARY